9

HIPPOCRATIS MEDICORVM OMNIVM PRINCIPIS

EPIDEMIΩN LIBER SEXTVS, A LEONARDO FVCHSIO medico latinitate donatus, & luculentissima enarratione illustratus, iam recens non æstimandis uigilijs ab autore recognitus, multisq́ in locis auctus, ac in lucem editus.

Adiecta sunt ad calcem operis græca, ut diligens lector hæc ipsa cum latinis conferre possit.

BASILEAE APVD IO. BEBELIVM
ET MICH. ISINGRINIVM
M. D. XXXVII.

PHILIPPVS MELANCHTHON VIRO DOCTISS. D. Leonardo Fuchsio, medicinæ doctori, amico suo S. D.

Ostquam legi enarrationẽ tuam ἐς τὸ ἕκτον τῶν ἐπιδημιῶν, ita sum incensus studio atq; amore tui, ut magnopere expetiuerim amicitiam tuam. Etsi enim non exerceo medicinam, tamen cognitio me delectat, ex qua quidẽ ad meum usum tamen aliquid transfero. Itaq; tuus libellus ita mihi notus est, ut ungues mei: cuius rei testes habeo multos doctos uiros, qui meo iudicio meaq; prædicatione commoti tuum scriptũ legunt, & secum passim in sinu circunferunt. Cum autem ad amorem excitandum nihil sit efficacius quàm uirtutis atq; doctrinæ de altero opinio, facile poteris existimare me tui amantissimum esse. Quare mihi pergratum est, quod me literis tuis amantissime scriptis, ad amicitiam inuitasti, tibiq; polliceor nusquam defuturum mihi in te colendo studium aut fidem. Bene uale, & rescribe. Pridie calend. Maij, 1 5 3 4.

IOACHIMVS CAMERARIVS.

Quo maior medici laus est & gloria Coi,
Aeterno cuius nomine fama uiget,
Hoc meliora tibi debentur præmia Fuchsi,
Pro studij tanta dexteritate tui.
Ille uelut lux orta Dei, mortalibus ægris
Arte sua præsens attulit auxilium:
Quem te nunc ipsum Fuchsi illustrare uidemus,
Huic & ab offusa reddere nocte diem,
Quiq; dedit multis sperato funere uitam,
Per te huic extincto nunc propè uita datur.
Gaude qui ueræ rationem diligis artis.
Ars tibi de ueterum promitur ipsa penu.
Inuida turba dole studiorum inimica bonorum,
Omnia sunt uotis prosperiora tuis.
Huius scripta modi Fuchsi edis, qualia possit
Nemo odisse bonus, nullus amare malus.

ILLVSTRISSIMO AC CHRISTIANISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO ALBERTO MARCHIONI BRANDENBVRGENSI, STETINÆ, *Pomeraniæ, Caſſuborum, Sclauorum, & Boruſſiorũ Duci, Burggrauio Norimbergenſi, necnon Rugiæ principi &c. Domino ſuo clementiſſimo Leonardus Fuchſius medicus S.*

ETSI animus ab interpretandi munere, ut quod uirum nõ linguarum modo, uerumetiam multa rerum peritia præditum requirat, & quod plerunq; plus calumniæ quàm laudis ſecum afferat, ſemper abhorruerit, tamen quum anno ab hinc quinto Caluus quidam latinũ nobis oſcitãter & peſſima fide, qua nihil in interprete magis deteſtandum, à ſe conuerſum, atque adeò infinitis & intolerandis mendis refertum dediſſet Hippocratem, committere non potui quin ex multis illius ſine controuerſia ſummi medici libris, unum ſaltem, nempe ſextũ Epidemiωn, utpote plus cæteris à Caluo deprauatum, imò prorſus peruerſum, ab illata ſibi iniuria uindicarem. Quis enim placatè ferret librum hunc uniuerſæ medicinæ ueluti capita ac ſummas complectentem, eoq; nomine medicinæ ſtudioſis incredibiliter utilem, tam miſerandũ in modũ tractari? Nemo ſanè, niſi cui prorſus cornea ſit fibra, quémque humani generis immenſa pericula nihil afficiunt. Proinde ut aliqua ratione ijs qui nullam penitus græcæ linguæ notitiã haberẽt conſulerem, utq; ne illis peruerſa Calui uerſio imponeret efficerem, quãdo non pauci eſſent qui hanc ipſam ueram & genuinam optimamq; putarent, maiori quàm ille & fide & diligentia librum hunc è græco in latinũ cœpi traducere, ac traductum qualibuſcunq; commentarijs illuſtrare, ut ſcilicet noſtræ conuerſionis rationem reddere, Caluiq; negligentiam & in rebus medicis ignorationem oſtendere plenius liceret. Quod cum facio, accidit, neſcio quomodo, ut illum pluribus in locis aſperioribus uerbis perſtrinxerim, acerbiusq; inſectatus ſim, quod ita ex uſu eſſe multorũ ſperabam, qui ſibi cum rerum medicarum eſſent imperiti, Calui exemplo moniti, à conuertendis in latinum ſermonem græcis medicis, Hippocrate potiſſimum, ut qui ob antiquæ breuitatis ſtudium obſcuriſſime locutus eſt, poſthac cauerent, quando nedum in illis ſententias non rectè aſſequi, ſed unam etiam interdum dictionem impropriè conuertiſſe, aut non probè expoſuiſſe, periculo haud uacet, eoq; maximo. In alijs ſiquidem artibus peccata etiam non admodum leuia tolerari poſſunt: hic, ubi hominis ſalus et interitus agitur, ne minimis quidẽ locus eſſe debet. Cæterum inſectando Caluum inſinuare uolui quàm toto cœlo aberrẽt qui hodie nullam planè græcarum literarum peritiam medicis eſſe neceſſariam nugaciter garriunt, quod nimirum omnia iam fermè græcorum medicorũ ſcripta latinitate donata habeantur, quaſi apud omnes in confeſſo ſit nullibi cæcutire poſſe interpretem, cum tamen conſtet eos etiam qui nunc optimi habentur interpretes, omnium maxime hallucinatos eſſe, id quod fortè aliquando ea de re ædito libello teſtabimur. Sed utcunq; in Calui erratis confutandis aliorum commodum ſpectauerim, tamen hodie tam peruerſa multorum ſunt iudicia, ut non deſint qui ſtudiũ hoc meum multo aliter interpretentur, meq; nulla alia cauſa niſi ſtudio obtrectandi, & alios carpendi libidine, tanquã natura φιλεγκλήμων eſſem, prouinciam hanc ſuſcepiſſe clamitent. Ingenuam deniq; meam & liberã planeq; uiro dignam iniuriæ propulſandæ contentionẽ, mendaciterq; inſimulati erroris repulſionem, ferociæ ac furoris nomine traducunt. Atqui ualeant per-

Calui uerſio qualis.

Notatur Michael Villonouanus.

diti illi homines μωρότεροι μελιτίδου: cum enim sensu communi destituti sint, non merentur quibus cum temerè disceptes. Aequo itaq; animo acceptam iniuriam perferam, quãdo hoc mihi cum multis hodie uiris eruditissimis, qui ingenij sui fœturas magno sudore, multisq; uigilijs in communem usum partas emittunt, commune sit, ut pro gratia inuidiam & calumniam reportemus. Porrò quanq;

Alterius editionis causæ.

Caluum in priore nostra cõuersione πολλοῖς παρασάγγαις superauerimus, ut nõ esset cur nouã adornaremus, tamen cum ob multa uariaq; typographi incuria admissa errata liber denuò sub incudem uocandus ueniret, non committendum arbitratus sum quin plura immutarem, quod antea Hippocraticã breuitatem & uerba utcunq;, hic uero uerborum potius uim & sententiam exprimere uoluerim. In qua sanè re nos tantum effecisse puto, ut si quispiam posteriorẽ hanc uersionem cum priore contulerit, uix eandem esse dicat. Nec paucæ sunt sententiæ quas aliter atq; olim digessimus, commentarijq; ut multo quàm antea essent luculentiores ac prolixiores curauimus, & ut summatim dicam, elaborauimus ut iuxta prouerbium δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι essent. Deniq; ut secundam hanc editionem pararẽ, non parum me mouit quod uiderem laborem hunc nostrum non tantum à medicis, sed alijs quoq; uiris doctissimis probari, PHILIPPO præsertim nostro Melanchthone, uiro nulli nec Italorũ nec Gallorum secundo, id quod sua ad nos epistola huic operi prefixa abunde testatur. Quapropter passus non sum librum illum tot mendis abundantem in bonorum uirorum manibus diutius uersari, sed elegantioribus statim typis informandum Ioanni Bebelio, uiro erudito & diligenti, qui omnes nostras lucubrationes recepit se excusurum, transmisi. Quod ut facerem hoc mihi in primis etiam persuasit, quod neminem futurum existimem, qui undiquaq; laceros atq; mutilos Galeni in hunc sextum Hippocratis Epidemiωn librũ cõmentarios esset Latio donaturus, quandoquidem idipsum commode præstare posse mihi quasi ἀδυνάτον uideatur. Vt igitur interim studiosis medicinæ consultum esset, & aliqua ad illos ex eo libro utilitas perueniret, hoc quicquid est laboris subire uolui, nihil moratus barbaros istos medicellos, quibus nihil nisi quod arabicas redolet sordes placere scio, tantum abest ut nostra, quę passim illas explodũt et eijciunt, probaturi sint. Hos autem nostros labores tibi Illustrissime Princeps, tũ multis ijsq; egregijs de causis,

Dedicationis causæ.

tum uel hac potissimum dedicare & consecrare constitui, quod ipse unus sis cui plurimam gratiam debeam. Nam cum exacto iam ferè biennio magnificis ijsdemq; uarijs pollicitationibus iterum atq; iterum per doctissimum uirum Ioan. Apellum (heu cuius immatura mors quantam cladem Iuris studiosis, quando in hoc uno pristini reparandi Iuris spes sita esset, attulit) in aulam tuam me pertrahere conatus sis, meruisti certe ut aliquod saltem gratitudinis indicium, si maius præstare officium non licet, reponam. Reposuissem autem iam pridem, nisi improbi cuiusdam nobis malitia obstitisset. Quod itaq; præter animi mei sententiã diutius prorogatum est, id nunc cumulatius quàm tum potuerim persoluo, munusculum nimirum hoc literarium tuę in me Celsitatis fauori utcunque respondens, humiliter tibi dicans. Quod ut audacius tentarem, hæc quoq; causa impulit: siquidem ex clarissimi nominis tui inscriptione, meas hasce uigilias maximũ pondus & autoritatem apud omnes habituras putaui, atq; adeò C. T. patrocinio fretas, à uenenatis perditorũ quorundam dentibus tutas fore. Vnde enim illis plus existimationis atq; autoritatis accederet, quàm abs te, qui propter plurimas easq; insignes & animi & corporis dotes, omnibus ferè reliquis Germaniæ Principibus pręstas? Nam ut nõnullas saltem (omnes enim quis posset?) uerè heroicas tuas uirtutes percenseã, quis ex quamplurimis, absit uerbo inuidia, Germãiæ nostrę hodie uiuit Principibus, qui uerę ac christianæ pietatis studio ac pa

Studium pietatis.

trocinio

trocinio æque atq; tu flagret & ardeat. Hinc est quod potius corpus, omnesq; res tuas, adde uniuersam quoq; ditionem, in summo esse discrimine uolueris, quàm turpiter à semel agnita ueritate deflectere: quandoquidem præstare compertum iam habeas, rerum omnium caducarum quàm animæ iacturam facere. Huic accedit immensus literarum omniumq; uerè eruditorum amor, qui cum in omnibus ferè principibus refrixerit, in te uno ardet. *Amor literarũ et eruditorũ.* Neminem enim fermè ex illis esse qui doctos ullo in loco habeat, notius est quàm ut à me dici debeat, quãdoquidẽ cõtemptissimi in aulis agant. Quod si deniq; aliquid illorum nomini nuncupes, non dignantur aspicere, tantum abest ut aliquo munere respondeãt. Consultius certò facturus si κυνίδιον aliquem illis obtuleris, quàm librum qualescunq; eorundem laudes decantãtem: ita prorsus ut robusti sint ἄμουσοι, illis perpetuò in uotis est. Tu contrà literatos et in omni disciplinarũ genere eminentes uiros mira quadam humanitate, & amplissima præmiorum spe in aulam tuam inuitas, inuitatos clementissime cõpellas, liberalissime foues, maximisq; honoribus & muneribus ornas. Pulchre siquidem intelligis, fieri non posse ut de iure aliisq; negociis quis recte censeat, nisi Nestores suos doctos & prudentes uiros habeat, quos in consilium adhibeat. Deinde si qua ratione per occupationes licet, suffurato ocio, ad literas, historias potissimum, respicis, atq; adeò quid ueteres Imperatores Romani, uel exterarũ gentium fecerint, diligenter inquiris & obseruas, ut nimirum in dies doctior & peritior rerum, nunquam non aliquid quod ad probè tractandas illarum habenas conducat decerpendo, euadas. Atq; hinc adeò Aurelij Alexandri optimi illius Imperatoris animum præ te ferre uideris, qui omnibus ne gocijs tractandis doctos & literatos, maxime eos qui historiam norunt, adhibere consueuit. *Aurelius Alexander optimus Imperator.* Idem quoq; post publicos actus seu bellicos seu ciuiles, semper lectioni, Platonis de republica libros, aut Ciceronis officia legens, operã dedit. Habebat etiam cum priuatim conuiuaretur librum in mensa & legebat. Cum uero inter suos & in publico, aut Vlpianum, aut alium doctum hominẽ adhibebat, ut haberet literatas fabulas, quibus se recreari ac pasci dicebat. Quod utinã Alexandri actuum exemplum omnes hodie Principes imitarentur, qui purpuratos illos ac torquatos nobiles, ac alios eius farinæ homines potius quàm doctos suis adhibere mensis solent, quo sint quibus cum de magnitudine poculorũ certent, & de uenationibus, aleis, & id genus leuibus ac nullius momenti rebus loquantur. Sed sinamus illos suo uiuere more, τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος. Inter insignes uero animi tui uirtutes & hęc nõ postrema est, quod in utraq; fortuna inuictum planè & intactum animum obtineas, & qui prospera & aduersa susq; deq; habere possit. *Animi fortitudo & constantia.* Tanta deniq; animi tui constantia est, ut hanc nullius delatoris, fumiúe uenditoris μαλακοῖσιν καὶ αἱμυλίοισι λόγοισι demulceri aut frangi patiaris. Quæ sanè uirtus eò magis in te prædicanda uenit, quo plus hodie ab ea omnium ferè Principum animi absunt: qui in has aulæ pestes ita affecti sunt, ut nunquam non illarum mendacissimis delationibus, & ijs quæ clanculum in aures eorundem susurrarunt, pertinacissime credãt, adeò ut nullis dein persuasionibus à facta semel suspicione abduci queant. Cõstanter itaq; facis quod ab hoc pessimo multisq; communi uitio abhorreas, nec illis Sirenibus aures præbeas, sed perpetuò ad illarum cantus obturatas habeas, tantum abest ut uinci te patiaris. Siquidẽ perspectum habes (nam huius rei plura tibi exempla historiæ suggerũt) quantam interdum cladem una adulatoris uox non priuatis tantum, sed etiam publicis rebus attulerit. Faxint autẽ superi ut nostri temporis Principes Alexandrũ Seuerũ curent imitari, & de hoc teterrimo hominum genere idem quod ille de Verconio Thurino supplicium sumant, & fumo puniant, qui fumos uendiderunt: ita enim fiet ut aulam probè ab ijs fecibus purgatã sint habituri, & sentient deinceps rerum

omnium successum multo quàm antea feliciorem. Praeterea silentio praeterire, maxime cum alijs principibus uiris ad imitandum exemplo esse possint, alias excellentes tuas uirtutes, eloquentiam uidelicet, qua uel Pisistratum illum, cui Athenienses oratione eius capti regnum imperiumq; permiserunt, aequare uideris; reiq; militaris peritiam, qua uix Hannibali cesseris, nequeo. Cum enim tribus ijs rebus, natura, doctrina, & exercitatione, rei militaris peritia consummatur, uideris hanc tibi quasi tuo iure uendicare. Nam naturam ipsam si respicias, tum ex fortibus et bonis, idq; nō tantum in hominibus, uerumetiā iumentis, procreari fortes & bonos cōperimus. Sic in equis ac iuuencis patrum uirtutem relucere constat: nec imbellem progenerant aquilae columbam. Quod cum ita se habeat, qui fieri posset cum à bellicosissimis reiq; militaris peritissimis parentibus prognatus sis, ut ipse imbellis & rerum bellicarum imperitus fueris? Et ut rem apertius edisserā, nonne Illustrissimus Princeps ALBERTVS Marchio Brandenburgensis auus C. T. à pueritia ipsa in armis educatus, omnium principum Germaniae bellicosissimus fuit, adeò ut à nonnullis Germanicus Achilles dici meruerit? Quem deinceps parens tuus FRIDERICHVS, meus olim Princeps & dominus clementissimus, cuius ob multa uariaq; eius in me beneficia nunquam esse immemor possum, ita expressit, ut ne Apelles ipse melius. Quod enim unq; bellū augustissimus Imperator MAXIMILIANVS gessit, cuius ille dux nō fuerit? Porrò si doctrinam & exercitationē requirat quispiam, neutra est quae in te desiderari queat. Institutionem enim à parente, quo cum nō raro ad militiam profectus es, optimam nactus es. Cui dein multiplicium historiarum lectio accedens, non parum eandem auxit. Exercitationē uero non defuisse, uel unum hoc bellum quod cum potentissimo Polonorum rege feliciter gessisti, testatur: in eo nanq; ita exercitatus es, ut nemo unquam magis. His singulis tuis iam cōmemoratis uirtutibus laborum etiam tolerantia, qua non es Alexandro Magno inferior, addi meritò potest. Hinc est quod rarissime, & non nisi rebus tuis omnibus iam probè confectis, ad delicias illas, uenationes, aleas, & id genus similes uoluptates respicias, ad quas tamen solas exercendas magna nostri seculi Principum pars se natos putant. Sat enim esse ducunt si res suas cōsiliarijs interdū impijs, crudelibus, & maleficiosis tractandas cōmittāt, qui illos quasi fatuos circunducant, & subditos eorundem non dicendis modis affligant. Ferè enim fit, ut malis principibus mali obtingant consiliarij. Tu potius pro mira tua & paucis admodum concessa prudentia ita res omnes administras, ut nemo non uideat te ab illorum animo esse alienissimum: quando omnibus tuis, arduis maxime, consultationibus, adhibitis uiris eius rei peritissimis, tu ipse adsis, ac singula optima ratione constituas. Proinde cō plurimas has, easq; principe uiro dignas uirtutes, eam nominis celebritatem cōsecutus es, ut per uniuersam nostram Germaniam nemo sit bonorum ac eruditorum uirorum, qui te non ex animo colat, ueneretur, suspiciat, admiretur, & summis laudibus in cęlum usq; euehat. Quorum sanè è numero cum ego quoque sim, uolui ut dicatos tibi hos meos labores haberes, quo aliquod mei erga C. T. amoris & studij esset testimoniū. Accipe igitur hilari fronte Heros clarissime nomini tuo consecratas has nostras uigilias, easq; à maleuolorum obtrectationibus strenue defende: sic enim animum ad maiora conandum mihi addes. Bene uale Princeps stemmatis quidem illustris, sed animi ornamentis multo illustrior. Tubingae, Cal. Martijs, anni à CHRISTO seruatore nato M.D.XXXVII.

Eloquentia. *Rei militaris peritia.* *Albertus Elector Imperij.* *Friderichus Marchio Brandenburgen.* *Laborum tolerantia.* *Prudentia.*

COMMENTARIORVM LEONARDI Fuchsij in sextū epidemiωn Hippoc. librum, Index.

N

O

οἰδήματα

T

V

Indicis finis.

LEONARDI FVCHSII IN SEXTI EPIDEMIΩN HIPPOCRATIS LIBRI ENARRATIONEM PRAEFATIO.

A *Satis constat librum hunc quem explicandum suscepimus, haud alio nomine ab omnibus penè neglectū fuisse, nisi quod autoris in eo consilium, atq; adeò mirificam breuitatem, nō assecuti sint. Proinde ut deinceps animum quoq; ad librum hunc in artis tractatione maxime utilem & necessarium, medici nostri temporis adiungere, & ad huius lectionem eo citius sese accingere queant, facturum me operæprecium putaui, si, quod pleriq; librorū interpretes facere cōsueuerunt, nonnulla de autore, de libri titulo, ordineq; præfarer, quod ita facilius consilium & scopum autoris, quem ut in omni scripti genere, ita hic maximopere refert tenere, illi intelligent, deq; uniuerso opere exactius iudicabunt. De autore libri uariæ sunt ueterum sententiæ. Sunt enim qui à magno illo Hippocrate conscriptum esse existimant: alij à Thessalo huius filio compositum esse arbitrantur. Hinc est quod Galenus libro secundo de diebus decretorijs hunc in modum scribat:* ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τὸ δ΄, καὶ τὸ ἕκτον τῶν ἐπιδημιῶν, ἢ αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους ἐστίν, ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεσσαλοῦ γράμματα.

Autor huius libri.

B *quod est: At secundus, quartus & sextus Epidemiωn libri, uel ipsius Hippocratis sunt, uel eius filij Thessali. Verum quæ ueterum de huius, aliorumq; librorum Epidemiωn autore fuerit sententia, clarius idem Galenus libro secundo de difficultate spirationis, ijs uerbis edocet:* ἐπεὶ δ᾽ ἑπτὰ μέν ἐστιν ἅπαντα τὰ τῶν ἐπιδημιῶν βιβλία, τούτων δὲ τὸ μὲν ἕβδομον σαφῶς νόθον εἶναι πᾶσι δοκεῖ, καὶ νεώτερον, καὶ διεσκευασμένον. τὸ δὲ πέμπτον οὐ τοῦ μεγάλου Ἱπποκράτους τοῦ Ἡρακλείδου υἱέος, ἀλλὰ τοῦ νεωτέρου τοῦ Δράκοντος. τὸ δὲ δεύτερον, καὶ τὸ τέταρτον, καὶ τὸ ἕκτον, ἐστὶ μὲν οἷς τοῦ Ἱπποκράτους υἱέος, ἐστὶ δ᾽ οἷς καὶ αὐτοῦ Ἱπποκράτους ἔδοξεν, οὐ μὴν συγγράμματά γε, οὐδ᾽ ὥστε ἐκδοθῆναι τοῖς ἄλλοις μέλλοντα, ἀλλ᾽ ὑπομνήματα εἶναι. τισὶ δὲ οἵπερ καὶ ἀκριβέστερά μοι δοκοῦσι καταμαθεῖν τῶν βιβλίων τὴν δύναμιν, ὑπὸ μὲν τοῦ Θεσσαλοῦ γεγράφθαι δοκεῖ τὰ ε΄. δύο δ᾽ εἶναι τοῦ μεγάλου Ἱπποκράτους, καὶ ἐπιγεγράφθαι γέ που διὰ τοῦτο τὰ ἐκ τοῦ μικροῦ πινακίδος, δηλονότι τοῦ Θεσσαλοῦ πάντα ὅσα περ ὁ πατὴρ αὐτοῦ γεγραφὼς, ἔτυχεν ἀθροῖσαι συνδιάσαντος εἰς ταυτὸν, ὡς μηδὲν ἀπόλοιτο. μόνα δὲ καὶ λοιπὰ τὸν ζ΄ τούτων βιβλίων, Ἱπποκράτους εἶναι τοῦ μεγάλου, σχεδὸν ἅπασιν ὁμολογεῖται, τό τε πρῶτον καὶ τὸ τρίτον. *id est: Quum*

Galeni de autore librorum Epidemiωn sententia.

septem quidem omnes sint Epidemiωn libri. horum utiq; septimus euidenter C spurius, iunior, & subornatus esse omnibus apparet. Quintus uero nō magni Hippocratis illius Heraclidæ filij, sed iunioris, Draconis nimirū. Sunt autem quibus secundus, quartus & sextus, Hippocratis esse filij, nonnulli etiam quibus ipsius Hippocratis esse uisi sint, nō tamen exquisita cura scripti, & ordine digesti, neq; tales ut qui aliquando Græcis ederentur, sed ut cōmentarij tantum, rerum antea obseruatarū memoriam suggerentes, essent. Quibusdam uero, qui exactius librorum uim didicisse uidentur, quinq; quidem à Thessalo, duo autem à magno Hippocrate cōscripti esse existimātur, & propterea alibi inscriptos esse hoc titulo, quæ ex parua tabella, quod scilicet Thessalus omnia quæcunq; pater eius conscripsisset, ne quid periret, in unum colligere librum studuerit. Solos uero ex septem ijs libris, primum & tertium magni esse Hippocratis, propè omnibus in confesso est. Et rursus libro tertio, ubi ita inquit: ὥσπερ δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον οὐ μόνον ὑφ' Ἱπποκράτους συγκεῖσθαι δοκεῖ τοῖς ἄριστα περὶ τούτων ἐγνωκόσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς θεωρίας οἰκειότητι συνῆφθαι πρὸς ἄλληλα. τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον ἔχειν καὶ τὰ περὶ τὸ δεύτερον καὶ τὸ δ', καὶ τὸ ἕκτον. ὁμολογεῖται γὰρ ἤδη καὶ ταῦτα συνθεῖναι Θεσσαλὸν τὸν Ἱπποκράτους υἱὸν, τὰ μὲν αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἐν διφθέραις τισὶν, ἢ δέλτοις εὑρόντα ὑπομνήματα, προσθέντα D δέ τινα καὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγα. τό γε μὴν πέμπτον τε καὶ ἕβδομον τῶν ἐπιδημιῶν οὐκ αὖτις μοι δοκεῖ τῆς Ἱπποκράτους γνώμης οἰκείας ἀξιῶσαι. κατ' ἐμὴν δὲ γνώμην, οὐδὲ τὸ τέταρτον, εἰ καί τισιν ἔδοξε καὶ τοῦθ' ὑπὸ Θεσσαλοῦ συντεθῆναι. hoc est: Quemadmodum primus & tertius non solum ab Hippocrate compositi esse, ijs qui optime de illis iudicant, uerumetiā cōmentationis familiaritate inuicem conuenire uidentur: sic eodem modo se habere puto ea quæ in secūdo, quarto & sexto sunt libris. In confesso etenim iam est, hos ipsos Thessalum Hippocratis filium cōposuisse, qui patris sui cōmentarijs, quos in memoriæ subsidium, in pellibus aut tabulis scriptos inuenit, non pauca adiecit. Quintū autē & septimū Epidemiωn libros, nemo puto Hippocratis genuina mente dignos æstimabit. Mea uero sententia, neq; quartū, licet nōnullis & hunc à Thessalo compositū esse uisum sit. Et in cōmentario septimo particulæ secundæ libri sexti Epidemiωn: τὰ γὰρ ἐν διαφόροις, ἢ χάρταις, ἢ δέλτοις ὑφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεσσαλὸν ἀθροίσαντά φασι ταυτὶ τὰ δύο βιβλία συνθεῖναι, τό τε δεύτερον καὶ τὸ ἕκτον, ἔνιοι δὲ καὶ τὸ τέταρτόν φασι. πρὸς ἔκδοσιν δ' ὁμολογεῖται γεγονέναι τὸ πρῶτόν τε καὶ τρίτον. quod est: Aiunt Thessalum Hippocratis filium, ea quæ in diuersis uel chartis uel tabulis ab Hippocrate scripta erant colligentem, duos libros, secundum nimirū & sextum, composuisse. Nōnulli

συγγράμματα quæ.

ὑπομνήματα sunt quæ uulgo memoria uocātur, latine commentarij.

A nulli quartum etiam addunt. In confesso uero est, primum & tertium in hoc esse factos ut ederentur. Ex quibus certe omnibus satis perspicuum fit, sextum hunc Epidemiωn librum, ueterũ & Galeni sententia, uel ad magnum illum Hippocratẽ, uel huius filium Thessalum autorẽ referri posse. Et parum admodũ, imò nihil refert, siue Hippocrati, siue huius filio adscripseris: neq; enim Thessalus alia, nisi ea quæ pater olim chartis tabulisq; sine ordine mandauerat, in ordinem digeßit, in unumq; coaceruauit, ne quid scilicet illorum temerè periret. Si quid deniq; paternis per ipsum adiectum est, tale certe existit, quod à patris placitis minime abhorret. Testis est Galenus, in procemio cõm. primi in librum Hippocratis de natura humana ita scribens: τινὲς δὲ Πολύβου τοῦ μαθητοῦ τε ἅμα καὶ διαδεξαμένου τὴν τῶν νέων διδασκαλίαν, ὃς οὐδὲν ὅλως φαίνεται μετακινήσας τῶν Ἱπποκράτους δογμάτων ἐν οὐδενὶ τῶν ἑαυτοῦ βιβλίων, ὥσπερ οὐδὲ Θεσσαλὸς ὁ αὐτοῦ υἱὸς, θαυμάσιος μὲν ἀνὴρ καὶ οὗτος γενόμενος, ἀλλ᾽ οὐ καταμείνας ἐν τῇ πατρίδι καθάπερ ὁ Πόλυβος, Ἀρχελάῳ γὰρ τῷ Μακεδονίας βασιλεῖ συνεγένετο, quod est: Nonnulli eius esse censent discipuli, simul & curam iuuenum instituendorum suscipientis Polybi, ut qui in nullo suo libro ullum omnino Hippocratis placitum labefactare uidetur: quemadmodũ nec illius filius Thessa

Parum refert pater aut filius autor libri fuerit.

B lus, uir quidem præclarus, atqui in patria, sicut Polybus, non permanens. Archelao enim Macedoniæ regi seruiuit. Proinde dignus est hic liber, qui omnium aßidue medicorũ manibus teratur, quod nihil habeat quod nõ summè ad ueri medici cognitionem spectet. Et cum in eo omnium fermè rerum quæ ad medici cognitionem attinent, capita percenseantur, consultum erit ut hunc nunquam nõ, tanquam medicæ artis locos cõmunes continentem, secum in sinu circunferant. Porrò Alexandrum illum Magnum uelim imitentur, qui ut Iliadem Homeri, uelut rei militaris uiaticũ, semper unà cũ pugione sub puluino iacentem tenere solitus est: ita illi quoq; sextum hunc Epidemiωn librum, tanquam medicæ rei uiaticũ, abs se nunquam abesse patiantur. Et hæc quidem de autore libri. Iam ad eiusdem titulum accedamus. Inscribitur hic liber apud Græcos ἐπιδημιῶν τὸ ἕκτον, hoc est, Epidemiωn sextus. Animaduertendum uero hanc libri inscriptionẽ bifariã interpretari posse Latinis. Primo modo, ut ἐπιδημιῶν sit genitiuus à dictione ἐπιδήμιος, quæ Latinis nihil aliud est quàm popularis, aut publice grassans, seu populariter uagãs. Hinc morbus epidemius, morbus popularis seu populariter uagans dicitur, qui scilicet tempore quodã plures in eodem loco infestat. Qua quidem ratione, nõ tantum pestilentia, sed & quicunq; alij morbi qui in regione aliqua, eodem tempore multos inuadunt, complectuntur. Proinde uehementer errant qui Epidemian simpliciter pestilentiã significare arbitrantur: quod nimirũ gene

Libri commendatio.

Alexander Magnus Iliadem Homeri sub puluino tenebat.

Libri titulus.

Morbus epidemius.

Pestilentia.

re pro specie utantur, id quod dialectices ratio non admittit. Est itaq; pestilentia morbus quidem epidemius, non quidem simpliciter, sed perniciosus & letalis: adeoq; epidemius genus ad perniciosum, & mitiorem morbum existit. Perniciosum Graeci λοιμὸν, *Latini pestem: mitiorem uero* ἐπιδήμιον, *latinè popularem, hoc est, tempore aliquo, eodem in loco abundantem, non tamen exitium afferentem appellant. Cuius rei testis est Galenus, qui lib. i. de ratione uictus in morbis acutis, côm. nono, ita scribit:* Δηλοῖ δὲ διὰ τοῦ λόγου τούτου, τὰ μέν τινα πολλὰ γίνεσθαι νοσήματα κατὰ ἕνα χρόνον, ἅπερ ὅταν μὲν ὀλέθρια γίνηται, λοιμὸν ὀνομάζουσιν. ὅταν δὲ ἐπιεικέστερα, ἑτέρᾳ τινὶ προσηγορίᾳ δηλοῦσιν, ἐπιδήμια καλοῦντες, ὥστε εἶναι τὸ μὲν ἐπιδήμιον νόσημα, τὸ κατὰ χρόνον τινὰ πλεονάζον ἔν τινι χωρίῳ, τὸν δὲ λοιμὸν, ἐπιδημίαν ὀλέθριον. *id est: Hac oratione quamplurimos quidem morbos uno tempore fieri ostendit: quos sanè, ubi perniciosi fuerint, pestem nominãt. Vbi autẽ mitiores, alia quadã appellatione explicant, populares uocantes: ut sit quidem popularis morbus, qui tempore quodam anni in regione aliqua abundat: Pestis uero, epidemia perniciosa. Hactenus Galenus. Quũ itaq;* ἐπιδημιῶν *ab* ἐπιδήμιος *dictione genitiuus existit, liber hic populariter uagantium morborũ sextus dicetur: qui sanè titulus, quum rarissime hic populariter grassantium morborum mentio fiat, illi competere non uidetur.* D

Atq; hinc est quod multi ex ueteribus interpretes, quum sermonis genus in hoc libro plurimum ab eo qui est in primo & tertio Epidemiωn libris differre cernerent, hunc propria inscriptione indigere dixerũt. In primo nanq; & tertio nonnullae ambientis cõstitutiones, in quibus populariter uagantes morbi recensentur, habentur, atq; adeò meritò illis titulum populariter uagantiũ morborum indidit. In hoc autem sexto, rarissimi admodũ populares sunt morbi, genusq; doctrinae planè aphoristicum existit, quod Galeno teste, διὰ βραχυλογίας ἅπαντα τὰ τοῦ πράγματος ἴδια περιορίζει. *id est, omnes rei proprietates breuissimis uerbis definit, ac unaquaeq; sententia circũscriptionem propriam obtinet, quemadmodum Galenus dilucide in huius libri prooemio ijs uerbis cõmemorat:* τὸ μὲν τῆς ἑρμηνείας εἶδος, ἐν τῷδε βιβλίῳ πάμπολυ διαλλάττει τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον καὶ τρίτον τῶν ἐπιδημιῶν, ἃ σχεδὸν ἅπαντες ἡγοῦνται γεγράφθαι πρὸς ἔκδοσιν ὑφ' Ἱπποκράτους μόνα. τῶν δ' ἄλλων πάντων, τὸ μὲν πέμπτον τε καὶ ἕβδομον, ἐναργῶς εἶναι νόθα. τὸ δ' ἕκτον τοῦτο, καὶ πρὸ αὐτοῦ τὸ δεύτερον, ἐξ ὧν αὐτὸς Ἱπποκράτης ἑαυτῷ παρεσκευάζετο, φασὶν ὑπὸ Θεασαλοῦ τοῦ υἱέος αὐτοῦ συντεθεῖσθαι. καὶ τινὲς μὲν ἡγοῦνται καὶ αὐτόν τι παρεγγράψαι τὸν Θεασαλὸν, τινὲς δὲ ἄλλους τῶν μετ' αὐτόν. ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ καὶ τῷ τρίτῳ τῶν ἐπιδημιῶν, καταστάσεις τέ τινας γράφει τοῦ περιέχοντος, ἐφ' αἷς τὰ ἐπιδημήσαντα νοσήματα διηγεῖται.

Doctrinae genus in hoc lib. quale.

A διηγοῦνται. ταύτῃ γὰρ ἐπ' αὐτῶν αὐτὸς φαίνεται τῇ λέξει χρώμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῖς βιβλίοις τοῦτο ἐποιήσατο, τὸ ἐπιδημίων νοσημάτων διδασκαλίας αὐτοῖς γινομένης, οὐ τῶν αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους ἐπιδημιῶν, ἃς ἐποιεῖτο κατὰ τὰς πόλεις. ἐνταυθοῖ δὲ τοῦτο μὲν ὀλίγον ἐστίν. τὸ δὲ πλεῖστον εἶδος τῆς διδασκαλίας, ἀφορισμοί τινες εἶναι φαίνονται, κατὰ περιγραφὴν ἕκαστος ἰδίαν γεγονότες, ὥστε διὰ ἀπορίαν οἰκείας ἐπιγραφῆς, καὶ ταῦτα τὰ δύο βιβλία συγχωρεῖσθαί φασι τῷ τῶν ἐπιδημιῶν, ὀλίγιστον ἔχοντα τὸ τῆς ἐπιγραφῆς οἰκεῖον. quod est: *Sermonis quidem forma in hoc libro plurimum ab ea quæ est in primo & tertio Epidemiωn libris, quos solos propè omnes ab Hippocrate in hoc ut ederētur scriptos esse putant, differt. Aliorum uero quinq; quintum quidem & septimum, manifeste spurios esse existimant. Sextum uero hunc, & qui ante illum secundum, eo quod sibiipsi Hippocrates confecerat, à Thessalo huius filio compositos esse aiunt. Nonnulli quoq; & ipsum Thessalū quid adnotasse arbitrantur. Quidā uero alios, qui hunc secuti sunt. Siquidem in primo & tertio Epidemiωn, nōnullas ambientis cōstitutiones, in quibus morbi populariter grassantes exponuntur, scribit. Eiusmodi enim ille in ijs dictione usus esse uidetur. Ob eam etiam causam inscriptionem hanc libris illis indidit, quod populariū*

B *morborum, non autem peregrinationum Hippocratis, quas per urbes fecit, in ijs doctrina fiat. In hoc uero libro idipsum rarū est, & potißima doctrinæ forma, breues sententiæ esse apparēt: et unaquæq; sententia secundū propriā circunscriptionē nata. Proinde hos duos libros, eo quod paucißimos popularium morborum contineant, quod tamen inscriptioni proprium existit, peculiari inscriptione egere inquiunt. Hæc ille.* Quum igitur hæc ita se habeant, consultius erit ut ἐπιδημιῶν sit genitiuus à dictione ἐπιδημία, quæ Latinis interdum peregrinationē significat. Nam cum Hippocrates in hunc sextum librum pleraq; theoremata, quæ in peregrinatione sua per diuersas urbes facta explorauit, congesserit, haud temerè liber sextus peregrinationum dicetur. Quo sanè nomine illū quoq; Philippus Melanchthon, magnū Germaniæ nostræ decus, in epistola quadam ad Petrum Burcardum scripta, appellare uoluit. Sed siue hoc, siue illo modo inscribatur, exigui momenti res est, modo Hippocratis consilium rectè teneas. Atq; hæc de libri titulo dixisse sat sit. Circa ordinem, quem tertio loco discutiendum accepimus, aduertendū, non hunc tantum librum, sed & reliquos omnes Epidemiωn libros, priores alijs, dum adhuc theoremata experimentis exploraret, ab Hippocrate scriptos esse, quemadmodū testatur Galenus libro primo de diebus decretorijs, hoc modo scribens: δέδεικται δ' ἡμῖν ἤδη μὲν καὶ δι' ἑτέρων, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν ἧττον ἔσται, δῆλον ἐκ τῶν ἐφεξῆς εἰρησομένων, ὡς πρότερα αὐτῷ τὰ

ἐπιδημία.

Ordo huius libri ad alios Hippocratis libros.

τῶν ἐπιδημιῶν γέγραπται βιβλία, βασανίζοντι διὰ τῆς πείρας ἔτι τὰ θεωρήματα, καὶ μὴ τολμῶντι καθόλου τισὶν ἀποφάσεσιν ἐπ᾽ αὐτῶν χρῆσθαι. hoc est: *Demonstratum nobis est hic & alibi, sed non minus etiam nunc ex ijs quæ deinceps dicentur clarum euadet, quod priores ab Hippocrate Epidemiωn libri scripti sint, dum scilicet speculationes adhuc experientia exploraret, nec uniuersalibus sententijs in his uti auderet.* Et iterum libro secundo eiusdem operis: δέδεικται ἡμῖν πολλάκις ὡς πρότερον γέγραπται τὰ τῶν ἐπιδημιῶν βιβλία, τοῦ τε προγνωστικοῦ καὶ τῶν ἀφορισμῶν, ὅτι δύναμιν ὑπομνημάτων ἔχει. id est: *Multoties nobis demonstratũ est, Epidemiωn libros præsagijs prius & aphorismis scriptos esse, quod cõmentariorum, quæ memoriam rerum prius obseruatarum suggerunt, uim habeant.* Quod uero liber hic sextus, ut alij Epidemiωn libri, nõ in hoc ut ederetur, sed potius pro iuuanda memoria, ut scilicet rerum prius obseruatarum memoriam suggereret, ab Hippocrate scriptus sit, præter ea quæ iam dicta sunt, testantur quæ scribit Galenus cõm. primo sectionis primæ libri sexti Epidemiωn, dicens: φαίνεται γὰρ ἤδη σαφῶς ὑπομνήματι μᾶλλον, ἢ συγγράμματι τὸ προκείμενον ἐοικέναι βιβλίον, ἑαυτῷ τινα γράφοντος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἱπποκράτους ὡς ἕκαστον ἔτυχεν, ἤτοι θεασάμενος, ἢ διὰ λογικῆς σκέψεως εὑρών. οὐδὲν γὰρ οὐδ᾽ ἐγγὺς οἰκεῖον ἐστὶ τῇ πρώτῃ ῥῆσις πρὸς τὴν δευτέραν, καθάπερ οὐδὲ τῇ τρίτῃ πάλιν πρὸς ταύτας. quod est: *Præsens liber aperte iam cõmentario rerum antea obseruatarum memoriam suggerenti, potius quàm ei qui exacta cura scriptus est, similis esse uidetur: quod Hippocrates sibiipsi nonnulla pro iuuanda memoria scripserit, ut quodlibet scilicet quod uidit, aut per rationalem cõtemplationem inuenit, contigit. Nihil enim primæ dictioni familiare est neque affine cum secunda, quemadmodum neq; tertiæ rursus cum illis.* Et cõmentario trigesimosecundo, sectionis secundæ, eiusdem libri: Οὐδὲν θαυμαστόν ἐστι, κἀνταῦθα παραλελεῖφθαι τὸ συνέχον μάλιστα τὸν ὅλον λόγον. οὐ γὰρ σύγγραμμά ἐστι τὸ βιβλίον τοῦτο πρὸς ἔκδοσιν γεγονός, ἀλλὰ παρασκευαί τινες, ἢ ὑποτυπώσεις ὁποίας ἑαυτοῖς εἰώθαμεν ποιεῖσθαι. hoc est: *Non mirum est hic, id quod totum præcipue sermonem continet ac confirmat, omissum esse. Neq; enim hic liber exacto studio in hoc ut ederetur factus est, uerum sunt præparationes & descriptiones, prima formæ liniamenta continentes, quales nobisipsis facere consueuimus.* Hinc quum liber iste, non in hoc ut ederetur, sed tantum ut rerum prius obseruatarum memoriam, uni solum Hippocrati suggereret, scriptus sit, nihil mirum pleraq; in hoc esse, quæ mera ænigmata esse uideantur, & à nemine adhuc ad plenum consecuta sint. Præter enim singularem phrasim, & laconicam qua passim utitur breuiloquentiam, multa etiam quæ ad genuinum

Liber hic non in hoc scriptus ut ederetur.

ὑποτυπώσεις.

Cur liber hic alijs omnibus obscurior sit.

C

D

A num Hippocratis sensum intelligendum necessaria existunt, deesse uidentur. Adde quod nõ raro partes orationis inter se non ita compositæ sint, ut recta grammatices ratio exigit: id quod etiam occasio fuit, cur ueteres interpretes tam uarias ubiq; lectiones cõmenti sint. Nihil autem mirum Hippocratem in hoc libro grammatices rationem interdum neglexisse: ὑπόμνημα nanq; est, hoc est, cõmentarius rerum prius obseruatarum memoriam suggerens, qui certe ex tempore & sine cura scriptus est, nec dictionem compositioni cõgruam, nec singula recte atq; ordine digesta habens. Vtcunq; autem multa sint, quæ libro obscuritatẽ peperere, nos tamen pro uirili curauimus, ut illis lucem adferremus. Quod si uero nõ passim, quod conati sumus, assecuti uidemur, certe ueniam dabunt parum etiam æqui iudices, cum primi huic libro manus admouerimus, ab hoc instituto hactenus non solum Germanis, uerum etiam Italis abhorrentibus: iuxta enim prouerbium, συγγνώμη τῷ πρωτοπείρῳ. Sed præfati sumus satis multa, iam Hippocratem ipsum audiamus.

PRAEFATIONIS FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN
B
LIBRI PARTICVLA PRIMA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Vibuscunq; ex abortu & circa uterũ œdemate capitis grauitas accidit, illis iuxta synciput maxime, perinde atq; singuli alij qui ab utero sunt, dolores fiunt. His quoq; in octo uel decẽ mensibus, morbus in coxendicem decumbit.

FVCHSII EXPOSITIO.

Statim inter initia Hippocrates non popularem, hoc est, uno loco eodemq; tempore quamplurimos infestantem morbum, sed particularem potius, quem in diuersis locis & temporibus, mulieribus nonnullis accidere per experientiã comperit, describit, adeò ut liber hic peregrinationum potius, quàm morborum populariter uagantiũ, nomen mereatur. Vt autem rectius ea quæ ab Hippocrate dicta sunt studiosi assequantur, primum omnium uersionis nostræ consilium, id quod nunquam non in enarrandis alijs sententijs, modò necessitas hoc ipsum exigat, facturi sumus, indicabimus, atq; adeò dictiones obscuras, nec omnibus obuias, & in quibus lector nõ admodũ peritus hærere posset, explicabimus.

Vbi itaq; in præscripta Hippocratis sententia ex abortu uertimus, hic C
ἀμβλωσις. ἀποφθορά. *græcus codex* τῆς ἀποφθορῆς *habet. Namquod Attici* ἀμβλωσιν, *id est, abortum uocant, hoc Hippocrates* ἀποφθορὰν *nominare consueuit. Quam sanè dictionem, olim fœtus corruptionem uertimus. Nam ut Galenus in*
ἀμβλώσκειν. *cõmentariis etiam indicat, Attici* ἀμβλώσκειν *uerbum de immatura fœtus eiectione, quocunq; modo facta fuerit, efferunt. Hinc medicamenta quæ fœ-*
ἀμβλωτικά. ἐκβόλια. φθόρια. *tus ex utero abigunt,* ἀμβλωτικὰ *Græcis, Latinis uero eiectoria dicuntur. Alio nomine etiã* ἐκβόλια καὶ φθόρια *nominantur. Cæterum quod ad œdematis uocabulum attinet, sciendum Hippocratem omnes præter naturam tu-*
οἰδήματα. *mores nominare* οἰδήματα, *id quod in commentariis, & primo præsagiorum libro, cõm. trigesimotertio, Galenus iis uerbis docet:* οἴδημα μὲν οὖν εἴωθε καλεῖν τὸν παρὰ φύσιν ὄγκον, τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἕνα μόνον οὕτως ὀνομαζόντων ὄγκον, ὃς ἐν τῷ πιέζειν ἀνώδυνός τε καὶ μαλακός ἐστι. *id est: Tumorem Hippocrates nominare solet omnem præter naturam molem, recentioribus medicis unam tantummodo molem, quæ premendo dolore uacat, & mollis fuerit, sic uocantibus. Et libro quinto aphorismorum cõm. sexagesimoquinto:* τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους ἅπαντας ὁ Ἱπποκράτης οἰδήματα προσαγορεύει. *hoc est: Omnes præter naturam tumores, Hippocrates œ-*
Tumor. *demata nominat. Est itaq; œdematis siue tumoris nomen generale ad quos-* D
cunq; præter naturam tumores, siue scirrhos, phlegmone, aut alius eius generis tumor fuerit. Cum enim citra dolorem & durus fuerit, tum proprie scirrhum uocant: si uero dolore præditus fuerit, phlegmonẽ seu inflammationẽ. Quemadmodum si absq; dolore & laxus mollisúe fuerit, simpliciter œdema appellant. Eiusmodi tumoris laxi & indolorosi, ex suppressis mensibus circa uterum orti, quique iam longo tempore durauit, nunc meminisse uidetur Hippocrates. Hinc factum, ut œdematis uocabulum, & non tumoris, in conuersione nostra posuerimus, ne scilicet imprudens lector, per tumores, quaslibet præter naturã moles intelligeret. Sed ut ad sententiæ explanationem accedamus, aduertendum eiusdem esse partes duas, in quarum prima Hip-
Sensus primæ partis. *pocrates id summatim docere conatur: Quibuscunq; mulieribus ex abortu, & tumoribus laxis ac dolore uacantibus, ob consensum capitis grauitas accidit, iis synciput præcipue dolore afficitur. Omnes enim alii capitis dolores, qui ob uterum male affectum, & suppressa menstrua fiunt, in syncipite subinde magis firmantur. Testis eius rei lib. sexto de affectis locis cap. quinto Galenus est, qui ita scribit:* τοιαῦτα μὲν οὖν ἕπεται συμπτώματα ταῖς τῶν καταμηνίων ἐπισχέσεσιν, καὶ χωρὶς τούτων ἀλγήματα κατ᾽ ὀσφὺν καὶ τράχηλον καὶ βρέγμα. *quod est: Eiusmodi symptomata menstrua suppressa sequi solent, & præter ea lumborum & colli & syncipitis dolores. Hæc ille.*

Nihil

A *Nihil autem mirum, caput ob uterum male affectum grauari: magna enim huic per neruos quosdam cum illo cōmunitas existit. Cur uero synciput, quod* βρέγμα *Graeci uocant, plus alia capitis parte tum dolore afficiatur, plures esse causae possunt. Prima, quod per duas uenas, quae, ut in libro de uteri dissectione tradit Galenus, à caua nominata uena oriuntur, & è directo ad synciput procedunt, calidi uapores ascendant. Altera, cum in syncipite fungosae admodum & rarae sint suturae, craniumq́ eo loci tenuissimum & maxime fistulosum existat, nihil mirum, si illuc fuliginosa excrementa natura detrudat: nam & per uniuersum bonae ualetudinis tempus, tenues & fuliginosae cerebri redundantiae, iuxta synciput maxime perspiratione discuti cōsueuerunt. Tertia, quod plures secundum has suturas particulae sensu praeditae sint: plurimi enim illic nerui sensitiui, membranae quoq; nonnullae quae durum cerebri panniculum caluariae cōmittunt, quas tenuium uasorum multitudo percurrit. Nemo autem est qui nesciat, affectus magnitudine pares, citius sentire partes eas, quae natura sensu exactiore praeditae sunt. Syncipit uero plurimos habere neruos sensitiuos, capite undecimo artis medicinalis Galenus ijs uerbis ostendit:* αὐτὸ δὲ τὸ ὄπισθεν μέρος καθ' αὐτὸ παντάπασιν ὀλίγων αἰσθητικῶν μετέχει νεύρων, παμπόλλων δὲ τῶν πρακτικῶν. ὥσπερ

B γε καὶ θάτερον τὸ πρόσθιον, αἰσθητικῶν μὲν παμπόλλων, ὀλίγων δὲ τῶν πρακτικῶν. *id est: Pars ipsa capitis posterior, per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos uero actiuos: sicuti & altera, anterior nimirum, sensitiuos quidem plurimos, paucos autem actiuos. Proinde rectissime Hippocrates synciput, ad quod uenae calidos uapores deferentes pertingunt, magisq́ fistulosum existit, ac sensu exactiore praeditum est, utero male affecto, plus caeteris capitis partibus doloribus tentari dixit. Atq; haec de priore aphorismi parte dixisse sufficiat. Reliquū iam est ut secundam attingamus, in qua Hippocrates asserit morbum praedictum plerunq; in octo uel decem mensibus in coxendicem mulieribus sic affectis finiri. Vbi animaduertendum,* τελευτᾷ *hoc loci idem significare, Galeno teste, quod* κατασκήπτει: *quae sanè dictio Latinis nihil aliud est, nisi cum impetu exoritur, & in perniciem noxamq́ progreditur. Vsus est autem hoc uerbo apposite admodum, per hoc ipsum morbi solutionem noxiam subindicans: ubi nanq; morbus in coxendicē decumbit, ibi crus quod è regione est claudicare incipit: id quod Galenus etiam lib. sexto de affectis locis cap. quinto, ubi ex professo uteri affectus percenset, docet, ita de uteri doloribus scribens:* ἔρχεται δὲ καὶ εἰς ἰσχίον τὸ ἄλγημα, καὶ τὸ κατ' εὐθὺ σκέλος αὐτὸ χωλεύει κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν. *quod est: Quinetiā dolor in coxendicem transit, ac crus ipsum quod è directo est, per incessum claudicat. Porrò cum Latini una coxendicis*

Cur synciput in uteri affectibus plus alijs partibus doleat.

Alterius partis explanatio.

τελευτᾷ.

Coxendix.

appellatione, & locum & dolorem interdum intelligant, hic locum ipsum ubi C
ἰσχίον. femur cum superiore pedis parte cõmittitur, quem græci ἰσχίον, Latini uero coxam, uel uertebram coxarum nominant, accipias. Dolorem uero grauissi-
ἰσχιάς. mum in eo factum, Græci ἰσχιάδα, barbari autem nostræ ætatis medici, sciaticam appellant. Cur autem in coxendicem morbus decumbat, in causa est uteri cum coxis communitas: nexibus enim quibusdam illis committitur, ut ex Galeni libro de uteri dissectione sciunt dissectionum periti. Cæterum quod ait morbum ex utero progressum, in octo uel decem mensibus in coxam decumbere, id minime uniuersale est: nam idipsum non multis admodum euenire

Aphorismus hic non est uniuersalis.

solet, quemadmodum diligenti quadam obseruatione Galenus comperit, qui in commentariis huius sententiæ sic scribit: καί μοι παραφυλάττοντί ποτε ἐν μ ἡμέραις, ἐνίοτε δὲ ἐν δύο μησίν, ἢ τέτταρσιν ἐφαίνη τελευτῆσαι τὸ νόσημα. τισὶ δὲ καὶ μέχρι πλειόνων ἐξετάθη, καί τινες ὄντως εἰς ὀγδόον ἦλθον μῆνα, καὶ ἄλλαι τινὲς εἰς δέκατον. ἐθεασάμην δὲ καὶ τὴν εἰς ἰσχίον ἐκ μήτρας ἀπόστασιν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ πολλῶν. id est: Quum diligenter obseruarem, morbus interdum in quadraginta diebus, nonnunquã etiam in duobus aut quatuor mensibus finiri uisus est. Quibusdam uero ad plures etiam menses protensus est. Nonnullæ quoq; ad octauum, aliquæ etiam ad decimum uenere mensem. Contemplatus sum deniq; abscessum ex utero D
in coxam procumbentẽ, uerum non in multis. Quibus sanè uerbis Galenus aperte monstrat uteri morbos in plerisq; mulieribus statis diebus iudicari,

s.Præsag.4.

nec quicquam à circuitibus decretoriorum dierum, quos in præsagiis Hippocrates monstrauit, uariare. Rarissimũ autem esse, quibus in octo uel decem mensibus iudicetur, adeò ut iam enarrata sententia, nullo pacto uniuersalis esse possit. Hinc paulò post iam citata uerba Galenus ita ait: ἐγὼ δὲ εἰ τὸ λεγόμενον αὐτὸ πρότερον ἑωράκειν οὕτως ἔχον, ἐζήτουν ἂν αὐτοῦ φιλοπονώτερον τὴν αἰτίαν. ἐπεὶ δ᾽ ἐν πολλαῖς χρόνων προθεσμίαις ἐθεασάμην τὰ τῆς ὑστέρας πάθη κρινόμενα, καὶ συμφωνοῦντά γε ταῖς τῶν κρισίμων ἡμερῶν περιόδοις, ἃς αὐτὸς ἐδίδαξεν ἐν προγνωστικῷ, καταλείπω τὴν ζήτησιν τῆς αἰτίας, οὔτε διὰ παντὸς ὁρῶν τὸ εἰρημένον οὕτως ἔχον, οὔθ᾽ ὡς πολύ. τεθεαμένος δ᾽ ἴσως κατὰ τύχην ἐπὶ δυοῖν ἢ τριῶν γυναικῶν, τὸν ταῦτα γράψαντα συμβὰν οὕτως, εἴθ᾽ ὁ Ἱπποκράτης αὐτός ἐστιν, εἴτε Θεσσαλός, εἴτ᾽ ἄλλος τις, ἀποφήνασθαι προπετέστερον ἡγοῦμαι καθολικὴν ἀπόφασιν τῷ πράγματι, μήτε διὰ παντός, ὡς ἔφαμεν, μήτε πολλάκις γινομένῳ. quod est: Ego quidem idipsum quod prius dictum est, num sic se haberet uidere cupiens, eius causam diligentius inquirebam. Postquam autem uidi uteri affectus in multis mulieribus statis temporum diebus iudicari, & circuitibus quos Hippocrates in præsagiis docuit concor-

A concordare, à causæ inquisitione desij, quod id quod dictum est, non semper, nec ut plurimum sic habere cernerem. Temerarium uero puto eum qui hæc scripsit, siue Hippocrates ipse, siue Thessalus, siue alius quispiam fuerit, in duabus fortè uel tribus mulieribus ita contingere uidentem, in re neque semper, ut dixi, neque multoties eueniente, uniuersalem statuere sententiam. Hactenus Galenus. E quibus omnibus clarissimum fit, præsentem Hippocratis sententiam, nō esse inter eas quæ uniuersales sunt, connumerandam.

APHORISMVS II.

Acuminata habentes capita, si quidem ualida fuerint ceruice, secundum alia atq; ossa ipsa ualidi erunt. Qui uero caput dolent, & aures fluentes obtinent, ijs palatū concauū, & dentes alternis permutati sunt.

Quum caput inter reliquas corporis humani partes, omnium maxime cōspicuū sit intuentibus, haud ab re Hippocrates ex eius figura, de totius corporis cōstitutione iudicare hoc loco docet. Etsi enim ex thorace ipso corporis constitutio exactissime deprehendi possit, hoc tamen, nisi denudato prius corpore, obuiantibus haud apparet: ideoq; ex capite quod confestim quisq; uidet, eiusq; formam ac magnitudinem intuetur, eaipsa multò facilius agnoscitur. Et cum ex capite ueluti ex radice quadā ceruix, spinalis medulla, uertebræ, scapulæ, dorsum, & alia corporis ossa ortum habeant, illiq; proportione quadam respondeant, cur non ex eo de totius corporis cōstitutione pronunciare possit medicus, haud uideo. Si itaq; neq; maius, neq; minus quàm conueniat factum à natura fuerit, tum quoq; ceruix, spinalis medulla, eiusq; uertebræ, atq; adeò thorax ipse, proportione huic respondebūt, & iustam magnitudinem sortientur. Quod si uero paruum admodum caput fuerit, tum & alia quæ ex ipso enata sunt, iusto minora erunt. Cæterū capitis etiam forma diligenter admodum à medico consideranda, ut sciat quod optimū, quodq; uitiosum caput sit. Quod enim iusto plus magnum aut paruum fuerit, id uitiosum existit: & qui eo præditi sunt, ijs ea quæ ad intellectum attinent, euidenter læsa ac impedita esse apparent. Vt autem caput paruum perpetuò uitiosum, ita magnum interdum bonum, interdum etiam malignum existit. Bonum, si ob insitæ uirtutis robur, & ob multam eamq; bonam materiam tale fuerit: cuiusmodi Periclem Atheniensem illum oratorem, qui in concionibus fulgurare ac tonare uidebatur, habuisse dicunt: necnon rarò ob eam capitis magnitudinem cauillis à Comicis, liberrimo genere hominum, incessitur. Malignum, si ob materiæ tantum multitudinem. Optimum uero caput id est, quod exacte rotundum, & utrinq; paulatim depressum existit, quemadmodum ijs uerbis capite undecimo artis medicæ testatur Galenus: ἡ μὲν μικρὰ κεφαλὴ, μοχθηρᾶς ἐγκεφάλου κατασκευῆς ἴδιον σύμβολον. ἡ μεγάλη δὲ,

[Margin notes: Cur à capitis figura totius corporis constitutio agnoscenda. — B — Capitis figura quæ bona et quæ mala. — Paruum caput. — Magnum. — Optimum.]

οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀγαθῆς κατασκευῆς σημεῖον. ἀλλ' εἰ μὲν διὰ ῥώμην ἐγγίνε- C
το τῆς ἐγχωρίου δυνάμεως, ὕλην χρηστήν τε καὶ πολλὴν δημιουργού-
σης, ἀγαθὸν σημεῖον. εἰ δὲ διὰ τὸ μόνης τῆς ὕλης τὸ πλῆθος, οὐκ ἀγαθόν. διοριστέον οὖν ἐστιν αὐτὰ τῷ τε σχήματι, καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ πεφυκόσι. τῷ σχήματι μὲν, εἰ εὔρυθμος, ἀεὶ γὰρ ἀγαθὸν τοῦτο σημεῖον. τοῖς δὲ ἀπ' αὐτοῦ πεφυκόσι, εἰ καρτεραύχην τέ ἐστι, καὶ τοῖς ἄλλοις ὀστοῖς ἄριστα διάκειται, καὶ εἰ τὸ νευρῶδες αὐτῷ σύμπαν, εὐτραφές τέ ἐστι καὶ εὔτονον. οἰκεῖον δὲ σχῆμα κεφαλῆς, ὥσπερ ἂν εἰ νοήσαις σφαῖραν ἀκριβῶς κηρίνην, ἑκατέρωθεν ἀτρέμα πεπιλημένην. quod est: *Paruum quidem caput uitiosæ cerebri constitutionis proprium est indicium. Magnum autem non necessariò bonæ cerebri compositurae signum existit: uerum si ob insitæ uirtutis robur, quæ multam atq; bonam materiam formauit, eueniat, bonum est signũ. At si ob materiæ tantum copiam, haudquaquam bonum. Ob id distinguenda hæc sunt ex figura ipsa, & ex ijs quæ ab eo ortum habent. A figura quidem ipsa, si concinna: semper enim hoc signum bonum est. Ex ijs uero quæ ab eo ortum habent, si ualida est ceruix, & si alijs ossibus optime constet, atq; omnis præterea neruosa substantia pinguis beneq; nutrita, ac robur habeat. Propria autem capitis figura est, ueluti si sphæram exacte rotundam ex cæra constructam, paulatim utrinq; depressam excogitares. Hæc ille.* D

Quibus nimirum uerbis Galenus paruum caput utpote in uniuersum uitiosum damnat: magnum uero non item, cum interdum bonum, interdum etiam malum existat, id quod ex figura ipsa, & ijs quæ à capite oriuntur, facillime agnoscere licebit. Perinde autem ut caput magnum, quod ab optima forma paulum discedit, nõ semper uitiosum existit: ita etiam acuminatũ nõ semper calumniandũ erit, etsi à propria capitis figura nõnihil deficiat. Acuminatũ uero caput est, quod utraq; eminentia, quæ circa frontem & occiput esse debet, caret, aut eandem plus iustò auctam habet. Quod autem illorum bonum, quodq; uitiosum fuerit, primum ex aucta aut diminuta iam dicta eminentia cognosces. Si enim capitis acumen ob immunutam frontis & occipitis eminentiam aderit, tum semper uitiosum esse scias. Sin autem ab aucta, tunc non semper malum existit. Hinc augmenti uenustatẽ cõtempleris oportet: quod enim indecens fuerit, malignum est. Multo deniq; consultius est eminentiã ipsam in occipite esse auctiorem, quod illic præcipuus cerebri uentriculus, ac spinalis medullæ ortus existat. Non poteris autem rectius de bona aut uitiosa acuminati capitis figura, nisi ex ijs quæ ab eo orta sunt, iudicare, id quod & hic faciendum esse Hippocrates præcipit. Proinde primum omnium in ijs qui acuminato capite præditi sunt, contemplare oportet, num ceruix ualida fuerit, id quod ob duritiem & magnitudinem ossium fit: nam sic quoq; musculi

Acuminatum caput non semper uitiosum.

Acuminatum caput quod.

A *ossibus adiacentes, tenontes, & ligamenta, alia etiam quæ circa pectus & iecur sunt ualida erunt. Sanguis nanq;, ex quo ea quæ circa caput sunt formantur, si plurimus & bonus fuerit, tum facultas uitalis quæ ex corde procedit, naturalis etiam quæ ex iecore uenis immittitur, ualida sit oportet. His uero ut totius corporis fundamentis ualidis existentibus, totum quoq; corpus, singulaq; illius membra ualida esse necesse est. Cæterum si acuminatum caput à propria capitis figura plurimum defecerit, & planè indecorum fuerit, tum pessimam præ se feret constitutionē. Cognosces uero idipsum bifariam. Primum ex symptωmatibus quæ uitiosam illam capitis figuram sequuntur. Caput nanq; co acumine præditis assidue dolet. Ex auribus quoq; interdum tenuis & humida, nonnunquam etiam putida & grauiter olens stillat: quæ singula malam cerebri constitutionē, excrementa multa & maligna generantis, indicant. Deinceps his ipsis palatum concauum erit. Sic uero uocatur pars oris altior, quæ supra foramina ea quæ ex naribus in os tendunt, existit. Dentes etiam alternis permutati erunt, hoc est, inferni supernis non respondebunt, nec incisorij incisorijs, neq; canini caninis, nec molares molaribus, sed os illorum haud aliud esse apparet, quàm si cōuulsum simul atq; obliquum cōtortumq; esset: id enim παραλλαγμένοι significat. παραλλάττω nanq;*

Vitiosum acumē bifariam cognoscitur.

Palatum quid.

παραλλάττω.

B *Græcis nihil aliud est quàm permutatim seu alternis, hoc & illo modo uario. Hinc Theophrastus libro quinto de historia plantarum cap. octauo ita loquitur:* τὰ δὲ χλωρὰ λίαν ξύλα συμμύει, καὶ ἐνδέχεται ἐν τοῖς ὀδοῦσι τὰ πρίσματα καὶ ἐμπλάττει, διὸ καὶ παραλλάττουσιν ἀλλήλων τοὺς ὀδόντας, ἵνα ἐξάγηται. *id est: Ligna quæ nimis uiridia sunt, constantia sunt, & scobes inter serrarum dentes admittunt, implentq;. Quapropter fabri dentes alternis uariant, ut educi possint. hoc est, dentes alternis hinc & illinc prominentes faciunt, ut scobs inter adducendam & propellendam serram educatur, quæ alioqui crenas serræ obstruit. Proinde ut reuertamur eò unde digressi sumus, ij potissimum Græcis* φοξοὶ, *hoc est, acuminata capita habentes dicuntur, quibus capitis acumen fastigiatum admodum & uehementer acutum atque adeò indecorum factum est, qualem fuisse Thersiten illum, omnium quotquot ad Troiam uenerant uirorum longe turpissimum, constat. Nam ut Homerus Iliados β testatur,* φοξὸς ἔην κεφαλήν, *id est, acuminato capite præditus erat.*

φοξοὶ qui.

APHORISMVS III.

Quibuscunq; os de palato discessit, ijs medius nasus subsidet. Talibus uero summitas ea unde procedunt dentes, sima fit.

Hippocrates nō alia ratione aphorismum hunc scripsisse uidetur, nisi ut earum rerum quæ ad dissectionis peritiam pertinent, sibi memoriā relinqueret.

Hippocrates dissectionis peritus.

Neq; enim ignorabat quantum ad accuratam artis suæ cognitionem conduceret, singularum partium situm atq; figurã perspectum habere. Nihil enim utilius esse medico potest ad uulnera quæ in bello accipiuntur, ad telorum extractiones, ossium excisiones, luxata, fracturas, fistularũ sinus, abscessuum incisiones, & quæcũq; alia huius generis, quàm omnes corporis particulas accurate cognoscere. Proinde cũ hæc Hippocratis sententia, nisi ab illo qui nariũ compositurã cognitam habeat, intelligi nõ queat, prius nasi partes explicabimus: quas autor libri qui. Medicus inscribitur, neq; enim Galenus, sed Herodotus, ut ex cõment. xxxi. particulæ secundæ libri sexti Epidemiωn euidentissimũ fit, hunc librum cõscripsit, ita depingit: ἡ δὲ ῥὶς μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν τέτακται. ταύτης δὲ τὰ μὲν ἑκατέρωθεν μυκτῆρες, ἢ μυξωτῆρες καλοῦνται, δι' ὧν ἀναπνεῖ τε καὶ ὀσφραίνεται τὰ ζῶα. μυκτήρων δὲ τὰ μὲν ἔξωθεν πτερύγια. τὸ δὲ διορίζον αὐτά, διάφραγμα. *id est: Nasus oculos interiacet. Eius partes utrinq; sitæ nares uocantur, per quas animantia respirant & odorant. Exteriores autem narium partes, pinnulæ siue alæ nominantur. Quod uerò nares discriminat, interseptum appellamus. Hactenus Herodotus. Hoc nomine partem cartilagineã nares discriminantẽ uocari, Aristoteles quoq; libro primo de historia animalium cap. xi. testatur. Latini etiam eo nomine interseptum, quicquid in aliqua re medium est, appellare consueuerunt. Porrò cum dentium hic quoq; mentio fiat, operæpretium erit, quando aliàs sententia Hippocratis probe assequi non possit, illorum hic numerum, ordinem atq; nomina ex Galeno referre, qui libro undecimo de usu partium corporis humani de ijs ita tradit:* δύο καὶ τριάκοντα τοὺς πάντας ὀδόντας ἔχομεν, ἐφ' ἑνὸς στοίχου καθ' ἑκατέραν τὴν γένυν ἑξκαίδεκα τεταγμένους, ἔμπροσθεν μὲν τοὺς τομεῖς ὀνομαζομένους ὀξεῖς τε καὶ πλατεῖς, οἵους ἐνδακόντας ἀποτέμνειν. ἑξῆς δὲ τοὺς κυνόδοντας, πλατεῖς μὲν τὴν κάτω βάσιν, ὀξεῖς δὲ τὸ ἄνω πέρας, οἵους εἰ μὴ τέμνοιτό τι πρὸς ἐκείνων διὰ σκληρότητα, τοῦτ' αὐτοὺς θλᾶν δύνασθαι. καὶ τούτων ἑξῆς τοὺς γομφίους, οὓς δὲ καὶ μύλας ὀνομάζουσι, τραχεῖς καὶ πλατεῖς, καὶ σκληροὺς καὶ μεγάλους, οἵους τὰ τμηθέντα πρὸς τῶν τομέων, ἢ θλασθέντα πρὸς τῶν κυνοδόντων, αὐτοὺς λειοῦν ἀκριβῶς. *quod est: Triginta & duos in uniuersum dentes habemus, ordine uno in utraq; mandibula sedecim collocatos. Primores quidem incisorios nominatos, acutos & latos, ut mordentes abscindant. Deinceps uero caninos, latos quidẽ inferiore basi, acutos autem parte superiori, ut si quid ob duritiem ab illis non secetur, hoc hi frangere possint. Post hos molares dictos, asperos & latos, duros & magnos, ut ea quæ ab incisorijs secta, aut à caninis fracta sunt, ipsi exacte in leuorem terant. Hæc ille. Vt itaq; ad institutum reuertamur, satis constat narium interseptum, eius præsertim medium*

Margin notes: Nasi partes. — Author libri qui Medicus dicitur — Nares. — Pinnulæ, Alæ. — Interseptum. — Incisorij. — Canini. — Molares.

G

D

A medium, palati oßibus, quæ quatuor numero sunt, inniti ac sustentari. Hinc si aliquod oßium sustentantium ex palato discesserit, tum necessariò medium nasi subsidet, neque enim interseptum habet cui posthac innitatur, atq; adeò media pars nasi caua fit. Cum uero interseptum extremas dentium, incisoriorum præcipue, partes pertingat, nihil mirum eo subsidente summas quoque dentium partes subinde deprimi & simas fieri, id quod per σιμοῦται uerbum hoc loco Hippocrates expreßit. Lapsus est itaq; interpres antiquus, quisquis ille tandem fuerit, qui signantur reddit, cum Hippocrates non σημοῦται per η, sed σιμοῦται per ι dixerit: quæ sanè dictio non quemadmodum prima signatur, sed, ut diximus, sima fit, seu deprimitur, significat. Hinc σιμὸς Græcis qui preßis est naribus dicitur, latinè simus. Et σιμότης narium pressarũ symptoma, simitas Latinis nominatur. Maiori incuria lapsus est Caluus, mirificus Hippocratis interpres, qui nescio quo spiritu ductus, aut qua uertigine rotatus, ultimam præsentis sententiæ partem ita uertere ausus est: Quibus utrinq; dentes sunt, his inter se colliduntur: quibus una tantum parte, his resumuntur, retorquenturq;. Nam præter hoc quod genuinum Hippocratis sensum non expreßit, ita etiam obscurum sese exhibuit, ut ne Oedipus quidem quid ijs uerbis uoluerit diuinare poßet. Et dispercam si

Antiqui interpretis lapsus.

σιμός.

Calui uersio exploditur.

B Caluus seipsum intellexerit. Atqui nihil mirum Caluum tam absurda interpretatione usum esse, quum id unum curauerit, quo græcis paginibus, latinis utcunq; responderet, haud magnifaciens quomodo Hippocratis mentẽ referrent. Repetitur hæc sententia in libro de curandis luxatis, ijs uerbis: οἷσιν ὀστέον ἀπὸ τῆς ὑπερώης ἀπῆλθε, μέση ἵζει ἡ ῥὶς τουτέοισιν. Quorum certe uerborum sensus idem cum priore existit. Quod autem uniuersaliter in duobus iam dictis locis scribit Hippocrates, idem puerulo cuidam priuatim accidisse refert libro Epidemiων quarto, sic scribens: τῷ παιδίῳ τῷ φαγεδαινωθέντι ὀδόντες οἱ καὶ τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω οἱ ἔμπροσθιοι ἀνέπεσον, καὶ ὀστέον μὲν ἐκ τῆς ὑπερώης ἀπέρχεται, καὶ μέση ἵζει ἡ ῥίς. Cuius equidem sententiæ mirum in modum in Asulano codice deprauatæ is sensus est: Puerulo ulceribus propinquas partes comedentibus laboranti primores dentes tam superiores quàm inferiores conciderunt, os quoq; à palato discessit, & nasus medius subsedit. Quibus sanè uerbis nihil aliud docere nititur, nisi quod antea docuit, nimirum medium interseptinaris oßibus palati inniti, quorum si aliquod ex ulcere comedenti discesserit, nihil mirum medium nasum deprimi. Et quum interseptum primorum dentium, qui incisorij dicuntur, extremitates pertingat, necesse est ut eo absumpto ab ulcere, dentes quoque non solum deprimantur, uerumetiam prorsus concidant.

APHORISMVS IIII. C

Sunt pueri quorum morbi comitiales unà cum pubertate mutationem obtinent, & aliàs.

Docet Hippoc. hac sententia, morbum comitialem pueros occupantem, interdum sola ætatis cõmutatione, nihil planè medicamentorũ nobis adhibentibus, curari. Id certe quod accidit, ubi nullo penitus admisso errato, pueros adhuc intra pubertatis tempus existentes, ob nimiam cerebri humiditatẽ corripit. Quod si uero pueros non statim in prima ætate inuaserit, tum manifestum fit ex delicto aliquo eorum quæ sunt circa uictus rationẽ, aut ob aliam quandam causam extrinsecam illum accidisse: ideoq; ætatis commutationem expectare non oportet, uerum morbosum in iis iam factum affectum, mox curare conuenit. Vt autem Hippocratis mentem plenius assequantur studiosi, animaduertendũ, etsi νήπια Græcis quando ad ætatem refertur dictio, infantes significet, quasi νὴ εἴπια, qui adhuc fari nequeunt: tamen hoc loco Hippocrates hac uoce non eos qui adhuc fari nesciunt, aut recens nati sunt, sed omnes qui intra pubertatis tempus existunt pueros intelligit, quemadmodũ Galenus in cõmentariis ex Zeuxide & Herophilo ostendit. Hinc est quod per pueri uocabulum potius quàm per infantis, eius dictionis uim in nostra uersione exprimere uoluerimus, ne scilicet νήπια eos esse tantum D *infantes putares qui fari non possent, sed eos magis qui pubertatis tempus nondum attigissent. Quod autem sit pubertatis tempus, Galenus part. quinta aphorismorum cõm. septimo iis uerbis indicat:* ὦ καὶ δῆλον ὡς τὸ τῆς ἥβης χρόνον ἕως τῶν πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐκτετάσθαι νομίζει, τὴν ἀρχὴν λαμβάνοντα μετὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα, *id est: Vnde dilucidum fit, quod pubertatis tempus usq; ad uigesimumquintum extendi arbitratur, sumens initium in secunda septimana. Et clarius paulò post:* καιρὸς δὲ ἥβης ἐστὶν ὁ μετὰ τεσσαρεσκαίδεκα μέχρι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. *quod est: Tempus uero pubertatis, est post quartumdecimum annum usq; ad uicesimum quintum. Cæterum non mirum est morbum comitialem, qui est omnium totius corporis partiũ, per interualla quædam temporis facta conuulsio, iuxta tempus pubertatis commutari. Nam cum ex crasso, frigido, ac pituitoso, magna ex parte, humore, uentres cerebri obstruente, & transitum spirituum prohibente, is morbus generetur, ideo necessariò tempore pubertatis ob ætatem ad sicciorem naturam transmutatam, præter omnem medici operam, cessat. Id autem ueritatem habet, ubi pueri in uictu non delinquunt: nam qui rectam uictus rationem non adhibent, aut alio quopiam pacto errant, iis morbus comitialis ex ætatis cõmutatione haud desinet. Proinde ex iis satis liquet, quod non omnibus pueris affectus is ex pubere ætate cesset, sed iis tantum qui alia*

Pueri qui dicantur. νήπια.

Tempus pubertatis quod.

Morbus comitialis quid.

Non omnes pueri ætatis commutatione sanantur

quoq;

A *quoque recte gesserint. Hinc non ab re dictum ab Hippocrate est, sunt pueri quibus morbi comitiales unà cum pubertate mutationem habent: ijs enim uerbis aperte nō omnes, sed nonnullos tantū, utpote qui rectam uictus rationē adhibent, liberari indicat. Iam dicta cōfirmant ea quæ scribuntur quinto aphorismorum septimo, in hunc modum:* τὰ ἐπιληπτικὰ ὁκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίνεται, μετάστασιν ἔχει, ὁκόσοισι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων γίνεται, τουτέοισι τὰ πολλὰ συναποθνήσκει, *id est: Quibuscunque morbi comitiales ante pubertatem accidunt, commutationem accipiunt: quibuscunque autem anno uigesimoquinto, plurima ex parte commoriuntur. Et rursus libro secundo prænotionum ijs uerbis:* τῶν δ' ὑπὸ τῆς ἱερῆς νόσου λαμβανομένων, χαλεπώτατοι μὲν ἐξίστασθαι, ὁκόσοισιν ἂν ἀπὸ παιδὸς ξυμβήσεται καὶ συναυξηθῇ τὸ νόσημα. ἔπειτα δὲ ὅσοισιν ἂν γένηται ἐν ἀκμάζοντι τῷ σώματι τῆς ἡλικίης, εἴη δ' ἂν ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτέων, ἐς πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτεα. *hoc est: Qui à morbo comitiali corripiuntur, difficillime mutationē accipiunt, præsertim quibus morbus à pueritia acciderit, & ad uirilem usque ætatem durauerit. Deinde quibuscunque in ætate ea qua corpus uiget fit, sitque à uigintiquinque annis usque ad quadragintaquinque. Hactenus Hippocrates. Quod uero in contextu sequitur, Et alias: hunc sen-* Et alias, quomodo intelligendū.
B *sum habet. Non tantum ætatis commutatione morbus comitialis finitur, sed alias quoque mutationes obtinet, utpote uictuum, regionum & locorum, calidiorem & sicciorem corporis habitum efficientium: id quod testantur ea quæ alibi scribit:* τῶν ἐπιληπτικῶν τοῖσιν νέοισιν ἀπαλλαγὴν αἱ μεταβολαὶ, Aphor. 45. μάλιστα τῆς ἡλικίης, καὶ τῶν χωρέων, καὶ τῶν βίων ποιέουσι, *id est: Qui morbo comitiali laborant, si iuuenes sunt, mutatione maxime ætatis, locorū, & uictuū liberantur. Ex quibus utique uerbis dilucidū fit, calidam regionem & siccam, item uictum calidum & siccum, haud aliter quàm ætatem calidam & siccam temperaturā habentem, morbum comitialem soluere posse, eo quod frigidum corporis temperamentū ad contrarium habitum mutent. Morbum* Morbus comitialis cur dictus. *uero comitialē eum dicimus, quē Hippocrates ac cæteri Græci* ἐπιληψίαν *nominant: sic dictum, quod hoc morbo correpti, in comitijs maxime detegebantur, comitiaque quo die aliquis concidisset, interrumpebantur: id quod luculentissime ijs carminibus cap. lviij. Q. Serenus monstrat:*

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusant.
Sæpe etenim membris acri languore caducis,
Consilium populi labes horrenda diremit.

Porrò quum is morbus pueris præcipue, & frequenter admodum paulò ante in lucem æditis accidat, factum est ut Græcis etiam, præter multa alia eius-

dem nomina, παιδίων νόσημα, hoc est, puerorum morbus, dictus sit. e

APHORISMVS V.

In renem dolor grauis quando cibo replentur, pituitam uomunt: quum uero dolores superabundauerint, æruginosa, atque tum quidem leuiores fiunt. Dolores cessant quando cibis uacui fuerint, arenulæ rufæ subsident, cruentum mingunt, stupor eius cruris quod è directo est. Quiescere non confert, sed exercitari: non impleri, iuuenes uertro purgare, poplitis uenam incidere, urinam mouentibus deducere, tenuare & emollire.

Hippocratica breuitas commendatur.

Quantum commodi Hippocratica breuitas artis medicæ studiosis adferat, uel una hæc sententia abunde docet, in qua miro quodam compendio lapidis renum indicia, eiusque curandi ratione complexus est Hippocrates. Quod enim multis paginis autor libri, qui de renum affectus dignotione & medicatione inscribitur, edocuit, hoc paucissimis admodum uerbis Hippocrates percensuit, id quod ex ijs quæ ordine dicemus manifestum fiet. Meritò itaque spretis prolixis quorundam commentarijs, studiosi Hippocratem potius sibi legendum proponent, ut qui compendiosissime artis fundamenta iecerit. Cæterum inter notas renum lapidem monstrantes, prima existit dolor grauis renes occupans. Sic autem nominat eum, qui tanquam pondus aliquod loco incumbens, sensum molestum affert. Is fit dum in renum adhuc substantia lapis existit. Nam dum exit, uehementissimum dolorem excitare solet. Dum enim in carnosa adhuc renum parte delitescit, grauitas tantum sentitur, quod nullus in ijs neruus sensibilis sit. Quod autem nō grauitatis tantum, sed etiam doloris sensus hoc tempore percipiatur, id ob consensum neruorum sensibilium, & membranæ quæ in superficie renū est, fieri solet: id quod testatur autor libri de renum affectus dignotione & medicatione: quem cum sit eius aphorismi ueluti interpres, sæpius citabimus: sic scribens: δέδεικται μὲν, ὅτι καρδία καὶ ἧπαρ καὶ νεφροὶ οὐκ αἰσθάνονται κατὰ τὴν κοιλότητα. κατὰ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ἕκαστος αἰσθάνεται, ἐπειδὴ ἐκεῖ νεῦρα αἰσθητικὰ φέρονται. ἐν δὲ ταῖς κοιλότησιν οὐ φέρονται. πῶς οὖν ταῦτα ὑπομένουσιν ὀδύνην; τῷ βαρύνεσθαι τὴν κοιλότητα γίνεται ὀδύνη. περιτείνεται γὰρ ὁ ὑμὴν ὁ ἔξω, ἐκ τοῦ πληροῦσθαι τὴν κοιλότητα, καὶ περιτεινόμενος ὁ ὑμὴν, ποιεῖ τὴν ὀδύνην. ἐπὶ δὲ τῆς οὐσίας τῶν νεφρῶν πάλιν ὡσαύτως γίνεται ὀδύνη, τῷ βαρεῖσθαι τὴν κοιλότητα ἐκ τοῦ λίθου, καὶ περιτείνεσθαι, καὶ γίνεσθαι τὴν συναίσθησιν περὶ ὀδύνης ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ὡς ἔχουσαν νεῦρα αἰσθητικὰ καὶ ὑμένα. *id est: Demonstratū siquidem est, cor, iecur, & renes, in cauitate non sentire. Sensu uero unumquodque eorum in superficie præditum est, quod illuc nerui sensiles ferantur, qui in concauitatibus nulli sunt. Quomodo ergo hæc dolorem persentiscunt?*

Lapidis renum notæ. Dolor grauis. D

Renes intus non sentiunt.

B *tiscunt? Quùm grauatur cauitas, dolor fit: circuntenditur enim externa membrana, eò quod cauitas sit repleta, atq; adeò membrana circuntensa dolorem efficit. In renum autem substantia dolor itidem fit, quum ex lapide cauitas grauatur, & circuntenditur, & doloris consensus in superficie, utpote quae neruos sensiles & membranam habeat, accidit. Quur autem exitus lapidis dum urinarios meatus pertransit uehementissimos dolores excitet, idem autor paulò post ijs uerbis monstrat:* τῶν πολλῷ μᾶλλον ἐς τοὺς οὐρητῆρας ἐρχόμενος ὀδυνᾷ, διὰ τὴν στενότητα τῶν συναισθησίων τούτων. *quod est: Multò tamen impensius dolet, cum in urinarios meatus exit, idq; propter angustiam & sensibilitatem eorundē. Haec ille. Grauem uero dolorem tum potissimū fieri Hippocrates ait, cū cibo replentur. Cuius causam ut rectius reddamus, animaduertendū eò loci ubi nos cibum uertimus, Hippocratē* σῖτον *habere, quae nimirum uox duo apud illum significat. Primo eum qui comeditur cibum, ex quo sanguinis copia procreatur. In quo significatu accipitur libro primo de ratione uictus in morbis acutis, aphor. xliij. ubi in eum modum Hippocrates scribit:* ἢν δὲ μὴ ἐπεληλύθῃ ὁ παλαιότερος σῖτος νεοβρῶτι ἐόντι, ἢν δὲ ἰσχύῃ τε καὶ ἀκμάζῃ τῇ ἡλικίῃ, κλύσαι. *id est: At si illi qui nuper cibum accepit, cibus iampridem sumptus non descenderit, uirtusq; ualida fuerit, & aetate floruerit, clyster immitti debet. Hinc* σιτεῖν καὶ σιτέω *uerba, quorum creber Hippocrati in iam citato libro usus est. Deinceps* σῖτος *uox apud Hippocratē excrementa quae ex alimenti redundantijs in intestinis generantur significat. In qua significatione eodem in libro, aphorismo xxxij. utitur, ita scribens:* ὁκόσοισι γὰρ σῖτος αὐτίκα ἐγκαταλεκλεῖσθαι, εἰ μή τις ὑποκενώσας τὸ ῥόφημα δοίη, τὴν ὀδύνην ἐνεοῦσαν προσπαροξύνειεν ἄν. *hoc est: Quibus cibus statim conclusus, si quis eo non uacuato sorbitionē dederit, dolorem iam instantem irritabit utiq;. Quod uero* σῖτος *hoc loci excrementum denotet, in commentarijs quoq; Galenus ijs uerbis testatur:* σῖτον εἶπε τὸ ἀπὸ σιτίων περίττωμα, περιεχόμενον ἐν τοῖς ἐντέροις, ὃ δὴ τὸ σκύβαλον ὀνομάζουσιν τὴν κόπρον. *hoc est: Cibum dixit quod ab edulijs in intestinis ipsis continetur excrementum, quod & scybalum & stercus nominant. Sed parum refert, hoc uel aliud* σῖτος *uoce intelligas, cum iuxta utrunq; significatū, id quod Hippocrates dixit, ueritatem habeat. Si enim ea dictione cibum, ex quo sanguinis copia in uenis congregata procreatur, intellexeris, nihil mirum si ex illius copia procreata sanguinis multitudo in renes decumbat, ac eosdem in angustum redigat, atq; adeò illorum grauitatem augeat. Quod si uero hac uoce excrementa acceperis, manifestum quoq; erit ab illorum in intestinis multitudine comprimi renes, sicq; adeò grauem fieri dolorem. Porrò alterum signum, quo lapide renum affecti depre-*

σῖτος uoce quid significetur.

σιτέω.

B

Vomitus pituitosus.

benduntur, est uomitus pituitosus. Nam cum lapis renum, non nisi ex crassis C
uiscidisq; humoribus, qui in renum cauitatibus perusti, in lapidis cõsistentiã abeunt, generetur, signum certe euidentissimum est sic affectos cibis immodica crassitie & uiscedine præditis, ut plurimum uti, ex quibus pituitæ magna portio in uentriculo procreatur, unde necessariò eiusmodi consequatur uomitus. Atqui mirabitur forsitan quispiam, cur renibus affectis, uomitus qui uentriculum potius male affectum subsequi solet, fiat. Causam autem autor libri de renum affectus dignotione & medicatione, hanc affert: ἐμοῦσιν διὰ τὴν θέσιν αὐτῶν. οἱ γὰρ νεφροὶ κεῖνται κατὰ τὴν ῥάχιν ὀπίσω τῶν ἐντέρων καὶ τῆς γαστρός. ἐὰν οὖν γένηται βιαία τάσις αὐτῶν, διὰ μέσων τῶν συνδέσμων διέρχεται ἡ διάθεσις εἰς ἔντερα καὶ γαστέρα, καὶ ἐντεῦθεν ποιότητος ἀνιώσης, ἀκολουθεῖ ἀναστροφή. id est: Vomunt ob renum situram: hi nanq; secundum spinam post intestina & uentriculũ siti sunt. Quapropter si uiolenta ipsorum distensio fiat, per media ligamenta affectus ad intestina & uentriculum progreditur, & hinc molestantẽ qualitatem subuersio subsequitur.

Vomitus æruginosus.

ἰώδεα.

Tertia nota, qua renum lapide affectos dignoscimus, est, quod ubi dolores aucti fuerint atq; perseuerauerint, æruginosa uomãt. Hic monẽdus nobis lector erit, quod Hippocrates ἰώδεα habeat, ubi nos æruginosa uertimus: quæ sanè dictio, & per uenenosa reddi commode potest: quare utriusq; sensum D
hic explicabimus. Si per uenenosa dictionem ἰώδεα interpretatus fueris, is sensus erit: Qui lapide renum afficiuntur, hs ubi dolores supra modum creuerint, uenenosorum tumorum uomitus accidit. Nihil autem mirum, ob maximos dolores ac frequentes uigilias ita corrumpi sanguinẽ, potissimum si pariter febricitauerint ægrotantes, & cibi fastidio laborauerint, ut planè maligni ac uenenosa quadam ui præditi humores in corpore congregentur: nam idipsum etiã contingere posse phreneticis, Hippocrates tertio Epidemiωn sectione tertia, ægrotante quarto, hs uerbis ostendit: ὁ φρενιτικὸς τῇ πρώτῃ κατακλινεὶς, ἤμεσε ἰώδεα πολλά. hoc est: Phreneticus quidam decumbens prima die uenenosa uomuit. In cuius siquidẽ sententiæ enarratione Galenus inter cætera sic scribit: σχεδὸν οὖν κατὰ τὴν νῦν εἰρημένην φρενίτιδα ἠθροίζετό τις ἐν τῷ σώματι μοχθηρὸς χυμὸς, ἰῷ δηλητηρίῳ παραπλησίως ἐνεργῶν μέν τι κατὰ βραχὺ ἐν τοῖς σώμασιν οἷς ὁμιλῶν ἐτύγχανεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνα προσετίθετο, πῶς ὅτε χυμὸς αὐτὸς εἰς πλεῖστον ηὐξήθη κακοηθείας, ἐξαιφνίδιον ἐφάνη θανατῶδες σύμπτωμα. καὶ γάρ τοι ἐπὶ τῷ φρενιτικῷ οὕτω κατὰ τὴν ἀρχὴν εὐθέως ἔμετος ἰωδῶν ἐγένετο, πυρετοῖς ἑπομένοις, ὡς τὸ πολὺ διακαέσι. id est: Ferè itaq; & in iam dicta phrenitide humor quispiã malignus in corpore collectus est, qui haud aliter quàm uenenum mortiferum quid paulatim in corporibus quibus inest efficit. Postquam

A quàm uero illa antea affecit, quo pacto factum est, cum humor ipse plurimum in malitia creuerit, ut confestim mortale apparuerit symptoma? etenim & huic phrenetico ab initio mox uenenosorũ uomitus fiebat, sequentibus ut plurimum febribus ardentibus. Hæc ille. Ex ijs autem uerbis perspicuum fit, interdum uomitum uenenosorum humorum fieri posse in lapide renum affectis, ob dolores & uigilias multas sanguinẽ corrumpentes, haud aliter quàm in phreneticis quibusdam. Cum uero rarißimum sit, ut tantam humores malitiam sortiantur ut uenenosi dici mereantur, nos ἰώδεα, æruginosa potius uertere uoluimus. Nam contingit ob immodicos ac uehementes dolores, uigiliasq; multas, ut cibus in uentriculo corruptionem induat, eaq; bilis species procreetur quæ Græcis ἰώδης, latine æruginosa dicitur. Sunt enim quatuor bilis species, flaua nimirum, uitellina, porracea, & æruginosa: quarum priores duæ in uasis, posteriores uero in uentriculo magis generantur, quemadmodum in libro de atra bile Galenus in hunc modum scribens testatur: αὐτὴ μὲν οὖν ἡ χολὴ καὶ ὠχρὰ, κἂν ξανθὴ, κἂν λεκυθώδης φαίνεται, τὴν γένεσιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρασοειδής τις ἑτέρα γεννᾶται. καλοῦσι γὰρ οὕτως αὐτὴν ἀπὸ τῆς χροιᾶς τῶν πράσων παρονομάσαντες, ὥσπερ γε καὶ τὴν ἰώδη παρὰ τὸ ἰῷ ὁμοιοῦσθαι. quod est: Ipsa itaq; Bilis species.

B bilis siue pallida, siue flaua, siue uitellina apparet, in uasis generatur. In uentriculo autem altera quædam porracea gignitur: sic enim à porrorum colore desumpto nomine uocant: ueluti etiã æruginosam ipsam, quod ærugini aßimiletur. Fit autem hæc bilis species ex flaua bile nimirum exusta, Galeno libro primo de prænotione cõm. x. autore, qui eum in modum scribit: μεμάθηκας γὰρ ἔκ τε τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτηθείσης, καὶ τοῦ παχέος αἵματος γεννᾶσθαι τὴν μέλαιναν. ἡ ξανθὴ χολὴ δὲ ὑπεροπτωμένη, πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἰώδη φέπεται χυμὸν, ἔπειτα εἰς τὸν μέλανα, ὑπεροπτᾶται δὲ διὰ μέγεθος πυρετοῦ. hoc est: Didicisti nanq; atram bilem ex flaua uehementer assata, & ex crasso gigni. Flaua uero uehementer assata, primũ in ærugineum humorem, deinceps in nigrum uertitur. Vehementer autem ob febris magnitudinem assatur. Cæterũ leuiores quidem post æruginosi humoris per uomitus reiectionem, ut Hippocrates docet, fieri sic affectos nihil mirum. Neq; enim bilis ipsa æruginosa solũ, uentrẽ sua acrimonia mordens, sed etiã alij cum ea humores uentriculum infestantes expelluntur, ut necessariò tandem minore iam existente renum compreßione, grauitatis dolor nonnihil remittatur. Deniq; soluuntur meliusq; se habent lapide renum affecti, cum à cibo uacui sunt. Vbi rursus, ut antea, nomen σῖτος, hoc est cibi, utroq; modo de cibo qui comeditur, & excrementis ipsis accipere licebit. Cibus enim multus in uentriculo detentus, renum cõpreßionem facit. Ita etiam excrementa

Aeruginosæ bilis generatio.

A cibis uacui doloribus expertes

ipsa ubi copiosa fuerint, intestina extendunt, atq; una renes illis adiacentes C
stringunt ac cõprimunt, atq; adeò dolore afficiunt. Hinc nihil mirum est, cibo per uomitũ uacuato, excrementisq; per clysmata deductis, ægrotantes leuari paulisper, & melius sese habere. Proinde rectissime autor libri de renum affectus dignotione & medicatione, inter reliqua sic ait: εἰ γὰρ κενώσαις σιτία καὶ φλέγμα καὶ χυμὸν δι᾽ ἐμέτων, ῥαστώνη γίνεται. κενοῦται γὰρ τὸ σιτίον καὶ τὸ φλέγμα τὸ βαρῦνον τὴν γαστέρα, καὶ διὰ τὴν γαστέρα θλίβονται, οἵ τε νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες, καὶ πλεῖον ὀδυνῶνται. καὶ τὰ πρῶτα ἀναλυόμενα, ἃ δεχόμενος ὁ στόμαχος, ὡς ἀσθενέστερος διετείνετο καὶ ἐθλίβετο. τούτων κενουμένων, ῥαστώνη γίνεται, ἀλλ᾽ οὐ τελεία ἀπαλλαγή. κενοῦμεν καὶ τὴν κόπρον διὰ κλυστῆρος, ἵνα μὴ τοῦ κώλου καὶ τῶν λοιπῶν ἐντέρων θλιβομένων καὶ βαρυνομένων, θλίβηται καὶ πιλοῦται ὁ νεφρὸς, καὶ πλεῖον ὀδυνᾶται. δῆλον δὲ ὅτι ἐπὶ ἐμφράξει κόπρου, πολλάκις παροξύνεται ὁ νεφρὸς, ἐδήλωσεν ἔνεμα ὀδύνην παραμυθεῖσαν νεφριτικὴν, ἢ ὅτι ὑπὸ τῇ κενώσει οὐκ ἔτι ἐθλίβη νεφρὸς, ἢ ὅτι οὐ γεννᾶται πνεύματα ἐκ τῆς κόπρου, ἃ ὀφείλοντα φέρεσθαι ὑπὸ τὸν νεφρὸν, ὡς ἀσθενῆ θλίβουσι καὶ διατείνουσιν αὐτόν. *id est: Quod si cibos, pituitam & humorem per uomitum uacuabis, facilitas fit. Cibus nanq; & pituita uentriculum grauantes uacuantur. Per uentriculum quoq; renes & urinarij meatus premuntur, & plus dolent. Primum etiam* D
ea soluenda diluendáue sunt, per quæ stomachus suscipiens ceu debilior distendebatur & premebatur. His autem uacuatis facilitas fit, at nondum perfecta liberatio. Vacuamus etiam stercus per clysterem, ne scilicet colo & reliquis intestinis compressis atq; grauatis, unà quoq; ren constringatur, & amplius doleat. Manifestũ uero stercoris obstructione renes plerunq; exasperari, id quod enema renalem dolorem mitigans monstrauit: uel quod ab euacuatione ren nõ sit amplius compressus, uel quod ex stercore nulli flatus, qui in renem impingentes ipsum utpote imbecillem premunt atq; distendunt, generati sint. Hactenus ille. Satis autem dilucidũ fit ex uerbis iam citatis, cur lapide renum laborantes, ubi cibis uacui fuerint, leuiores fiant. Iam ad alia explicanda pergemus. Tertium indicium, quo renum lapide molestati de-
Arenulæ rufæ. *prehenduntur, est quod arenulæ rufæ in urina subsident. Et hoc sanè propriũ est signum, quod nullo etiam alio interueniente, lapidem in renibus ostendit. Testis est autor libri iam citati, sic scribens:* σημεῖον ἴδιον, ἀπαράβατον δηλοῦν ἀμέσως τὸ πάθος, ἤγουν λίθον τὸν ἐν τοῖς νεφροῖς, ἐὰν κατενεχθῶσιν ἐν τῷ ποτηρίῳ ψάμμια, τότε ἀκριβῶς διαγινώσκεται ὅτι λίθος ἐστὶν ἐν τοῖς νεφροῖς, καὶ ἴδιον καὶ βεβαιώτατον σημεῖον. *quod est: Signum propriũ & incommutabile, affectum, lapidem scilicet in renibus, sine medio ostendens, si arenulæ in calice subsidant, tum enim exacte dignoscitur quod lapis in*

A renibus sit, signumq; hoc proprium & firmissimum. Quod autem rufas esse arenulas dixit Hippocrates, id non est uniuersale: uarij enim arenularū colores sunt, quemadmodum autor libri iam sæpius citati ijs uerbis docet: ὁ δὲ λίθος καὶ τὰ ψαμμία διάφορον ἔχουσι χροιὰν, περὶ τὴν θερμασίαν καὶ τὴν ὕλην. τὸ γὰρ μᾶλλον τοῦ χρόνου κατέχεσθαι, πυῤῥὸν, ἢ ξανθὸν, ἢ ἐρυθρὸν, ἢ μέλαν αὐτὸν ποιεῖ πολλὴ θερμασία. ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῶν χυμῶν γίνονται οἱ λίθοι καὶ ψαμμία, ἢ σανδαραχώδη, ἢ μέλαινα, ἢ ὠχρόλευκα, ἢ ἑτέραν χροιὰν ἔχοντα ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν χυμῶν. hoc est: Lapides & arenulæ, diuersos ob caliditatem & materiam ipsam colores habent. Multa siquidem caliditas, eo quod longiori tempore detinetur, rufum aut flauum, aut rubeum ipsum facit lapidem. Haud aliter & ab humoribus lapides, & arenulæ colore sandarachæ similes, aut nigræ, aut cum pallore albescentes, aut alium colorem pro humorum uarietate habentes, fiunt. Hinc Hippocrates sub rufo colore, qui plurimum in arenulis apparet, reliquorum etiam iam nominatorum colorum differentias complexus est: id quod etiam Galeno in commentarijs probatur. Quartum signum, lapidem in renibus subesse monstrans, est cruenta mictio: quæ sanè non proprium lapidis renum signum existit, sed multis etiam alijs commune, quemadmodum autor libri de renum af- *Cruenta mictio.*

B fectus dignotione & curatione ijs uerbis significat: ἐὰν αἱματώδη εἰσὶ τὰ οὖρα τὰ φερόμενα, τοῦτο κοινὸν δύναται εἶναι σημεῖον, ἢ ὅτι ἀναστόμωσις γέγονεν ἀγγείων, ἢ ῥῆξις, ἢ ἀνάβρωσις, ἢ ἀτονία, ἢ εὐρύτης, ἢ ἕτερόν τι. ὅτι ἡ μὲν ῥῆξις ἀκριβοῦς καὶ ἀθρόου αἵματος ἐργάζεται κένωσιν. quod est: Si urina quæ excernitur cruenta est, tum hoc ipsum signum commune esse potest, aut quod uasorum apertio facta sit, aut ruptio, aut erosio, aut imbecillitas, aut dilatatio, aut aliud quicquam. Ruptio nanq; exquisiti & confertim egesti sanguinis uacuationem efficit. Solet autem tum potissimum urina in affectis lapide esse cruenta, cum lapis exiens angulosus & asper existit: nam ita loca circumiacentia, ut sanguinem excernant, offendit eroditq;. Quintum indicium lapide laborantes monstrans, stupor eius cruris quod è directo renem affectum respicit, existit. Si enim lapis in dextro rene fuerit, dextrum crus, sin in sinistro, sinistrum stupor corripiet. Et hoc est quod eo loco Hippocrates κατ' ἴξιν nominat. Sæpissime nanq; hac uoce utitur pro eo quod est κατ' εὐθυωρίαν, id est, secundum rectitudinem, seu è directo. Cuius rei locuples testis est Galenus, qui lib. primo de ratione uictus acutorum morborū, cōm. xxix. ita scribit: ἴσμεν δὲ ὅτι τὴν ἴξιν ὡς τὸ πολὺ μὲν εὐθυωρίαν λέγει. hoc est: Non ignoramus quod Hippocrates ἴξιν ut plurimum quidem rectum tramitē dicat. Et in libro de curatione per uenæ sectionem: τὸ δὲ κατ' ἴξιν, ὅτι κατ' εὐθὺ λέγεται πᾶσιν ὡμολόγηται, σαφῶς αὐτοῦ κεχρημένου πολλά- *Stupor cruris.* *κατ' ἴξιν quid apud Hippocratem significet.*

κις ὑπὸ τοῦδε σημαινομένου τῇ κατ᾽ ἴξιν φωνῇ. quod est: Omnibus in con- C
fesso est, quod κατ᾽ ἴξιν id dicat quod è directo est, cum sæpius in eo significato aperte hac uoce utatur. Et in lib. secundo artis curatiuæ ad Glauconem: τὸ γὰρ κατ᾽ ἴξιν ὑπὸ αὐτοῦ λεγόμενον, αὐτὸ τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ κατ᾽ ἰσότητα. id est: Quod ab ipso Hippocrate κατ᾽ ἴξιν dicitur, hoc ipsum est secundum rectum. Caluus Hippocratis phrasim non probe assecutus, obscure admodum, coxæ ea parte dolent, reddidit. Quare autem stupor in crure accidat, ratio alia nulla est, nisi quia adiacentia spinæ cauæ uenæ & arteriæ magnæ uasa, cum renibus & cruribus communitatē habent. Inseruntur etiam, Galeno lib. quinto de usu partium corporis humani teste, renibus maxima arteriæ & uenæ uasa, quorum utrunq; super spinam incedens, autore Galeno lib. primo de facultatibus naturalibus, bifariā scissum ad crura usq; porrigitur. Quo pacto autem communitas iam dicta stuporem cruribus inferat, autor libri de affectus qui sunt in renibus dignotione, his uerbis docet: ἐκ νάρκης τοῦ κατ᾽ ἴξιν μηροῦ δυνήσῃ μαθεῖν εἰ πάσχει ὁ νεφρός. ἐὰν μὲν γὰρ γίνεται τοῦ δεξιοῦ μηροῦ νάρκη, ὁ δεξιὸς πάσχει νεφρός. εἰ δὲ ἀριστεροῦ, ὁ ἀριστερός. νάρκη δ᾽ ἐστὶ δυσαισθησία, καὶ δυσκινησία τοῦ μορίου. γίνεται δὲ, ὅτι ἡ φλὲψ ἡ φορουμένη ἐπὶ τὰ κάτω, τριχῇ τέμνεται. καὶ τὸ μὲν μετὰ ἀρτηριῶν ἔρχεται ἐπὶ τοὺς ὄρχεις, καὶ εἰς τὰ σπερματικὰ ἀγγεῖα. τὸ δ᾽ ἄλλο ἐμβάλλει εἰς τοὺς νεφροὺς, τὸ δὲ D
ἐπὶ τοὺς μηρούς. ὅταν οὖν γένηται λίθος ἐν νεφροῖς, ταύτῃ συνδιατίθεται καὶ ἡ φερομένη εἰς τοὺς μηροὺς, ἀπ᾽ αὐτῆς γάρ εἰσι τῆς μιᾶς ἀποσχίδος ἀμφότεραι. οὐκοῦν πληροῦται φερομένη εἰς μηρούς. αὐτὴ δὲ οὖσα πεπληρωμένη, ἔστιν ὅτε θλίβει νεῦρον ἢ μῦν. τὸ δὲ νεῦρον θλιβόμενον, οὐ πέμπει ψυχικὸν πνεῦμα ἐπὶ τοὺς μηροὺς, καὶ ἀναισθητεῖ καὶ γίνεται νάρκη. id est: Ex stupore eius cruris, quod è directo est, num ren aliquis affectus est disces. Si quidem dextri cruris stupor fiat, dexter ren afficitur: sin sinistri, sinister. Est uero stupor sentiendi & mouendi in particula aliqua difficultas. Fit autem, quia uena ad inferna delata trifariam secatur. Hæc quidem pars cum arterijs ad testiculos & uasa seminaria uadit, altera uero in renes procumbit, tertia ad crura pertingit. Cum itaq; in renibus lapis fit, una tum afficitur uena quæ ad renes defertur: ambæ nanq; ab ipsa oriuntur uena caua. Igitur uena quæ ad crura pertingit, impletur. Ipsa uero impleta, interdum neruum aut musculum comprimit. Neruus autem compressus, animalem spiritū ad crura nō transmittit, ideoq; sensu priuantur, & stupor fit. Hæc pro prima aphorismi parte, quæ notas lapidis renum edocet, sufficiant. Iam alteram attingemus, quæ medendi rationē, haud minori quàm prior compendio præscribit. In ea Hippocrates curandi indicationes ordine quodam disponit, primūq; eas quæ omni ætati, & cuilibet corporis habitui communes, dein autem quæ iuuenibus tantum ac

Cur crus stupore afficiatur.

Stupor quid.

Curandi ratio eorum qui renū lapide laborant.

A *tum ac robuſtis propriæ ſunt, percenſet. Inter eas quæ cuiuis corporis conſtitutioni & ætati conueniunt, exercitium primum locum obtinet. Hinc eſt quod Hippocrates dicat, quieſcere non confert, ſed exercitari. Exercitia nanq; , ut quæ plenitudinem euacuant, pituitoſos humores concoquunt, craſſos extenuant, omnesq; totius corporis partes robuſtas efficiunt, plurimum ijs quos lapis excruciat, conducunt. Tria autem potiſsimum commoda exercitatio ipſa, Paulo Ægineta libro primo cap. xvi. teſte, præſtat. Primo partes inſtrumentarias ualidas efficit, deinceps calorem innatum excitat, tertio ualidam ſpiritus motionem facit. Hæc uero multa alia conſequuntur commoda, quemadmodum autor libri paulò antè citati, ijs uerbis monſtrat:* χρήσιμα δὲ περὶ τοῦ γυμνασίου τρία τὰ πρῶτα. ἐργάζεται μὲν γὰρ σκληρότητα τῶν ὀργάνων ἀλλήλοις παρατριβομένων, αὔξησίν τε τοῦ ἐμφύτου θερμότητος, καὶ βιαιοτέραν τὴν τοῦ πνεύματος κίνησιν. τούτοις δ' ἕπεται τὰ ἄλλα σύμπαντα κατὰ μέρος ἀγαθά, τοῖς σώμασι δι' αὐτῶν ἐγγιγνόμενα. τῇ μὲν γὰρ σκληρότητι τῶν ὀργάνων, ἥ τε δυσπάθεια αὐτῶν, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἐνεργείας εὐτονία. τῇ δὲ αὐξήσει τοῦ θερμότητος, ἡ τῶν ἀναδιδομένων ὁλκὴ ἰσχυρά, καὶ ἡ ἑτοιμοτέρα ἀλλοίωσις, καὶ ἡ βελτίων θρέψις, καὶ ἡ τῶν περιττωμάτων χύσις, ἐφ' ᾗ χύσει τὰ μὲν στερεὰ τῶν σωμάτων μαλάττε-
B σθαι συμβαίνει, τὰ δὲ ὑγρὰ λεπτύνεσθαι καὶ διαφορεῖσθαι, καὶ τοὺς πόρους εὐρεῖς γίνεσθαι. τῇ δὲ τοῦ πνεύματος ἰσχυρᾷ κινήσει ἐκκαθαίρεσθαί τε τοὺς πόρους ἀναγκαῖον ἔσται, καὶ κενοῦσθαι τὰ περιττώματα. *quod eſt: In exercitio hæc tria potiſsimum commoda. Inſtrumentorũ nanq; duritiam, dum inuicem atteruntur, & innati caloris incrementum, & ualidiorem ſpiritus motionem efficit. Hæc uero uniuerſæ aliæ commoditates particulares, quæ per illa corporibus acciderunt, ſequuntur. Inſtrumentorũ ſiquidem duritiam, ipſorum ab affectibus immunitas, & ad actiones robur ſequitur. Augmentũ autem caloris, eorum quæ diſtribuuntur, ualida attractio, & promptior alteratio, & uberior nutritio, & excrementorum fuſio, per quam ſolida corporis membra molliora fiunt: humida uero extenuantur, & diſcutiuntur, meatusq; dilatantur. Ex ualida autem ſpiritus motione meatus expurgari, & excrementa uacuari neceſſe eſt. Hæc ille. Quum itaq; exercitium coctionem iuuet, meatusq; latiores reddat, & excrementa uacuet, nihil mirum ſi maximum lapide affectis præſidium adferat. Non eſt autem ut Hippocratẽ hic de uehementioribus exercitijs, qualia ſunt equitatio, in armis dimicatio, lucta, foſsio & ſimilia, locutum eſſe putemus, ſed de ea tantum motione quæ ætatis, habitus, & uirtutis proportione corpus fatigare poteſt: id quod maxime ex uerbo contrario, quo Hippocrates utitur,* ἐλιννύειν, *colligere licet. Cum enim hoc nihil aliud ſit niſi* ἡσυχίαν ἄγειν, *ut*

Exercitium.

Exercitationis triplex cōmodũ.

ἐλιννύειν.

in commentariis Galenus ait, hoc est, quietem agere, uel ut idem lib. secundo C
uict. acut. morbo. cõm. lvii. interpretatur, ἡσυχάζειν τῷ παντὶ σώματι, *id*
γυμνάζεσθαι. *est, cessare, & toto quiescere corpore, ac planè torpescere: certe* γυμνάζεσθαι, *hoc est, exercitari, nõ aliud significabit, nisi non planè ocium aut quietẽ agere, sed motione aliqua pro ætatis ac corporis habitus ratione uti. Alterũ quod omni ætati ac corporis habitui conuenit, est, ut caueamus ciborum satietatẽ, id quod iis uerbis innuit Hippocrates, nõ impleri confert. Quum enim satietas cruditatem pariat, quæ ad lapidis generationẽ haud parum momenti adfert, summopere ab ea hi quibus renes è lapide laborant, sibi cauebunt. Hinc rectissime consulit Aetius, qui libro xi. cap. sexto ita differit: Maximi ad lapidis generationem præcauendã momenti, moderatus cibus & bonæ concoctiones existunt: satietates enim & cruditates nõ solum exasperant morbum, sed etiam quum non sit generant. Porrò absolutis iis quæ omni ætati cõferunt, deinceps ea quæ iuuenibus tantum ac robustis cõueniunt enumerat. Hinc discant medicinæ studiosi, non quæuis remedia cuiuis ætati adhibenda esse, sed alia iuuenibus, alia etiam senioribus conuenire. Quapropter in*
1. aph. 2. *aphorismis etiam ætatis habendam esse rationem iis uerbis Hippocrates præcipit:* ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ χώρην, καὶ ὥρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους ἐν ᾗσι δεῖ, ἢ οὔ. *hoc est: Igitur inspicere oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non. In primis uero Hippocra-* D
Veratro quando purgandum. *tes iuuenes ueratro purgandos esse docet, id quod maxime faciendum erit, ubi affectus ipse diuturnus fuerit, & quando humores crassos & pituitosos ex corpore transferre oportet. Sed animaduertendũ hoc loco Hippocratem & antiquiores alios elleboro, & aliis huic similibus calidis & uehementibus, atq; corpora ualde exagitantibus medicamentis purgatoriis usos esse: neque enim illis mitiora, quæ nostris tẽporibus in usu habentur, & longo post illos tempore inuenta sunt, cognita fuerũt. Tu itaq; per ueratrum, quodq; medicamentum, etiamsi nõ tam ualidum fuerit quàm est elleborus, quod per inferna purgandi uim obtinet, intellige. Alterum quod iuuenibus robustisq; cõuenit*
Venæ poplitis sectio. *auxiliũ, est uenæ poplitis sectio: quo sanè uix aliud præsentius excogitari potest: neq; enim iis tantum qui calculo, uerumetiã reliquis omnibus qui renum affectibus corripiuntur, prodest. Id quod testatur Galenus in libro de curatione per uenæ sectionem, sic scribens:* ἐφ' ὧν ἡ διάθεσίς ἐστιν ἣν ἰδίως καλοῦσι νεφρῖτιν, τὴν κατ' ἰγνύαν ἐκ τούτου χρὴ τέμνειν, ἢ πάντως γε τὰς κατὰ σφυρὰ φλέβας. *hoc est: Quibus affectus, quem proprie nephritin uocant, inest, eam quæ in poplite est, in eodem latere, secare oportet, aut omnino quæ in malleolis sunt uenas. Quibus utiq; uerbis Galenus non tantum quæ uena, sed in quo etiam latere incidenda sit docet, nimirum in eo quod renem*

A affectum è directo respicit. Qua de re multa in apologia nostra contra Brachelium, & in Paradoxis diximus. His autem præsertim uenæ sectio commoda existit, qui sanguinis multitudinem congregarunt. Nam quum sanguinis copia tensionem quæ in affecta parte est adaugeat, dolorem quoque auctiorem, qui fluxionem commoueat, faciat necesse est. Quanto enim maior tensio, tanto etiam dolor acutior fit. Dolor uerò quanto uehementior fuerit, tanto plus ad affectam partem humorum trahit. Dolorem autem fluxiones commouere, Galenus cap. xcv. artis medicinalis ijs uerbis astruit: ὀδύνη τε πᾶσα προσεκτική τὰ ῥεύματα. id est: Omnis dolor fluxiones irritat. Et rursus lib. tertio ther. metho. τότε γὰρ ὀδυνωμένου, ἐρεθίζει τι πλέονος ἐπιῤῥεῖν. hoc est: Quod nanque dolet, plus ut affluat commouet. Hinc sanguinis multitudine in corpore existente, ne tensionem procreet, atque adeò dolorem auctiorem faciat, illam confestim extrahere conueniet, idque non ex alia nisi poplitis uena, quæ coniunctissima est origini eius uenæ, quæ peculiariter partem affectam alit, & à qua trahere propositū est. Vacuato enim sanguine, uenæ renibus propinquæ nonnihil cōsident, atque adeò minus subinde renes cōprimunt, ita ut facilior postea, uasis parū dilatatis, lapidi ad uesicam transitus fiat. Proinde rectè admodū autor libri de affectuū qui in renibus sunt

B curatione in hunc modū scribit: ἀλλὰ μηδὲ αἷμα, ἢ ἕτερον χυμὸν πλεῖον τοῦ δέοντος ἐᾶν ἐν τῷ σώματι εἶναι, ἵνα μὴ τὰ πολλὰ ἀγγεῖα τῶν νεφρῶν τεινόμενα, ὀδυνήσωσι πλεῖον. τὸ γὰρ ὀδυνώμενον, καὶ θερμαινόμενον, καὶ τεινόμενον, προσκαλεῖται τὰς ὕλας, διὰ τὰς σφοδρὰς καὶ ὀξείας ὀδύνας. quod est: Atqui neque sanguinē, aut alium humorem plus æquo in corpore esse permittendū est, ne inde multa quæ in renibus uasa sunt tensa, plus doleant. Quod enim dolet, calefit, & tenditur, hoc ob uehementes & acutos dolores materias accersit. Porrò animaduertendum hoc loco Hippocratem seiunctim de medicamento purgatorio, & uenæ sectione loqui: neque enim conuenit ut utrunque remediū cuiuis corpori adhibeamus, sed hoc illi in quo sanguis abundat, alterum ei quod uitioso humore refertum existit. Testis Aetius cap. quinto libri undecimi, ubi inter cætera ita scribit: Itaque qui sanguinis multitudinem congregarunt, eis uenæ sectio commoda est: qui uero uitioso humore abundant, eis purgatio apta est, quæ abundanti humori conueniens erit. Accidit tamen ut interdū idem homo utrisque indigeat auxilijs, atque tum à uenæ sectione auspicandum erit, quemadmodum etiam in commentarijs Galenus ijs monet uerbis: εἰ δὲ ἀμφοῖν αὐτὸς ἄνθρωπος δέοιτο τῶν βοηθημάτων, εὔδηλόν ἐστιν ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας. id est: Quod si utrisque homo ipse opus habuerit remedijs, manifestum est quod à uenæ sectione auspicandum erit. Et autor libri iam citati sic scribens: εἰ δὲ οἱ τέσσαρες χυμοὶ πλεονάζουσι,

Quibus uenæ sectio accommoda

Dolor fluxiones concitat.

Venæ sectio purgationem præcedat.

πρότερον φλέβα τέμνειν πρὸ τῆς καθάρσεως, ἢ καθαίρειν πρὸ τῆς φλεβοτομίας. hoc est: Si quatuor humores abundauerint, potius uenam incidere ante purgationem, quàm purgare ante uenæ sectionem oportet. Quare non est quod Hippocratem hic ordinem tibi in prædictis remedijs præscripsisse putes, sed promiscue potius pro corporis habitu iam medicamento purgatorio, iam uero uenæ sectione opus esse eundẽ docuisse scias. Quod autem hic de renum lapide diximus, id in uniuersum de omnibus alijs morbis dictum esse intelligas: nam & in ijs quoque, si utrisque opus erit auxilijs, uenæ sectio medicamentum purgans præcedere debet: adeò ut uehementer errent nostræ ætatis medici, qui diuersum & docent & faciunt, ueluti prolixius in nostris Paradoxis docuimus. Cæterum quod sequitur in contextu, urinam mouentibus deducere, tale est quod calculosis omnibus ex æquo prodest. Medicamenta nanque urinam cientia, quæ διουρητικὰ Græcis dicuntur, omnibus ijs qui calculo cõprehensi sunt, exhiberi possunt. Quæ autẽ ea facultate prædita sint, lib. v. de simpl. medica. facul. cap. xij. Galenus abunde monstrat. Non autem simpliciter Hippoc. dixit urinã mouentibus uti oportet, sed καθαίρειν uerbum adiecit, quod Græcis purgare, detrahere, deijcere, deducere, depellere, & quod supra modũ auctum est minuere, significat, modum atque cõmodum quod ab ijs fieri solet innuens: non solum nanque crassa & uiscida quæ renibus infarcta sunt purgant atque deducunt, uerumetiã ea quæ sanguini in uenis præter naturam cõmixta sunt. Quando uero urinam cientibus utendum sit, Aetius loco iam antea citato docet, postquam scilicet sanguis per uenæ sectionem euacuatus, aut humor uitiosus expurgatus fuerit, medicamentaque dolorẽ mitigantia, & laxantia, meatusque dilatãtia adhibita fuerint: id quod & autor libri de renum affectuũ curatione cõfirmat, qui urinam cientium nullum usum esse ait, nisi postquam per uenæ sectionem, aliùsque subductionem corpus uacuatum sit, insessionesque & fomenta, balnea & ijs similia dolores mitigantia, ac meatus laxantia medicamenta admota fuerint. Porrò attenuare uerbum, tam ad uictum quàm ad humores referri potest. Nemo enim est qui nesciat uictum attenuantem calculosis apprime esse utilem, ut qui crassorum ac uiscidorum humorum, ex quibus lapis procreatur, generationem prohibeat. Humores quoque, præsertim eos quos elleboro aut alio quodam medicamento purgante uacuare oportet, tenues esse conuenit. Hinc est quod in aphorismis dicat Hippocrates: πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμά. hoc est: Concocta medicari, & mouere non cruda oportet. Et iterum: τὰ σώματα χρὴ ὅκου ἄν τις βούληται καθαίρειν, εὔροα ποιέειν. id est: Corpora quum quispiam purgare uoluerit, oportet fluida facere. Fluida uero faciemus, teste in eius aphorismi explanatione Galeno, cum humorem in corpore crassum atque

Marginal notes: G (beside line 1); Venæ sectio ante purgationem adhibenda. Vrinam cientia. καθαίρειν. D (beside "infarcta sunt purgant"); Quando urinam cientia admouenda. Attenuare. 1. aph. 22. 2. aph. 9.

A *atq; tenacẽ extenuamus atq; incidimus, omnesq; meatus per quos iste transmittitur aperimus. Mollire autem uerbũ ad solidas corporis partes transferri debet, idemq; significat quod humectare. Perinde enim ut siccitas duritiei causa existit, ita etiã humectatio mollitiei. Conuenit nanq;, eorum quibus elleborum propinaturi sumus, solidas partes per quas humores purgandi transmittuntur, ante sumptionem humectare, ne ad conuulsiones ob illarum siccitatem & duritiem ducatur æger, aut uas aliquod rumpatur. Hinc non temere in aphorismis dixit Hippocrates: πρὸ τῶν ἐλλεβόρων τοῖσι μὴ ῥᾳδίως ἄνω καθαιρομένοισι, πρὸ τῆς πόσιος ὑγραίνειν τὰ σώματα πλείονι φοφῇ καὶ ἀναπαύσει. quod est: Qui non facile per elleborum suprà purgantur, eorum corpora ante potionẽ plurimo alimento atq; quiete humectanda sunt. Humectamus etiam balneo aquæ dulcis, id quod Hippocrates infra ijs testatur uerbis: ἐλλέβορον πίοντα θᾶσσον καθαίρειν ἢν ἐθέλῃς, λούειν, ἢ φαγεῖν. hoc est: Si uolueris eum qui ueratrum bibit celerius purgare, tum illum lauare, aut comedere oportet. Eo autem magis balneo utendum erit, quod non solum humectare, sed etiam, Paulo lib. primo cap. li. autore, calfacere, mitigare, mollire, flatus diffundere, & somnum allicere possit. Et hoc nomine Alexander Trallianus lib. tertio cap. xxxiiij. cæteris omnibus remedijs balneum utilitate præstare scribit. Non parum ad hoc institutum conducunt unguenta laxantia & emollientia, quod nimirum calculo transitum per angusta uasa faciliorẽ faciant: quorum amplissimũ apud Aetium, Alexandrum, & autorem libri de renum affectuum curatione, habes catalogum. Quid multa? Non tantum humores tenues, sed etiam renum corpora mollia esse conuenit: ita nanq; ad illorum exitum magis accõmoda erunt, neq; si quis utrunq; diligenter prospexerit, lapis deinceps generationis principiũ habebit. Proinde accurata si quispiam opera hæc Hippocratis placita obseruauerit, is nõ tantum à præsenti lapidis cruciatu liberabitur, sed ne posthac in ipsum incidat, cauebit.*

Mollire. 4.aph.13. Balneum aquæ dulcis. Part.5.aph.28.

B (margin letter beside "bus remedijs balneum utilitate…")

APHORISMVS VI.

Menstrua humidis mulieribus diu durant, quando uero non citò profluxerint, tumescunt.

Nõnulla hoc loco symptωmata quæ mulieribus natura humidis accidunt, recenset. Humidas autem intellige eas, quæ humidiore ac frigidiore temperamento præditæ sunt, quæq; natura tenuem & aquosum sanguinẽ obtinent. His sanè γυναικεῖα, hoc est, menstruæ purgationes, seu muliebria (ad id enim tantum malum hoc loco ea uox referri debet, Galeno in cõmentarijs teste) diu durare solent: id quod bifariam accipias licebit. Primum de diebus in quibus eiusmodi mulieres purgantur, deinceps de earundem ætate. Quod

Humidæ mulieres. ἐπὶ πολύ.

si de diebus intelligas, tum is sensus erit, illas præ alijs pluribus purgari diebus, ita ut si cæteræ ad quartum usq; purgentur diem, hæ ad sextū, septimū, aut octauum usq; purgabuntur. Si uero de ætate illarum potius intelligendum esse duxeris, id dixisse uidetur Hippocrates, humidas mulieres pluribus annis menstrua purgatione affici quàm reliquas, ita ut si cæteris ad quinquagesimum usq; profluxerint annum, ijs certe ad sexagesimum aut ultra promanabunt. Nihil autem mirum, cum his tenuis & aquosus sanguis sit, qui ut profluat aptissimus est, illas utroq; modo affici, ut scilicet aut pluribus diebus, aut annis purgentur. Proinde quum iam dictis mulieribus ultra consuetum tempus menstruæ purgationes suppressæ fuerint, neq; ut solent celeriter profluxerint, nihil mirum illas subinde intumescere. Quum enim ora uasorum quæ pertingunt ad uterum, ob corporis totius habitū plus æquo frigidiorem obstruantur, & aquosum sanguinem expurgare non possint, necesse est ut processu temporis caro totius corporis humidior atq; inflata euadat, fiatq; nō tantum uteri tumor, uerumetiam ea aquæ inter cutem species, quam Græci ἀνασάρκην *nominant: id quod Galenus etiam lib. secundo de facul. natural. ijs testatur uerbis:* Εἰ μὲν γε χρονίαις αἱμορροΐσιν ἐπισχεθείσαις, ἢ διὰ κένωσιν ἄμετρον εἰς ψύξιν ἐσχάτην ἀγούσαις τὸν ἄνθρωπον, οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη τεθεάμεθα συστάντας ὑδέρους. ὥσπερ γε καὶ γυναιξὶν ἥτε τῆς ἐφ' ἑκάστῳ μηνὶ καθάρσεως ἀπώλεια παντελὴς, καὶ ἄμετρος κένωσις, ὅταν αἱμορραγήσωσι ποτὲ αἱ μῆτραι, σφοδρῶς ἐπεκαλέσαντο πολλάκις ὑδέρους. *quod est: Siquidem ex diuturnis hæmorrhoidibus retentis, aut immodica euacuatione, hominem ad extremam frigiditatem ducentibus, non semel aut bis, sed sæpe iam aquas inter cutem collectas uidimus. Quemadmodū etiam mulieribus tum menstruæ purgationis omnimoda cessatio, tum immodica uacuatio, quum scilicet uehementer sanguinis profluuio laborauerint, hydropem accersiuerunt. Quibus utiq; uerbis Galenus non tantum ex immodico menstruorum profluuio, sed etiam ex eorundem defectu, aquam inter cutem sequi posse dilucide monstrat.*

Suppressa menstrua quid sequatur.

APHORISMVS VII.

In Cranone uetusti dolores frigidi, noui uero calidi, plurimiq; horum à sanguine: qui autem à coxa, frigidi.

Ex ista Hippocratis sententia dilucidum fit, hunc librum non in hoc scriptum esse ut ederetur, sed ut memoriam tantum rerum antea obseruatarum suggereret. Neq; enim quid per dolores significare uelit, aut in qua corporis parte fuerint, aperte indicat, sed loci tantum in quo eiusmodi dolores facti sunt meminit, Cranonis nimirum, oppidi, Plinio lib. quarto, cap. octauo & nono teste, in Thessalia siti, in quo nunquam plures duobus corui sunt. Proinde ut

Cranon.

A inde ut rectius Hippocratis mentem assequamur, animaduertendum ipsum dolores hoc loco nominare affectus ipsos in quibus dolemus. Cuius rei testis est grauissimus autor Galenus, lib. secundo aphorismorum cōm. sexto, sic scribens: πόνους εἴωθεν ὀνομάζειν ἐνίοτε τὰς διαθέσεις αὐτὰς ἐν αἷς ὀδυνώμεθα. καὶ τοῦτο γοῦν ἔλεγεν ἐν ταῖς ἐπιδημίαις. ἐν κρανῶνι αἱ μὲν παλαιαὶ ὀδύναι ψυχραί, αἱ δὲ νεαραὶ θερμαί. οὐκ αὐτὰς δήπου τὰς ὀδύνας θερμὰς καὶ ψυχρὰς ὀνομάζων, ἀλλὰ τὰς διαθέσεις ἐφ᾽ αἷς γίνονται. id est: Dolores nominare consueuit nonnunquam affectus ipsos in quibus dolemus. In hunc sensum in Epidemijs dixit: In Cranone antiqui dolores frigidi, noui autem calidi. Haudquaquam dolores calidos & frigidos nominans, sed affectus in quibus fiunt. Hoc itaq; in loco dolores ipsos affectus, quicunq; cum dolore fieri sunt natura apti, quemadmodum erysipelas, inflammatio, uulnus, ruptio, conuulsio, podagra, & huiusmodi, nominat. Porrò antiquos dolores uocat iampridem factos, & diuturnos, aut diu durantes. Nouos uero, qui nunc consistunt, aut eos qui mox desinent. Frigidos, qui frigiditatis sensum inducunt, uel qui à calidis remedijs mitigantur. Calidos, qui caliditatis sensum obtinent, aut qui à frigidis leniuntur. Nihil uero mirum antiquos dolores, utpote à crassis & frigidis humoribus factos, sensum frigiditatis induxisse, & non nisi calidis remedijs esse mitigatos. Nouos autem & non diu durantes, ut qui à calidis humoribus orti sint, caliditatis sensum attulisse, & non nisi frigidis auxilijs lenitos esse. Cæterum quum duo in corpore humano calidi sint humores, sanguis scilicet & flaua bilis, plures tamē nouos dolores à sanguine quàm flaua bile ortos ait, quod nimirum is tum maxime in corpore abundabat. Perinde autem ut plurimi calidi dolores à sanguine procreati sunt, ita quotquot in coxa fuerunt, à frigido humore, nempe pituita, facti sunt. Hinc ait, qui autem à coxa, frigidi. Vbi attendendum ψυχρὰ in contextu, Galeno autore, referendum esse ad πάθη, aut ἀλγήματα, ut sit sensus, affectus aut dolores in coxa frigidos, hoc est, à frigido humore, pituita nimirum, natos fuisse. Solet enim nonnunquam in coxæ iunctura humor pituitosus, quem mucorem appellant, aceruari, qui si illic sistitur, magnum dolorem infert: à quo interdū articulationis ligamenta madefacta, laxiora redduntur, & à cauitate articulus coxæ excidit, quemadmodum alibi Hippocrates ijs uerbis monstrauit: ὁκόσοισιν ὑπὸ ἰσχιάδος ἐνοχλουμένοισι χρονίης τὸ ἰσχίον ἐξίσταται, καὶ πάλιν ἐμπίπτει, τουτέοισι μύξαι ἐπιγίνονται. hoc est: Quibuscunq; à coxendicum dolore diuturno infestatis coxa excidit, & rursus incidit, his mucores superueniunt.

B

Doloris nomine quid intelligat Hippocrates.

Antiqui dolores qui. Noui. Frigidi. Calidi.

Coxæ dolor.

6. aph. 59.

APHORISMVS VIII. C

Qui in uehementes rigores progrediuntur morbi, non quicquam omnino mitigantur, nisi prope uigorem.

Ad præsagiendi scientiam, hæc Hippocratis sententia mire conducit: febrium namq; uigorem & inclinationem remißionémue, ex rigoris uehementia diiudicare docet. Si enim rigor febrium progressu temporis uehementior quotidie fit, euidentißimum est illas prius non solui finiriq;, quàm rigor remittatur, id certe quod prope summum uigorem fieri solet. Cuius rei testis etiam est Paulus Aegineta, qui lib. secundo cap. octauo sic scribit: His qui rigore uehementer febricitant, fieri nequit ut morbus antè finiatur, quàm rigor lenitus fuerit. Nisi enim ille quicquam remittat, haudquaquam morbus ad uigorẽ peruenerit, multoq; minus inclinatio ipsius speranda est. Id autem in quartanis potißimũ febribus ueritatem habet, in quibus si cum uehementi rigore accessiones inuaserint, nihil penitus illo remittente, impoßibile est iam uigorem attigisse febres: multoq; minus remißionẽ prius sperare oportet, quàm rigor lenitus fuerit. Augeri uero rigorem indies in quartana donec uigorem morbus pertingat, testantur ea quæ scribit Galenus lib. secundo de crisibus, cap. tertio, in hunc modum: τεταρταῖος δὲ πυρετὸς εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας εἰσβάλλει μετὰ ῥίγους σφοδροῦ, προϊόντι γὰρ αὐτῷ καὶ αὐξανομένῳ συναύξεται καὶ τὸ ῥῖγος. *hoc est: Quartana febris nõ primo statim die cum uehementi inuadit rigore: progrediente namq; ipsa atq; aucta, unà etiam rigor augetur. Ex iis ergo satis perspicuum est, Hippocratem hic non de uigore acceßionis, sed totius morbi loqui. Ridiculum namq; fuisset de illo nos admonuisse Hippocratem, cum nemo tam stupido sit animo ut nesciat rigorem in acceßionibus factum non desinere, nisi postquam earundem uigor aduenerit. Proinde nihil opus erat Hippocrate magistro ad eam rem, quæ quotidie ante oculos uulgarium obuersatur, cognoscendam: adeò ut insigniter hoc loco hallucinatus sit Caluus, dum præscriptã Hippocratis sententiam ita uertit: Horrores rigoresq; ualidi in acceßione nõ leniuntur, sed post. Nam cum hic nulla acceßionis mentio fiat, non erat cur illam temerè in contextum insereret, atq; adeò totam sententiam corrumperet. Neq; enim quod rigores non in principio acceßionis, sed post, hoc est, circa uigorem leniantur, docet Hippocrates, uerum, ut diximus, febrium remißionẽ ex nota aliqua quæ ex rigoris uehementia desumitur, cognosci posse statuit. Atqui nihil mirum Caluum hic cæcutire, ut qui medicinæ prorsus ignarus sit, Manardo etiam nostro teste, id quod & ipse de homine facie ignoto nunquam non suspicatus sum.*

Rigor febris inclinationem monstrat.

D

Calui error.

A APHORISMVS IX.

Ante rigorem urinæ retentio, si ab indicijs bonis processerit. Considerandum itaque num aluus deiecerit, & somni affuerint, similiter & modus febris, & quæ ex laboribus oritur.

Hæc sententia, haud aliter quàm præcedens, ad eam medicinæ partē quæ futurorū prædictionem cōtinet, spectat, eò quod mira quadam breuitate decretoriū, atque adeò utilem, in morbis rigorem futurū præscire perdoceat. Si enim in acuta febre, propè iam existente iudicatione, urina suppressa fuerit, rigorem decretorium paulò post futurū sperare oportet. Id quod multo certius erit, si nox præcedens grauis molestaque fuerit: nam ut alibi inquit Hippocrates, ὁκόσοισιν ἡ κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ: quod est: Quibus iudicatio fit, his nox quæ accessionem præcedit difficilis est. Quod si etiam dies is qui urinæ retentionē sequitur, iudicatorius existit, tum omniū certissime futurum esse decretoriū rigorem prædicere poteris, maxime si alia quoque indicia bona fuerint: id quod ijs uerbis, ἢν ἐκ χρηστῶν ἴωσι, id est, si à bonis processerit, Hippocrates insinuare uoluit. Quæ ut rectius assequeremur, nōnulla indicia subiunxit, quibus urinæ retentionem à bonis processisse dijudicare possemus, dicens: Considerandum itaque

Rigor decretorius ut prædicendus.

2.aph.13.

B *ubi urina suppressa sit, nunquid etiam aluus deiecerit. Nam cum serosæ humiditatis tria sint euacuationis loca, aut enim per urinam, aut uentrem, aut sudores uacuatur, nō temerè medicus num aluus quid deiecerit, urina retenta, cōtemplari debet. Si enim ambo, urina nimirū & aluus, retenta fuerint, tum nō nisi per sudorem serosa humiditas uacuari potest, necessariò igitur sudor consequitur multus. Quod si uero urina suppressa aluus multa excreuerit, tunc rigor minime expectādus erit: nam omnis serosa humiditas quæ per urinam excerni debuisset, per aluum deiecta est, ita ut nihil mirū sit per naturam, superuacuis omnibus per aluum uacuatis, urinam retineri: solet enim aliàs urina multa profluente, minor esse ea quæ per aluum fit deiectio. Hinc est quod alibi dicat: οὔρησις νυκτὸς πολλὴ γινομένη, σμικρὴν τὴν ὑποχώρησιν σημαίνει. id est: Mictio noctu copiose facta, exiguam deiectionem significat. Quod diximus, Galenus etiam lib. tertio de Crisibus, cap. undecimo, ubi præsentē Hippocratis sententiā explicat, fusius docet. Inter cætera uero ita scribit: εἰ μὲν οὖν οὖρα ἐπισχεθείη πρὸ τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὔσης, ἐλπίζειν χρὴ ῥίγος. μετὰ δὲ ταῦτα προσεπισκέπτεσθαι πότερον τῶν οὔρων μόνων, ἢ καὶ γαστρὸς ἐπισχεθείσης ὁρίζωσαν. εἰ μὲν γὰρ ἀμφοῖν, ἱδρὼς ἐξ ἀνάγκης ἔσται πολύς. εἰ δὲ τῶν οὔρων μόνων, ἐπισκέπτεσθαι χρὴ τὰ κατὰ τὴν γαστέρα πότερον πλείω τοῦ πρόσθεν, ἢ ἐλάττω πρὸ τῆς κρίσεως ἐπῆλθεν. εἰ μὲν γὰρ πλείω, ἐπισημότερον πολλῷ τὴν ἐνταῦθα ῥοπὴν γνωρίζειν. quod est: Si quidem urina*

Cur alui deiectio à medico uestiganda.

4.aph.83.

iam prope iudicatione existente retinetur, rigorem sperare oportet. Post E *hæc autem & illud considerandum, nunquid urinis tantum, uel etiã aluo suppressa riguerunt. Si enim ambobus, necessariò sudor copiosus subsequitur. Si uero urinis solis, considerare oportet, nunquid alui excrementa plura uel pauciora prioribus ante iudicationem exierint. Si enim plura, multo manifestius naturæ motum ad hunc locum agnoscere decet. Hæc ille. Quid multis? Si morbus prope iudicationem fuerit, & urina retenta, aluus planè nihil deiecerit, necesse est ægrotantem rigore concuti & sudare. Quod sequitur in contextu, & somni affuerint, duplicem habere potest sensum: uel enim refertur ad rigorem iam factum, & tunc ueluti exemplum existit eius quod antea de bonis indicijs dictum est. Si enim post rigorem factum somnus bonus atq; facilis sequitur, euidentissimum erit rigorem hunc fuisse decretoriũ. Quemadmodum enim nox præcedens iudicationem, grauis ut plurimum esse solet, ita ea quæ bonam comitatur, facilis: id quod & Hippocrates alibi ijs uerbis monstrauit:* ὁκόσοισι ἡ κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, ἡ δ᾽ ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. *hoc est: Quibus iudicatio instat, ijs nox quæ ante accessionem difficilis est, subsequens uero magna ex parte leuior existit. Vel refertur ad rigorem adhuc futurum: & tunc certe si nox cum bonis somnis facilis fuerit, somni eiusmodi non* D *futurũ rigorem, sed potius excretionem iam per aluum, aut sudorem factam monstrabunt, ita ut nulla amplius futuri rigoris spes sit. Considerandus insuper modus febris in qua rigor fit, num scilicet ardens, biliosa, aut aliqua alia species fuerit. Quicunq; enim in febribus acutis, ardentibus potissimum, rigores fiunt, omnes decretorios esse constat. Testis Hippocrates, qui in aphorismis sic scribit:* ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ῥίγεος ἐπιγενομένου, λύσις. *quod est: A febre ardente correpto rigore accidente, solutio. Et iterum:* ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι ῥίγεα γίνεται καθ᾽ ἡμέρην, οἱ πυρετοὶ λύονται. *hoc est: Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Flaua enim bilis per membra sentientia ueloci motu delata, eadem percutit, pungit, ac ferit, atq; hinc sensum inæqualem, rigorem, cõcussumq; inuehit, post quem & alui soluuntur, & sudores, uomitusq; biliosi superueniunt, ut nihil mirum sit, bile ex qua febris ardens habuit ortum expurgata, solui febrem. Modum itaq; febris, nihil aliud nisi speciem febris dixit, quam inspiciendam esse etiam Galenus monuit, loco paulò ante citato ita scribens:* καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἰδέαν ἀποβλέπειν. εἰ γὰρ ἀκριβῶς εἴη περικαὴς, εὐθὺς ἂν καὶ ἡ τοῦ ῥίγους πρόγνωσις βεβαιοτέρα. *id est: Primum quidem ad morbi speciem respiciendum est: si enim exquisite ardens fuerit, confestim certior quoq; rigoris præcognitio. Præterea considerandæ etiam febres*

Margin notes: Somni consideratio. — 2.aph.13. — Modus febris cõtemplandus. — 4.aph.58. — 4.aph.63. — Rigoris causa. — Modus febris.

A *febres quæ ex laboribus oriuntur, sunt enim biliosissimæ: ideoq; cum rigore ob nimiam bilis copiam non careant, ad prædictionem non parum momenti ad ferent. Quod uero de laboribus dictum est ab Hippocrate, id ueluti exemplum est omnium aliarum causarum extrinsecarum, quæ corpus nostrum biliosius efficere possunt. Tales autem sunt uigiliæ, solicitudines, ira, furores, alimenti indigentia, biliosorumq; ciborum abundantia. Proinde ut febres ex laboribus procreatæ rigore nõ carent, ita etiã illæ quæ ex uigilijs, ira, alijsq; causis biliosum corpus facientibus, ortæ sunt, ideoq; ad prædictionem futuri rigoris, haud aliter quàm quæ ex laboribus fiunt, cõferunt. Neq; certe negligenda est ea febrium quæ ab extrinsecis causis fit cognitio, quod non parum ad certiorem earum rerum quæ in corpore apparent, fidem conducant, ut ex libris Galeni de diff. feb. discere licebit. Caluus, ut obiter moneam, obscure hoc loco reddidit, Pari modo & febris, & labores: neq; enim simpliciter laborum hic fit mentio, sed febrium quæ ex laboribus progignuntur. Ita passim perperàm cõuertendis Hippocratis sententijs, suam in rebus medicis inscitiam prodit. Debuisset certe homo rerum quæ ad medicum spectant imperitus, à tam obscuris sententijs interpretandis abstinuisse. At quid non audet humana temeritas?*

Febres ex laboribus.

Causæ extrinsecæ biliosas febres excitantes.

Calui uersio notatur.

B APHORISMVS X.

Abscessus raro admodum accidunt quibus rigores sunt.

Et hæc haud aliter quàm præcedens sententia ad præsagiendi scientiam spectat: nam rarissime admodũ ijs qui cum rigore febricitant, abscessus fieri docet. Cuius hæc siquidem causa est, quia in ijs febribus quæ cum rigore inuadunt, qualis est tertiana & quartana, bilis per membra sensilia ueloci motu delata, in accessionis remissione expurgatur, atq; adeò non tantæ humoris molestantis in corpore reliquiæ remanent, ut natura ad earundem excretionẽ abscessu deinceps opus habeat. Et hæc sanè etiam in singulis accessionibus expurgatio in causa est, cur ad infebricitationem, ut sic dicam, febres eiusmodi
4.aph.63 *terminentur. Hinc non temerè in aphorismis Hippocrates dixit:* ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγεα γίνεται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται. *hoc est: Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Quare quum in quotidiana febre nullus sit rigor, nec in accessionũ declinationibus integre pituita, quod lentus ac tenax in cõsistentia humor sit, expurgetur, fit ut singulis diebus accendatur, nec ullam ferè intermissionem habeat. Cuius rei locuples testis est Galenus, qui libro secundo de diff. feb. cap. quarto, in hunc modum scribit:* ὁ δὲ ἐπὶ φλέγματι πυρετὸς μηδὲ καθαίρεσθαι τελέως ἐν ταῖς παρακμαῖς τῶν παροξυσμῶν, μετ' ὀλίγον ὑπολείπειν τὸ οἷον ἀποτυφόμενον. ἐνταῦθα ἄρα τότε διάλειμμα πολὺ

Quare in febribus rigorem habentibus abscessus non fiant.

Cur ad infebricitationem terminentur febres nõ nullæ.

Cur pituita singulis diebus accendatur.

φαυλότερον αὐτῷ, καὶ τοῦ δευτέρου παροξυσμοῦ πρωϊαίτερον ἡ ἐσβολή. C
id est: Quæ in pituita febris accenditur, in accessionum remissionibus non integrè expurgatur, neq; parum eius quod ueluti succendi uidetur relinquit. Hinc igitur eius intermissio longe deterior in ea, ac secundæ accessionis inuasio uelocior. Porrò cum pituita in quotidiana febre in accessionum inclinationibus non expurgetur integrè, nihil mirum si natura ut reliquias eius humoris in uniuersum excernat, abscessu opus habeat.

APHORISMVS XI.

Crurum effœminationes uel ante morbum, uel à morbo statim iter facienti accidunt, eò q̄d fortè quid ex laboribus in articulos decũbit.

Hac sententia Hippocrates rationem reddit, cur interdum crurum imbecillitates accidant: nec certe aliam affert nisi eam, quod is cui eiusmodi imbecillitates eueniunt, uel ante morbum, uel statim à morbo iter fecerit, ut meritò propter labores, hoc est, uehementiores motus, nam ea in significatione passim hac dictione utitur Hippocrates, aliquid de humoribus morbosis in articulos decubuerit. Laboribus nanq; ipsis, ut qui ex pluribus motibus fiunt, propria ac peculiaris est articulorum caliditas. Quare nihil mirum si in illis ad articulos decumbat morbus, ut qui unà cũ musculis laborauerint, atq; ultra modum concaluerint. Id certe quod etiam euenire solet iis qui à morbo statim iter faciunt, quod scilicet humores morbum facientes, non satis adhuc expurgati sint, sed quædam ex iis reliquiæ remanserint, quas in uehementioribus illis motibus caliditas ad crura, utpote iam ex multo itinere imbecilliora, prouehit, atq; in iis interdum abscessum procreat: id quod dilucide admodum iis uerbis alibi testatur Hippocrates: ὁκόσοισιν ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νούσων ἤν τι πονέσῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται. ἀτὰρ ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσεῖν, ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος. *quod est: Quibuscunq; emergentibus ex morbis si qua corporis pars laborauerit, hic abscessus fiunt. Sed & si ante morbum pars aliqua laborauerit, hic morbus firmatur. Non autem temerè dictum est ab Hippocrate, à morbo statim: si enim multo post morbum tempore conualescens à morbo laborauerit, non est cur morbi reliquias in articulos decumbere expectes, quod fortè iampridem expurgatæ sint. Cæterũ ut clarius enarratam iam Hippocratis sententiam intelligant studiosi, animaduertendum erit, quod effœminationem diximus, id quod Hippocrates* ἐκθήλυνσιν, *quæ sanè dictio nihil aliud illi significat, Galeno lib. quinto aph. cõm. xvi. teste, nisi* ἀτονίαν. εἴρηται γὰρ ἐκ μεταφορᾶς, ἐπειδὴ τὸ θῆλυ πάντων ἀσθενέστερόν ἐστι τοῦ ἄῤῥενος. *id est, imbecillitatem. Dicta nanq; per translationẽ est, quod fœmina omnis mare debilior sit. Quum itaq;* ἐκθηλύνω *Græcis nihil aliud sit quàm effœmino, debilem*

Margin notes: Ratio imbecillitatis crurum. — Labor quid iuxta Hippoc. — 4. aph. 32. — D — Cur dixerit, à morbo statim. — ἐκθήλυνσις quid. — ἐκθηλύνω.

A *debilem & mollem facio, per effœminationem etiam græcum uocabulum ἐκθήλυνσιν interpretari placuit, ut nimirum græcam metaphorã latina etiam aliqua uoce exprimeremus. Id quod eo maiori audacia facere conati sumus, quod antea Leonicenum uirum præter insignem eruditionem, etiam de re medica optime meritũ, apud Hippocratẽ loco iam citato, σαρκῶν ἐκθήλυνσιν, carnium effœminationem reddidisse sciebamus. Ex quibus satis liquet, Caluum ἐκθηλύνσιος perperàm emaciationem uertisse: latius enim eius dictionis significatio patet, quàm ut ad eam debilitatẽ quæ, ut Galeni uerbis utar, cum ἀτροφίᾳ ἢ ἰσχνότητι, hoc est, tabe aut macie coniuncta est, contrahi possit. Neque ut ad eam tantum referatur, hæc Hippocratis uerba, eo quod fortè quid ex laboribus in articulos decubuit, permittunt: quæ sanè plenitudinem potius quàm extenuationem, seu, ut Calui uerbo utar, emaciationem, in causa esse cur crurum debilitas accidat, indicãt. Quod dicimus, Galenus in enarratione huius sententiæ ijs uerbis cõfirmat:* τὰς ἰσχνότητας οὐκ ἄν τις εὐλόγως ἀκούσειεν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς τὰς ἀσθενείας, αἵτινες δύνανται καὶ χωρὶς ἰσχνότητος, ἤτοι ἐκλύτους τὰς ἐνεργείας ἐργάζεσθαι τῶν σκελῶν, ἢ καὶ τὰς ἀποστάσεις ὑποδέχεσθαι. *hoc est: Non utiq; quis probabiliter macies inaudiat, uerum simpliciter debilitates, quæ quidẽ & absq; macie actiones crurum fractas ac imbecilles efficere, aut etiã abscessus suscipere possunt.* B *Summa itaq; totius sententiæ hæc est: Qui crurum debilitate corripiuntur, ij uel ante morbum, uel statim à morbo iter faciendo nimium laborauerunt, uehementioriq; motu usi sunt, unde factũ est ut aliquid in articulos decubuerit. Consultò quod in fine sententiæ in nonnullis exemplaribus additur,* διὸ αἱ τῶν σκελέων ἐκθηλύνσιες, *in nostra uersione omisimus, quod nihil fermè ad sensus perfectionẽ conducat, imò potius obsit, adeò ut uel ab alio adiectũ esse, uel Hippocratẽ, quo rem diligentius inculcaret, data opera repetijsse putẽ.*

Calui uersio perstringitur.

Summa sententiæ.

APHORISMVS XII.

Tubercula extra tumentia, acuta, eminentia, æqualiter commaturantia, haud circunquaq; dura, deorsum spectantia, nec bicipita meliora: contraria uero mala, & quanto magis contraria, tanto peiora.

Comparat inter sese hac sententia bona & mala, imò pessima tubercula Hippocrates, à contrario ex bonorum notis, mala æstimans, ut paulò post uidere licebit. Primum omnium uero animaduertendum tubercula esse Latinis quæ hoc loco Hippocrati, alijsq; Græcis φύματα *dicuntur. Sic autem, ut Galenus in explicatione eius sententiæ ait:* ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῇ φυομένων οἱ ἄνθρωποι κεκλήκασι τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους, ὅσοι τοὐπίπαν αὐτοῖς διὰ ἔξωθεν αἰτίας γίνονται. μάλιστα οὖν ὀνομάζουσιν οὕτω τὰ πρὸς ἐκτὸς τόπον ἐπαγόμενα. *id est: Homines ab ijs quæ in terra nascuntur præter*

Tubercula. φύματα.

naturam tumores uocauerunt, qui omnino ſine aliqua extrinſeca cauſa fiunt. G
Potiſſimum uero ſic nominant, quæ in exteriorem aliquem locum impelluntur
Quæ tubercula meliora. tubercula. Inter illa autem præ cæteris meliora eſſe Hippocrates ait ἐξοι-
ἐξοιδοῦντα. δοῦντα, hoc eſt, extra tumentia, & quæ non intra corpus latent, ſed incrementum ſuum ad exteriores potius corporis partes, quàm interiores faciũt. Rationem reddit Galenus lib. primo præſag. cõm. xliiij. ijs ſiquidẽ uerbis: σπεύδει μὲν γὰρ ἡ φύσις ἐκκρίνειν τὸ πῦον ἀπωθουμένη τῶν πεπονθότων σωμάτων, καὶ τυγχάνει τούτου πολλάκις, ὅταν εὐτυχήσῃ πόρων ἐπιτηδείων εἰς ἔκκρισιν, οἷον ὀχετῶν τινων. οὐ μὴν ἀεί γε τούτων ἐπιτυγχάνουσα, συνωθεῖ τὸ πῦον εἰς τὰς παρακειμένας χώρας, καὶ ὅταν μικραὶ τυγχάνωσιν οὖσαι, ὑποδέρει τὸ περιέχον αὐτὰς σκέπασμα, τὴν δ' ὑπ' αὐτὸ χώραν εὐρύνουσα. δῆλον οὖν ὅτι τῶν οὕτω διαπυησάντων ἐπιεικέστερα ἐστὶ τὰ τὴν ῥοπὴν ἔξω καὶ οὐκ ἔσω ποιησάμενα. id eſt: Etenim natura ſtudet pus de affecto corpore excernere expellendo, & ſæpius hoc aſſequitur, quoties nacta fuerit idoneos ad excretionem meatus, ueluti quoſdam aquæductus. Cum uero non ſemper eos aſſecuta fuerit, pus in adiacentes compellit partes, quæ ubi exiguæ fuerint, erodit ambiens ipſas tegumentum, ſub eo ſedem amplificando. Conſtat igitur ſic quod ex ſuppurationibus mitior ſit, quæ foras, & non intrò tendit. Meliora etiam ſunt tu- D
bercula acuta & eminentia, quod à calidioribus ac tenuioribus humoribus procreata ſint, & ob id citius ſuppurent. Quæ enim à craſſis, tenacibusq́ue ac frigidis humoribus fiunt tubercula, ea lata ſunt, & non niſi longo tempore ac difficulter coquuntur. Sunt & hoc nomine acuta, ſeu coni formulam referentia, eminentiaq́ue & in ſublime elata tubercula meliora, quod robur foras expellentis facultatis indicant, & quod magnum locum corporis, quem ero-
1. Præſag. 44. dunt, haud corrumpunt. Hinc eſt quod in præſagijs etiam ſcribat: ὁκόσα δὲ ἔξω ῥέπει, ἄριστά ἐστι μικρά τε καὶ ὡς μάλιστα ἐκκλίνοντα ἔξω, καὶ ἐς ὀξὺ ἀποκυρτούμενα. τὰ δὲ μεγάλα τε ἐόντα καὶ πλατέα, καὶ ἥκιστα ἐς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα, κάκιστα. quod eſt: Quæcunq́ue in exteriorem partem erumpunt, optima ſunt parua, & quæ maxime extra tendunt, & in acutum faſtigiata. Quæ uero magna & lata, minimeq́ue in acutum ſublata ſunt, peſſima. E quibus manifeſtum fit, impudenter admodum hallucinatum eſſe
Calui erratum. Caluum, quod κορυφώδεα hoc loci contrario ſanè ſenſu, plana uerterit,
κορυφῶδες. quum κορυφῶδες Græcis non planum, ſed eminens, excelſum, ſublatum, tu-
ἀποκορυφῶδες mensq́ue ſignificet. Eiuſdem etiam ſignificationis eſt ἀποκορυφῶδες, quod itidem faſtigium habens, & in altum ſublatum, ac eminens dicitur. Sic Galenus cõm. xx. part. ſecunda libri ſexti Epidemiorũ: φύματα τὰ μὲν ἀποκορυφοῦντα εἰς ὀξύ. hoc eſt: Tubercula in acutum elata, ex calidioribus humoribus

A *moribus esse prognata scribit. Mirum autem Caluum in tam apertis uocibus lapsum esse, imò magis mirum cur suam uersionem tot mendis ac erroribus refertam, platonicisq; numeris obscuriorem, Germaniæ nostræ obtrudere ausus sit, nisi fortè Germanos adhuc in sordibus degere, ac bestias aut planè saxeos esse, nec græca intelligere sibi persuaserit. Sed ad Hippocratē redeamus, qui inter alia, tubercula quoq; æqualiter commaturantia laudat:* Aequaliter commaturantia. *nec temerè quidem: quæ enim talia non sunt, sed una tantum parte ad suppurationem tendunt, & in reliquis omni suppuratione carent, hæc nō tantum diuturniora sunt, uerumetiam difficilius curantur, quod pars ea quæ suppurationi obnoxia est, alijs remedijs indigeat, & item alijs quæ planè insuperabilis est. Porrò ab Hippocrate commendantur etiam non circunquaq; dura* Circunquaq; dura. *tubercula, quæ ipse* μὴ περιέσκληρα *appellat. Sunt autem* περιέσκληρα, *ut in commentarijs testatur Galenus,* τὰ τὸ μέσον ἑαυτῶν ἔχοντα μαλακὸν καὶ ἐμπυΐσκον, ὅσον δὲ ἐν κύκλῳ τούτου σκληρὸν καὶ δυσεκπύητον, ἢ ὅλως ἀνεκπύητον. *id est: Quæ in medio eorum mollia sunt & ad suppurationem tendunt, in ambitu uero dura & difficile suppurabilia, aut omnino insuppurabilia existunt. Mala uero sunt, quod humores ad affectū membrum confluentes, naturā non posse ex æquo concoquere significent. Præ*

B *terea inter bona tubercula ab Hippocrate etiam cōnumerantur* κατάῤῥοπα, κατάῤῥοπα. *hæc sunt, teste in commentarijs Galeno,* ὅσα κατὰ τὴν κάτω χώραν, τὴν κορυφὴν ἑαυτῶν ἴσχει ἐκπυήσεως. *id est, quæ cacumen seu uerticem suppurationis suæ, in inferna parte obtinent. Bona uero existunt, quoniam ada pertæ facilem effluxum habent. Vbi iterum notandus nobis Caluus uenit, eò quod* κατάῤῥοπα *non sine magno errore simul coacta interpretatus est.* Caluus hallucinatur. *Laudat post hæc Hippocrates tubercula non bicipita, quandoquidem ea quæ* Bicipita. *bicipita sunt, medium sine sensu, durum & insuppurabile habeant, quod utrius sibi nequaquam unita & coniuncta, sed hinc inde dispersa sit. Porrò mala sunt omnia tubercula, quæ contrario ab ijs quæ iam diximus modo affecta* Mala tubercula quæ. *sunt, & quantum ab ijsdem forma, tantum etiam uiribus ac moribus distant. Proinde cum latitudinem quandam inter se contraria sufficientem habeant, necesse est ut etiam aliquod illorum medium, ad quod referantur, existat, à quo hoc quidem magis, illud uero minus discedat. Verbi gratia, tuberculum extra mediocriter tumens, mediocriter bonum est: magis uero bonum, quod magis foras tendit, optimū quod omnium maxime extra eminet. Sic quod intra corpus latet, eo quod foras tendit peius est, & quanto plus internas corporis partes occupat, tanto peius est. Pari ratione mediocriter molle, mediocriter bonum est, mollius longe melius, optimum quod mollißimū. E regione durum malum existit, durius multo peius, omnium peßimū quod durißimū.*

Poteris ipſe reliquas oppoſitiones inſtar illarum tuo marte colligere, & illarum rationes ex iam dictis uenari. C

APHORISMVS XIII.

In autumno ferinum, cordis dolores, horridæ febres, & ab atra bile morbi accidunt.

Hippocrates in præſentia morbos autumno ut plurimum euenientes perſenſet: quos ut rectius perſcrutemur, animaduertendum per ferinum, ſeu ut
θηριώδης. *Hippocrates loquitur, θηριώδεις, uel inteſtinorum animalia, lumbricos uidelicet, ſiue teretes, ſiue latos, ſiue aſcarides: uel morbos illos quibus à feris nomina impoſita ſunt, ut eſt elephantia, cancer, & eiuſmodi: uel quicquid malignum eſt quod in corpore humano oritur, intelligi poſſe: metaphora ἀπὸ τῶν θηρίων, id eſt, à ferocioribus feris ac beſtiis ſumpta, quod eius generis morbi haud aliter quàm feræ illæ in corpus noſtrum ſæuiant. Vel à*
θηριόομαι. *uerbo θηριοῦσθαι, quod Latinis eſt ferocire, & aſperius crudeliúsue ſæuire. In autumno nanq; ob fructuum multitudinem, quibus nõnulli abundanter replentur, malorum ac putridorum humorum copiam, ex quibus lumbrici procreantur, generari nihil mirum. Fieri quoq; poteſt ut ob atræ bilis abundantiam hoc tempore elephantia, cancer, & iis ſimiles morbi hominem inuadant. Ad quæ, temperaturæ quæ eſt in autumno inæqualitas, haud parum facere* D *uidetur, adeò ut hoc nomine non tantum nominati iam morbi, ſed & tabes, ac*
καρδιαλγία. *alij quidam generentur. Porrò in autumno etiam fiunt καρδιαλγίαι, hoc eſt cordis dolores. Per hos autem intellige morſus qui in ore uentriculi accidunt,*
καρδία. *quod priſci Græci καρδίαν, id eſt cor nominauerunt. Cuius rei teſtis eſt Galenus lib. quinto de aff. lo. cap. quinto, in hunc modum ſcribens:* τὸ στόμα τῆς κοιλίας οἱ παλαιοὶ καρδίαν ὠνόμαζον, ἀφ' ὧν ἐπιφέρει συμπτωμάτων, ὥς φασιν, οὕτω προσαγορεύσαντες. *quod eſt: Veteres os uentriculi cor nominabant, à ſymptωmatibus quæ inducit, hanc, ut aiunt, deducentes appellationẽ. Et part. quarta aphoriſ. cõm. lxv. ſic ſcribens:* ὅτι μὲν γὰρ οὐ μόνον τὸ σφύζον ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν σπλάγχνον, ἀλλὰ καὶ τὸ στόμα τῆς γαστρὸς οἱ παλαιοὶ καρδίαν ὠνόμαζον, ἕν τι τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ ὅτι καρδιαλγίαν τὰ τούτου τοῦ μέρους ἀλγήματα προσαγορεύουσι. *id eſt: Quòd nõ ſolum id uiſcus quod ſua natura pulſat, ſed etiam os uentriculi cor nominarunt antiqui, unum aliquod ex confeſſis apud omnes eſt: ſicuti etiam quod cordis dolorẽ, huius partis dolores appellant. In libro quoq; ſecundo de placitis Hippocratis & Platonis, ubi cũ illos qui morſu cor ipſum affici reuera exiſtimauerunt, longe errare docuiſſet, tum inter cætera ſic inquit:* οὐ μὴν οὐδ' ἡ καρδιαλγία τοὔνομα τὴν ἐν τῷ θώρακι περιεχομένην καρδίαν ὀδυνᾶσθαι δηλοῖ, ἀλλ' ἐστὶν ὁμωνυμία τις, οὐδ' ἕνα λανθάνουσα τῶν ὡμιληκότων ἀρ-

A τῶν ἀρχαίων γράμμασι, ὥσπερ γὰρ τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγχνον, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστρὸς στόμα καρδίαν ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοί, καὶ πάμπολύ γε τοὔνομα ἐστι παρ᾽ αὐτοῖς. quod est: Quinetiam neq; nomen hoc cordis dolor, cordis illius quod in thorace continetur, dolorem significat: sed æquiuocatio quædam subest, nemini qui modo ueterum lectioni sit assuetus ignota. Eodem nanq; uocabulo & thoracis uiscus, & uentriculi os cor appellarunt ueteres, & frequenter apud ipsos hoc nomen reperitur. Probat hoc ipsum ibidem Galenus aliquot ex Nicandro, Thucydide, & Hippocrate exemplis, quæ apud illum uidere licebit. Dicitur hoc morbi genus quo os uentriculi afficitur, alio nomine apud Hippocratē καρδιωγμός: testis est Galenus, qui quarto aph. cōm. xvij. sic scribit: ὁ δὲ καρδιωγμὸς δῆξις ἐστι καρδίας, τουτέστι τοῦ στόματος τῆς γαστρός. quod est: Cardiogmos est cordis, hoc est, oris uentriculi morsus. Quare autem is autumno potißimum accidat, nulla alia ratio est, nisi quod ob eius inæqualitatem malignorum humorum os uentriculi mordicantium immensa copia gignatur. Hinc est quod in secundo quoq; Epidemiωn libro ita scribat Hippocrates: φθινοπώρου μάλιστα θηριώδεες καὶ ἡ καρδιαλγία. id est: In autumno potißimum ferinum, & cordis dolor accidit. Deniq; in autumno fieri etiam horrores par est. Nam

καρδιωγμός.

Horrores.

B cum in autumnali constitutione, quæ planè inæqualis est, ut in ea modo frigus, modo calor sit, nihil mirum si horrore concutiantur homines. Et cum rodentium etiam humorū confertim actorum citatior motus horroris causa sit, necesse est ut in autumno, in quo bilis, Hippocrate in libro de natura humana teste, imperiū corporis obtinet, eiusq; magna aceruatur copia, horror fiat. Verum cum in Hippocrate sit τὸ φρικῶδες, quod proprie de febribus effertur, in quibus magnam acceßionis partem horrores occupant, cōsultius est ut de febribus horridis hoc loco Hippocratem loqui dicamus: quæ quales sint, Galenus libro secundo de diff. feb. cap. octauo ijs uerbis explicat: φρικώδεις οὐχ ἁπλῶς τοὺς μετὰ φρίκης εἰσβάλλοντας, ἀλλ᾽ ὅσοις τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ παροξυσμοῦ κατειλήφασιν αἱ φρίκαι εἶπεν. quod est: Horridas febres non simpliciter quæ cum horrore inuadunt, sed in quibuscunq; magnam acceßionis partem horrores assumunt. Et in cōm. super primum statum seu ordinem, ubi ad eum modum scribit: μέμνηται δὲ πρῶτον μὲν αὐτοῦ τοῦ, φρικώδεες φησίν, ἦσαν οἱ πυρετοί. σημαίνει δὲ τοῦτ᾽ αὐτό, τὸ μέχρι πλείστου τῆς ἀναβάσεώς τε καὶ ἐπιδόσεως καλουμένης τοῦ παροξυσμοῦ τὰς φρίκας γίνεσθαι τοῖς νοσοῦσιν. οὐ γὰρ δὴ τούς γε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπισημασίας φρικώδεις γινομένους οὕτως ὠνόμαζεν, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὧν ἐπὶ πλεῖστον ὅλου τοῦ παροξυσμοῦ τὸ τῆς φρίκης ἐκτέταται σύμπτωμα. id est: Meminit primū eius quod ait, horridæ erant febres. Significat uero hoc ipsum, quod

φρικῶδες.

Febres horridæ.

ægrotantibus usq; ad accessionis uocatæ plurimum ascensum ac incrementũ, C
borrores fiant. Neq; enim eas sanè quæ inter initia accessionis horridæ fiunt sic nominauit, sed in quibus symptωma horroris ut plurimum per uniuersam accessionem extenditur. Par autem est, ut ob temperaturæ inæqualitatem in autumno non solum eiusmodi, sed etiam erraticæ, & quartanæ febres, pro-
3.aph.22. *pter atræ bilis abundantiam, fiant. Hinc est quod alibi quoq; dixerit:* τοῦ φθινοπώρου καὶ πυρετοὶ τεταρταῖοι, καὶ πλάνητες. *hoc est: Autumno*
Morbi ab atra bile. *febres quartanæ, & erraticæ. Præterea cum in autumno atræ bilis quàm plurimum in corpore humano generetur, nihil mirum uideri debet, si tum pleraq; morborũ ex atra bile procreatorũ genera eueniant. Atq; hinc est quod loco iam citato Hippocrates scribat,* τοῦ φθινοπώρου καὶ τὰ μελαγχολικά. *In autumno uero magis quàm reliquis temporibus abundare atram bilem, testatur etiam Hippocrates libro de natura humana, sic inquiens:* τὸ δὲ αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον γίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ξηρὸν γάρ ἐστι τὸ φθινόπωρον, καὶ ψύχειν ἤδη ἄρχεται τὸν ἄνθρωπον. ἡ δὲ μέλαινα χολὴ, τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. *id est: In autumno sanguinis minima pars in homine est. Siccus nanq; autumnus est, & hominem iam refrigerare incipit. Atra uero bilis tunc quamplurima est & potentissima. Hactenus Hippocrates. Quod autem omnia iam dicta morborum* D
genera accidant in autumno, exemplo uxoris Eumenis dilucidum fit, quod quarto Epidemiωn Hippocrates ijs uerbis refert: τοῦ φθινοπώρου ἤμεσε χολὴν μέλαιναν ἡ Εὐμένεος, καὶ οἱ φρικώδεες πυρετοὶ, καὶ καρδιαλγίαι χολώδεες, καὶ τὰ ἑλμίνθια. *quod est: Eumenis uxor uel filia autumno atram uomuit bilem, febres horridæ, cordis dolores biliosi, ac lumbrici fiebant.*

APHORISMVS XIIII.

Circa initia accessiones contemplari oportet, idq; in omni morbo, ueluti in anni occasu exacerbari. Et si annus in occasus naturam tendit, tum ascarides fiunt.

Videtur hac sententia nihil aliud monere Hippocrates, nisi ut medicus accurata diligentia tempus in quo morbus primum cœpit perscrutetur, idq; non tantum in febribus, sed omnibus etiam alijs morbis. Multa siquidem &
Ex tẽpore inuasionis morbi uaria cognoscit medicus *uaria admodum sunt, quæ ex ipso tempore dum primum inuasit morbus, medicus cõiectare potest. Primũ enim omnium si morbus est febris ardens, & in æstate cœpit, nõ multum periculi inde timendũ erit, quod is morbus æstati*
3.aph.21. *sit peculiaris, ut testatur in aphorismis Hippocrates, dicens:* τοῦ θέρεος πυρετοὶ ξυνεχέες καὶ καῦσοι. *id est: Aestate febres continuæ & ardentes fiunt. Quod si uero hyberno tempore cœpit, uehemens certe dispositio in causa fuit, ut febris ardens in hyeme fieret: neq; enim ab initio facta fuisset, ni causa*

A in causa potentior, temporis contrarietatem superasset. Citius itaq; tum periclitabitur æger. Neq; enim temerè alibi dixit Hippocrates, ἐν τῇσι νούσοισιν ἧσσον κινδυνεύουσιν, οἷσιν ἂν οἰκείη τῆς φύσιος καὶ τῆς ὥρης ἡ νοῦσος ᾖ μᾶλλον, ἢ οἷσιν ἂν μὴ οἰκείη. quod est: In morbis minus periclitantur, quorum naturæ & tempori morbus magis conuenit, quàm quibus non conuenit. Quod si autem in calidiori temporis cōstitutione exoriatur ardens febris, & iam institerit hyems, non parū iuuari hanc ipsam ab ambientis quæ in hyeme futura est frigiditate pronunciabit medicus. In febribus certe ideo quo tempore accessiones cœperint, contemplari oportet: quia si tempus anni quo cœperunt æstiuum fuerit, tum tertianam fore eam febrem coniectandum erit. Sin autumno suum initium fecerit, quartanam potius esse putandum. Si uero hybernum sit, quotidianam. Vt plurimum nanq; accidit ut suo quæuis tempore febris homines inuadat. Hinc est quod Galenus libro primo de curatione ad Glauconem, semper inter febrium notas temporis mentionem faciat, æstiuum tertianæ, autumnale quartanæ, hybernū quotidianæ peculiare esse dicens. Proinde haud temerè in aphorismis scribit Hippocrates: τοὺς παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστάσιας δηλώσουσιν αἱ ὧραι τοῦ ἔτεος. id est: Accessiones & constitutiones anni tempora indicabunt. Porrò prospicere

2.aph.34.

2.aph.12

B num hyeme, aut uere, uel æstate, uel autumno febris initium suum fecerit, ad id maxime conducit, ut cognoscamus, id quod alibi nos etiam Hippocrates docuit, quod οἱ θερινοὶ τεταρταῖοι τὰ πολλὰ γίνονται βραχέες, οἱ δὲ φθινοπωροὶ μακροί, καὶ μάλιστα οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες. hoc est: Æstiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt, autumnales longæ, potissimum quæ hyemem attingunt. Tertiana itaq; febris, quum alioquin citò terminetur, citius tamen æstate quàm hyeme. Addit enim singulis alijs quoq; morbis æstas celeritatem, hyems autem tarditatem, quod scilicet æstate & discuti humores, & uires dissolui contingat: hyeme uero humores intus remaneant, ueluti latibulis incubantes, & uires seruentur ualidæ. Neq; igitur morbi soluuntur manentibus his qui eos efficiunt humoribus, neque ægroti moriuntur, uiribus interim sufficientibus. Quod autem de anni temporibus locutus hoc loco Hippocrates sit, exemplū quo utitur abunde monstrat, dum ait, ueluti in occasu exacerbari, seu irritari, aut accessionem fieri, id enim παροξύνεσθαι Hippocrati est. Per occasum nanq; autumnū intelligit, similitudine ac porportione quadā partiū totius anni ad partes diei naturalis. Matutino enim diei tempori uer, meridiei æstas, occasui autumnus, nocti hyems assimilatur. Sensus itaq; est: Oportet medicum contemplari nō tantum in febribus, uerumetiam omnibus reliquis morbis, quo primum cœperunt affligere tempore, ueluti si in occasu, hoc est autumno, hominem primum inuase-

2.aph.25.

Aestas omnibus morbis celeritatē addit.

Occasus.

Partium anni ad partes diei collatio.

runt: nam inde multa nobis prædicere, ut iam oſtendimus, licebit. Cæterum ſi C *ad acceſsiones tantum febrium quiſpiam referre ſententiam uoluerit, tum ex*

Acceßio quid. *uniuerſali fecerit particularem. Conſultius itaq; erit ut per acceſsionem deterius tempus, quod in unoquoq; morbo à primo inſultu uſq; ad conſiſtendi tempus eſt, accipiamus. Inſuper non tantũ quo anni tempore incœperit morbus, uerumetiam totius anni conſtitutio & natura diligenter à medico inueſtiganda erit, num ſcilicet ueris, æſtatis, autumni, uel hyemis naturam ſequatur: nam tum ut plurimum eius temporis morbi, cuius ad naturam uergit totius anni conſtitutio, fieri ſolent. Hippocrates hoc loco de autumno duntaxat, ut qui maxime morbifer ſit, mentionem fecit, exemplo huius de omnibus alijs anni temporibus pronuncians. Si igitur annus in occaſum uergit, hoc eſt, ad autumni naturam accedit, & inæqualis fuerit, tum etiam autumnales*

Totius anni conſtitutio contemplanda.

3.aph.4. *morbos expectare oportet: id quod alibi etiam docet Hippocrates, dum ad eum ſcribit modum:* ἐν τῇσιν ὥρῃσιν ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης, ὁτὲ μὲν θάλπος, ὁτὲ δὲ ψῦχος γίνηται, φθινοπωρινὰ τὰ νουσήματα προσδέχεσθαι χρή. *id eſt: Quando in temporibus eodem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet. Meminit uero in hac ſententia aſcaridum tantum, ut quæ autumno magna ex parte accidunt, teſte Hippocrate, qui libro ſecundo Epidemiωn ita ſcribit:* αἱ ἀσκαρίδες δείλης. *quod eſt:* D

Aſcarides. *Aſcarides in occaſu fiunt. Cauſam ſuperiori diximus ſententia. Aſcarides uero, Galeno cõment. xxvi. lib. tertio aph. Aetio ſermone nono cap. xli. & Paulo lib. quarto cap. lviij. teſtibus, ſunt tenues quidam lumbrici qui in parte maxime inferiore craßi inteſtini gignuntur, & plurimum apparent in iumentis male cibum concoquentibus. Tu per aſcarides, reliquos quoq; autumnales morbos, ab Hippocrate præcedenti ſententia & in aphoriſmis enumeratos, intellige. Quod ad Caluũ illum Hippocratis, ſi dijs placet, interpretẽ attinet, ſcias hunc præſentem Hippocratis ſententiã ita uertiſſe, ut nec quid dicat ipſe, nec alij utcunq; ingenioſi intelligere poßint. Connectit eam temerè cum ſuperiore, nec à ſequenti diſiungit, cum tamen cum illis nihil cõmune habeat. Ita uides quàm periculoſum ſit cuiuis temerè fidẽ habere interpreti. Cõſultius certe nullos prorſus eſſe interpretes, quàm tales, qualis paßim fuiſſe Caluius ille deprehenditur. Græca itaq; conſulo diſcant quicunq; medicinam cum laude & dignitate, hominũq; cõmodo tractare deſiderant: ita enim efficient, ſibiq; cauebunt ne per oſcitantes ac indoctos interpretes decipi queant.*

Græca medicis diſcenda.

APHORISMVS XV.

Tuſſicula infantium cum uentris perturbatione, & febre continua, ſignificat bimeſtri poſt iudicationem, ut plurimũ uiceſimo die œdemata in articulis eſſe futura. Et ſi quidem ea quę è ſupernis in articulos inferio-

A inferiores decubuerunt, infra umbilicum consistant, bonum. Si uero supra, haud similiter morbū illum soluunt, nisi suppurauerint. Si qua autē illis in humeris suppurauerunt, tum talibus iusto minora tenuioraq; brachia faciunt. Soluet uero morbum & ulcusculorum in inferioribus eruptio, si non fuerint rotunda & profunda, perniciosa eñ sunt, præsertim pueris. Soluet quoq; morbū sanguis ex naribus profluens, id quod in adultioribus magis accidit.

Hippocrates hoc loci de tussicula, quæ interdum infantes recens natos, & fari nondum potentes, cum alui perturbatione, & febre continua inuadit, agit: eamq; trifariam ut plurimum solui docet, nimirum aut per abscessus & œdemata, aut ulcerum eruptionem, aut sanguinis ex naribus profluuium. Quod ad primum attinet, certissimum est infantibus tussiculam quæ uentris perturbationem, & febrem continuam sibi iunctam habet, post iudicationem interdum per œdemata & abscessus in articulis factos finiri. Nam id oculis hisce meis fieri non semel, sed iterum atq; iterum conspexi. Per œdemata uero, hoc loco generatim accepto uocabulo, quoscunq; tumores præter naturam intellige. Incertum autem est quid per διμηναίω *dictionē intelligendum sit. Quidam enim infantem eo die quo iudicatur morbus, à generatione eius supputando, duorum mensium seu bimestrem esse dicunt. Viginti autem dierum,* Infantes. Tussicula infantium trifariā soluitur. Primo per abscessus. Oedemata. Διμηναίω.

B *ab eo quo cœpit ægrotare die. Alij uero, postquam puer iam duorum sit mensium, morbum qui incœpit post uiginti dies iudicari dixerunt: ita ut morbus is non iudicetur hoc dierum numero, nisi iam bimestre tempus infantes attigerint. Quare si infantes nondum bimestres prædictus corripuerit morbus, tunc non in uiginti diebus ab inuasione sua iudicabitur, nec etiam fortè per abscessus, quod natura ac uirtus eorundem imbecillior sit, quàm ut abscessum efficere possit. Vbi uero illud attigerint, tum in uicesimo die, à morbi initio supputādo, haud aliter quàm in plerisq; alijs febribus, ut paulò post dicemus, morbus iudicabitur, & in articulis abscessus & œdemata fient. Et horum sententiam nos secuti sumus, quod idipsum quod asserunt, Hippocratis quoq; uerba, si quis ea rectè expendat, planè docere uideantur. Sensus itaq; is erit: Si infans tussicula cum uentris perturbatione, & febre cōtinua laborauerit, tum ubi bimestris iam fuerit, morbus in uicesimo die iudicabitur, & abscessus in articulis futuri sunt. Hoc tamen ex illorum numero est quæ non semper, sed rarissime accidunt, quare de illo nō multum nos solicitos esse oportet, cum satis sit scire morbum hunc infantium per œdemata & abscessus finiri. Quod ubi factum fuerit, tum diligenter admodum considerandum erit, num œdemata infra uel supra umbilicum fuerint. Si enim quæ è supernis in inferiores articulos decubuerunt, infra umbilicum consistant, bonum. Præstat* Sensus. Considerandum num infra uel supra umbilicū abscessus fuerit.

enim in iis partibus, utpote minus nobilibus, esse abscessus, quàm in nobilioribus, quales sunt superiores: Necesse est autem cum crudi atq; crassi humores in infantibus abundent, nec cōcoqui à natura, nec per excretiones pelli extra corpus possint, ut in partem quandam ignobiliorem detrudantur, & abscessus nascantur. Neq; enim crudis & crassis humoribus natura aliter, nisi aut per concoctionem, teste Galeno lib. tertio præsagiorum cōm. xxv. aut per abscessū medetur. Hinc est quod in febribus etiam longis, ob copiā, uel crassitudinem, uel frigiditatē humorū generatis, in articulos aliquando superuacua decumbant: id quod alibi etiam docet Hippocrates, ita scribens: ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι ἐγγίνονται. *quod est: Quibus febres longæ, iis tubercula in articulis, uel labores fiunt. Et in præsagiis dum inquit:* ὅτῳ ἂν τῶν πυρετῶν μηκύνῃ, περιεστηκότως διακειμένου τοῦ ἀνθρώπου, μήτε ὀδύνης ἐχούσης διὰ φλεγμονὴν τινα, μήτε διὰ πρόφασιν ἄλλην μηδεμίαν ἐμφανέα, τουτέῳ προσδέχεσθαι ἀπόστασιν μετ' οἰδήματός τε καὶ ὀδύνης ἔς τι τῶν ἄρθρων, καὶ οὐχ ἧσσον ἐκ τῶν κάτω. μᾶλλον δὲ γίνονται καὶ ἐν ἐλάσσονι χρόνῳ αἱ τοιαῦται ἀποστάσιες τοῖσι νεωτέροισι τριήκοντα ἐτέων. ὑποσκέπτεσθαι δὲ χρὴ εὐθέως τὰ περὶ τῆς ἀποστάσιος, ἢν εἴκοσιν ἡμέρας ὁ πυρετὸς ἔχων ὑπερβάλλῃ. *hoc est: Quæcunq; febris prorogatur, constanter tamen homine se habente, neq; ob inflammationem, neq; ob ullam aliam occasionem manifestam dolore detinente, huic abscessus cum tumore ac dolore ad unum aliquem ex articulis, & præcipue iis qui inferioribus locis sunt, expectandus erit. Magis uero & in minori tempore iunioribus ac nondum trigesimum annum attingentibus, eiusmodi abscessus fiunt. Statim autem attendere oportet ad abscessum, si febris uigesimum diem transcendat. Hæc Hippocrates. Ex iis uero dilucidum fit, uicesimum diem in febribus esse ueluti terminū iudicationis morbi per abscessus, ita ut pulchre hæc quadrent cum iis quæ antea de infantibus diximus, nimirū illis ubi bimestre iam tempus attigerint, abscessus etiam post uicesimū diem in articulis fieri. Erit itaq; initium tempus bimestre, finis uero annus tricesimus, adeo ut qui uel natu minores quàm bimestres, uel natu maiores quàm qui trigesimum annum agunt, iis minime in articulis abscessus eueniant. Porrò ut ad sententiæ præscriptæ explicationem redeamus, si abscessus in iis partibus quæ supra umbilicum sunt consistant, haud similiter, hoc est statim, morbum soluunt: nam nisi œdemata illa antea suppurauerint, fieri nō potest ut à morbo prorsus liberent. Hinc est quod in lib. secundo Epidemiωn sectione prima dicat:* βηχώδεες ἀποστάσιες αἱ μὲν ἀνωτέρω τῆς κοιλίης, οὐχ ὁμοίως τελέως ῥύονται. *id est: Abscessus post tussim euenientes, qui quidem in iis quæ supra uentrem sunt partibus fiunt, haud similiter ad amussim liberant.*

Margin notes: C — Natura crudis humoribus ut medeatur. — 4. aph. 44. — 3. Præsag. 25. & seq. — D — Vicesimus dies ueluti terminus morbi per abscessum iudicandi. — Oedemata supra umbilicū.

A rant. Deniq; si œdemata aliqua in humeris suppurauerint, tum talibus in quibus suppurantur brachia iusto minora, & supra modum tenuia fiunt. Qui uero hoc symptωmatis genere afficiuntur, Hippocrati γαλιάγκωνες dicuntur. *γαλιάγκωνες.* Hinc in libro de articulis ait: ἀτὰρ καὶ οἷσιν ἔτι νηπίοισιν ἐοῦσι, περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βραχίονος βαθεῖαι καὶ ὑποβρύχιοι ἐκπυήσιες γίνονται, καὶ οὗτοι πάντες γαλιάγκωνες γίνονται. quod est: Verum & iis qui adhuc infantes sunt, suppurationes profundæ & submersæ iuxta initium brachij fiunt, & illi quidem omnes galiancones existunt. Qui autem γαλιάγκωνες sint, in libro de explicatione antiquarum dictionum Hippocratis, iis uerbis docet Galenus: γαλιάγκωνες οἱ σμικρὸν μὲν καὶ ἄτροφον ἔχοντες τὸν βραχίονα, τὰ δὲ περὶ τὸν ἀγκῶνα ὀγκωδέστερα, ὥσπερ καὶ αἱ γαλαῖ. hoc est: Galiancones sunt qui exiguum & iam tabescens brachiū habent, ea tamen quæ circa cubitum sunt, perinde atq; mustelæ, tumidiora obtinent. Sic & in commentario libri περὶ ἄρθρων, ὅτι μικροὺς ἐξ ἀνάγκης ἔχουσιν οὗτοι τοὺς βραχίονας εἰδέναι δεῖ: id est: Scire oportet, quod necesse sit illos minora habere brachia. Sic autem dictos esse ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς γαλᾶς ὁμοιότητος, hoc est, à similitudine quam ad mustelas obtinent, uerisimile est. Altero modo per ulcerum in inferioribus partibus eruptionē, *Secundo per ulcera iudicatur morbus.*

B morbum infantium, de quo Hippocrati in præsentiarum mentio fit, solui contingit. Vbi iterum considerandum, nō temere adiectum esse, in inferioribus: nam si in superioribus corporis partibus eruperint, tum minime morbum soluunt, nisi noxam simul partibus illis attulerint. Neq; quorumuis etiam in infernis corporis partibus ulcerum eruptio morbum soluit: quia si rotunda & profunda fuerint, tunc perniciosa erunt, adeoq; à morbo non prorsus liberabunt. Rotunda nanq;, eo quod labra illorum multum dissident, nec glutinari facile possunt: *Rotunda ulcera.* profunda uero, quia ualenter siccari postulant, præsertim *Profunda.* in infantibus, qui humidiori temperamento præditi sunt, mala esse constat. Quum uero in omni ætate perniciosa sint, maxime tamen molesta sunt infantibus, ut qui neq; dolores, neq; curationes, neq; reliqua quæ difficulter sanantur ferre possunt. Committere nō potui, quin Calui uersionem hoc loco notarem, qui ἔκθυσιν debacchationē, satis improprio uocabulo interpretari *ἔκθυσις.* uoluit, cum tamē ἔκθυσις longe aliud sit. Galeno nanq; in eius sententiæ explicatione teste, id est quod alio nomine dicitur ἐξόρμησις, quæ dictio Græcis eruptionem significat. Nam ἐξορμᾶν erumpere est, quod etiam illis ἐκθύειν dicitur. *ἐκθύειν.* Verum non hanc duntaxat dictionē non assecutus est Caluus, sed multas etiam alias, ut dum γαλιάγκωνας, ancos uertit, ut meritò deprauator potius quàm interpres Hippocratis dici meruerit. Tertio morbus *Morbi iudicatio ex narium profluuio.* infantium, de quo hic nobis sermo est, per sanguinis ex naribus eruptionē sol-

luitur. Cuius rei etiam testis est lib. secundo Epid. sect. prima Hippocrates, sic scribens: βηχώδεες ἀποστάσιες αἱ μὲν ἀνωτέρω τῆς κοιλίης οὐχ ὁμοί τελέως ῥύονται. αἱμοῤῥαγίαι λαῦροι ἐκ ῥινῶν ῥύονται πολλά. quod est: Abscessus post tussim accidentes, qui in ijs quae supra uentrem sunt partibus fiunt, non similiter perfecte liberant. Sanguinis uero ex naribus profluuia abunde facta, ut plurimum liberant. Raro autem sanguis infantibus ex naribus erūpit: ideo adiecit, magis id adultioribus, hoc est, ijs qui paulò plus aetatis contraxerunt, accidere: sicut sunt potissimū qui duodecimum, aut tertiumdecimum annum agunt pueri, & iam ad pubertatis tempus accedunt. Testis Hippocrates, qui in aphorismis puerorum morbos recensens, in hunc modum scribit: τοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι, πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσιες. id est: His qui paulò adultiores sunt, & ad pubertatem accedunt, febres diuturnae magis, & ex naribus sanguinis profluuia accidunt. Sanguinis uero profluuia ex naribus fiunt in tali aetate constitutis, quoniā hic humor in ea abundare incipit: non quod plus de eo generetur quàm prius, sed quia nunc minus absumitur ex ipso, propterea quod augmentum minus est hac aetate quàm priore, ut ad corporis proportionē. Porrò, ut & id obiter moneamus, quod hic in infantium seu puerorum tussicula cum alui perturbatione, & febre continua, accidere pronunciauit, hoc idem in uehementi capitis quae in febribus fit dolore contingere, alibi quoq; asserit, ubi sic inquit: κεφαλῆς ὀδύναι ἰσχυραί τε καὶ ξυνεχέες ξὺν πυρετῷ, ἢν μέν τι τῶν θανατωδέων σημείων προσγίγνοιτο, ὀλέθριον κάρτα. εἰ δὲ ἄτερ τῶν τοιούτων σημείων ἡ ὀδύνη ὑπερβάλλοι εἴκοσιν ἡμέρας, ὅτε πυρετὸς ἔχοι, ὑποσκέπτεσθαι χρὴ αἵματος ῥῆξιν διὰ ῥινῶν, ἢ ἄλλην τινὰ ἀπόστασιν, ἐς τὰ κάτω χωρία. ἔστ' ἂν δὲ καὶ ἡ ὀδύνη ἦ νεαρὰ, προσδέχεσθαι χρὴ ὡσαύτως αἵματος ῥῆξιν διὰ ῥινῶν, ἢ ἐκπύησιν. quod est: Capitis uehementes & cōtinui cum febre dolores, si quae letalium notarum accesserit, admodum perniciosi sunt. Si uero sine talibus signis dolor diem uigesimum excesserit, & febris detineat, sanguinis è naribus eruptionem, aut alium ad inferiores partes abscessum, expectare oportet. Contingit etiā cum dolor adhuc recens fuerit, ut similiter sanguinis è naribus eruptio, aut suppuratio expectanda sit.

APHORISMVS XVI.

Lachrymae in acutis morbis male habentibus, si ultro promanauerint, bonum: sin autem inuitis, malum.

σημειωτική. Haec Hippocratis sententia ad σημειωτικὴν, hoc est, ad eam medicinae partem quae ex quibusdam signis ac notis bonum aut malū aegrotantibus praedicit, spectat. Docet nanq; lachrymas oculorum interdum bonum, nonnunquam

A quam uero malum portendere ægrotanti. Malum ſanè, quando inuitis profluxerint, hoc eſt, citra aliquam cauſam manifeſtam, nam tum cõtentiuæ facultatis debilitatem indicant. Nihil autem mali oſtendunt dum uolentibus, & ob euidentem aliquam cauſam promanarint, ut fit ubi oculi ob proprium atq; præcipuum aliquem affectum, ueluti lippitudinem, uel in palpebris aſperitatem, uel fluxionem aliquam de capite decumbentem, uel tale aliquid, illachrymant. Hinc eſt quod alibi etiam dixerit Hippocrates: οἱ μὲν ἑκόντες δακρύουσι, οὐ κακὸν, οἷσι δὲ ἀκουσίως προῤῥεῖ, κακόν. id eſt: Qui ſponte illachrymant, nõ malum: quibus uero nõ ſponte lachrymæ promanauerint, malum. Et in aphoriſmis: ὁκόσοισι ἐν τοῖσι πυρετοῖσι, ἢ ἐν τῇσιν ἄλλῃσιν ἀῤῥωστίῃσι, κατὰ προαίρεσιν δακρύουσιν, οὐδὲν ἄτοπον. ὁκόσοι δὲ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀτοπώτερον. hoc eſt: Quibuſcunq; in febribus, aut alijs morbis oculi uolentibus illachrymant, nihil periculi eſt: quibus uero inuitis, periculoſum. Proinde non ab re in præſagijs, ubi notas quæ in oculis apparent ex profeſſo tractat, admonet, ut medicus diligenter admodum animaduertat, ἢ δακρύωσιν ἀπροαιρέτως, id eſt, num nolentes illachryment oculi. Nam ſi idipſum in acutis morbis in quibus ægri male habent contigerit, tum mortem portendet, eo quod ob facultatis cõtentricis, ut diximus, debilitatem
B fiat. Quapropter non temerè adiectum eſt ab Hippocrate, male habentibus: nam ſi bene ſe habuerint in acutis morbis ægrotantes, & lachrymæ etiã præter uoluntatem profluxerint, nihil periculi timendum erit, ſed ſanguinis potius ex naribus profluuium expectandum. Id quod euidentiſſime probant ea quæ in primo Epidemiωn ſtatu tertio ſcribit Hippocrates in hunc modũ: οἷσι ἐν πυρετοῖσι ὀξέσι μᾶλλον καυσώδεσιν ἀκούσια δάκρυα ἀποῤῥεῖ, τούτοισιν ἀπὸ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίην προσδέχεσθαι, ἢν καὶ τὰ ἄλλα μὴ ὀλεθρίως ἔχωσιν. τοῖσι γε φλαυρῶς ἔχουσιν, οὐχ αἱμοῤῥαγίην, ἀλλὰ θάνατον σημαίνει. quod eſt: Quibus in acutis febribus, præſertim ardentibus, præter uoluntatẽ lachrymæ promanarint, his ſanguinis ex naribus eruptionem expectare oportet, idq; ſi alia ſe pernicioſe nõ habuerint. In quibus uero male habent, ijs non ſanguinis profluuiũ, ſed mortem potius portendit. Quod autem oculi præter uoluntatem illachrymantes, interdum ſanguinis ex naribus eruptionẽ ſignificent, Galenus etiam libro tertio cap. ultimo de criſibus ijs uerbis docet: τὰ δὲ τῶν αἱμοῤῥαγιῶν ἴδια, μαρμαρυγὲς μὲν ὅτι ξανθὸς ὁ χυμὸς, ἀμβλυωγμὰ δὲ, ὅτι πολὺς ἀθρόως ἀναφερόμενος ἐμφράττει τὰς ὁδοὺς τοῦ πνεύματος. οὕτω δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύουσι τῷ πλήθει τοῦ ῥεύματος, ὥσπερ καὶ ταῖς ὀφθαλμίαις. id eſt: Porpria uero ſigna profluuij ſanguinis, ſplendores quidem, quia humor flauus eſt. Hebetudo uero uiſus, quoniam multus cõfertim elatus, meatus ſpiritus obſtruit. Sic autẽ et oculi illa

Inuitis.

Volentibus.

4. Epidem.

4. aph. 52.

Oculi præter uoluntatẽ illachrymantes quid portendant.

chrymant ob fluxus multitudinem, quemadmodum in inflammationibus oculorum accidit. Hæc ad præsentis sententiæ enarrationem sufficiunt. C

APHORISMVS XVII.

Quibus intenduntur palpebræ, malum. Nec minus malum si instar spumæ aridæ fuerint. Oculi deniq; hebetes, squalidi, intus rugosi, immobiles, uix uertibiles, intus agitati, & quæcunq; alia ijs adsunt, malū.

Ad præsagiendi artem & hæc Hippocratis sententia spectat, nam ex quibusdam oculorum palpebrarumq; notis, futurum paulò post ægrotantis interitum prædicere docet. Si enim palpebræ nimium intenduntur, malum. Palpebræ intentæ. *Fit enim is affectus ob aliquam causam cōsumentem & corrumpentem partes quæ sunt circa oculum: quicquid enim præter modum exiccatur, hoc etiam intenditur & conuellitur: id quòd in chordis, & corrigijs exiccatis liquidò apparet. Nihil igitur mirum si ob immodicam siccitatem unde intenduntur, palpebræ malum homini portendant. Multo uero maius periculum imminebit, ubi uelut spuma aridæ apparuerint: hæ nanq; extremam siccitatem indica būt.* Velut spuma aridæ. *Quod hic ab Hippocrate de palpebris dictum est, idipsum in præsagijs de cute quæ circa frontem est protulit, dum scilicet inter exitiosa quæ in facie apparent indicia, etiam δέρμα τὸ περὶ μέτωπον σκληρόντε καὶ περιτεταμένον, καὶ καρφαλέον, hoc est, cutem circa frontem duram, intentam & aridam, recenset. Et certe quod hoc loco βλέφαρον περιτεταμένον, id est, palpebram intentam uocat, hoc in præsagijs βλέφαρον καμπύλον nominat, dum ad eum modum scribit: ἢν δὲ καμπύλον γένηται, ἢ πελιὸν, ἢ ὠχρὸν βλέφαρον, μετά τινος τῶν ἄλλων σημείων, εἰδέναι χρὴ ἐγγὺς ἐόντα θανάτου. quod est: Si palpebra peruertitur, aut liuida, aut pallida est, cum aliquo reliquorum signorum, ægrum morti proximum esse sciendum est.* 1.Præsag.10. D 1.Præsag.15.

Aridas uero instar spumæ palpebras tum fieri putato, ubi modica humiditas oculis excidens, iuxta illos ob extremam siccitatem deinceps exiccatur. Hallucinatur autem hic insigniter Caluus, qui βλέφαρον, quod Græcis nihil aliud est quàm pellis oculum claudens atq; tegens, supercilium interpretatur, quod à Græcis proprio uocabulo ὀφρύς dicitur. Debebat certe nominis etymologia hominem erroris monuisse, quod βλέφαρον dictum sit quasi τοῦ βλέποντος φᾶρος, id est, oculi exterior tunica, seu indumentū. Et pudor est in ijs etiam lapsum esse Caluum, quæ pueris & ijs qui uel à limine tantum græcas salutauerunt literas, notissima sunt. Non est itaq; dubium, quin græcarum literarum & rerum præsertim medicarum planè imperitus fuerit Caluus, & ob id meritò ab Hippocrate, quo haud difficilior autor hodie extat, cōuertendo sibi cauere debuisset. Id si contigisset, certe nō tam perdite multis & in Italia & in Germania bonis uiris sua peruersa interpretatione imposuisset. Insu-

Aridæ palpebræ instar spumæ quæ.

βλέφαρον.

A per ut ad institutũ redeamus, malum esse etiam Hippocrates inquit si, oculi bebetes, hoc est, obscurè uidentes, obtusi, caliginosi, aut parum prospicientes fuerint: imbecillitatẽ nanq; & mortificationẽ uisoriae facultatis significant. Hinc alibi dixit: ἐν μὴ διαλείποντι πυρετῷ, ἢν μὴ βλέπῃ, ἤδη ἀσθενέος ἐόντος, ὅτι ἂν τουτέων γίνηται, ἐγγὺς ὁ θάνατος. quod est: In febre non intermittente, si oculus non uideat, iam debili existente aegro, quicquid horum accidat, mors proxima est. Ita in praesagijs quoq; inter oculorũ notas malum esse inquit, ἢν τὴν αὐγὴν φεύγωσιν, hoc est, si lumen refugiant. Malum etiam portendunt oculi squalidi, nam ij extremam siccitatem significant. Squalidos autem eos, qui citra spumam aridi sunt intelligit. Sic in praesagijs ubi supra malum esse ait, si ὄψιες αὐχμώδεες, id est, aspectus squalidus fuerit. Non minus malum significant oculi intus rugosi: nam tales ob imbecillitatem & frigiditatem fiunt, quando membrana musculis oculum mouentibus adnata, & ad uerticem usq; protensa, languida fit. Sic in ualde etiam senibus, quorum oculi intus rugantur, accidere uidemus. Malum portenduut etiam oculi πεπηγότες, hoc est, ut Galenus interpretatur, ἀκίνητοι, id est, immobiles, & uix uertibiles: neq; enim immodicam tantum siccitatem, uehementemq; refrigerationem, sed motoriae quae in musculis est facultatis, absolutam & perfectam mortificationem prae se ferunt. Quod alibi etiam ijs uerbis Hippocrates innuere uoluit: ὄμμα ἀμαυρούμενον φλαυρόν, καὶ τὸ πεπηγός, καὶ ἀχλυώδεες κακόν. hoc est: Oculi bebetes, perniciosum: immobiles & caliginosi, malum portendunt. Porrò oculi intus agitati, quia delirium aut tremorem eorum qui oculum mouent musculorum indicant, meritò etiam ab Hippocrate inter perniciosa signa numerantur. Delirium nanq; ex indigentia, periculo maximo non uacat. Tremor quoq; ob ariditatem opificiorum, incurabilis est. Annotandum uero hoc loco erit, quod Hippocrates eos quos hic ἐνδινευμένους, hoc est, intus agitatos oculos uocat, in praesagijs ἐκπλανωμένους, id est, Galeno interprete, ἀστηρίκτους ἢ κινουμένους διαπαντός, hoc est, instabiles & frequenter subinde commotos, appellet: ita ut oculi intus agitati, sint qui frequenter mouentur & uertuntur, & planè contrarij ijs quos paulò ante πεπηγότας nominauit. Quod in fine addit, & quaecunq; alia ijs adsunt, eum sensum habet. Quaecunq; alia indicia oculorum, quae iam dictis adsunt, qualia sunt ea quae Hippocrates in praesagijs recenset, mala sunt. Quae uero ab eo numerantur, haec sunt: Si lumen refugiunt, aut nolentes illachrymant, aut peruertuntur, aut alter altero minor fit, aut alba rubea appareant, aut liuida aut nigrae quae in ijs sunt uenulae fuerint, aut lippitudines circa oculos, aut frequenter moti apparuerint, aut tumidi, aut admodum caui fuerint &c.

Oculi bebetes. 4.aph.49. 1.Praesag.13. Oculi squalidi. Oculi intus rugosi. Oculi immobiles. B lib.1.Prenot. Oculi intus agitati. 1.Praesag.13. Ibid.

APHORISMVS XVIII. C

Febrium hæ quidem manu ſunt mordaces, illæ uero mites. Quædam non mordaces ſunt, increſcentes tamen. Aliæ acutæ quidem, at ab ipſa manu deuictæ. Nonnullæ confeſtim exardentes, quædā ſemper debiles atq; ſiccæ. Aliæ ſalſæ, nonnullę inflatæ, aſpectu terribiles, aliquæ ad manum humidæ, aliæ admodum rubicundæ, quædam prę pallidæ, aliæ liuidæ, & alia huiuſmodi.

Hippocrates hoc loco ſcita quadam breuitate febriū differentias tradit, eas præſertim quæ à medico per tactum & aſpectum euidenter deprehenduntur. Primum autem eas quæ ſecundum propriam eſſentiam febrium ſunt differentias deſcribit. Deinceps eas quæ ſecundum colorem ſunt tradit.

Subſtantia febrium. *Quantū ad eas attinet differentias quæ ab ipſius febris ſubſtantia ſumuntur, ſciendum primum, non tantum ſecundum Hippocratem, optimosq; alios medicos, ſed communem etiam omnium hominum intelligentiam, ſubſtantiam febrium eſſe præter naturam calorem in totum animal diffuſum. Proinde primæ & propriſſimæ febrium differentiæ erunt, quæ à calore ſumuntur.*

Differentiæ à calore ſumptæ. *Caloris autem differentias ab eo quod magis & minus, à modo motus caloris, & à materia in qua calor præter naturam accenditur, Hippocratis exemplo colligere licebit. Ab eo quod magis & minus colligimus, ubi tangentes* D

Calor maior. *febricitantiū corpora experimur, num calor maior, hoc eſt, acris & mordax,*

Minor. *aut minor, id eſt, mediocris, ſeu mitior, mediocriterúe moleſtus fuerit. Nam ubi uehemens fuerit, tum manum admotam, nimio caloris ſenſu ueluti mordebit. Sin minor nec admodū uehemens fuerit, tum mitis, hoc eſt, minus moleſtus, & manum minime demordens apparebit. Et id eſt quod Hippocrates ijs uerbis protulit: Febriū hæ quidem manu mordaces, illæ uero mites.*

Mites febres quæ. *Mites uero febres non ita dici intelligas, quaſi ſuaue quid & naturæ iucundum habeant, ſed quod minus ijs quæ uehementes ſunt, moleſtæ ſint, & quod comparatione ad eas quæ uehementem moleſtiam adferunt, fermè nihil moleſtiæ habere uideantur. Sic ſæpius in alijs locis Hippocrates id quod ſemper malum eſt, bonum uocat, non quod per ſe bonum exiſtat, ſed quia collatione*

Differentiæ à motu caloris. *ad id quod malum eſt, melius ſit. Alteram differentiam à motu caloris præter naturam deſumptam, ita colligemus. Febriū quædam tales ſunt, ut ad primam manus iniectionem minime mordaces appareant, increſcit tamen earundem nonnihil mordacitas ſi manum diutius impoſitā continueris, hoc eſt, mordacem efficiunt in tactu ſenſationem. Et huiuſcemodi ſunt febres, quæ ex pituitæ putredine oriuntur. Teſtis eſt Galenus, qui lib. ſecundo de diffe. feb. cap. nono in hunc modum ſcribit:* ὅταν κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐπιβολὴν ἀτμῶδές τι μᾶλλον ἢ δριμὺ φαίνεται, χρονιζόντων δὲ κατὰ βραχὺ προσγίνεται

τὸ δα-

A τὸ δακνῶδες αὐτῷ, καὶ μάλιστα ἀνώμαλον ὡς διὰ ἠθμοῦ τινος ἢ κοσκίνου διηθεῖσθαι δοκοῦντος, ἐν φλέγματι σηπομένῳ τὸν τοιοῦτον πυρετὸν ἴσθι γινόμενον. id est: Quum ad primam manus admotionem uaporosum quoddam potius quàm acre appareat, ſed poſt moram paulatim fit mordax, & maxime inæquale, ut per colatorium aut cribrum percolari uideatur, ex pituita putrefacta hanc febrem genitam cognoſcas. His planè cõtrariæ ſunt quæ primum admota manu acutæ eſſe ſentiuntur, at paulò poſt deficiunt, & à manu deuincuntur. Acutas autem intelligas hoc loco Hippocratem uocare eas quæ mox manui obuiantẽ calorem habent, uelocemq́; ac præcipitem ſuipſius motionẽ demonſtrantẽ, atq; citò deinceps deficientem: ſimilitudine accepta ab alijs acutis morbis, quos ita nominamus, quod acres, celeresq́; ſint, & ſtatim ad finem perueniant. Tales ſunt tertianæ, teſte Paulo Aegineta, qui libro ſecundo cap. xviij. inter reliquas tertianæ notas ſic inquit: Et ſi manũ inijcis, primo quidem contactu calor copioſus & acris occurrit, ueluti cum uapore quodam erumpens, ſed paulò poſt à manu remanente uincitur. In hac etiam febrium differentia ſunt hæ quidem, quæ confeſtim admota manu exardentes exiſtunt, quod nimirum immodicum calorem, & non deficientem habeant. Quædam uero ſemper debiles atq; ſiccæ ſunt, quod in ijs calor præter naturam non admodum uehemens & ſiccus ſit, ueluti ſi lapidem calefactum quiſpiam contingeret. Sub hoc genere continentur etiam febres ſalſæ dictæ, quæ quidem nõ ad guſtum, ſed potius tactum referendæ ſunt, ut ſint uidelicet quæ tangentibus ueluti pruritum in manibus facere uidentur, perinde atq; à ſale, & alijs corporibus ſalſis, ſi contrectentur, fieri cernimus. Tertia differentia quæ à materia in qua calor præter naturã accenditur, ita colligitur. In febribus uel ſola aerea ſubſtantia ſpiritusúe, uel corpora etiam ſolida, uel humores præter naturam incaluerunt. Si ſpiritus tantum incaluerint, tum febres fiunt quæ hoc loco πνευματώδεις, hoc eſt, inflatæ, ab Hippocrate dicuntur. Id autem ſignificare hanc dictionẽ teſtatur Galenus in cõmentarijs, & in libro de expoſitione antiquarũ dictionum Hippocratis, ubi πνευματώδης hanc uocem denotare ſcribit. Sic autem dictæ ſunt, quod manus in ijs aliquem ad ipſas flatũ ſeu aereum defluxũ ſurſum ferri ſentiant. Si uero ſolida incaleſcunt corpora, tum certe febres hæ procreãtur quæ hecticæ nominantur. Quum autem in ijs febribus calor non in ſpiritibus & humoribus ſolũ, ſed partibus etiam ſolidis conſiſtat, fit ut totius corporis conſumptio ſequatur, adeò ut tandem præter oſſa & cutem nihil reliquum ſit. Et correpti hoc genere febris, aſpectu terribiles euadũt: præterea caſu hac febre laborantes homines nobis obuiãtes, terribiles eſſe uiſu dicere ſolemus. Rectiſsime itaq; hoc loco per aſpectu terribiles, hecticas intelligemus febres, quicquid alij de-

Acutæ febres quæ.

B

Salſæ febres.

A materia in qua calor accenditur differentia.

Inflatæ cur dictæ

Aſpectu terribiles.

febribus in quibus pustulæ & ulcera fiunt, nugati sint. Quod si uero in humoribus calor accendatur, tum uariæ iuxta humoris diuersitatē febres fieri solent, tertianæ nimirum, quartanæ, & huiusmodi. Et has per hæc uerba, ad manum humidæ, intelligere uoluit Hippocrates. Nam in ijs omnibus, humida ac uaporosa quædam caliditas manu admota sentitur, quæ certe iuxta humoris diuersitatem iam mordax, & acris, iam uero mitis ac minus molesta esse apparet. Quod confirmat etiam Galenus, qui lib. secundo cap. nono de diffe. feb. ita scribit: καὶ τοίνυν καὶ οἱ πυρετοὶ κατὰ τὰς τῶν χυμῶν ἰδέας εἰς οὓς μεταβάλλει τὸ αἷμα συστήσονται, μόνῳ τῷ κακοήθει καὶ οὐ κακοήθει διαλλάττοντες. ἁπλούστεροι γὰρ οἱ ἐπὶ τῇ τοῦ αἵματος μεταβολῇ, τά τ᾽ ἄλλα, καὶ τῷ πράῳ τῆς θερμασίας. εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα παμπόλλη φαίνοιτο κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς χειρὸς, ἀλλὰ πραεῖά γε πάντως ἐστὶν, ὥσπερ ἡ μετὰ τὰ βαλανεῖα. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἀεὶ τῆς πυρετώδους θερμασίας, ἐν τῷ πλήθει κεῖται τῆς ἀποῤῥοῆς. τὸ δὲ ἀνιαρὸν ὡς πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην ἔξωθεν χεῖρα, κατὰ τὴν τοῦ χυμοῦ δριμύτητα. καί σοι τοῦτ᾽ ἔστω μέγιστον γνώρισμα τοῦ τὸν πυρετὸν ἐργαζομένου χυμοῦ, λέγω δὴ τὸ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς θερμασίας. ἡ μὲν γὰρ ἀτμωδεστέρα τε καὶ ἀλυποτέρα τοῦ αἵματος ἐστίν. αἱ δ᾽ ἀνιαραὶ καὶ διαβρωτικαὶ καὶ δακνώδεις, ἐπὶ ταῖς χολαῖς συνίστανται. *id est: Et sanè pro uarietate humorum in quos transmutatur sanguis, febres consistent, sola malitia & bonitate differentes. Illæ enim quæ in sanguinis transmutatione fiunt, tum in reliquis, tum in caloris mitiori qualitate simpliciores sunt. Nam & si maximus manu admota apparuerit calor, omnino tamen mitis est, sicut is qui balnea consequitur. Semper enim febrilis caloris copia, in multitudine succi defluentis sita est. Quod uero manui extrinsecus admotæ molestum est, ab acrimonia humoris prouenit. Et hoc tibi maximū humoris febrem efficientis indicium sit, qualitas nimirū caloris. Quæ enim magis uaporosa & minus molesta, ex sanguine existit: quæ uero molestæ & crodentes atq; mordaces sunt, in utraq; bile consistunt. Hactenus Galenus. Triplex itaq; genus febrium ordine Hippocrates describere uidetur, unum cuius spiritum, alterum cuius solidas corporis partes, & tertium cuius humores materiam esse statuit. Verū absolutis iam primis ac maxime proprijs quæ à substantia febrium sumuntur differentijs, deinceps ad eas quæ à colore accipiuntur se transfert, & inquit: Aliæ admodum rubicundæ, quædam præpallidæ, hæ uero liuidæ. Vbi sanè considerandum, non temerè Hippocratem dixisse, ualde rubicundas, & ualde pallidas: & non simpliciter, rubicundas atq; pallidas, quemadmodum liuidas: eo enim ipso innuere uoluit, liuidas semper malas esse, pallidas autem & rubicundas non item. Liuidæ nanque non solum sanguinis, uerumetiā natiui caloris defectum significant, ut hoc nomine*

C (margin, beside the first line) · D (margin, beside "id est: Et sanè…")

Differentiæ febrium à colore. (margin)

Liuidæ febres. (margin)

A mine omnium perniciosissimæ sint habendæ. Proinde ut liuidus color semper malignus est & exitium portendit, ita rubicundus ac pallidus consuetus familiarisq; est, et minime nocens, nisi nimius excessus in eo fuerit. Hinc febres tantum ἐξερύθρους, id est, impense rubras, quod immodicum calorem, sanguinemq; copiosum indicant, damnat, haud aliter quàm ἐξώχρους, hoc est, impendiò pallidas, quod scilicet bilis flauæ multitudinem portendant. Quod in fine adiectum est, hunc sensum habet. Sunt adhuc plures, præter iam memoratas & à colore desumptas, febrium accidentales differentiæ, utpote quod hæ sunt continuæ, illæ intermittentes: & intermittentium hæc tertiana, illa quotidiana, alia autem quartana &c. Hippocrates tamen hoc loci magis proprias & ab ipsa substantia febrium acceptas differentias narrare uoluit. ἐξέρυθροι. ἔξωχροι.

APHORISMVS. XIX.

Distentiones corporis, durities articulorum, æger ipse resolutus, & distorsiones articulorum, malum.

Paulò ante ab oculorum notis futura prædicere Hippocrates docuit, hic uero à totius corporis habitu, ægri exitiū cognosci posse tradit, idq; quatuor modis. Primo per corporis totius distētiones, quas ξυντάσιας Hippocrates nominat. Hallucinatur itaq; hoc loco Caluus, qui eam dictionē contabescen- ξύντασις.

B *tias significare putat, quum euidentissimū sit συντάσιας nō tantum propter inanitionem, uerumetiā plenitudinem seu repletionē fieri. Et idipsum etiam cōuulsio abunde mōstrat, quæ non solum ex inanitione, uerumetiā repletione oritur, uelut testatur alibi ijs uerbis Hippocrates:* Σπασμὸς γίνεται ἢ ὑπὸ πληρώσιος, ἢ κενώσιος. *Secundo per duritiē articulorū, quæ certe fit ubi ob immodicā siccitatē ita afficiuntur articuli membrorū, ut ueluti duri & haud facile flexiles esse uideantur. Proinde animaduertendū illud distentum dici propriè quod relaxato contrariū est: durum uero quod molli aduersatur. Distentio quidem interdum per propriū affectum accidit, interdum autem per alienum, cum scilicet quæ distendūtur ab alijs trahuntur. De priore hic loquitur Hippoc. ea sanè fit ob uehementē frigiditatem aut siccitatem, haud aliter quàm durities. Vtraq; ergo malum portendit, extremā uidelicet frigiditatem & siccitatē. Quum uero distentū & durum semper malū significent, necessum est ut ijs cōtraria, relaxatū scilicet & molle, bonum indicent. Hinc rectissime in præsagijs scripsisse Hippocratem constat, ita dicentem:* κεκλιμένον δὲ χρὴ καταλαμβάνεσθαι τὸν νοσέοντα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἐπὶ τὸ πλευρὸν τὸ δεξιὸν, ἢ τὸ ἀριστερὸν, καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸν τράχηλον καὶ τὰ σκέλεα ὀλίγον ἐπικεκαμμένα ἔχοντα, καὶ τὸ ξύμπαν σῶμα ὑγρὸν κείμενον. οὕτω γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ὑγιαινόντων κατακλίνονται. *quod est: Cubantem deprehendi ægrum à medico oportet in dextrū sinistrumúe latus, ac manus,*

6.aph.39. Durities articulorum. Distentum. Durum. 1.Præsag.16.

ceruicem, & crura paulum reducta habentem, atq; uniuersum corpus molli- C
1.Præsag. 17. *ter affectum: ita enim pleriq; sanorum cubant. Et paulò post:* ὕπτιον δὲ κεῖσθαι, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὸν τράχηλον, καὶ τὰ σκέλεα ἐκτεταμένα ἔχοντα, ἧσσον ἀγαθόν. *id est: Supinum uero cubare, manibus, ceruice, &*
2.Præsag. 5. *cruribus extentis, minus bonum. Et rursum:* ἄριστον δὲ καὶ ἅπαν τὸ σῶμα θερμόν τε εἶναι καὶ μαλθακόν. *quod est: Optimum est uniuersum corpus esse calidum & molle. E quibus sanè sententiis pulcherrima ista mollis cum duro, & distenti cum relaxato collatio innotescit, in qua alterum laudatur,*
Aeger resolutus. *alterum uerò tanquam exitiosum damnatur. Tertio, ægri exitum non procul esse scimus, dum ipsum planè resolutum esse conspexerimus: nam quod sic afficiatur, non contingit nisi propter facultatis musculos mouentis imbecillitatem. Vbi autem facultas illa musculos mouens debilis fuerit, fieri haud*
Resoluta corpora *potest, quin ægrorũ corpora resoluta atq; languida esse appareant. Resoluta itaq; corpora sunt ea in quibus membra iam languida sunt, nec secundũ deliberationem moueri possunt. Aggredienti nanq; moueri secundũ desiderium, grauitas partium conspicua redditur: crurum quidem, dum surgere & ambulare, aut etiã omnino transferre e a cubando æger tentat. Pari modo ma[illegible], dum capere aliquid ac dimittere, necnon transferre conatur. Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum cõmutare corporis habitum experitur. Hinc est quod* D
2.Præsag. 6. *in præsagiis dicat:* στρέφεσθαι δὲ χρὴ εὐπετέως τὸν ἀλγεῦντα, καὶ ἐν τοῖσι μετεωρισμοῖσιν ἐλαφρὸν εἶναι. εἰ δὲ βαρὺς ἐὼν φαίνοιτο, καὶ τὸ ἄλλο σῶμα καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰς πόδας, ἐπικινδυνότερόν ἐστιν. *hoc est: Oportet ut is qui dolore uexatur facile conuertatur, & in surgendo leuis sit. Si uero grauis esse et in reliquo corpore, & in manibus ac pedibus appareat, maius*
Articulorũ distorsio. *periculum est. Quarto, ægrotantis interitũ ex articulorũ distorsione, quam Hippocrates* κατάκλασιν *uocat, prædicere licebit. Sunt enim* κατακλάσιες *cõtorsiones, seu peruersiones membrorũ, cum scilicet non suo, sed peruerso ordine consistunt. Aut cum distorquentur, eoq; modo inuertuntur, ut ex rectis flexuosa fiant, quemadmodũ in cõuulsione accidere cernimus. Quum itaq; hæc in acutis morbis magnã siccitatem sequantur, necessariò malum portendunt.*
1.Præsag. 2. *Ideoq; alibi etiam dixit:* θανατώδεες τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου ξυγκεκαμμένα εἶναι ἰσχυρῶς καὶ διαπεπλεγμένα. *quod est: Exitiosum est ubi ei qui supinus iacet crura uehementer reducta contortáue & complicata sint.*

APHORISMVS XX.

Oculi ferocitas delirium significat: eiusdem quoq; sine ordine motus & peruersio malum.

Iterum ad oculi motus redit Hippocrates, ut nimirum ex iis medicum futura prædicere doceat. Tres autem in uniuersum hac sententia recenset, quarum pri-

A rum prima est oculi ferocitas, quam delirium paulò post futurum significare tradit. Et id uerum esse uulgi etiã testimonio probatur. Nam nemo est qui non de futura insania pronunciet, ubi horrendum oculorum aspectum contemplatus fuerit. Vsus est autem hoc loco non omnibus noto uocabulo, ὀμμάτος θράσος παρακρουστικὸς dicens. Metaphoricῶς nanq; ad animum transtulit, quod de corpore tantum proprie dici solet. Cum enim παρακρούω Græcis idem sit quod ebrius uacillo, aberrare facio, in errorẽ impello, Hippocrates hic ad animum transferens, παρακρουστικὸς dixit id quod mentis uacillationem & delirium portendit. Videmus enim eos qui delirio capiuntur, planè animo, haud aliter quàm ebrios corpore, uacillare. Hinc etiam factum quod παράκρουσος Græcis stultus dictus sit. Secunda oculorum nota ex qua malum præsagire poterit medicus, est frequens ac sine ordine motus, quem ἔῤῥιψις Hippocrates nominat: ῥίπτω enim Græcis, temerè nulloq; ordine huc atq; illuc spargo seu proijcio est. Proinde ἔῤῥιψις, id est, crebra & sine ordine motio, planè contrarium ferocitati symptωma existit. Quemadmodũ enim in hac immoti subinde manent oculi, ita in illa breui huc atq; illuc mouentur. Perniciosius uero est is frequens oculorum motus, eo quod musculorum oculi, cerebri affectiones primum sentientium, tremorem, B quem necessariò paulò post insania sequitur, significet. Et id est quod in præsagijs his uerbis innuere uoluit: ἢν γὰρ αἱ ὄψιες πυκνὰ κινέωνται, μανῆναι τούτοις ἐλπίς: id est: Si enim crebro oculi moueantur, expectanda insania est. Tertia oculorum nota, ex qua malum prædicere ægro licebit, est oculi distorsio. Hæc autem fit Galeno in commentarijs teste, ὅταν διαστρέφηται τὰ βλέφαρα, hoc est, quando palpebræ peruertuntur. Mala uero est, eo quod tensionem quandam conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus adesse indicet. Hinc est quod in primo prænotionum libro dixerit Hippocrates: ὀμμάτος κατάκλασις ἐν ὀξείᾳ κακὸν, quod est: Oculi peruersio in acuto morbo malum. Et in præsagijs: ἢν δὲ καμπύλον γένηται, ἢ πελιὸν, ἢ ὠχρὸν βλέφαρον, εἰδέναι χρὴ ἐγγὺς ἐόντα θανάτου. Id est: Si peruertitur, aut liuida, aut pallida fit palpebra, mortem propè esse sciendũ est.

Oculi ferocitas.

Oculi sine ordine motus.

ῥίπτω.

1. Præsag. 32.

Oculorum distorsio.

1. Præsag. 15.

PARTICVLAE PRIMAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA SECVNDA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Dilatare, constringere oportet hæc quidem, illa uero non. Humores hos sanè expellere, illos siccare, alios generare, huic equidem, illi uero non.

Duæ primariū indicationum differentiæ.

Nemo est qui nesciat, duas esse in uniuersa medicina primarum indicationum differentias: quod secundum naturam se habet, custodiam sui indicante, et propterea quæ similia sui sint postulante: quod præter naturam est, sublationem sui, eóque contraria requirente. Perit enim quidq; in contrariū, & à cōtrario. Quum itaq; quodlibet quod à naturali habitu recessit, per ea quæ contraria uiribus sint, in symmetriā & naturalem habitum uindicandum sit, nō temerè hoc loco Hippocrates cōmunissimum illud medendi præceptum, Contraria contrarijs curantur, tam diligenter inculcare conatur, dum aliquot curationum modos contrarijs cōuenientes affectibus recenset dicens: Dilatare oportet ea quæ constricta sunt, constringere uero ea quæ plus æquo dilatata & aperta sunt. Contingit nanq; ut nonnunquam præter eam quæ secundum naturam est cōmoderationem constringantur aut dilatentur uasorum, aliarumq; partium ora sensui obiecta, & quæ in profundo corporis latent, atq; etiam in cute: proinde ut contrarijs quibus idipsum accidit succurramus, necesse est. Id quod fit ubi ea quæ arctata sunt, mediocriter calidis aperimus ac dilatamus: quæ uero nimium aperta sunt, frigidis constringimus & obturamus. Verbi gratia, si immodicum sudorem ob plus iusto apertos cutis meatus erumpere conspexeris, eosdem frigidis ac constringentibus medicamentis, potissimum ubi hinc uirtutem dissolutū iri timueris, recludas. E regione si usqueadeo meatus esse obstructos cognoueris, ut nullo pacto sudor elici queat, dilatantia ac detergentia medicamenta admoueas. Illud autem tibi perpetuò obseruandum erit, ut eousq; contrarium adhibeas, quoad particulam ad symmetriā & naturalem habitum perducas. Hi uero potissimum meatus aperiendi erunt, ad quos naturæ motum in suis euacuationibus cōmode fieri animaduerterimus. Commode autem fit, ubi per loca uacuationi à natura deputata, intestina scilicet, uentriculum, uesicam, uterum, cutem, palatum, & nares, superuacua expurgare conatur: id quod alibi etiam monuit Hippocrates dicens: ἃ δεῖ ἄγειν ταύτῃ ἄγειν ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἡ φύσις, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. quod est: Quæ educere oportet, eò duci debent quò maxime natura tendit,

Contraria cōtrarijs curantur.

Quousq; contrarium adhibendū.

Qui meatus potissimū aperiendi.

1.aph.21.

A ra tendit, per conferentia nimirum loca. Quod si uero motus humoris noxij ac uitiosi ad inutilia fit loca, ut sunt quæ suapte natura principatum aliquem in corpore habent, tum certe motum hunc medicus prohibere, atq; ad alia loca humores transferre debet. Natura enim eo tempore ueluti furijs agitata, haud rectè motum suum instituit: quare opus habet medico tanquam ministro qui manus porrigat, atq; eam ad excretorios meatus dirigat, quos certe obstructos si uiderit, aperire studebit. Et hoc est quod ijs uerbis, Hæc quidem, scilicet dilatanda sunt, illa uero nō, imò constringenda, innuere uoluit Hippocrates. Dein ad aliud se transferens ait, Humores hos expellere, illos siccare, alios autem generare conuenit. Expellere uero oportet illos qui redundant, & supra modum aucti sunt, idq; uel uenæ sectione, uel medicamentis purgantibus, uel clysteribus, aut per uomitū, aut per urinā, sudores, hæmorrhoidas, uterum, scarificationes, aut alia ijs similia auxilia, & loca. Cernisq; hic denuò, contraria contrariorū esse remedia: nimirum uacuationē curare repletionē: id quod alibi etiam sic scribens insinuauit: ἀπὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα γίνηται κένωσις ἰῆται, καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις. id est: Quicunq; morbi ex repletione fiunt euacuatione curantur, & cæterorū contrarietas. Cæterum conuenit interdum humorem aliquem euacuare, at minime per remedia iam nominata, sed per ea quæ extrinsecus admota, discutiēdi facultate prædita sunt: id quod hoc loco siccare dixit, quasi disijcere seu dispergere. Testis est in cōmentarijs Galenus, qui ξηρῆναι idem quod διαφορεῖν, quod Latinis est discutere & dispergere, significare tradit. Ita διαφόρησις genus euacuationis Græcis est, quæ Latinis insensilis euaporatio, aut latens perspiratio dicitur. Insuper generare, quod Hippocrates ἐνθεῖναι dixit, Galenus autem γεννῆσαι interpretatus est, humores oportet deficientes. Nam diffluit interdum substantia, ideoq; similem generare necesse est, adeò ut uideas uerum esse quod alibi dixit: ὁκόσα ἂν νοσήματα ἀπὸ κενώσιος γίνεται, πλησμονὴ ἰῆται. hoc est: Quicunq; morbi ex euacuatione fiunt, repletione curantur. Ideoq; medicina nihil aliud est nisi adiectio & ablatio. Ablatio superantis, adiectio uero deficientis. Inducimus autem & generamus humores per ea quæ comedūtur & bibuntur, quorum omniū qualitates & quantitates atq; uires, ex Galeni de alimentis, & de cibis boni & mali succi libris discendæ sunt. Et ut diligentius maioriq; studio ea quæ iam dicta sunt medicus expendat, quibusq; addendū aut detrahendū sit perscrutetur, in fine hæc uerba adiecit Hippocrates, Huic sanè, illi uero nō. Quasi diceret, cum morbus omnis aut ex plenitudine, aut defectu succorum cōtingat, curabis diligenter, ut huic cui ex repletione totum corpus, aut particula aliqua ægrotat, humores expellas aut sicces seu discutias: illi uero qui ex defectu potius

Quando cōstringendum.

Qui humores expellendi.

2. aph. 22.

Quando siccandus humor.

διαφορεῖν.

διαφόρησις.

Humores quando generandi.

Humores quomodo inducantur.

B

male habet, minime: imò illi potius per alimenti inductionem humores gene- C
rabis, qui in illorum qui defluxerunt locum succedant. Perperā itaq; Caluus hoc loco, hac pro huic reddidit, nimirum ita totam subuertens sententiā. Deniq; qualiter & quibus remedijs singula ab Hippocrate dicta fiant, non est præsentis instituti referre, quod capita tantum rerum hic attingat. Quod si tamen quispiam hæc scire desiderat, is certe Galeni libros quos de curandi ratione conscripsit adeat, & horum omnium copiam offendet.

APHORISMVS II.

Attenuare, impinguare oportet corpus, cutem, carnes, & alia, hæc quidem, illa uero non. Lenire, asperum facere, obdurare, mollire, hæc equidē, illa autē minime. Exuscitare, stupefacere, & alia quecūq; talia.

Pergit Hippocrates in hac sententia per alios quosdā curationis modos demonstrare, quod contraria contrariorum sint remedia, ut scilicet uulgatum hoc, & in medicina tritum admodum theorema, animis medentium prorsus

Impinguata attenuanda.

inculcet. Primum autem omnium corpus supra modum impinguatum attenuandum esse inquit. Quum enim uasa supra modum tum sint repleta, periculū est ne rumpantur, aut calor natiuus suffocetur, aut extinguatur. Nam constat plures ob immodicam istam repletionem, & corporis obesitatem, subita interijsse morte. Oportet itaq; eiusmodi corpora extenuare celeribus exer- D
citationibus, & tenuante uictu, & id genus medicamentis, alijsq; modis, quos libro xiiij. thera. methodi, & libro sexto de tuenda ualetudine Galenus percenset. Eius rei exemplum etiam habes apud Hippocratem in aphori-

1.aph.3. *smis, ubi de bono athletarum habitu sic scribit:* ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ᾽ ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραί, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὐδὲ ἀτρεμέειν. ἐπεὶ δὲ μὴ ἀτρεμέουσιν οὐκ ἔτι δύνανται ἐς τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται οὖν ἐς τὸ χεῖρον. τουτέων οὖν εἵνεκα τὴν εὐεξίην λύειν ξυμφέρει μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα. *quod est: Habitus athletarum qui ad summum bonitatis deueniunt periculosi, ubi in extremo constiterint. Neq; enim in eodem permanere, neq; quiescere possunt. Quum uero nō quiescunt, neq; etiā in melius proficere possunt, reliquum est ut in deterius labantur. Horum igitur gratia bonum habitū sine mora soluere expedit, ut denuò refici corpus incipiat. Et aliud quoddam in quinto aphorismorum, de craßis mulieribus, quæ hoc*

Aph.46. *nomine concipere nō possunt, ubi in hunc modum scribit:* ὁκόσαι παρὰ φύσιν παχεῖαι ἐοῦσαι μὴ ξυλλαμβάνουσιν ἐν τῇ γαστρὶ, ταύτῃσι τὸ ἐπίπλοον τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ἀποπιέζει, καὶ πρὶν ἢ λεπτυνθῆναι οὐ κύουσιν. *id est: Quæcunq; præter naturam craßæ non concipiunt utero, his uterios omentum comprimit, & priusquam extenuentur nō concipiunt. Cæterum errauit hoc*

A *rauit hoc loco Caluus, quod* τεῦχος *dictionem uas interpretatus est. Nam* τεῦχος.
etsi in ea significatione interdum ab autoribus usurpetur, tamen in hoc loco Hippocratis, corpus significat, id quod Galenus etiam ijs uerbis in cōmentarijs abunde probat: τεῦχος μὲν ἀκουστέον δεῖν ὅλον τὸ σῶμα. *Porrò ut* τεῦχος
antea corpus plus iusto impinguatum & obesum extenuandū esse dixit, ita nunc quoq; id quod supra modum extenuatum est, impinguandum esse docet Extenuata impinguanda.
per cibum qui succum efficiat crassum, uinum pingue, frictionem mediocrem, & id genus alia remedia, quæ Galenus lib. sexto de tuenda ualetudine, & lib. xiiij. ther. metho. tradit. Quod autem de uniuerso corpore dictum est, id etiam de cute, carne, & alijs membris inaudiendū esse Hippocrates monet. Nam accidit ut interdum uel sola caro, uel cutis intumescat, aut plus iusto crassior fiat, atque tum remedijs ad hoc idoneis extenuanda erit. Praeterea Leuitas quibus inducenda.
partibus ijs quæ ob id quod exasperatæ sunt naturalem amiserunt habitum, leuitas naturalis inducenda erit. Veluti cum fauces, aut aspera arteria ob acres cibos, aut ob scabiem cutis, aut ob biliosas excretiones aluus, exasperantur, tum medicamentis lenientibus, & quæ nulla mordacitate prædita sunt, Asperitas quibus inducenda.
curanda erunt. At quibus leuitas præter naturam inest, ijs asperitas medicamentis quæ sufficienter abstergunt, & parū adstringunt, Galeno cap.
B *xcv. artis medicæ teste, inducetur. Verbi gratia, si in mento aut capite leuitas existat, & capilli decidant, medicamentis quæ capillos producunt obuiandū erit. Ita si in uētriculo uel intestinis lubrici ac pituitosi humoris copia fuerit, abstergentia & exasperantia medicamenta propinemus, & per inferna inijciemus. Et hoc est quod ait, Lenire, asperum facere oportet. De qua re plura leges in therapeuticis libris Galeni & aliorum. Deniq; cōtingit ut interdum aliqua plus æquo mollia existant, aliqua autem supra modum indu-* Mollia indu-
rata, quare hæc mollire oportet, illa uero indurare, id quod nonnunquā in to- randa.
to corpore, nonnunquam uero in una tantum parte fieri solet. Sic quibus totius corporis habitus præter naturam mollis, tumidus, & aquosus existit, his certe dura frictione, exercitatione multa, medicamentisq; siccantibus, indurandus uenit. Id quod etiam faciendum erit, ubi una tantum corporis pars plus iusto mollis fuerit, ueluti cum tibias mollities aliqua, aut tumor mollis occupauerit. E regione si qua nimium indurata sunt, ea subinde mollire opor- Indurata mollire
tet. Sic lienem induratū per medicamenta mollientia, quæ μαλακτικὰ *Græ-* conuenit.
cis dicuntur, curare oportet. Sic interdum cicatrices iusto plus duriores magis mollimus, perinde atq; alias corporis partes in quibus scirrhos, hoc est Scirrhos.
tumor durus innascitur. De qua re plura apud Galenū lib. xiiij. the. metho. leges. Quod sequitur, Hæc quidē, illa uero minime, eundem cū priori sensum habet, nimirum quod hæc obdurare oporteat, illa uero non, & rursus hæc

mollire, illa uero non: nã quodlibet per suum contrariũ amouendũ erit. Insuper C
conuenit etiam ut interdum sensum & motum amissos exuscitet medicus, id quod per calida medicamenta efficiet. Hinc est quod alibi scriptũ reliquerit: ὁκόσα ὑπὸ ψύξιος θνήσκει, τούτοισι τὸ θερμὸν φίλιον. *id est: Quæcunq; à frigore moriuntur, his calidum amicum. Hoc modo resoluta membra, & lethargo correptos exuscitare solemus. Quod si uero uehemens dolor ægrum molestauerit, tum stupefacientia medicamenta adhibere medicum conuenit, idq; faciendum, Galeno lib. xij. thera. metho. teste, si humores dolorem excitantes tenuis consistentiæ, & calidi fuerint. Vbi uero crassi glutinosiq; humores erunt, alienissima sunt quæ torporem inducunt, cauendusq; magnopere in eiusmodi affectibus eorum usus est. Modum etiam in ijs adhibendis seruemus oportet, ne si hunc excesserimus, corpus planè refrigeremus ac interimamus. Et hoc est quod in aphorismis dixit:* νάρκη δὲ μετρίη ὀδύνης λυτική. *quod est: Stupor mediocris dolorem soluit. Sequitur in contextu, Et alia quæcunq; talia: quæ sanè uerba hunc sensum habent. Instar iam dictorũ & alia curantur, nempe per contraria. Sic calida frigidis, frigida calidis, humida siccis, sicca humidis, obstructa aperientibus, quemadmodum in therapeutica methodo per singulas species edocuit Galenus.*

Exuscitare sensũ & motũ oportet

Stupefaciendum quando.

5. aph. 25.

APHORISMVS III. D

Deriuare, obsecũdantia confestim reuellere, resistentia uincere conuenit. Alium humorem nõ exeuntem educere, exeuntem uero coeffundere, & simile operari. Dissimilia si sursum elata repunt, deorsum soluere expedit: & è regione, ueluti capitis dissimilia purgatio, uenæq; sectio soluunt, quando haud temerè deducunt.

In hac sententia modos curationum in humoribus Hippocrates præscribit, primumq; quo pacto humores qui ad loca non conferentia confluunt, auertendi sint edocet. Deinceps qui humores uacuandi, & per quem locum monstrat. Quod ad primum attinet, animaduertendũ erit bifariam sanguinem aliosq; humores auerti, & ad alia loca deduci posse. Primum cum ad uicina transferuntur, quod Græcis παροχετεύειν, *Latinis autem deriuare dicitur. Altero modo quum ad contraria conuertuntur, quod Græci quidem* ἀντισπᾶν, *Latini uero reuellere uocant. Est itaq; auersio ueluti genus quoddam ad* παροχέτευσιν καὶ ἀντίσπασιν, *hoc est, deriuationem & reuulsionem, id quod Galenus lib. quinto ther. metho. ijs uerbis etiã testatur:* ἀποφέρεται δὲ καὶ ἀποστρέφεται τὸ αἷμα πρὸς ἕτερα μόρια παροχετευόν τε καὶ ἀντισπώμενον. καὶ γὰρ καὶ ταῦθ᾽ Ἱπποκράτους εὑρήματα, κοινὰ πάσης ἀμέτρου κενώσεως. παροχετεύεται μὲν οὖν εἰς τοὺς πλησίον τόπους, ἀντισπᾶται δὲ εἰς τοὺς ἀντικειμένους, οἷον τῶν δι᾽ ὑστέρας κενουμένων, διὰ ῥινῶν

Bifariam humores auerti.

A. διὰ ξυνῶν μὲν ἡ παροχέτευσις, κάτω δὲ ἡ ἀντίσπασις. quod est: Auertitur autẽ, atq; ad alia membra cõuertitur, tum deriuatione, tum reuulsione. Nam hæc quoq; Hippocratis inuenta sunt, omnis scilicet immodicæ uacuationis cõmunia remedia. Deriuatur sanè ad uicina loca, reuellitur autẽ ad contraria. Verbi gratia, Deriuatio est, quum id quod per palatiũ uacuatur, per nares transfertur. Reuulsio uero, quum ad inferna. Ex quibus sanè dilucidũ fit deriuationem Hippocrati nihil aliud esse, nisi quando humor quispiã ut euacuetur indigens, nõ ad eum locum ad quem tendere debet dirigitur: attamen non procul admodũ à conueniente, neq; in eum qui maxime contrarius est: ueluti si ea quæ in uesica sunt, nõ per urinã, sed uentrem uacuantur: uel si quæ in intestinis male affectis sunt, nõ per uentrem, sed urinam, aut uterum expelluntur, & è regione quæ in utero per uentrem. Reuulsionẽ uero, quando humoris motus ad contraria trahitur auertiturúe: ueluti quum sanguis ab utero profluens per cucurbitas magnas in mãmis defixas sursum reuellitur. Deriuare itaq; interdũ oportet, ubi scilicet ad uicina loca humoris motum dirigere expedit. Ita in uteri affectibus ad sedem ipsam humores molestantes deriuamus. Reuulsionis autem usus erit, quum ad longinqua humorem transferri utile est: id quod tum fieri debet, ubi humores perperã ad aliquam corporis

Deriuatio.

Reuulsio.

Deriuatiõe quando utendum.

Reuulsionis usus

B particulã tendunt. Verbi gratia, si in ea parte ad quam humores tendunt initium inflãmationis fuerit, tum maxime reuulsione utendũ erit, quo humoris motum à natura perperàm institutũ ad contraria dirigamus. Atq; hinc est quod Galenus lib. xiij. the. metho. in hanc sententiam scribat: οὔκουν οὐδ' ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἕδραν, ἤ τι τῶν πλησίον μορίων ἀρχὴ φλεγμονῆς γίνεται, γαστέρα λαπάξεις, ὥσπερ οὐδ' εἰ κατὰ κύστιν ἢ αἰδοῖον ἢ νεφρούς οὐρητικὰ φάρμακα καταπίνειν κελεύσεις. οὐδ' εἰ γυναικὶ κατὰ μήτραν ἢ αἰδοῖον, ἔμμηνα κινήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τὰ πορρωτάτω τὴν ἀντίσπασιν ἀεὶ ποιήσεις. hoc est: Neq; igitur cum uel circa sedem, uel aliquam huic uicinam partem initium inflammationis fit, aluum deijcies: quemadmodum neq; cum in uesica, uel genitali, uel renibus est cœpta, medicamenta quæ urinã prouocent bibenda dabis. Nec si mulieri in utero uel pudendo insedit, menses huic mouebis, sed ad partes quæ maxime longinquæ sunt auersionem semper facies. Confestim uero reuellendum erit, ut hoc loco Hippoc. monet, si obsecundantes fuerint humores, ne si moram traxerint, parti affectæ noxam haud exiguam inferant. Permanentes nanq; in ea bifariã illi incommodabunt, partim quod sua copia extendent, partim etiam quod qualitatibus suis molestabunt: mox igitur ab eadem auertendi sunt. Quod si uero humores medico restiterint, ut à parte affecta auelli non queant, id quod fit ubi in membro affecto figuntur, tum hoc unum conetur ut eosdem ratione quadam uincat, commodisq; au-

Cur confestim reuellendum.

Resistentibus humoribus quid faciendum.

xilijs naturam adiuuet. Adiuuabit autem si uel ad proxima humoris impetũ C *direxerit, uel ab ipsa particula quæ affligitur uacuauerit. Testis est Galenus, qui lib. quarto ther. metho. ita scriptum reliquit:* ὥστε καὶ νῦν εἰ μὲν ἐπιφέροιτο σφοδρῶς τὸ ῥεῦμα, διὰ τῶν ἐναντίων ἀντισπάσομεν, ἄνω μὲν γιγνομένου τοῦ ἕλκους, κάτω καθαίροντες. εἰ δ᾽ ἐν τοῖσι κάτω μέρεσι συσταίη, τὴν ἄνω κοιλίαν κενοῦντες, ἤδη δὲ καὶ πεπαυμένου καὶ κατὰ τὸ μόριον ἐστηριγμένου, παροχετεύειν ἄμεινον. ἐγγυτέρω γὰρ ἡ μετάληψις, καὶ ἡ ὁρμὴ, καὶ ἡ ὁλκὴ τῷ καθαίροντι φαρμάκῳ ῥᾴων ἐκ τοῦ πλησίον. *quod est: Quapropter nunc quoq; si etiamnum fluxio ualenter irruat, ad cõtraria reuellemus, utiq; si in superioribus ulcus consistat, per inferna purgantes: sin in inferioribus sit, superiorem uentrem uacuantes. At si iam fluxio sedata est, & in membro fixa est, deriuare magis expedit, in propinquiora enim translatio fit, & purganti medicamento promptior tum accessus tum attractio è uicino datur. Et paulò post subdit:* ἀλλ᾽ εἴπερ ἐκεῖνο καθόλου πρὸς αὐτοῦ μεμαθήκαμεν, ὡς ἀρχομένων μὲν τῶν ῥευμάτων ἀντισπᾶν προσήκει, ἐστηριγμένων δὲ ἐν τῷ πεπονθότι μορίῳ, τὴν κένωσιν ἢ ἀπ᾽ αὐτοῦ ποιεῖσθαι τοῦ πεπονθότος, ἢ ὅτι μάλιστα πλησιέσταται. *hoc est: Atqui sanè in uniuersum illud ab eo didicimus, quod incipientes fluxiones reuellere oporteat: fixas uero in laborante particula, aut ab ea quæ affligitur parte, uel à* D *maxime uicina uacuandas esse. Proinde rectè iam ab Hippocrate dicitur, alium humorem non euntem educendum esse, nempe resistentem atq; in affecta iam parte fixum, nec sua sponte prodeuntem. Cæterum contingit nonnunquam ut natura sua industria, citra medici operam, humorem infestantem euacuet. Id quod si accidit, tum tria medicus consideret. Primum, num uacuatio ea bona & utilis sit: id quod duobus potissimum signis deprehendet, nempe si cõtulerit, et ægrotantes hanc leuiter ferunt. Hinc in aphorismis inquit:* ἐν ταραχῇσι τῆς κοιλίης καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι τοῖσιν αὐτομάτως γινομένοισιν, ἢν μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. οὕτω δὲ καὶ κενεαγγείη, ἢν μὲν οἷα δεῖ γίγνεσθαι γίγνοιτο, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. *hoc est: In perturbationibus uentris & uomitibus spontaneis siquidem talia purgentur qualia purgari oportet, confert & leuiter ferunt: sin minus, contrà. Sic & uasorum inanitio si talis fiat qualis fieri debet, confert, & facile ferunt: sin minus contrà. Proinde ubi medicus ægrotantes spontaneam illam naturæ uacuationem facile tolerare, & nonnihil etiam ijs conferre uidet, non est cur illam cohibeat aut constringat. Si uero contrarium acciderit, id quod fit ubi ea quæ utilia sunt excernũtur, tum certe cohibendæ erunt, quemadmodum alibi etiam in medicamentorũ purgantium usu faciendũ esse medico suadet*

In spontaneis uacuationibus tria consideranda.

Num bona sit.

2. aph. 2.

Quando cohibendæ spõtaneæ uacuationes.

A *suadet Hippocrates, ita scribens:* ἐν τῇσι φαρμακείῃσι τοιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώματος ὁκοῖα καὶ αὐτόματα ἰόντα, χρήσιμα, τὰ δὲ ἐναντίως ἰόντα, παύειν. *id est: In medicationibus talia ducere ex corpore, qualia uel sponte prodeunt, utile: quæ uero contrario exeunt modo, cohibere oportet. Alterum quod in spontaneis euacuationibus medico expendendũ erit, est ut consideret num moderata sit & perfecta. Nam si natura integre, perfecte, ac sufficienter humorem molestantem eduxerit, nihil medici auxilio opus erit, sed totum naturæ permittendum. Hinc est quod in aphorismis scribat:* τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, μὴ κινεῖν μηδὲ νεωτεροποιέειν, μήτε φαρμακείῃσι, μήτ᾽ ἄλλοισιν ἐρεθισμοῖσι χρῆσθαι, ἀλλ᾽ ἐᾶν. *quod est: Quæ iudicantur, aut iudicata sunt integre, nõ mouere neq; nouare, uel medicamentis, uel alijs incitamentis, sed sinere oportet. Quod si uero immoderata sit, cohibere multitudinẽ oportet, quando Hippoc. etiã autore,* πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, *id est, nimiũ omne naturæ inimicum sit. Tertiũ quod in spontaneis euacuationibus medico considerandũ uenit, est ut animum attendat an deficientes sint: nam ubi tales esse contigerit, tum medicus naturam adiuuet: id quod fit quando deficientem uacuationẽ per medicamenta purgantia aliaq; irritamenta promouerit: id quod hoc loci Hippoc. dixit* συνεκχυμοῦν, *id est coeffundere.* ἐκχύμωσις *nanq; illi nihil aliud est, nisi sanguinis ex uasis effusio* 1.aph.20. 2.aph.51. Num deficiens. συνεκχυμοῦν

B *& uacuatio. Vt autem Hippocrates medicum, quo naturam in ijs quæ recte ab illa fiunt, in artis operibus imitaretur, admoneret, mox hæc uerba adijcere uoluit, Simile operari oportet. In quibus sane explicandis, mirum in modum ueteres Hippoc. interpretes sudarunt, at ualde temere, cum ijs uerbis nihil aliud innuat, nisi ut in adiuuanda natura medicus studeat, quo humori probè à natura uacuato similem cõmisceat, hoc est, caueat ne alium quàm natura sua sponte excreuit humorem ipse per medicamenta aliaq; incitamenta educat. Verbi gratia, si uiderit à natura uacuari flauam bilem, conetur & ipse eandem illam medicamento aliquo quod bilis eductiuum sit, expellere. Sin pituitam, & hanc omnino euacuet. Quod si uero atra bilis corpus infestauerit, & hoc nomine à natura excernatur, à pituita abstineat medicus, & bilem infestantem potius educat. Neq; medicus naturã in eo tantum imitetur quod humorem similẽ quem illa excernit ipse quoq; euacuet, sed per loca etiam conferentia, & ad quæ hæc ipsa maxime tendit, illũ educat. Veluti si ad intestina noxium humorem protrudat natura, per eadem etiam ipse illum euacuet. Sin ad cutem, & hinc per ea quæ sudorem promouent educat. Proinde quocunq; genere uacuationis natura commode usa fuerit, atq; ad quæcunq; loca uacuationis conferentia humores molestantes protruserit, eodem etiam medicus uti, & per eadem loca uacuare studeat. Præterea quod in græco contextu* Medicus naturã in ijs quæ recte ab ea fiunt, imitetur.

Dolor dolorem non sedat.

sequitur, οἷον ὀδύνη ὀδύνην παύει, hoc est, ueluti dolorem dolor sedat, plane expungendum erit: exemplum nanq; adulterinum & mendax est eius quod praecedit, nimirum simile operari oportet, ab aliquo indocto & Hippocratis dictionem non intelligente enarrationi adscriptum, & confestim, ut Galenus etiam in commentariis testatur, à transcriptore in contextum perperam, & praeter Hippocratis mentem translatum. Hinc est quod tam in graecis, quàm in latina nostra uersione, haec uerba penitus omiserim, ne scilicet improuido cuidam lectori, tanquam ex sententia Hippocratis dicta essent, imponerent. Quicunq; autem illa inferre uoluit, certum est hunc in ea fuisse sententia, ut crederet curationem interdum fieri posse per similia: id quod quàm absurdum sit dicere, nemo non nouit. Communissimum nanq; hoc axioma, Contraria contrariis curantur, inuerteretur: quod nō solum Hippocrates, ut ex praecedentibus abunde constat, sed etiam Galenus, & omnes quotquot rationalem medicinā professi sunt, tanquam infallibile & omnium certissimum principium inculcarunt. Quod ad Hippocratem attinet, habes euidentissimum apud eundem exemplum, quo ille errorem eorum qui curationem à similibus fieri posse existimarunt, explodere conatus est, dum in aphorismis sic inquit: ἔστι δὲ ὅκου ἐπὶ τετάνου ἄνευ ἕλκεος, νέῳ εὐσάρκῳ, θέρεος μέσου, ψυχροῦ πολλοῦ κατάχυσις ἐπανάκλησιν θέρμης ποιέεται. θέρμη δὲ ταῦτα ῥύεται. hoc est: Est autem ubi in distentione sine ulcere, iuuene bene carnoso, media aestate, frigidae aquae larga perfusio calorem reuocat. Calor autem mala haec tollit. Quibus uerbis eos redarguit, qui distentionem morbum per se frigidum, à frigido atq; adeò simili auxilio, curari posse putabant. Nō enim aqua frigida corpori large infusa, ui sua morbum hunc curat, sed calor, cuius reuocationem aquae frigidae occursus facit. Quapropter ubi illius reuocationem non fecerit, quemadmodum contingit ubi calor natiuus debilis admodum fuerit, tum certe summè incommodabit. Perinde autem ut hoc quod frigidum esse remediū putatur, interdum quia calefacit frigido affectui prodest: sic quoq; calefacientia nonnunquam ex accidente, eo quod igneum calorem discutiunt, infrigidare possunt. Omnis tamen curatio primum & per se, per contraria fit. Atq; hinc est etiam quod tam diligens passim in suis therapeuticis libris in perdocendo hoc uulgatissimo theoremate fuerit Galenus: probe enim sibi constabat, nō deesse quosdam, qui à simili etiam curationem fieri posse existimarent. Proinde cum unus tantum sit in uniuersum curationis modus, qui scilicet per contraria affectum morbū facientē extirpet, meritò illa uerba, Veluti dolorem dolor mitigat, tanquam adulterina & Hippocrate indigna, expunximus. Nec est cur aliquem moueat quod hoc loci quidam obiicere solent, dicentes, si in ischiadicis quis coxā usserit,

Margin notes: C — Curatio non fit per similia, sed contraria. — 5. aph. 21. — D — Obiectio diluitur

A *usserit, tum dolor dolorē sanabit. Neq; enim dolor qua dolor est, dolorē sedat, sed quia contrariū affectui morbum facienti affert. Sic in coxæ dolore cum ægri uruntur, nō sanè ob id curantur quod dolorē dolor mitiget, sed ideo potius quod ustio, cui dolor casu accidit, frigidos ac crassos humores coxæ dolorē generantes discutiat. Nam si dolor qua dolor est coxendicē curaret, certe fracto penitus membro morbus desineret: atqui utcunq; membrū frangens dolorem excites, nō est tamen cur ob id coxæ dolorem auferas. Pari ratione si in dentium uehementi dolore dentem exemeris, cessabit quidem dolor, at non per dolorem extracti dentis factum, sed per extractionē potius eiusdem, cui dolor accessit. Nā si absq; dolore extrahi potuisset, nihilominus dolore æger liberatus fuisset. Et quid multis moror, utcunq; dolorē dentem molestantem afficias, frangas, contundas, cōmoueasq;, nunquam tamen nisi eundem eximas, indolentē facies. His accedit quod uidemus multas corporis partes per ea curari remedia quæ dolorem sedant,* ἀνώδυνα *Græci uocant, quod fieri non posset, si dolor nō nisi per dolorem sibi similem amoueretur. Liquet itaq; unum duntaxat esse quod morbū profligat, id nimirū quod affectum morbum facientem quomodolibet, uel sine dolore, uel cum dolore, extirpat. Iterum instabunt, uomitū uomitu multoties, & clysteri acri excrementa mordicantia,* Obiectio altera.
B *atq; adeò simile per simile posse curari asserentes. Quibus ita respōsum sit.* Vomitum nō curari à uomitu.
Curatio nequaquā per similia fit, sed per affectus potius qui nauseam concitat, aut mordicationē in intestinis procreat, amolitionē. Amouebitur autem ubi humores nauseam & intestinorū morsum efficientes uacuantur, aut ubi concocti in bonam qualitatem mutantur, aut temperantur. Vacuare uero humorem alienū & præter naturam, contrariū est eius retentioni: & mutatio prioris qualitatis per contrariā etiam qualitatem fiat necesse est. Non itaq; simpliciter uomitus uomitū curat, neq; intestinorū morsum clysteres acres, sed quia noxij humores nauseam & morsum excitantes euacuant, atq; adeò affectum contrarium, & morbum facientem tollunt. Potest & nausea sine uomitu curari, si ad alterū locum, puta ad intestina humor noxius transferatur. Morsum etiā in intestinis ab acribus humoribus factū, ut iam diximus, sine clysteribus acribus curare licebit, ubi qualitates illorum prauæ in meliores transmutatæ fuerint. Sed ad Hippocratis explanationem reuertamur, qui nunc quo pacto humores partibus in uniuersum dissimiles, in alias transferēdi sunt, edocet, sic dicens: Dissimilia si sursum elata repunt, deorsum soluere expedit: & è regione. Dissimilia quidem quæ præter naturā in membris generantur uocat, id quod in commentarijs etiam testatur Galenus ijs uerbis: νοούντων ἡμῶν ἀνόμοια λελέχθαι τὰ τοῖς τόποις μὴ οἰκεῖα. *id est; Scire nos oportet dissimilia dicta esse quæ locis non sunt familiaria ac pro-* Dissimilia quæ.

pria. Sunt uero ea quæ membris nõ sunt propria, ad contraria reuellenda loca: nimirũ si sursum elata, id est, in sublime tracta repunt, deorsum: & è regione si deorsum tendunt, sursum. Loquitur autem hoc loci de prima affectus generatione, dum præcipit confestim humores hunc efficientes ad contraria C

ἀρθέντα. loca reuellendos esse, id quod uerbũ hoc ἀρθέντα satis monstrat, quod ueluti iam tendentia ac impetum in alienum locum facientia significat: ut sit sensus, Quæ in superioribus corporis locis præter naturam generationem habent, ea ad inferiora reuellenda sunt: quæ uero in infernis, ad superiora ducenda. Verbi gratia, si in pedes aut crura fluxum decumbere cognouerimus, ex uenis quæ in cubito sunt sanguinẽ auferendo, aut uomitum ciendo, reuulsio ad superna fiat. Sic in nimio quoq; mensium profluuio, cucurbitulas mammis adhibentes sursum reuellemus: quemadmodum in aphorismis ita scribens testatur

5. aph. Hippocrates: γυναικὶ τὰ καταμήνια ἢν βούλῃ ἐπισχεῖν, σικύην ὡς μεγίστην πρὸς τοὺς τιτθοὺς πρόσβαλε. quod est: Mulieri si menstrua sistere uelis, cucurbitulã maximam ad mammas appone. De eo quod ab infernis ad superiora repit, habes exemplum in textu, quod monstrat quibus idipsum auxilijs ad inferiora reuellendum sit. Ait enim, ueluti capitis dissimilia purgatio, uenæq; sectio soluunt. In græco est, οἷον κεφαλῆς, κάθαρσις, φλεβοτομία. Sunt autem aliqua hic quæ ad perfectam sententiam faciunt omissa; D id quod nulli mirum uideri debet, quando hunc librum in memoriæ tantum subsidium sibiipsi Hippocrates scripserit, ideoq; factum ut hic pleraq; ænigmaticῶs & laconicè dicta sint. Id autem uoluisse dicere Hippocratem ex præcedentibus satis liquet, οἷον κεφαλῆς ἀνόμοια, κάθαρσις καὶ φλεβοτομία λύει. Purgationem autem ad inferiora reuellere quæ in superioribus sunt, notius est quàm ut demonstrari debeat. Manifestissimum uero eius rei exemplum habes in surditate, quam aluus soluta cessare facit, ut in aphorismis etiam te-

4. aph. 28 statur Hippocrates, ubi ita scriptum reliquit: ὁκόσοισι χολώδεα τὰ διαχωρήματα, κωφώσιος γινομένης, παύεται. καὶ ὁκόσοισι κώφωσις, χολωδέων γινομένων, παύεται. id est: Quibus biliosæ deiectiones sunt, ijs superueniente surditate cessant. Et quibus surditas est, ijs biliosis deiectioni-

4. aph. 60. bus superuenientibus desinit. Et rursus in eodem libro: ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὰ ὦτα κωφωθῇ, αἷμα ἐκ ῥινῶν ῥυὲν, ἢ κοιλίη ἐκταραχθεῖσα, λύει τὸ νόσημα. hoc est: Quibus in febribus aures obsurduerunt, his sanguis ex naribus fluens, aut aluus perturbata, morbũ soluit. Nõ autẽ cuiusq; uenæ sectio humores dissimiles ex capite ad inferna reuellit, sed eius tantum quæ in cubito è directo sito est exterior, & humeralis dicitur. Testis est Galenus, qui in libro de curatione per uenæ sectionẽ in hunc scribit modũ: τρεῖς τρόποι τοίνυν κατ᾽ ἀγκῶνα φλεβοτομίας εἰσὶν, ὁ ἔνδον, καὶ ὁ ἐκτὸς, καὶ ὁ μέσος.

A ὁ μέσος. ὁ μὲν οὖν ἔνδον ἐστὶ τῶν τὰ κάτω τοῦ τραχήλου πεπονθότων ὠφέλιμος. ὁ δὲ ἐκτὸς, ἐστὶ τῶν ὑπὲρ τούτων, ἢ προσώπου, ἢ κεφαλῆς. *id est: Tres sunt rationes uenæ sectionis in cubito, interior scilicet, exterior, & media. Interior igitur in ijs quibus inferiores colli partes afficiuntur, utilis est. Exterior uero in ijs quæ illis superiores sunt, faciei uidelicet aut capitis. Tum autem purgatio & uenæ sectio, humores noxios ex capite deorsum trahunt, quando nõ temerè, hoc est, intempestiue & inconsultò deducunt. Haud uero intempestiue deducunt, ubi inter initia, antequam humores membro impingantur, admouentur. Quod si uero adhibueris illa postquã infixi fuerint, tũ certe resistent, & minime ab affecta particula, sicuti paulò ante diximus, auellentur. Inconsultò certe deducent, quando uenæ sectio adhibetur, ubi purgationem adhibere consultius esset: & contrà. Inconsultò quoq; deducent, ubi plus quàm oporteat euacuabunt. Incõsultò deducet purgatio, quando pituitã educens medicamentum exhibetur huic, cui bilis flaua sursum tendit: & è regione. Per hæc itaq; uerba* τὰ εἰκῆ, *hoc est, nõ temerè, Hippocrates tria respicienda monet, tempus, qualitatem & quantitatem euacuationis, ut scilicet humores tempestiue, & tales quales conuenit, & quantum oportet euacuentur. Quod si factum fuerit, tum certe cõmode ex capite quicquid noxium*

B *est deducent. Perperàm itaq; Asulanum Hippocratis exemplar* ἀκει *habet, cum inuersis potius literis* εἰκῆ, *suffragantibus nobis nõ solum Galenianis exemplaribus, uerumetiã ratione ipsa, legendum sit. Quod ad Calui uersionem attinet, nõ est cur membratim illam hic examinemus: uix enim uerbũ est quod reprehensionem subterfugere possit. Diligens autem lector illam cum nostra conferat, & sole clarius perspiciet Caluum in uniuersa illa Hippocratis sententia ne uerbum quidem intellexisse. Proinde si Calui te interpretationem legere contigerit, mera te somnia legere putato: nam planè nihil habet quod Hippocratis genuinam mentem referat.* Asulanum exemplar emendatur.

APHORISMVS IIII.

Abſceſſus, ueluti bubones, ſignificant membra à quibus progerminant. Sed & cum aliorum membrorum mali ſint, maxime tamen maligni ſunt qui circa uiſcera apparent.

Etsi in hanc sententiam Galeni commentarios maxime desiderarim, cum tamen prorsus interciderint, aut saltem apud nos non extent, & nonnihil obscuritatis Hippocratis uerba præ se ferant, illam ut potuimus interpretati sumus, non inuisuri gloriam huic qui interpretationem nostra meliorem attulerit. Nihil uero aliud hoc loci Hippocrates innuere uidetur, nisi quod abscessus, quicunq; illi sint, dum extra in corpore apparent, signa sint eorum membrorum à quibus erumpunt. Id quod de ipsis maxime bubonibus dici po-

teſt, qui orti in corpore, euidenter membrum unde humores noxij qui partim adbuc intus latent, partim extra progrediuntur, oſtendunt. Quæ ut rectius intelligantur, animaduertendum Græcis ἀπόστασις καὶ ἀπόστημα esse id quod Latini abſceſſum nominant. Eſt autem abſceſſus, dum humor aut ſpiritus uaporoſus, teſte Galeno lib. ſecundo ad Glauconẽ, in aliquod ſpatium abſcedit. Proinde nomen hoc generale eſt, & multos ſub ſe tumores præter naturam complectitur. Perperàm igitur faciunt medici noſtræ ætatis barbari, quod nomen apoſtematis cum phlegmone, quæ dictio Græcis inflammationem ſignificat, confundunt: multo enim generalius eſt, quàm ut cum phlegmone coincidere poſsit. Quum uero abſceſſuum nonnulli ſint interiores, nõnulli uero exteriores, de ijs tantum quæ extrinſecus apparent, & bubonibus præſertim, in prima huius ſententiæ parte loqui uidetur, dum illos membra à quibus humores noxij protruduntur, ſignificare ſcribit. Sunt autẽ βουβῶνες qui aut offenſa propinqua parte, aut ulceribus alijs, aut doloribus in glandulis naſcuntur tumores. Et hi ſanè periculo uacant. Quandocũq; uero emerſerint, membrum aliquod propinquum aut offenſum eſſe, aut ulcere, aut dolore affici ſignificabunt. Sic in peſtilenti febre præſenti periculo bubones inferioribus, alis, & collo ingruere ſolent, qui iterum membra à quibus noxij & uenenati humores expelluntur, monſtrare ſolent. In collo nanq; ſi apparuerint, cerebrum, ſub alis uero cor, in femore autem & inguinibus iecur à ſe protrudere noxia indicabunt. Nihil uero mirum erit uiſcerum abſceſſus, qui ut in libro de inæquali intemperie teſtatur Galenus, in uenas & arterias, quas in ſe continent, erumpunt, per glandulas iam intumentes ſignificari, ſi cauſam modo emergentium bubonum quiſpiam perſpectam habuerit, quam Galenus lib. xiij. ther. metho. ijs uerbis refert: μεμνῆσθαι δ' οἶμαί σε καὶ τούτου τοῦ δεδειγμένου πολλάκις, ὡς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων μορίων ὠθούμενα τὰ περιττὰ κατὰ πλῆθος ἢ ποιότητα τοῖς ἀσθενεστέροις ἐγκατασκήπτει, καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ οἱ ἀδένες ἑτοίμως δέχονται τὸ ῥεῦμα, καὶ μάλισθ' ὅσοι μανώτεροι φύσει. σφοδρότερος μὲν γὰρ ὁ τῶν ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων καὶ μυῶν ἐστι τόνος, ἀσθενέστερος δὲ καὶ ἴσος οὐδ' ὅλως ὁ τῶν ἀδενωδῶν σωμάτων. οὕτως οὖν ἐπειδὰν ἕλκος ἐν δακτύλῳ γινόμενον ἤτοι ποδὸς ἢ χειρὸς οἱ κατὰ τὸν βουβῶνα καὶ τὴν μασχάλην ἐξαίρονταί τε καὶ φλεγμαίνουσι, τοῦ καταῤῥέοντος ἐπ' ἄκρον τὸ κῶλον αἵματος ἀπολαβόντες πρῶτοι, καὶ κατὰ τράχηλον δὲ καὶ παρ' ὦτα πολλάκις ἐξήρθησαν ἀδένες ἑλκῶν γινομένων, ἤτοι κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ τὸν τράχηλον, ἢ τι τῶν πλησίων μορίων. ὀνομάζουσι δὲ τοὺς ἐξαρθέντας ἀδένας βουβῶνας. quod eſt: Tibi uero arbitror non excidit id quod à nobis ſæpe monſtratum eſt, quod ſuperuacanea ob redundantiam uel extraneam qualitatem à ualentioribus par-

Marginal notes: ἀπόστασις. Abſceſſus. Βουβῶνες. C D

bus par-

A bus partibus expulsa, in imbecilliores procumbunt, atq; hinc accidit ut glandulæ facilè fluxionē recipiant, & maximè quæ rariores natura sunt: quippè ualentius est arteriarum, & uenarum, & neruorum & musculorum robur, imbecillius autem & fortè nullum omnino corporum quæ glandularum sunt natura. Sic igitur propter ulcus quod in manus aut pedis digito fit, glandulæ in inguinibus & alis intumescunt ac inflammantur, quum defluentem ad ultimos artus sanguinem priores exceperint. Quinetiam in collo & secus aures glandulæ sæpenumero ijs quibus in capite, collo, aut aliqua uicina parte ulcus est natum, intumescunt. Nominant uero glandulas quæ sic intumuerunt, bubones. Hactenus Galenus. Ex quibus sanè uerbis, nō tantum quid bubones sunt, sed etiam ratio cur fiant in corpore manifestatur, nimirū quod glandulæ facilè fluxiones recipiant. Quum autem glandulæ redundantias à ualentioribus membris pulsas suscipiant, et ob id intumescant, quid miri esse potest si membra unde eiusmodi redundantiæ erumpunt, significent? Rectè itaq; Hippocrates dixit, bubones esse σημεῖον τῶν τὰ βλαστήματα ἐχόντων μορίων. Quum uero βλαστήματα propriè Græcis sint germina quæ in arboribus ac plantis existunt, hic certè metaphoricῶς sic uocauit superuacanea ac noxia, quæ à uiscerib. iam ad glandulas procūbunt ac ueluti progerminant. βλαστήματα.

B Quemadmodū enim plantarum arborúmue germina cum dehiscunt, iam partim intus latent, partim extra prorumpunt: sic etiam uiscerum redundantiæ bubones excitantes, partim adhuc in corpore latent, partim uero extra iam erumpunt. Sic in bubonibus pestiferis uidemus nonnunquam enatos bubones mox euanescere, quod nimirum natura imbecillis iam, ac à ueneno deuicta, id quod adhuc in corpore latet, non potis sit expellere. Membra itaq; habentia βλαστήματα, hoc est, progerminationes, sunt quæ noxias iam redundantias quas in se continuere, ad alia, glandulas scilicet, protrudunt: nam ab ijs ueluti germina ex arbore prodeunt. Porrò cum omnium membrorum bubones mali sint, nam aut dolorem, aut ulcus, aut aliam redundantiam portendunt, omnium certè pessimi sunt, qui, ut ait Hippocrates, ἀπὸ σπλάγχνων, id est, à uisceribus & membris principatum aliquem in corpore gerentibus, ut est cerebrum, cor & iecur, emergunt. Ea nanq; cum cæteris omnibus præstent, & corpori maximè necessaria sint, si in illis redundantia præter naturam fuerit, quod illorum officium intercidat, præsens ægro exitium imminere necesse est: id quod in pestiferis potissimum bubonibus apparet. Calus hoc loci, ut aliâs sæpe, infantiliter lapsus est, eo quod σπλάγχνα intestina conuertit, quum potius uiscera, hoc est, principalia & nobiliora corporis membra, ut iam diximus, significet.

Membra habentia βλαστήματα.

σπλάγχνων.

APHORISMVS V. C

Spiritus parui, crebri, magni, rari: parui rari, crebri magni, intus parui, extra magni, intus magni, foris parui: hic quidē tardus, ille uero celer. Duplex intrò reuocatio ueluti inspirantibus. Calidus, frigidus.

Hippocrates mira quadam breuitate spirationis differentias hac senten Spiritus quid. *tia complexus est. Spiritum enim hoc in loco uniuersam spirationem uocat,* 1.Præsag.27. *id quod in plerisq; etiam alijs locis facit, ut in præsagijs dum inquit:* πνεῦμα δὲ πυκνὸν μὲν ἐὸν, πόνον σημαίνει ἢ φλεγμονὴν ἐν τοῖσιν ὑπὲρ τῶν φρενῶν χωρίοισι. *id est: Spiritus uero frequens, dolorem, aut inflammationem in partibus septo transuerso superioribus significat. Cuius rei testis grauißimus in commentarijs Galenus est, qui ita scribit:* πνεῦμα μὲν ὀνομάζει νῦν τὸν δὲ τὸν λόγον ὁ Ἱπποκράτης ὅλην τὴν ἀναπνοήν. *quod est: Spiritum in hoc sermone uniuersam spirationem Hippocrates uocat. Sic etiam lib. i. de uict. ratio. in morbis acutis, aphorismo xxxij. spiritum pro uniuersa spiratione accepit, ut in eius explanatione testatur Galenus, sic scribens:* κέκληκε δὲ τὴν ὅλην ἀναπνοὴν πνεῦμα καὶ τῷ προγνωστικῷ συγγράμματι, καὶ τοῖς ἐπιδημίοις. *hoc est: Nominauit autem totam spirationem spiritum, & in præsagio, & in libris populariter uagantium morborum.* Spirationis partes. *Sunt autem duæ primæ & principalißimæ totius spirationis, ut in lib. primo de spirandi difficultate Galenus testatur, partes: una qua spiritus ad interna fertur, Græcis* εἰσπνοὴ, *Latinis inspiratio dicta: altera qua ad externa fertur, Græcis* ἐκπνοὴ, *Latinis uero expiratio nominata. Inspiratione itaq; aerem ad refrigerandum cordis calorem feruoremúe inducimus: expiratione autem fumos noxios exhalamus. Porrò spirationum quædam* Spirationis simplicis differētiæ. *simplex, quædam uero composita. Simplicis sanè quatuor in primis differentias hoc loco recenset Hippocrates, crebram, raram, magnam & paruam. Harum duæ primæ à quantitate interuallorū, (ita enim tempus quod inter sensibilem spirationem intercedit, uocant) aliæ uero duæ à quantitate dilatationis instrumentorum respirationi deseruientium, sumuntur.* Crebra. *Crebra itaq;* Rara. *spiratio seu frequens est, quæ modico interposito interuallo fit. Rara autem* Magna. *quæ longo. Magna, in qua instrumentorum spirationi deseruientium magna* Parua. *fit dilatatio. Parua cōtrà, ubi eorundē modica fit dilatatio. Sunt uero præter quatuor iam dictas differentias adhuc aliæ duæ spirationis simplicis differentiæ, uelox scilicet & tarda, quarum paulò post mentionem facit Hippocrates, dum inquit: Spiritus hic quidem tardus, ille uero celer. Sic enim interpretandæ sunt dictiones* ἐκτείνων καὶ κατεπείγων, *ut testatur Galenus lib. tertio de spirandi difficultate, ubi in hunc modum scribit:* ἐκτείνοντα μὲν γὰρ πνεῦμα τὸ βραδὺ, κατεπείγοντα δὲ τὸ ταχὺ λέγει. *id est,* ἐκτείνοντα *tardam*

D

A *tardam, κατεπείγους uero celerem spirationem dicit. Sumuntur autem hæ differentiæ à tempore dilatationis, ut uelox spiratio nihil aliud sit, nisi cum* Velox spiratio.
paruo tempore instrumenta respiratoria dilatantur. Tarda uero, quando Tarda.
longo tempore distenduntur. Suntq; in uniuersum sex simplices spirationis differentiæ. Cæterum post simplices spirationis differentias, compositas Compositæ spirationis differentiæ
etiam enumerat Hippocrates, & itidem quatuor esse ait, paruam uidelicet & raram, crebram & magnam, paruam & crebram, magnam & raram. Quid autem quæuis illarum portendat, ex libris Galeni de spirandi difficultate discere poteris. In præsentiarum id dixisse sat sit, paruam & raram fieri, ubi calor natiuus iam fermè extinctus est, & interiora corporis refrigerata sunt. Crebra & magna, ut paulò ante ex Hippoc. sententia dictum est, cum immodicus dolor, aut inflammatio circa cor aut pulmonem existit. Parua & crebra, dum uiscera inflammatione aliqua molestantur. Magna uero & rara, delirium portendere solet, Hippocrate teste, qui in præsagijs sic inquit: πνεῦμα μέγα ἀναπνεόμενον καὶ διὰ πολλοῦ χρόνου, παρα- 1. præsag. 27.
φροσύνην δηλοῖ. quod est: Magnus spiritus multoq; interposito tempore factus, delirium indicat. Post hæc Hippocrates inæqualis spirationis differentias recenset, dicens: Quædam intus parua, extra magna: & è regione, Inæqualis spirationis differentiæ
B *aliqua extra parua, intus uero magna. Neq; enim raro contingit ut inspiratio sit parua, expiratio autem magna, & contrà: cuius rei causam Galenus lib. primo de difficul. spirandi tradit. Exemplaria quæ ex Asulani officina prodierunt, hoc loco deprauata sunt, eo quod alteram inæqualis spirationis coniugationẽ, ἔξω μεγάλα, prorsus omittunt, quam tamen emendata Hippocratis exemplaria habent. Etsi uero hoc ipsum ex Galeni commentarijs in hanc sententiã conscriptis colligere nõ liceat, quod temporis iniuria interciderint, satis tamen ex libro tertio de spirandi difficultate, ubi hanc sententiã explicat, partem illam, ἔξω μεγάλα, minime esse negligendam liquet. Pergit deinceps in connumerandis inæqualis spirationis differentijs Hippoc. dicens: Duplex nonnunquam intrò reuocatio ueluti inspirantibus, id quod* Duplex intrò reuocatio.
fit ubi inter spirandum spiritus subsistit & quasi offenditur, adeò ut conduplicatus intrò, tanquam iam iterata inspiratione reuocetur: id quod infantibus plorantibus non raro accidere uidemus, ut in commentarijs in Hippocratis aphorismos testatur Galenus, in eum modum scribens: τὰ παιδία, 6. aph. 54.
πολλάκις ὁρᾶται ἤδη τὸν τοῦ κλαίειν καιρὸν εἰσπνέοντα, διακεκομμένην τὴν πνοὴν ἱσταμένου μεταξὺ τοῦ θώρακος, εἶτ' αὖθις τὸ λεῖπον προστιθέντος ὅπερ αὐτὸς ἐν ἐπιδημίαις ὡδί πως εἶπε, διπλῆ εἴσω ἐπανάκλησις, οἷον ἐπεισπνέουσι. hoc est: Pueruli sæpe uidentur quo plorant tempore inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod deficit ad-

iiciente, inſpirare. Quod ipſe in Epidemiis ita dixit: Duplex intrò reuocatio, ueluti inſpirantibus. Sunt autem multæ aliæ cauſæ, ob quas eiuſmodi inæqualis ſpiratio fieri poteſt. Accidit enim interdũ, ut ibidem docet Galenus, ex potentia fatigata ſupra modum, interdum ex duritie inſtrumentorum, nõnunquam etiam ambabus cauſis ſimul conuenientibus, ſed & aliquando propter aliquam muſculorum pectoris ſimilem conuulſioni diſpoſitionem. Nam & uis imbecillis quando ſemel nequiuerit eatenus attollere thoracem, quatenus animali eſt neceſſarium, in media ſtat operatione, primum quieſcens, deinde ſic iterum cum impetu ſe effert. Durum uero inſtrumentũ cum nõ prompte ſequatur potentiam attollentem, ab ipſa uibratum uiolenter attollitur. Quando autem frigus muſculos thoracis apprehenderit, uel etiam neruos, durities quædam inſtrumentis adueniet, & motus ſimilis conuulſioni. Hactenus Galenus. Et quæ hucuſq; ab Hippoc. dicta eſt inæqualis ſpirationis C

Calidus, frigidus *differentia, ad ipſam inſpirationem ſpectat. Quæ uero iam ſequitur, ad alteram ſpirationis partem, nempe expirationem pertinet, quæ interdum frigida, interdum uero calida exiſtit. Sic autem eſſe intelligendum hoc loci Hippocratem ubi ait, Calidus, frigidus, abunde mõſtrat lib. tertio de diffi. ſpirandi Galenus, in eam ſententiam ſcribens:* ἐφεξῆς δὲ πρόσκειταί τις ἀντίθεσις ἄλλη δυσπνοιῶν ἐπὶ τελευτῇ τοῦ λόγου παντός, ὧδέ πως γεγραμμένη, θερμὸν, ψυχρὸν, ἵνα δηλονότι κἀνταῦθα προσυπακούωμεν τὸ πνεῦμα. καθάπερ γὰρ μέγα καὶ μικρὸν, καὶ πυκνὸν καὶ ἀραιὸν, οὕτω καὶ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἐκπνεῖται τὸ πνεῦμα. *id eſt: Deinceps uero in fine totius ſermonis alia quædam difficilium ſpirationum oppoſitio adiacet, ad hunc modum ſcripta, calidus, frigidus, ut uidelicet ibidem ſpiritus ſubaudiamus. Perinde enim ut magnus & paruus, frequens ac rarus, ita etiam calidus & frigidus exhalatur ſpiritus. Spiritum uero aliquando exhalari* D

1. Præſag. 27. *frigidum, in præſagiis ſic ſcribens teſtatur Hippocrates:* πνεῦμα ψυχρὸν ἐκπνεόμενον ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ τοῦ στόματος, ὀλέθριον κάρτα ἤδη γίνεται. *quod eſt: Spiritus frigidus ex naribus & ore exhalatus admodum letalis eſt. Pleniorem ſi quis huius ſententiæ explicationẽ deſiderat, Galeni libros de ſpirandi difficultate inſcriptos adeat, & exactiſſimã omnium eorum quæ hoc loco tractat Hippocrates, enarrationem offendet. Calui ineptias in ſequentis ſententiæ expoſitione attingemus.*

APHORISMVS VI.

Medicatoria continuarum oſcitationum prolixa ſpiratio. Breuis uero eorum qui nihil aut uix bibunt.

Non me latet quod in Hippocrate ſit μακρόπνους, *ubi nos prolixam ſpirationem uertimus: quæ dictio proprie Galeno libro de expoſitione anti-*

quarum

A quarum dictionum Hippocratis teste, idem quod μακρὸν ἀναπνέων, ἢ διὰ μακροῦ, id est, prolixe & per longa interualla respirans significat. Verum cum non tantum de homine qui prolixe spirat, sed etiã de ipsa spiratione uox illa dicatur, idemq́ ualeat ac μακρόπνοια, interdum, hoc præsertim loco, prolixam spirationẽ potius quàm prolixe spirantem interpretari uolumus, quod ea etiam interpretatio Galeno probetur, ut paulò post uidere licebit. Quod autem de μακρόπνους dictum est, idem de βραχύπνους quoq; uocabulo inaudiendum erit: quod sanè non solum breui, & per modica interualla spirantem, uerumetiam ipsam breuem spirationem apud Hippocratem significat. Non est autem prolixa spiratio alia, nisi ea quam in præcedente hanc sententia raram dixit, quæ scilicet longo interposito interuallo fit. Breuis uero, quam antea crebram seu frequentem nominauit, quæ per modica fit interualla: id quod ex uerbis Galeni, quæ scribit lib. tertio de spirandi difficultate, euidentissimũ fit. Quæ etsi multa admodũ sint, quia tamen planè Hippocratis sententiam enarrant, ideo ordine singula subijciemus. Verba itaq; eius hæc sunt: ἐνταῦθ' εἴτε τὸν ἄνθρωπον μακρόπνουν, εἴτε τὴν δύσπνοιαν αὐτὴν οὕτως ὠνόμαζεν. ὅτι τὸ διὰ μακροῦ χρόνου γινόμενον, τουτέστι τὸ ἀραιὸν πνεῦμα, καὶ προσέτι τὸ μέγα, δηλοῦται διὰ τῆς προσηγορίας ταύτης, ἐν τῷ δευτέρῳ δέδεικται λόγῳ, καθάπερ γε καὶ ὡς τὸ

B δι' ὀλίγου, τουτέστι τὸ πυκνὸν, καὶ προσέτι τὸ μικρὸν ἐκ τοῦ βραχύπνους. ἐντέλεον ἤτοι σημεῖον ἢ αἴτιον, ἑκάτερον γὰρ ἔστι δείξασθαι, τῶν συνεχῶν χασμῶν τὸ μέγα καὶ ἀραιὸν γίγνεσθαι τὸ πνεῦμα. σημεῖον μὲν ὡς εἰς τἀναντία τῆς διαθέσεως μεθισταμένης, αἴτιον δὲ, ὅτι ἐναντίων ἐναντία τὰ ἰάματα. χασμῶνται γὰρ καὶ σκορδινῶνται, ἀτμώδους τινὸς καὶ παχέος πνεύματος ἐν τῷ μυώδει γένει κατειλημμένου, καθότι δέδεικται δι' ἑτέρων. εὐθὺς δ' οἷς τοῦτο συμβέβηκε καὶ συνεχῶς ἐκπνέουσιν, ὡς ἂν ἐκκαθαιρομένου τε καὶ κενουμένου τοῦ τοιούτου πνεύματος ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς. εἰ δέ τις μηκέτι συνεχῶς, ἀλλ' ἤδη διὰ μακροῦ χρόνου τὰς ἐκπνοὰς ποιεῖται, δῆλον ὡς αἱ προϋπάρχουσαι διαθέσεις αὐτῷ πέπαυνται, καὶ σημεῖον οὕτως ἐντέλεον ἡ μακρόπνοια τοῦ χάσμης ἔσται. καὶ μὴν δὴ καὶ ὡς αἰτίαν ἰωμένην τὴν μακρόπνοιαν τὰς χάσμας τὰς συνεχεῖς ἀκούειν ἐγχωρεῖ, δοκεῖ μοι δὲ καὶ αὐτὸ μηκέτι δεῖσθαι μακροῦ λόγου. τὸ γὰρ ἕως πλείστου τὴν ἀναπνοὴν ἐπισχεῖν, ὅπερ ὀνομάζεται κατάληψις πνεύματος, ᾧ λόγῳ τοὺς λυγμοὺς ἰᾶται, τούτῳ καὶ τὰς χάσμας ἰάσεται. καὶ γὰρ οὖν καὶ ποιοῦσιν ὡδὶ τοῖς γυμνασίοις αὐτὸ σύμπαντες οἱ ἀθληταί, διωθεῖσθαι τῇ βίᾳ σπεύδοντες ἅπαν, ὅσον ἐν τοῖς κατὰ δέρμα λεπτοῖς πόροις, ἢ ὑγρὸν ἢ ἀτμῶν ἴσχεται. διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἡ μακρόπνοια τῶν συνεχῶν χασμῶν σημεῖον ἐστιν ἢ αἴτιον ἰατρικόν. quod est: In præsentia uel hominem

Βραχύπνους.

Prolixa spiratio.

Breuis spiritus.

prolixe ſpirantem, uel difficilem ſpirationem ipſam ſic nominauit. Quod uero per longa interualla factam, hoc eſt, raram ſpirationem, & praeterea magnam etiam per hoc nomen, quemadmodum utiq; per eam quae per modica fit interualla, hoc eſt, crebram, & praeterea etiam paruam per βραχύπνους *ſignificet, in ſecundo libro demonſtratum eſt. Medicatoria igitur nota uel cauſa, utrunq; enim demonſtrari poteſt, continuarum oſcitationum magna & rara ſpiratio exiſtit. Signum quidem, tanquam ad contraria iam affectu mutato. Cauſa uero, quoniam cōtrariorum contraria ſunt remedia. Oſcitant enim & pandiculantur continuò, ubi uaporoſus quiſpiam ac craſſus in muſculoſo genere detinetur ſpiritus, ueluti in alijs oſtenſum eſt. Cōfeſtim autem & continuò illi quibus hoc accidit expirant, perinde ac ſi in eiuſmodi expirationibus talis ſpiritus expurgetur ac uacuetur. Proinde ſi quis nō continuò, ſed longo temporis interuallo exhalet, manifeſtum eſt, quod iam praecedentes affectus ceſſarunt, & ſignum quidem hoc modo medicatoriū oſcitationis prolixa ſpiratio erit. Caeterum licebit etiam ut cauſam ſanantem continuas oſcitationes, prolixā ſpirationē inaudire. Videtur autem mihi hoc ipſum longa oratione minime indigere. Nam qua ratione multo tempore cohibere reſpirationē, id quod ſpiritus detentio nominatur, ſingultus ſanat, eadem etiā oſcitationes ſanabit. Faciunt igitur idem in exercitationibus omnes athletae, quum uiolentia quadam uniuerſum hoc humorum aut uaporum, quod in tenuibus cutis meatibus detinetur, expellere conantur. Hoc itaq; nomine prolixa inſpiratio continuarum oſcitationum aut nota, aut cauſa medicatoria exiſtit.* C

Oſcitationis continuae cauſa.

Spiritus detentio ſingultus ſanat. D

Hactenus Galeni uerba primam huius ſententiae partem explicantia recenſuimus. Cum uero non aperte dicat quo pacto ſpiritus detentio oſcitationes ſanet, ſed tantum ad ſingultum collationem faciat, perinde oſcitationem ut illum ſanare aſſerens, ſciendum detentionem ſpiritus ideo ſanare oſcitationes, quod ob cohibitam nimirum reſpirationem calor auctus in omnes anguſtos corporis meatus penetret, atq; adeò craſſum ac uaporoſum ſpiritum in muſculis detentū extenuet ac diſſoluat. Porrò quod ad alteram huius ſententiae partem attinet, nihil aliud innuere uult Hippocrates, niſi quod breuis ſpiratio ſit eorum, qui nihil aut uix bibunt medicatoria. Quum uero non omnino certum ſit, quid per eos qui nō aut uix bibunt intellexerit, ſit ut duplicem quoque interpretationem pars illa accipiat. Sunt enim qui non bibentes ab Hippocrate dici phreniticos putent, quod illi exiguo admodū potu utantur: ſuaeq; ſententiae teſtes habent in primis Hippocratē, qui lib. primo praenotionum in eum ſcribit modum: οἱ φρενιτικοὶ βραχυπόται. *id eſt: Phrenitici potu modico utuntur. Dein etiam Galenum, qui libro quinto cap. tertio de affe. locis ſic de phreniticis ait:* ἀλλὰ καὶ βραχυπόται· πάντες εἰσὶν οὗτοι,

Cur ſpiritus detentio ſanet oſcitationem.

Altera huius ſententiae pars.

Non bibētes qui.

μέγα

A μέγα καὶ ἀραιὸν ἀναπνέουσι. quod est: Atqui omnes illi exiguo potu utuntur, spiratio quoque his magna & rara. Si itaque per non bibentes phreniticos intelligamus, tum certe sensus uerborum Hippocratis is erit, breuem spirationem notam esse medicatoriam eorum qui nihil aut parum bibunt. Si enim rara spiratio phrenitidem præsentem aut futurã paulò post portendit, manifestissimum erit breuem, hoc est, crebram & frequentem eiusdem notam esse medicatoriã, quia affectum iam ad contrarium mutatum esse significat. Mirum uero uidebitur nonnullis cur phrenitici dicti sint βραχυπόται, hoc est, exiguo potu utentes, cum tamen constet illos ob calidum & siccum affectum, quem etiam lingua præ multa siccitate arida abunde monstrat, sitibundos admodum esse. Exiguo sanè potu utuntur phrenitici, nõ quod non sitiant, sed quod bibere, quod illis mens ægrotet, obliuiscantur, atque adeò sitim, quæ etsi maxima sit, nõ sentiant. Hinc lib. secundo aph. sexto in hunc modum scriptum reliquit: ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων μὴ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσεῖ. id est: Quicunque parte aliqua dolentes, dolorem ipsum magna ex parte non sentiunt, his mens ægrotat. Non desunt qui per eos qui nõ bibunt accipi uelint illos, quibus eá quæ circa cor & pulmonem existunt, refrigerata sunt. Nam & hos ipsos modico potu uti euidentissimum est. Et ita sanè breuis spiratio non solum nota, sed etiam causa

B medicatoria erit: id quod plenius explicat Galenus libro tertio περὶ δυσπνοίας, in hunc modum scribens: ἐν δὲ αὖ τοῖσιν ἀπότοισι καὶ μόγις πίνουσιν ἡ βραχύπνοια, τοῦτο δ' οὐκέτι σαφῶς, ἀλλ' ἤδη συμβολικώτερον εἴρηται. πότερον γὰρ τοὺς φρενιτικοὺς ἡγητέον ὑπ' αὐτοῦ δηλοῦσθαι νῦν, ὅτι καὶ δι' ἄλλων εἶπεν, οἱ φρενιτικοὶ βραχυπόται, ψόφου καταπληττόμενοι τρομώδεες, μᾶλλον ἢ οἷς κατέψυκται τὰ περὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν καρδίαν, ὡς ἀναπνεῖν τε ἅμα διὰ μακροῦ, καὶ ψυχρὸν ἐκπνεῖν. ἐπαγγελμένη γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ἡ βραχύπνοια σημεῖον ἰητικόν. ἐπὶ δὲ τῶν κατεψυγμένων οὐ σημεῖον μόνον, ἀλλὰ καὶ αἴτιον. ὡς γὰρ ἡ κατάληψις τοῦ πνεύματος ἐκκενοῦν ἠδύνατο τὰ περιττά, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην ἐπὶ τῶν λυζόντων τε καὶ χασμωμένων πολλά, καὶ σκορδινωμένων, καὶ συντόνως γεγυμνασμένων παραλαμβανόμεν, οὕτως ἡ συνεχὴς ἀναπνοὴ ῥιπίσαι τε ἅμα καὶ ἐκθερμᾶναι τὰ κατεψυγμένα δυνήσεται. hoc est: Illud uero, in non bibentibus & uix bibentibus breuis spiratio, minime aperte, sed coniecturaliter dictum est, num scilicet phreniticos ab ipso nunc significari putandum sit, eo quod alibi dixerit, phrenitici modico utuntur potu, strepitum tremebundi trepidant: aut eos potius quibus quæ circa cor & pulmonem refrigerata sunt, quod simul per multa interualla respirent, frigidumque exhalent. Breuis enim introducta spiratio utrisque nota est medicatoria. In refrigeratis uero nõ so-

lum nota, sed & causa existit. Sicuti enim spiritus detentio redundantias uacuare potest, quapropter eius in singultientibus, & frequenter oscitantibus, & pandiculantibus, ac uehementer exercitatis usus est: sic etiam frequens spiratio excitare seu uentilare simúlque calefacere ea quæ infrigidata sunt poterit. Hactenus de altera huius sententiæ parte Galenus. Porrò cum Caluus hanc atque præcedentem sententias mirum in modum deprauarit, committere non potui, quin insulsam atque præposteram eius uersionem sugillarem. Quid enim magis absurdum, quid à mente Hippocratis magis alienum excogitari potuisset, quàm sic iam enarratam interpretari sententiam? Quidam calidum, quidam frigidum spirant, quandoque utrunque: quod medicamentū est diutius & assidue hiantium, cibumque auersantium, parumque & uix spirantium. Nam iis quidem uerbis præcedentem sententiam cum hac nostra connectit, atque adeò inæqualis spirationis ultimam differentiam ab aliis præter decorū auellit. Et quid magis ridiculum quàm id quod hoc loco dicere audet Caluus, nimirum quosdam utrunque, hoc est, calidum & frigidum spirare posse? Respexit fortè ad uulgatum ac tritum hoc adagium, ex eodem ore calidum ac frigidū efflare. Sed longe alia ratione hic de calido et frigido, quemadmodum dictum est, loquutur Hippocrates. Neque etiam calidam aut frigidam spirationem continuarum oscitationū, uel, ut ipse loquitur, assidue hiantium, esse medicamentum scribit, sed prolixam. Accedit quod prorsus nulla cibum auersantium, & uix spirantium, sed tantum eorum qui nihil aut uix bibunt mentio fiat. Qualis itaque interpres fuerit Caluus, uel una hæc sententia abunde satis monstrare potest. Id ego aperte & ingenue fateor, me ineptiorem & impudentiorem interpretem nunquam uel uidisse uel legisse. C D

Asulani exemplar emaculatur. *Asulani exemplaria hoc loco dictionem πίνουσι, quæ mox post μόγις inserenda est, desiderant. Hanc enim omnia alia Galeni exemplaria habent. In tertio etiam de spirandi difficultate libro, ubi sententiam illam enarrat, non omittitur. Habetur quoque in secundo Epidemiωn libro, ubi iis uerbis hæc ipsa repetitur: ἐντήκελον συνεχέως χασμέων μακρόπνους ἐν τοῖσι ἀπότοισι, καὶ μόγις πίνουσιν βραχύπνους. Est autem & eo loci in Asulani exemplari corrupta sententia. Ita autem legendum esse, ex Galeno loco iam citato manifestum fit.* Sect. 3.

APHORISMVS VII.

In rectum fit laterum dolor, præcordiorum distentiones, lienis tumores, sanguinis ex naribus eruptiones. Talia existunt & quæ in aures, plurima etiam horum quæ in oculos decumbunt. Considerandum itaque num omnia in rectum fiant, an ea tantum quæ ab infernis sursum tendunt, qualia sunt ea quæ circa maxillas, aut oculos, aut aures fiunt,

A res fiunt: ea uero quæ à ſuperioribus deorſum decumbunt, non item. Attamen anginæ rubores, & laterum dolores fiunt ſecundũ rectum. Contemplandum quoq; num ea quæ infra iecur ex ſuperioribus diſtributa ſunt, ueluti in teſtes & uarices, ſecundum rectitudinem fiant. Speculanda hæc, quô, unde, & quamobrem abſcedant.

Quod naturæ in expellendis redundantijs motus, num ſcilicet in rectum aut contrà fiat, diligenter à medico conſiderandus ſit, hac ſententia Hippocrates monet. In rectum uero dici intellige, quod Hippocrates κατ' ἴξιν nominat, de cuius ſignificatione plura parte prima diximus. Non autem temerè rectitudinem in expulſione ſuperuacuorum conſiderandam eſſe hortatur: nam quandocunq; in rectum natura redundantias corporis expellit, tum is motus naturæ fortitudinẽ, quæ uniuerſa ſuperuacua in locum è directo poſitum repoſuerit, miramq; redundantiarum paucitatem portendit, ideoq; hoc nomine optimus exiſtit. Qui uero ex aduerſo fit, malus propterea eſt, quod facultatem debilem, nec ritè ſe à ſuperuacuis expurgantem, illorumq; magnã copiam ſignificat. Quum uero nunquam nõ natura in rectum ſuperuacua ſua expellere conetur, debet certè medicus hanc, utpote cuius miniſter eſt, in ſuis euacuationibus imitari. Neq; enim euacuationi locus alius cõmodior eſt, In rectum. Aph.5. Rectitudo cur conſideranda.

B *quàm qui uicinus exiſtit, & ſecundum rectum procedit: id quod in euacuatione quæ per uenæ ſectionem fit, euidentiſſimum eſt, quemadmodum Galenus in libro de conſtitutione artis medicæ ijs confirmat uerbis:* ἡ γὰρ τῶν ἐγγυτάτων τε καὶ κοινῶν τῷ πεπονθότι μορίῳ φλεβῶν κένωσις ἀρίστη τε καὶ ῥάστη. *quod eſt: Optima nanq; & facillima eſt euacuatio, quæ per proximas, & affectæ parti communes uenas fieri ſolet. Non eſt uero quod in iudicationibus duntaxat morborum, hunc naturæ motum qui fit in rectum conſideremus, ſed etiam in ipſis morbis, num ſcilicet ob redundantias quæ à membris quæ è directo partem affectã reſpiciũt decubuerunt, procreati ſint. Hinc eſt quod de utriſq; hic mentionẽ faciat Hippocrates. Primo enim aliqua morborũ genera quæ in directum fiunt recenſet, dein etiam de motu naturæ, quem in iudicando morbo natura efficit, exemplum refert. Inter morbos itaq; qui in rectum fiunt, hoc eſt, qui generantur propter redundantias quæ ex partibus in rectum ſitis procumbunt, laterũ dolorem enumerat Hippocrates. Vnde certe colligere licebit eius curationẽ nullam eſſe cõmodiorem, quàm eam quæ fit per eius uenæ ſectionem quæ in rectum eſt. Si enim natura, ex partibus quæ è directo poſitæ ſunt, in affectum latus redundantias detrudit, debet certè ex eodem latere quod redundat educi, quod ita illorum uacuatio commodiſſime fiat. Hinc eſt quod alibi moneat Hippocrates:* ἃ δεῖ ἄγειν, ταύτῃ ἄγειν ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἡ φύσις διὰ τῶν ξυμφορόντων. Morbi qui in rectum fiunt. 1.aph.21.

hoc est: Quæ uacuanda sunt, eò duci debent, quò maxime natura commode C *tendit, per loca congrua. De qua re plura in lib. secundo cap. quarto nostrorum paradoxorum offendes. Inter morbos etiam qui in rectum fiunt, sunt distentiones præcordiorum, & lienis tumores. Quod iterum bifariam intelligere poteris, ut scilicet ex alijs partibus è directo positis male affectis, in præcordia & lienem noxia ac superuacua protrudatur: aut ut illa potius ex seipsis in alias quasdā partes in rectū sitas, suas reponant redundantias: nam utrunq; fieri potest. Talia quoq; sunt quæ in aures & oculos decumbunt: haud enim aliter quàm prædictæ partes uel ab alijs suscipiunt, uel in alias protrudunt superuacua. Quod uero motus naturæ in rectum factus sit bonus, Hippocrates exemplo eruptionis sanguinis ex naribus monstrat. Ea enim semper in morborum iudicationibus optima existit, ubi in rectum fit. Cuius rei locupletissimus testis est Galenus, lib. tertio de iudicationibus, cap. ultimo, ubi præcordiorū distentiones proprium signum sanguinis fluxus ex naribus esse docens, inter cætera sic inquit:* εἰ δὲ τὸ μὲν ἀνάπαλιν αἱμορραγεῖν οὐκ ἀγαθόν ἐστιν, τὸ δὲ κατ' ἴξιν ἀγαθόν, ὡς Ἱπποκράτης λέγει, καὶ ἡ πεῖρα διδάσκει, ῥᾷστον ἤδη σοι καὶ τὸν αἱμορραγήσοντα προειπεῖν μυκτῆρα, ἀφορμὴν τῆς αἱμορραγίας εὑρόντα. δεξιὸν μὲν γὰρ ὑποχόνδριον, ἐκ δεξιοῦ μυκτῆρος ἀγαθὴν ἐπιφέρει τὴν κρίσιν, ἀριστερὸν δὲ D ἐξ ἀριστεροῦ. *id est: Quod si ex contrario sanguinem erumpere minime bonum existit, è directo uero bonum, quemadmodum Hippocrates ait, & experientia docet, facillimum tibi & narem unde profluxurus est sanguis, prædicere, ubi causam eruptionis sanguinis inueneris. Dextrum enim præcordium ex dextra nare bonam iudicationem affert, sinistrum uero ex sinistra. Ex quibus sanè uerbis satis liquet, præcordia distenta se à suis redundantijs secundū rectitudinē exonerare, dum illas ad alias partes protrudunt. Quod uero idem contingat in lienis tumoribus, testatur etiam Galenus lib. eodem cap. tertio, in hunc modum scribens:* λύουσι δ' ἱκανῶς καὶ τὰς τοῦ ἥπατος καὶ τὰς τοῦ σπληνὸς φλεγμονὰς αἱμορραγίαι διὰ ῥινῶν, ἐπειδὰν ἅμα πυρετοῖς ὀξέσι φλεγμαίνῃ τὰ σπλάγχνα. καὶ πάσας δὲ τὰς καθ' ὑποχόνδρια φλεγμονὰς τὰς θερμὰς καὶ ὀξείας, ἡ διὰ ῥινῶν αἱμορραγία κρίνει. χρὴ δὲ καὶ κατ' εὐθυωρίαν αἱμορραγεῖν, ἐκ δεξιοῦ μὲν μυκτῆρος ἐφ' ἥπατί τε, καὶ τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον. ἐξ ἀριστεροῦ δ' ἐπί τε σπληνὶ καὶ τοῖς ταύτῃ μορίοις. *quod est: Soluunt uero abunde iecinoris & lienis inflammationes sanguinis ex naribus profluuia, ubi hæc uiscera unà cum acutis febribus inflammatione laborauerint. Omnes præterea quæ iuxta præcordia fiunt calidas & acutas inflammationes, fluxus sanguinis narium iudicat. Oportet uero in rectum erumpere sanguinem, ex dextra quidem nare, tecore &*

Motus naturæ in rectum factus, bonus.

A *core & locis quæ iuxta dextrum præcordiũ sunt affectis. Ex sinistro autem, si in liene & quæ ibidem sunt partibus inflammatio fuerit. Porrò cum non parum referat scire in morborum transmutationibus, num naturæ motus in rectum fiat aut contrà, non ab re hic admonet medicum Hippocrates, quo cõsideret, an omnes ab uno ad aliud membrum morborum transmutationes per directũ fiant, an illæ tantum quæ ab inferioribus sursum fiunt, ueluti ad oculos, aures & maxillas: aliæ autẽ quæ à superioribus deorsum fiunt, nõ item. Quibus utiq; uerbis insinuare uidetur Hippocrates, morborum transmutationes quæ sursum fiunt, plerunq; secundum rectitudinem contingere: eas autem quæ à supernis deorsum, potius in contrarium. De transmutatione ab inferioribus ad superiora, exemplum habes præcordiorum distentorum, & lienis tumidi: utrarunq; enim partium morbos sanguinis ex naribus per directum factum profluuium finit. Non autem semper transmutationem à superioribus ad inferiora in directum fieri, exemplo existit anginæ in pleuritidem transmutatio: hæc enim etsi à supernis deorsum fiat, in directum tamen nunquam non fieri solet. Ideoq; pulchre quæ iam dicuntur, cum iis quæ antea dicta sunt quadrant, nimirum in rectum dolorem laterum fieri. Quod si itaq; in dextra colli parte angina fuerit, in morbi transmutatione dextrum latus* Morborũ transmutationes considerandæ. Pleuritis in rectum fit.

B *pleuritis corripiet: & è regione. Et ut obiter id etiam dicamus, anginam non simpliciter proprio suo nomine* συνάγχην, *sed* συναγχικὰ ἐρυθήματα, *id est, anginæ rubores, à colore nimirum uocauit. Angina enim ruborem in faucibus excitat, ut in præsagiis etiam testatur Hippocrates, ubi ita scriptum reliquit:* ὁκόσαι δὲ τὰ μὲν ἄλλα παραπλησίως πόνον παρέχουσιν, ἐπαίρονται δὲ καὶ ἐν τῇ φάρυγγι ἐρυθήματα ποιέουσιν, ὀλέθριαι καὶ κάρτα. *hoc est: Quæcunq; uero in reliquis quidem similem dolorem affert, attollitur autem, ruboremq; in faucibus efficit, admodum exitiosa est. Hactenus itaq; Hippocrates de morborũ transmutatione & naturæ motu, qui ab hepate ad caput usq; sursum, et è regione à capite ad hepar usq; deorsum fit, uerba fecit. Nunc de iis quæ infra iecur sunt sermonẽ habiturus, sic inquit: Cõtemplandũ num ea quæ ex superioribus in partes quæ infra iecur sunt distribuuntur, uerbi gratia, in testes, uarices, & pedes, semper in rectũ fiant. Statuit itaq; Hippocrates iecur omnium superiorum & inferiorum corporis partium terminum, adeò ut illud sit in medio omnium illarum collocatum. Quæcunq; ergo corporis partes supra iecur sunt, superiores hac ratione dicuntur: quæuero infra, inferiores. Sunt uero inuicem collatæ hæ magis superiores aut inferiores, illæ uero minus. Proinde interdum fit ut id quod iecoris respectu superius est, ad aliud quod illo magis superius est conferentes, inferius nominemus: & contrà, quod collatum ad iecur inferius est, ad id quod illi magis in-* συναγχικὰ ἐρυθήματα. 3.Præsag.19. Quæ hoc in loco partes corporis superiores.

ferius est comparantes, superius appellemus. Hoc autem loco, ut diximus, C
Rectitudo non in omnibus agnosci potest. *superiora accipe esse ea quæ supra iecur sunt. Quamuis autem difficile sit in omnibus agnoscere rectitudinem, ueluti cum uarices insaniam sanant, non facile num in dextris cerebri partibus affectus fuerit; aut in sinistris, discernere licebit: haud aliter quàm si diutina tussi laborantibus, abscessus in testibus fiat, non facile utra pulmonis pars affecta fuerit sciri potest, attamen nihilominus ea in re perdiscenda diligentē esse medicum uult Hippocrates, ut scilicet scire poßit meliores esse semper abscessus qui in rectum fiunt. Du-*
Cur uaricum & testiū meminerit *plici autem ratione hic uaricum & testium exemplo utitur. Vna, ut indicet hæc duo membra magnā cum superioribus habere cōmunitatem, quam Hippocrates quoq; in libro secundo Epidemiωn sect. prima ijs uerbis innuit:* βῆχες χρόνιαι ὄρχιος οἰδήσαντος παύονται, ὄρχις οἰδήσας ἀπὸ βηχέων, ὑπόμνημα κοινωνίης, στηθέων, μαζῶν, γονῆς, φωνῆς. *quod est: Testibus tumentibus diuturnæ tusses sedantur, testesq; tumentes à tußi mitigantur, id quod memoriam suggerit ac commonet cōmunitatis, pectoris, mammarum, genitalium ac uocis. Et in finè quarti Epidemiωn sic dicens:* αὖθις βὴξ ἡ ξηρὰ ἐς τοὺς ὄρχιας, καὶ ἐκ τῶν βηχέων ἐς ὄρχιν λύεται. *id est: Præterea tußis sicca in testes abscedit, & quæ ad testes abscesserunt ex tusse soluuntur. Quod uero & uarices cōmunitatem quandam cum capite obtineant, in aphorismis* D
6.aph.21. *etiam Hippocrates sic scribens insinuat:* τοῖσι μαινομένοισι κιρσῶν ἐπιγινομένων, τῆς μανίης λύσις. *hoc est: Si uarices insanientibus superuenerint, insaniæ solutio fit. Altera uero ratio cur exemplo utatur testium & uaricum, est, ut innuat meliores esse abscessus, qui in partibus his quæ infra iecur existunt, fieri solent. Vt plurimum enim abscessus partium superiorū atrociores sunt ijs qui in inferioribus fiunt, quod superioribus partes inferiores ignobiliores sint. Proinde siue cerebrū, siue guttur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflammatione laborauerit, letalis fit morbus. Quod si uero ea quæ infra iecur sunt inflammatione tentari contingat, tum pauci admodum, maxime si probè curati fuerint, intereunt. Hinc est quod in Epide-*
2.Epid.sect.1. *mijs scriptùm reliquerit:* χρησταὶ δὲ ἀποστάσιες αἱ κάτω τῆς νόσου, οἷον κιρσοί. ἄρισται δὲ μάλιστα αἱ κάτω, καὶ αἱ κατωτάτω κοιλίης, καὶ προσωτάτω ἀπὸ τῆς νούσου. *quod est: Abscessus illi boni qui infra morbum fiunt, ueluti uarices. Optimi uero potißimū hi sunt, qui infra & infimè uentrem, & quamlongißime à morbo accidunt. Cæterum in fine huius sententiæ, quo medicum attentum reddat Hippocrates, uti in expellendis superuacuis diligenter naturæ motum in rectūm ne fiat aut cōtrà, obseruet, ita inquit: Specu-*
Quò. *landum quò, hoc est, ad quem locum abscedant: nam consultius est à supernis*
Vnde. *ad inferna decumbere superuacua, quàm contrà. Obseruandum etiam unde, id est,*

A *id est, ex quo loco abscedant: à nobiliore enim membro ad ignobilius procumbere redundantias præstat, quàm ab ignobili ad aliquod quod principatum in corpore obtinet. Expendere denique oportet, ob quam causam abscedant.* Quamobrem. *Melius enim est ut natura ipsa post morbi concoctionẽ, quàm ut molestans quispiam ac incoctus, & de una parte in aliam confluens humor, abscessum faciat. Hæc itaq; omnia si medicus accurata opera perscrutatus fuerit, facile naturæ motum, abscessusq; bonitatem & malitiam scire poterit. Caluus elegantem hanc, & necessariam Hippocratis sententiam, sua illa monstrosissima uersione ita obscurauit, ut nemo utcunq; oculatus fuerit, illam assequi possit: & scio Caluũ ipsum nescire quid dixerit. Tanta tamen hominis illius impudentia fuit, ut quicquid potius quod in buccam uenisset dicere, quàm ab instituto recedere maluerit. Proinde factum est ut monstrosum & innumeris uulneribus confossum, ac planè modis omnibus mutilum, nobis pro genuino & integro exhibuerit Hippocratem.*

APHORISMVS VIII.

Quum uenæ temporum non quiescunt, neq; color splendidus est, & spiritus deficit, tussis quoq; sicca, & non ferina, tunc in articulis ut firmetur morbus expectare oportet, idque in rectum ut plurimum distentionum quæ secundum uentrem sunt. Plurimi uero horum ha-
B bent faciem rubicundiorem, præsertim qui natura candidiores sunt, & quibus sanguis ex naribus non profluxit, aut parum profluxit. Si enim quid eorum quæ profluunt intus relinquitur, tum ad abscessum morbus promptus est. Eam itaq; ob causam sitis desiderium, oris siccitas, ac insuauitas, cibique fastidium remanet. Febres quoq; non acutæ eiusmodi sunt, recidiuas enim minantur.

Hippoc. hoc loco notas quibus abscessum in articulis futurũ deprehendere licebit percenset, & primum omnium eas affert, quæ non tantũ abscessus in articulos, sed alias quoq; iudicationes paulò post futuras significare possunt: Prima autẽ est, si uenæ quæ sunt in temporibus nõ quiescunt, sed continuò pulsant. Signa iudicationis futuræ. *Sic Galenus lib. primo artis curatiuæ ad Glauconẽ, inter futuræ iudicationis signa uenas temporũ pulsantes cõnumerat, dum inquit:* εἰ γὰρ σφύζοιεν. Venæ temporum pulsantes. αἱ ἐν τοῖς κροτάφοις φλέβες, τὴν κρίσιν μᾶλλον ἐλπίζειν. *quod est: Nam si uenæ quæ in temporibus sunt pulsant, magis etiam iudicationẽ expectabis. Ita Paulus quoq; Aegineta lib. secundo, cap. nono, uenas in temporibus pulsantes, inter notas futuræ iudicationis percenset. Altera nota qua futuram iudicationẽ deprehendere licet, est ubi color nõ est splendidus, hoc est, plurimũ mutatus ab eo qui secundũ naturã fuit.* Color non splendidus. *Neq; enim* χλώρασμα οὐ λαμπρὸν χλώρασμα. *hoc loco aliud nisi colorem non elegantem, aut pulchre splendentem significat, qualis certe est is qui minime naturalis est. Quemadmodum enim color fa-*

ciei, præſertim dum recte ualemus, ſplendidus eſſe ſolet: ita cum ægrotamus, C
& potiſsimum ubi iudicatio inſtat, minime elegans, ſed pallidus potius aut
liuidus exiſtit. Proinde χλώρασμα uox, teſte etiam Galeno, idem quod
χρῶμα aut χροία, quorum utrunq; Latinis color eſt, in præſentia denotat:
adeò ut Caluus uehementer errauerit, quod dictionem prædictam luteum interpretatus ſit. Quod uero prædictæ notæ ante abſceſſus etiam appareant,
teſtatur in quarto Epidemiων lib. Hippocrates, ſic ſcribens: αἱ ἀποστάσιες
οἷσιν ὑπόστροφαι, φλέβες κροτάφων, καὶ συμπτώσιες, καὶ χροιῶν μεταβολαὶ πρὸ τῶν κρισίων. In quibus ſanè uerbis, etſi aliquid deeſſe uideatur, is tamen ſine controuerſia illorum ſenſus erit: Quibus per abſceſſus recidiuæ fiunt, ijs ante iudicationem uenæ temporum pulſant (σφύζουσιν deeſſe arbitror) & collabuntur, coloresq; permutantur. Tertia nota eſt, ſi ſpiritus deficit & intus concluditur, id quod in ſpirandi difficultate contingere uidemus. Sic Galenus loco paulò ante citato ſpirandi quoq; difficultatem inter ea ſigna quæ futurã iudicationem portendunt, connumerat: id quod etiam facit lib. tertio, cap. xi. de criſibus. Ideo autem tria hæc quæ ordine à nobis memorata ſunt, futuræ iudicationis ſigna exiſtunt, quod natiui caloris ad interiora motum, atq; adeò pugnam naturæ contra morbum ſignificent. In qua nimirũ pugna nihil mirum ſalire ac uehementer pulſare tempora, colorẽ D
etiã immutari, & difficilem fieri ſpirationem, cum itidem etiam inter initia acceſsionũ quæ in febribus accidunt, fieri uideamus. Tum autem prædicta iam ſigna morbũ per abſceſſum potiſsimũ iudicari portendunt, quando unà tußis ſicca, & nõ ferina aderit. Tuſſem uero ſiccam conſueto more ab eo dici intelligas, in qua nihil expuitur. Hanc autem ubi in morbis remanſerit, futuros in articulis abſceſſus ſignificare alibi quoq; monſtrauit, ſic ſcribens: ἐν τοῖσι κοπιώδεσι πυρετοῖσι βῆχες ξηραὶ γίνονται, αἳ δὲ ἄρθρα στηρίζουσιν ξὺν πυρετῷ ἢν ἐγκαταλίπωνται. quod eſt: In febribus laßitudinem habentibus tuſſes ſiccæ fiunt, quæ ſi cum febre remanſerint, in articulos firmantur. Cur autem tußis ſicca per abſceſſum morbũ iudicari ſignificet, nulla alia ratio eſt niſi quod ex craßiore frigidioreq; materia quæ excreari nõ poteſt, morbus iſte cõſiſtat. Cum enim nihil excreatur, uerum uniuerſa materia cruda in ijs quæ ſunt circa thoracem et pulmonẽ partibus permanet, neceſſariò abſceſſus circa articulos, ut quorũ amplitudo decumbentes fluxiones facile recipere poſſit, eorundem etiã motione cõtinua nõnihil adhoc promouente, expectabũtur. Eueniunt itaq; abſceſſus ubi tußis ſicca fuerit, quoniã crudos & minime coctos humores præ ſe fert. Si quid uero expuitur, tum minime abſceſſus expectandi erunt, potiſsimũ ubi quod expuitur craſſum fuerit. Porrò tußis ſicca tũ maxime futuros nunciabit abſceſſus, quãdo μὴ θηριώδης, hoc eſt, ut Gal. inte-

Spirandi difficultas.

Tußis ſicca.

7. part. 6. Epid. 13

Quare tußis ſicca abſceſſus ſignificet.

Tußis nõ ferina.

A interpretatur, μὴ κακοήθης, id est, nõ maligna fuerit. Maligna siquidẽ nullum generabit abscessum, sed ægrum antequã abscessus in articulis firmetur, interimet. Præterea cum abscessus in articulis futuros speramus, tum distentiones quæ secundum uentrem sunt considerare oportet. Nam ex illis, num in dextra aut sinistra corporis parte abscessus futuri sint, deprehendere poterimus. Distentiones enim ipsæ in rectũ illarũ partiũ in quibus sunt, futuros esse abscessus nunciabunt. Quapropter si in dextra parte uentris distentiones fuerint, in eadem etiã parte futuros abscessus pronunciabimus. Pergit deinceps Hippoc. in enumerandis futuræ iudicationis per abscessus notis, et ait: Plurimi uero eorum in quibus iam memorata signa apparent, faciem habent admodũ rubeam, id quod maxime contingit ubi futurũ est ut post aures materia decumbat. Sciendum tamen apud Hippoc. ἐξέρυθρα tantũ dictionem legi: nos uero, ut magis dilucida fieret sententia, faciẽ adiecimus, ita etiã monente Galeno, qui πρόσωπα hoc loco subaudiendũ esse dicit. πρόσωπον autem, Iulio polluce teste, significat quicquid fronti subest: quapropter oculos, nasum, genas, os, ac mentum ea dictio complectitur. Caluus hic non sine magno errore ad uniuersum corpus transtulit, quod de una tantum eius parte ab Hippoc. dictum est. Atqui more suo facit, hoc est, nihil non peruertit. Faciem uero rubidiorẽ futuræ iudicationis notam esse, Galenus etiã lib. primo de curatione ad Glauconem, iis insinuat uerbis: ἐπιβλέπειν χρὴ τὸ πρόσωπον τοῦ νοσοῦντος. εἰ γὰρ ἢ πάλλοιτό τι τῶν ἑαυτοῦ μορίων, ἢ σφύζοιεν αἱ ἐν τοῖς κροτάφοις φλέβες, ἢ μῆλον, ἢ ῥὶς, ἢ ὀφθαλμὸς ἐξερυθρότερα γίγνοιντο, τὴν κρίσιν μᾶλλον ἐλπίζειν. quod est: Faciem ægrotantis intueri oportet: si enim aliqua in ea pars salit, aut uenæ quæ in temporibus sunt pulsant, aut genæ, uel nasus, uel oculus rubidior factus fuerit, magis etiã iudicationẽ expectare oportet. Galeno subscribit Paulus Aegineta, qui libro secundo cap. nono ita scriptum reliquit: Nam præter ea quæ iam nobis sunt exposita, etiam ægrotantis facies intuenda est. Nam si qua partiũ ipsius palpitet, aut uenæ in temporibus pulsent, aut gena, aut nasus, aut oculus rubicundior appareat, maior spes uacuationis per superiora futuræ subest. Porrò iis præsertim per morbos faciẽ rubicundiorẽ habẽt, qui cæteris natura magis albi sunt: in eiusmodi enim corporibus nõ sanguinis tantum, sed et alii diuersæ naturæ humorũ colores accedentes, cõfestim sese in facie manifestant. In nigris autem natura hominibus, utcunq; etiã sanguis abundet, nulla tamen aperte in facie notam exhibet. Hinc recte ab Hippoc. dictũ est, iis morbũ per abscessum iudicari, qui faciem rubicundiorẽ habent. Id certe quod uerũ est, si sanguinis ex naribus profluuiũ haud præuenerit. Nam cum rubicundior facies sanguinis ex naribus profluuiũ potius quàm abscessum portendat, ut testatur Gal. lib.

Distentiones uentris cõsiderandæ

πρόσωπον.

Quibus potissimum facies rubicunda.

Quãdo facies rubicunda, abscessus futuros prænunciet.

tertio de crisibus, ita inter alia profluuij sanguinis ex naribus signa scribens: C
ἤδη δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐρυθροὶ φαίνονται (ἐν τοῖς μήλοις ἐνίοτε, καὶ ταῖς ῥισίν.
quod scilicet ad illam superuacui sanguinis copiam ferri præ se ferat, nihil mirum si sanguis redundans, satis superq; è naribus profluxerit, non subsecuturos in articulis abscessus. Quod si uero ex naribus nihil omnino sanguinis, aut parum saltem, nec quantũ pro morbi ac humoris noxij redundantia opus erat profluxerit, tum subsecuturũ esse paulò post abscessum sperare oportet. Nam id quod in corpore post imperfectam aut planè nullam sanguinis ex naribus eruptionem relictum est, abscessũi causa erit. Id quod Hippocrates
ἐγκαταλείπεται. *per hoc uerbum* ἐγκαταλείπεται *exprimere uoluit, quod relinquitur, aut in corpore concluditur, significat. Necesse siquidem id quod in corpore post imperfectam iudicationem remanet, tandem per abscessum aliquem expurgari. Nihil autem mirum Hippocratem qui librum hunc non in eo ut æderet scripsit, & hic consuetam obseruasse breuitatẽ, ac dixisse,* ἤν τι τῶν ξυνιόντων ἐγκα-
ἑτοιμον. ταλείπεται, ἕτοιμον. *id est, si quid eorum quæ profluunt intus remanet, promptus: nam subaudiendum erit Galeno etiam teste,* τὸ νόσημα πρὸς ἀπόστασιν, *id quod nos etiam in nostra uersione adiecimus, dicentes, morbus*
Imperfectæ iudicationis notæ. *ad abscessum, ut scilicet integra esset sententia. Cæterũ ut medicus notis etiã quibusdam aliquid intus remansisse, & imperfectam fuisse iudicationẽ agnoscere possit, pergit iam Hippocrates, et proprijssima indicia quæ morbosum affectum relictum monstrare solent, cõmemorat, sic dicens: Quandoquidem humores noxij ac morbum facientes non perfecte expurgati sunt per sanguinis narium profluuiũ, sed reliquiæ nonnullæ remanserunt, ideo symptomata etiam quædam remanent, ex quorum numero est desiderium sitis, oris siccitas, ac insuauitas, cibiq; fastidium, quod* ἀποσιτία *Græcis dicitur. Febres*
ἀποσιτία. Febres nõ acutæ *quoq; non acutæ tales sunt, quæ imperfectam fuisse iudicationem monstrant, atq; adeò recidiuã ac futuros abscessus minantur. Neq; temerè adiectum est, non acutæ: nam acutæ febres citò iudicantur, & per iudicationem semel factã perfectam obtinent solutionem. Contrà non acutæ diuturnæ sunt, deficientemq; seu imperfectã solutionem faciunt, ob id deinceps reuertuntur, ac per alteram excretionem abscessus, perfectam nanciscuntur solutionem. Quod autem ad paulò ante memorata signa attinet, indubitatum est illa ubi aderint malum portendere: si uero antea adfuerunt, iam autem desierunt, bonum. Te-*
2. Præsag. 63. *stis eius rei Hippocrates, qui in præsagijs ita scriptum reliquit:* περιγίνονται δὲ τουτέων μάλιστα μὲν, οὓς ἂν ἀφῇ ὁ πυρετὸς αὐθημερὸν μετὰ ῥῆξιν, καὶ σιτίων ταχέως ἐπιθυμέωσι, καὶ δίψης ἐπηλλαγμένοι ἔωσι. ἀπόλλυνται δὲ οἷσιν ὅτε πυρετὸς μὴ ἀφείη, δοκέων αὐτέους ἀφεικέναι αὖθις φαίνηται ἀναθερμαινόμενος, καὶ δίψαν μὲν ἔχωσι, σιτίων δὲ μὴ ἐπιθυμέωσι.

hoc est:

A *hoc est: Hi potissimum supersunt, quos febris eodem post eruptionem die dimiserit, & cibum confestim appetunt, & sitis desinit. Pereunt autem illi quos febris haud dimisit: aut si quos dimisisse uidetur rursus calefacit, & si sitim habuerint, cibumq; fastidiant. In aphorismis quoq; cibi fastidium in morbis diuturnis ijs uerbis damnat, ἐν νούσῳ πολυχρονίῃ ἀποσιτίη κακόν.* 7.aph.6. *Solet enim his qui à talibus morbis euasuri sunt, uehemens ciborum appetentia oboriri, adeò ut fastidium cibi, sitis uehemens, oris insuauitas, febrisq;, noxiorum humorũ reliquias haud exiguas in corpore relictas esse monstrent.*

APHORISMVS IX.

Quæ relinquuntur à iudicatione, faciunt recidiuã. Primum itaq; tumor lienis accidit, nisi in articulos procumbãt, aut sanguis ex naribus erumpat: uel dextri præcordij distentio, nisi urina affatim promanauerit. Nam hæc utrorunq; est interceptio, ut meritò recidiuæ fiant. Abscessus igitur eorundem nondum factos, fieri oportet, factos uero declinare. Eos quoq; qui tales sunt quales esse expedit, & ad quem locum oportet tendunt, excipere conuenit. Quicunq; uero non sufficienter proruperint, hos iuuare decet. Eos autem qui prorsus inutiles fuerint, maxime dum adhuc futuri sunt, auertere consultum erit. Si uero haud licebit, eos saltem qui paulò ante incœperunt auertere oportet.

B *Præcedenti sententia notas quibus reliquias malorum humorum à morbis agnoscere poterit medicus, recensuit: nunc uero quid committant, edocet, dicens: Quæ per morbos à iudicatione relinquuntur, faciunt recidiuã. Quam certe sententiã ijs uerbis in aphorismis repetit: τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τοῖσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφώδεα.* 2.aph.12. *Intelligit itaq;, uti iam diximus, per ea quæ in morbis relinquuntur Hippocrates, noxiorum humorum in corpore reliquias: qui sanè cum alieni à natura corporis in quo relinquuntur existant, neq; natura etiam apti sint ad eius nutritionem, necessariò recidiuas faciunt.* Relicta à morbis *Cum igitur accidit ut humorum reliquiæ in corpore remaneant, tum certe præcordiorum tumores ac distentiones mox apparent, adeò ut meritò recidiuæ fiant, quandoquidem eiusmodi præcordiorũ tentio atq; tumor si cum dolore fuerit, inflammationem aliquam adesse: sin autem absq; dolore, copiam saltem superuacuorum portendit.* Præcordiorum tumores. *Hinc nõ temerè in præsagijs scribit Hippocrates: ὑποχόνδριον ἄριστον ἀνώδυνόν τε ἐὸν, καὶ μαλθακὸν, καὶ ὁμαλὸν, καὶ ἐν δεξιᾷ καὶ ἐπ' ἀριστερᾷ. φλεγμαῖνον δὲ ἢ ὀδύνην παρέχον, ἢ ἐντεταμένον, ἢ ἀνωμάλως διακείμενα, τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ταῦτα πάντα φυλάσσεσθαι χρή.* 1.Præsag.30. *quod est: Præcordium sine dolore esse molle & æquale in dextra ac sinistra parte, optimum. Inflammatũ uero aut dolet, aut intentum est, aut inæqualiter dextra ac sinistra parte affectum. Hæc omnia animaduertere oportet. Proinde cum humorũ in cor-*

Quando lienis tumor fit. pore noxiorum reliquiæ fuerint, tum necesse est uel primum lienis fieri tumorem, nisi eiusmodi superuacua in articulos procumbant, ac ibidem abscessum faciant. Fiunt uero abscessus uel in partibus infernis, uel supernis, ut Hippocrates in præsagijs monet, id quod notis quibusdam deprehendere docet, nō tantum in secundo, uerumetiam tertio præsagiorum libro. Galenus quoque in tertio libro de crisibus, cap. ultimo, diligenter omnes has Hippocratis sententias explicat, et quo pacto de abscessibus omnibus ratiocinandū sit, docet. (2. præsag. 66.) C

Hos itaq; locos diligens lector perlustret, prolixum nanq; foret singula hic referre. A tumore quoq; liberum reddet lienem sanguinis ex naribus profluuium. Sequetur autem tum potissimum, quum humores ad superiora tendunt. Est autem peculiare signum fluxus sanguinis ex naribus, præcordiorū tensio: id quod Galenus loco iam citato ijs confirmat uerbis: ἴδιον δὲ τῶν αἱμοῤῥαγιῶν καὶ ἡ τῶν ὑποχονδρίων σύντασις οὐ μετ᾽ ὀδύνης. ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἄνω ῥοπῆς τοῦ αἵματος οὐ σμικρὸν γνώρισμα. id est: Proprium uero signum sanguinis ex naribus profluuiorum, est præcordiorum absq; dolore tensio. Nam & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis. Si itaq; neq; abscessus, neq; profluuiū sanguinis, lienis & sinistri præcordij tumorem subsequentur, necesse est tumorem hunc neq; sine dolore, neq; mollem esse, sed durum, ac dolentem, atq; adeò maximum malum, hoc est, inflammationē portendere. Testis est Hippocrates, qui alibi hunc in modum scribit: οἴδημα δὲ ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ σκληρόν τε ἐὸν καὶ ἐπώδυνον, κάκιστον μὲν, εἰ παρ᾽ ἅπαν εἴη τὸ ὑποχόνδριον. εἰ δὲ εἴη ἐν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἀκινδυνώτερόν ἐστιν ἐν τῷ ἐπ᾽ ἀριστερά. quod est: Tumor in præcordio durus & dolens, pessimus quidem est si totum sic affectum fuerit. Si uero altera tantum parte, in sinistra minus periculosum est. Hactenus Hippocrates. (Sanguinis ex naribus profluuium) (Præcordiorum tensio.) (1. Præsag. 33.) D

Dextri præcordij distentio. Quod si uero sinistrum præcordium, ubi noxiorum in corpore reliquiæ fuerint, non fit tumidum, tum dextri certe distentio consequetur, & inflammabitur idipsum, nisi urina copiose emanarit, aut sanguis è naribus profluxerit. Nam si urina multa, & plurimam habens subsidentiam promanauerit, tum manifestum est quod ad uesicam repat morbus, & per urinam prorsus expurgetur. Sic etiā fit ut in febribus aliquando ab abscessu liberet urina multa & crassa, ut testatur alibi Hippocrates ita scribens: ὁκόσοισιν ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ καὶ λευκὸν γινόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἄρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢν δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἱμοῤῥαγήσῃ, καὶ πάνυ ταχέως λύεται. hoc est: Quibus spes est in articulis abscessum futurum, liberat ab abscessu urina copiosa, crassa, & alba effecta, qualis in laboriosis febribus quarto die nonnullis fieri incipit. Si uero sanguis quoque è naribus eruperit, (Vrina multa ab inflammatione liberat.) (4. aph. 74.)

A *eruperit, breui admodum solutio fit. Nihil itaq; mirum, multā urinam proflu entem dextrum præcordium ab inflammatione leuare, potißimum si in gibbo iecoris affectus fuerit, cum is locus ad euacuationē sibi à natura designatus sit. Cuius rei in primis testis est Galenus, qui xiij. ther. meth. sic scriptum reliquit:* καθάπερ γὰρ τὰ σιμὰ διὰ τῆς γαστρὸς ἐκκενωτέον ἐστίν, οὕτω τὰ κυρτὰ διὰ τῶν μετρίως οὐρητικῶν φαρμάκων. *quod est: Perinde enim ut iecoris caua per aluum purgātur, sic gibba eius per ea quæ mediocri ter urinas mouent medicamenta. Porrò omisit hoc loco, ubi de dextri præcordij tensione agit Hippocrates, sanguinis ex naribus profluuiū, urinæ tantum mentionē faciens, secutus in hoc prisci sibiq; familiaris sermonis compendium, satis ex præcedentibus notum fieri arbitratus, & in dextri præcordij distentionibus sanguinis ex naribus fluorem conferre: maxime cum idipsum in prognosticis etiam sic scribens de præcordiorū tumoribus testatum reliquerit:* γίνεται δὲ τουτέοισιν ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ καὶ αἵματος ῥῆξις ἐκ τῶν ῥινῶν, καὶ κάρτα ὠφελέει. *id est: Accidit his in primo circuitu sanguinis è naribus profluuium, atq; admodum iuuat. Debet autem sanguis recto itinere fluere, nimirum ex dextra nare. Vt enim liene grandiore existente, ex sinistra nare sanguinē fluere prodest: ita iecore distento, ex dextra emanare omnium commodißimum est. Id quod confirmant ea quæ lib. tertio cap. ultimo de iudicijs in hunc scribit modum Gal.* τὸ μὲν ἀνάπαλιν αἱμοῤῥαγεῖν οὐκ ἀγαθόν ἐστιν, τὸ δὲ κατ' ἴξιν ἀγαθόν, ὡς Ἱπποκράτης λέγει, καὶ ἡ πεῖρα διδάσκει. ῥᾷστον ἤδη σοι καὶ τὸν αἱμοῤῥαγήσοντα προειπεῖν μυκτῆρα, ἀφορμὴν τῆς αἱμοῤῥαγίας εὑρόντα. δεξιὸν μὲν γὰρ ὑποχόνδριον ἐκ δεξιοῦ μυκτῆρος ἀγαθὴν ἐπιφέρει τὴν κρίσιν, ἀριστερὸν δὲ ἐξ ἀριστεροῦ. *id est: E cōtrario sanguinem fluere minus bonum est, in rectum uero bonū: id quod Hippocrates ait, & experientia docet. Iam facile tibi narem ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, ubi causam eruptionis sanguinis inueneris. Dextrum enim præcordium ex dextra nare bonam iudicationem affert, sinistrum ex sinistra. Deinceps reddit Hippocrates rationem quare neceßariò recidiuæ fiant, ubi neq; abscessus circa articulos generantur, neque sanguis profluit ex naribus, neq; multa urina exit: quoniā iecur lienis redundantias intercipit, & contrà iecoris lien. Vtrunq; enim membrum alteri ex uenis quibusdam magnis, ut testatur Galenus lib. secundo progno. cōm. primo, copulatur, per quas sibi suos mutuò communicant affectus, ac ab uno ad aliud ob eiusmodi consensum noxia repunt: & hoc est quod* ἐγκατάληψιν *Hippocrates nominat. Cum itaq; unum præcordium alteri suos affectus ubi nimium durauerint communicet, summo studio annitendum medico erit, ut confestim uiso in aliquo horum tumore aut tensione, abscessus in articulis, si mo-*

Gibba iecoris per urinā expurgari.

In rectū sanguis ex naribus fluat.

Iecinoris cum liene consensus.

ἐγκατάληψις.

do nondum facti sunt, faciat. Id certe quod poterit, ubi humorũ in præcordijs C *reliquias reuellentibus remedijs ad articulos, & ijs membra ignobiliora retraxerit. Si uero naturæ opera et industria abscessus in articulis cõmode facti sunt, tum medicus hoc studiũ procreandi abscessus declinare ac uitare debet.*

1.aph.20. *Nam* τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, *ut alibi inquit,* μὴ κινεῖν, μηδὲ νεωτεροποιέειν, μήτε φαρμακίῃσι, μήτ' ἄλλοισιν ἐρεθισμοῖσι χρῆσθαι, ἀλλ' ἐᾶν. *quod est: Quæ iudicantur & iudicata sunt integre & conuenienter, non mouere neq; nouare, uel medicamentis, uel alijs incitamentis, sed sinere oportet. Cæterum contingit interdum naturam in suis operationibus frustrari ac temerè aberrare, ita ut uel nõ integre excernat superuacua, aut non ad locum conuenientem protrudat. Hinc accurata diligentia animum attendere debet medicus, num abscessus qui iam naturæ opera fiunt, sint tales quales esse decet, hoc est, sint eiusmodi quæ morbum integre & perfecte iudicare possint. Integre autem & perfecte morbũ iudicant, quæ post huius absolutam concoctionem fiunt. Contempletur etiam medicus, num ad eum locum ad quem oportet, abscessus tendant: id quod fit, si non ad aliquod membrum nobile, aut principatum in corpore habens, procubuerint. Si igitur tales fuerint quales esse expedit, & ad conuenientem locum decumbant, tum illos medicus excipere debet, quod nimirum optimi sint, & morbum integre iudicare queant. Quod si uero non tales fuerint quales esse oportet, hoc est, morbum non integre iudicauerint, id quod fit ubi non sufficienter exierint, tum iuuanda natura in suis excretionibus erit, quo uniuersum morbosum affectum excernere possit: id quod suprà etiam monuit, ubi exeuntẽ iam ex corpore molestantem humorem à medico coeffundendum esse docuit: in cuius equidem sententiæ explicatione multa ad institutũ facientia diximus. Deniq; eos abscessus qui prorsus inutiles fuerint, quales sunt qui ad loca nobilia, & principatum in corpore gerentia repunt, à membris illis nobilioribus ad minus nobilia auertere decet: hoc quod faciendũ erit medico antequã abscessus in eiusmodi membris fiant. Neq; enim temerè cõmittendum erit, ut abscessum aliquẽ in membrũ nobile decũbere sinamus. Proinde dum adhuc futuri sunt, & antequam fiant, illis reprimendi ui præditis remedijs reluctandũ erit. Si tamen fieri nõ potest ut medicus sua opera futuros adhuc ad membra nobilia abscessus prorsus prohibeat, hoc saltem non negligat, sed manibus pedibusq; obnixe conetur, quo mox inceptos ac sese ostentãtes auertat, antequam scilicet natura redundantias omnes ad hoc membrũ reponat. Quod si enim eousq; expectauerit, tum frustra posthac nauabit operã medicus. Nã ita humores noxij membrũ affectum obsidebunt, ut illos nullis machinis propulsare possit. Antequã igitur natura totum quod redundat ad affectũ membrũ detrudat, medicus*

Abscessus à natura facti, diligenter à medico cõsiderandi.

Qui abscessus integre iudicent morbos.

D

aph.3.

Inutiles abscessus qui.

A *medicus adsit, & quod reliquum est intercipiat, & ad conuenientem locum auertat. Caluus ultimam hanc sententiæ partem planè deprauauit, ut nescias quid uoluerit dicere. Sed sinamus hominis somnia, nam non merentur de quibus passim uerba faciamus. Habetur hæc à nobis iam enarrata sententia et in secundo Epidemiωn libro, ubi in eum scribit modum Hippocrates:* τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα μετὰ κρίσιν ὑποστροφώδεα. τὸ γοῦν πρώτοις πελιδνῶν ἐπάρσιες, ἢν μὴ ἐς ἄρθρα τελευτήσῃ, ἢ αἱμοῤῥαγίη γίνεται, ἢ δεξιοῦ ὑποχονδρίου ἔντασις, ἢν μὴ ἐξοδεύσῃ οὖρα. αὕτη γὰρ ἡ κατάληψις ἀμφοῖν καὶ ὑποστροφαί. ἀποστάσιας οὖν ποιέεσθαι αὐτῶν μὴ γινομένως, τὰς δὲ παρακλίνειν ἤδη γινομένας, ἀποδέχεσθαι ἢν ἴωσι ὁποῖαι δεῖ, καὶ ᾗ δεῖ, ὁκόσαι δὲ μὴ σφόδρα, ξυνδρᾶν. τὰς δ' ἀποτρέπειν ἢν παντῃ ἀσύμφοροι ἔωσι, μάλιστα δὲ ταύτας μελλούσας, εἰ δὲ μή, ἄρτι ἀρχομένας. *Quorum utiq; uerborum interpretationem ex præscripta Hippocratis sententia græcæ linguæ ignari petant, in nullo nanq; uariant.* Sect. 3.

APHORISMVS XXI.

Sanguinis ex naribus eruptiones quarto die factæ, iudicationem malam ostendunt: cum enim diem unum intermittunt, altero simul cum iudicatione, de quinto in septimum, rigorem habent.

B *Hippocratem hoc loco non de omni sanguinis ex naribus quæ quarto die fit eruptione, sed de ea tantum quæ in febre tertiana accidit, loqui euidentissimum est. Quis enim est qui nesciat sanguinis ex naribus profluuium quarto die, utpote contemplabili & iudicatorio factum, interdum bonam & facilem admodum iudicationem adferre? Quod si uero quispiam hoc ignorat, audiat Hippocratem qui in aphorismis ita scriptum reliquit:* ὁκόσοισιν ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ καὶ λευκὸν γινόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἄρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢν δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἱμοῤῥαγήσῃ, καὶ πάνυ ταχέως λύεται. *hoc est: Quibus spes est in articulis abscessũ futurum, liberat ab abscessu urina multa, crassa & alba effecta, qualis in laboriosis febribus quarto die nonnullis fieri incipit. Sed si sanguis quoq; è naribus eruperit, breui admodum liberat. Proinde nihil aliud ea sententia docere uult Hippocrates, nisi quod in febribus intermittentibus, ut est tertiana & quartana, indicationes fiant secundum numerum circuituum, & minime dierum. Quod itaq; in continuis una dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Cuius rei grauis testis est Galenus, qui lib. quarto aph. cõm. lix. in eum modum scribit:* τετήρηται δὲ καὶ ἡμῖν ἤδη τῶν τεταρταίων αὐτῶν καὶ τῶν τριταίων ἡ κρίσις γιγνομένη κατὰ τὸν τῶν περιόδων ἀριθμὸν, οὐ τὸν τῶν ἡμερῶν. εὐθὺς γοῦν τοῦ τριταίου πυρετοῦ ὁ ἕβδομος

4.aph.74.

Iudicationes febrium intermittentiũ iuxta circuitus.

ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παροξυσμὸς, εἰς τὴν τρισκαιδεκάτην ἡμέραν ἐμπίπτει, C
καὶ κρίνεται πολλάκις ἐν αὐτῷ τὸ νόσημα, μὴ περιμένον τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν. καθάπερ οὖν ἐν τοῖς συνεχέσι νοσήμασι τῶν μὲν ὀξέων νοσημάτων ὅρος ἐστὶν ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη, τῶν δὲ κατόξεων ἡ ἑβδόμη, οὕτως ἐν τοῖς διαλείπουσιν ὁ μακροχρονιώτατος πυρετὸς τριταῖος ὅρον ἔχει τὴν ἑβδόμην περίοδον. ὥσπερ δὲ πάλιν ἐπὶ τῶν κατόξεων ἐνεδέχετο κριθῆναι τὸ νόσημα καὶ κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν, καὶ κατὰ τὴν τετάρτην, καὶ κατὰ τὴν τρίτην, οὕτως καὶ τοῦ τριταίου καὶ κατὰ τὰς αὐτὰς περιόδους ἐνδέχεται γενέσθαι τὴν λύσιν, οὐκ ἀναμενούσης τῆς φύσεως τὴν ἑβδόμην περίοδον. id est: *Et à nobis obseruatũ est tum in quartanis, tum etiam tertianis ipsis, iudicationem secundum circuituum numerum fieri, & non dierum. Statim igitur in tertiana febre septima ab initio accessio in tertium & decimum incidit diem, & iudicatur sæpius in ipso morbus, quartodecimo non expectato die. Quemadmodum ergo in continuis morbis, acutorum quidem morborum terminus est quartusdecimus, peracutorum uero septimus: sic in intermittentibus longissimi temporis tertiana febris terminum circuitum septimum habet. Rursus ueluti in peracutis possibile est morbum & in quinto, & in quarto, & in tertio die iudicari, ita etiam in tertiana eisdem circuitibus fieri solutionem possibile est, natura septimum non* D
expectante circuitum. Hactenus Galenus. Cum itaq; in tertiana febre iu-
Sanguinis eruptiones quarto die factæ in tertiana, cur malæ. dicationes secundum numerũ circuituum fiant, in promptu ratio est, cur sanguinis ex naribus eruptiones quarto die in tertiana factæ, malæ sint: & eam hoc loco subijcit Hippocrates ijs uerbis: Cum enim tertianæ unum semper intermittunt diem, fieri nequit ut iudicatio in quarto die contingat, quando is unus sit ex intermittentibus: nam altero die, hoc est quinto, tertiana febris unà cum rigore iudicabitur. Aut si in quinto non fit iudicatio, certe in septimum, in quo iterũ rigor fieri solet, iudicatio incidet, ita ut semper dies in quo rigor non accidit, à iudicatione immunis sit. Hinc neq; in secundo, quarto, sexto, octauo, decimo, neq; etiam duodecimo iudicatio fit, sed ubi tertiana longissima erit, in decimotertio, in quem septimus incidet circuitus, febris iudicabitur. Proinde si sanguinem ex naribus quarto die contingat erumpere, quandoquidem hoc die nullus rigor fiat, euidentissimum erit hanc ipsam esse
δύσκριτον. δύσκριτον, hoc est, malam iudicationem significare, δὺς enim particula, in compositione malum denotat, utpote non in iudicatorio die factam, sed ob morbi potius uim, aut noxiorum humorũ copiam obortam. Hinc rectissime, imperfectam illam iudicationem innuere uolens, Hippocrates in aphorismis
4. aph. 61. dixit: πυρέσσοντι ἢν μὴ ἐν περισσῇ ἡμέρῃ ὁ πυρετὸς ἀφῇ, ὑποστροπιάζειν εἴωθε. hoc est: *Nisi febricitantem die impari febris dimiserit, recidiuare solet.*

A *solet. Proinde febres tertianæ nunquam probè iudicantur, nisi eo die quo fit rigor, qui certe semper impar existit. Hinc non iuxta dies decretorios, sed secundum potius numerum circuitus iudicantur, id quod non in hoc tantum loco, sed alibi etiam, ubi ita scriptum reliquit, innuere uoluit:* Τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισι τὸ μακρότατον. *quod est: Tertiana febris exquisita septenis circuitibus, quod longißimum est, iudicatur. Cæterum sententia à nobis iam enarrata, in secundo etiam Epid. libro ijs habetur uerbis:* Τεταρταῖαι αἱμοῤῥαγίαι δύσκριτοι. οἱ γὰρ διαλείποντες μίαν, τῇ ἑβδόμῃ ἐπιῤῥιγέουσι ἅμα κρίσει ἐς ἑβδόμην. *id est: Eruptiones sanguinis ex naribus quarto die factæ, malam iudicationē portendūt. Febres enim quæ diem unum intermittunt, altero unà cum iudicatione ad septimum usq; circuitum rigorem habent. Quæ sanè sententia, nostram hanc planè dilucidam facit.*

APHORISMVS XI.

Quæ tertio die accessionem habent, in ijs nox quæ accessionē præcedit, grauis est. Subsequens autem magna ex parte leuior existit.

Quum præcedenti sententia tertianas febres exquisitas secundum circuituum numerum iudicari Hippocrates docuisset, hic certe notas, quibus me dicus in quo circuitu futura sit iudicatio deprehendere poßit, tradere uidetur. Notæ futuræ iudicationis in tertiana exquisita.

B *Nam cum in exquisita tertiana nox quæ acceßionem præcedit ægrotanti facilis sit, utpote quæ febris expers existat, fieri non potest ut ubi contrariū accidit, hoc est, ubi nox illa ante acceßionē difficilis est, quin aliquid nobis portendat, nimirum sequenti die futuram esse cum rigore iudicationem: id quod factum esse, nox subsequens etiā monstrat, si leuior præcedenti fiat. Proinde de tertiana hic exquisita speciatim dicere uidetur, quod alibi generatim et simpliciter de omnibus morbis hunc in modum protulit:* ὁκόσοισι ἡ κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ. ἡ δ' ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. *id est: Quibuscunq; iudicatio instat, his nox ante acceßionē difficilis est. Quæ uero subsequitur, magna ex parte facilior. Sensus itaq; præsentis dictionis is esse apparet. In febribus tertianis exquisitis quando proximo circuitu iudicatio futura est, nox quæ acceßionē præcedit grauis est: subsequens uero magna ex parte leuior. Nihil autem mirum in nocte, ubi maxime dormire consueuimus, grauitatem illam quæ à turbatione, quæ in corpore ante iudicationem fit, natura separante à bonis mala, & ad excretionem præparante, fieri manifestiorem. In die enim etsi interdum eadem turbatio fiat, quando scilicet nocte sequenti iudicatio futura est, tamen illam non ita sentimus, quod sensus corporei tum uigilent, & ad alia quædam officia naturæ distrahantur. Sic contingit quoq; ut alias quascunq; corporis molestias die minus quàm noctu sentiamus. Cur autem ante iudicationem ta-* 2.aph.13. Cur noctu turbatio magis sentiatur.

Lib. 2. com. 12. lis perturbatio in corpore fiat, Oribasius in commentarijs suis in Hippoc. C aphorismos eleganti similitudine explicat, in eum modum scribens: Quare ante decretoriū diem perturbatio fit? Nimirum, quia natura uelut iudex residet in tribunali, ante quod duo litigantes accedunt: unus ad alterum dicit, en uinco: alter inquit, non uincis, sed ego. At ubi ingressi fuerint, & silentium indictum, discernit iudex apud semetipsum, & sic loquitur, ille uincit: & quod antea fuit litigiosum, postmodum efficitur quietum. Sic itaq; & natura ut iudex constituitur, uirtus & humores cum affectu litigant, natura uero media est. Dicunt humores, nos illuc ingredimur, quia nostrum est. Virtus respondet, ego assumo tanquam quod meum est. Si se iunxerit natura cum humoribus, uincitur uirtus. Si uero se iunxerit cum uirtute, uincuntur humores & affectus, & fit iudicatio ad salutem. Sic itaq; confidit uirtus naturæ, quemadmodum si deploratus homo habeat patronū bonum. Hactenus Oribasius. Porrò subsequentem noctem post iudicatam febrem fieri leuiorem ne mireris, nam tum natura à superuacuis & humoribus molestantibus exonerata est, ut quiescere corpus tutò possit. Non autem temerè adiecit, magna ex parte, quoniam id non accidit, nisi ubi iudicatio fuerit optima & perfecta. Hæc itaq; proculdubio genuina huius sententiæ explicatio est, quam etiam Galenus ratam habet. Nam cum is inter initia quid per τριταιοφυέος D hic intelligat Hippocrates percenseat, tandem omnibus propè febribus quæ tertio die accessionem habent, eam quæ accessionem præcedit noctem grauem esse ait, exceptis tertianis exquisitis. Si uero interdum & ijs nox illa grauis fiat, tum sequenti die sequi iudicationem, præsertim si alia indicia fieri iudicationem consentiant. Etsi uero per τριταιοφυέος hoc loco solæ tertianæ febres exquisitæ intelligantur, tamen potest etiam accōmodari ad reliquas febres quæ tertio die accessiones habent, quarū uariæ sunt differentiæ, quas Gal. lib. secundo de diff. feb. cap. octauo ijs uerbis enumerat: τῶν διὰ τρίτης παροξυνομένων διαλειπόντων πυρετῶν, ὅσοις μὲν ὅ τε χρόνος ὁ τοῦ παροξυσμοῦ βραχὺς, ἥ τε εἰσβολὴ μετὰ ῥίγους ἐστὶ, καὶ ἡ λύσις ἐφ' ἱδρῶσι, καὶ χολεμεσίαις, ἢ τῆς κάτω γαστρὸς ὑπαγούσης χολώδη, τούτοις μὲν ὄνομα κεῖται τριταῖος ἀκριβής. ὅσοις δ' ἐλλείπει τι τούτων, οὐκ ἔτ' ἀκριβὴς, ἀλλ' ἁπλῶς τριταῖος ὀνομάζεται. ἐὰν δὲ καὶ τὸ διάλειμμα μικρότερον ἔχωσι, μηκυνθέντος δηλονότι τοῦ παροξυσμοῦ, τριταῖον τούτοις ὀνομάζουσι παρεκτείνοντα, καίτοι καὶ αὐτοῦ τούτου πολλὴν ἐν τῷ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἔχοντος τὴν διαφοράν. ἔστι μὲν δήπου τὸν μὲν τινὰ καλεῖν ἁπλῶς οὕτως μεμηκυσμένον, ὅς τις ἂν οἶμαι τέτταρας καὶ εἴκοσιν ὥρας τοῦ παροξυσμοῦ ποιησάμενος, ἀπυρέτους ἴσχει τὰς λοιπάς. τὸν δὲ τινὰ μεμηκυσμένον ἱκανῶς, ὅσον ἂν ἀμφὶ τὰς τριάκοντα ὥρας τὸν πυρετὸν ἐκτείνῃ,

καὶ τινὰ

Ratio turbationis ante iudicationem.

Nox subsequens iudicationem quare facilior.

τριταιοφυέος quæ febres.

Τριταῖος ἀκριβής.

Τριταῖος.

Τριταῖος παρεκτείνων.

A καὶ τινὰ πρὸς τούτοις ἐπιπλέον μεμηκυσμένον, ὅσ᾽ ἂν εἰς ἓξ καὶ τριάκοντα προέρχηται, καὶ τινὰ ἔτ᾽ ὄραν ἐπιπλεῖστον ὅσ᾽ ἂν εἰς τεσσαράκοντα καὶ πλείους ἐπιπαρεκτείνηται. hoc est: *Intermittentium febrium, quæ per tertium accessionẽ faciunt, quibus utiq; tempus accessionis breue est, & quæ inuadũt cum rigore, & per sudores, & bilis uomitus, & per infernas biliosas excretiones soluuntur, his exquisitæ tertianæ nomen impositũ est. Quibus autem horum aliquid deficit, hæ non amplius exquisitæ, sed simpliciter tertianæ appellantur. Quod si uero intermissionem minorem habuerint, accessione uidelicet in longius tempus protracta, tum hæ tertianæ extensæ uocatur: quamuis hæc ipsa plurimam in eo quod magis ac minus, habeat differentiã. Licet quidem interdũ aliquam simpliciter extensam nominare, quæcunq; utiq; uigintiquatuor horas in accessione consumpserit, reliquas febris expertes obtinet. Aliquam uero sufficienter extensam, quæ scilicet usq; ad triginta extenditur horas. Ad hæc aliquam in longius tempus productã, quæ sanè ad triginta sex horas protendatur. Aliam quoq; ad plurimum tempus productã, quæ uidelicet ad quadraginta et plures etiam horas extenditur. Hactenus Gal.* Tertianæ exquisitæ. Tertianæ simpliciter. Tertianæ extensæ. Extensa simpliciter. Sufficienter extensa.

APHORISMVS XII.

Tusses siccæ, modice irritantes in ardentibus febribus non admoB dum siticulosæ, neq; linguæ aridæ sunt, si quidem non à maligno, sed à uento accidunt. Id uero hinc manifestum fit, quando loquuntur, aut os aperiunt, tunc tussiunt: cum uero non, minime. Hoc autem potissimum in febribus laboriosis fieri solet.

Docet hoc loco Hippocrates, tussim siccam in ardentibus febribus accidentem aliquãdo in causa esse, cur ægrotãtes minus siti afficiuntur. Satis autem ex ijs quæ antea à nobis dicta sunt dilucidum esse puto, tusses siccas nominari ab Hippocrate, in quibus nihil expuitur. Cum itaq; propter motum qui in tussi eiusmodi fit, semper aliquis ex uicinis locis trahatur humor, quo loca quæ ad asperam arteriam pertinent madescunt, nihil mirum si ægri minus siticulosi, & linguæ non aridæ fuerint. Vbi, ut obiter moneam, Caluus iterum pueriliter labitur, κατ απεφυγμένας *perfrictas uertens, cum nemo nesciat* καταφύγειν *Latinis esse exiccare. Quod uero iam de tussi sicca diximus, confirmant etiam ea quæ ijs uerbis alibi scripsit Hippocrates:* ὁκόσοισιν ἐπιπολὺ βῆχες ξηραὶ βραχέα ἐρεθίζουσιν ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσι, οὐ πάνυ τι διψώδεές εἰσι. *quod est: Quibus tusses siccæ plurimum & leuiter irritantur in ardentibus febribus, hi non admodum siti afficiuntur. Proinde quod hoc loco dicit,* οὐ κατὰ λόγον διψώδεες, *idem est cum eo quod in aphorismis ijs effertur uerbis,* οὐ πάνυ τι διψώδεες, *hoc est, nõ admodum siti afficiuntur. Fieri enim non potest, ut in ardentibus febribus non sitiant* Tusses siccæ. καταφεύγειν. 4. aph. 45.

ægrotantes: uerum si tussis sicca accesserit, tum certe sitis illorum nõnihil im- C
minuitur, ut multo minus quàm proportio & natura febris exigat, sitiant.
Tusses leuiter irritantes. *Non autem temerè adiectum est, tusses modicè seu leuiter irritantes: uehementes enim si fuerint & assiduæ, exq; corporis altitudine progredientes, tum sanè eas quæ sunt iuxta thoracem atq; pulmonem partes calefaciunt, & febrem ac tussim deinceps adaugent, atq; adeò etiam sitim. Modicæ autem & ex longioribus interuallis factæ, atq; ex faucibus procedentes, eousq; partes cõmouent, donec aliqua in eas perueniat humiditas, ob quam, ut diximus, ægrotantes minus siticulosi fiunt. Cæterum per ea quoq; uerba, si nõ à mali-*
Tusses à maligno accidentes. *gno acciderint, secludit Hippoc. tussim quæ propter aliquam mor i fit malitiam: uerbi gratia, à defluxu ex capite in pulmonem, uel ab ulcere in aliquo instrumentorũ respirationi seruientium, aut ob aliquem in iis abscessum, aut suppurationem: hæc enim neq; leuiter irritat, neq; minus siticulosos reddit, sed potius suffocat atq; strangulat. De sola itaq; hoc loco tussi quæ propter intemperiem instrumentorum respirationi seruientiũ, aut asperitatem faucium, asperæq; arteriæ, accidit, Hippocrates loquitur. Fit autem illa interdũ ex ambiente frigido, qui inspiratus aliquando partes quæ circa fauces & asperam arteriam sunt, exasperat atq; refrigerat: id quod confirmant ea*
3.aph.5. *quæ alibi in eum modum scribit Hippocrates:* ἢν δὲ βόρειον ᾖ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραί, ὀδύναι πλευρέων, στηθέων. *hoc est: Si aquilonium fuerit tempus, tusses, fauces, alui duræ, costarum & pectoris dolores fiunt. Nonnunq; totum etiam pulmonem atq; thoracem frigida intemperies afficit, & tussiunt tum ægri mediocriter, nec quicquam expuunt. Et id est quod inquit hic Hippocrates, à uento nimirum frigido eiusmodi tusses ori-* D
Signum tussim à uento frigido factam mõstrans *ginem habere. Signum uero quo idipsum deprehenditur, hoc est: Quando loquuntur, aut inter inspirandũ os aperiunt, tum equidem tussiunt. Sin horum neutrum fiat, tunc quoq; minime tussiunt: ut euidentissimum sit, ob aeris paulò frigidioris ingressum, tussim eiusmodi ortã esse. Hoc quod à contrario quoq; manifestum fieri solet. Nam si quispiam aerem domus in qua æger decumbit arte quadã calidum effecerit, parum quidem aut nihil subinde ægrotans tussiet. Ex quo etiam dilucidum fit, huiusmodi tussis curationem per calida, utpote huic morbo contraria, fieri debere. Porrò in fine sententiæ addit Hip-*
Laboriosæ febres. *pocrates, tussim hanc siccam in laboriosis febribus potissimũ euenire. Sic autẽ uocat eas quæ ex laboribus externis in frigore, aut immodico æstu factis, accidunt, in iis præsertim locis in quibus pulueris haud modica copia existit. Proinde tussis illa ex accidenti potius, quàm ob laboriosum affectum fieri solet. Propter enim intemperiem instrumentorum respirationis, earumq; partium quæ iuxta fauces sunt asperitatem à frigore ortam, aut puluerem,*

aut

A. aut immodicam ex ambiente factam in his ipsis siccitatem, tussis illa excitatur.

APHORISMVS XIII.

Nihil temerè committendum, nihil etiam negligendum.

Etsi omnium breuißima hæc sit Hippocratis sententia, multa tamen quæ ad rectam artis tractationẽ mirum in modum conducunt, complectitur: ut hoc certe nomine Hippocratica breuitas nobis gratißima esse debeat, quod tam paucis uerbis tam multa, támque ad artem probè exercendam necessaria comprehendat. Fuerunt sanè nonnulli quibus unum hoc studium erat, medicinam ipsam compendio quodam tradere posteritati: in quorum albo Auicennam fuisse constat, & eam ob causam factum est, ut principis nomen apud parum eruditos meruerit. At quo pacto id quod tantopere conabantur assecuti sint, notius est quàm ut dici necesse sit. Breuitati quidem studuerunt, & ut ingenuè fatear, hanc etiã assecuti sunt, uerum infeliciter admodũ, quod sub ista breuitate paucißima existant, quæ ad artis rectam tractationem aliquid momenti afferant. Id quod abunde docebunt ea quæ Auicenna passim suis, in quibus unicè breuitatem affectauit, uoluminibus inseruit: quæ nimirum si quis sequi uoluerit, à recta artis tractatione plus quàm δὶς διὰ πασῶν aberrabit. Vna itaq; Hippocratis breuitas reliquis omnibus antepo-
B. nenda erit, ut quæ non tantum multa, uerumetiam necessaria complectatur. Id quod præter cæteras præsens maxime Hippoc. sententia testatur, in qua primum monet nihil temerè à medico cõmittendum esse. Quibus certe uerbis multa admodũ eaq; necessaria docere conatur. Primo nimirum ne temerè & incircumspecte scriptoribus honorem eum deferat, ac tanta religione illos obseruet, ut piaculum ducat uel latum unguem ab illis dissentire. Neq; enim pernicioſius quicquam esse potest, quàm si ita uni alicui sese addixerit, ac ueluti seruum præbuerit, ut quicquid ille dixerit, folium esse Sibyllæ putet, ac pro oraculo habeat: id quod abunde monstrat clades illa immensa, qua pristina medicina hodie affecta iacet. Neq; enim unquam tot uulneribus confossa ac saucia eßet, nisi citra delectũ recentiores medicinæ scriptores, quicquid usquã scriptum offendissent, pro rato habere uoluissent. Hinc factum ut falsa pro ueris, ascita pro genuinis, in multorũ animos irrepserint, & sunt hoc pacto adulterata, distorta, cõfusa, inuersa omnia. Sic hodie maxima earum rerum, quæ ad medendi exactã rationem in primis necessaria sunt, pars neglecta & prorsus incognita iacet. Quod equidem nunquam factum fuisset, si rationibus & ueritati potius credere, quàm hominum quorundam imperitorũ autoritati addicti esse maluissent. Proinde optimo consilio hoc loco admonet Hippocrates, ne temerè nos autoribus addictos reddamus, sed singula illorum scripta cum delectu & iudicio expendamus. Deinceps per hæc uerba,

Nulli se addictũ faciat medicus.

In curatione nihil temerè à medico cõmittendũ

μηδὲν εἰκῇ, monet etiam Hippocrates ut in curandis ægrotis medicus nihil temerè, neglectim, aut oscitanter cõmittat, sed singula accurata diligentia exequatur. Nam sunt nõnulla quæ non diserte exprimuntur à scriptoribus, tamen ea propria insitaq; medici prudentia inuenire decet. Ita Gal. in libro de theriaca ad Pisonem, multa in laudẽ Pisonis adferens, inter cætera illum potißimũ quod mentem ijs quæ ab Andromacho ac alijs ueteribus prodita sunt attenderat, cõmendat, sic dicens: σὺ δ' ἐφεστὼς ἀκριβῶς οὕτως ἔβλεπες, καὶ τοῖς γινομένοις ὑφ' ἡμῶν ἅπασι προσεῖχες, ὡς εἴ ποτέ τι καὶ παρέργως ἐγίγνετο, εὐθέως ἐφεστάναι καὶ παραινεῖν κατὰ τὸν Ἱπποκράτην, μηδὲν εἰκῇ ποιεῖν. id est: Tu uero diligenter incumbens ita contẽplatus es, & animum omnibus quæ à nobis fiebant accõmodabas, ut si quando nõnihil oscitanter fieret, confestim instares & admoneres secundũ Hippocratẽ, ne temerè quid committeretur. Cum uero nostro etiam seculo non pauci sint medici, qui per ciuitates ac uarias regiones uagantes, multa temerè ac sine iudicio faciant, ac præter omnem rationem medicinã exerceant, certe diligenter illis hoc Hippocratis præceptum inculcandũ erit, ut cogitent ne quid temerè committant. Tum autem nihil temerè tentabunt, quando singula à probatißimis autoribus cõscripta theoremata, etiamsi tenuia & nullius momenti primo intuitu esse appareant, diligenter excutient: nam nihil tam minutum à ueteribus proditum est, quod non maximum ad exquisite exercendã artem commodum sit allaturum, si diligenter expendatur. Hinc ut Hippoc. planè quorundam temeritati, qui nõnulla à ueteribus dicta tanquam modica, atq; adeò nullius momenti cõtemnunt, occurreret, & improbam eorundem sententiam penitus exploderet, nihil esse negligendum dixit: quod neq; ab Hippocrate, neq; alijs ueteribus quicquam temerè, & sine ratione scriptum sit. Sic in curandi ratione medicus nihil quod ad inueniendas curationis indicationes sit necessarium, tametsi minimum, & sine causa scriptum esse uideatur, negligat. Neglectis enim ijs quæ minima esse apparent ab initio, tandem magnũ subsequitur incommodum: uerbi gratia, tempus, ætatem, regionem, consuetudinem, corporis habitum, & alia eiusmodi medicus parum peritus & prudens in curatione negligit, utpote quæ sibi minima, & nequaquam ad exquisitam curationem necessaria esse uideantur: atqui non sine magna ægrotantis iactura. Hinc cum ad curationem non parum conferant, factum etiam est ut tam accurate de illis nos monuerit Hippocrates. Deniq; cum haud modica sint apud ueteres, Hippocratem præsertim, quæ simpliciter & sine ulla certa definitione iuxta antiquam breuitatem dicta sint & literis mandata, conueniet equidem singula quæ in hunc modum prodita sunt, aut ratione, aut experientia examinare: neq; enim aliàs satis tutum erit si ijs fidem temerè adhibueri-

Quando nihil temerè cõmittatur

C

D

A bibuerimus. Exempli causa sit quod in aphorismis dixit Hippocrates, in eũ scribens modum: ὀφθαλμῶν ὀδύνας ἀκρητοποσίη, ἢ λουτρὸν, ἢ πυρίη, ἢ φλεβοτομίη, ἢ φαρμακείη λύει. quod est: Dolores oculorum aut meri potio, aut balneũ, aut fomentũ, aut uena incisa, aut medicamentũ soluit. Hoc si quispiã simpliciter & indefinite intellexerit, nõ tantum absurdum, imò omnium falsißimum erit. Quapropter inquirendi sunt subinde affectus in quibus singulatim quodq; illorum quæ per seriem dicta sunt, confert. Neq; enim in uniuersum singula coniunctim doloribus quibusq; oculorum conueniunt, sed seorsim quodlibet priuato affectui, ut uidere licet apud Galenum, in explicatione eius sententiæ. Postremũ medico nedum illa quæ frequenter, sed eã etiã quæ rarißime accidunt cõsideranda sunt, adeò ab illo penitus nihil negligendũ erit. Hinc Gal. etiam lib. secundo de temp. scribit: ἀλλά τοι καὶ τὸ σπανίως ἐπιβλέπειν χρὴ, καὶ μηδὲν ὡς πάρεργον τίθεσθαι, μηδ᾽ ἀμελεῖν. quod est: Sed & quod raro contingit considerare oportet, nihilq; pro superfluo habendum, neq; quicquam negligendum. Caluus auream ac omnibus etiam manifestam sententiam hanc Hippocratis non intelligens, monstrosam quandam effinxit interpretationem, quam ne ipse quidem unquam assecutus est, illam nempe: Quare nihil temerè agito, nihil hac prænunciatione contraria despicito, sed quæ porrigere opus est porrigito, sedatoq;. Quibus utiq; uerbis B sententias duas inter se etiam maxime diuersas, præter decorum copulauit, genuinam deniq; intelligentiam illarum prorsus obscurauit, id quod ex iam dictis, & paulò post dicendis euidentißimum erit: ut hoc nomine meritò nobis perstringendus fuerit: id quod eo sæpius facimus, quòd hac ratione illos in uiam reducere speramus, qui hodie sola interpretum opera nobis optime consultum esse, atq; adeò græcæ linguæ cognitione non omnibus opus esse clamitant. Quibus certe opto non alij quàm Caluus fuerit interpretes obtingant, quo temeritatis suæ condignas dent pœnas.

6.aph.31.

Medico ea etiam quæ rarißime fiunt cõsideranda.

APHORISMVS XIIII.

Contraria sensim adhibenda sunt, atq; interquiescendum.

Hoc quod in præsentia ab Hippocrate dicitur, ueluti exemplum est eius quod antea retulit, nempe nihil temerè esse committendum. Sunt enim nonnulli medicorum qui in medicando, ac à peruersis consuetudinibus ægros iuxta ac sanos deducendo, mirum in modum aberrant, dum scilicet statim & subitò contraria adhibent, & ad insueta deducunt, cum conueniat potius paulatim immutare, si quid immutandum fuerit. Ita non solum in uictus ratione, sed etiam in omnibus alijs ubi ab altero cui assueuimus, transimus ad alterũ, paulatim ad insueta ueniendum erit. Id quod quantum ad uictus rationem attinet, exquisite in lib. secundo de uict. rat. in morbis acutis, Hippocrates ob- Aph.18. & seq.

2.aph.51. seruandum esse docuit. In aphorismis certe generatim omnem subitam con- e
trarij admotionem naturæ esse inimicam, ijs uerbis tradit: τὸ κατὰ πολὺ καὶ
ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ὅλως ὁπωσοῦν τὸ
σῶμα κινεῖν σφαλερὸν, καὶ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ'
ὀλίγον ἀσφαλὲς, καὶ ἄλλως ἢν ἐξ ἑτέρου μεταβαίνῃ εἰς ἕτερον. hoc est:
Nimis & repente euacuare, implere, calefacere, refrigerare, aut quouis a-
lio modo corpus mouere, tutum non est: etenim omne nimium inimicum na-
turæ est. Quod autem paulatim fit, tutum est, & potissimũ ubi ab altero ad
Aph.54. alterum transitus fit. In secundo uero lib. de uict. rat. in morbis acutis, muta-
tiones quoque subitas, magnam adferre læsionem ijs uerbis astruit: ἢν ὅλον
τὸ σῶμα ἀναπαύσηται πολὺ παρὰ τὸ ἔθος, οὐκ αὐτίκα ἔρρωται μᾶλλον,
ἢν δὲ καὶ πλείονα χρόνον διελινύσας, ἐξαπίνης εἰς τοὺς πόνους ἔλθοι,
φλαῦρον τι πρήξειεν ἐπιδήλως. οὕτω δὲ καὶ ἓν ἕκαστον τοῦ σώματος. καὶ
γὰρ ἢν πόδες τοιόνδε τι πρήξειαν, καὶ τὰ ἄλλα ἄρθρα μὴ εἰθισμένα
πονέειν, ἢν διὰ χρόνου ἐξαπίνης εἰς τὸ πονέειν ἔλθῃ. id est: Si uniuersum
corpus præter consuetudinẽ multum quieuerit, nõ confestim robustum magis
euadit. Quod si longiori spatio ociatum, ad labores sese protinus uerterit,
uile quippiam euidenter operabitur. Ita de reliquis quoque corporis partibus
sentiendũ est. Nempe & pedes, & cæteræ quæ articulis præditæ sunt par D
tes laborare nõ consuetæ, tale quippiam operabuntur, si post longum tempus
ad laborem subitò se uertant. Quid multis moror? Nihil subitò immutandũ,
sed sensim & paulatim, id quod ἐκ προσαγωγῆς hoc loco Hippocrates uo-
cat, quodlibet ad insueta deducendum. Insigniter itaque lapsus est Caluus, qui
ἐκ προσαγωγῆς, hac prænunciatione, interpretatus est, cum non tantum
Hippocrati, uerumetiam Græcis alijs idem quod Latinis, sensim significet:
id quod ex ijs quæ alibi scribit Hippoc. dilucidum fiet. Libro siquidem pri-
Aph.20. mo de ratione uict. in morbis acutis, in ea significatione usus est, dum inquit:
καὶ τοῖσι μὲν γε εἰθισμένοισι δὶς σιτεῖσθαι τῆς ἡμέρης, δὶς δοτέον. τοῖσι
δὲ μονοσιτέειν εἰθισμένοισιν, ἅπαξ δοτέον τὴν πρώτην. ἐκ προσαγω-
γῆς δὲ, ἢν ἐνδέχεται, καὶ τούτοισι δὶς διδόναι εἰ δοκέει προσδεῖν. id est:
Sanè qui bis die cibari consueuerunt, bis ptisana bis quoque danda. Qui uero
semel cibum assumere consueuerunt, semel primo die ijs danda. Dein sensim,
si fieri potest, bis quoque, si quid adijciendũ uidetur, illis danda erit. Qui nimi-
rum locus in Copi Basiliensis uersione deprauatus est: nam ἐκ προσαγωγῆς,
pro facta additione, perperàm interpretatum est, cum paulatim uertendum
erat. Cuius equidem rei grauis testis est in cõmentarijs Gal. qui sic scribit:
δὶς αὐτοὺς σιτεῖσθαι φησὶν, εἴπερ οὕτως εἰθισμένοι εἰσὶ διαιτᾶσθαι,
χρείας δὲ οὔσης δὶς λαμβάνειν, καὶ τοῖς ἅπαξ εἰθισμένοις ἐσθίειν δὶς δώ-
σεις τὴν

A σεῖς τὴν πτισάνην, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τοῦ ἅπαξ, κατὰ βραχὺ δὲ προσθεὶς ἔστε τὸ δὶς, τὸ γὰρ ἐκ προσαγωγῆς τοῦτο δηλοῖ. *Bis cibandos ipsos inquit, qui bis cibari consueuerunt. Si uero sumendi necessitas fuerit, & bis qui semel tantum cibari consueuerunt, bis ptisanam dabis, ab ipso quidem semel incipiens, sed paulatim ad bis procedens. Hoc enim* ἐκ προσαγωγῆς *significat. Vtitur etiam in eodem significato lib. secundo de uict. rat. in morbis acutis, ubi ita scriptum reliquit:* ἐν τῇ ὑστεραίῃ ὀλίγα ἀριστῆσαι, ὡς ἐκ προσαγωγῆς ἀφίκηται εἰς τὸ ἔθος. *hoc est: Postero die exigua prandere oportet, ut paulatim ad consuetudinem redeat. Et certe in commentariis huius sententiæ Galenus* ἐκ προσαγωγῆς *interpretatur* κατ' ὀλίγον, *id est, sensim. Sunt & alij quidã autores, qui eodem modo quo Hippocrates,* ἐκ προσαγωγῆς *usi sunt, ut est Aristoteles, qui in septimo Politicorũ in hunc modum scribit:* πάντα γὰρ ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς ἀρχομένοις βέλτιον μὲν ἐθίζειν, ἐκ προσαγωγῆς δ' ἐθίζειν. *quod est: Omnia quæ assuefieri possunt, confestim incipienti assuefacere melius est, sensim tamen. Demosthenes quoque* κατ' Ἀριστοκρά. *dum ita ait:* εἶθ' ὃν ὁρᾶται ἐκ προσαγωγῆς ὑμῖν φίλον. *id est: Itáne uero quem uobis sensim amicum fieri uidetis. Quæ sanè ideo pluribus referre uolui, quod nõ Caluum tantũ, ut qui passim* Aph. 29.

B *in manifestioribus cæcutit, sed & reliquos etiam magni nominis uiros in hac dicendi græcorũ formula explicanda lapsos esse constet. Porrò quod in fine sententiæ addit, ac interquiescendum, bifariam intelligi potest. Vno modo, ut non solum sensim cõtrariam consuetudinem inducamus, uerumetiam ut inter totam mutationem quiescamus. Verbi causa, cum ab ocio aliquem ad exercitium transferemus, primum quidem à modico incipiemus, & paulatim hoc adaugentes, semper ultra progrediemur, interdum unum atque alterum diem interquiescentes. Altero, ut interquiescendũ, sit ab ijs quæ ipsum in dictione præcedunt, segregatum. Et tum is sensus erit: Quando consuetudinem nouam antea non existentem inducere animus est, tum paulatim ac sensim inducenda est. Quando uero eam quæ prius adest, adimere ac mutare institutum est, tum paulatim à consuetis cessare conuenit, adeò ut in uniuersum uerum sit, nihil subitò esse immutandum.*

APHORISMVS XV.

Dolenti partẽ capitis posteriorẽ, recta in fronte uena secta profuit.

Ex hac sententia abunde liquet non tantum hunc sextum, sed & reliquos omnes Epidemiωn libros ante alios esse scriptos, & ab Hippocrate concinnatos, quod scilicet earum rerum quæ particulatim uidit & explorauit, memoriã suggerant. Hinc est quod generatim in aphorismis atque alijs libris efferantur, quæ in hoc particulatim tantum notata sunt. Sic in præsentiarũ

5.aph.68. de uno aliquo duntaxat scribit, quod in aphorismis generatim & promiscuè de omnibus in eum enunciat modum: τῷ ὄπισθεν κεφαλῆς ὀδυνωμένῳ ἡ ἐν μετώπῳ ὀρθὴ φλὲψ τμηθεῖσα ὠφελέει. hoc est: Dolenti partē capitis posteriorē, in fronte recta uena incisa prodest. Manifestū uero quod utrinq; ea uenæ sectio locale & in cōtraria reuulsiuū sit remediū. Locale itaq; quum sit, illud certe nisi prius uniuersum uacues corpus, potissimum si plethoricum ac cacochymum fuerit, adhibere haud licebit, quod nimirum periculum sit, ne ratione doloris qui per sectam hanc uenam excitatur, plus ad caput humorum trahatur. Hinc rectissime fecerit medicus, ubi corpus plus æquo plenum uiderit, si totum prius euacuet, quàm uenam quæ in fronte est secet. Nam ita faciendum esse Galenus etiam cap. xcv. artis medicinalis ijs uerbis docet: εἰ μὲν οὖν εἴη τὸ σύμπαν σῶμα πληθωρικώτερον, οὐ χρὴ διὰ τοῦ πεπονθότος τόπου κενοῦν. εἰ μὲν γὰρ ἀμυχαῖς καὶ τομαῖς αἰσθητῶς κενώσομεν, ὀδύνην προσάγοντες ἐπισπασόμεθα πλέον διὰ τὴν ὀδύνην. εἰ δὲ τοῖς θερμαίνουσι διαφορεῖν ἐπιχειρήσομεν, ἑλξομεν διὰ τὴν θερμότητα πλέον εἰς τὸ μέρος ἢ διαφορήσομεν. εἰ δ' αὖ βουλοίμεθα παλινδρομεῖν ἀναγκάζειν τὸ ἐπιρρυέν, οὐκ ἂν δέξαιτο μεστὸν ὑπάρχον τὸ σῶμα. πρὸς ἄμφω τοίνυν ταῦτα, χρὴ κενῶσαι τὸ ὅλον, ἢ ἀντισπάσαι γε πάντως εἰς ἄλλα χωρία τὸ ἐπιρρέον τῷ πεπονθότι. quod est: Si uniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per affectum locum euacuare minime conuenit. Si enim scarificationibus ac sectionibus euidenter euacuabimus, inferentes dolorem plus ratione doloris attrahemus. Si uero calefacientibus discutere tentabimus, plus ad affectam partem per calorem trahemus, quàm discutiamus. Quod si rursus libeat cogere ut quod influxit retrocurrat, corpus plenum existens non admittet. Ad hæc igitur ambo, totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad alia loca reuellere quod in partem affectam influit. Hactenus Galenus. Vnde sane abunde satis constat Hippocratem hic de eo tantum loqui dolore capitis, cum quo non uniuersi corporis plenitudo coniuncta sit. Vel si de eo etiam loquitur qui in corpore plethorico accidit, sine controuersia eius uenæ quæ in fronte est sectio, nisi totum antea uacuatum sit corpus, non competet. Reuulsiuam autem esse eam de qua uerba hoc in loco Hippocrates facit uenæ sectionem, inde manifestum fit, quod ad contraria reuellat, non quidem secundum longitudinem & latitudinem, sed secundum profundum, quæ est ab ijs quæ retro sunt ad ea quæ ante, & contrà. C D

APHORISMVS XVI.

Successiones præcordiorū ex qualibus in qualia fiant contemplandæ, & aliæ, potissimum inflammationum uiscerum qualia possint, siue ex iecinore in lienem, siue contrà fiant, & quæcunq; eiusmodi sunt.

Vniuer-

A Vniuersalis hæc est sententia, admonens nos, non tantum præcordiorum, sed & omnium membrorũ successiones esse diligenter admodum contemplandas. Successiones uero quas Hippocrates διαδέξιας, Galenus autem διαδοχὰς uocat, nihil aliud dicimus, nisi affectuum de una ad aliud membrũ transitus. Nam succedo, Latinis etiam est interdum idem quod in alterius locum uenio. Migrationes itaq; affectuum ab una in aliam partem, successiones hoc loco nominantur: quas nõ ab re contemplandas medico esse Hippocrates hortatur, quod non parum referat ex quibus in quas partes fiant. Nam multo consultius est à nobili & principatũ in corpore gerenti particula, in minus nobilem fieri successionẽ. Verbi gratia, præstat à dextro præcordio in sinistrum migrare affectũ, at non contrà. Hinc est quod in prognosticis scribat, οἴδημα δὲ ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ σκληρόν τε ἐὸν καὶ ἐπώδυνον κάκιστον μὲν ἐπὸν ἅπαν εἴη τὸ ὑποχόνδριον. εἰ δὲ εἴη ἐν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἀκινδυνώτερόν ἐστιν ἐν τῷ ἀριστερῷ. id est: Tumor in præcordio durus, ac dolore afficiens, pessimus quidem si in omnibus sit præcordijs. Sin in altera duntaxat parte fuerit, minus periculosus est qui in sinistra est. Non autem præcordiorum solum successiones considerandæ, sed & omnes aliæ reliquorum membrorum, num scilicet à præcellentioribus ad minus precellentiora transferantur B affectus, aut contra. Malum enim semper, ubi ab ignobiliori ad magis nobile affectus transit. Sic in externis semper consultius est affectum esse quàm internis, in liene quàm iecinore, in intestinis quàm uentriculo. Etsi autẽ omniũ aliarum partium corporis successiones cõtemplandas esse uelit Hippoc. potissimum tamen considerandam esse quid inflammationũ quæ in internis fiunt uisceribus successiones possint, monet, quod hæ inter omnes ferme reliquos affectus pessimi esse soleant, idque bifariam; quod scilicet per se mali sint, & quod in partibus nobilioribus excitatos esse constet. Meminit autem hoc loco exempli uice, iecinoris & lienis, ut nimirum ex iis reliquorum etiã membrorum successiones æstimemus. Sicut enim à iecinore ad lienem affectus ac malorum humorũ successiones fieri tutius est, quàm à liene ad iecur, quod hoc illo multo præstantius sit, ita etiam alias semper cõsultius est, ut à præcellentioribus ad minus præcellentia successio fiat, quàm contrà. Id quod per hæc quoq; uerba, & quæcunq; talia sunt, innuere uoluit: quasi dicat, itidem iudicandum erit de reliquis membris quæ ad inuicem se habent, perinde atq; iecur ad lienem. Cæterum non tantum considerandum ex quibus in quas partes fiant successiones, sed etiam qui affectus ex qualibus affectibus fiant. Nam consultius est ut insaniæ hæmorrhoides aut uarices succedant, quàm contrà uaricibus insania. Hinc alibi ait Hippocrates, τοῖσι μαινομένοισι κιρσῶν ἢ αἱμοῤῥοΐδων ἐπιγινομένων, τῆς μανίης λύσις. quod est: Si uarices aut

Successiones considerandæ.

1. prognost. 33.

Qui affectus ex quibus fiant contemplandum.

6. aph. 21.

hæmorrhoides insanientibus superuenerint, insaniæ solutio fit. Satis autem C
sit rem uno tantummodo exemplo ostendisse: nam plura qui scire cupit, eadem ex libro sexto & septimo aphorismorum Hippocratis petat, ubi ferè aliud nihil agit, nisi ut affectuũ & in bonũ & malum successiones referat. Caluus perperàm διαδέξιες lancinationes uertit, homo certe parum peritus rerum medicarum: fortè διαδήξιες legendum esse putauit. Calumniandus uero non hoc solum nomine, sed quod nec toti sententiæ iam à nobis enarratæ, genuinum sensum tribuerit, quum tamen omnium facillima sit, nec ulla in ea esse obscuritas appareat.

APHORISMVS XVII.

Ea quæ non quô expedit repunt, reuellere oportet. Si uero quô decet, tum ijs uiam struere ut singula repant conuenit.

Posset quidem hæc cum præcedenti connecti sententia, ut scilicet morborũ successiones ab eo membro ad quod non expedit factæ, reuellantur. Hæ uero quæ ad conuenientia membra fiunt, minime, sed illis potius uia aperienda esset à medico, ut noxia omnia huc repere possent. Consultius tamen erit ut uniuersalis sit sententia de omnibus noxijs totius corporis: quorum sanè motus à medico diligenter admodum perpendendus erit, num scilicet ad ea membra quæ principatum aliquem in corpore gerunt, fiat: nam tum ad contraria D
potius & ad membra ignobiliora quæ sic repunt reuellenda erunt. Sin quô decet tendant, hoc est, ad membra minus præcellentia, aut ad loca à natura euacuationibus destinata, tum illis uiam struere ut singula noxia huc repant conuenit. Nam id hoc loco στομοῦν, quod Galeno teste idem est quod ἀναστομοῦν, significat. Neq; enim in propria significantia, pro eo quod est, infestam aciem obuertere, & infesto agmine exercitũ firmare, accipitur, quemadmodum apud Plutarchum in Anto. ubi in eum scribit modum: ἐκ τούτου μαθὼν ὁ Ἀντώνιος ὃ ποιεῖν ἔδει, πολλοῖς ἀκοντισταῖς καὶ σφενδονήταις οὐ μόνον τὴν οὐραγίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς πλευρὰς ἑκατέρας στομώσας ἐν πλαισίῳ τὸν στρατὸν ἦγε. *quod est: Ex hoc Antonius cognito quid factu opus esset, multis iaculatoribus funditoribusq; non solum terga, sed etiam utraq; latera agminis firmauit, sepsitue, & quadrato exercitu incedebat. Significat etiam* στομοῦν *interdum idem quod exacuere aciem, ut scilicet gladius eo facilius penetret: sic* στομῶσαι τὴν μάχαιραν *dicimus. Metaphoricῶς itaq; hoc loco apud Hippocratem pro eo quod est aperire sumitur. Perinde enim ut acies ferri, quam ubi exacuerimus facile perrumpit & aperit id in quod impellitur, ita etiam loca corporis obstructa medicamentis aperimus, ut per illa noxij humores prorumpere possint. Sic in sanguinis eruptionibus uenas aperimus: ita nares, aures, uterum & alia loca uacuationis obstructa. Fi-*

stulas

A stulas quoque consuetas aliquandiu arctatas constrictásue, rursus aperimus. Porrò huic similem fermè sententiam paulò ante etiam produxit Hippoc. 2.part.aph.9. ubi abscessus eos qui quales esse decet fuerint, & quò oportet proruperint, excipiendos fore monuit. Eos uero qui non satis prodierint, iuuandos esse. Auertendos autem planè qui prorsus inutiliter exierint. Neque discrepant quæ lib. septimo ther. meth. scribit Galenus, ita dicens: εἰ μὲν δὴ ἀκυρωτέρων ἡ μετάστασις εἴη γεγενημένη, πρὸς ἐκεῖνα πάλιν ἀνθελκύσεις τὸ περιττεῦον. εἰ δ᾽ ἐκ κυριωτέρων, ἀμφοῖν ὁμοίως προνοήσας, τὴν ἐργαζομένην τὸ ῥεῦμα διάθεσιν ἐκκόψεις ἀεί. γίγνοιτο δ᾽ ἂν τοῦτο πάντα μὲν εἰς εὐεξίαν ἀγόντων ἡμῶν τὰ τοῦ σώματος μόρια, πάσας δὲ τὰς φυσικὰς ἐκκρίσεις εὐρόους ἀεὶ παρασκευαζόντων. hoc est: Si quidem ex minus momentaneis translatio facta est, quod superuacuũ est rursus ad ea reuellas. Sin ex ijs quæ maioris momenti sunt, ambobus simul cõsules, eum semper summouens affectũ qui fluxionẽ excitat. Fiet id si omnes corporis partes ad bonam habitudinẽ reducamus, ac omnes naturales expulsiones fluxiles semper reddamus.

APHORISMVS XVIII.

Latæ pustulæ, quales hyeme Simon habuit, non admodum pruriunt. Hic sanè cũ ad ignem inungeretur, uel calida lauaretur, iuuabatur. B Vomitiones non expediebant. Puto utique eum qui calidis largiter fouisset, prodesse potuisse.

Quod in aphorismis generatim in hunc modum protulit, τὰ πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ κνησμώδεα, hoc est: Latæ pustulæ non admodum pruriunt: id hoc loco particulatim de uno tantum Simone enunciat: ut iterum inde appareat Epidemiωn libros ante alios esse scriptos, utpote in quibus singula quæ uiderat, in memoriæ subsidium annotauerat. Pustulas uero diximus eas quæ Græcis ἐξανθήματα uocantur. Sunt autem tumores sponte in cute florentes, quæ quoniã turgentiũ ad florem gemmarũ in plantis modo tument, ideo nomen hoc apud Græcos inuenerunt. Dicuntur alio nomine in tertio lib. Epide. sect. tertia, ubi pestilentem constitutionem refert Hippocrates, ἐκθύματα. Cur autem sic appellatæ sint Græcis, Galenus in huius loci enarratione ijs uerbis indicat: πρόδηλον μὲν ὅτι παρὰ τὸ ἐκθύειν, ὅπερ ἐστὶν ἐξορμᾶν ἡ προσηγορία τοῖς ἐκθύμασι γέγονεν, ἐπὶ τῶν αὐτομάτως ἐξανθούντων ἐπὶ τὸ δέρμα. quod est: Manifestum quidem quod ἐκθύμασι, id est pustulis, id nominis ab erumpendo factũ sit, in ijs scilicet quæ sponte in cute florent. Plinius papulas, & interdũ pituitæ eruptiones nominat. Non sunt uero aliæ pustulæ ἐξανθήματα, quàm illæ quæ hodie barbaris uocabulis uariolæ & morbilli dicuntur: id quod aliquot argumentis ostendemus. Galenus lib. sexto aphorismorum cõm. nono, duplices pustulas facit,

Pustulæ.

nonnullas ſublimes, nonnullas uero latas. Sublimiores à calidiore generari C humore ait, pruritum'q; excitare: humiliores uero à frigidiore obortas, & citra pruritũ eſſe, quod ſcilicet in latitudinẽ extentæ diſflentur, & humor ipſas faciens minus acris ſit. Sed præſtat uerba eius adſcribere: τῶν ἐξανθημάτων ἔνια μὲν ὑψηλὰ γίνεται, τινὰ δὲ πλατέα. τὰ μὲν οὖν ὑψηλότερα ἐξανθήματα θερμότερος ἐργάζεται χυμὸς, τὰ δὲ ταπεινότερα, ψυχρότερος, ὥστε διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐ πάνυ τι κνησμώδεα γίνεται τὰ πλατέα. διαπνεῖται γὰρ εἰς πλάτος ἐκτεταμένα, καὶ τοὺς ἐργαζομένους αὐτὰ χυμοὺς ἧττον ἔχει δριμεῖς. Eodem ſanè modo morbilli ſublimes ſunt, pruritum'q; excitant: uariolæ uero humiles ac latæ, nec admodum prurientes. Morbilli à calidiore, uariolæ autem à frigidiore humore generantur. Præterea quemadmodum ἐκθυμάτων generatio, Galeno loco iam citato teſte, ex ſuperuacuis humoribus eſt, qui partim tenues, partim etiã craſſi ſunt, ita etiam uariolarum & morbillorum: ex craſſioribus uariolæ, ex tenuioribus autem morbilli. Et quemadmodũ ecthymata ex tenuibus humoribus facta, ulcerationes etiam cum tumore efficiunt: ex craſſis uero procreata in tumorem tantum cutem extollunt: ita etiam morbilli cutem non tantum attollunt ſed etiam exulcerant, uariolæ autem tumorem duntaxat efficiunt. Quibus teſtimonium Razis accedit, qui librum ſuum ubi de eiuſmodi puſtulis agit, D de exanthematibus inſcripſit, licet non ſine maximo errore Valla Placentinus eius libri interpres, de peſtilentia traduxerit. Totum hoc genus puſtularum fit, natura corporis profundum expurgante. Difficilis autem illarum fit progreſſus iis quibus cutis ipſa craſſa ac denſa exiſtit. Et ob id uariolarum ſemper exitus difficilior eſt, quod ex craſſioribus & magis tenacibus humoribus ortum ducant, & hoc nomine cutem non facile penetrare poſſint. Hinc eſt quod multi uariolis intus detentis moriantur: pauci autem in morbillis, quod facile, quandoquidem ex tenuioribus humoribus ſint, erumpant. Difficilius autem erumpere puſtulas latas, Simonis cuiuſdã exemplo Hippocrates oſtendit: huic enim quum hyeme puſtulæ latæ factæ eſſent, nõ erumpebant, niſi cum ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, quod nimirum calida unguenta ac balnea cutem denſatam, craſſos'q; humores tenuiores efficiebant. Alio uero tempore in profundo corporis manebant, quod humores craſſi, qui talium puſtularum cauſa erant, per cutem paulò denſiorem hyemis frigore factam, erumpere non poſſent. Vnde diſcendum nobis erit, calidorum remediorum acceſſione non parum prædictarũ puſtularum exitum adiuuari. Non autem temerè adiectum eſt, uomitiones non expediebant: nam iis uerbis latenter puſtularum curationem indicare uoluit, ut ſcilicet ad cutem repentes humores noxios, non in corporis profundum per uomitiones, aut purgationes

Vallæ Placentini error.

[illegible]

In uariolarum eruptione pleriq; moriuntur.

Puſtularum curandi uera ratio.

A gationes per inferna, *sed ad cutem potius trahamus, ac per illam uacuemus.* *Sic enim alibi nos docuit:* τὰ δεῖ ἄγειν, ταύτῃ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἡ φύσις, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. *hoc est: Quæ uacuare oportet, eô duci debent, quô maxime natura tendit, per loca scilicet conferentia. Proinde sententiam suam interponit Hippocrates, dicens: Puto utiq; eum qui calidis fouisset, prodesse potuisse. Quibus nimirum uerbis innuit, non omnibus pustulis per calida citra totius corporis euacuationem mederi posse, sed iis tantum quæ in corpore non pleno exoriuntur. Quapropter si uniuersi corporis plenitudo coniuncta fuerit, tum ante calidorum usum uenæ sectione aut alui subductione opus erit. Nam si calidis fomentis quispiam utens discutere tentauerit, is certe in pleno corpore attrahet potius, quàm ut per cutem euacuet. Prius itaq; euacuare id quod abundat, per uenæ sectionem aut purgationem oportet. Quod si uero latæ sint pustulæ & cuti infarctæ, tum earundẽ curatio omnino est per medicamenta calorifica, quod humor has ipsas efficiens crassus atq; frigidus sit. Caluus uerbum* ἐκπυριᾶν *ineptissime pro febriat interpretatus est, cum* πυριᾶν *non febrire, sed feruenti aliquo ac calido fouere significet. Quod si uero* ἐκ *addas, maiorem uehementiã denotabit, ut* ἐκπυριῶ *nihil aliud sit, nisi impense calefacientibus utor, ut in explanatione* 1.aph.21 πυριᾶν.

B *etiã huius sententiæ Galenus testatur. Hinc* ἐκπυριῶντα *medicamenta, eodem teste,* σφοδρῶς θερμαίνοντα, *hoc est, uehementer calefaciẽtia dicuntur.*

APHORISMVS XIX.

Quæcunq; maturare expedit, ea obstruantur: contraria uero exiccare oportet, & aperta esse.

Hippocrates hoc loco docet, quo pacto maturationẽ efficere possit medicus. Maturare autem idem hic est quod ad suppurationem ducere, seu pus mouere. Maturantia uero medicamenta nullam facultatem discussoriam, qua per halitũ digerant, habeant: hæc enim ut sine suppuratione soluantur, ac euanescant ea quæ coierunt, efficiet: sed ἐμπλαστικὴν, *hoc est, meatus obstruentem potius, quæ coarctare, cohibere, concludere, ac intus continere natiuum calorem ne diffletur ac exhalet, possit, ut superuacua maturet ac concoquat. Id quod confirmant ea quæ scribit Galenus lib. quinto de simpl. medi. facul. cap. octauo in hunc modum:* καὶ μὴν γε ὡς ἐμπλαστικὸν εἶναι χρὴ τὸ τοιοῦτον φάρμακον, ἵν' ἀκριβῶς ᾖ διαπυητικὸν, ἤδη μοι καὶ τοῦτο δῆλον φαίνεσθαι σαφῶς. εἰ γὰρ τὴν οὐσίαν αὐξῆσαι δεῖ τῆς ἐμφύτου θερμότητος, οὐκ ἐπιτεῖναι προσήκει τὴν ποιότητα, πεφράχθαι χρὴ τοὺς πόρους τοῦ σώματος, ἵν' ἔνδον ἀποστέγωσι τὰς ἀτμώδους διαπνοάς, ὡς ὅσα γε τῶν καταπλασμάτων, ἢ τῷ ῥύπτειν, ἢ τῷ θερμαίνειν σφοδρότερον ἐπιφέρει διαφορεῖσθαι τοὺς ἀτμοὺς, ξηραίνει μᾶλλον ἢ μὴν ἐμπυΐσκει γε. *quod est: Quin-* Maturare. Maturantia medicamẽta qualia.

etiam quod obstruens esse debeat eius generis medicamentum, ut accurate C *pus moueat, & ipsum liquidò mihi apparere uidetur. Nam si substantiam innati caloris augere, non intendere qualitatem ipsam conueniat, meatus corporis obstructos esse, ut uidelicet halituosos transpiratus includât, necesse est. Siquidẽ ea cataplasmata quæ aut detergentia, aut ualidius excalefacientia halitus dissari permittunt, exiccant quidem, sed pus nõ mouent. Ex quibus nimirũ Galeni uerbis satis constat, medicamenta maturantia cognatã & æqualem corporibus nostris caliditatẽ possidere, ac quantitate potius quàm qualitate caloris agere nata esse, adeoq; non in tantum calefaciunt ut obstructione liberent referentq; meatus, ut unà quoq; particulæ calor euolet, sed halituosum & calidum spiritum ob mediocrẽ calorem continent, atq; substantiã eius augent. Quare si in parte quæ suppuratione indiget assiduò impositas manus seruare, aut aliam quamuis partẽ possibile foret, celerrime sic suppuratio procederet. Pari quoq; modo si medicamentum hominis temperaturæ sit quamsimillimũ, ocyssime concoquet quod in pus uerti debet. Quod si tamẽ quispiam medicamenta ea quæ ad puris generationẽ aptissima sunt scire desiderat, is Galenum loco citato legat, & uoti compos fiet. Cæterum non temerè ab Hippocrate dictum est, quæcunq; maturare expedit: ijs enim uerbis non omnia posse ad suppurationem duci innuit, atq; adeò secludit ea quæ* D *difficulter uel omnino non maturationi obediunt. Putrescunt enim nonnulla horum, sub medicamentis obstruendi ui præditis: id quod uel propter humorũ malitiam, uel partis affectæ imbecillitatẽ, calorem natiuum tam debilem habentis, ut eorum qui ad ipsam decumbunt humorũ concoctionẽ non adoriatur. Illa itaq; maturare medicus nõ conetur, sed aperire et exiccare potius curet. Aperiet igitur ea quæ in imo ac abdito quodam corporis loco putrescunt, quæq; sinum aliquem effecerunt. Excidendæ deniq; prorsus hæ partes quæ ut in gangrænam transeant propè sunt. Quid multa? In ijs tantum tumoribus ac inflammationibus obstruentibus corporis meatus medicamentis utendum erit, in quibus extinctionis caloris innati periculum non imminet: in alijs uero quæ propè sunt ut putrescant, aut gangræna tententur, minime, sed euacuatione, seu apertione potius sinuum & incisione, ac medicamentis siccandi ui præditis: id quod per hæc uerba significare uoluit Hippocrates: Contraria siccare & aperta esse, minimeq; obstructa cõuenit. Quasi dicat, quæ ut suppurentur non indigent, ea scarificationibus, aut sectionibus ad profundum partis affectæ pertingentibus, aperienda sunt, quo scilicet noxia effluere possint, ac tandem affectæ partes exiccandæ, ut quæ inter se dissident, carne producta coalescere possint, quemadmodum prolixius lib. secundo de curandi ratione ad Glauco. cap. xiiij. Galenus docet. Sunt etiam nonnulla quæ*

Non omnia maturari posse.

Quæ aperta esse conueniet.

A *nulla quæ difficulter maturantur, hæc exiccantibus, & ea quæ coierunt discutientibus medicamentis curare conuenit. In ijs autem quæ putrefacta iam sunt, ustionibus etiam utimur: quæ quoniam mire siccant, in uerbo etiam ξηραίνειν, quod Latinis desiccare est, complecti possunt. Proinde ex ijs euidentissimum est, ijs quæ intus obstruuntur & coercentur, contraria esse omnia quæ discutiunt, per halitumúe soluunt (διαφορητικὰ Græci uocant) & desiccant quocunque modo medicamenta.*

APHORISMVS XX.

In oculorũ fluxu, si modo cõferre uidetur, in fauces reuellere conuenit. Ita & ubi ructus expedit, ac quæcũque id genus alia, reuellere oportet

Quod in hac sententia docetur, planè diuersum est ab eo quod superiori aphorismo dictum est: ob id etiam cum illo hæc ipsa minime connectenda, sed potius segreganda erit, quod nimirum nihil cum eo cõmune habeat. Et certe Galenus etiam in cõmentarijs satis monet, prioris sententiæ, ut nonnulli existimauerunt, nõ esse exemplum. Docet ergo ut diutinos oculorum fluxus per medicamenta acria medicus ad fauces reuellat: id quod fiet, ubi illis palatum inunxerit, aut ut æger gargarizet, præceperit. Hoc uero faciendũ erit, dum ita conferre uidetur. Id certe quod nõ temerè adiectum est, neque enim semper Quando oculorũ fluxus ad fauces reuellendus.
B *reuellere licebit, sed tum duntaxat quando nullus imminet timor, ne ad asperam arteriam aut pulmonem fluxus uertatur. Hoc enim nisi cauebimus, consultius erit ut à reuulsione penitus abstineamus. Quemadmodum uero in oculorum reuellendo fluxu prouidum esse medicũ admonet, ne scilicet ad alias corporis partes ubi plus mali afferre possit reuellat: ita etiã in alijs, ne qua earum partiũ ad quas reuulsio fit, in periculo sit ut uehemẽter lædatur, cauendum illi esse innuit. Et hæc quidem prioris sententiæ partis genuina est interpretatio. Altera obscuritatis nonnihil habere uidetur, quod Hippoc. illã sibi in memoriæ tantum subsidium adiecerit, ob id imperfectam etiam subiecit sententiã, satis esse putans si ab ipso tantum (neque enim ut æderetur hunc conscripsit librũ) assequeretur. Id autem sine controuersia dicere uoluit: Vbi ructus utiles esse conspexeris, hic manifestũ est illos mouendos esse, ueluti quæcunque id genus alia, quæ scilicet conferre uidebuntur. Comparationem uero ad ea quæ antea dicta sunt, facit Hippocrates ad eum modum. Sicuti è superins ad inferna, ut ab oculis ad fauces, interdum reuellere conducit: ita ubi spiritus flatuosus uentrem tendit, nec per inferna erumpere potest, ad superna reuellendus erit. Id quod fiet, si ut cõtinuò eructet qui sic laborat, operam dederit. In summa, quæcunque reuulsione opus habent, eò reuelli debent ubi mali nihil adferunt. Caluus sententiam hanc partim deprauauit, illam cum superiore connectens, partim etiam ut non intellectam omisit.*

APHORISMVS XXI.

Meatus apertos esse conuenit, ueluti nares, & alia quæ oportet, & ut oportet, & qualia, & ubi, & quando, & quantum oportet, ueluti sudores, ac alia sanè omnia.

Cõpendiaria docendi ratio laudatur. *Et hæc una inter cæteras etiam Hippocratis sententias est, quæ quantũ compendiosa docendi ratio studiosis commodi afferat, abunde monstrare potest: ut hoc certe nomine nobis unicè sufficiendus sit Hippocrates, quod ea in re omnes alios uicerit. Quot enim ad artem necessaria theoremata hac sola breuiuscula sententia complexus est? Tot sanè, quot loquacissimi Sophistæ multis uoluminibus explicare pro dignitate non potuissent, quod nimirũ pauca quæ ad institutum faciunt, ineptissimis suis commentarijs inserant. Hinc saxo quouis magis stupidus, ac à sensu communi remotissimus is sit oportet, qui præ frigidissimis, rancidis, insulsis, ac prolixis, ubi tã multa præter rem, & aliena à causa congeruntur, Sophistarum commentarijs, Hippocratem cõtempserit, ex quo sanè uno die plus solidæ doctrinæ haurire poterit, quàm si Auicennam, aliosq; eius farinæ autores ineptos, perpetuũ mensem reuoluat. Sed ut ad institutum redeamus, relucet hic exquisita, quam passim ægros inuisendo adhibuit, Hippoc. diligentia: quam utinam nostræ ætatis medici imitarentur, & artem sanè difficilem pari studio exercerent, ita enim minus bodie errorum inter medicandum committerent. Quapropter primum omnium ut meatus, quos ἐφόδους nominat, aperti sint, accurata opera efficiat. Per meatus autem intellige quæuis, per quæ corporis superuacua excernuntur loca: ut sunt nares. Meminit uero hic narium tantum, ut uidelicet ex ijs reliqua etiam uacuationis loca, ut est guttur, aluus, uterus, uesica, & id genus alia, quæ à Galeno lib. quarto aph. cõm. secundo, ordine quodam recensentur, æstimemus. Aperta uero esse eiusmodi loca conuenit, ut per ea uniuersum corpus à superuacuis expurgari possit: cerebrum nempe per palatum, nares, & aures: uenter & intestina per alui deiectionem: renes & iecinoris gibba per uesicam. Neq; solum prædicti meatus aperiendi sunt, sed etiam alia quæcunq; præter naturam obstructa sunt, si modo ut aperiantur expedit, id quod ijs uerbis innuere uoluit, Et alia quæ oportet. Verum ne quis temerè putet simpliciter aperiendos esse meatus, admonet Hippocrates ut medicus cum uacuationis necessitas incumbit, diligenter contempletur quomodo sit uacuandum, hoc est, per quæ medicamenta. Neq; enim ut fortuna tulit, sed quemadmodum oportet, euacuandum erit. Veluti si aluus adstricta fuerit, considerandum erit num per clysteris iniectionem, uel balanum, uel purgatorium medicamentũ, illam apertum iri conueniat. Deinceps uidendum qualia sint per apertos meatus uacuanda, num aquosa & tenuia, pituita, bilis flaua aut*

Meatus aperiẽdi (margin)

Modus euacuationis. (margin)

Qualitas uacuandorum. (margin)

A *flaua aut atra, singula simul, aut quodlibet seorsim. Vt uero summatim rem dicamus, quicquid ex ijs corpori molestum fuerit, hoc educendũ erit, quo corpus leuius deinceps reddatur. Hinc alibi dixit:* ἐν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίης, καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι τοῖσιν αὐτομάτως γινομένοισιν, ἢν μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. οὕτω δὲ καὶ κενεαγγείη, ἢν μὲν οἵη δεῖ γίνεσθαι γίνηται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ἢν δὲ μὴ, τοὐναντίον. *quod est: In perturbationibus uentris, & uomitibus spontinis, si quidem talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt: sin minus, contrà. Itidem & uasorum inanitio si qualis fieri debet fiat, confert, & facile ferunt: sin mimis, contrà. Et rursus:* ἐν τῇσι φαρμακείῃσι τοιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώματος ὁκοῖα καὶ αὐτόματα ἰόντα, χρήσιμα. τὰ δ' ἐναντίως ἰόντα, παύειν. 4.aph.2.
hoc est: In medicamentorum usu talia ducere ex corpore, qualia uel sponte exeunt, utile. Quæ uero contrario modo prodeunt, cohibere oportet. Considerandum etiam ubi meatus apertos esse conueniat, num scilicet per superna, os, fauces, nares: aut inferna, aluum, uesicam, uterum, superuacua educenda sint. Id autem ex membri situ primum deprehendes, quemadmodum libro secundo cap. septimo artis curat. ad Glauco. Galenus demonstrat. Tu locum Loca euacuationis.
B *hunc diligenter perlustres, & quæ breuiter hoc loco Hippoc. dixit, abunde satis intelliges. Dein etiam ex naturæ motu: quæ enim euacuanda sunt, ut alibi ait, eô duci debent, quô maxime natura commode tendit. Tertiò ex tempore: nam* φαρμακεύειν θέρεος μὲν τὰς ἄνω μᾶλλον, χειμῶνος δὲ τὰς κάτω. 2.aph.22. 4.aph.4.
hoc est: Aestate potius superiores partes, hyeme uero inferiores medicari conuenit. Quarto ex habitu corporis: graciles siquidem per uomitum, carnosi uero per inferna potius purgandi erunt, quemadmodum in aphorismis ijs docuit uerbis: τοὺς ἰσχνοὺς καὶ εὐημέας ἄνω φαρμακεύειν ὑποστελλομένους χειμῶνα. τοὺς δὲ δυσημέας καὶ μέσως εὐσάρκους κάτω, ὑποστελλομένους θέρος. 4.aph.6.
Macilentos & ad uomitum faciles, suprà purgare oportet, cauendo hyemem. Qui uero difficulter uomunt, & corpore mediocriter carnosi sunt, per inferiora, cauentes æstatem. Præterea animum attendat medicus, quando, hoc est, quo tempore meatus apertos esse deceat: num ab initio, priusquam morbus concoquatur, &, ut ipse ait, humores turgeant, & ad excretionem natura gubernans animalia, illos urgeat: aut postquam hæc humores molestantes concoxit, quod ita naturã euacuationi habeamus maxime adminiculantem. Hinc est quod alibi scribat: πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾷ. *quod est: Concocta medicari mouereq́, nõ cruda oportet, neq; in principijs nisi turgent, plurima uero nõ turgent. Et iterũ:* ἐν τοῖσιν ὀξέσιν πάθεσιν ὀλιγάκις καὶ ἐν ἀρχῇσι Quando aperiendi meatus. 1.aph.22. 1.aph.24.

τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι, καὶ τοῦτο προεξευκρινήσαντας ποιέειν. hoc est: In C affectibus acutis raro, & inter initia medicamentis purgatorijs utendũ, idq́ adhibito diligenter examine faciendum. Postremum quantum euacuandũ sit medicus cõiectet, ne scilicet plus quàm natura sufferre possit, educat: id quod alibi etiam, ubi ita scriptum reliquit, monuit: μηδὲ τὰς ξυμπτώσιας ἐς τὸ ἔσχατον ἄγειν, σφαλερὸν γάρ, ἀλλ᾽ ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ᾖ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν ἐς τοῦτο ἄγειν. id est: Neque compressiones in extremũ ducendæ sunt: haud enim tutum: sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere oportet. Et rursus: τὰ χωρέοντα μὴ τῷ πλήθει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ᾽ ὡς ἂν χωρέῃ, οἷα δεῖ, καὶ φέρει εὐφόρως, καὶ ὅκου δεῖ μέχρι λειποθυμίης ἄγειν, καὶ τοῦτο ποιέειν ἢν ἐξαρκέσει ὁ νοσέων. quod est: Deiectiones non copia æstimandæ sunt, sed eo quod talia deijciuntur, qualia deijci oportet, & æger facile fert. Atque ubi ad animæ defectionem usq; ducere expedit, ita faciendum, si æger durare possit. Pro exẽplo hoc loci Hippoc. sudores affert: hi enim etsi corpus à superuacuis exonerent, ubi tamen immodici fuerint, uirtutem planè deijciũt, ægrosq́; in extremum periculum præcipites agunt: id quod abunde satis uisum est anno à natali seruatoris nostri, M. D. XXIX. ubi multi in Germania nostra non solum plebei, uerumetiã principes & episcopi, immodico sudore interempti fuerunt. Occasionem huius mali dederunt D medici, imò carnifices quidam, qui sparsis hincinde libellis ineptißimis, præceperunt, anglico uocato sudore correptos, à sudore nequaquàm, nisi perfectis iam uigintiquatuor horis, reuocandos esse. Hoc decretum paßim non solum à uulgo, sed etiam medicis indoctis, tanquàm Delphicũ quoddam oraculum receptum est. Hinc libelli illorum magno omnium applausu excepti sunt, quod nimirũ noui ac priscis seculis inauditi morbi curandi rationẽ docere uidebantur. Et cum præcipua pars medicorũ perditè admodum eosdem imitati sint, factũ est ut aliquot millia hominum in Germania istorum incuria & imperitia perierint. Quod si uero scripta ueterum paulò accuratius excußissent, nunquã in eam prolapsi dementiam fuissent. Tam ignauos autem adhuc hodie esse quàm plurimos constat, ut ad præscriptum aliorum planè uiuant, neq; quicquã subinde quod agant norunt, nisi quod ab alijs didicerunt. Vellem aũt serò saltem cum Phrygibus, nostræ ætatis saperent medici, aliorumq́; periculo cautiores fierent, ne scilicet posthac temerè, non adhibito iudicio ac delectu, cuiusq́; sequerentur consilium. Id certe fiet, si in primis diligenter solidæ medicinæ præcepta à ueteribus didicerint, illaq́; animo suo tenacißime infixerint. Quod in fine adiectum est, Aliaq́; sanè omnia: hunc sensum habet. Non solum sudores immoderati noxij sunt, uerumetiam uomitus, hæmorrhoides, menses, aliũ deiectiones, & alia eiusmodi, si modum excesserint, ultraq́; quàm æger tolerare

Quantitas euacuandorum.

1.aph.3.

1.aph.23.

Sudores.

Sudor anglicus Germaniam occupat.

A lerare poßit, progreßa fuerint, periculo haud uacabunt.

APHORISMVS XXII.

Si in magnis malis facies bona fuerit, bonum est signum. In modicis uero si contraria bonæ significauerit, malum.

Hæc sententia ad artem præsagiendi spectat: docet enim ex faciei notis futura prædicere. Non autem præter rationem faciem ægrotantis contemplari præ alijs corporis partibus Hippoc. iubet: hæc enim plus cæteris apparet, & uim in prædicendo obtinet maximam. Sensus autem uerborum Hippocratis, teste Galeno in cõmentarijs, is erit: ἐν τοῖς μεγάλοις κακοῖς, εἴτ' οὖν πάθεσιν, ἢ συμπτώμασιν, ἐὰν ᾖ τὸ πρόσωπον χρηστόν, τουτέστιν ὅμοιον τῷ κατὰ φύσιν, ἀγαθόν ἐστι σημεῖον. ἐν δὲ τοῖς μικροῖς, πάλιν οὖν κἀνταῦθα πάθεσιν, ἢ συμπτώμασιν, ἐὰν τἀναντία σημαῖνον γίνηται τὸ πρόσωπον τῷ προειρημένῳ εὐσημείῳ, κακόν τι δηλώσει. *quod est: In magnis malis, siue affectibus, siue symptωmatibus, si facies fuerit bona, hoc est, similis ei quæ est secundum naturam, bonum est signum. In paruis uero denuò scilicet affectibus, aut symptωmatibus, si facies contraria iam dictæ bonæ significationi denotauerit, malum aliquod indicabit. Hactenus Galenus. Quid multa? Si in magnis morbis facies ipsa pro morbi ratione conciderit, signum*

B bonum est: in modicis uero, à contrario malum portendit. Summè enim exitialis morbus sit oportet, per quem facies sine euidenti ac magna causa, ita conciderit. Hinc est quod in prognosticis ita scriptum reliquerit: σκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὧδε ἐν τοῖσι ὀξέσι νοσήμασι, πρῶτον μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ νοσέοντος, εἰ ὅμοιόν ἐστι τοῖσι τῶν ὑγιαινόντων, μάλιστα δὲ εἰ ὡυτὸ ἑωυτῷ, οὕτω γὰρ ἂν εἴη ἄριστον. τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου δεινότατον. εἴη δ' ἂν τοιόνδε, ῥὶς ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι συμπεπτωκότες, ὦτα ψυχρὰ καὶ συνεσταλμένα, καὶ οἱ λοβοὶ τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι, καὶ τὸ δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρόν τε καὶ περιτεταμένον καὶ καρφαλέον ἐόν, καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ξύμπαντος προσώπου χλωρόν τε, ἢ καὶ μέλαν ἐὸν καὶ πελιόν, ἢ μολυβδῶδες. *id est: In acutis morbis hunc in modum considerare oportet. Principio ægri faciem, num bene ualentium faciebus, potißimum uero suæ ipsius, similis sit: ita enim optima erit. Quæ uero q̃maxime ei quæ similis existit, contraria erit, peßima est. Eiusmodi autem erit, nasus acutus, oculi concaui, collapsa tempora, frigidæ contractæq́; aures, & fibræ earũ uersæ, cutis circa frontẽ dura, intenta & arida, & color totius faciei pallidus, aut niger & liuens, aut plũbeus. Hactenus Hippoc. Sunt uero & ea quæ sequuntur ibidem, huc referenda, quod miræ ad sententiæ explicationem conducere uideantur: uerũ ne plus æquo longiores simus, sat sit locum indicasse, & id summatim statuisse, optimam esse ægri faciem quoties simillima sui per*

Cur facies ægrotantis contemplanda.

1. præsag. 8.

manet: è contrario deterrimam, si quam maxime in contraria uertitur. Proinde utcunque diutinus fuerit morbus, si facies ægri bona fuerit, nihil mali uerendum. Quod si uero mala sit, etiamsi breuißimus fuerit affectus, ægro certe exitium aut malum imminere certò significabit. C

APHORISMVS XXIII.

Vxor cuiusdam morbo regio in magno theatro post statuam superueniente, eadem permansit. Qui uero apud Timenei neptim habitauit, niger factus est.

Superioris sententiæ ueluti exempla, hic duas subnectit historias. Cum enim antea faciei colorem, num ei quæ secundum naturam est, similis sit, contemplandam esse præcepisset, mox iam mulieris cuiusdam necnon uiri, in quibus color faciei ab eo qui secundum naturam est, planè immutatus fuit, mentionem facit. Mulieris siquidem facies auriginosum, uiri autem nigrum colorem præ se ferebat. Proinde tacite duas morbi regij species innuere uidetur: [Duæ morbi regij species.] *unam quæ à iecinore plerunque fit, ubi per uniuersum corpus bilis flaua suffunditur: alteram à liene, in qua totum corpus ob atram bilem per id diffusum, atrum efficitur. Solet tamen interdum neutra harum partium affecta, per morbi iudicationem uel flaua, uel atra bilis ad cutem effundi, ita ut ob quam causam prædicti in mulieris ac uiri faciebus colores euenerint, certò sciri ex* D *Hippoc. uerbis haud poßit. Cuiusdam enim, inquit, uxor: nomen, ut quod memoria exciderat, aut prorsus ignotum fuerat, omittens: prope magnum scilicet θέατρον, ἢ ᾠδεῖον, ἢ γυμνάσιον ἡρώων, ἢ οἴκημά τι, hoc est, theatrum, uel locum ubi cantatur, uel ubi heroes exercitantur, uel domicilium quoddam (tale enim quid, monente Galeno, ut perfecta ac dilucida sit sententia, intelligendum erit) post statuam uidelicet, quemadmodum ait Galenus, Menelai, aut alterius cuiusdam stans, cum illi regius morbus aut color auriginosus superuenisset, eadem permansit: hoc est, color ille faciei, aut affectus (χρῶμα enim uel πάθος, Galeno teste, inaudiendum) qui præter naturam accidit, deinceps non abijt, sed talis perdurauit. Quibus utique uerbis ad memoriam nobis quod antea dictum est reuocat, nempe, in paruis et nullius inter initia momenti malis, magnam faciei ab ea quæ secundum naturam est mutationem, malam admodum esse, quod non sine uehementi causa fieri poßit. Apparet & hoc loci exquisita Hippoc. in ijs quæ uiderat annotandis diligentia, quod non tantum locum in quo sibi uisa est mulier, sed etiam statuam iuxta quam stetit* [ἡρῷον quid.] *aut decubuit, expresserit, ὄπισθεν ἡρώου dicens. Est enim ἡρῷον Græcis monumentum seu statua, quæ uiro alicui insigni ob eximias uirtutes et res probè et egregie gestas, erigi solet. Caluus non sine magno errore pro nomine proprio interpretatus est. Porrò quod ad alteram historiam pertinet, iterum nomen ægrotan*

B ægrotantis reticet, quod ſcilicet ſibi tantum in rei antea obſeruatæ memoriã annotaſſet, & locum duntaxat ubi habitauit, nimirũ apud Temenei neptim, cõmemorat. Factum uero illum nigrum eſſe aſſerit, ut rurſus admoneret eam coloris, uel totius corporis, uel faciei duntaxat, in id quod præter naturã eſt mutationẽ, non ſine periculo fuiſſe, etiamſi reliqua quæ ægrotanti euenerũt, modica & exigua eſſe uiſa ſint. Caluus rurſus perperàm ſororẽ uertit, cum ἀδελφιδῆς neptis ſororis uel fratris ſit. Denique & ex hac ſententia abunde ſatis liquet, magnam huius libri partem in rerum antea obſeruatarũ memoriam ſibi ſcripſiſſe Hippocratem.

APHORISMVS XXIIII.

In Perintho urina quæ ſeminis humani ſpeciem referebat, eorum etiam qui circa abdomen erant tumorum iudicatoria fuit. Tales autem urina ſanabat, eo quod neq; copioſo flatu, neq; ſtercore multò uiſcido egrediente demoliebantur: non enim magnum erat præcordiũ. Braſſicam ſeptimanus cum adhuc difficulter ſpiraret comedit, & ea quæ circa abdomen erant demoliebantur: facile quoq; ſpirans factus eſt, & aluus commota.

Non ſatis ex Hippocr. uerbis conſtat, num de pluribus, aut paucis, aut uno tantũ, cui idipſum de quo ſibi ſermo eſt acciderit, loquatur. Probabilius B *tamen eſt ut de pluribus eum loqui credamus: quandoquidem ita conſueuerit Hippocrates, ut ſi quando de uno duntaxat ſcribat, aut nomen, aut ætatem ægri, aut ciuitatem & locum ubi decubuit, apponat: ciuitates uero tantum, ut hoc loco, cũ de multis quos aliquo tempore populariter uagans inuaſit morbus loquitur, mentionem faciat. In Perintho autem, quæ Plinio lib. quarto cap. xi. autore, Thraciæ ciuitas eſt, urinam quæ humano ſemini ſimilis erat, decretoriam fuiſſe inquit, quod nimirum ea profluente morbus prorſus ceſſa uerit. Vrinam uero humano ſemini adſimilem eam intellige, quæ alba & craſſa exiſtit. Nihil autem mirum, poſt eius urinæ egreſſum morbum iudicatum eſſe, cum natura quicquid in uniuerſo corpore ſuperuacuorum fuerit, per ueſicam expurgarit. Cæterũ eiuſmodi urinæ eos potiſſimũ qui circa abdomen erant tumores iudicabant, eo quod prorſus ab iis liberabant: id quod hoc argumento euincit: Neq; enim flatu copioſo, neq; ſtercore uiſcoſo multo egrediente, eiuſmodi demoliebantur qui iuxta abdomen erant tumores. Igitur per ſolam urinam quæ ſeminis ſpeciẽ referebat, morbus iudicatus & finitus eſt. Et certe firmum admodum eſt argumentum, à ſufficienti partium enumeratione ductum. Cum enim tumor abdominis uel per flatuum, uel per alui excrementorum copiam, uel per urinæ copioſum profluuium ſoluatur, priorum uero duorum neutrum accidit, neceſſariò per tertium, nempe urinæ multæ egreſſum, morbi ſolutio facta eſt. Quod uero prædicti tumores hoc*

Perinthus.

Vrina ſemini humano ſimilis quæ

Abdominis tumores trifariam ſoluuntur.

pacto soluantur, alibi testatum reliquit Hippoc. ubi in eum scribit modum: G
4.aph.73. ὁκόσοισιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορύζοντα ὀσφύος ἀλγήματος ἐπιγινομένου, τουτέοισιν αἱ κοιλίαι καθυγραίνονται, ἢν μὴ φῦσαι καταῤῥαγῶσιν, ἢ οὔρου πλῆθος ἐπέλθῃ. ἐν πυρετοῖσι δὲ ταῦτα. hoc est: Quibus præcordia suspensa murmurant, si lumborũ dolor accesserit, iis alui admodum humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinæ copia prodeat: hæc
2.Præsag.25. uero in febribus. Et rursus: τοὺς δὲ ἐς τῶν ὑποχονδρίων πόνους τε καὶ κυρτώματα ἢν ᾖ νεαρὰ, καὶ μὴ σὺν φλεγμονῇ, λύει βορβορυγμὸς ἐγγινόμενος ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ, καὶ μάλιστα μὲν διεξιὼν ξὺν κόπρῳ τε καὶ οὔρῳ καὶ φύσῃ. quod est: Dolores præcordiorũ & tumores si recentes fuerint, & sine inflammatione, murmur in præcordio exortus soluit, & potissimũ si cum stercore, urina, & flatu egreditur. Quod autem in Hippoc. sequitur, non enim magnum erat præcordium, non temere adiectum est: iis enim uerbis indicat iecur nulla inflammatione affectum fuisse. Neq; enim inflammationem in iecore, aut uentre, aut intestinis consistentem, urina humani seminis speciem referens, sola exiens soluere potest. Et hoc est quod in prognostico dixit, si-
A febribus molestari. ne inflãmatione: & in aphorismis, hæc uero in febribus. A febribus enim molestari, Galeno autore, antiqui illos dicebant, qui absq; inflãmatione, uel abscessu, uel dolore, uel erysipelate, uel ut summatim dicam, absq; aliquo mem D
bro præcipuo affecto ægrotabant. Nam si ob lateris inflammationem, uel pulmonis, uel alterius partis febricitabant, nõ febricitantes ipsos, neq; à febribus molestari dicebant, sed pleuriticos, aut peripneumonicos, & aliis similibus nominibus appellabant. Præterea in fine huius sententiæ Hippoc. quendam in Perintho fuisse ait, cui abdominis tumores non quidem per copiosæ urinæ egressum, sed brassicæ potius comestionem, demoliti sint. Brassicam itaq; comedens, qui antea ob tumores abdominis, septum transuersum coarctantes, difficulter spirauit, eo quod ea quæ circa abdomen erant prorsus de-
Εὐθύπνους. molita sunt, εὔθυπνους, hoc est, Galeno interprete, εὔπνους καὶ κατὰ φύσιν ἀναπνέων, id est, bene & secundum naturam spirans, factus est. Ni-
Brassicæ uis. hil autem mirum spirationem subsecutam esse optimam, quandoquidem brassica, Dioscoride lib. secundo cap. τλδ'. teste, πρὸς πᾶσαν φλεγμονὴν καὶ οἰδήματα, quod est, ad omnem inflammationem & tumores, mirum in modum conducat. Aetius quoq; libro primo, brassicam discutiendi & exiccandi uiribus maxime pollere scribit. Plinius deniq; lib. xx. cap. nono, ad lienis inflammationes prodesse brassicam tradit. Hinc est quod ui sua desiccandi atq; discutiendi humores crassos ac uiscidos, præcordia & abdomen in tumorem eleuantes, discusserint: ad quod nõ parum contulisse constat, quod aluus etiam huius ui ac potentia cita sit. Ducere enim aluum brassicam, prædicti

iam auto

A iam autores uno testantur consensu. Nõ itaq; ab re additũ est, & aluus cõmota est. Admonendus erit hoc loco lector, quod perperàm in exemplarib. quæ ex officina Asulani prodierunt, ἐμαλάσετο legatur, cum legendum sit potius ἐλαπάσετο, quemadmodum Galen. ac ratio ipsa satis euincit. Magis enim sententiæ posterius quadrat uerbũ, quod Hesychio teste κενῶσαι, ἐκκενοῦν, καὶ ἀφανίσαι, id est, euacuare, demoliri, ac è medio tollere significat. Cui subscribit Galen. in lib. de expositione antiquarũ dictionũ Hippoc. λαπαχθῆναι κυρίως μὲν κενωθῆναι significare tradens. In quarta etiam huius libri particula, cõm. i. λαπάσομαι idem quod πιέζομαι, id est, comprimor, ad æqualitatem redigor, aut ἀφανίζομαι, hoc est, demolior, esse scribit. Caluus præter Hippoc. & Galeni consilium, ex una illa iam enarrata sententia quatuor fecit, ac planè genuinum huius sensum interturbauit. Sed sinamus hominem nunquam non ineptientem, suo agi spiritu. — Asulanum exemplar emaculatur.

APHORISMVS XXV.

De sanioso sanguine id sciendum, quod talis in timentibus, aut in uigilantibus sit, siue malus siue bonus fuerit.

Humorũ contemplationem medico necessariam esse, uel hæc etiam sententia abunde satis monstrat, in qua nõ humores ipsos tantum, uerumetiã eorundem sanies, quod ex ijs aliquando grauia & minime despicienda symptomata fiant, à medico cõtemplandas esse monet Hippoc. adeò ut prorsus reijcienda sit Erasistrati perniciosa sententia, qua humorum considerationem medico inutilem esse statuit. Verum ne uocabuli ignorantia non admodum peritis imponat, annotandum, saniem Latinis id esse, quod Græcis ἰχὼρ dicitur. Proinde uehementer errant qui saniem idem cum pure significare arbitrantur, cum tamen pus Græcis πύος, & non ἰχὼρ sit. Perperã itaq; antiquus Hippoc. interpres in aphorismis ubi Hippoc. habet, περὶ τὰς γενέσιας τοῦ πύου, uertit, circa saniei generationẽ: cum uertendũ erat, circa puris generationem. Est autem ἰχὼρ seu sanies, tenuis ac serosa, quæ in omnibus humoribus est, humiditas. Quemadmodũ enim in lacte quædã serosa est humiditas, quæ uelut colamentũ est partiũ in eo crassarum: ita in singulis quoq; humoribus serosa quædã humiditas est, quam Græci ἰχῶρα, Plinius uero ac Latini saniem nominant. Differunt autem iuxta humorũ, quorũ seræ saniésue sunt, naturas. Nam atræ bilis atrocissima ac molestissima sanies est, minus autem molesta flauæ bilis, & ea multo minus pituitæ, mitissima uero omnium sanguinis. Cuius equidem rei testis est Plato, diuinus ille philosophus, qui in Timæo hunc in modum scribit: ἰχὼρ δὲ ὁ μὲν ὁ αἵματος ὀῤῥὸς, πρᾶος. ὁ δὲ μελαίνης χολῆς ὀξείας τε, ἄγριος. id est: Sanies quæ sanguinis serũ existit, mitis: quæ uero atræ bilis acrisq;, fera est. Quam nimirũ Platonis sententiã Gal. etiã

Humorum contemplatio medico necessaria.

B (margin letter beside "dem sanies")

Sanies.

2. aph. 47.

in lib. octauo de Hippoc. & Platonis placitis, ubi humores quatuor omniũ morborũ causas esse demonstrare conatur, citat. Perperàm autem apud antiquum interpretẽ iam dicta Platonis uerba, pro Hippocratis uerbis in cõtextum translata sunt. Ex ijs itaq; manifestum est non sanguinem tantum, cum ab integritate ac bonitate sua natiua desciuerit, sed alios etiam humores illi admixtos, saniei appellatione intelligi debere. Hinc est quod Diocles antiquißimus scriptor, Antigono regi multa ad sanitatem necessaria praecipiens, inter caetera, uerna tempestate, praesertim Maio mense, augeri in hominibus pituitã, ac dulces sanies: aestate contrà flauam bilem, & amaras sanies, scribit. Porrò cum sanguis bifariã dicatur, interdum quidem ut ab alijs humoribus distinctus sit, nonnunq; uero à dominio, ut scilicet in uenis contineatur, & alios sibi humores cõmixtos habeat, qua in significatione dum sanguinem nostrae generationis esse quasi materiam dicimus, accipitur: ita etiã sanies nonnunquã pro sanguinis tantum sero, ut apud Homerum de Venere à Diomede uulnerata sicloquentem, ῥέε δ' ἄμβροτον αἷμα θεοῖο ἰχώρ, nonnunquam uero pro omnium humorum sero usurpatur. Proinde hoc loco Hippocrates saniosum seu serosum sanguinem, non simpliciter eum qui tenuis & aquosus est, sed qui maligna ac uenenata quadã ui praeditus existit, ac mordacem & exedentem ac prauam humiditatem in se continet, appellat. Nam cum sanies nihil aliud sit nisi sanguis incoctus, aut qui coctus nondum est, aut qui in serum degenerauit, Aristotele lib. tertio de histo. animaliũ, cap. xix. teste, ubi ita ait: ἰχὼρ δ' ἐστὶν ἄπεπτον αἷμα, ἢ τῷ μήπω πεπέφθαι, ἢ τῷ διωρρῶσθαι, necessariò sanguis saniosus prauam in se humiditatẽ obtinet. Et ut paucis dicamus, sanguis saniosus est qui omnium in se humorum à naturali integritate discedentiũ serum cõtinet, nõ quidem uno semper tempore, sed iam illius, iam uero alterius. Proinde rectißime hic ab Hippocrate dicitur, sanguinẽ saniosum aut timidos, aut peruigiles facere, uel ut ipse loquitur, in timentibus, uel in peruigilibus esse. Timidos ac ignauos efficit ubi sanies pituitosa est, eo quod frigida ac segnis sit humiditas. Vigilantes uero si biliosa fuerit, quod ea acris sit, ac turbationẽ inducat. Porrò quod in fine sententiae adiectum est, siue malus, siue bonus fuerit, non ita intelligendum erit quasi sanguis saniosus interdũ bonus existat, cum ut paulò antea monuimus, omnis sanies maligna sit, quandoquidem non fiat nisi ubi sanguis à naturali habitu ac integritate sua recesserit: adeò ut in secundo Epide. sect. prima dixerit: ὑπεγίνοντο μὲν ὑπὸ τὸ δέρμα ἰχῶρες, ἐγκαταλαμβανόμενοι δὲ ἐθερμαίνοντο, καὶ κνησμὸν ἐνεποίεον. εἶτα φλυκταῖναι ὥσπερ πυρίκαυστοι ἐπαλίσαντο. ἐς ὑπὸ δὲ δέρμα καίεσθαι ἐδόκεον. quod est: Suberat quidem sub cute sanies, quae conclusa incaluit, ac pruritum excitauit. Deinceps pu-

Sanguis & sanies bifariã dicuntur.

Iliad. ε.

Omnis sanies maligna.

A ceps pustulæ ueluti ambustis sunt obortæ, uriq; sub cute uisæ sunt. Quibus nimirum uerbis aperte etiam ostendit, saniem omnem malignã esse. Per comparationem itaq; saniei sanguinis ad aliorum humorum sanies, dictum est, ut scilicet intelligamus saniem sanguinis, inter omnes alias esse meliorem, quod scilicet mitis sit. Quamobrem quod bonus dicitur, non tanquam proprie prolatum, sed tanquam si melior diceret, inaudiendum est. Consueuerunt enim non solum ueteres, sed & qui nunc temporis sunt homines, id quod minus malum est appellare interdum bonum & honestum, maxime cum id ad quod cõfertur, summè malignum ac perniciosum fuerit. Sic & alibi dixit alterius collatione bonum, quod per se malignum est, dum in hunc modum scripsit: αἷμα ἄνωθεν μὲν ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακὸν, κάτω δὲ ἀγαθόν. hoc est: Sanguis suprà emissus qualiscunq; fuerit, malus: infrà autem bonus est. Sensus itaq; uerborum Hippocratis is est: Sanguis saniosus timiditatem aut uigilias facit, siue bonus, id est, sanguinis tantum, siue malus, hoc est, aliorum humorum sanguini commixtorum fuerit. Caluus in hac reddenda sententia miris modis hallucinatur: primum, quod πτοώδεσι, ὅπερ ἐστὶ, Galeno interprete, τεταραγμένοισι μετὰ φόβου, id est, quod turbatis timore & perculsis, significat, pro purulentis interpretatus est: quanquã error in mendosum exemplar, in quo πυώδεσι legitur pro πτοώδεσι, reijci poßit. Atq; solertis interpretis est alia etiam cõsulere, si qua haberi possunt, exemplaria, quorum certe copiam Caluus habere potuit. Sed illa non curasse, inepta eius uersio palàm clamat. Deinceps hæc uerba, quis non uidet, præter neceßitatem omnem adiecit, quæ tantum abest ut dilucidam magis orationem reddere queant, ut hanc omnium maxime obscurent. 4.aph.25.

B

APHORISMVS XXVI.

Quibus lien deorsum tendit, ijs pedes & genua calida, nares uero et aures semper frigidæ sunt. Considerandum autem num ideo hoc fiat quod sanguis tenuis sit, aut quia natura illi talem habent.

Notas atq; causas lienis deorsum tendentis, qui ab Hippocrate κατάρροπος dicitur, in præsentia recenset. Per lienem uero deorsum tendentem, intellige eum qui deorsum inclinat, & in inferioribus suis partibus tumet, aut qui noxios in eo humores in partes corporis infernas trudit ac repellit, id quod uerisimilius est. Nam cum lien humores malignos ad infernas corporis partes pellit, neceßariò cum pedes tum genua, aliaq; inferiora corporis membra incalescunt. Calor siquidem natiuus noxiorum humorũ impetum secum ducens, illuc repit. Superiores uero corporis partes, nares potißimũ & aures, tum potius frigent, utpote calore natiuo destitutæ. Hinc perperàm in quibusdam exemplaribus manuum inter pedes & genua mentio fit, cum

Lien deorsum tendens.

Cur pedes et genua calent.

constet illas inter superiores potius quàm inferiores corporis partes nume C *rari, quæ in hoc affectu calent, & non frigent, ut nares & aures: adeò ut euidentissimum sit, hanc dictionem per alium quendam esse adiectam, & in contextum repositam. Notæ itaq; lienis deorsum tendentis sunt, aures & nares frigidæ, pedesq; & genua calida. Cum autem nō satis sit notas duntaxat perspectas habere, nisi causas quoq; agnoscamus, Hippocrates posthæc ita*

Causa lienis deorsum tendentis.

inquit: Considerandū num ob sanguinem tenuem lien ad inferiora tendat, aut quia illi natura talem habent. hoc est, contēplanda causa cur lien ad inferiores corporis partes humores detrudat, num scilicet sanguis tenuis aut crassus in causa sit. Non autē tenuem in causa esse cur hoc fiat, manifestū est, quū is potius ad superiora tenderet, perq; sanguinis ex naribus profluuia excerneretur. Crassū itaq; sanguinē qui natura deorsum tendit, causam esse cur idipsum fiat, omnium euidentissimū est. Et id est quod ijs uerbis, quia illi natura talem scilicet sanguinem, hoc est crassum, qui deorsum uergit, habent, Hippoc. innuere uolut. Crassities itaq; causa est cur ad inferiora decūbant humores.

APHORISMVS XXVII.

Quibus suppurationibus umbilicus terminus est, in his iam suppuraturis uenter perturbatur.

In partibus sub umbilico, suppurationes raræ.

Cum raro admodum contingat ut tumores quæ subter umbilicum fiunt in D *pus uertantur, non temerè hoc loco Hippocrates signum, quo quando in pus uertantur deprehendere liceat, recenset. Non uero nisi raro eos tumores qui sub umbilico sunt, in pus uerti, ex ijs quæ alibi scribit Hippocrates in hunc*

1. præsag. 41.

modum, abunde liquet: τὰς δὲ ἀποστάσιας ἧσσον τὰ ἐν τῇ γαστρὶ οἰδήματα ποιέεται τῶν ἐν τοῖσιν ὑποχονδρίοισιν. ἥκιστα δὲ τὰ ὑπὸ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ ἐς ἀποπύησιν φέρεται. *quod est: Tumores qui in uentre sunt, minus ijs qui in præcordijs oriuntur abscessus efficiunt: minimū uero quæ sub umbilico sunt ad suppurationē uertuntur. Quem sanè locum perperā Copus*

Copi traductio notatur.

Basiliensis traduxit, eo quod ἥκιστα, *nequaquam, interpretatus est. Nam si id significaret* ἥκιστα, *tum nunquam in ijs partibus quæ sub umbilico constitutæ sunt, fieri posse suppurationem Hippocrates dixisset: quod tamen ut falsum est, ita etiam ab Hippoc. mente alienissimum. Quod autem interdum, raro tamen, in ijs locis fiat suppuratio, in explicatione iam citatæ sententiæ testatur Galenus, ita scribens:* τῶν μὴ διαφορηθέντων οἰδημάτων, ἐκπυήσεις οὐ μόνον θᾶσσον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον γίνονται κατὰ τὸ ὑποχόνδριον, ὅτι θερμότερόν ἐστι τὸ χωρίον. ὅσῳ δ᾽ ἂν ἀποχωρῇ τοῦδε πρὸς τὰ κάτω, καὶ τοῦ μᾶλλον ὑφαιρεῖ, ὥστε διὰ τοῦτο τὸ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ σπανίως ἐκπυΐσκεται. *id est: Tumores si non discutiantur, non solum citius, uerumetiam magis in præcordijs suppurationes fiunt, propterea quod locus calidior est.*

A *calidior est. Quicunque uero ab ijs ad inferiora secedunt, ijs magis sese subtrahunt & discutiuntur, & ob eam rem qui sub umbilico tumor est, raro in pus uertitur. Hactenus Galenus. Quandocunque igitur dictio ἥκιστα in Hippocrate occurrerit, tum minimum, & non nequaquam, seu nullo modo, significabit. Testis est Galenus, qui côm. lxiij. lib. tertio de rat. uict. in morb. acut. in hunc scribit modum: ἥκιστα σημαίνει τὸ ἐλάχιστον, καὶ οὐχ ὥς τινές φασι τὸ οὐδαμῶς. quod est: ἥκιστα minimum significat, & non, ut quidam aiunt, nullo modo. Et rursus côm. lxxxix. lib. quarto: τὸ ἥκιστα τοὐναντίον σημαίνει τῷ μάλιστα δηλονότι. id est: Vocabulum ἥκιστα, id est, minime, contrarium huic uoci maxime indicat. Proinde ut ad institutũ redeamus, Hippocrates breuißime hoc loco eorum tumorum qui sub umbilico sunt constituti, si ad suppurationẽ tendunt, signũ tradit, dicens: His iam suppuraturis uenter perturbatur, eò quod tenuis sanies ex pure desudet, quæ intestina erodens ac mordicans, continuam ad excretiones propensionem efficit. Atque adeò turbatio uentris nihil aliud hoc loco significat, nisi assiduum illum ad excernendũ per aluum conatum ac propensionem. Caluus præter Hippoc. & Galeni mentem, enarratam iam sententiam cum sequenti coniunxit. Sed cõiuendum ad hoc fuisset, quandoquidem & ex ueteribus nonnulli idipsum fecerint, si*
B *saltem in alijs boni interpretis officium præstitisset.*

ἥκιστα. Cur suppuraturis uenter suppuratur.

APHORISMVS XXVIII.

Lien non circa supernas, sed infernas partes durus, aut rotundus, aut latus, aut crassus longus, aut tenuis. Minus autem hæc accidunt illis qui destillationibus à capite uexantur.

Hac sententia tumorum præter naturam qui in liene, eo potißimũ qui in partibus inferioribus tumet, accidunt, differentias complectitur. Proinde ait, lien qui circa infernas partes durus est: quibus uerbis manifeste innuit, se lienis tantum κατωῤῥέποντος, hoc est, deorsum uergentis, tractare differentias. In uniuersum autem eius quatuor enumerat differentias: unam quidem in qua rotundus est, alteram in qua latus. Quæ duæ in hoc certe cõmunitatem habent, quod in neutra augeri in longitudinem lienem contingat. Tertiam, secundum quam crassus & longus sit. Quartam, in qua longus & tenuis existit. Et cõmunitatem hæ quoque inter se habent, quod in utrisque longus sit lien. Valde uerisimile fit bis ab Hippocrate longus scriptum esse, alterum autẽ, ut quod superfluum illis sit uisum, transcriptores omisisse. Possibile uero est & ab Hippocrate ita scriptum esse, & in medio dictionũ crassus & tenuis, collocatam dictionem longus, ut scilicet connecteretur tam cum eo quod præcederet, quàm cum eo quod sequeretur. Et id multo priori probabilius, quod plura alia eiusmodi apud Hippocratem, cui perpetua est ac familiaris bre-

Lienis deorsum tendentis differentiæ.

uitas, inueniantur. Hinc est quod & nos in nostra uersione semel tantum scri- C
pserimus. Quicquid igitur sit, bis certe longus repetendum, hunc in modum: Crassus longus, tenuis longus. Et hæc pro primæ huius sententiæ partis explicatione sufficiant. Altera sententiæ pars bifariam interpretari potest. Vno modo generatim, ut scilicet non solum ad lienem, uerumetiam ad omnes alias corporis partes referatur: & tum quidem seorsim scribenda, & à superiori planè sententia segreganda erit, ut is sit eius sensus: Qui destillationibus à capite molestantur, ijs aliorum membrorum affectus minus accidunt, utpote capite ueluti omnibus reliquis membris tum imbecilliori, totius corporis superuacua ad se recipiente. Cum enim raro admodum contingat ut simul duæ corporis partes ex æquo imbecilles sint, sed una semper alia debilior existat, fit ut una etiam in aliam reponat suam redundantiam, donec omnes in eam quæ maxime debilis est, se exonerauerint. Cuius rei testis est Galenus lib. tertio de facul. naturalib. in eum modũ scribens: ὥσπερ δ' ἀλλήλων ἕλκει τὰ μόρια τροφὴν, οὕτω καὶ ἀποτίθεταί ποτ' εἰς ἄλληλα τὸ περιττόν. καὶ ὥσπερ ἑλκόντων ἐπλεονέκτει τὸ ἰσχυρότερον, οὕτω καὶ ἀποτιθεμένων. καὶ τῶν γε καλουμένων ῥευμάτων ἥδε ἡ πρόφασις. ἕκαστον γὰρ τῶν μορίων ἔχει τινὰ τόνον σύμφυτον ᾧ διωθεῖται τὸ περιττόν. ὅταν οὖν ἓν ἐξ αὐτῶν ἀρρωστότερον γένηται κατά τινα διάθεσιν, ἐξ ἁπάν- D
των εἰς ἐκεῖνο συρρεῖν ἀνάγκη τὰ περιττά. τὸ μὲν γὰρ ἰσχυρότατον ἐναποτίθεται τοῖς πλησίον ἅπασιν. ἐκείνων δὲ αὖ πάλιν ἕκαστον εἰς ἕτερ' ἄττα τῶν ἀσθενεστέρων. εἶτ' αὖθις ἐκείνων ἕκαστον εἰς ἄλλα, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πλεῖστον γίνεται, μέχρι περ ἂν ἐξ ἁπάντων ἐλαυνόμενον τὸ περίττωμα καθ' ἓν ὑπομείνῃ τῶν ἀσθενεστάτων. ἐντεῦθεν γὰρ οὐκέτ' εἰς ἄλλο δύναται μεταῤῥεῖν, ὡς ἂν μήτε δεχομένου τινὸς αὐτὸ τῶν ἰσχυροτέρων, μήτ' ἀπώσασθαι δυναμένου τοῦ πεπονθότος. hoc est: Quemadmodum particulæ altera ab altera alimentum trahunt, ita altera in alteram quod superuacuum est à se deponit: & sicut trahentium ea uicit quæ erat ualentior, sic & à se deponentium. Estq; hæc uocatarum fluxionum causa. Habet enim quæuis particula natiuum quoddam robur, quo quod superuacuũ est propulsat. Vbi igitur earum aliqua affectus cuiuspiã occasione imbecillior est reddita, ex omnibus in illam cõfluere quæ superuacua sunt necesse est. Nã quæ ualentissima est, in uicinas omnes reponit: earum rursus singulæ in alias quæ ipsis sunt imbecilliores: dein iterum illarũ unaquæq; in alias: idq; eatenus longissime procedit, quoad ex omnibus pulsum superuacuũ, in una quapiam maxime imbecillarũ maneat. Hinc enim ultra in aliam transfluere nequit, utpote nec ualentiorum aliqua id recipiente, nec affecta à se propellere ualente. Hactenus Galenus. Altero modo ultima sententiæ pars ita explicari potest, ut ad lienem

A *lienem tantum referatur: quæ sanè interpretatio Hippocratis menti magis quadrare quàm prior uidetur: & tum is uerborum sensus erit: His qui à capite destillationibus uexantur, lienis prædicti affectus minus eueniunt. De stillatio enim frequenter à pituitoso, aut tenui & aquoso fit humore, contrà lienis tumores à crasso & atrebilioso, ita ut uno eueniente, alterum accidere nō facile possit, quod nimirū à diuersis fiant causis. Caluus ineptissime hanc sententiæ partē lienis tumorib. inseruit, totam hoc pacto sententiā corrūpens.*

APHORISMVS XXIX.

Considerandū quæ circa ægrum fit dispensatio, & in morbo interrogatio, qualia sint quę narrat æger, ut accipiendi sermones, itemq́ea quæ ad ægrotantē, quæq́ ad assidentes, & quæ ad exteriora attinent.

Monet hoc loco Hippocrates medicum, ut diligentem se in iis quæ apud ægrum agenda sunt, exhibeat, & singula uelut œconomus quidā rite dispenset. Nam ut parum prodest magnam multarum rerum sibi parasse supellectilem, nisi etiam quis commode utatur: ita nihil prosunt medico ea quæ didicit, nisi dextrè illis apud ægrum uti sciat. Atq; hinc est quod dextrū illum usum metaphoricῶς οἰκονομίαν *nominet. Quemadmodum enim patremfamiliâs solicitum esse, ut ea quæ ad uitæ usum pertinent compararet, necesse est,*
B *uestitum scilicet, uasa, famulos, iumenta, aliaq́ pecora, frumenta, legumina, uinum, oleum, & alia eiusmodi, quo illis si necessitas incumbat, uti possit: sic etiam medicum omnia quæ ad artem necessaria sunt, discere cōuenit, ut illis in tempore cōmode & dextrè uti sciat, ac singula ut decet disponat, interrogans ac respondens ea quæ oportet, ægroq́ ac domesticis quæ factu opus est præcipiens. Primum omnium medicus compertū habeat quid sibi in unoquoq́ morbo circa ægrum interrogandum sit, ad quod non, nisi omnia ad artem necessaria sibi compararit, scire poterit. Satis sit uno exemplo rem monstrasse. Si ad ægrum introiueris, & faciem ægri exitiosam esse uideris, nares nimirum acutas, oculos cauos, collapsa tempora, aures frigidas & contractas, faciei colorem aut nigrum, aut pallidum, quid tibi interrogandum sit in promptu esse debet. Docet autem idipsum Hippocrates, qui in præsagiis sic ait:* ἐπανέρεσθαι χρὴ μὴ ἠγρύπνηκεν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὰ τῆς κοιλίης ἐξυγρασμένα ἦν ἰσχυρῶς, ἢ λιμῶδές τι ἔχει αὐτόν, καὶ ἢν μέν τι τουτέων ὁμολογέει, ἧσσον νομίζειν δεινὸν εἶναι. κρίνεται δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν ἡμέρᾳ τε καὶ νυκτὶ, ἢν διὰ ταύτας τὰς προφάσιας τὸ πρόσωπον τοιοῦτον ᾖ. ἢν δὲ μηδὲν τουτέων φησὶν εἶναι, μηδ' ἐν τῷ χρόνῳ τῷ προειρημένῳ καταστῇ, εἰδέναι χρὴ ἐγγὺς τὸ σημεῖον θανατῶδες ἐόν. 1.præsag.11. *quod est: Interrogare oportet num uigilauerit homo, aut aluus uehementer resoluta fuerit, aut inedia præcesserit. Et si quid illorum consenserit, minus periculi adesse putandum erit. Iudican*

tur uero talia per diem & noctem, si ob has causas facies talis fuerit. Si uero nullum horum dixerit esse, neq; iam dicto tempore constiterit, scire licet signum hoc mortale esse. Deinceps quæ respondet æger ad interrogata, medicus expendere sciat: nam ea interdum ægri mentem liquidò monstrant. Proinde etsi medico antea non sit uisus æger, tamen qualis sit, prudens nimirum aut insipiens, ex ijs quæ narrat facile deprehendet. Prudentem itaq; esse si cognouerit, minimeq; ignauum ac timidum, uerè illi singula quæ in morbo futura sunt, dicere nihil formidet. Sin autem insipientem ac timidum esse uiderit, tum læta omnia illi polliceatur. Interdum quoq; ob uehementem illam timiditatem ægrotantis, firmã promittat sanitatem, ita tamen ut egressus, curam illius agentibus ueritatem dicat. Addat etiam se promittere salutem, at ea lege, ut æger decretis suis obediat. Sic certe fiet ut æger animum non despondeat, neq; in uictu, neq; in alijs ad salutem rebus necessarijs quicq̃ delinquat. Quid multa? ad singula ægrotantis uerba ita respondeat medicus, ut æger nõ peius, imò melius se inde habeat. Porrò præter iam memorata, sunt etiã alia quæ medicus ex ijs quæ æger narrat, potissimũ si dum probè ualeret, naturam & consuetudinem illius perspectam habuerit, cognoscere potest, mentis scilicet constantiam uel inconstantiam. Si enim modestus antea natura existens ac prudens, iam audacter & stultè respondeat, signum erit mentem esse læsam. Hinc facile iudicabit quo pacto sermones ægri sint accipiendi, num ut tales qui ex integra mente, aut male affecta prodierint. Nemo enim est qui nesciat delirio uexatos alienissima loqui, ob idq; illis fidem non habeat medicus. Deniq; non ea tantũ rectè disponat medicus quæ ad ægrum, uerumetiã quæ ad assidentes, & extranea spectant. Neq; enim satis est ut medicus in curatione non erret, sed oportet ægrotantem etiam medico parêre, & in nullo propriæ uoluptati indulgere. Assidentes quoq; ac domestici, ministriq; idonei adsint, qui nihil planè quod ad sanitatem consequendam utile sit prætermittant, aut temerè quæ nocent adhibeant. Exteriora etiam, ut sunt ædes in quibus ægrotantes decumbunt, sint accõmodæ, à fœtore omni alienæ, nõ uehementer calidæ aut frigidæ, turbatione ac molestia uicinorum uacantes. Hinc est quod in aphorismis scripserit: δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρεόντας, καὶ τὰ ἔξωθεν. id est: Non solum seipsum opportuna facientẽ exhibere oportet, sed etiam ægrum, & assidentes, & exteriora. Quod uero hic per capita & summatim tantum retulit, hoc in libro de probitate copiosius docuit, sic scribens: ἴσθι δὲ γινώσκων ὃ χρὴ ποιέειν πρινὴ ἐσελθεῖν. πολλὰ γὰρ οὐδὲ συλλογισμοῦ, ἀλλὰ βοηθείης δεῖται τῶν πραγμάτων. προδιασκέπτεσθαι οὖν χρὴ τὸ ἐκβησόμενον ἐκ τῆς ἐμπειρίης, ἔνδοξον γὰρ καὶ εὐμαθές. ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ μεμνῆ-

Responsio ægri expendenda medico.

C

D

Assidentes ægro.

Aph. 1.

A μεμνῆσθαι καὶ καθέδρης, καὶ καταστολῆς, περιστολῆς, ἀνακρίσεως, βραχυλογίας, ἀταρακτοποιησίης, προσεδρίης, ἐπιμελείης, ἀντιλέξιος πρὸς τὰ ἀπαντώμενα, πρὸς τοὺς ὄχλους τοὺς ἐπιγινομένους, εὐσταθίης τῆς ἐν ἑαυτῷ, πρὸς τοὺς θορύβους ἐπιπλήξιος, πρὸς τὰς ὑπουργίας ἑτοιμασίης. ἐσκέφθαι δὲ χρὴ καὶ τὰ περὶ ἀνακλίσεων, ἃ μὲν αὐτέων πρὸς τὴν ὥρην, ἃ δὲ καὶ πρὸς τὰ γένεα. οἱ μὲν γὰρ αὐτέων εὔπνοους, οἱ δὲ ἐς καταγείους καὶ σκοτεινοὺς τόπους, τά τε ἀπὸ ψόφων καὶ ὀσμέων, μάλιστα δ' ἀπ' οἴνου, χειρίστη γὰρ αὕτη, φυγεῖν δὲ καὶ μεταπιθέναι. πρήσσειν δ' ἅπαντα ταῦτα ἡσύχως, εὐσταλέως μεθ' ὑπουργίης, τὰ πολλὰ τὸν νοσέοντα ὑποκρυπτόμενον, ὧν δὲ χρὴ παρακελευόμενον ἱλαρῶς καὶ εὐδιεινῶς. σφετέρα δὲ ἀποτρεπόμενον, ἅμα μὲν ἐπιπλήσσειν μετὰ πικρίης καὶ ἐντάσεως, ἅμα δὲ παραμυθέεσθαι μετ' ἐπιστροφῆς καὶ ὑποδέξιος, μηδὲν ὑποδεικνύντα τῶν ἐσομένων ἢ ἐνεστώτων αὐτέοισι. πολλοὶ γὰρ δι' αἰτίην ταύτην ἐφ' ἑκάτερα ἀπεώθησαν τὴν πρόρρησιν τὴν προειρημένην τῶν ἐνεστώτων ἢ ἐπεσομένων. τῶν δὲ μανθανόντων ἔστω τις ὁ ἐφεστὼς, ὅπως τοῖσι παραγγέλμασιν οὐ πικρῶς χρήσηται. ποιήσῃ δὲ ὑπουργίην τὸ προταχθέν. ἐκλέγεσθαι δὲ ἀπ' αὐτέων ἤδη τοὺς ἐς τὰ τῆς τέχνης εἰλημμένους, προσδοῦναί τι τῶν ἐς τὸ χρέος ἢ ἀσφαλέως προσενεγκεῖν, ὅπως τε ἐν διαστήμασι
B μηδὲν λανθάνῃ σε. quod est: *Priusquam ægrum accedas, quo facto sit opus cognoscito. Multæ enim res nō ratiocinationē, sed auxilium expetunt. Explicatum ac disquisitum esse quod eventurum est, rerum usu & peritia oportet: gloriosum siquidem, & cognitu haud difficile. In ingressu meminisse conuenit sedilis, habitus, decori in amictu, interrogationis, breuiloquentiæ, ne turbetur æger, asseßionis, diligentiæ, ad obiecta responsionis, constantiæ suipsius ad factas turbas, increpationis aduersus tumultus, promptitudinisq; ad ministeria. Contemplare oportet etiam ea quæ circa decubitū; quæ quidem illorum ad præsentem horam, & quæ ad alia genera necessaria sunt. Nōnulli enim ægrorum in perspirabiles ac altos, quidam in subterraneos ac tenebricosos locos reclinandi sunt. Quinetiam à strepitu & odore, uini potißimū, quod peßimus sit, fugere & transferre decet. Hæc autem omnia te quiete, decenter ac frugaliter, plurima ægrotum celantem, cum ministris transigere oportet: hocq; modo hilariter & sereno uultu hortator, à suisq; auertito, simul quidem hunc cum acerbitate & uultus austeritate increpando, simul etiam ad illum conuersus, eumq; suscipiens consolando, nihil neq; futurorum, neq; præsentiū illi subindicans. Nam pleriq; ob hanc causam in utranq; partem iam dictam instantium & futurorum prædictionem repudiauerunt. Qui ægro præfectus est, ex eorum quispiam qui artem discunt numero sit, quo præceptis non acerbe resistat. Subeat autem ministerium iuxta id quod*

sibi praescriptum est. Eligere uero ex illis oportet qui iam ad artem exercen C
dam suscepti sunt, ut aliquid eorum quae necessaria sunt exhibeant, & tutò offerant, ut interim dum interuallo quodam abes, nihil te lateat. Hactenus Hippocrates. Cuius sanè uerba etsi prolixa admodum fuerint, quia tamen pulchre huc quadrare uidebantur, omittere haud potui.

APHORISMVS XXX.

Quia in calidiore solidioreque parte, dextra nimirũ, mares concipiuntur, ideo nigri sunt, & uenae illis extra apparent, magisque biliosi existũt.

Satis ex iis quae antea diximus constat, librum hunc non in hoc ut aederetur, sed memoriae tantum causa scriptum esse, ne scilicet rerum à se obseruatarũ periret memoria. Hinc est quod multa in eo concisa oratione & sine capite scripta offendantur, quibus nisi quod data opera, & breuitatis studio ab Hippocrate omissum est adieceris, non facile sensum erues. Id quod praesens certe sententia demonstrat, in qua ἄρσενος *dictio, totius sententiae caput, omissa est: quandoquidem hic nihil aliud nisi marium conceptionem tractet: ideoque in nostra uersione eam dictionem, quo plenior esset sensus, omittere noluimus. Quod uero ad sententiae genuinam explicationẽ attinet, primum omnium Hippocrates aperte innuit, mares in dextra, foeminas uero in*
5.aph.48. *sinistra uteri parte magis concipi: id quod & alibi iis docuit uerbis:* ἔμβρυα D
τὰ μὲν ἄρσενα ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσι ἀριστεροῖσι μᾶλλον. *hoc est: Foetus qui mares sunt, parte uteri dextra continentur: qui foeminae, magis sinistra. Idem quoque ex ueteribus Parmenides quoque testatus est, sic scribens:* δεξιτεροῖσι μὲν κούρους, λαιοῖσι δ' αὖ κούρας. *quod est: In dextris pueros, in sinistris uera puellas concipiunt. Et Empedocles:* ἐν γὰρ θερμοτέρῳ τὸ κατ' ἄρρενα ἔπλετο γαίης, καὶ μέλανες διὰ τοῦτο καὶ ἀνδρωδέστεροι ἄνδρες, καὶ λαχνήεντες μᾶλλον. *id est: Siquidem in calidiore loco*
Mares foeminis calidiores. *terrae semen maris fuit, ideo uiri nigri, & robustiores, magisque pilosi. Per terram uero uterum intelligit, quod in eum haud secus quàm terram semen proiiciatur. Caeterum cum in dextra uteri parte concipiantur mares, quae sinistra quidem calidior est atque solidior, par est ut hi ipsi & foeminis sint calidiores. Hinc est quod Galenus cõm. xlviii. aph. quinto ita scriptũ reliquerit:* θερμοτέρα δ' ἡ κρᾶσις γίνεται τοῖς ἐμβρύοις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὸ χωρίον, ὅπερ ἐστὶ τὸ δεξιὸν τῶν ὑστερῶν μόριον. αὐτίκα δὲ τοῦτο θερμότερόν ἐστι τῇ γειτνιάσει τοῦ ἥπατος. *hoc est: Calidior temperatura foetibus non minimum fit ob locum qui dextra uteri pars est: statim uero hic propter iecoris uicinitatem calidior est. Id quod multo clarius docet lib. xiiii. de usu partium corporis humani, ita scribens:* δῆλον οὖν ὡς ἀκατέργαστον ἔτι καὶ περιττωματικὸν καὶ ὑγρὸν καὶ ὀρρῶδες ὅτε ἀριστερὸς ὄρχις ἐστὶ τῶν ἀρρένων. ὅτι ἀριστερὰ μήτρα

A ρὰ μήτρα ταῖς γυναιξὶ δέχονται τὸ αἷμα, καὶ τούτῳ συμβαίνει καὶ αὐτοῖς τοῖς δεχομένοις ὀργάνοις οὐχ ὁμοίοις γίνεσθαι τὴν κρᾶσιν. ὡς γὰρ τὸ καθαρὸν αἷμα θερμότερον τοῦ περιττωματικοῦ, οὕτω καὶ τὰ πρὸς αὐτοῦ τρεφόμενα μόρια τὰ δεξιὰ, θερμότερα τῶν ἀριστερῶν ἀποτελεῖται, καίτοι καὶ τῇ φύσει ταῦτ' ἐξ ἀρχῆς ἐπλεονέκτει. δέδεικται γὰρ ἡ τοῦθ' ἡμῖν πολλάκις ὑφ' Ἱπποκράτους ὀρθῶς εἰρημένον, ὡς τὰ κατ' ἰθὺ κείμενα μόρια, πλέον ἀλλήλων ἀπολαύειν ἀνάγκη. μὴ τοίνυν ἄρα θαυμάζειν, εἰ τῶν γε μητρῶν ἡ δεξιὰ, καὶ τῶν ὀρχέων ὁ ταύτῃ κείμενος, οὐ μόνον τῷ τρέφεσθαι διαφερόντως, ἀλλὰ καὶ τῷ κατ' ἰθὺ τετάχθαι τοῦ ἥπατος, ἱκανῶς ἐστι τῶν ἀριστερῶν θερμότερος. καὶ μὴν εἴπερ τοῦτ' ἀποδέδεικται, συγχωρεῖ τὸ δ' εἶναι τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος θερμότερον, οὐδὲν ἄλογον ἔτι τὰ μὲν δεξιὰ μόρια τῶν ἀρρένων εἶν γεννητικὰ, τὰ δ' ἀριστερὰ τῶν θηλέων. id est: *Manifestũ igitur quod impurũ adhuc & excrementosum, humidum & serosum sanguinem, sinister in maribus testiculus, & sinistra in fœminis uteri pars, suscipiant: qua ex re contingit, ut & ipsa instrumenta suscipientia temperamento dissimilia fiant. Quemadmodũ enim purus sanguis excrementoso calidior est, sic & partes dextræ quæ ab ipso nutriuntur, sinistris calidiores efficiuntur, etsi natura hæ ab initio plus caloris habeant.*

B *Demonstratum enim multoties à nobis est, hoc quoq; ab Hippocrate recte esse dictum, quod necesse sit particulas secundum rectitudinem sitas, plus inuicem frui ac potiri. Non itaq; mireris si dextra uteri pars, ibidemq; situs testiculus, non solum quia excellenter nutriuntur, sed etiam quia secundum rectum iecinoris disposita sunt, sinistris sufficienter calidiora existant. Et si hoc demonstratum est, conceditur autem hoc quod mas fœmina calidior sit, nihil à ratione alienum est, etiam dextram quidem partem masculos, sinistrã uero fœminas generare. Hæc Galenus. Porrò calidiores esse mares, & in calidiore loco conceptos, quibusdam notis deprehendere nos posse Hippocrates asserit. Nigri enim sunt, quod fieri haud posset, nisi illorum temperamentum calidius esset. Nam nemo est qui nesciat nigredinem à calore, haud aliter quàm à frigore albedinem, procreari. Nigredo igitur monstrat mares mulieribus in uniuersum esse calidiores. Præterea uenæ masculis extra apparent, hoc est, inflatæ & latæ existunt: quod iterum caloris indicium est. Testis Galenus, qui libro secundo de temperamentis ita scriptum reliquit:* ὅσοι μὲν γὰρ εὐρυτέρας ἔχουσι τὰς φλέβας, θερμότεροι φύσει. τοῦ θερμοῦ γὰρ ἔργον ἀνευρῦναί τε καὶ διαφυσῆσαι ταύτας. quod est: *Quicunq; latiores uenas habent, hi calidiores natura sunt. Caloris nanq; opus est has dilatare, & inflatas reddere. Quod autem latas non tantum uenas, imò etiã alias corporis partes habeant mares, omnium euidentissime ostendit Gale-*

Notæ quibus marium caliditas cognoscitur.

nus lib. ſecundo de ſemine, in eum modum ſcribens: εὐρείας ἀρτηρίας καὶ φλέ- C
βας καὶ θώρακα, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἁπάσας τῶν μορίων τὰς κοιλότητας ἴσχει τὸ διαφυσώμενον, ἐπεὶ μᾶλλον ἐργάζεσθαι τοῦτο πέφυκε πολὺ πνεῦμα θερμόν. ταῦτά τοι καὶ ἀρτηρίας μείζονάς τε καὶ ἰσχυρότερον ἴσχει σφυζούσας, καὶ ὅλον τὸ σῶμα σύντονόν τε καὶ ἕτοιμον εἰς τὰς κινήσεις. τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀποκυηθέντων μόνον, ἀλλὰ καὶ κυουμένων ἔτι θερμοῦ κρατοῦντος τὰ ἅπαντα ἐστὶ γνωρίσματα. διὰ ταῦτα καὶ τῇ δεξιᾷ μήτρᾳ φαίνεται κυούμενα τὰ ἄρρενα, καὶ σπανίως ὤφθη ποτὲ θῆλυ κατὰ ταύτην τὴν μήτραν, ὥσπερ γε καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ἄρρεν. id eſt: *Inflatum acdiſcriminatum, arterias, uenas, thoracem, & ut ſummatim dicam, omnes particularum cōcauitates latas continet, quod id copioſius calens ſpiritus magis efficere conſueuit. Ideo ſanè arterias ampliores, ualidiusq; pulſantes tales obtinent, ac totum corpus robuſtum, ac ad motus expeditum. Hæ autem omnes non ſolum æditorum, ſed conceptorum adhuc in utero præpollentis caloris notæ ſunt. Hac ratione maſculi quoq; dextra uteri parte concipi uidentur, ac raro in ea uteri parte fœmina, quemadmodum etiam in ſiniſtra mas uiſus* Mares bilioſiores fœminis. *eſt. Poſtremum, calidiores eſſe maſculos inde colligere licet, quod bilioſiores ſint, fœminæ uero magis pituitoſæ. Nemo autem eſt qui neſciat, inter humores flauam bilem eſſe calidiſsimam, pituitam uero frigidiſsimam: id quod teſtatur Galenus lib. ſecundo de tempe. ita ſcribens:* ἡ ξανθὴ τοῦ αἵματος θερμοτέρα μακρῷ. ψυχρότατον δὲ καὶ ὑγρότατον ἁπάντων τῶν ἐν τῷ ζώῳ τὸ φλέγμα. *Caluus iam enarratam à nobis ſententiam, præter Hippoc. mentem ac omnium exemplariorū fidem, cum præcedenti & ſequenti coniungens, prodigioſam ſententiā peperit, nempe illam: Si quid extra compareat, utpote loco calidiore, cur potius in dextris, quod nigri propter hoc, & extra uenæ ſi tumeant, cum decretorio conſident. Diceret quis Heraclitū iſta produxiſſe, niſi Caluum ſatis notum haberet, cui unum hoc in uotis erat, ut obſcurum nobis redderet Hippocratem: quo nomine meritò omnibus Hippocraticæ medicinæ ſtudioſis infenſus ac ſuſpectus eſſe debet.* D

APHORISMVS XXXI.

Mas in utero citius concretus ac formatus ubi mouetur ceſſat, & tardius, prolixioriq; tempore augetur.

Iterum ab initio huius ſententiæ, ἄῤῥεν *dictio inaudienda erit: quod iterū Caluus ignorans, primam huius ſententiæ dictionem* ξυνεκάθη, *cum priori connectere uoluit, ac cum decretorio conſident, ineptiſſime tranſtulit, cum concretus eſt & coagmentatus, hoc loco ſignificet. Nam Hippoc. priori ſententia de maris conceptione agens, hic de eiuſdem formatione uerba facit, hunc ipſum in utero citius quàm fœminā concreſcere & formari dicens: poſtquam* uero

A *uero motus ac æditus iam fuerit, tum quidem illum à celeri illa cõcretione ac formatione cessare, et tardius ac prolixiori tempore augeri inquit. Quod uero mas fœmina citius concrescat & formetur, alibi etiam docuit Hippocrates, præseriim in lib. de natura fœtus, ubi ita tradit:* τὸ μὲν θῆλυ τὴν πρώτην πῆξιν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι καὶ δύο τὸ μακρότατον. τὸ δὲ ἄρσεν ἐν τριήκοντα ἡμέρῃσι τὸ μακρότατον. *quod est: Fœmina quidem primam concretionẽ in duobus & quadraginta diebus recipit, quod longissimum est: mas uero in triginta. Confirmant hoc ipsum etiam quæ habentur apud Galenum lib. secundo de semine, ubi sic inquit:* ὧδε φαίνεται καὶ λόγῳ καὶ ἀνάγκῃ ἡ διάρθρωσις ἐοῦσα. ἔστι μὲν τῇ κούρῃ ἐν τεσσαράκοντα καὶ δύο ἡμέρῃσι, ἔστι δὲ κούρῳ ἐν τριήκοντα. ἰσορροῦσι γὰρ αἱ ἐξαμβλώσιες τῶν παιδίων καὶ τῶν λοχείων αἱ καθάρσιες. αἴτιον δὲ ἐστὶν, ὅτι τὸ θῆλυ πήγνυται ὕστερον καὶ διαρθροῦται, ὅτι ἡ γονὴ ἀσθενεστέρη ἐστὶ, καὶ ὑγροτέρη τῆς θηλείης ἢ τοῦ ἄρσενος. καὶ ἀνάγκη ἐστὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕστερον πήγνυσθαι τὸ θῆλυ ἢ τὸ ἄρσεν. καὶ ἡ κάθαρσις χρονιωτέρη τούτου εἵνεκεν ἐστὶ τῇ θηλείᾳ ἢ τῷ ἄρσενι. *id est: Ratione & necessitate per articulos formatio sic fieri apparet: in puella quidem, in duobus & quadraginta diebus constat: in masculo uero, in triginta. Id enim fœtuum aborsus, & puerperiorum purgationes oculis subijciunt & testantur.*

Mas fœmina citius concrescat & formatur.

B *Quod autẽ fœmina tardius concrescit, & per membra componitur, causa est, quod semen fœminæ quàm maris sit imbecillius & humidius. Hinc necesse est ut hac ratione fœmina tardius quàm mas concrescat: & huius quoq; gratia in fœmina quàm masculo prolixior purgatio existit. Hippocratis sententiam confirmant quæ scribit Galenus lib. secundo de semine, inquiens:* φαίνεται δὲ καὶ αὐτῶν τῶν κυουμένων ἔτι τὸ ἄρσεν τοῦ θήλεος οὐ μόνον θερμότερον, ἀλλὰ καὶ ξηρότερον εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχον, οἷον αὐτίκα τὸ μὲν ἄρσεν ἅπαντες οἷς τούτων ἠμέλησεν; οὐχ Ἱπποκράτης μόνος, ἐλάττονι χρόνῳ διαπλάττεσθαι καὶ μορφοῦσθαι φασὶ, τὸ δὲ θῆλυ πλέονι. φαίνεται γὰρ οὕτως ἔν τε ταῖς ἐκτρώσεσι καὶ ταῖς τῶν κυουμένων ζώων ἀνατομαῖς. *quod est: Apparet in ipsis adhuc conceptibus mas non solum fœmina calidior, uerum siccior quoq; iam inde esse ab initio: quemadmodũ statim marem omnes quibus hæc curæ sunt, non Hippoc. solum, breuiori tempore fingi & formari, fœminam uero longiori, affirmant: id enim ita in abortu, & utero gestantiũ animaliũ confectionibus apparet. In confesso etiam omnibus propè medicis est, non solum citius formari marem fœmina, imò etiam ocyus moueri. Quibus subscribit quoq; Aristot. lib. vij. histor. animal. cap. iij. sic dicens:* ἔστι μὲν τῶν ἀρρένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῷ δεξιῷ μᾶλλον περὶ τὰς τετταράκοντα γίνεται ἡ κίνησις. τῶν δὲ θηλειῶν ἐν τῷ ἀριστερῷ περὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας. *id est:*

Mares magna ex parte dextro potius latere circa quadragesimum diem mo- C uentur, fœminæ sinistro circiter nonagesimũ. Porrò licet corpus maris in utero materno citius concrescat, formetur & moueatur, tamen simulatq; motũ fuerit, & in lucem prodierit, tum à celeri concretione, formatione & motu cessat: id enim hoc loco ἐμολλύνθη, *quod Caluus ineptissime remollescit interpretatus est, significat: & tardius deinceps augetur, prolixioriq; tempore quàm fœmineum ad perfectionem peruenit. Cuius rei testis est Aristoteles, loco paulò ante citato sic scribens:* πᾶσαν μὲν οὖν τελείωσιν τῶν μορίων βραδύτερον ἀπολαμβάνει τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ δεκάμηνα γίνεται μᾶλλον τῶν ἀρρένων. ὅταν δὲ γένηται, θᾶττον τὰ θήλεα τῶν ἀρρένων καὶ νεότητα καὶ ἀκμὴν λαμβάνει καὶ γῆρας. *hoc est: Omnem itaq; partium perfectionem fœmina tardius quàm mas recipit, & magis in decimum mensem quàm mas protrahitur. Verũ cum in lucem prodierit, fœmina ocyus maribus & iuuentutem acquirit, & ætate floret, & senectute maceratur. Et lib. quoq; de generat. animal. quarto, cap. sexto, ubi ita scriptum reliquit:* αἴτιον δ' ὅτι ἐν τοῖς ἀνθρώποις πολὺ διαφέρει τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τῇ θερμότητι τῆς φύσεως. διὸ κινητικώτερα ἐστι κυούμενα τὰ ἄρρενα τῶν θηλέων. διὰ δὲ τὸ κινεῖσθαι θραύεται μᾶλλον, εὔθραυστον γὰρ τὸ νέον διὰ τὴν ἀσθένειαν. διὰ τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην αἰτίαν καὶ τελειοῦται τὰ θήλεα τοῖς D ἄρρεσιν οὐχ ὁμοίως ἐν ταῖς γυναιξίν. ἐν μὲν γὰρ τῇ μητρὶ ἐν πλείονι χρόνῳ διακρίνεται τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, ἐξελθόντων δὲ πάντα πρότερον ἐπιτελεῖται, οἷον ἥβη καὶ ἀκμὴ καὶ γῆρας, τοῖς θήλεσιν, ἢ τοῖς ἄρρεσιν. ἀσθενέστερα γάρ ἐστι καὶ ψυχρότερα τὰ θήλεα τὴν φύσιν, καὶ δεῖ ὑπολαμβάνειν ὥσπερ ἀναπηρείαν εἶναι τὴν θηλύτητα φυσικήν. ἔσω μὲν οὖν διακρίνεται διὰ τὴν ψυχρότητα βραδέως, ἡ γὰρ διάκρισις πέψις ἐστί. πέττει δ' ἡ θερμότης, εὔπεπτον δὲ τὸ θερμότερον, ἐκτὸς δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν ταχὺ συνάπτει πρὸς τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ γῆρας. πάντα γὰρ τὰ ἐλάττω πρὸς τὸ τέλος ἔρχεται θᾶττον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην ἔργοις, καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ φύσεως συνισταμένοις. *quod est: Cuius rei causa est, quod in hominibus longe mas à fœmina calore naturæ differt: quo fit ut mobiliores multo in utero mares quàm fœminæ. Motu autem ipso magis franguntur: quod enim recens est, facile ob suam imbecillitatem frangitur. Hæc eadem causa est ne fœminæ similiter atq; mares in mulieribus perficiantur: quippe intra matrẽ fœmina quàm mas longiore tempore discriminatur ac cõficitur: in lucem autẽ ubi prodierint, tum omnia, pubes scilicet, uigor, & senectus, prius fœminis quàm maribus absoluũtur. Sunt enim fœminæ natura debiliores & frigidiores, fœmineamq; naturam quasi mutilationẽ quandã esse putandũ. Intus igitur tarde præ sua frigiditate discerniuntur, hæc etenim discretio cõcoctio est,*

calor autẽ

A *calor autem concoquit, & quod calidius, id concoctu facile est. Sed foris propter debilitatem citò ad ætatis uigorem, senectutemq; perueniunt. Etenim omnia minora, ut in artis operibus, sic etiam in ijs quæ à natura consistunt, citius ad finem deueniunt. Hactenus Aristotelis uerba, Hippocratis sententiam confirmantia, recensuimus. Quod uero citius augeantur fœminæ, corporis etiam mollities in causa est: facilius nanq; hoc corpus in tres dimensiones, longum, profundum & latum augetur. Quod autem illis prius quàm maribus augmentum cessat, non ob corporis mollitiem, sed propter imbecillitatẽ qua præditæ sunt, fieri solet. Imbecilliores nanq; fœminis omnes facultates naturales quàm maribus existunt, ut illæ hoc nomine necessariò citius ab auctione desinant.*

APHORISMVS XXXII.

Propterea mas robustior, biliosior, magisq; sanguine preditus est, quia locus ille animalium in quo concipitur calidior.

Non eget multa enarratione hæc Hippocratis sententia, quandoquidem in duabus hanc ipsam præcedentibus, abunde omnium quæ hic commemorantur ratio est reddita. Cum enim locus animalium in quo concipiuntur mares, id est, dextra uteri pars, quemadmodum suprà monstrauimus, calidior sit, B *quid mirum si & idipsum quod in eo formatur calidius, atq; adeò robustius, ac magis sanguine preditum fuerit? Nam cum frigida quæuis sint imbecilliora ac exanguia, fit ut calida contrà sint robustiora, magisq; sanguine prædita. Quod si plura ad institutum facientia scire desideras, lege quæ antea annotauimus, & quæ in libro secundo de semine producit Galenus. Hic Caluum præterire non possum, qui certe eò temeritatis & impudentiæ peruenit, ut hanc sententiam cum ea quæ mox sequitur, connectere non sit ueritus, reclamantibus non solum Galeno & ratione ipsa, imò etiam omnibus exemplaribus, quæ hoc loco secundæ particulæ finem præscribunt. Ita hic homo passim sibi omnia licere, & Hippocratẽ pro libidine sua posse deprauare putauit.*

PARTICVLAE SECVNDAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA TERTIA, C

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

I cutis raritas, uentris densitudo: si cutis adstrictio, carnium auctio: si uentris torpedo, uniuersorum turbatio, uasorumque immundities: cerebri diminutio, ob id & caluitium, instrumentorumque attritio.

Eleganti usus συζυγίᾳ, *uel, ut Latini dicunt, coniugatione, Hippocrates, ea quæ mutuò sibi instar orbium in catena copulata sunt, & quorum quodlibet sine eo cui coniungitur esse non potest, recenset, quo scilicet medicus in scrutandis naturæ operibus diligenter admodum ad hæc ipsa respiciat, et unum alterius esse ueluti causam agnoscat. Quatuor autem in uniuersum combinationes affert, quarum prima hæc: Si cutis raritas fuerit, tum uentris densitudo cöiuncta erit. Ventrem uero densum, seu ut Hippocrates loquitur,* κοιλίην πυκνὴν, *intellige* ἐπεχομένην καὶ στεγνὴν, *hoc est, retentum & adstrictum, qui nimirum nihil aut parum saltem deijcit. Nam densum raro planè contrarium est, quemadmodũ ostendit Galenus lib. secundo de tuen. uale. ubi eum in modum scribit:* τὸ μὲν κυρίως ἀραιόν ἐστι τὸ μεγάλοις διαλαμβανόμενον πόροις, ὥσπερ γε πυκνὸν τὸ μικροῖς. τὸ δ' ἐκ μεταφορᾶς, ἢ καταχρήσεως, ἢ ὅπως ἂν ἐθέλεις ὀνομάζειν, καὶ ἐπὶ τοῦ κεχυμένου τε καὶ πεπιλημένου λέγεται. *id est: Rarum quidem proprie est, quod magnos meatus obtinet: sicuti densum, quod eosdem paruos. At per metaphoram, siue abusum, siue quomodocunque appellare libet, de laxo, coactoque, seu adstricto, hæc ipsa uocabula dicuntur. Rarum sanè hoc loco proprie de cute, multos eosque laxos habente meatus dicitur. Densum uero metaphoricôs de uentre, ut diximus, adstricto. Nihil autem mirum ubi cutis est raritas ac meatuum magnorum copia, ut illic etiam uentris sit adstrictio & retentio. Nam cum continua per illos superuacuorum fiat euacuatio & transpiratio, necessariò aluus constringitur: sicuti è diuerso ubi cutis & meatuum est adstrictio & densitudo, ibi humores non facile per cutem transpirant, ideoque aluus per inferna multa deijcit, ac planè laxa existit. Altera coniugatio est illa, si cutis adstrictio fuerit, tunc carnium coniuncta est auctio & incrementum. Cutis autem adstrictionem multoties immodici carniũ incrementi fieri causam nihil mirum, quandoquidē in eiusmodi cute præditis hominibus calor innatus multus sit, uirtusque uitalis robusta, neque quicquam ob meatus cõclusos exhalari possit, ita ut necessariò carnium, cum planè nulla aut modica admodum fiat resolutio, auctio sequatur. Tertia combina-*

Venter densus qui.

Rari & densi significationes.

D

Carnis incrementi causa.

A *combinatio est, ut ubi ientris sit torpedo, ibi uniuersorũ quoq; turbationem ac confusionem esse necesse sit. Per torpedinem autem uentris, νώθρωσις* (Torpedo uentris) *uocat Hippoc. inaudire uentris circa alimentorũ concoctionem imbecillitatem oportet. Hæc sanè ubi aderit, omnium quæ in corpore fiunt turbationũ & affectuum causam fieri necesse est. A uentriculo enim si non probè concoxerit, succus non affatim concoctus ad iecur pertingit, quem cum in sanguinem satis purum transmutare non queat, talem ad uenas ac uasa quoq; transmittit, ut ea ratione meritò illorum fiat immundities, hoc est, malorũ humorum abundantia,* (Immundities uasorum.) *Galeno teste, qui ἀκαθαρσίαν μοχθηρῶν χυμῶν πλεονεξίαν interpretatur. Quarta coniugatio est, ut ubi cerebri est diminutio, illic fit etiam caluitium, & instrumentorum attritio. Cerebri diminutionem hoc loco ἀνάλωσιν ἐγκεφάλου Hippoc. nominat, nõ extremam perfectamq; abolitionem & perditionem, quam in uiuente animãte ne imaginari quidem licebit, sed, Galeno teste, μείωσιν, hoc est, imminutionem aliqualem, quæ ob nimiam siccitatem contingit, dum scilicet cerebrum seipso minus fit: id quod accidit* (Caluitiei causa.) *quando syncipitis ossa, quæ alijs laxiora & teneriora existunt, & supernè cerebro adiacentia, ob eiusdem defectum nec ultra ad ea pertingentis (subsidet enim cerebrũ, ac depressum ad suijpsius basim decidit) sicca fiunt. His*
B *uero exiccatis, cutem quoq; illis prætensam exiccari necesse erit: hac autem nimium exiccata, capilli in ea nasci nequeunt, ideoq; caluitiũ fit. Facile autem cutis quæ in syncipite est exiccatur, quod illud omnium capitis partium, Galeno libro secundo de tempera. autore, siccissimum sit, & cutis illic ossi nudo hæreat. Hinc est quod homines à syncipite magis quàm alia capitis parte calui fiant, ut etiam Aristoteles lib. quinto de generat. animal. cap. tertio, & Galenus loco iam citato indicarunt. Cæterum quando cerebrũ supra modum siccatum fuerit, ut nõnullis in extrema contingit senecta, tum neruorum etiam productiones exiccari necessarium est. Hinc neq; uidere similiter, neque audire, neq; aliquem sensum alium, aut motum uoluntarium efficere ualide qui sic affecti sunt, possunt, sed omnia sensuum instrumenta fracta, hebetia & imbecillia fiunt, obscureq; & debiliter suas perficiunt functiones. Metaphoricos itaq; eam instrumentorũ sensuum imbecillitatem, attritionem nominauit, metaphora à uestibus ac uasis tritis desumpta. Quemadmodũ enim hæc ipsa sicciora seipsis post diuturnos usus facta, trita esse dicimus, sic etiam sensuũ instrumenta iam ob nimiã siccitatem imbecillia, attrita appellamus.*

APHORISMVS II.

Extenuatio fit cursu, luctis, quiete, multis celeribus deambulationibus. His quoq; elixa maza ut plurimũ, panis uero modicè dandus est.

Hac sententia Hippoc. breuissime, quo pacto ij qui immodicè obesi exi-

ſtunt, extenuandi ſint docet. Neq; id ſanè temerè: non enim cõmittendum erit C *ut ad ſummum incrementum corpus perueniat, ſed in tempore idoneis auxilijs ſuccurrendum. Quum uero omnis curatio per contraria fiat, euidentiſſimum eſt plus iuſto obeſos nulla alia re, niſi ſola extenuatione, quam καθαίρεσιν nominat Hippocrates, curari, & ad mediocrẽ corporis ſtatum reduci.*

καθαίρεσις. κένωσις. *In hoc autem καθαίρεσις ſeu extenuatio à uacuatione, quæ Græcis κένωσις eſt, differt, quod hæc de ſolis humoribus, illa uero de ſolidis quidem potius, interdum tamen etiam de humoribus dicatur. Vt igitur quibus auxilijs extenuatio efficiatur medicus compertũ habeat, hic eorundem, maxime quæ tam humorum, quàm ſolidorum extenuationi cõmunia ſunt, recenſet. Neq; etiam quæ hic commemorat adaptari niſi ſanis poſſunt: nemo enim ægrotantem uel curſu uel lucta curabit, quæ tamen duo præcipua ſunt quæ ab Hippoc. cõmemorantur extenuationis auxilia. Sub ijs autem alia quoq; id genus exercitia complectitur, qualia ſunt ſaltus, diſci iactus, folle, pila, & ijs ſimilibus corpus fatigare, omniaq; alia quæ ſimul exercitia & opera ſunt, ut quũ quis fodit, arat, metit, remigat, uites putat, onus geſtat, equitat, iter facit, uenatur, piſcatur, uel aliud quicquam in uita uſus cauſa exercet, de quibus multa Galenus lib. ſecundo de tuen. uale. & Paulus lib. i. cap. xvij. Omnia igitur iam commemorata exercitia, carnes & pinguedinem, humorumq; multitudinem* D *diminuunt. Hinc eſt quod Galenus lib. xiiij. ther. meth. hunc in modum ſcriptum reliquerit:* ὀξέα γυμνάσια, καὶ ἡ λεπτύνουσα δίαιτα, καὶ φάρμακα τοιαῦτα, καὶ τοῖς ψυχῆς αἱ φροντίδες, ἀποφαίνουσι τήν τε κρᾶσιν ὅλην θερμοτέραν καὶ ξηροτέραν, καὶ διὰ ταύτην τὸ σῶμα λεπτότερον. ἐν δὲ τοῖς γυμνασίοις οἱ ὀξύτατοι δρόμοι μάλιστα ἁρμόζουσιν. *hoc eſt: Acuta ſeu uehemens exercitatio, & tenuans uictus, & id genus medicamenta, & animi ſolicitudines, uniuerſam temperaturã calidiorem & ſicciorem, ac ob eã rem corpus ipſum tenuius efficiunt. Igitur inter exercitia celerrimus curſus potiſſimũ conducit. Hæc ſanè Galeni uerba repetit Paulus Aegineta lib. primo cap. lvij. Porrò exercitia paulò ante à nobis recitata, non uni corpori adaptari debent, ſed iuxta conſuetudinem, uirtutem, ætatem, corporisq; habitum, unicuiq; quod ſibi maxime idoneum eſt, ut in libris de tuenda ualetudine monſtrauit Galenus, adhibendum. Sed mirum fortè nonnullis uidetur, quod inter extenuationis præſidia, quietis mentionem faciat Hippocrates, quum hæc potius obeſum ac craſſum efficere corpus, quàm extenuare poſſit. Proinde animaduertendum hic non ſimpliciter de quiete, ut planè cum ocio coincidat, loqui Hippocratẽ, ſed de ea potius quæ ab exercitio fit. Nam modis omnibus conuenit ut obeſi ab exercitio paululum interquieſcant, & ſi fieri poteſt ſomnum capeſſant, antequam cibos aſſumant. Quum enim ſuper-*

uacua ac

A uacua ac humorum multitudo quæ in extremis corporis partibus consistunt, ui exercitiorum consumantur, reliquum est ut & ea quæ in interioribus partibus corporis est humorum superuacuorum copia, reuocato huc natiuo calore, per subsequentem quietem, somnum præsertim, absumatur. Hinc est quod Galenus lib. sexto de tuen. ualet. præpinguem quendā paruo tempore ad mediocritatem carnis à se reductum esse scribit, quod primum celeri cursu illum uti coegerit, dein sudore deterso unguentis euaporantibus perfricuerit, ac pòst ad balneum perduxerit, à quo non protinus cibum dederit, sed quiescere interim iusserit. Nam quod quies post exercitium, idipsum etiam à balneo potest. Sic idem Galenus lib. xiiij. ther. meth. ubi obesorum curationem ex professo tractat, cibum ijs exhibendum non statim à balneo esse, sed interposito somno consulit. Præterea non temerè subinde dictū ab Hippocrate est, multis celeribus deambulationibus extenuationem fieri. Nam quemadmodū celeres extenuant, ita tardæ auctius & obesius corpus reddunt. Calor enim tum mediocris, quem tarda deambulatio excitat, sanguinem rectius generat, & plenius nutrit. Hinc est etiam quod locis antea citatis, Galenus celeres cursus in extenuandis obesis mirum in modum cōmendet. Celer nanq; motus calorem plus satis inaugens, corpus colliquat, carniumq; tumorem extenuat,

Deambulationes quæ extenuent.

B & humorum multitudinem euacuat. Cæterum post cōmemorationem eorum quæ iam diximus, etiam quo illi qui extenuatione opus habent, alimento uti debeant, ostendit, unius atq; alterius exemplo, ea quæ omnibus conferunt intelligens. Per mazam enim & panem modicum, in uniuersum illis non esse exhibenda alimenta multum nutrientia innuit. Maza autem, teste Galeno lib. primo de alimentorū facultatibus, est polenta liquore conspersa & subacta. Aetius quoq; lib. primo mazam ex polenta hordeacea cum melle aut sapa aut consimili liquore confici scribit. Parum autem nutrire mazam euidentissimum est, quod Galeno loco iam citato autore, uentrem inflatione magis impleat, atq; si in eo diu maneat, concitet perturbationes: macerata uero prolixius, promptius descendat. Quin si mel quoq; addatur, citius etiā ob hoc ipsum uentrem ad excretionem incitabit. Quum itaq; neq; concoquatur, neq; in uenas distribuatur maza, id quod Aetius etiam docet, aluo secedat necesse est: ob id obesis cibus est accōmodatissimus: indigent enim eiusmodi cibis quæ aluum assidue deijciant. Cuius rei testis est Galenus lib. sexto de tuenda ualetud. sic scribens: ἔμπαλιν δ' ἐστὶ τῶν ἀμέτρως παχυνθέντων ἐκλύειν μὲν χρὴ τὴν ἀνάδοσιν, αὐξάνειν δὲ χρὴ ἀποῤῥοίας τοῦ σώματος. ἡ μὲν οὖν ἀνάδοσις ἐκλύεται συνεχέσιν ὑπαγωγαῖς γαστρὸς, ἐθισάντων ἡμῶν τὰ περὶ τροφῆς ὄργανα κάτω ταχέως ὠθεῖν ὅσα προσδέχεται κατὰ ταῦτα. τὰς δὲ ἀποῤῥοίας τοῦ σώματος αὐξήσομεν ὀξέσι γυμνασίοις, ὧν ἐστι

Alimenta obesis quæ danda.

Maza quid.

καὶ δρόμος, quod est: Contrà uero in his qui immodicè obesi sunt, minuenda distributio est, augenda uero corporis exhalatio. Porrò minuenda digestio assidua uentris deiectione, nempe assuefacientibus nobis instrumenta nutritionis, quæcunq; in ipsis cōtinent statim ad inferna propellere. Corporis autem exhalatio inaugebitur celeri exercitatione, cuius generis cursus est. Demum cum panis plurimū nutriat, fit ut de illo parum obesis esse dandum præcipiat. Tu uero per panē alia quoq; alimenta copiose nutrientia, ut est caro suilla, et id genus alia, intellige. Caluus hanc sententiā priori connectens ita obscurauit, ut ne uerbū quidē Hippoc. mentē referre uideatur. Sed ualeat Caluus. C

APHORISMVS III.

Extenuationis immodicæ signū eadem hora diei obseruare oportet: statim enim labores subeundo tumor corporis contrahitur atque exhauritur, pariterq; totum corpus concidit. Quum itaq; iam cōciderit, carnes suillas assas adhibere conuenit. Vbi uero reficiuntur, signū est quia corpus rursus fit floridum.

Obscurissima certe hæc Hippoc. est sententia, nec ulla alia in toto hoc libro illa obscurior est, ita ut nec Galenus quid ijs uerbis uoluerit significare Hippocrates, explicuerit, contentus eo, quod ueterum diuersas lectiones indicarit. Obscuritatis uero nulla alia fuit ratio, nisi quod sibi tantū memoriæ causa hunc libellum pararit Hippocrates: hinc non raro Delio certè natatore opus erit, si quis commode ex ijs obscuris locis uerum & genuinum sensum eruere uelit. Non est autem cur dubitemus, quin Hippocrates hac sententia immodicæ extenuationis nobis aliquod signum præscripserit, quo liceat deprehendere, num debitam ac conuenientem in adhibendis paulò ante dictis extenuationis auxilijs quantitatem obseruemus. Inquit ergo, immodicæ extenuationis signum eadem hora diei, qua scilicet exercitari is cuius extenuare corpus intendimus, consueuit, obseruare oportet. Quibus sanè uerbis innuit, quod non quouis tempore, exercitio & præsidijs ad extenuationem necessarijs utendum sit, sed constituto aliquo, in quo nimirū corpus à cibis uacuum sit. Nam ut alibi etiam docet, πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν, hoc est, labores cibos præcedant. Eodem autem tempore, hoc est, ante comestionem, immodicæ quoq; extenuationis signum obseruandum erit, quod tum certius uirtutis casus sese ostentet. Facilius enim excessus extenuationis cum à cibis uacuum est corpus apparebit. Accepto enim cibo paululum reficiuntur uires, nec ita prompte sese corporis imbecillitas agnoscendā exhibet. Signum uero quo immodicam esse extenuationē dijudicamus, hoc est. Statim cum ante comestionē labores subire incipit is qui immodicè extenuatus est, corporis tumor contrahitur & dissipatur. Nā ὑφίστασθαι τῶν πόνων nihil aliud significare hoc

6. Epid. 4. part. aph. ult.

Signum immodicæ extenuationis quod.

A re hoc loco uidetur, nisi subire labores, seu indulgere laboribus: ab ὑφίεμαι, quod Galeno cõm. xviij. huius partis autore, idem quod συγχωρέω, id est, acquiesco, indulgeo, significat. Quod contrahitur interpretati sumus, id Hippocrati ἐρύεται est, quod Galeno teste, contrahi significat. Apte autẽ hoc loco de tumore corporis effertur, quem contrahi & minorẽ effici, ac planè subsidere ac detumescere in immodicè extenuatis innuit. Deniq; quod dissipatur seu exhauritur diximus, id Hippocrati ξύεται est, à ξύομαι, quod defluo, exhaurio, dissipo, & exhalo significat. Cæterum nihil mirum si illi qui immodice extenuatus est, cum labores ante comestionem subire cœperit, tumor corporis statim contrahatur, atq; dissipetur, imò totum etiam corpus concidat, cum iam nihil aliud, nisi succi boni, & ad alimoniã corporis necessarij, per exercitia & labores educatur. Id sanè quod in alijs etiã quibus exercitia præscribimus, cauendũ esse, lib. ij. de tuen. uale. Gal. ijs monet uerbis: μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη γυμναζέσθω μέχρις ἂν εἰς ὄγκον αἴρηται τὸ σῶμα, καὶ εὐανθὲς ὑπάρχῃ, καὶ αἱ κινήσεις ἕτοιμοί τε καὶ ὁμαλαὶ καὶ εὔρυθμοι γίνονται. ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἱδρῶτα θεάσῃ θερμῷ ἀτμῷ συμμιγῆ. παύεσθαι τηνικαῦτα πρῶτον ἐπειδὰν ἕν τι τῶν εἰρημένων ἀλλοιωθῇ. καὶ γὰρ εἰ φανείη σοι συστελλόμενος ὁ τοῦ σώματος ὄγκος, αὐτίκα παῦσαι. εἰ γὰρ ἐπὶ πλέον γυμνάζοις, ἐκκενώσεις τι καὶ τῶν χρηστῶν. καὶ εἰ τοῦ ἱδρῶτος γίγνοιτό τις ἢ κατὰ τὸ πλῆθος, ἢ
B κατὰ τὴν ποιότητα μεταβολήν. πλέονα γὰρ ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτὸν γίγνεσθαι χρὴ θερμότερον, εἰς ὅσον ἂν αἱ κινήσεις ἀνάγονται πρὸς τὸ σφοδρότερον. ὅταν οὖν ἢ ἐλάττων ἢ ψυχρότερος γίγνηται, διαφορεῖται ἤδη τὸ σῶμα καὶ ψύχεται καὶ ξηραίνεται περαιτέρω τοῦ προσήκοντος. ἀκριβῶς οὖν προσέχειν τὸν νοῦν τῷ γυμναζομένῳ σώματι, καὶ διαπαύειν εὐθέως ἐπειδὰν προσφαίνεταί τι τῶν εἰρημένων σημείων. hoc est: Post hæc exercitetur dum corpus intumorem attollatur, & floridum fiat, & motus prompte, æquabiliter & cõcinne edat. Inter hæc autem & sudorem cum calido uapore mixtum cernes. Cessandum uero ab exercitio tum primum est, cum aliquod horum fuerit immutatum. Quippe si contractior corporis moles uidebitur, statim desistendum est. Si enim ultra exercitio usus fueris, etiam bonorum succorũ nõnihil euacuabis. Itidem si in sudore ulla quantitatis eius, aut qualitatis mutatio accidat, quippe quem & copiosiorem semper, & magis incalentẽ fieri oportet, prout motibus uehementiæ plus accesserit. Quũ igitur is aut minor, aut frigidior fiat, tum discutitur exhauriturue corpus, refrigeratur, & siccatur plus iusto. Accurate igitur animũ attendere corpori exercitando oportet, ut quum dictarũ iam notarum aliqua apparuerit, protinus ab exercitio cessemus. Locum hũc Galeni in sua transtulit Paulus lib. primo cap. xvij. & Aetius lib. tertio cap. tertio, ubi ita scribit: Exer-

cendum autem quousq; in tumorem eleuetur, ruborq; efflorescat corpus, motionesq; expeditæ, æquales & ualidæ sint, ac donec sudorem conspexeris uapori commixtum. C Vbi uero aliquid eorum quæ dicta sunt immutetur, illico quiescendum: ut si tumorem corporis contrahi uideris, aut floridum colorem tabescere, aut motionum uigorem remitti, aut sudorem multitudine uel qualitate uariari. Hactenus itaq; signa quibus immodicam extenuationem obseruare licet, Hippocrates monstrauit. Iam pergit docere, quandoquidem inuitis nobis aliquando accidat ut immodicè concidant ac extenuentur corpora, quomodo ijs quæ ita conciderunt sit succurrendum. Non est autem præsentius remedium, quàm ut defectum ac substantiam defluxam restituamus alimento quod excretæ substantiæ simillimũ sit. Huiusmodi autem est caro suilla, hæc enim maximã cum carne humana similitudinem habet, & omnium maxime nutrit. Cuius rei testis est Galenus lib. tertio de aliment. facul. sic scribens: πάντων μὲν οὖν ἐδεσμάτων ἡ σὰρξ τῶν ὑῶν ἐστι τροφιμωτάτη, καὶ τούτου πεῖραν ἐναργεστάτην οἱ ἀθλοῦντες ἔχουσιν. εἰ γὰρ τοῖς ἴσοις γυμνασίοις, ἑτέρας τροφῆς ἴσον ὄγκον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ προσενεγκάμενοι, κατὰ τὴν ὑστεραίαν εὐθέως ἀσθενέστεροι γίνονται. πλείοσι δ' ἐφεξῆς ἡμέραις τοῦτο πράξαντες, οὐκ ἀσθενέστεροι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτροφώτεροι σαφῶς φαίνονται. πρὸς τὴν ἀνθρώπου ὁμοιότητα, καταμαθεῖν δ' ἔνεστι κἀκ τοῦ D τινὰς ἐδηδοκότας ἀνθρώπων κρεῶν ὡς χοιρείων, οὐδεμίαν ὑπόνοιαν ἐσχηκέναι κατὰ τὴν γεῦσιν αὐτῶν, ἢ τὴν ὀσμήν, ἐφωράθη γὰρ ἤδη τοῦτο γεγονὸς ὑπὸ πονηρῶν πανδοχέων καὶ ἄλλων τινῶν, quod est: Inter omnia edulia ualentissime nutrit suilla caro. Argumento sunt euidentissimo ipsi athletæ: nam hi si de exercitijs consuetis nihil remittentes, alterius cuiuspiam escæ parem modum uel uno die assumant, postridie cõfestim redduntur imbecilliores. Quod si plures exinde dies idem factitent, non tantũ infirmiores, uerumetiã palàm macilentiores euadent. Similitudinem uero quæ illi cum carne humana est, uel ex hoc discere licet, quod quidam humanis carnibus quasi porcinis uescentes, nullam eius neq; ex gustu, neq; olfactu suspicionem habuerunt. Nam hoc sanè maligni hospites, ac alij quidã patrauisse aliquando deprehensi sunt. Idem hoc testatur Aetius lib. secundo cap. cxix. ubi ita scriptum reliquit: Inter omnia edulia suilla caro maxime nutrit, bonum succum præstans, concoctioniq; aptissimum, multorum quidem ratione, sed præcipue humanæ carnis similitudine. Et Paulus lib. primo cap. lxxxiiij. sic scribens: Inter animalium quæ pedibus gradiuntur carnes, suilla maius quàm alij cibi alimentum præbet, eo quod gustu & odore familiaritatem cum humanis corporibus sortita est, ut nonnulli qui imprudenter humanas carnes gustarunt, cognouerunt. Etsi uero suilla caro omnium maxime nutriat, attamen con-

Suilla caro.

A men concoctu nō admodum facilis est, & glutinosum ac crassum succum generat, ut uidere licet apud Galenum lib. septimo ther. meth. ubi in hunc modum scribit: τροφιμώτατον οὖν ἐστιν ἁπάντων ὧν ἴσμεν ἐδεσμάτων χοίρεια κρέας, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως τοῖς εἰρημένοις εὔπεπτον, καὶ χυμοῦ γλίσχρου καὶ παχέος γεννητικόν. οὐ γὰρ δὴ ἄλλως οἷόν τε διακεῖσθαι τὸ ἄκρως τρόφιμον. hoc est: Omnium igitur quæ nouimus eduliorum maxime nutriens suilla caro est, uerum non æque ac prædicta concoctu facilis, glutinosum etiam succū ac crassum generat: neq; enim alio habitu esse potest, quod sit in summo nutriens. Quum itaq; caro suilla glutinosum ac crassum generet succum, fit ut illam assam esse exhibendam præcipiat, ita enim humiditas ignis caliditate nonnihil consumitur, adeoq; carnem solidam & in modicam molem coactam, ac minime humidam & flaccidam efficiet. Porrò ut nota aliqua medicus, quando corpora quæ supra modū extenuata fuerunt, iterum iam illa uictus ratione reficiantur, intelligere possit, sic inquit Hippoc. Vbi uero corpora extenuata reficiuntur, tum color corporis planè floridus fit, hoc est, rubore quodā uniuersum corpus afficitur. Nihil autem miri est ut aucto denuò sanguine bono ac puro, corporis rubor, ac floridus color appareat. Caluus sententias iam enarratas mirabiliter sua ineptissima uersione obscurauit. Singula illius errata prosequi minus necessariū puto: conferat quis uersionem suam cum græ- B cis, & facile quod quærit inueniet. Cur assæ carnes suillæ exhibēdæ.

APHORISMVS IIII.

In exercitationibus extenuationis signum est sudor guttatim emanans, qui tanquam è riuulis egreditur, aut à tumore contractio.

Hæc sententia ex superioris explicatione manifestissima est, ob id multa aut prolixa enarratione non eget. Potest autem generatim ad omnes transferri exercitationes, ut nimirum quando ab ijs cessandum sit, signa præscribat, sudorem guttatim emanantem ex corpore, & cōtractionem subitā post tumorem corporis accidentē. Et ea sanè interpretatio cum ijs quæ antea ex lib. secundo Galeni de tuen. uale. citauimus, pulchre conuenit. Potest tamen etiam ad immodicam extenuationem referri, ut nos fecimus, Galenum in eo secuti, qui aliquid hic deficere, & ob id τὸ συμπτώσεως, ἢ καθαιρέσεως, ἤ τι τοιοῦτον subaudiendum esse ait. Sine controuersia nanq; est, sudorem ita immodicè emanantem corporis uires deijcere, ideoq; necessariò corporis molem contractiorem fieri, atq; adeò utraq; immodicæ extenuationis signa esse. Caluus, quod præterire non possum, iam dictis uerbis contrarium planè sensum reddidit. Nam cum Hippoc. in exercitijs nimium è corpore manantem sudorē, & contractionē molis, utpote extenuationis immodicæ signa, damnaret, Caluus cōtrà laudauit, dum ita transtulit: Cū sudor in exercitationibus

multus tanquam riuulis manat, cumq́; post eum concidit, optimum signum est. C
Ita in plerisq́; etiam alijs locis contrarium Hippocratis menti sensum inuexit, ut certe eius uersio nihil aliud meruerit, nisi ut Vulcano dicatur.

APHORISMVS V.

Mulieri, quam primũ in Cranone curaui, lien natura magnus erat, febris ardens, admodum rubicunda, difficilis spiratio. Decimo die sudor in supernis partibus multis factus est: sed & decimoquarto die in infernis, non tamen effatu dignus.

Et hanc historiam sibi quoq; Hippocrates, ut aliquando rei à se obseruatæ memoriam suggereret, annotauit. Mentionem facit cuiusdam mulieris, nomen subticet, quam primum in Cranone Thessaliæ ciuitate à se curatam esse ait: quo tamẽ morbi genere affecta fuerit, haud aperte explicat. Videtur autem lienis obstructione, aut aliquo alio eius affectu laborasse, quandoquidem dicat natura illi lienem magnum fuisse. Quocunq; uero morbi genere affecta sit, sine controuersia est illam recidiuam passam esse, aut quia in uictu deliquerit, aut quia alia occasione illi febris obuenerit: id quod ex uerbis, primum curaui, abunde liquet. Morbus itaq; alter febris ardens erat, & admodum rubicunda: quibus utiq; uerbis immodicũ in ea febre calorẽ subindicare uidetur: nisi quis ad mulierem ipsam referre uelit, quam natura rubicundam D
& bono colore præditam fuisse, utpote sanguine abundantẽ, & ob id ardenti febre correptam dicat. Difficilis quoq; illi mulieri spiratio erat, quam hic &
πνεῦμα simpliciter quid significet. *alibi quoq; simpliciter* πνεῦμα, *Hippoc. uocat, ut testatur Galenus lib. tertio de spirandi difficultate, sic scribens:* τὸ γὰρ πνεῦμα μόνοις ἁπλῶς οὕτω γράφων ἐν ταῖς τῶν νοσημάτων ἐδείχθη συνδρομαῖς ἀντὶ τῆς δυσπνοίας, ἀφ᾽ ἧς πυκνὸν γίνεται τὸ πνεῦμα, ὥστε ἐπὶ τῆς ἐν Κρανῶνι γυναικὸς, ἐφ᾽ ἧς οὕτω γράφει. σπλὴν φύσει μέγας, πυρετὸς καυσώδης, ὑπέρυθρος, πνεῦμα τὴν προειρημένην δύσπνοιαν ἀκουστέον, ἐφ᾽ ἧς πυκνοῦται τὸ πνεῦμα. *quod est: Demonstratũ est spirationem simpliciter & se sola in morborũ concursu scriptam, pro difficili spiratione accipi, in qua scilicet crebra fit spiratio, quemadmodum in muliere quæ in Cranone fuit, de qua ita scribit: Lien natura magnus, febris ardens, rubicunda: spirationem, iam dictam dyspnœã, in qua crebra fit spiratio, inaudire oportet. Impudentißime itaq; hoc loco Caluus errat, qui* πνεῦμα *contrario planè sensu, pro eo quod est bene spirabat, interpretatus est: tanta est paßim illius hominis præfracta temeritas. Præterea decimo eius febris die, in multis partibus superioribus sudor factus est. Quibus sanè uerbis satis sudorem hunc malum fuisse, nec morbũ integre iudicasse, innuit. Malum autem fuisse duplici ratione ostendi potest. Primũ, quod non factus sit in die iudicatorio.*

Decimus

A *Decimus nanq; dies inter iudicatorios nō habetur, id quod Hippoc. alibi ijs uerbis monstrauit:* ἱδρῶτες πυρεταίνοντι ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἐνναταῖοι, καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, καὶ ἑπτακαιδεκαταῖοι, καὶ μιῇ καὶ εἰκοστῇ, καὶ ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ, καὶ τριηκοστῇ τετάρτῃ, οὗτοι γὰρ ἱδρῶτες νούσους κρίνουσιν. οἱ δὲ μὴ οὕτως γινόμενοι, πόνον σημαίνουσι, καὶ μῆκος νούσου, καὶ ὑποτροπιασμούς. *quod est: Sudores febricitanti si cœperint, boni die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, quartodecimo, decimoseptimo, uigesimoprimo, uigesimoseptimo, & trigesimoquarto: hi enim sudores morbos iudicant. Qui uero non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidiuā. Dein sudorem decimo factum die malum fuisse inde colligitur, quod tantum circa partes corporis superiores, hoc est, caput, uel faciem, uel ceruicem, factus est: illum enim perniciosum esse in prognostico ijs uerbis indicat:* οἱ ἱδρῶτες ἄριστοι 1.progno.29. μέν εἰσιν ἐν πᾶσι τοῖσιν ὀξέσι νοσήμασι, ὁκόσοι ἂν ἐν ἡμέρῃσι τε κρισίμοισι γίνωνται, καὶ τελείως τὸν πυρετὸν ἀπαλλάξωσι, ἀγαθοὶ δὲ ὁκόσοι διὰ παντὸς τοῦ σώματος γινόμενοι, ἀπέδειξαν τὸν ἄνθρωπον εὐπετέστερον φέροντα τὸ νόσημα. οἱ δ᾽ ἂν μὴ τουτέων τι ἐξεργάσονται, οὐ λυσιτελέες. κάκιστοι δὲ οἱ ψυχροί τε καὶ μοῦνον περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ

B τὸ πρόσωπον καὶ τὸν αὐχένα, οὗτοι γὰρ ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ θάνατον προσημαίνουσι, ξὺν δὲ πρηυτέρῳ μῆκος νόσου. *quod est: Sudores optimi quidem sunt in omnibus acutis morbis, qui in diebus decretorijs eueniunt, & integre febrem finiunt. Boni etiam qui per totum corpus facti, hominem morbum facilius ferre monstrant. Qui uero nihil tale efficient, nequaquā utiles. Pessimi uero sunt frigidi, & circa caput tantummodo, uultum & ceruicem facti: hi enim cum acuta febre mortem, cum mitiore autem morbi longitudinē indicant. Hactenus Hippocrates. Quum itaq; natura qui febrem procrearunt humores decimo die temerè per sudores expellere tentarit, decimoquarto, qui sanè decretorius est, iterum febris reliquias euacuare per sudorem conata est, at non satis robusta, nec morbum uincere potens, succubuit. Sudor enim circa infernas tantum corporis partes ob febris uehementiā & tumorum malitiam, factus est: nec effatu dignus, hoc est, non tantus qui morbum integre iudicare potuisset. Ideo uerisimile est, uel mulierem illam de qua hic fit mentio, decimoquarto die mortuam esse, uel morbum in longius protractum tempus. Certi tamen nihil statui potest.*

APHORISMVS VI.

Quibus capitis grauedine ac raucedine affectis superueniūt febres, his sanè, ut existimo, recidiuæ non fiunt.

Aperta satis hæc est Hippocratis sententia, in qua monstrat, quod his

quibus post grauedinem & raucedinem superuenit febris, nō fiant recidiuæ. C
Febris enim illis succedens exquisitā efficit humorū noxiorum cōcoctionem, neq; tantum frigidam simul atq; humidam istam fluxionem calefacit & extenuat, sed etiam dissoluit, ita ut non facile iisdem recidiuæ fiant. Atq; hinc ratio illius quod alibi scribit Hippocrates iis uerbis, βράγχοι καὶ κόρυζαι τοῖσι σφόδρα πρεσβύτῃσιν οὐ πεπαίνονται, id est, raucedines & grauedines admodum senibus concoqui nequeunt, reddi potest: calor siquidem natiuus in senibus imbecillis, humores à quibus raucedo & grauedo fiunt cōcoquere nequit. Cæterum quod nos grauedinē, hoc Hippocrates κόρυζαν appellat, quæ sanè nihil aliud est, quàm humoris à capite fluxio, & in nares destillatio. Raucedinem uero, quam ille & Græci alij βράγχους dicunt, quæ fit quando excrementosus humor à capite in guttur & arteriā defertur. Licet autem non solum è capite cadente defluxione, sed etiam ex uehementi uocis conatu, ex aere frigido, aliisq; causis fieri possit raucedo, hic tamen de ea tantū sermo fit, quæ ex capitis destillatione generatur. Hinc est quod dicat Hippocrates, ἀπὸ κεφαλῆς βραγχώδεες, aperte iis uerbis innuens, se de iis tantū loqui, qui ob naturalem quandam capitis debilitatem hoc morbi genere prompte & leuiter corripiuntur. Caluus hanc sententiam haud aliter quàm huius particulæ quartam inuertit, ac in contrarium sensum detorsit, hunc in modum D *interpretatus: Qui capitis destillatione superfebriunt, his uti reor reueniet. Mirū autē hominē tanta cæcitate præditū esse, ut nihil horū animaduerterit.*

2.aph.40.

Raucedines & grauedines concoctionem in senibus respuunt.

APHORISMVS VII.

Quicquid ad suppurationem ductum est, id recidiuam non efficit: ipsa enim concoctio, iudicatio simul atq; excretio est.

Exemplo illius quod ad suppurationem ductum est, singula quæ in morbis probè concoquuntur, recidiuam non posse facere monstrat. Id ut rectius assequatur, annotandum erit quod duplex sit concoctio. Vna eorum quæ secundum naturam se habent, ut est concoctio qua in uentre cibus concoquitur, aut in uisceribus & uasis generatur succus, in quibus scilicet alteratio in propriā eius quod nutritur fit qualitatem: & hæc à Græcis proprie πέψις nominatur. Altera est morbi, dum uidelicet aliqua humoris morbum generantis fit alteratio, quæ Græcis, Hippocrati præsertim, πεπασμὸς dicitur. Testis Galenus, qui in cōmentariis super lib. primū Epid. sect. secundæ, statum tertium, in hunc modum scribit: πέψις γάρ τις ἐστὶ τῶν παρὰ φύσιν. ὁ πεπασμὸς τῶν νοσημάτων. Et lib. quinto de simpl. med. facul. cap. octauo, ubi ita scriptum reliquit: ἔστι δὲ δή τι τῶν φυσικῶν ἔργων οὐ πάνυ ἡ εἰς τὸ πῦον μεταβολή. πέψις γάρ τις ἐστὶ καὶ τόδε. quod est: Est uero unum ex naturalibus operibus, ea quæ in pus fit conuersio. Nam & illic quædam perficitur coctio.

Cōcoctio duplex

πέψις.

πεπασμός.

A coctio. In hoc itaq; cõueniunt, quod utraq; fit à natiuo calore, et à simili quoq; extrinsecus iuuatur. Differunt autem, quod prima planè secundum naturam alteratio est: nam in ea id quod concoctũ est, in substantiã eius quod cõcoquit transit. Quum enim secundũ naturam se habuerit corpus, & concoctũ cum eo quod concoquit naturæ quandã familiaritatẽ habuerit, tum eius quod cõcoquitur totius substantiæ, aut plurimæ illius partis mutatio & alteratio fit, parum eius quod semicoctum sit abundante. Altera uero partim secundum naturam existit, partim præter naturam, atq; adeò media est inter eam alterationem quæ secundum naturam est, de qua antea dictum est, & eam quæ planè præter naturã existit, & putrefactio nominatur: de qua re plura Galenus lib. quinto de simpl. med. facul. cap. quinto. Hanc itaq; cõcoctionem secundam duo necessariò sequuntur, puris generatio, & abscessus. Sic omnes præter naturã tumores ubi in illis iam pus in uniuersum constiterit, concocti esse dicuntur. Et quia natura pus generatum de affecta parte secernere conatur, sæpiusq; finem assequitur, quoties meatus ad excretionẽ ueluti quosdam aquæductus idoneos nacta fuerit, fieri non potest, ut quod semel ad suppurationem ductũ est, cum idipsum mox à natura expellatur, recidiuam efficiat. Quũ uero natura in suppurationibus internis pus excernere haud potis est, tum mortem subsequi necesse est, ut iterum recidiuæ locus non sit. Quemadmodum autem in suppurationibus nullus est recidiuæ timor, ita etiam in omnibus alijs morbis, in quibus concoctio à calore natiuo fit, humorum morbum facientium nulla planè recidiua speranda erit. Rationem in contextu ijs uerbis Hippocrates reddit, nam cõcoctio iudicatio simul & excretio est. Quod concoctio iudicatio sit, ita intelligendum erit, concoctionem sequi mox morbi iudicationem. Hinc est quod Hippocrates libro primo Epidemiωn scribat: πεπασμοὶ ταχυτῆτα κρίσεως καὶ ἀσφάλειαν ὑγιεινὴν σημαίνουσι. quod est: Concoctio celerem iudicationem, ac securam sanitatem portendit. Sic etiam excretio est, eo quod quæ cõcocta iam sunt, per naturam statim excernantur. Quum itaq; concoctionem morbi iudicatio integra & perfecta, ac noxiorum expulsio sequatur, nulla certe ea existente recidiua fieri potest: neq; enim cõcoctio fit, nisi ubi natura morbificas iam causas superauerit. Potest quis ultimam etiam sententiæ partem ita uertere: Concoctio est excretio simul atq; abscessus: hoc est, concoctionem sequitur puris excretio, uel abscessus. Prior tamen interpretatio melior est. Nam cum ἀπόστασις sit propriè abscessus, potest etiam interpretari pro excretione: quandoquidem abscessus, ut ait Galenus cõm. lxiij. lib. quarto uict. acut. αὐτὴν τὴν κρίσιν ἐπιφέρει, καὶ ἀπαλλάττει ἁπάντων τῶν ὀχληρῶν τὸν κάμνοντα. hoc est, iudicationem infert, & ægrum à molestijs omnibus liberat: quod certe nisi

Tumores concocti.

B

Concoctio est indicatio.

Concoctio est excretio.

ἀπόστασις.

esset, noxiorum excretio perficere haud posset. Quid multa? cum suppuratio C
sit concoctio, & concoctio iudicatio simul & excretio existat, fieri non potest ut suppurationem recidiua sequatur.

APHORISMVS VIII.

Nonnullis in uenerē pronis, haud aliter q̃ Damagoræ, uenter inflatur. Quibusdã uero in hoc tẽpore perinde ut Arcesilao, crepitus fit.

Qui uarias de hac sententia ueterum interpretũ opiniones scire cupit, is Galeni cõmentarios legat. Nos breuitati studentes, quæ genuina duntaxat sit eiusdem interpretatio indicabimus. Primum omnium, exemplo Damagoræ cuiusdam, dicit nonnullos esse in rem uenereã pronos, quibus uenter inflatur. Et hi sunt sanè qui flatuosa, & hypochondriaca, melancholicaq; uocata affectione, de qua uerba facit Galenus lib. tertio cap. sexto de affectis locis, correpti sunt. Patiuntur autem hunc affectum in ea ætate quæ παρακμαστικὴ à Græcis dicitur, hoc est, declinans, quod tum ob innati caloris imbecillitatem multo flatu impleantur: nam eo ualido ac robusto existente, nihil tale contingit. Hinc est quod Galenus lib. secundo de facul. natural. in eum modum scribat: καὶ μὴν ἥ γε μέλαινα χολὴ τοιοῦτος ἐστὶ χυμὸς, ὃν οἱ σωφρονοῦντες ἰατροὶ καὶ φιλόσοφοι πλεονεκτεῖν ἔφασαν, τῶν μὲν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἐν φθινοπώρῳ μάλιστα, τῶν δ᾽ ἡλικιῶν ἐν ταῖς μετὰ τὴν ἀκμήν. *id est:* D
Et sanè nigra bilis eiusmodi est succus, quem sapientes medici & philosophi abundare censuerunt, ex anni quidē temporibus in autumno potissimũ, ex ætatibus in ea quæ uigori succedit. Proinde ex ijs quæ diximus euidentissimũ est, eos qui in declinãte cõsistunt ætate, esse flatuosos & melancholicos. Aristoteles quoq; in problematis nõ aliam causam cur libidinosi melancholici sint affert, quàm quod ijs in hypochondrijs nõ modica flatuosi spiritus copia generetur. Sed præstat eius uerba subscribere: διατί ἀφροδισιαστικοὶ οἱ μελαγχολικοί; ἢ ὅτι πνευματώδεις, τὸ γὰρ σπέρμα πνεύματος ἔξοδός ἐστιν. οἷς οὖν πολὺ τὸ τοιοῦτον, ἀνάγκη πολλάκις ἐπιθυμεῖν τούτους ἀποκαθαίρεσθαι, κουφίζονται γάρ. *quod est: Cur in uenerē proni melancholici sunt? Num quod flatu abundant. Semen enim exitus flatus est. Quibus itaq; idipsum copiosum est, hos sæpius ut purgentur appetere necesse est, sic enim leuantur. Vnde iam satis liquet,* ἀφροδισιάζειν *hoc loco non simpliciter rem ueneream agere, sed in illam pronũ esse significare, quod sanè plus est quàm re uenerea uti. Vtuntur enim qui semel aut bis anno coeunt. Proni uero sunt qui sæpius & appetunt & coeunt. Ita ut idem cũ Aristotele hoc loco doceat Hippocrates, nempe quosdam in uenerem procliues esse, quia illis uenter flatuoso spiritu refertus sit. Deinceps exemplo Arcesilai docet quosdã in uenerem pronos tantam habere in uentre & hypochondrijs flatuum copiam, ut ob motum ac*

Flatuosa seu hypochondriaca affectio.

Cur libidinosi melancholici.

Sect. 4. probl. 31.

ἀφροδισιάζειν.

A *tum ac concußionem corporis uehementem in coitu factam, eosdem etiam per inferna excernant, adeoq; uentris crepitum faciant, id quod per* ψόφοις *hic intellexit uocem, quæ nihil aliud nisi* βορβορυγμὸν, καὶ τὰς κάτω διεξούσας φύσας, *hoc est, uentris strepitū, & per inferna prodeuntes flatus significat. Hanc sanè esse præsentis sententiæ genuinam interpretationem, ex ea quam infra repetet sententia satis liquet, ubi ita scribit:* ἐν τοῖσι προσόδοισιν ἔστιν οἱ ἀποψοφέουσιν οἷον Ἀρκεσίλαος. οἱ δ' ἐπὴν προσέλθωσι φυσῶνται κοιλίην, οἷον Δαμαγόρας. *Cuius interpretationem uide suo loco.* Aphor.

APHORISMVS IX.

Flatuosus spiritus ijs qui instar alarū auiū opertas scoptulas à tergo procliues ac procedētes habēt, cōcausa existit: sunt etem̄ illi flatulenti.

Quum totius sententiæ intellectus ex duorum uocabulorum recta interpretatione pendeat, omnium primum illa explicanda esse duximus. Primum itaq; quos nos, longa circunlocutione usi, instar alarum auium opertas scoptulas à tergo pronas & eminentes habere diximus, hos uno uocabulo Hippocrates πτερυγώδεις *appellauit. Eos uero hoc nomine uocari, in primis Galenus in eius sententiæ explicatione ijs uerbis monstrat:* ἐμάθετο δ' ὅτι πτερυγώδεις ἔθος ἐστὶ τοῖς ἰατροῖς ὀνομάζειν τοὺς ὁμοίους ὀρνίθων πτέρυξι τὰς ὠμοπλάτας ἔχοντας ἐκκειμένας τε καὶ προνευούσας εἰς τοὐπίσω. πτερυγώδεις.

B *Et libro secundo de temper. ubi ita scriptum reliquit:* ὅταν δὲ καὶ τὰ κατ' ὠμοπλάτας αὐτοῖς ἄσαρκα τελέως ᾖ, καὶ γυμνὰ καὶ προπετῆ δίκην πτερύγων, ὀνομάζονται μὲν αἱ τοιαῦται φύσεις ὑπὸ τῶν ἰατρῶν πτερυγώδεις. *hoc est: Quando partes hæ quæ circa opertas scoptulas sunt, illis planè sine carne et nudæ fuerint, ac alarū more promineant, nominantur quidē à medicis eiusmodi naturæ pterygodes. Tales certe sunt tabidi, quiq; ad tabem proni ac idonei sunt, ut testatur Galenus in libro de causis morborum, sic scribens:* ῥὶς δ' ὀξεῖα, καὶ κρόταφοι συμπεπτωκότες, καὶ ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, καὶ τὰ κατ' ὠμοπλάτας τε καὶ βραχίονας οἱονεὶ πτέρυγες ἔξωθεν αἰωρούμεναι τοῖς φθίνουσι φαίνονται. *quod est: Nasus uero acutus, tempora collapsa, oculi concaui, & partes quæ sunt circa opertas scoptulas ac brachia, instar alarū eleuatæ ac prominentes in tabidis apparent. Caluus illos quos* πτερυγώδεις *Græcorum medici uocant, improprie suspiriosos interpretatus est: multo enim eius uocabuli significatio latior est, quàm ut ad pterygodes contrahi queat. Insuper ubi nos flatuosus spiritus interpretati sumus, hic Hippocrati simpliciter* φυσῶδες, *quod flatuosum significat, existit. Sine tamen controuersia est, ipsum per hoc nomen flatuum copiam ac multitudinem intelligere. Ex ijs itaq; facile quid uelit Hippocrates sciri potest: nihil sanè aliud, quàm quod flatuum multitudo interdum cōcausa sit ut aliqui fiant pterygodes*

Concausa quid. & tabidi. Cōcausam uero uocant medici eam, quæ etsi ui sua possit generare C affectum, idipsum tamen alteri coniuncta facit. Sic enim autor Medici, qui Galeno lib. sexto Epid. cōm. xxxi. part. secunda teste, Herodotus est, cuius etiam Aetius meminit, definit dicens: συναίτιον δὲ τὸ καθ' αὑτὸ μὲν δυνάμενον ποιεῖν τὸ πάθος, ποιοῦν δὲ καὶ σὺν ἑτέρῳ. Vocatur alio nomine causa adiutrix. Pterygodibus uero & ad tabem idoneis, flatuosum spiritum esse concausam, inde colligi potest: facit enim ad ruptionem uasorum quæ circa pulmonem sunt, potissimum ubi sanguinem tanquam causam coadiutricem habeat. Nihil enim ad uenarum ruptionem magis idoneum est, quàm si flatus copia sanguini cōiuncta fuerit. Hinc Galenus lib. quinto ther. meth. ubi ex professo ruptionis uasorum causas recenset, inter illas etiam sanguinē flatulentum connumerat, dum ita inquit: ὅτι δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ στέγειν τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς αἷμα, καὶ μάλιστα ὅταν ᾖ πνευματικὸν, οὐκ ὀλίγα ῥήγνυται, δηλοῦσιν οἵ τε πίθοι πρὸς τοῦ γλεύκους ἀναρρηγνύμενοι, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἰσχυροτάτων σωμάτων. id est: Non pauca rumpuntur, propterea quod sanguinem quem in se habent, non continent, potissimum quando flatulentus sit. Indicio sunt dolia à musto rupta, tum alia multa ualentissimorum corporum. Et lib. quarto de affect. lo. cap. nono, ubi ita scribit: τῆς ῥήξεως δ' αὐτῆς τὸ αἴτιον ἥ τε σφοδρὰ κίνησις ἐστὶ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν χυμῶν D αὐτῶν τε καθ' ἑαυτοὺς καὶ σὺν ἀπέπτῳ τῷ ψυχρῷ καὶ φυσώδει πνεύματι συνδιατείνοντι τοῖς χυμοῖς τὰς φλέβας. quod est: Ruptionis ipsius causa est uehemens motus, & humorum ipsorum abundantia, qui uel per se, uel unà cum crudo, frigido, & flatuoso spiritu uenas extendunt. Cæterum confestim Hippocrates causam, cur flatulentus spiritus concausa sit ut nōnulli pterygodes fiant, reddit, dicens: Etenim sunt flatulenti. Nam cum pterygodes angustum habeant thoracem, & ob hanc causam etiam Græcis στενώδεις, Galeno libro secundo de temp. autore, quod tabulæ ritu angustum thoracem habeant, dicuntur, fit ut omnia etiā uiscera in eo cōtenta parua sint. Paruum itaq; cor eorum quoq; erit, & in eo modicus calor uitalis. Hinc est quod parum caloris ex eo in uniuersum corpus confluat, ideoq; frigidum sit, neq; concoctionem probè efficiens necesse est, adeoq; mirum non est si hoc nomine flatuum multitudo in ijs procretur. Solet enim calor imbecillis flatus gignere copiā, ut docet Galenus lib. tertio de symptωmatū causis, dum in hunc modum scribit: οὔτε ταῖς ἐσχάταις ἀτονίαις τῆς θερμασίας, οὔθ' ὅταν ἰσχυρῶς ἔρρωσθῇ, ἡ δ' ἐν ταῖς μεταξὺ τούτων ἀπογεννᾶται τὸ φυσῶδες περίττωμα. hoc est: Neq; caloris extrema imbecillitate, neq; cum uehementer robustus fuerit, sed quum medium inter has affectiones obtinet, flatuosa redundantia generatur. Caluus monstrosam huius sententiæ interpretationem commen

Flatus ruptionis concausa.

Pterygodes sunt flatulenti.

A *commentus est, quam nec ipse unquam intellexit, tantum abest ut cæteri asse qui possint. Sed facit suo more, hoc est, nugatur insigniter.*

APHORISMVS X.

Admodum frigidũ, ueluti nix & glacies, uenas rumpit, tusses mouet, & colligit ac coalescere facit, ut sunt pherea, & gongronæ. Con causa uero est durities ipsa.

Immodicè frigidi hac sententia uires nonnullas Hippoc. recenset: quare non est cur quispiam illas omni frigido inesse putet: atq; hinc est quod dicat, πάνυ ψυχρὸν, hoc est, ualde frigidum, ueluti est nix aut glacies. Prima uis quam impensè frigido tribuit, est, quod uenas rumpat: frigidũ siquidem constringit, cõtrahit, ac densiora reddit omnia ea quibus admouetur. Hinc etiam corpora sanguinem continentiũ uenarum ita constringuntur ac contrahuntur ab illo, ut earundem aliquando tunicæ rumpantur. Nimium enim constringendo, duræ & ad extensionem contumaces redduntur, ideoq; promptius dein rumpuntur. Altera est ut tusses moueat, quod scilicet ex capite in thoracẽ & pulmonẽ destillationes efficiat: id quod & in aphorismis dixit, ita scribens: τὰ ψυχρὰ οἷον χιὼν καὶ κρύσταλλος, στήθεσι πολέμια, βηχέων κινητικὰ, καὶ αἱμοῤῥαγικὰ, καὶ καταῤῥοϊκά. quod est: Frigida qualis nix & glacies, pectori inimica, tusses mouent, & sanguinem, & destillationem. Tertia uis frigidi est, ut colligat ea atq; coalescere faciat quæ in partem aliquam confluunt: id quod per uerbum συστρεπτικὸν, quod Galeno teste idem est quod συνακτικὸν, significare uoluit Hippoc. Est enim, ut obiter dicam, συστρέφεσθαι propriè, agmen militum in angustum redigere, & quod Liuius orbem colligere & uoluere dicit. Medicis usus est illius uerbi in humoribus uitiosis qui in partem aliquam confluunt, atq; in ea aceruantur & colliguntur. Testis est Galenus, qui lib. iiij. de uict. rat. in morb. acu. cõm. xix. ita scribit: ὅταν τινὲς χυμοὶ μοχθηροὶ συῤῥέωσί τε καὶ ἀθροίζωνται κατά τι μόριον ὅπως συστρέφεσθαι λέγεται ἐν τῷδε τῷ μορίῳ. Hinc συστροφαὶ sunt morborũ collectiones, quæ in partibus tumescentibus fiunt. Et aliquando hoc nomine omnes tumores præter naturã, in Asia uocatos esse Gal. loco iam citato cõm. xviij. scribit, dicens: εἰκὸς δ᾽ ἐστὶ συστροφὰς εἰρῆσθαι νοσημάτων ὑπ᾽ αὐτοῦ τὰς ὑπὸ τοῖς ὀγκουμένοις μορίοις γινομένας. ἀκούω γὰρ καὶ νῦν πολλῶν ὀνομαζόντων οὕτως ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἀσίας πάντας τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους. Dioscor. συστροφὰς nodos in articulis digitorũ ab articulari morbo collectos nominat in plerisq; locis, ut cap. ϛπς. περὶ ὀλύνθων. πᾶσαν συστροφὴν καὶ χοιράδας ἐκμαλάσσουσιν. id est: Nodos omnes & strumas emolliunt. Colligit itaq; frigidũ uitiosos humores, & efficit in neruosis præsertim partibus tumores, quales sunt pherea & gongronæ. Sunt autẽ pherea tumores oblon-

Frigidum uenas rumpit.

Tusses mouet.

5. aph. 24.

B

Colligit quæ in partem aliquã confluunt.

συστροφαί.

Pherea.

gi, Satyrorũ similitudinẽ & effigiem habentes: oblongas enim hi circa aures E eminentias obtinent. Sic in cõmentarijs definit Galenus, dum inquit: καὶ δοκεῖ τὰς προμηκεστέρας ὠνομακέναι φήρεα. φήρεα μὲν εἰπών, τὰ τὴν ἐμφέρειαν ἔχοντα φηρσῶν. οὕτω γὰρ ὠνομάκασιν ἔνιοι τῶν ἰώνων σατύρους, οὓς γράφουσί τε καὶ πλάττουσι προμήκεις ἐξοχὰς ἔχοντας παρὰ τοῖς ὠσί. Et in libro cui titulum indidit de expositione antiquarum dictionum Hippocratis: φήρεα αἱ προμήκεις ὑπὸ τὰ ὦτα ἀδενώδεις ἐξοχαί. quod est: Pherea sunt prominẽtes in glandulosis quæ sub auribus sunt partibus eminẽtiæ. Et quod prælongas has eminentias Hippocrates uocauerit pherea, fidem faciunt ea quæ in septimo Epidemiωn scripta reliquit, dum sic inquit: ἐπεδήμησαν βῆχες, μάλιστα δὲ παιδίοις τὰ περὶ τὰ ὦτα πολλοῖσιν οἷα τοῖς σατύροις. hoc est: Tusses populariter uagabantur: pueris uero potissimũ quãplurimis

Gongronæ. quæ circa aures fuerunt, talia qualia Satyris, facta sunt. Gongronæ autem rotundiores sunt cum aliqua duritie tumores, ueluti sunt quæ in arborib. quibusdam adnascentiæ, quas Græci γόγγρους appellant, ueluti Theophrastus lib. i. de hist. plant. ubi ita scribit: ἔνια δὲ ἴσχει τοὺς καλουμένους ὑπό τινων γόγγρους, ἢ τὸ ἀνάλογον, οἷον ἐλαία. id est: Aliquæ arbores obtinent à nõnullis uocatos gongros, aut quod proportione respondet, uelut olea. Sic describit in explicatione huius sententiæ gongronas, dicens: γογγρώνας δὲ τὰς D περιφερεστέρας ἐξοχὰς μετὰ σκληρότητος, οἷαί περ εἰσὶν αἱ γινόμεναι κατὰ τῶν δένδρων ἐπιφύσεις, ἃς καλοῦσι γόγγρους. In lib. de expositione antiquarũ dictionũ Hippoc. ad gutturis tantũ tumores uocem cõtraxit, dicens: γογγρώνα, βρογχοκήλην ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς πρέμνοις τῶν δένδρων ἐπιγινομένων στρογγύλων ἐξοχῶν. quod est: Gongrona gutturis tumorem à rotundis in arborum truncis enatis eminentijs uocant. Porrò cum latina prædictorũ tumorum nomina, quod sciam, non habeamus, græcis uti cogimur: id sanè quod multo consultius est, quàm latinis parum proprijs genuinas illarum uocum significationes obscurare. Caluus non sine magno errore primum tumoris genus tonsillas nominauit, cum nemo sit uel mediocriter saltem eruditus, qui nesciat tonsillas Græcis esse παρίσθμια, morbum sanè faucium, ab illo qui circa aures potissimum generatur, longe diuersissimũ. Ita passim proprietatis dicendi neglector ac contemptor Caluus existit. Gongronas uero duras appellauit collectiones, quod nomen multo est generalius quàm ut ad gongronas tantum referri queat. Nam et συστροφαὶ Græcis dictæ sunt collectiones duræ, at circa articulos digitorum propriæ. Sic gongronæ sunt quidem collectiones duræ, at rotundæ, & circa guttur tantum. Quare si reddidisset, collectiones gutturis rotundæ ac duræ, potuisset fortassis effugere reprehensionem. At melius semper in dubijs rebus uti græcis nominibus. Insuper eius quod in fine senten

A *ne sententiæ adiectum est, hic sensus est. Prædictorũ affectuũ à frigido generatorũ cõcausa existit durities ipsa corporis, in quo eiusmodi affectus consistunt. Nam si quis suapte natura cutem duram habuerit, tum sanè humores sub ipsa collecti, exhalari difflariq́ per illam haud possunt. Quũ itaq́ crassi & glutinosi humores sub cute congregati, discuti & exhalari nõ possint, quid miri si prædictos iam duros tumores efficiant? Concausa quoq́ est ruptioni uenarũ durities, adeoq́ in natura durioribus citius quàm alijs uenarũ ruptio accidit. Nã propter duritiem uenæ difficulter dilatantur, & ad extensionẽ contumaces fiunt, atq́ adeò accedente frigore facillime rumpuntur, quod continere ob nimiam constrictionẽ sanguinẽ copiosum diutius non possint. Pari modo durities quoq́ tussis concausa erit, quod dura mollioribus citius asperitatem, quæ tussim concitat, contrahant. Proinde rectissime ab Hipp. dictũ est, omniũ iam cõmemoratorũ affectuũ unà cum frigore duritiẽ causam esse. Eam tamen partem Caluus, ut multa alia, nõ intelligens, silentio præterijt.*

APHORISMVS XI.

Considerandum an à mictione facta concretio puerulis magis, eo quod calidiores sint, accidat.

Quod Hippocrati de pueris lapide uesicæ affectis hac sententia sermo
B *sit, omnibus in confesso est. Vsus est autem periphrasi quadam ac circunlocutione, lapidem in uesica τὸ σύναγμα μετὰ οὔρησιν, id est, concretionem post mictionem uocans: per hæc nanq́ uerba secludit lapidem renum, qui πρὸ τῆς οὐρήσεως σύναγμα, hoc est, concretio ante mictionẽ dicitur. Proinde etsi nomen σύναγμα rarum admodum sit etiam apud Hippoc. significat tamen hic idem quod σύστασις, quæ uox Latinis est crassitudo & coagmentũ ac concretio. Galenus quoque in libro de expositione antiquarũ dictionum Hipp. ὑπόστασιν interpretatur: ut omnium euidentissimũ sit σύναγμα μετὰ οὔρησιν, hoc loco nihil aliud esse, nisi σύστασιν καὶ ὑπόθεσιν τῶν ἐν κύστει μετὰ τὴν οὔρησιν, id est, eorum quæ in uesica post mictionem remanent, concretionẽ & subsidentiam, atq́ adeò lapidem qui ex illa subsidentia post mictionem in uesica relicta generatur. Cæterũ cum de causa generationis lapidis in uesica non omnibus conueniat, fit ut hic moneat Hippoc. diligenter admodum esse considerandum, num puerulis magis lapis in uesica quàm renibus, eo quod calidiores sint, aut aliam quandam ob causam, generetur. De eo autem, quod propter crassitudinem urinarũ pueris in uesica procreetur lapis, nulla est controuersia. Crassum enim hoc in uesica ubi congregatũ & collectum fuerit, si semel suo & conuenienti tempore non excretũ, intus longiori temporis spatio permanserit, concretionis initium assumit, hocq́ assumpto, prompte reliquum omne quod crassum tandem in uesicã peruenit, priori affigitur, & ita indies*

Durities concausa.

Concretio à mictione quid.

σύναγμα.

Crassitudo generatiõis lapidis in uesica causa.

fit auctius, quousque in solidum uertatur lapidem: id quod extrinsecus in aquis suapte natura calidis, & in uasis in quibus quotidie calefit aqua, accidere uidemus. Proinde perspicuum est primam & potissimã generationis lapidum in uesica esse crassitudinem illam urinæ. De altero autem, num scilicet pueris lapis in uesica potius quàm in renibus, ob calorem illorum quo præditi sunt, fiat, quasi dubitabundus loquitur: non quod ipse quicquam ea de re dubitet, quum aperte in aphorismis pronunciet, τὰ αὐξανόμενα πλείστον ἔχειν τὸ ἔμφυτον θέρμον, sed propter alios quosdam, quos hoc pacto in ueram causæ generationis lapidis pertrahere uoluit. Fuerunt enim nonnulli, qui ideo lapide uesicæ laborare magis pueros dicerent, quod omnes corporis meatus angustos haberent. Atqui ea ratione, quum & renum exitus angustos habeant, renum quoque lapide cruciarentur. Hinc aliam planè causam subesse, nimirum calorem illũ, oportet. Calor enim siue tepidus seu moderatus, siue uehemens fuerit, ad generationem lapidis conducit. Moderatus sanè sufficit, ubi materia crassa existit, quod facile hæc ipsa firmetur, & luti modo induretur. Vehemens uero ubi materia paulò tenuior fuerit. Quapropter caliditas puerorum quæ uehemens est, etsi potissima causa non sit, proxima tamen post crassitudinem erit. Proinde rectissime quadrant quæ autor libri de renum affectus dignot. & medic. scribit in eum modum: ἐν ἡμῖν ἡ ψύξις λίθον οὐ ποιεῖ, οὐδὲ γὰρ ἐν ζῶντι σώματι δυνατὸν ὑποθέσθαι τοσαύτην ψύξιν, ὡς δύνασθαι τὴν ψύξιν ποιῆσαι λίθον ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ὁρῶμεν γινόμενον, ἀλλὰ ἀπὸ θερμότητος ἐν ἡμῖν γίνεται λίθος, ἢ σφοδρᾶς, ἢ χλιαρᾶς. ἀλλ' εἰ μὲν παχεῖα ἐστὶν ἡ ὕλη, τότε ἀρκοῦσά ἐστι καὶ ἡ χλιαρὰ καὶ μετρία καὶ κατὰ φύσιν θερμότης πρὸς τὸ ἰσχῦσαι καὶ ἀπογαιῶσαι τὴν παχεῖαν ὕλην. ἑτοίμη γὰρ ὡς παχεῖα πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ λίθου. εἰ δὲ λεπτοτέρα ἐστὶ, τότε πάνυ σφοδροτέρας δεῖται τῆς κατὰ φύσιν, καὶ παρὰ φύσιν θερμότητος, ἵνα ἀπογαιώσῃ αὐτήν. θέλει γὰρ διαφορῆσαι τὸ λεπτομερὲς αὐτῆς, καὶ οὕτως ἵνα ἰσχύσῃ ποιῆσαι λίθον. ἁπλῶς γοῦν ἀπὸ θερμότητος γίνεται ἐν ἡμῖν λίθος. ὑλικὸν δὲ αἴτιον ἢ παχὺς, ἢ γλίσχρος χυμὸς, ἢ ἀμφότεροι. Quorum sanè uerborum sensus facilis est, & ob id interpretatione nõ egent, quandoquidem in pcrædentibus ad uerbum ferè à nobis explicata sint. Nihil autem aliud docent, nisi efficientem lapidis causam esse calorem, materialẽ uero crassitudinẽ. Porrò hactenus calorem in uniuersum generationis lapidis esse causam diximus: atqui cur is in pueris uesicæ, in progressis uero ætate ac iam senioribus existentibus renum generet lapidem, nondũ monstratum est. Pueris autem cur potius uesicæ quàm renum lapidem procreet, nulla alia ratio est, nisi quia in ijs calidum innatum abundet, & omnes actiones naturales fortes sint, quæ ut in illis humorũ crassitudo fusa & dissoluta

Margin notes: C (beside the first line, right margin); Caliditas causa generationis lapidis uesicæ.; 1. aph. 14.; D (beside "ἐν ἡμῖν ἡ ψύξις", right margin); Pueris cur uesicæ, senioribus uero renũ lapis generetur.

A *soluta sit, efficiunt. Hinc etsi humores crassi ad renes perueniāt, tamen quia calor innatus pueris multus est, uirtusq́ naturalis robusta, ideo crassitudo dissoluta à renibus facile in uesicam pellitur. Quoniam uero uesica frigida, membranosa enim & pauci sanguinis, amplæq́ capacitatis est, rursus hic consistit, & concrescit coagmentaturq́, & in lapidis consistentiam abit. Progressis autem ætate & senioribus cum calor natiuus imbecillis sit, actiones q́ naturales debiles, fit ut crassitudo humorum non dissoluatur, nec deorsum in uesicā pellatur, sed coacta in renibus remaneat, ac in lapidis consistentiam abeat, quemadmodum autor iam citati libri prolixius monstrat, dicens:* Progressis ætate cur lapis generetur.

τὰ μὲν οὖν παιδία τοὺς ἐν κύστει γεννῶντα λίθους φαίνεται, τοὺς δ' ἐν τοῖς νεφροῖς οἱ ἀκμάζοντες. τῶν μὲν γὰρ τῶν παιδίων ἰσχυρῶν ἁπασῶν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν οὐσῶν, κέχυται καὶ διαλέλυται τὸ πάχος τῶν χυμῶν. τῶν δὲ τῶν προηκόντων κατὰ τὴν ἡλικίαν, τοὐναντίον, ἀσθενῶν οὐσῶν συμβαίνει. φαίνεται δὲ κἀπὶ τῶν ἐκτὸς ὅσα παχέα φύσει διὰ λινῶν λεπτῶν διηθεῖν βουλόμεθα. τὰ μὲν ὑπὸ θερμασίας χυθέντα διερχόμενα ῥᾳδίως ταχὺ, τὰ δ' ἄτηκτά τε καὶ ἄχυτα μὴ διεξόντα. παραδείγματά τε τῶν τοιούτων ὑλῶν πίττα, καὶ ῥητίνη, στέαρ, κηρός τε καὶ μέλι. τῶν παιδίων οὖν ἐχόντων τὸ πολὺ τὸ ἔμφυτον θερμὸν καὶ τὰς ἐνεργείας ἰσχυ-
B ρὰς, τὸ πάχος τῆς ὕλης κεχυμένον εἰς τοὺς νεφροὺς ἀφικνεῖται, καὶ διὰ τούτων διηθεῖται ῥᾳδίως εἰς τὴν κύστιν, οὐ σμικρὸν οὐδὲ τῆς τῶν ἐνεργειῶν ῥώμης εἰς τὸ πάχος τῆς διεξόδου συντελούσης. ἅτε δὴ τῆς κύστεως οὔσης ψυχρᾶς, ὅπη τε ὑμενώδης ἐστὶ καὶ ὀλίγαιμος, ὅπη τε πλείστην εὐρυχωρίαν ἐντὸς ἑαυτῆς ἔχει, συνίσταται πάλιν ἐνταῦθα καὶ πήγνυται τὸ διεξελθὸν εἰς ταύτην πάχος, ἀρχὴν λαμβανόμενον τῆς τοιαύτης συστάσεως, ὅταν ᾖ πλέον ἐν τῇ κύστει χρονίσῃ.

Hactenus uerba autoris libri de dignotione affectuum quæ in renibus sunt, quod ad huius sententiæ intellectū mirum conducere uideantur, recensere uolui, quæ sanè ex commentarijs Galeni in hanc sententiam scriptis desumpta sunt, ut appareat eum autorem, quisquis ille fuerit, & Hippocratis & Galeni studiosissimum fuisse. Quum autem facilia sint, & partim antea explicata, non est cur latina interpretatione opus habeant. Et hæc sanè pro præsentis Hippoc. sententiæ explicatione sufficere arbitror. Quod si tamen quis plura desiderat, libellum citatum legat. Insuper monstrosam Calui uersionem præterire non possum, ut saltem ex uno hoc loco, quid ille in reliquis præstiterit, studiosi coniectare queant, discantq́ꝫ periculosum sit fidere interpreti: atq́ hoc nomine se ad græcarum literarum studia conferant, ne illis cum interpretibus temerè aberrare contingat. Caluius itaq́ sententiam hanc ita reddidit: Cum lotio autem disrumpi laxariq́ puerulis potius cadit, num ne quia calidiores? Qua quid ineptius aut obscu-

rius dici potuisset, non uideo. Nemo enim quod dixit assequi potest, & dispe C *ream si seipsum intelligat Caluus. In has uero angustias illum unius uocabu li* συμαγμα *ignorantia coniecit, cui planè contrariam attribuit significationem. Sed relinquamus hominem: dignum enim est ut cæcis, dux cæcus sit: nobis ad sequentia potius festinandum erit.*

APHORISMVS XII.

Partiũ corporis figuræ ut melius habeamus in causa sunt, id quod ex eo perspicuum fit. Quidam quum manu plicaret ac torqueret sarmenta, decumbens præ doloribus, summum suffixi paxilli apprehendens retinuit, ac melius se habuit.

ῥαΐζω. *Nihil aliud hac sententia docere Hippoc. conatur, quàm quod ex historia quadã probat, figuras & schemata partiũ corporis interdũ esse ῥαΐζοντα, hoc est, in causa cur ex morbo resocillemur. Est enim participiũ à uerbo ῥαΐζω, quod Latinis significat ex morbo resocillor, & melius habeo. Quendã enim fuisse ait, nomen subticet, qui cum manu plicaret & torqueret sarmenta, manus musculum inter torquendum peruertens, adeoq; præ doloribus in terra, aut loco alio decumbens, in aliam atque aliam uolutando sese figuram iactitabat, ac interea summũ paxilli apprehendit & retinuit, atq; musculum antea contortum hac figura ad suam natiuam dispositionem reduxit, ac in locũ sibi* D *conuenientẽ reposuit, ita ut ex doloribus quos ex distorto prius habebat musculo, prorsus hac figura resocillatus sit, & meliuscule sese iam habere cœperit. Et cum Hippocrates causam non apertis uerbis explicet, fieri etiam potuit ut spiritus flatuosus qui inter duos musculos contentus, progredi & exire non potuit, cur doloribus ita iactatus sit homo iste, in causa fuerit. Hic autem ex conuenienti ac decenti figura uacuatus cum fuerit, quid mirum si dolores omnes postea desierint, atque ex hoc ipso schemate homo ille melius se habuerit? Videtur autem hoc exemplo clàm nos monere Hippoc. quo naturalem figuram ac situm membrorũ diligenter attendamus, ut si quando pars aliqua à naturali sua dispositione ac habitudine situq; recedat, mox in suũ locum reponatur. Id enim si neglectum fuerit, dictu mirum quantis illum doloribus affectum iri contingat. Caluus sententiam illam haud aliter quàm præcedentem, inepta sua interpretatione prorsus obscurauit. Quid enim, per Apollinẽ oro, ijs uerbis esse obscurius posset? Quod uero calidiora refectiora schemata corpora modosq; deducit, qui sarmenta cõnectebat ostendit &c. Quis enim unquam calidiora schemata dixit, cum alterum in ordine qualitatum, alterum uero in ordine quantitatum sit uocabulum, adeoq; differentia uera esse unum alterius non queat. Rectum quidem, obliquum, contortum, & ijs similia, figuræ differentiæ erunt: minime autem calidum & frigidum, quæ qualitatis*

Situs membrorũ non negligendus

A litatis quidem differentiæ existunt. Deniq; quis utcunq; ingenio ualens, diuinare posset, quæ ille diceret refectiora schemata? Quod si reficientia dixisset, planè intelligi potuisset. At decet hominē obscurū, obscuris quoq; uti uerbis.

APHORISMVS XIII.

Quem iuxta Gephyram ex montano labore crura hincinde projjcientem uidi, huic altera tibia minimum extenuabatur, femora uero maxime. Vrina autem semenq; genitale haud retinebantur.

Hæc sanè sententia anatomicā quandā speculationē complectitur, quam in memoriam rei olim uisæ sibi annotauit Hippoc. nobis hoc ipso exemplum exhibens, quo in cognoscendis humani corporis partibus haud segnes essemus, quum illarū exacta notitia multū ad rectā medendi rationē momenti afferat. Mentionē uero facit hominis cuiusdam, nomen non adijciens, quem uidit ex montano labore hincinde projjcientē crura, quod fortè ea pars spinalis medullæ quæ circa lumbos est, unde nerui crura mouentes prodeunt, inter laborandum læsa esset. Id sanè quod uerisimile est: nam qui istis laboribus destinati sunt, facile tale quid patiūtur. Sunt enim illi qui ex montibus ligna, lapides, & id genus alia grauia in urbes cōuehunt, quos Græci ὀρειτύπους nominant. ὀρείτυποι.
Testis est Gal. qui in cōm. in hanc sententiā scriptis sic ait: ὀρειτύπους ὀνομάζουσιν οἱ ἕλληνες τοὺς ὅτι οὖν ἐκ τῶν ὀρῶν εἰς τὴν πόλιν καταφέροντας, οἷον
B. *ξύλα, καὶ λίθους, ἤ τι τοιοῦτον. Labor itaq; quem illi in montibus subeunt, hoc loco Hippocrati ὀρειτυπίη nominatur. Facile itaq; contingere potuit, ut uel lapis, aut lignum immensi ponderis, super partem spinalis medullæ quæ circa lumbos est cadens, neruum inde porcedentem affecerit, ac ideo crurum quoq; motus conueniens perierit. Quod uero ait circa Gephyram, id memoriæ causa adiectum esse constat. Incertum uero est quid Gephyræ nomine intelligat, siquidem γέφυρα Græcis pons est. Strabo libro nono Gephyram fluuium esse scribit, à quo accolæ propter dicacitatem & conuicia Gephyrismi dicti sunt. Ptolemæus lib. v. cap. v. tab. iiij. Asiæ, Gephyram Seleucidis ciuitatem facit. Stephanus de urbibus ciuitatem esse Bœotiæ Gephyram ait. Itaq; uel circa pontem aliquem, uel fluuium, uel oppidum sic nominatū, prædictum hominem inordinate inter eundum spargentem crura, ob resolutos nimirum neruos, Hippocrates uidit. Metaphora autem quadam usus, crura ἐνστρωφῶντα dixit, quod haud aliter inter eundum illorū fiat circumactio seu reuolutio, quàm si ipsa ad exteriorem illam regionem projjcerētur. Porrò huic cui crura hoc pacto resoluta fuerunt, femora magis quàm tibiæ attenuabantur, eo quod nerui affecti femoribus quàm tibijs proximiores erant. Vna etiam tibia quàm altera minus attenuata fuit, quod uidelicet nerui unius q; alterius plus læsi fuerint. Sed quæ dicta sunt hactenus, nullius planè, præ-* γέφυρα.

ijs quæ iam dicenda sunt, momenti existunt. Quæ enim sequuntur, ad dissectionum peritiam spectant: ob id, ut ad medendi rationem utilia, magna diligen- C
Cur urina non retenta. *tia perpendēda. Vrina, inquit, & semen genitale haud retenta aut suppressa sunt. Quibus utiq; uerbis innuere uidetur, neruos tantum illos qui ex spinali medulla iuxta lumbos procedunt, affectos fuisse: uesicam uero & intestinum quod rectum nominant, nequaquam. Nam prædictis neruis tantummodo læsis, sine omni iam dictorum instrumentorum consensu, non naturales quidem actiones, uelut est urinæ ac seminis genitalis excretio, sed uoluntarias potius, ut est crurum motio, affici contingit. Deniq; his uerbis satis monstrat uertebras è suo loco non fuisse motas: nam aliàs ob inflammationem, quæ mox sequitur, & duros tumores, quos uertebræ suo motæ loco circa uesicam & rectum intestinum efficiunt, consensus ratione, naturales actiones illorum læsæ fuissent, atq; adeò quæ excernebantur retenta potius fuissent. Hinc non te-*
5.aph.58. *merè in aphorismis ab eo dictum est:* τῷ ἀρχῷ φλεγμαίνοντι, ἢ τῇ ὑστέρῃ φλεγμαινούσῃ, στραγγουρίη ἐπιγίνεται. *quod est: Recto intestino, aut utero inflammatione laborante, urinæ stillicidium accidit. Verum cum dicat simpliciter urinam & semen non retenta esse, incertum est num uoluntariè, aut citra uoluntatē excreta sint. Si uoluntariè excreta sunt, id factū est quod antea diximus, nimirum naturales actiones illæsæ permanserunt. Sin citra* D
Quādo citra uoluntatē urina promanet. *uoluntatem promanarunt, tum perfecta eorum neruorum qui ad musculos qui in extremitatibus sunt uesicæ ac intestini recti, à quibus illorum oscula clauduntur & constringuntur, pertingunt, fuit facta resolutio. Nam ubi hoc accidit, citra uoluntatem utraq; promanant. Proinde etsi de excrementis uentris nulla ab Hippocrate facta sit mentio, tamen eadem sub urinæ mentione comprehendere uoluit, quod illa haud aliter quàm urina, interdū uoluntariè, interdum autem citra uoluntatē excernantur ac profluant. Sic seminis quoq; haud aliter quàm urinæ & stercoris excretio naturalis est.*

APHORISMVS XIIII.

Quotquot laterū naturę, quę auium instar alarū à tergo prominentes, opertas scoptulas habēt, propter causę efficiētis imbecillitatē fiūt.

Hac sententia Hippoc. ostendit causam quapropter nōnulli pterygodes fiant, hoc est, à tergo alarum auium instar opertas scoptulas prominentes habeant: id enim significare apud medicos hanc dictionem, suprà in noni aphorismi huius particulæ enarratione docuimus. Quod autē nos causam efficientem diximus, neq; enim cōmodiore dictione reddere potuimus, hoc Hip-
ἀφορμή. *pocrates* ἀφορμὴν *nominauit. Quid autem hac dictione Hippoc. ac alij ueteres intellexerint, Galenus in cōmentarijs sic scribens explicat:* ἀφορμὴν δὲ λέγειν εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης, καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ παλαιοὶ πᾶσαν

ὕλην

A ὕλην πράγματος ἀφ᾽ ἧς ὁρμὴ γίνεται πρὸς τὰς ἐφεξῆς ἐνεργείας, εἴτε ἀργύριον, εἴτε τις ἄλλη κτῆσις, εἴτε δύναμις εἴη τις, εἴτε χωρίον, εἴτε πίστις, εἴτε πρᾶξις, εἴτε αἴτιον, εἴτε ὁτιοῦν ἁπλῶς ἄλλο. *id est: Hippoc. & omnes ferè ueteres consueuerunt* ἀφορμὴν *dicere omnem rei alicuius materiam, à qua fit deinceps ad actiones ipsas motus seu initium, siue sit argentum, siue aliqua alia possessio, siue facultas fuerit quædam, siue præsidium, siue autoritas, siue actio, siue causa, siue quodlibet deniq; aliud fuerit. Proinde cũ in hoc loco primã originem cur quispiam pterygodes fiat, Hippoc. dicat, rectè pro causa efficiente, uel actione ipsa interpretari potest, ut sit sensus: Quod aliqui pterygodes sunt, alio nomine non fit, nisi ob imbecillitatem uel causæ, uel actionis. Actio uero nihil aliud est, Galeno lib. primo de facul. natural. teste, quàm ipse motus actiuus. Causa uero, à qua hæc procedit facultas. Siue itaq; causam siue actionem interpretatus fueris, nihil refert: manifestum siquidem est uitalem facultatem initium esse cur thorax uel amplus, uel angustus fiat. Hæc enim si imbecillis erit, cor quoq;, quod illius sedes est, paruum erit, necnon innatus calor qui ex corde ceu fonte aliquo procedit, debilis sit oportet. Debili uero existente calore insito, nunquam satis dilatabitur pectus ac thorax. Proinde fit ut angusto iam existente thorace, necessariò scopulæ opertæ instar alarum auium à tergo promineant. Proinde rectè uel facultas uitalis, uel motus ille actiuus ab ea procedens, si imbecillis fuerit,* ἀφορμὴ *pterygodis naturæ ab Hippoc. dicitur. Hinc caloris innati imbecillitas, qui ex corde initiũ habet, facultatisq; uitalis substantia existit, uerè causa erit efficiens cur pterygodes quidam sint. Huius enim imbecillitatem semper thoracis angustiã, ut eiusdem robur latitudo, concomitari solet. Atque hoc est quod cap. xxix. artis medicinalis dixerit Galenus:* ἡ τοῦ θώρακος εὐρύτης θερμότητος γνώρισμα. *Et cap. xxx.* εἰ μὲν τοσούτοις μικρότερος ὁ θώραξ, ὅσον ἡ καρδία ψυχροτέρα. *Quapropter, ut summatim rem complectar, si calor natiuus, atq; adeò facultas uitalis cuius ille substantia est, imbecillis fuerit, motus actiuus, seu actio ipsa quæ ab ea procedit, debilis quoq; erit: ut meritò naturarum prædictarum causæ efficientes tam facultas quàm actio ipsa dici possint. Caluus* πτερυγώδεις, *ut antea quoq;, perperàm suspiriosos interpretatus est.* ἀφορμῆς *dictionem penitus omisit, eius genuinam significationem ignorans.*

Actio. Causa.

B

APHORISMVS XV.

In malignis destillationibus siue excretio fiat, siue minus fiat, malũ.

De malignis, quas κακοήθεις *appellat, destillationibus hoc loco Hippocrati sermo est. Sic autem eas, in quibus ea quæ à capite in pulmonem destillant tenuia, & erodendi ui prædita sunt, appellat. In his itaq; tenuia quæ* Malignæ destillationes.

destillant, quousq; concocta crassiora fiant, in pulmone manere haud cõuenit: C
quemadmodum alia tenuia quæ erodendi uim non obtinent, neq; etiam confestim excernere licet. Si enim in pulmone remanserint, nõ prompte concoquuntur, & uiscus ipsum exulcerant. Quod si uero excernere conabimur, sine continua & uehementi tussi idipsum efficere haud possumus: quæ sanè caput rursus ob concussionem nimiam humoribus replet, qui iterum in pulmonem destillantes tussim indies uehementiorem faciunt, ita ut uasorum quæ sunt in pulmone ruptionis periculum immineat. Proinde recte dictum est ab Hippocrate, malas esse eiusmodi destillationes, siue excretio in iis fiat, siue non, quia pulmonem exulcerant, & in tabem statim interitũ afferentẽ deducunt.

APHORISMVS XVI.

Rigores incipiunt mulieribus quidẽ ex lumbis magis, & per dorsum deinceps ad caput. Sed & uiris parte corporis posteriore magis, quàm anteriore: horrent enim in exterioribus magis quàm interioribus, ueluti cubitis, femoribus. Atqui & cutis rara, indicio autem est
Pars adulterina. pilus. ☛ Quod si uero ab aliis quibusdam rigent, sicuti ulceribus, à uasis rigor incipit.

In præsenti aphorismo ostendit Hippoc. quod in uniuersum tam mulieribus quàm uiris rigores à posteriore corporis parte magis quàm anteriore D
incipiant, quod scilicet paratiores non solum ad suscipiendũ, sed etiam sentiendum frigus sint dorsi partes. Fiunt autem hi citius mulieribus, quod natura frigidiores sint uiris. Recurrit itaq; ex lumbis incipiẽs rigor per dorsum ad caput, quod neruorũ principium est, celerrima facta per spinalem medullam compassione, quoniam & ipsa frigidior est, sicut & cerebrũ, propterq; substantiæ mollitiem similiter promptè alterationem suscipiens. Ex partibus uero anterioribus rigores nunquam inchoant, eo quod calidiorem quàm posteriores corporis partes habeant temperaturam. Quod autem hoc loco ait, horrent enim in exterioribus magis quàm interioribus, per alium adiectum
Sect.3. *esse uidetur, quod neque in secundo Epidemiωn, neq; in aphorismis, ubi hæc*
5.aph.69. *sententia iis repetitur uerbis, habeatur:* ῥίγεα ἄρχεται γυναιξὶ μὲν ἐξ ὀσφύος μᾶλλον, καὶ διὰ νώτου ἐς κεφαλήν. ἀτὰρ καὶ ἀνδράσιν ὄπισθεν τοῦ σώματος μᾶλλον ἢ ἔμπροσθεν, οἷον πηχέων, μηρῶν. ἀτὰρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιόν, δηλοῖ δὲ ἡ θρίξ. *Si uero ab Hippoc. sic scriptum est, sine controuersia per exteriores partes intellexit posteriores, & per interiores anteriores, id quod exemplũ mox subsequens satis ostendit. Cubitus enim & femora posteriores quædam corporis, atq; adeò frigida natura præditæ par*
Femur. *tes existunt, ideoq; ab illis rigoris sunt initia. Femur autem sub coxa incipit, & ad genua usq; deducitur. Pars itaq; exterior siue posterior proprie femur,*

A nur, interior autem seu anterior femen dicitur. Recte itaq; femora hic inter partes posteriores ab Hippoc. cõmemorantur, dum ab illis oriri rigorẽ asserit. Cæterũ partes corporis anteriores posterioribus esse calidiores, ex cutis anteriorum partium raritate deprehenditur. Quicquid enim rarum est, calidum sit oportet: quandoquidem ut Hippoc. in lib. de carnibus ait: τὸ μὲν ψυχρὸν πήγνυσι, τὸ δὲ θερμὸν διαχέει. quod est: frigidum quidem constringit, calidum nero diffundit. Cutem uero anteriorũ partium esse rariorem, pilorum multitudo indicat. Nam quanto densior est cutis, tanto minus pili nascuntur: id quod animalia illa quæ Græcis, quod testaceam cutem habeant, ὀστρακόδερμα dicta sunt, abunde satis monstrant: qua de re plura Galenus lib. ij. de temp. habet. Raræ igitur cum sint partes pilosæ, calidæ quoque sint necesse est. Quod autẽ calidæ sint, libro iam citato Galenus ijs uerbis docet: δασεῖα μὲν ἡ θερμὴ καὶ ξηρὰ κρᾶσίς ἐστι. ψιλαὶ δὲ τριχῶν αἱ ψυχραὶ πᾶσαι κράσεις, εἴτ' οὖν ἀμέτρως ἔχοιεν ὑγρότητος, εἴτε μετρίως. ἀλλ' ἐσχάτως μὲν ἄτριχος ἡ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κρᾶσίς ἐστιν. quod est: Calida & sicca temperies hirsuta est. Nuda uero pilis sunt omnia temperamenta frigida, siue mediocriter se habeant in humiditate, siue immodicè. Sed ad summum glabra, est frigida & humida temperies. Præterea quod in fine adiectum est, planè adulterinum esse existimandũ est, quòd id quod ab Hippoc.
B in uniuersum dictum est, planè euertat. Hinc est quod in aphorismis, in quibus, ut quos post libros Epidemiωn scripserit, suam potissimũ solet declarare sententiã, & in secundo quoq; Epid. prorsus omissum sit. Vult autem hæc particula nihil aliud docere, nisi quod rigores qui fiunt propter aliquam particulam corporis affectam, uerbi gratia, ulcera partis cuiusdam, non similiter alijs rigoribus, qui sine particula quadã affecta fiunt, à lumbis & tergo, sed ab ipsa potius particula affecta, siue in anteriore, siue posteriore corporis parte fuerit. Id quod falsum est, cum omnis rigor tam in uiris quàm in mulieribus, & in quocunq; morbo à lumbis initiũ sumat. Hinc est quod Galenus etiam illum, siue is Thessalus, siue alius quispiã fuerit, qui librũ hunc in ordinem digessit, reprehendat, quod partẽ illam ultimã asseruit, quũ illa quæ in aphorismis scripta sint, generales sententiæ, multoq; magis certa & experientia comperta existant, q̃ ea quæ ante illos prodita et annotata sunt. Sed satis sit lectorẽ hic nos obiter monuisse eam partem non esse genuinam. Omittere autem prorsus illam, ne quis à nobis non esse intellectam diceret, noluimus.

Femen.

Partes corporis anteriores posterioribus calidiores.

ὀστρακόδερμα

Partes pilosæ calidæ.

APHORISMVS XVII.

Summa curationis ex naturæ ægrotantis à prima generatione notitia, causæ ob quam ægrotat, multis ægri sermonibus, exq; his quæ partim cognita sunt, contrahenda est, ac perdiscendum n um similia

aut dissimilia inuicē sint, ut ex dissimilitudine, una aliqua similitudo C fiat. Hæc utiq; ratio rectè se habentium est exploratio, minusq; rectè se habentium deprehensio.

Hac sententia docet Hippoc. quo pacto, & ex quibus summa medendi rationis sit contrahenda, & in concordiam redigenda. Diligenter itaq; quæ hic λακωνικῶς *ab Hippoc. scribuntur, omnibus qui ueram curandi rationem sequi uolunt expendenda erunt, quod ijs neglectis nunquam probè mederi possint. Primum omnium ex quo curationis summa nobis cōtrahenda est, naturæ quā à prima generatione habuit æger, notitia existit: id enim ijs uerbis,* ἐκ τῆς γενέσιος, *indicauit Hippoc. Naturam uero hic ut aliàs sæpe intelligit temperaturam illam quæ ex mixtura quatuor elementorū constat: in qua significatione quoque usus est naturæ uocabulo Galenus lib. iij. de temp. ubi sic scriptum reliquit:* φύσιν ὅταν εἴπω ὅλην τὴν οὐσίαν τε καὶ κρᾶσιν λέγω τὴν ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ. *hoc est: Naturam cum dico, uniuersam substantiam ac temperiem, quæ ex primis elementis calido & frigido, humido & sicco constat, significo. Quantum autem momenti huius cognitio ad curandi exquisitam rationem adferat, nemo sanè nisi qui rudis planè omnis medicinæ fuerit, ignorat. Fieri enim non potest, ut quispiam ad naturalem suam temperaturā aliquem reducat, cuius illi natura* D *prorsus ignota fuerit. Hinc primum omnium calidi, frigidi, humidi & sicci mixtura, dein etiam humorū inter se proportio, membra, facultates, & quicquid corporis substantiæ, quæ ex elementis constat, inest, cognoscere decet, ut Galenus abunde in ijs libris quos de elementis et temperamentis scripsit, demonstrauit. Proinde acerbius in Thessalum inuehitur primo ther. meth. lib. quod corporis totius naturæ cognitionem, ad curandi rationem non esse necessariam asserere ausus sit. Alterū ex quo curationis summa contrahitur, est causæ morbi cognitio: id enim* ἀφορμῆς *uoce innuere uoluit Hippoc. quam nisi perspectam quis habuerit, non est ut morbo unquam mederi queat. Hinc est quod tam diligenter passim moneat Galenus, morbi causam primum esse perdiscendam, quod nimirum hac ipsa abolita, morbus quoq; soluatur. Sic lib. quarto ther. meth. de curatione ulcerum agens, causas primū quæ illa creant abscindendas esse, æque ut omnium reliquorum morborum, ijs uerbis docet:* προείρηται ἀπὸ πάντων σχεδὸν τῶν παλαιῶν ἰατρῶν ὅσοι γε λόγῳ τινὶ καὶ μεθόδῳ περὶ θεραπείας ἐλπίδων ἔγραψαν, ὡς ἐκκοπτέον δεῖ τὰς ἐργαζομένας αἰτίας αὐτὰ, καθάπερ οἶμαι καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων νοσημάτων. *Tertium ex quo curationis summa cōtrahitur, sunt ægri sermones: quantū enim illi ad rectam medendi rationem conducant, in explicatione aph. xxix. particulæ secundæ huius libri diximus, in qua Hippocrates monet ut considere-*

Natura ægrotantis cognoscenda.

Causa morbi cognoscenda.

Aegri sermones expendendi.

A cõsideremus ἃ δὴ ἄγει ὁῖα sint. Nõ est itaq; cur illa denuò repetamus. Quarto ex his quæ partim à nobis in arte cognita sunt: nã si illa ad priora accesserint, tum certe absoluta iam erit curandi ratio. Nã ita facile quæ similia aut dissimilia sint, agnoscere licebit. Natura enim ægrotantis perspecta, facile ars ipsa suggeret quæ illi similia sint. Porrò cum causarũ morbum facientiũ abolitio per contraria fiat, promptè causa cognita, ars ipsa quæ contraria ac dissimilia sunt mõstrabit. Si enim ex refrigeratione morbus fiat, curatio per calefactionẽ est, & contrà. Ita sanè ex dissimilitudine ista rursus, eo qui præter naturam adfuit sedato affecto, similitudo una omniũ quæ sunt in corpore humano efficitur, adeò ut planè nullus neq; excessus neq; defectus sit, sed æquabilis potius tẽperatura. In summa, per similia & quæ cõueniunt, natura conseruatur, per contraria destruitur. Causa morbifica contrà per contraria destruitur & aboletur, per similia uero fouetur. Quapropter diligenter ex ægri sermonibus, & ex ijs quæ nos particulatim in arte cognouimus, dijudicadum ac perdiscendũ erit quæ similia, & quæ dissimilia: nã ijs cognitis morbum facile propulsabimus, & eo propulsato, prompte quoq; sanitatem tuebimur. Morbũ enim contrarijs abigemus, sanitatẽ uero similibus fouebimus. Et cum in contrarijs sint gradus aliqui, ita ut quædam magis, quædã minus

B cõtraria sint, oportet sanè illam dissimilitudinẽ, hoc est, cõtraria illa sic inuicẽ temperare, ut ex ijs una fiat similitudo, id est, sanitas: quæ sanè nihil aliud est, nisi corporis bona quædã temperatura, et æquabilitas ac similitudo eorũ quæ sunt in corpore. Proinde cõtraria ita disponenda sunt ex mutua inter se comparatione, ut ad sanitatẽ conducant. Et hæc sanè collatio similiũ et dissimiliũ est ratio, seu ut Hippoc. loquitur ὁδὸς. quod enim posteriores medici μέθοδος, hoc ille ὁδὸς dixit, qua ea quæ rectè se habent exploramus, & ea quæ non rectè se habent deprehendimus. ἔλεγχος enim certissimam hic notitiam, re ita deprehensa ut nihil deinceps dubitemus, significat: ab ἐλέγχω, quod conuincere, argumentis ostendere & probare denotat. Nam cum conferimus ita similia & dissimilia, deprehendimus certe ea quæ rectè se habent, esse naturæ nostræ similia: cõtrà quæ minus rectè, dissimilia: adeoq; tota in ijs cognoscendis medendi ratio cõsistit, nimirũ ut quæ similia naturæ nostræ sint conseruemus, quæ uero dissimilia, destruamus. Conseruamus autem similibus, destruimus uero contrarijs. Caluus sententiam hanc Hippoc. non assecutus est, id quod facile deprehendet qui illã cum græcis conferre uoluerit.

Similia & dissimilia perdiscẽda

Sanitas quid.

ὁδὸς.

APHORISMVS XVIII.

Sanguinis ex naribus profluuiũ, uel pallideatris, uel pallide rubeis, uel subpallidis accidit. Ea quibus paululum acquieuimus, sicco medicamento obstruere oportet. Alijs uero obstruentia haud adhiben-

da. Alba autem ubi ex naribus profluxerint, sicco, ut galla & alumine, obstruere conuenit. C

Est & ea quoque ex obscurioribus Hippoc. in hoc libro sententijs una, quam sibi tantum in memoriæ subsidiũ annotauit, adeò ut nõ facile sit exacte quid in ea uoluerit iudicare. Accedit quod in ijs nõnullæ sint uoces, quas neq; ueteres illius interpretes assequuti sunt, neque nos latinis nominibus digne efferre potuimus. Quantũ uero coniectura assequi licet, is illorũ quæ reddidimus sensus genuinus erit. Quũ enim hic de sanguinis narium profluuio agat, primũ quibus illud præ alijs magis accidat, dein etiã quibus cõstringendũ sit, & quibus nõ, edisserit.

Sanguinis nariũ profluuiũ quibus magis accidat.

Sanguinis itaq; narium profluuiũ primũ omnium magis accidit ὑποχλωρομέλασιν, *id est, ut nos uertimus, pallidenigris: neq; enim conuenientiore uocabulo efferre licuit. Sic autẽ uocat eos quibus pallida seu flaua bilis cum atra permixta est, cõposita dictione ex* χλωρὸς καὶ μέλαν. *Solet autẽ Hippoc. teste Galeno cõm. xlvij. secundi prognost. libri, sæpe pro* ὠχρῷ, *id est pallido, accipere* χλωρόν. *Id quod etiam testatur cõm. xxij. libri secundi de uictus ratione in morbis acutis, ubi hunc in modũ scribit:* χλωροὺς κατὰ τὸ τῶν ἐν τῇ ἀσίᾳ ἑλλήνων ἔθος, ὃ ἔστι καὶ νῦν διασωζόμενον. ὠχροὺς γάρ τινας ἰδόντες ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν οὕτω γεγόνασι χλωροί, μηδὲν διαφέρειν ἡγούμενοι χλωρὸν εἰπεῖν ἢ ὠχρόν. ἑωρακέναι τε δέ τινα χλωρότερον ἑαυτοῦ φασί, τὸν ὠχρότερον οὕτω δηλοῦντες. ἔστι δὲ τὸ ὠχρὸν χρῶμα κατ᾽ ἀλήθειαν τοιοῦτον οἷον πῦρ, καὶ τὸ τῆς καλουμένης ὤχρας ὀξυνομένης κατὰ τὴν προσηγορίαν τῆς πρώτης συλλαβῆς, καὶ γίγνεται τοιοῦτον ἐπιμιγνυμένης τῷ ὑδατώδει περιττώματι τῆς ὠχρᾶς τε καὶ πικρᾶς καὶ ξανθῆς ὀνομαζομένης χολῆς. ὅσον γὰρ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τὸ λευκότερον ἀποκεχώρηκε τὸ ξανθὸν, τόσουτον τὸ ὠχρόν. D *quod est:* χλωρὸν, *id est, uiride, iuxta morem quendam in Asia Græcorũ, qui & nunc obseruatur: pallidos siquidem quosdã uidentes, causam cur ita uirides facti sunt interrogant, uiride & pallidum nihil differre existimantes, uisumq; quendam uiridiorem seipso dicũt, pallidiorẽ ita significantes. Est uero color pallidus ueluti ignis, & color ochræ uocatæ, cuius prima syllaba acuitur. Fitq; talis color permixta aquoso excremento pallida, amara, & flaua appellata bile. Quantum enim flauus color à rubro in albidiorem secedit, tantũ à flauo pallidus. Hactenus Galenus. Perspicuũ itaq; fit, quod Hippoc. hoc loco* χλωρομέλασιν *pro* ὠχρομέλασιν *dixerit. Sunt uero illi ad sanguinis narium profluuium magis idonei, eo quod pallida bilis sua acrimonia uasorum oscula adaperire potis sit, utranq; bilem, quæ suapte natura crassa est, ad profluuiũ concitet, & idoneam reddat. Deinde ad sanguinis ex naribus profluuiũ paratiores*

ἐρυθρόχλωροι.

sunt ἐρυθρόχλωροι, *hoc est, palliderubei: fingenda enim erit pro ratione*

B græcæ compositionis accõmoda dictio. Sic autem appellat eos qui multã pallidam bilem cum sanguine cõmixtam habent: qui certe hoc nomine ad sanguinis ex naribus eruptionem magis idonei existunt, quod bilis sanguinem aliàs ad excretionem satis promptũ, sua acritudine multo concitatiorem faciat. Tertio ad sanguinis nariũ profluuia apti sunt ὑπόχλωροι, hoc est, ὕπωχροι, id est, subpallidi: quo sanè nomine uidetur significare pituitosos, quibus tamen nonnihil flauæ bilis cõmixtum sit. Hi autem ratione pituitæ inepti planè ad sanguinis profluuia essent, uerum cum nonnihil bilis accedat, fit ut illius acritudine etiam apti ad eaipsa fiant, minus tamen quàm illi de quibus antea diximus. Prorsus igitur ad sanguinis profluuium inepti sunt λευκόχροοι, id est, albi coloris homines, quod hi planè exangues sint, crassosq́; ac glutinosos humores, & ad excretionẽ penitus inhabiles obtineant. Proinde cum color corporis abundantiam in eo humorũ denunciet, non ab re hac sententia ex colore corporis qui ad sanguinis narium profluuiũ apti sunt, Hippocrates esse cognoscendos docet. Sic etiam Galenus in aphorismorũ explicatione, humorem abundantem ex colore esse coniectandum ijs uerbis admonet: τεκμαίρεσθαι δὲ τὸν πλεονάζοντα χυμὸν τῇ χρόα, πλὴν εἴ τινες ὑποχωρήσαιεν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, τὸ γὰρ χρῶμα τῶν χυμῶν ἐοικὸς ἀνθέων. Cæterum sequi-

ὑπόχλωροι.

Color humores demonstrat.

i.aph.cõm.2.

B tur pars secunda, in qua de constrictione profluuij sanguinis nariũ Hippoc. agit. Primum uero omnium quando constringendum sit docet: obstruere sicco aliquo medicamento oportere dicens, ea quibus paululũ acquieuimus & indulsimus. Quibus sanè uerbis id innuere uoluit, nõ mox sanguinis nariũ profluuia esse sistenda, sed tum tandem ubi illis tantisper acquieuimus ac indulsimus, donec noxia quæuis per eaipsa excreta esse intelligamus: quo sanè facto, mox aliquo medicamẽto sicco, et obstruendi ui prædito, cõstringenda ueniunt. Idq́; breuibus ijs uerbis, βραχέα ὑφέντα παχύνειν ξηρῷ, significat: est enim ὑφίεμαι, ut suprà eiusdem particulæ aphor. iij. quoq; monuimus, idem quod συγχωρέω, quod latinis est acquiesco & indulgeo. Qualia uero sint medicamenta illa sicca, quibus παχύνειν, hoc est, obstruere oportet, discendũ ex lib. v. ther. meth. Gal. erit, ubi hanc rem ex professo agit. Porrò sunt quibus prorsus obstruentia medicamenta nõ sunt admouenda, ut sunt quibus ob multitudinem sanguinis uitiosi, profluuiũ sanguinis narium accidit: quinimò natura in expellendis noxijs potius iuuanda, & ea quæ illud ipsum magis irritant adhibenda. Verũ quum etiã interdũ profluuia ex uitioso sanguine procreata modũ excedant, ut & illa, ne planè uires deijciant, in tempore supprimamus, mox notam aliquã qua immodicè iam profluentẽ sanguinẽ deprehẽdere liceat subijcere uoluit, dicens: Alba, hoc est, tenuia, qualia ferè post omnẽ immodicã sanguinis uacuationẽ emanare uidemus, ubi ex naribus iam profluere cœpe-

Quando sanguinis profluuiũ cõstringendum.

ὑφίεμαι.

Quando prorsus non constringendum sit sanguinis nariũ profluuiũ.

Immodici sanguinis profluuij nota.

rint, tũ ſanè medicamẽto aliquo ſicco, et adſtringendi ui prædito, ueluti eſt gal C
la et alumẽ, ſanguis emanans cõſtringendus erit. Exẽpli uero uice Hippoc. gallæ & aluminis meminit, quod ſcilicet hæc, Dioſcoride ac Gal. autoribus, impenſius adſtringant. Per hæc ipſa uero omnia alia eadem ui prædita intelligenda eſſe uoluit. Hæc ſanè uidetur nobis eſſe genuina Hippoc. ſententiæ explicatio, quam certe Caluus nõ intellexit, ut patebit ſua cum noſtris conferenti. κηκίς. *Valde uero ridiculum eſt quod κηκὶς uocem, quæ Latinis galla eſt, pro cicis, ſeu cicino oleo, cuius hic nulla prorſus fit mentio, interpretatus eſt.*

APHORISMVS XIX.

Vbi rem uenerеam agere, aut hircire incipiunt, tum profluuio ſanguinis narium capiuntur.

Superiori ſententia quos potiſſimum ſanguinis ex naribus profluuio capi contingat docuit: hic uero quo tempore illud maxime accidat demonſtrat, dicens: Vbi re uenerea uti (id enim ἀφροδισιάζειν hoc loco Hippocrati eſt) aut hircire incipiunt, tum ſanguinis narium profluuio magis quàm alia ætate capiuntur homines. Verba enim αἱμοῤῥαγέω καὶ αἱμοῤῥαγεῖν, quando ſine additione alicuius corporis partis efferũtur, ſemper de ſanguinis ex naribus profluuio dicta eſſe intelliguntur. Animaduertendum uero nos uer- τραγίζειν.
bum quo hic utitur Hippoc. τραγίζειν, hircire interpretatos eſſe, quod ita apud Ariſtotelem Theodorus quoq; Gaza reddiderit, quodq; hæc uox planè uerbo græco reſponderet. Eſt uero τραγίζειν ſeu hircire nihil aliud, niſi aſperiorem reddere iam uocem, ſimilitudine à uocis hircinæ aſperitate deſumpta. Id certe quod facere incipiunt adoleſcentes plerunq; circa ſeptimum & decimum annum, per id enim tempus uox illorum in ſonum aſperiorem ac grauiorem mutatur. Eius rei teſtis eſt Ariſtoteles lib. ſeptimo hiſtoriæ animalium, cap. primo, ubi ſic ſcriptum reliquit: φέρειν σπέρμα πρότερον ἄρχεται τὸ ἄρρεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐν τοῖς ἔτεσι τοῖς δὶς ἑπτὰ τετελεσμένοις, ἅμα δὲ καὶ τρίχωσις τῆς ἥβης ἄρχεται, καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ τὰ μέλλοντα φέρειν τὸ σπέρμα. περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον ἥ τε φωνὴ μεταβάλλειν ἄρχεται ἐπὶ τὸ τραχύτερον καὶ ἀνωμαλέστερον, οὔτε ἔτι ὀξεῖα οὖσα, οὔτε πω βαρεῖα, οὔτε πᾶσα ὁμαλὴ, ἀλλ᾽ ὁμοία φαινομένη ταῖς παρανενευρισμέναις καὶ τραχείαις χορδαῖς, ὃ καλοῦσι τραγίζειν. γίνεται δὲ τοῦτο μᾶλλον τοῖς πειρωμένοις ἀφροδισιάζειν. τοῖς γὰρ περὶ ταῦτα προθυμουμένοις, καὶ μεταβάλλουσιν αἱ φωναὶ εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν φωνήν. *quod eſt: Mas prius genitale ſemen magna ex parte ferre incipit, anno peracto bis ſeptimo. Simul etiam pilorum in pube ſuccretio, haud aliter quàm ſtirpes ſemen laturæ, incipit. Vox item per id tempus in ſonum aſperiorem inæquabilioremq; mutari incipit, neq; acuta, neq; grauis, neq; tota æquabilis, ſed ſimilis incontentis &* D

A *asperis fidibus esse apparet, quod hircire denominant. Idq; potissimum accidit ijs qui rem veneream incipiunt agere: circa hanc enim occupatis, voces in sonos viriles mutantur. Et lib. quinto de generat. animal. cap. septimo, ubi in eum modum scribit:* διόπερ καὶ τῶν σπερματικῶν πόρων μεταβαλλόντων πρὸς τὴν ἡλικίαν ἣ δύνανται τὸ σπέρμα ἐκκρίνειν, συμμεταβάλλει καὶ τοῦτο τὸ μόριον. τούτου δὲ μεταβάλλοντος καὶ ἡ φωνὴ μεταβάλλει, μᾶλλον μὲν τοῖς ἄρρεσι. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν θηλειῶν, ἀλλ' ἀδηλότερον γίνεται, ὃ καλοῦσί τινες τραγίζειν, ὅταν ἀνώμαλος ᾖ ἡ φωνή. *hoc est: Quamobrem seminalibus meatibus immutatis ad eam qua semẽ excernere possunt ætatem, pars illa quoq; ijs immutatur: qua immutata, uox etiam mutatur, maxime maribus. Sed fœminis etiam idem accidit, quanquã obscurius, quod nõnulli hircire appellant. Ex ijs itaq; locis dilucidũ planè existit quid per* τραγίζειν *uerbum Hippoc. ac Græci alij significare uoluerint: adeò ut toto cœlo erret Caluus, qui nõ sine magna ignorantiæ nota, hoc uerbum pro eo quod est hircum olere, interpretatus est: ut inde euidentissimum omnibus sit, ne uerbum quidem in hac sententia intellexisse hominem. Rectissime itaq; tempus quo potissimum profluuio sanguinis narium capimur, per hæc duo uerba,* ἀφροδισιάζειν καὶ τραγίζειν, *indicauit, quod nimirũ unum sine alio esse nõ possit:*
B *dum enim uenere uti incipiunt adolescentes, tum quoq; illis uox mutatur: & dum uox mutatur, semen quoq; genitale ferre incipiunt, adeo q; rem etiam uenerеam hoc tempore agere possunt. Causam cur adolescentes asperiorem ac grauiorem uocem per id tempus reddere incipiunt, tradit Alexander Aphrodiseus lib. primo, proble. cxxiij. Cæterum cur hoc tempore, non tantum cum ægrotant, uerumetiam dum bona adhuc ualetudine fruuntur, sanguinis narium profluuio capiantur, non ideo fieri solet quod in ea ætate sanguinis plus generetur quàm in pueritia, sed quod minus ex ipso absumatur, cum augmentum hac ætate minus sit, ut ad corporis portionẽ, quàm priore. His accedit quod sanguis illis quoq; calidior, atq; adeò ad profluuium promptior sit. Hinc est quod & in aphorismis dixerit:* τοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι τουτέων τε τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσιες. *quod est: Adolescentibus iam, & ad pubertatem accedentibus, plurima horum, & febres diutinæ potius, & sanguinis è naribus profluuia accidunt.*

Cur rem ueneream agere incipientibus profluuium sanguinis accidat.

3. aph. 27.

APHORISMVS XX.

Sunt qui in coitu uentris crepitũ emittant, ut Arcesilaus. Nõnullis uero horror fit. Quibusdam autem, sicut Damagoræ, ubi cum mulieribus congressi fuerint, uenter inflatur.

Præsens Hippocratis sententia non eget multa explicatione, modo quis

ad ea quæ in aphorismi octaui huius particulæ enarratione diximus respiciat. Nihil enim hic agit, nisi quod ea quæ ibidem docuit repetat. Nam quod suprà dixit quibusdam fieri ψόφους, hic per ἀποψοφέουσιν uerbum, quod crepitum uentris emitto significat, exprimit. Neq; enim ἀποψοφέειν aliud est, Galeno teste, quàm φύσας προΐεσθαι, id est, flatus uentris emittere. Et quod alibi per uerbū ἀφροδισιάζωσι innuit idipsum hoc loco per πρoσέλθωσι uerbum intelligit, quod nihil aliud nisi cum muliere congredi aut rem habere denotat. Quem utiq; congressum πρόσοδον quoq; hic nominat: nam & Galenus περὶ τῆς πρὸς γυναῖκα μίξεως, id est, de coitu cum muliere, interpretatur: ut planè hæc sit eadem cum priore sententia, id quod uirorū etiā nomina, quorum hic haud secus quàm alibi fit mentio, abunde mōstrare possunt. In hoc uero à priore diuersa est, quod hic etiam quosdam recenset, quibus in coitu horror accidere solet. φρικώδεες enim ijdem, Galeno etiam annotante, qui ῥιγώδεες. Quod uero horrore nonnulli cōcutiuntur, nulla alia causa est, nisi quod corpus illorum uitiosis refertum humoribus sit. Cum enim per coitum uehemētius calefiunt, tum succus uitiosus ad cutem uiolenter delatus, in ipso per carnem ac cutem transitu stimulat, pungit, diuidit ac uulnerat omnes quibus obuius fit partes, atq; adeò horrorem concitat, haud aliter quàm in febricitantibus, & ijs qui uehementem patiuntur cruditatē, & omnibus quorū corpus acribus humoribus redundat. Hos enim siue in balneis, siue in locis uehementius à sole calefactis, siue quocunq; alio motu agitentur, statim quidem uidemus horrere, & si diutius in eisdem persliterint, ad rigorē concussumq; perduci, quod scilicet ubi ad balnea, aut alia loca calida atq; exercitia peruentū fuerit, qui interim conquieuerant humores uehemētius moueantur, & ad cutē rapiātur, & agitati ac per sentientia corpora delati pungāt, inæqualemq; sensum ac horrorē inuehāt. Caluus hanc, ut reliquas ferè omnes sententias, nō intellexit: argumento est quod προσόδους primordia uerterit.

πρόσοδος.

Cur quosdā horror in coitu corripiat.

APHORISMVS XXI.

Repentinæ mutationes cauendæ.

Quum nemo sit qui nesciat non in uniuersum omnes mutationes esse cauendas medico, sunt enim quæ summopere conducant, & hoc nomine necessariæ existant, ita ut alibi dicat Hippocrates, δεῖ καὶ ἐς τὰ ἀσυνήθεα μεταβάλλειν, hoc est, ad insueta mutare opus est: sine controuersia erit Hippocratem hoc loco de ijs tantum loqui quæ subitò ac repente fiunt: hæ nanq; solæ, utpote ad sanitatem uel tuendam uel recuperandam, noxiæ sunt. Proinde illas non tantum in uictus ratione, uerūmetiam in contrariorum admotione caueamus. In uictus siquidem ratione repentinas non ægris tantum, uerūmetiam sanis plurimū obesse mutationes, lib. secundo de uict. rat. in morbis acutis Hippoc.

Repentinæ mutationes cauēdæ.

A tis Hippoc. ijs testatur uerbis: ἀλλὰ μὴν εὐκαταμάθητόν ἐστιν ὅτι φαύλη δίαιτα βρώσεως καὶ πόσεως αὐτὴ ἑωυτῇ ἐμφερὴς ἀεὶ ἀσφαλεστέρη ἐστὶ τὸ ἐπίπαν ἐς ὑγείην, ἢ εἴ τις ἐξαπίνης μέγα μεταβάλλοι εἰς ἄλλο κρέσσονς. hoc est: Atqui idipsum facile discitur, quod uitiosa cibi & potus uictus ratio semper sibi similis, ad sanitatem longe tutior sit, quàm si quis subitò ad alteram meliorem se transferat. Sic & in cõmentarijs Galenus τοῖς ὑγιαίνουσι τὰς παρὰ τὸ ἔθος ἐξαπίνης μεγάλας μεταβολὰς οὐ μικρὰν ἐργάζεσθαι βλάβην ait. Sequenti mox quoq; ibidem aphorismo Hippocrates ait: αἱ ἐξαπιναῖαι μεταβολαὶ βλάβας καὶ ἀῤῥωστίην παρέχουσιν. quod est: Repentinæ mutationes noxam imbecillitatéq; pariunt. Et paulò suprà: τὸ δὲ μεταβάλλειν μὲν εὖ ἔχει μὴ ὀλίγον, ὀρθῶς μέντοι μεταβιβαστέον ἐστὶν ἡ μεταβολή. Quam sanè sententiam olim, Copi secutus interpretationem, non satis proprie reddidi. Sic autem interpretanda erit: Mutatio ipsa quidem non parum conducit, atqui recte transferenda uenit, hoc est, non repentina esse debet: quandoquidem, ut Galenus etiam ibidem admonet, paßim φυλάττεσθαι τὰς ἀθρόας μεταβολὰς Hippoc. præcipiat. Hinc est quod in aphorismis ita scriptum reliquerit: τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν τὸ σῶμα κι- Aph.18. 2.aph.51

B νέειν σφαλερόν, καὶ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, τὸ δὲ κατ' ὀλίγον ἀσφαλές. καὶ ἄλλως ἢν ἐξ ἑτέρου μεταβαίνῃ εἰς ἕτερον. quod est: Nimis atq; repente euacuare, implere, calefacere, refrigerare, quóue alio modo corpus mouere, tutum non est. Atq; nimium omne naturæ inimicum est: quod uero paulatim fit, tutũ, maxime cum ab altero in alterum transitus fit. Atq; adeò non tantum in uictus ratione, sed in contrarijs quoq; & omnibus alijs adhibendis, corpori nostro subita fugienda mutatio erit, quod naturæ planè aduersetur. Nunquam igitur ab exercitijs subitò ad ocium, ab ocio rursus ad exercitia, à uini potione ad aquæ potionẽ, & contrà, à calido ad frigidũ, ab humido ad siccum, quicquam transferamus. Firma itaq; hæc erit Hippoc. sententia dum ait, ἀθρόαι μεταβολαὶ φυλακτέαι. Caluus ignorans Hippocratem de repentina duntaxat mutatione loqui, uerbum φυλακτέαι in utramuis partem interpretatus est, mutationes & cauendas, & obseruandas esse dicens. Quæ sanè interpretatio etsi uera sit, quia tamen Hippocratis mentem non planè refert, ideo notanda uenit.

APHORISMVS XXII.

In mutationibus tria hæc, obseruanda cibi parcitas, sitim obrepere prohibens, & laßitudinem haud inducens.

Hanc quoq; sententiã sibi tantum in memoriæ subsidium annotasse Hippocratẽ in confesso est, idipsum enim mirifica quæ in illa est breuitas, abunde

satis monstrat. Nō est uero cur dubitemus ipsum hic ad præcedentem senten C *tiam, in qua de repentina mutatione cauenda uerba fecit, respicere, atq; adeò exempla aliquot quæ in mutationibus duabus præsertim, in uictus uidelicet*

Tria in mutationibus obseruāda

ratione & exercitijs, obseruanda nobis erunt, producere. Tria autem affert exempla, quorū ideo potissimū meminit, quod in tuenda ualetudine præcipua sint, neq; sine illarū obseruatione & diligenti custodia sanitas consistere possit. Priora duo uictus rationem, tertium uero exercitia ipsa respicit. Pri-

Cibi parcitas.

mum est cibi parcitas, quam etsi aliàs in uictus ratione sani obseruare debeant, tum potissimū autem obseruabunt, quum in uictus ratione aliqua instat mutatio. Verbi gratia, cum à consueto iamdudū aliquem cibo abstrahere cupimus, non confestim illius cibi ad quem fit transitus, magnam exhibemus copiam, sed paulatim de eo semper ingerimus, donec ad mediocritatē illam quæ naturæ conueniens est, perueniamus: atq; adeò nemo unquam subitò cibo ali-

ὀλιγοσιτίη.

quo insueto replendus erit, id quod per ὀλιγοσιτίην hoc loco Hippoc. innue-

ἄδιψον.

re uoluit. Alterum exemplum potum respiciens est ἄδιψος, quod proprie sitim extinguens, seu sitim obrepere prohibens significat. Quo sanè nos monet, non tantum in tuenda sanitate ea potus quantitate contentos uiuere debere quæ sitim extinguere potest, sed in mutationibus quoq; ubi à consueto ali-

ἄκοπον.

quo potu ad insuetum deducere conamur, maximopere obseruandum erit, D *ne plus quàm naturalis sitis ratio exposcat ingurgitemus. Sic quum ab aquæ potione hactenus consueta, ad uini potionem aliquem transferre cogitamus, non oportet ut mox magnam uini copiam exhibeamus, sed tantā quæ ad sitis prohibitionē sufficiat, ut, in summa, paulatim in omni uictus ratione præscribenda ad insueta transferamus. Tertium quod in exercitijs nobis obeundis obseruandum est, id quod ἄκοπον uocat Hippocrates, & nos lassitudinem non inducens, interpretati sumus. Quo iterum monet, ut in mutationibus ab otio ad exercitia obseruemus, ne primū tam uehemens sit exercitium ut lassitudinem inducat, sed paulatim potius ad id genus exercitij quod ad tuendam sanitatem conueniens est, ab otio transferamus. Quod uero tale etiam quo in tuendæ ualetudinis ratione utimur, mediocre esse, ut lassitudinē nō inducat, debeat, testatur Galenus libro tertio de tuen. uale. sic scribens: τοῖς δ' ὑγείας μόνης ἕνεκα γυμναζομένοις, οὔτ' ἀναγκαῖον οὔτε χρήσιμον ὅλως ἥκειν εἰς ὑπερβάλλοντας ἀγεσθαι πόνους, ὥστ' οὐδεὶς φόβος ἁλῶναι κόποις. quod est: Qui tuendæ ualetudinis tantum bonæ gratia exercitantur, ijs nec necessum est nec utile planè immodicos subire labores, itaq; nullus instat ut lassitudine capiantur timor. Hæc certe genuina uerborum Hippoc. interpretatio existit. Caluus pro ingenij sui in rebus medicis acumine, mirificam quandam effinxit interpretationē, quam Hippocrates ne somniauit quidem, hanc*

A *hanc nimirum: Cibus modicus laßitudinē leuat, potio sitim. Nam in uniuersum uerum non est laßitudinē leuare modicum cibum: neq; enim in biliosis, & qui nimia inedia laborant, idipsum potest. Et quis tam stupidæ mentis sit, qui nesciat potionem sitim leuare posse, non uideo: neq; ad eam rem intelligendam opus erat Hippoc. doctore, cùm quiuis agricola, rudißimus etiam licet sit, hoc ipsum sciat: ut iterum hinc colligere queas, qualis sit interpres Caluus.*

APHORISMVS XXIII.

Omnis extenuatio cutem laxat, dein uero intendit. Refectio uice uersa. Rugositas concidentis corporis, extensio refecti signum existit. Inequale uero, leue, subbiliosum & subrubeum, quodlibet eorum seorsim alterius. Sic quod mammæ laxantur, graciles uero attolluntur & intenduntur, nemo utiq; propter extenuationem, sed potius quia carne explerentur fieri existimaret. Hac quoq; ratione iuguli conspicui fiunt, necnon uenæ apparent.

Nemo est qui non uideat Hippocrati hoc loco sermonem esse de ijs quæ in corporibus nostris dum uel extenuantur uel reficiuntur apparent: nā utriusq; effectus quos in corpore nostro efficere possunt, breuiter exponit. Extenuationem autem diximus, quod Hippoc. λεπτυσμὸν, quæ sanè dictio huic nihil aliud est, nisi, ut autor est Galenus, ὅλου τοῦ ὄγκου καθαίρεσις καὶ σύμπτωσις, ἢ συνίζησις, id est, totius magnitudinis molisue corporis diminutio & compreßio, seu extenuatio, aut subsidentia. Refectionē uero, quam ille ἀνάθρεψις nominat, corporis rursum ad suam molem ac magnitudinē reditū, aut incrementū esse intellige. Vtraq; igitur illa, extenuatio scilicet & refectio, cutem & laxiorē reddere & intendere possunt, at non eodem modo. Extenuatio enim primū cutē laxat, deinceps uero intendit: refectio uiceuersa intendit primum, dein uero laxat. Extenuationē autem laxare, & refectionem intendere omnibus in confesso est: nam eius rei euidens exemplū in uesicis & utribus uidere licet. Vbi enim interior illorum regio euacuatur, tum laxantur: ubi autem implentur, intenduntur. Ad eundem sanè modū in animalibus quæ probè nutriuntur, cutis intensa uidetur: in ijs contrà quæ supra modum extenuata sunt, laxa. Quemadmodum igitur humor in utres infusus illorum tunicas intendit, sic quoq; carnes multæ cutem nostram intendere ualent. Hinc manifeste cernimus craßis & obesis sic intentam esse cutem, ut ne paululum quidem à subiecta illi carne separari ac auelli queat: contrà tenuibus tam laxam ac remissam, ut si multum quis illam intendat, acum sine subiacentis carnis ulneratione traijcere poßit. Hæc itaq;, ut diximus, sensui quidem manifesta sunt, ob id à nullo negata. Verum quod extenuatio quoq; intendere, & refectio laxare queat, id fortè nonnullis mirum uidetur. At si

Extenuatio.

B

Refectio.

Tam extenuatio quàm refectio cutem laxare & intendere potest.

quis rem paulò rectius expendat, uerum esse quod Hippoc. asserit deprehendet. Quũ enim omnis extenuatio ubi perdurauerit temporis interuallo siccet, nihil mirum siccitatem ipsam cutem quæ paulò ante laxa erat, iam efficere duram & intentam. Nam & idipsum in pellibus quoq; euenire uidemus, quas ad tantam nonnunq̃ siccitatem & duritiem peruenire constat, ut ultra intendi nequeant. Proinde cum extenuatio primum carnium molem auferat, atq; adeò temporis progressu impensius exiccet, rectè ab Hippoc. dictũ est quod cutem laxiorem, deinde etiam intentam efficiat. Intendere autem cutem extenuationem ob euacuationem uehementem factam, alibi etiã testatus est Hippocrates ita scribens: ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι συμπεπτωκότες, ὦτα ψυχρὰ καὶ ξυνεσταλμένα, καὶ οἱ λοβοὶ τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι, καὶ τὸ δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρόν, καὶ περιτεταμένον. quod est: Oculi caui, compressa tempora, aures frigidæ & contractæ, fibræq; harũ uersæ, & cutis circa frontem dura, & intenta. Posse uero etiam refectionẽ cutem ipsam non solum intendere, sed & laxiorem facere, euidentissimũ est. Nam cum cutis ob eam quæ præcessit extenuationem dura & sicca sit, necessariò ob succedentem illi iam refectionem quæ primũ carnes adauget intenditur, quæ progressu temporis nutrimento accedente humidior ac mollior fit, atq; adeò laxatur haud aliter q̃ aridæ pelles, aut coria si aqua aut oleo irrigentur. Proinde ex iam dictis manifestissimũ esse puto, tam extenuationem quàm refectionem laxiorẽ ac intentã cutem efficere posse, diuersis tamen rationibus. Extenuatio enim primum, & ob nutrimenti inopiam: refectio secundo, & ob humectationem & mollificationem, laxiorem cutem reddit. Ita quoqne extenuatio secundo, & propter nimiam siccitatem, refectio uero ob deperditi restaurationem & carnium incrementũ cutem intendit. Quemadmodum autem humor & siccitas cutem intendere possunt, sic quoq; neruos: ueluti lib. iij. de loc. affe. cap. v. Galenus ijs monstrat uerbis: ἀνθρώπῳ τοίνυν ἑωρακότι νευρώδη σώματα, τὰς ἐν ταῖς λύραις χορδὰς, οὕτω σφοδρῶς τεινομένας πολλάκις ὑπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος ἀμέτρου κράσεως ὡς ῥήγνυσθαι, χαλεπὸν οὐδὲν ἐννοῆσαι τὴν αὐτὴν διάθεσιν ἐν τοῖς τῶν ζώων νεύροις γίνεσθαι. πῶς οὖν ἔχοντος τοῦ ἀέρος αἱ χορδαὶ τείνονταί τε καὶ ῥήγνυνται ξηροῦ τε πάνυ καὶ λίαν δ' ὑγροῦ γινομένου; τὸ μὲν οὖν ὑγρὸν διαβρέχον αὐτὰς εἰς ὄγκον αἴρει παρὰ φύσιν ἐφ' ᾧ τείνονται. τὸ δὲ ξηρὸν ὥσπερ ὁ ἥλιος, ξηραίνονται συσπᾷ, καὶ αὐτὸ τὰς χορδὰς, οὕτως ἕλκει τε καὶ τείνει. φαίνονται γοῦν καὶ οἱ ἱμάντες ὅταν ὑπὸ πυρὸς ξηραίνονται συσπώμενοί τε καὶ τεινόμενοι. hoc est: Homini qui aliquando uidit neruosa corpora, ut lyræ chordas, ob ambientis aeris immodicam temperiem adeò uehementer ut rumpant intenta, haud difficile erit intelligere eundem quoq; affectum in animantium neruis posse con-

1. progno. 10

Refectio laxiorẽ cutem. efficit.

A posse cōtingere. Quomodo igitur affecto aere tenduntur chordæ & rumpuntur? num si uel nimis aridus, uel admodum humidus fuerit? Humor itaque madefaciens ipsas in tumorem præter naturā attollit, qui mox eas extendit. At siccum ueluti sol arefactos contrahit, & ipsum sic quoque chordas trahit & extendit. Lora quoq; quū ad ignem exiccantur, cōtrahi tendiq; uidentur. Hactenus Galenus. Deinceps Hippoc. alia quædam quæ extenuationē & refectionem sequuntur, atq; adeò illorum ueluti signa sunt, cōmemorat: inter quæ primum obtinet locum ῥίκνωσις, quam nos rugositatem interpretati sumus: ῥικνοὺς enim Græci uocant quicquid rugosum cum quadam contractione existit. Rugositas itaq; non tantum in senum, uerumetiam iuniorū fit corporibus, cum scilicet uenæ illorū uacuantur, maxime quando discusso iam qui in illis est sanguine, quis medicamentum austera & constringendi præditum ui apposuerit. Talis quoq; in cute illorū quorū corpora concidunt, hoc est, extenuantur, fieri solet, ita ut certa quædā nota corporis quod iam considet existit rugositas. Cōtrà ἔκτασις, quam extensionē uertimus, quæ fit, Galeno teste, quando εἰς μῆκος καὶ πλάτος ἐπιδιδῶ τὸ σῶμα, id est, quando in longitudinē atq; latitudinē augetur corpus, refecti potius corporis signū est: fieri enim nō potest quin cutis ubi carnes auctiores fiunt extendatur. Cæterū inæquale, læ-

ῥίκνωσις. ἔκτασις. Inæquale.

B ue, subbiliosum & rubeū, quodlibet illorū seorsim alterius est signū, & neutrum amborū, neq; ambo simul alterius. Inæquale enim extenuationis duntaxat, perinde atq; biliosum: læue uero & rubeū refectionis tantum signa sunt. Inæquale autem esse signum extenuationis corporis, certum ex ijs quæ antea de rugositate diximus existit. Si enim rugositas ob nimiam extenuationē accidit, inæqualitas quoq;, quæ certe nihil aliud est quàm cutis rugositas, quando in rugosa cute una pars depressa, altera eleuata sit, ob eandē causam euenit. Hanc uero inæqualitatem cutis Hippoc. τὸ φρικῶδες dixit, quod scilicet forma ea quæ in rugosis fit, similis sit ijs quæ φρίττουσιν, hoc est, horrore concutiuntur: nam in utrisq; fit quædā cutis inæqualitas seu asperitas, partibus nimirū quibusdam cauis, quibusdam uero eminentibus apparentibus. Quando itaq; hoc ipsum per modica admodū interualla in uniuersa cute fit, appellatur id genus symptωmatis Græcis φρὶξ καὶ φρίκη, hoc est, inæqualitas & horror. Sic apud Homerū in η Iliad. φρίξ, ἡ ἐπιπολῆς ἀνωμαλία τοῦ κύματος, ut interpretatur Hesychius, id est, undæ in superficie inæqualitas. Homeri carmen hoc est: οἵη δὲ ζεφύροιο ἐχεύατο πόντον ἔπι φρίξ, ὀρνυμένοιο νέον. quod est: Qualis Zephyro recens concitato effundebatur in pontū undarū inæqualitas. Proinde φρικῶδες hoc loco nihil aliud est quàm ἀνώμαλον, quod Latinis est inæquale, & planitie carens, qualis certe est cutis rugosa. Læue contrà corporis refecti signum est: nam perinde atque tranquillitate

Inæqualitas quid. φρὶξ, φρίκη.

in mari existẽte, nulla planè inæqualitas apparet, sed undæ in uniuersum planæ existunt: sic quoq; ubi corpus reficitur nulla adest rugositas, ob id cutis læuis & omni inæqualitate carere uidetur. Porrò subbiliosum extenuati corporis nota existit. Biliosum enim omnium eorũ qui extenuantur corpus fit, quandoquidem extenuatio ipsa uel ob indigentiã nutrimenti, exercitia immodica, uigilias, curas, dolores, morbos eliquantes corpus, medicamenta discussoria, & ijs similia fiat, quæ certe singula corpus biliosum efficere posse nemo est qui ambigat. Subrubeum autem refecti signum est: neque enim sine sanguine bono nutriri ac refici corpus potest, ut hoc nomine meritò magis sanguine abundet, & subrubeum esse appareat. Et hæc quidem primæ huius sententiæ partis genuina interpretatio est. In altera quæ hanc sequitur parte, mammarũ exemplo extensionem tam ab extenuatione quàm refectione fieri posse ostendit, dicens: Quod mammæ laxiores fiunt, graciles autem in altum tolluntur ac intenduntur, nemo utiq; propter extenuationem, sed potius quia carne explentur fieri putaret. Atqui res longe aliter se habet: neq; enim mammæ tantum laxiores fiunt propter extenuationem, uerumetiam refectionem. Nam ut extenuatio primũ, sic refectio secundo mammas haud aliter q̃ cutem, ut suprà diximus, intendere potest. Neq; etiã graciles tantum ob refectionẽ, & quod carne iam explentur, attolluntur atq; intenduntur, sed etiã propter extenuationem: id quod in senio confectis mulierculis manifeste apparet, quibus primum quidem laxiores fiunt, at tandem ob multam etiam siccitatem in altum tolluntur & intenduntur. Quare is sese falli planè sciat, qui propter solam extenuationem mammas laxari, aut quod carnium duntaxat molem accipiant intendi, putat. Caluus, ne id silentio transeam, eam partem sua inepta uersione prorsus obscurauit, καταπᾶσθαι pro tumere, & ἀναπᾶσθαι pro subsidere uertens. Nam καταπάω nõ tumesco, sed laxiorem reddo, idemq; quod χαλάω significat. ἀναπάω autem attollo, & idem quod παρατείνω, Galeno in cõmentarijs teste, & minime fido, denotat. Subscribit Galeno Hesychius, qui καταπᾶν per χαλᾶν, quod laxare, remittere & flaccescere est Latinis: ἀναπᾶν uero per ἐπαίρειν, quod est attollere, erigere, in altum adducere ac intendere, interpretatur. In tertia ac ultima huius sententiæ parte iugulorũ ac uenarum exemplo monstrat, quod non tantum refectio, sed extenuatio etiam intendere possit. Iuguli enim in plerisque supra modum extenuatis haud aliter quàm in ijs qui corpulentia quadã præditi sunt intenduntur, atq; adeò uisui apparent. Quicquid enim in altum sublatum ac extensum est, citius uisu apprehenditur, quàm quod subsidet ac laxum existit. Venas autem sanguine refertas fieri eminentiores ac magis cõspicuas, nemo est qui neget. Nam ut Galen. cap. xcv. artis medicinalis ait, in multa

Subbiliosum. Subrubeum. καταπάω. ἀναπάω.

A *in multa ſanguinis abundantia uenæ ita intenduntur, ut non maiores ſolum, ſed etiam paruæ quæ prius ſenſum effugiebant, uiſu complectantur. Deniq; ob extenuationē nimia iam exiſtente ſiccitate intenduntur uenæ, & quia carnes uenas tegentes unà pereunt euaneſcuntq́;, fit ut uiſui manifeſtentur, & conſpicuæ fiant.*

APHORISMVS XXIIII.

Herodicus interemit febricitantes deambulationibus, curſu, luctis, ac fomentis. Febris enim deambulationibus multis, fami, luctæ, frictioniquè inimica. Laborem itaq; labore curauit, ideoq́; ipſis uenarum rubor, liuor, pallor, laterumq́; dolores molles euenerunt.

Haud temerè hoc loco Herodici inſcitiam nobis ob oculos ponit Hippocrates, ut ſcilicet exemplo illius moniti, cõmuniſſimũ hoc medicorũ optimorũ decretum, Contraria contrarijs curantur, minime negligamus, ne aliàs etiã nobis id quod Herodico contingat, nimirum ut multos admodum interficiamus. Paſſim itaq; nos admonet ne illorum errorem ſequamur, qui curationẽ per ſimilia fieri putant. Nam Herodicus in eo errore uerſatus, febricitantes deambulationibus, curſu, & id genus alijs exercitijs quæ calorem augere poſſunt, interemit. Animaduertendum autem, etſi Hippocratis & Galeni Curatio per contraria.
B *exemplaria Prodici nomen habeant, uidetur tamen ſcribendum eſſe Herodicus, quandoquidem & in cõmentarijs Galenus Platonẽ quoq; illius, quod multis deambulationibus ſit uſus, mentionem facere dicat. Meminit autem illius Plato in tertio de republica ſub Herodici & non Prodici nomine, ubi in hunc modum ſcribit:* Ἡρόδικος γὰρ παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσώδης γενόμενος, μίξας γυμναστικὴν ἰατρικῇ, ἀπέκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτὸν, ἔπειτα ἄλλους, ὕστερον πολλούς. *quod eſt: Herodicus cum eſſet puerorum exercitandorum magiſter, affectusq́; ualetudinarius, gymnaſticam medicinæ miſcens, primum quidem ac potiſſimũ ſeipſum, dein & poſteros alios multos triſtitia affecit. Plutarchus quoq; in libello de ijs qui tarde à numine corripiuntur, illius ſub Herodici nomine meminit, ſic ſcribens:* ὥσπερ γὰρ Ἡρόδικον τὸν σιλυμβριανὸν εἰς φθίσιν ἀνήκεστον πάθος ἐμπεσόντα, καὶ μίξαντα πρῶτον ἀνθρώπων γυμναστικὴν ἰατρικῇ, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, μακρὸν ποιῆσαι τὸν θάνατον αὑτῷ καὶ τοῖς ὁμοίως νοσοῦσιν. *hoc eſt: Quemadmodũ enim Herodicus Silymbrianus, cum tabem morbum incidiſſet immedicabilem, gymnaſticamq́; medicinæ primus, ut Plato ait, immiſcuiſſet, ſibiipſi cæteriſq́; ſimili morbo laborantibus multo prolixiorẽ reddidit mortem. Antiquus etiam Hippocratis interpres Herodicus legit. Id quod ideo indicare placuit, ne quis temerè Herodici nomẽ ſubſtituiſſe nos putet. Is igitur Herodicus febricitantes immodicis interemit exercitationi-* Herodicus an Prodicus legendum.

περιόδοι. *bus, inter quæ primum deambulationes, quas περιόδους nominat, recenset.* C
Sic autem uocat, Galeno teste, τὰς βραδείας περιπάτους καὶ πλείονα χρόνον ἐκτεινομένους, tardas deambulationes & in longũ tempus protractas. Fo-
πυρίαι. *menta quoq;, sic enim πυρίας interpretati sumus, ex illorũ numero fuerunt, quibus febricitãtes interfecit Herodicus. πυρίας autẽ nomine intelligẽdus quiuis extrinsecus nobis incidens calor, siue ab igne siue à balneo fiat. Cæterũ rationem cur interfecerit febricitantes tot laboribus, mox indicat Hippoc. dicens: Febris enim deambulationib. multis, & omnibus id genus exercitijs quæ calorẽ auctiorẽ efficiunt, inimica existit, quod illius uehementiã mirũ in modum adaugeant. Hinc rectissime à Gal. lib. xiij. ther. meth. cap. v. dictum est: πυρέττοντος γὰρ ἤδη τοῦ κάμνοντος, οὔτε γυμνασίοις ἐπὶ δυνατὸν ἐκκενῶσαι τὸ πλῆθος, οὔτε θερμαίνουσι χρίσμασιν, οὔτε τρίψει πολλῇ, καθάπερ οὔτε τοῖς λουτροῖς. quod est: Si quidẽ iam febricitet æger, nec exercitatione uacuare multitudinem licet, nec inunctionibus quæ calefaciunt, sed neq; multa frictione, nec balneis. Porrò febris famĩ quoq; inimica est, quod siccita-*
7.aph.60. *tem febris augeat: id quod alibi etiam docet Hippoc. ijs uerbis: τοῖσι σώμασι τοῖσιν ὑγρὰς τὰς σάρκας ἔχουσι, δεῖ λιμὸν ἐμποιέειν, λιμὸς γὰρ ξηραίνει τὰ σώματα. id est: Corporibus humidas carnes habentibus famẽ adhibere conuenit, fames enim corpora siccat. His accedit quod fames, seposita etiam* D
2.aph.16. *febre, exercitijs copulari nõ possit. Nam ut in aphorismis inquit, ὅκου λιμὸς, οὐ δεῖ πονέειν, hoc est, ubi fames, laborandum non est: ita ut planè præpostera fuerit Herodici medendi ratio: neq; enim rationalem solum inueniendi remedia rationem, sed empiricam etiam obseruationem ignorauit, quando iuxta utranq; sectam nõ similia, sed cõtraria affectui lædenti functiones adhibenda sint. Proinde cum laborem labori, hoc est, noxam noxæ, malum malo addiderit, nihil mirum hæc symptomata quæ recenset subsecuta esse, nempe uenarum ruborem, liuorem, pallorem, & dolores laterum. Non sanè quod in uno quolibet hæc omnia apparuerint homine, cum impossibile sit ruborem cum liuore & pallore coniunctum esse: sed quod rubor in illo, liuor autem in alio, iuxta dissimiles affectus, uisus sit. His itaq; quibus uirtus mediocris, sanguisq; bonus erat, ubi exercitatione aut fomentatione usi sunt, uenæ rubicundæ euadebant. In quibus uero uirtus paulò imbecillior, corpusq; uitiosis refertum humoribus erat, ijs aut liuor, aut pallor uenarum fiebat. Liuor in quibus atra, pallor in quibus flaua bilis abundabat. Color enim corporis, ut*
Dolores molles. *suprà quoq; diximus, similis est humoribus qui in hoc ipso exuperant. Dolores quoque molles laterum, seu exigui, quos λαπάρας nominat, illis eueniebant. Sic uero appellat, Galeno teste, τὰς ἄνευ φλεγμονῆς καὶ τάσεως ὀδύνας, id est, eos qui inflammatione & tensione carebant. Perperàm igitur Caluus*

A tur Caluus hic λαπάρας ilia uentris interpretatus est, quando planè ad eorum quæ dicta sunt sensum, illorum mentio nihil conducat.

APHORISMVS XXV.

Os cõtinere, tacere, aurãq; cũ potu frigidã inducere, sitim extinguũt.

Hac sententia Hippoc. remedia quæ sitim extinguere possunt recenset, motus fortè ut id faceret Herodici illius inscitia, qui immodicis exercitijs, alijsq; id genus calefacientibus rebus, febricitantibus antea sitibundis, maiorem subinde sitim obrepere faciebat. Quatuor autẽ utpote præcipua hic tantum refert quæ sitim arcere possunt, quorũ primum est os continere, alterum uero tacere. Tam frequẽs enim & assidua oris cõmotio, quàm multa locutio, oris humiditatem absumunt, atq; adeò, ut experientia docet, siccitatẽ quæ sitis causa est procreant. Tertiũ quo sitis extinguitur, est frigidæ auræ inspiratio & attractio: ea enim cordis nimium in febribus alijsq; affectibus similibus calorem minus feruere efficit, hocq; nomine ne sitis immodicæ causa sit prohibet. Quartum est potus frigidus, quem nimirum et seorsim & se solo, aut unà cũ aura frigida haurire licebit: utroq; enim modo ingestus sitim extinguere potest. Præter iam dicta quies quoq; non inter postrema quæ sitim in calidis naturis extinguere ualent remedia, putanda erit. Hinc est quod alibi scribat, ἐν θερμῷ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδωρ, ἐλιννύσις. id est: In calida natura refrigeratio, aquæ potio, & quies conducunt. Porrò cum in exhibitione frigidæ multa prouidentia opus sit, quum nec omnibus, nec quouis tempore danda sit, consilium est ut ea de re Galenũ passim in therapeuticis loquentẽ audias: neq; enim opus est omnia huc transscribere. Vnum hoc prætereundum nõ erat, quod Caluus postrema huius sententiæ uerba sensu planè contrario, sic nimirũ, uentum & frigus cum potu uitare, interpretatus est. Quum autem nemo sit, qui uel primis tantum labris græcas attigerit literas, qui nesciat εἰσάγειν latinis nõ uitare, sed introducere significare, mirum certe est Caluũ id non animaduertisse & ignorasse. Sed certe homo ille nihil pensi habuit, ac quicquid in buccam uenerat, hoc sine omni iudicio & delectu effutiuit.

Sitis remedia. Os continere. Tacere. Aura frigida. Potus frigidus. B 4.par.huius libri aph.13. ἐσάγειν.

APHORISMVS XXVI.

Contemplandæ occasiones ob quas ægrotare cœperunt, siue capitis, siue auris, siue lateris dolor fuerit. Huius rei signũ dentes existunt, & cum ijs inguina.

Iterum hoc loco monet Hippoc. quo morborũ occasiones, & initia, seu loca unde morbi initiũ est (nam id proprie uocabulum ἀφορμὴ, id quod antea quoque diximus, significat) accurata opera contemplemur, ne scilicet temerè causa morbi planè incognita, aut loco affecto ignorato, remedia adhibeamus. Quàm enim ad exquisitam medendi rationem causæ morbi notitia necessaria

ἀφορμή. Causa morbi.

Aph. 17. eiusdem partis. *sit, supra abunde satis indicauimus: neque enim fieri potest, ut morbũ causa non perspecta amoueamus.* C

Locorũ affectorum notitia. *Quantum uero affectorũ locorũ cognitio ad medendi rationem conducat, nemo unquam diligentius aut copiosius Galeno nostro, in libris de ijs ipsis editis demõstrauit. Ex eo itaq; petas quae ad praesentis loci enarrationem necessaria uidebuntur: neque enim singula annotare, ne liber, qui aliàs sub manibus etiam me inuito creuit, ad immensum deduceretur, placuit. Caeterum cur affectorũ locorũ notitia ad curandi rationem necessaria sit, nulla alia ratio est, nisi quod pro naturae eorundem uarietate, curandi quoq; rationem uariari necesse sit. Cuius rei signum & argumentũ erunt dentes, & inguina. Dentes, quod interdum ob corrosionem, nonnunq; etiam inflammationem dolore afficiantur, atque adeò alia atque alia ratione à doloribus uindicentur. Sunt & aliae multae causae cur dentes doleāt, quae singulae peculiarem quandam medendi rationem, & sua quoq; remedia expetunt, ut uidere licet apud Aetiũ lib. viij. cap. xxvij. Sic inguina quoq; uarias ob causas afficiuntur: tam enim ob ulcera, aut dolores in propinqua aliqua parte existentes, uel propter uenenatos in pestifera aeris constitutione humores: ideoq; diuersam etiam curandi rationem desiderant. Si enim propter partis propinquae ulcus, aut dolorem afficiantur, tum medicamenta refrigerantia ac reprimentia desiderant. Sin ob uenenatos humores, nequaq; ne sci* D *licet illi denuò ad interiora corporis uiscera repellantur. Adeò ut uehementer erret Auicenna, qui indiscriminatim utrisq; reprimẽtia adhibere remedia docuit, quemadmodũ cap. xx. libri secundi nostrorũ Paradoxorũ fusius indicauimus. Quod autem hoc loco de dentium, inguinumq; affectibus diximus, id in uniuersum de omnibus reliquis corporis partibus dictũ esse intelligas, ita ut non tantum capitis, auris, & lateris, uerumetiam omnium aliarũ partium corporis affectarũ causas perspectas habeas. Repetitur haec sententia*

Sect. 1. *in secundo Epid. lib. ijs uerbis:* τὰς ἀφορμὰς ὁπόθεν ἤρξαντο κάμνειν σκεπτέον, εἴτε κεφαλῆς ὀδύνη, εἴτε ὠτὸς, εἴτε πλευροῦ. σημεῖα δὲ ἐφ᾽ οἷσιν ὀδόντες, καὶ ἐφ᾽ οἷσι βουβῶνες. *Et haec ratio est cur hoc loco Galeni desiderentur cõmentarij. Caluus certe similes utrobiq; scriptas sententias diuersis modis interpretatus est. Ineptissime aũt eam quā iam enarrauimus sententiā sic uertit: Capitis dolor inde uenit, aurium, lateris: signum cum dentium gingiuae turgent, tument inguina. Imperfectũ enim sensum haec illius uerba prae se ferunt. Sed satis perspecta est iam Calui in interpretando Hipp. fides.*

APHORISMVS XXVII.

Vlcera & tubercula ubi facta fuerint, febres iudicant. Quibus autem non eueniunt, & intemperies intus remanserit, his certissimae ac uelocissimae fiunt recidiuae.

Quod

A Quod hoc loco docet Hippoc. ex eorum est numero quæ ut plurimũ accidunt: neque enim semper ulcera aut tubercula in febribus facta easdem iudicant, & perfecte soluunt. Quod certe ubi contigerit, tum febres illæ longissimæ fiunt, & in multos protrahuntur dies, quemadmodũ in aphorismis ijs uerbis testatur Hippoc. ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἀποστήματα μὴ λυόμενα πρὸς τὰς πρώτας κρίσιας, μῆκος νούσου σημαίνει. quod est: Abscessus in febribus qui ad primas iudicationes non soluunt, morbi longitudinẽ indicant. Abundantia nanq; noxiorum humorũ, & non facultatis expultricis robore ac potentia, eiusmodi abscessus procreantur. Quapropter de febribus diuturnis, & quæ iam in longius tempus protractæ sunt, hæc Hippocratis sententia inaudienda erit: hæ enim magna ex parte per ulcera & tubercula iudicantur, sicut testatur Hippocrates in aphorismis, ubi ita scriptũ reliquit: ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισι ἢ φύματα ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι γίνονται. id est: Quos febres longæ exercent, his uel tubercula, uel labores in articulis fiunt. Causa uero cur hoc ipsum fiat nulla alia existit, ut Galenus etiam admonet, nisi multitudo ac crassities frigidorum humorum febres efficientium, qui longo admodum tempore ad concoctionem opus habent, ut hoc nomine par sit & tubercula, & dolores aut læsiones alias in articulis fieri.

Vlcera & tubercula non semper indicant febres.

4.aph.51.

4.aph.44.

B Cæterum si quibus febres citra tuberculorum ac ulcerum eruptiones cessant, ac relinquitur quædam in corpore intemperies, ijs certissimæ ac uelocissimæ recidiuæ fiunt. Nam ut alibi dixit Hippocrates, τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν ὑποστροφώδεα, quod est, quæ per morbos relinquuntur à iudicatione, faciunt recidiuam. Annotandũ tamen erit hoc loco, ἀκρασίαν quam intemperiem simpliciter interpretati sumus, proprie de intemperantia quæ in uictus ratione cõmittitur dici, in qua etiam significatione Politianus in Herodiano interpretando usus est. Nihil uero miri si post febris cessationem in uictus ratione delinquentibus tubercula & ulcera unà cum recidiua eueniant, quandoquidem imbecilla adhuc existente uentriculi cõcoctione, facile humorum cruditas in corpore generetur, quæ postea recidiuæ & ulcerum atq; tuberculorum causa sit. Atq; id est quod alibi dixit: ὁκόσοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐκ πυρετῶν μακρῶν γίνονται, οὗτοι σιτίοισι πλέοσι χρέονται. hoc est: Quibus tubercula aut dolores ex febribus longis in articulos decumbunt, ij plurimis cibis utuntur. Repetitur iam explicata à nobis sententia in libro secundo Epidemiωn ijs uerbis: τὰ γινόμενα ἕλκεα καὶ φύματα κρίνοντα πυρετούς. οἷσι ταῦτα μὴ προγίνεται, ἀκρασίῃ οἷσιν ἐγκαταλείπεται, βεβαιόταται ὑποστροφαὶ καὶ τάχισται. Quo nomine factum est, ut cõmentarios non adiecerit huic sententiæ Galen.

2.aph.12.

ἀκρασία.

Sect.

APHORISMVS XXVIII.

Rotunda ſputa, qualia in Pleno fuerunt, delirium portendunt. C

Haud temerè hac ſententia Hippocrates ſputum rotundum ut pernicioſum, ac delirium portendens damnat. Nam etſi materialis ueluti cauſa ſputi ſit craßities ac glutinoſitas humorum qui in cartilaginibus, quas βρόγχια (Βρόγχια.) *Græci uocant, pulmonis aggregantur, tamen ut rotundum fiat in aliquo loco, calor ipſe efficit, à quo idipſum ueluti aſſatur. Quum itaq; immodicus calor* (Delirij cauſa.) *ſputum rotundum efficiat, quid mirum Hippocratem hoc in loco dicere illud portendere delirium, quando Galeno etiam lib. ſecundo de affe. lo. cap. tertio teſte, delirium cauſa poteſtate calida efficiat? Sic in præſagiorum etiam libro ſputum rotundū ut inutile damnat. Sed præſtat uerba eius adſcribere,* 2. progn. 46. *quæ ſic habent:* πτύελον λευκὸν καὶ γλίσχρον, καὶ στρογγύλον, ἀλυσιτελές. *quod eſt: Sputum album, glutinoſum, & rotundum, inutile eſt. Inutile uero hic tanquam malum inaudias oportet, quod ſcilicet immodicū calorem pituitā aſſantē demonſtret. Vbi autem immodicus calor ſputi uiſcedini ac craßitiei cōiunctus fuerit, facile ob uaporum aſſenſum caput replere, ac efficere delirium poteſt. Sputa talia multa in Pleno uidit Hippocrates, ideo addit, qualia in Pleno fuerunt. Eſt autem omnium ueterum interpretum teſtimonio* Plenus. *Plenus locus aliquis: cuius autem ciuitatis locus fuerit, nemo illorum, nec Galenus etiam indicauit. Apud Strabonem libro ultimo, & Herodotum lib. quarto, Plyni cuiuſdam Aegypti portus mentio fit: an uero hic ſit, cum in unius tantum literæ pictura differat, nondum compertum habeo. Veriſimile tamen eſt in loco aliquo calido, qualis Aegyptus eſt, idipſum contigiſſe. Sed in re incerta, nec magni admodū momenti, non eſt cur anxiè ſoliciti ſimus.* D

APHORISMVS XXIX.

Habentes hæmorrhoides neq; laterum dolore, neq; pulmonis inflammatione, neq; depaſcenti ulcere, neq; furunculis, neq; terminthis, pariter neq; lepra, neq; uitiliginibus corripiuntur. Quamplurimi igitur intempeſtiue ſanati mox morbis iam dictis correpti ſunt, & fuerunt ſanè pernicioſi. Sic etiam quicunq; alij abſceſſus, ueluti fiſtulæ, reliquis medentur morbis. Contemplandum itaq; eſt quod à quibus morbis facta liberant, eoſdē etiā ubi præceſſerint, ne fiant prohibent.

Hemorrhoidum commoditas. *Quanta ſit hæmorrhoidum moderate, & ſua ſponte, ac naturaliter promanantium commoditas, præſens Hippoc. ſententia abunde docet. A nullo ſiquidem hic cōmemoratorum morbo capitur, cui illæ decenter emanauerint. Nam cū per eaſdem omnes corporis uitioſi humores, iam nominatos morbos procreare potentes excernantur, nihil miri eſt quod hi qui hoc modo afficiuntur, ab illis tuti ſint. Proinde etſi nonnunquam malus corporis habitus decoloratioq;,*

A loratioq́;, & aqua inter cutem, potissimum ubi immodicè profluxerint, sequatur, tamem iam nominatorũ ab Hippocrate morborum nullus accidit: inter quos sunt laterum dolor, quem πλευρῖτιν, & pulmonis inflammatio, quam περιπνευμονίαν Græci appellant. Vlcera quoq; quæ sanas adiacentes partes corrodunt & depascunt, Græcisq́; φαγέδαιναι, quasi latine dicas depascentia, nominantur. Furunculi etiã ex eorundẽ numero existunt, qui à Græcis δοθιῆνες dicuntur. Est autem δοθιὴν, Paulo lib. iiij. cap. xxiij. teste, tumor abscessũ præ se ferens, qui ex crassis humoribus in carnosis plerũq; partibus concipitur, mitis quidem cum in sola cute coit, peruicax autẽ malignusq́; ubi subter actis radicibus in superficiem erumpit. Terminthi in hoc quoq; numero habentur, qua sanè dictione Galenus in explicatione eius sententiæ tradit significari nigras enascentias in tibijs maxime factas. Sic aũt dictæ sunt, quod similitudinem in figura, colore, atque magnitudine cum terminthi fructibus habeant. Sed uerba Galeni referre præstat: τερμίνθων δὲ ὄνομα μελάνων τινῶν ἐκφυμάτων ἐν ταῖς κνήμαις μάλιστα γινομένων ἐστὶ δηλωτικὸν, ἀπὸ τῆς κατὰ σχῆμα, καὶ χρόαν, καὶ μέγεθος ὁμοιότητος τῷ καρπῷ τῶν τερμίνθων γεγονός. Sic quoque de terminthis tradit in libro de expos. antiq. dict. Hippoc. ubi ita scriptum reliquit: τέρμινθοι οἱ τῷ τῆς τερμινθί-

B νης καρπῷ παραπλήσιοι κατὰ τὸ δέρμα συνιστάμενοι παρὰ φύσιν ὄγκοι. quod est: Terminthi sunt tumores præter naturam similes terminthi fructibus in cute consistentes. Paulus uero lib. iiij. cap. xxiiij. ex Oribasij autoritate terminthum tuberculi speciem esse asserit, super quam pustula nigra emineat: hac rupta id quod subiacet desquamato simile apparet: ubi scalpello diuiseris, pus deprehẽditur. Nec aliter terminthũ describit Aetius lib. xiiij. cap. lxiij. Paulus tamen Dioscoridem Alexandreum literis mandasse ait, tereminthos cutis esse excrescentias, rotundas, nigrouirides, terebinthi fructum referentes. Quod ad uitiligines, quas ἄλφους nominãt Græci, attinet, sciendũ exemplaria nonnulla pro ἀλφοῖσιν habere αὔοισιν, sed nos primum magis esse genuinũ putamus, quod antiquus Hippoc. interpres ita legerit, et in libris de humoribus, ubi hæc quoq; sentẽtia habetur, ἴσως δὲ οὐδὲ ἀλφοῖσι, scriptum sit. Tres autem esse uitiliginis species, quemadmodũ Cornelius Celsus lib. v. cap. xxviij. docet, neminem esse qui nesciat puto. Hic eius duntaxat speciei quæ à Græcis ἄλφος, ab Auic. morphæa dicitur, mentio fit. Hæc fit ubi color in superficie tantum albus est, & ferè subasper & minime continuus, adeò ut quædã quasi guttæ dispersæ esse uideantur. Quũ itaq; & hæc ex uitioso succo procreetur, nihil mirum si hæmorrhoidibus laboranti non acciderit. Porrò cum à tot tantisq́; morbis hæmorrhoidum profluuium nos tutos faciat, non certe temerè, neque nisi necessitate urgente à medico constrin-

πλευρῖτις.
περιπνευμονία.
δοθιὴν.
φαγέδαιναι.
Terminthi.
Vitiligines.
ἄλφος.
Hæmorrhoides non temerè sanandæ.

Z

gendæ, aut prorsus amouendæ erunt. Hinc est quod dicit, quamplurimi igitur intempestiue sanati, mox morbis iam nominatis correpti sunt. Intempestiue uero curamus hæmorrhoides, si neq; sanguinẽ minuentes, neq; purganti medicamento utentes, omnes in uniuersum intercipientes claudimus, adeò ut ne una quidem relinquatur. Proinde si neq; iam dictos, neq; alios morbos eos quibus hæmorrhoides apertæ sunt inuadere cupimus, ab intempestiua illarũ sanatione abstineamus: id quod alibi etiam monuit Hippoc. dicens: αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία διαφυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγίνεσθαι, ἢ φθίσιν. quod est: A hæmorrhoidibus sanato diuturnis, nisi una seruetur, periculum est uel aquam inter cutem, uel tabem succedere. Accidit hac ratione nõnunquam ut hæmorrhoides suppressas insania quoq; sequatur, quemadmodum Alcippo accidisse quarto Epid. libro Hippoc. ijs testatur uerbis: Ἄλκιππος ἔχων αἱμοῤῥοΐδας ἐκωλύετο θεραπευθῆναι, θεραπευθεὶς γὰρ ἐμάνη. Causa uero, cur insania illarum curationem sequatur, in promptu est, non tamen ita euidens, quare hydrops aut tabes istis penitus suppreßis accidat, esse potest. Sciendum igitur impoßibile esse ut hæmorrhoides fiant, nisi propter multitudinem & craßitiem sanguinis ora quarundam uenarum aperiantur, iecinore ad ipsas reponente feculentũ & melancholicũ sanguinem. Si quis itaq; hoc iter intercludat, unà quidem in iecinore duritiem efficiet, & multitudine atq; crasßitudine grauans calorem in ipso extinguet. Si quidem igitur ab innato calore sanguis generatur, manifestum quod eo extincto non amplius generabitur, adeoq; ob sanguinis frustrationem aqua inter cutem sequatur necesse est. Si uero nonnunquam iecur potis sit multitudinem ad uenas pulmonis propellere, hic uase rupto tabidi fiunt. Recte itaq; ab Hippocrate dictum est, quod non intempestiue sanandæ sint hæmorrhoides, sed una saltem relinquenda est per quam feculentus ille sanguis euacuari queat. Neq; ab re dictum est, Et fuerunt sanè periculosi: quum enim hæmorrhoidum intempestiuam sanationẽ hi morbi secuti sint, manifestum est etiam fuisse periculosiores quàm si alia quadam occasione accidissent. Ex ijs igitur satis liquet hæmorrhoides à multis uarijsq; nos morbis liberare posse. Non est tamen quod solas hæmorrhoidas idipsum efficere posse putemus, quum etiam abscessus, ut sunt fistulæ, hoc præstare ualeant. Nam perinde ut hæmorrhoides humoris feculenti exuperantiam imminuunt, sic etiam fistulæ si in morbis quibusdam accidunt, humorum abundantiam expurgare possunt. Atq; hinc est quod in hunc modum in prognosticis scripserit: ὁκόσοισι δὲ ἀποστάσιες γίνονται ἐκ τῶν περιπνευμονικῶν νοσημάτων παρὰ τὰ ὦτα, καὶ ἐκπύουσιν ἐς τὰ κάτω χωρία, καὶ συριγγοῦνται, οὗτοι περιγίνονται. quod est: Quibus ob laborantem pulmonem abscessus iuxta aures fiunt, & in parti-

Margin notes: Intẽpestiue quando curãtur hæmorrhoides. — 6. aph. 12. — Cur aqua inter cutem, aut tabes, male curatas hæmorrhoides sequatur. — Fistulæ alios morbos sanant. — 2. prog. 64.

C

D

A *in partibus infernis suppurantur, ac fistulam efficiunt, iis secunda ualetudo contingere solet. Quum uero abscessus ac fistulæ haud secus* q̃ *hæmorrhoides morbos sanare queant, debent quoq; pariter ut illæ non intempestiue curari. Quod sanè Hippoc. præceptũ utinam nostri temporis Chirurgi probè animaduerterent, neq; tam perdite negligerent, dum inueterata ulcera ac fistulas temerè & importune sanare audent: ita enim non tam multos in perniciẽ & ad mortem ipsam præcipites darent. In fine sententiæ aliud hæmorrhoidum, abscessuum ac fistularum cõmodum annectit, hoc nempe, quod nõ tantum iam factos morbos curare, uerumetiã ne fiant, prohibere possint: ob id ut diligenter hoc à medico consideretur, admonet. Quod uero à morbis ubi præcesserint prohibere possint, iam abunde monstratum est. Reliquum est igitur ut quomodo iã factos morbos ubi illis superuenerint, sanent, ostendamus. Nemo autem idipsum rectius docet quàm Hippocrates, qui in aphorismis sic scribit:* τοῖσι μελαγχολικοῖσι καὶ τοῖσι νεφριτικοῖσιν αἱμορροΐδες ἐπιγινόμεναι, ἀγαθόν. *quod est: Atra bile & renum affectibus uexatis hæmorrhoides superuenire, bonum. Et ibidem:* τοῖσι μαινομένοισι κιρσῶν ἢ αἱμορροΐδων ἐπιγινομένων, τῆς μανίης λύσις. *hoc est: Si uarices, aut hæmorrhoides insanientibus superueneriut, insaniæ solutio fit. De abscessu &*
B *fistulis antea ex prognosticis exemplum attulimus. Cæterum etsi in hac interpretanda sententia Caluus non uno loco lapsus sit, ut quod uaros pro furunculis, pustulas pro terminthis interpretatus sit, tamen omissis omnibus aliis hoc tantũ indicabimus, perperàm illum ficosos dixisse, quos nos hæmorrhoides habentes. Ficosus enim is dicitur, qui eo afficitur morbo quem Græci* σύκον, *Latini ficum nominant. Sic autem nominant, Paulo libro tertio cap. tertio autore, eruptiones ulcerum modo rotundas, cum duritie quadam rubentes, quas dolor etiam comitatur. Fit uero hoc mali plurima ex parte in capite, nascitur tamen & in reliquo corpore, & frequenter in ano ex attritu. Hæmorrhoides uero habens est, cui uenarum ora sedem claudentium aperta habentur, sanguinemq; fundunt, id quod certe ficosis nõ contingit. Unde iterum intelligere poteris quàm ignarus rerum medicarum fuerit Caluus.*

Chirurgorũ error. — 6.aph.11. — 6.aph.21. — Ficosus. — σύκος.

APHORISMVS XXX.

Loca alterius loci noxios humores suscipiunt, atq; ab iis uel ob dolorem, uel grauitatem, uel aliud quippiam, siue quod inter se communitatem habeant, liberant.

Hoc in loco succincte Hippocrates, quapropter locus unus alterius loci morbos, humoresq; morbum efficientes suscipiat, atq; priorem ab iisdem liberet, docet. Quatuor autẽ in uniuersum recenset eius rei causas, quarũ prima dolor est, qui partem eam ad quam humores iam mutati decumbunt, occupat.

Dolor nanq; fluctiones nõ tantum cõmouet, uerumetiam attrahit. Testis est C Galenus, qui libro tertio ther. meth. cap. quarto ita scribit: τὸ γὰρ ὀδυνώμενον ἐρεθίζει τι πλέον ἐπιῤῥεῖν. id est: Quod dolet ut plus confluat efficit.
4. aph. 32. Hinc est quod & in aphorismis dixerit Hippocrates: ὁκόσοισι δὲ ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νούσων ἤν τι πονέσῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται. ἀτὰρ ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσέειν, στηρίζει ἡ νοῦσος. quod est: Quibus cõualescentibus à morbis pars aliqua doluerit, hic abscessus fiunt. Quin etiam si prius quàm ægrótassent pars aliqua doluerit, eôdem morbus firmatur.

Grauitas aut multitudo humorum

Altera causa cur ab uno loco in alium humores decumbant, est eorundem grauitas aut copia, quæ facultatẽ excretricem ut locum hunc à superuacuis exoneret, irritat. Utranq; enim idipsum posse, Galenus etiam lib. secundo cap. xi. de diffe. feb. in eum modum scribens indicat: τότε πρῶτον ἡ ἀποκριτικὴ δύναμις ὁρμᾷ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, ὅταν ἤτοι βαρύνεται τῷ πλήθει τῶν περιττωμάτων, ἢ δυσχεραίνῃ τῇ ποιότητι. quod est: Facultas excretoria tunc primum ad actionem suam excitatur, quando aut superuacuorum multitudine aggrauatur, aut qualitate molestatur. Tertio, cur noxij humores ab uno in aliũ locum transeant, multæ aliæ esse possunt causæ, inter quas medicamentũ acre existit, frictio, calor extrinsecus accedens, & alia eiusmodi quæ ex uno loco ad alium superuacua trahere possunt. Nam D thapsiam si alicui inunxeris, huic haud ita multo pòst partem illam calidiorẽ atque in ampliorem tumorem elatam conspicies, idq; non alia ratione, nisi ob acrem qua prædita est thapsia uim. Sic frictio quoq;, præsertim si modica & mollis fuerit, Paulo lib. primo. cap. xviij. teste, corporis molem eleuat, quod nimirum attrahere humores ualeat. Pari ratione si membrum aliquod iuxta ignem calefeceris, uel pice satis calida perungas, in hisce quoq; in tumorẽ partem attolli uidebis, quod calor natura ut fluxiones attrahat natus sit, quemadmodum copiosius loco antea citato Galenus explicat: quem utiq; locum qui rectius hæc quæ ab Hippocrate hic dicta sunt assequi cupit, diligẽter moneo excutiat.

Locorum communitas.

Quarto, loci unius cum altero cõmunitas, efficit ut alter alterius redundantias suscipiat. Sic in morbo laterali, quẽ πλευρῖτιν nominant Græci, quando humores morbum efficientes in costis ac earundem membranis cõtineri haud poßunt, pars aliqua ob communitatem ad pulmonem fertur, & peripneumoniam facit. A pulmone rursus ad caput, quod cum illo communitatem obtinet, multi uapores calidi transmittuntur cerebrum implentes, ac phrenitidem efficiunt. Quam nimirum cõmunitatem Hippocrates alibi ijs
7. aph. 11. insinuauit uerbis: ἐκ πλευρίτιδι περιπνευμονία, ἐκ περιπνευμονίης φρενίτις. Ita testes magnã cum pectore, mammis, & uoce cõmunitatem habent, ob id in tumorem elati tußim nonnunquã sanant. Hinc Hippoc. lib. secundo

Epid.

Epid. sect. prima sic scriptum reliquit: βῆχες χρόνιαι ὄρχιος οἰδήσαντος παύονται. ὄρχις οἰδήσας ἀπὸ βηχέων ὑπόμνημα κοινωνίης στηθέων, μαζῶν, γονῆς, φωνῆς. *Quam equidem sententiam suprà etiam interpretati sumus, ideo non est cur hic denuò interpretemur. Caluus ne uerbum unum interpretando hanc sententiã assecutus est, sed talem certe extorsit sensum, quem nec ipse nec alij intelligere possunt: sic perpetuò studet Hippoc. esse peruersor.* Par. 2. aph. 8.

APHORISMVS XXXI.

Propterea quod ad alium declinauit locum non ultra sanguis egreditur, sed talia iuxta humoris cognationem excreant.

Nihil aliud hac sententia innuere uult Hippoc. nisi quod sanguinem qui antea ex parte aliqua corporis, naribus scilicet, sede, utero, aut fistula profluxit, si ad alias partes declinauerit, non ultra sub specie puri sanguinis, sed iuxta cognati ac commixti humoris formam potius egredi monstret. Etsi autem hocipsum in multis ac uarijs corporis partibus fieri queat, hic tamẽ unius tantum, thoracis nimirum, fit mentio, ut exemplo illius etiam de reliquis iudicemus. Quum itaq; sanguis ex alijs partibus in thoracem & pulmonem declinauerit, tunc nõ ultra sub propria egreditur forma, sed iuxta cognati ac commixti sibi humoris speciẽ excreatur et expuitur: uerbi gratia, spumosus, ubi pituitosus fuerit: pallidus, ubi biliosus: niger, quãdo melancholicus: rubeus, quando serosam humiditatem sibi cõmixtam habet. Sic Galenus quoq; in lib. secundo cap. x. de crisibus ex sputi colore humoris cum sanguine cõmixti speciem cognoscere docet, dum in hunc modum scribit: πότερον δὲ φλεγματωδέστερος ἐστὶν ἢ χολωδέστερος ὁ τὴν φλεγμονὴν ἐργασάμενος χυμὸς ἐκ τῶν πτυσμάτων ἰδέας εἴσῃ. καὶ γὰρ τὰ ἀφρώδη, καὶ πυῤῥὰ, καὶ ξανθὰ, καὶ ὠχρὰ, καὶ ἐρυθρὰ, τὰ μέλανα πτύουσι. τούτων δὲ τὰ μὲν ἀφρώδη φλεγματικώτερον ἐνδείκνυται τὸ ῥεῦμα. τὰ δὲ ξανθὰ, πικρόχολον ἄκρατον. ὅσα δὲ πυῤῥὰ πικρόχολα μὲν καὶ ταῦτα, μεμίχθαι δὲ οὐκ ὀλίγον ὀῤῥῶδες περίττωμα τῇ ξανθῇ χολῇ δηλοῖ, καὶ πολὺ δὴ πλέον ἐπειδὰν ὠχρὰ πτύῃ τις. οὕτω δὲ καὶ τὰ μέλανα, μελαγχολικὸν ἐνδείκνυται τὸ ῥεῦμα, καθάπερ οὖν καὶ ὅσα τὴν χρόαν μᾶλλον ὡς ἐρυθρὰ, ἔτι πλεῖστον μὲν αἵματος. *quod est: Num uero magis pituitosus sit uel biliosus humor is qui inflammationem efficit, ex sputorum forma agnosces. Nam & spumosa, & ruffa, & flaua, & pallida, & rubea, & nigra expuunt. Ex his uero quæ spumosa sunt, fluxum admodum pituitosum ostendunt. Flaua autem syncere biliosum. Quæ uero ruffa sunt, amaram quidem & ista bilem referunt, sed non modicam serosam redundantiam cũm bile cõmisceri manifestant, et multo copiosiorẽ postquã pallida expuerit quispiam. Sic & nigra, atræ bilis fluxũ ostendunt, ueluti utiq; & quæcunq; colore ma-*

Sputum humorẽ sanguini commixtum ostendit.

gis rubea sunt plurimùm quidem sanguinis. Refertur iam enarrata à nobis C
sententia etiam in libro Hippoc. de humoribus, at nullibi à Caluo rectè interpretata est, cum tamen intellectu facilis sit, nimirum quod sanguis uenas egressus, ac in alia loca secedens, non ultra sub sanguinis synceri forma egrediatur, sed humoris sibi cõmixti speciẽ potius referat, id quod ea quæ ex thorace, cuius pro exemplo hic mentio fit, excreantur, abunde monstrant.

APHORISMVS XXXII.

Sunt nõnulli inter hos qui sanguinea expuunt, quibus opportune sanguinem auferre conuenit: alijs uero perinde atque illis haud decet. Impedimento autem sunt tempus, laterum dolor, & bilis.

Hoc in loco Hippoc. sermo est de ijs qui cruenta sanguineáue excreant, & hoc nomine duæ hæc sentẽtiæ in Asulano exẽplari debent planè copulari.
Quibus sanguinem auferre liceat, & quibus minus. *Docet uero nõnullos esse ex ijs quibus sanguinẽ opportune auferre cõueniat, ueluti sunt, quibus sanguis multus ac copiosus est, quibusq́; nondũ in alienum degenerauit humorẽ, potißimũ si uirtus ualida fuerit. Non cõuenit è regione quibus paucus est, ac quibus iã in aliũ humorẽ uersus est, uirtusq́; imbecillis. Proinde diligenter hæc ipsa in ijs qui sanguinem expuunt, expendat medicus.*
Impedimentia sanguinis minutionẽ tria. Tempus. *Tria autem quæ præ cæteris impedimento sunt, nõ tantum ijs qui sanguinem, uerumetiam alijs quibusdã, percenset. Primum est tempus plus iusto calidũ,* D
quod à sanguinis detractione nos planè auocare debet: neq; enim decet ut corpus quod iam nimio calore exiccatum est, ablatione sanguinis, qui illud humectare potest, magis siccum reddamus. Hinc in aphorismis ita ab illo præce-
6.aph.47. *ptum est:* ὁκόσοισι φλεβοτομίη συμφέρει, τούτους τοῦ ἦρος φλεβοτομέειν χρή. *hoc est: Quibuscunq; uenæ sectio confert, his uere uenam incidere oportet. Quod nimirum uer æquale sit, neq; nimio calore æstuans, neq; immodico frigore præditum. Et id impedimentũ non solum ad eos qui sanguinẽ excreant, uerumetiã ad alios omnes pertinet. Alterum quod sanguinẽ minuere pro-*
Dolor laterum. *hibet, non ad omnes, sed sanguinea tantum excreantes spectat, estq́; laterum dolor. Cæterum cum non omnis laterum dolor uenæ sectionem repudiet, uidetur de certa quadã eius specie hic loqui Hippocrates, nempe de ea quæ ex flaua bile originem ducit: hinc siquidem purgatorium potius medicamentum, nimirum quod bilem purgare poßit, q̃ sanguinis minutio conuenire putatur. Quamuis, ut Galenus etiã lib. secundo uict. acut. admonet, in morbo laterali semper magis uitanda est purgantis medicamenti administratio, quàm uenæ sectio. Vel, quod magis arridet, uult alia quadam ratione ijs qui ob lateralem morbum sanguinem spuunt, quàm ijs qui ob uenarum ruptionẽ hoc modo affi ciuntur, sanguinẽ esse detrahendũ. Diuersæ enim uenæ illis incidendæ erunt, iuxta affectus diuersitatem. Verum cum hæc quoq; sententia ex illarum sit*

B numero quæ ab ipso tantum Hippoc. recte & exquisite intelligi queat, parũ refert etiam si planè inexplicatã hanc dictionem reliqueris. Neq; enim Gal. certi quid constituere de huius intellectu uoluit. Tertiũ quod à sanguinis minutione nos in expuentibus cruenta auocat, est bilis, quæ sua acritudine uenarũ ora aperit. Id nanq; ubi acciderit, tum multo cõsultius erit ut à medicamento bilis eductiuo, q̃ uenæ sectione, curandi ratio auspicetur, maxime cum constet tum ijs quæ bilis feruorem atq; acrimoniã obtundere ualent, locum quoq; esse. Caluus hanc, ut priores etiam sententias, sua uersione penitus obscurauit. Bilis.

PARTICVLAE TERTIAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA QVARTA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Vibuscunq; tumores iuxta aures prope morbi iudicationem facti haud suppurauerint, ijs subsidẽtibus recidiua fit. Facta uero recidiua, secundum rationem B recidiuarum rursus attolluntur & permanent: haud secus quàm febrium in simili circuitu recidiuæ: atque illis spes est in articulos futuros esse abscessus.

De parotide in morborum iudicatione orta, in hac prima huius particulæ sententia Hippocrati sermo est. Nam tumores iuxta aures, qui alijs παρωτίδες dicuntur, Hippocrates interdũ, ueluti nunc, truncata loquendi formula usus τὰ παρ' οὖς, nonnunquam integra ac perfecta oratione, τὰ παρ' οὖς ἐπάρματα appellat, quemadmodum in primo Epid. libro, ubi inter cætera sic scribit: ἐπάρματα δὲ παρὰ τὰ ὦτα πολλοῖσιν ἑτερόῤῥοπα ἦν. quod est: Multis uero tumores iuxta aures instabiles erant. Hic autem de ijs potissimum circa aures tumoribus loquitur, qui aliquo antea affectis morbo, febre nimirum, accidunt. Quandocunq; igitur in aliquo morbo prope iudicationem tumores circa aures orti, priusquam suppurauerint demoliuntur ac subsident (id enim λαπάσσεσθαι Hippocrati est) tum recidiuã morbi expectare oportet. Nam cum imbecillis existat uirtus, & magna subsit humorum copia, fit ut illam quidem natura moueat, at integre expellere non possit, ideoq; tumor præter naturam circa aures ortus iterum citra suppuratione euanescit, ac ad æqualitatẽ reducitur, reliquiæq; morbi in corpore remanent, ut hoc nomine necessario recidiua fiat, morbusq; protendatur. Hinc rectissime ab eo alibi scriptum est: ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἀποστήματα μὴ λυόμενα πρὸς τὰς 4. aph. 51.

πρώτας κρίσιας, μῆκος νούσου σημαίνει. *id est: Per febres abscessus nisi* C
primis soluant iudicationibus, morbi longitudinem indicant. Porrò ubi deinceps facta fuerit recidiua morbi seu febris, tum interdũ etiam tumores circa aures denuò reuertuntur, attolluntuŕq;, idq; secundũ rationem recidiuarum: hoc est, pariter cum recidiua morbi iterum crescunt, & iisdem dierum circuitibus, ita ut quandocunq; febris reuertitur, tum etiã tumores simul redeunt, permanentq; haud secus quàm febrium in suo circuitu recidiuæ: hoc est, & tumores iuxta aures, & febres permanent, ita tamen ut tumores nunquàm abeant nisi prorsus demoliti: febres autẽ cessent, sic tamen ut suis circuitibus reuertantur. Proinde uult quidem febrem manere quo ad circuitus, & non ad continuam durationem. Et ex ijs dilucidum fit Hippocratem hic de parotidibus duntaxat loqui, qui per febres euenire solent. Cæterum quibus iam dicta accidunt, hoc est, quibus febres reuertuntur, & morbus prolongatur, ijs futuros esse abscessus in articulos spes est. Id quod confirmant ea quæ ali-
4.aph.44. *bi ab eo in hunc scribuntur modum:* ὁκόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισιν ἢ φύματα ἐς ἄρθρα, ἢ πόνοι γίνονται. *quod est: Quos febres longæ ex-*
Labores. *ercent, his uel tubercula, uel labores in articulis fiunt. Labores autẽ dolores qui abscessus sequuntur, atq; adeò per hos ipsos abscessus intelligit. Non temerè autem dixit spes est: neq; enim semper, sed magna potius ex parte hoc* D
ipsum cõtingere solet. Fit enim ut interdum crassi illi ac frigidi humores, per urinam aut alium euacuationis locũ expurgentur, ut sequenti sententia docebimur, atq; minime ad articulos decumbant. Quod si uero aliunde nõ expelluntur, tum futurum est ut in articulos decumbant, & abscedant. Amplitudo enim & concauitas facile decumbentes fluxiones suscipit. Repetitur & hæc sententia in libro de humoribus, & in libro de iudicijs, ijs uerbis: τὰ πρὸς οὖς οἷς ἀμφὶ κρίσιν γινόμενα μὴ ἐκπυήσῃ, τουτέων ἀπαλλασσομένων ὑποστροφὴ γίνεται κατὰ λόγον τῶν ὑποστροφῶν ὁμοίᾳ περιόδῳ, δὲ τουτέοις ἐλπὶς ἐς ἄρθρα ἀφίστασθαι.

APHORISMVS II.

Vrina crassa & alba, qualis Amphigenis famulo erat, in laboriosis febribus quando quarto die exit, ab abscessu liberat. Si uero ad hæc sanguis è naribus profluxerit, prorsus leuat.

Superiori sententia ab Hippocrate monstratum est, quod contingat interdum in febribus diuturnis, ut morbus per abscessus in articulos iudicetur. Hic uero, quandoquidem in uniuersum uerum non sit, quando spe illa futurorum in articulos abscessuum frustremur, ostendit: idq; exemplo famuli cuiusdam Amphigenis, quem laboriosis febribus correptũ, ab abscessu liberatum esse ait per urinæ albæ & crassæ exitum: natura enim humores frigidos ac crassos

A ac crassos ad articulos aliàs decubituros per uesicā expurgauit. Et quod hoc loco particulatim de famulo Amphigenis (nam teste Galeno, uel οἰκέτῃ, ἢ οἰκείῳ, hoc est, seruo domestico, uel amico, subaudiendum est) hoc in aphorismis generatim ac uniuersaliter dicitur in hunc modum: ὁκόσοισιν ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ καὶ λευκὸν γενόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἄρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢν δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἱμοῤῥαγήσῃ, καὶ πάνυ ταχέως λύεται. 4.aph.74. Vnde rursus abunde liquet Epidemiωn libros ante aphorismorū scriptos esse, quod quæ particulatim uarias peragrando regiones obseruauerat, in Epidemijs annotarit: ea autem quæ in uniuersum uera esse deprehendit, in aphorismorū libros transcripserit. Quod autem ad uberiorem sententiæ explicationem attinet, sciendum laboriosas febres Hippocratem nominare nō eas sanè quas frequens labor ac motus præcessit, sed eas potius in quibus laboriosus sensus existit. Laboriosæ febres. Sic alibi etiam dum ita scribit: κόποι αὐτόματοι φράζουσι νούσους. 2.aph.5. quod est: Labores sponte euenientes morbos prænunciant: labor non eius quæ fit ex motionibus immoderantiæ nomen est, sed eius qui aduenit in corporibus animalium affectus. Proinde laboriosæ febres nihil aliud sunt, nisi lassitudinis sensum inducentes: quæ cum ex crassis
B humoribus fiant, nihil mirum si per urinam crassam & albam iudicentur. Cæterum quod quarto die dicitur, pro exemplo positum est febrium lassitudinem habentium, quæ initium motionis ad urinam in die indice accipiunt. Te uero ad omnes alios dies quicūq; sunt contemplabiles & iudicatorij, transferre oportet. Nam multo certior firmiorq; est solutio quæ intium euacuationis in die iudicatoria capit. Atqui si sanguis quoq; ex naribus sufficienter profluxerit, ab abscessu prorsus leuat, non tantum inferiorum, sed etiam superiorum corporis partium. Nam etsi calor multus materiā in altum eleuans non tantum profluuium sanguinis ex naribus, sed etiam iuxta aures tumores & abscessus efficere queat, ueruntamen quia abunde promanat, fit ut penitus morbus soluatur. Quod si uero neq; per urinam, neq; hæmorrhoides, solutus morbus fuerit, tum illis abscessus in articulis futuri sunt. Caluum hic transilire non licet, qui τεταρταίοισι, non sine magno errore, quartanis interpretatus est: quasi Hippocrates quartanas febres ab abscessu liberare dicat: cum tamen τεταρταίοισι idem ualeat hoc loco, quod τῇ τετάρτῃ, id est, in quarto die, ut testatur Galenus in cōmentarijs aphorismorū, ubi sic inquit: τὸ δὲ τῇ τετάρτῃ ἐν παραδείγματι γέγραπται πρὸς αὐτοῦ. μετάγειν δέ σε χρὴ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἁπάσας ὅσαι θεωρηταί καὶ κρίσιμοι. Quorum sanè uerborum sensus antea à nobis explicatus est.

APHORISMVS III.

C

Cuidã inteſtinũ q̃d in dextra parte ſitũ eſt, ubi articulari morbo corripiebatur quietius erat, poſtquã uero ab illo ſanatus eſt, plus doluit.

Ex obſeruatione quadam colligit hoc loco Hippoc. quod dolor inteſtini, quod colon dicitur, interdum ubi articularis morbus inuaſerit, deſinat: & è regione, illo perſanato rurſus incipiat. Id certe quod ideo accidit: uitioſi humores ab inteſtinis ad articulos, & ab illis rurſus ad inteſtina, ueluti ad imbecilliores corporis partes, facileq́; ſuperuacua recipientes, repunt. Noſtris temporibus idipſum raro fieri uidetur: ſæpius uero quod colicus dolor in neruorum reſolutionem finiatur. Hinc cum non in uniuerſum quod hoc loco docet Hippoc. in omnibus cõtingat, adiecit, cuidam hocipſum eueniſſe. Proinde colicum dolorem mitiorem facere articularẽ morbum, ex eorum numero eſt quæ ſæpe accidunt, quod facillimum ſit ad inferiora decumbere humores. Verum quod articulari morbo iam abeunte & perſanato reuertatur colicus dolor, id rariſſimum exiſtit, nec niſi in pauciſſimis accidit, dum fortè medicamentis uehementer frigidis ac reprimentibus quis intempeſtiue & immoderatius

Inteſtinũ dextra parte ſitum.

uſus, ad interiora humores retrocedere cogit. Porrò per inteſtinum dextra parte ſitum, colon eſſe intelligendũ, Galeno quoq; in cõmentarijs placet, quod ſcilicet à dextris ilijs oriatur. Sic enim Paulus Aegineta libro iij. cap. xliij. D *de hoc inteſtino tradit, dicens: Colon, cum pars ſit laxioris inteſtini, à dextra ilium regione procedens, ad ſiniſteriorẽ cincturæ modo percurrit. Qui locus deſumptus eſt ex lib. quarto de uſu partium Galeni, ubi in eum modum ſcribit:* εἰς ἀριστερὰ τὸ κῶλον ἀποφύεται διὰ τῶν δεξιῶν πρότερον ἀνενεχθὲν λαγόνος. *hoc eſt: Colon ad ſiniſtra procedit per dextrũ prius ilium emerſum.*

APHORISMVS IIII.

Agaſios cum adhuc eſſet puella, crebro ſpirabat: mulier uero facta non diu à partu leui dolore correpta eſt, cumq́; magnum leuaſſet pondus, confeſtim quidem in pectore aliquid crepuiſſe uiſum eſt. Poſtridie aſthmate laborauit, coxamq́; dextram doluit. Quum uero hanc doleret, tum etiam aſthmate laborabat: huius autem deſinente dolore, aſthma quoq; ceſſabat. Expuit ſpumoſa, per initia uero florida, deinceps autem bilioſæ & tenui uomitioni aſſimilabantur. Dolores potiſſimum quando manu laboraret eueniebant. Huic allio, carne porcina, ouilla, bubulaq́; interdicere contuliſſet. Difficulter etiam ſpirantibus, clamore atq; iracundia abſtinere conuenit.

Rurſus hic hiſtoria inſerta eſt ab Hippocrate de Agaſio quadam, in qua ſingula quæ apud hanc conuerſatus obſeruauit, ordine recitat. Parum uero commodi ex eiuſmodi hiſtorijs quæ ſibi tantum in rerum à ſe obſeruatarum memoriam annotauit, ad lectores redire ſolet, quare breuiter illam percurremus.

A currremus. Agasios sanè cũ adhuc esset puella ac uirgo, necdum marito copulata uiueret (id enim κόρη Græcis est) crebrò spirabat, quod scilicet crassi ac glutinosi humores uias spirationi deseruientes occupabant, uel tuberculum fortè nondum concoctum in pulmone consistebat. Mulier tandem facta, cum iam difficulter spiraret, haud diu à partu leui dolore correpta est: neq; enim per uniuersum corpus, sed circa thoracem tantum dolorem sentiebat: cumq; magnũ leuasset pondus, aliquid crepuisse in pectore uisum est, fracto nimirũ iam, ut uerisimile est, intus tuberculo. Postridie humore qui iuxta tuberculum erat, ad asperam usq; arteriam distributo, crebra spiratio aucta est, ita ut nõ simpliciter spiratione crebra, sed iam planè asthmate laboraret. Porrò quod dextra illi quoq; coxa doluerit, id fortaßis mirum uidebitur. Non est itaq; quod putet quis coxæ dolorem planè iam postquam asthma inuasit incœpisse, cum antea coxa imbecillis existens dolore affecta fuerit. Quia tamen natura in illam, utpote in partem cæteris imbecilliorem, superuacua in thorace contenta detrusit, ideo dolor in ea uehementior factus est: id quod planè uerum esse euincunt ea quæ mox sequuntur, dum ita scribit: Quum uero hanc doleret, tum etiam asthmate laborabat: hoc est, eo tempore quo laborabat mulier asthmate, coxæ quoq; dolor illi aderat, ita ut nihil mirum sit omnia superuacua quæ circa thoracẽ detinebantur, in illam decubuisse tandẽ, & dolorem auctiorem factum esse. Coxæ itaq; tandem desinente dolore, asthma quoq; perfecte cessauit, eo quod mulier paulatim humores hos qui relicti in thorace erant, donec quod ad coxam decumbebat discuteretur, per sputum excreabat. Qualia autẽ sputa fuerint, iam refert dicens: Excreauit spumosa: quibus sanè uerbis pituitosorum humorum abundantiã Hippocrates innuit. Per exordia tamen florida expuit, quod certe ruptionis tuberculi iam recens factæ indicium erat. Quæ uero deinceps excreauit, hæc certe biliosa ac tenuia erant, ita ut mox inter initia, sanguinea, deinceps biliosa ac tenuia, tertiò autẽ pituitosa excreauerit, haud aliter quàm in alijs internis pectoris inflammationibus fieri solet, in quibus primũ omnium sanguis ferè purus, deinceps tenuia, ac ultimo crassa ac pituitosa expuuntur. Insuper cum manu laborasset, tum potißimũ illi dolores fiebant, ob consensum nimirũ partis affectæ. Nam cũ affectus in superna thoracis parte constiterit, nihil mirum si manuũ labore pars affecta plus doluerit. Sic fortè etiam factũ est ut ob consensum, quandoquidem dextra thoracis parte tuberculum ruptum sit, & rectitudinem, dextra quoq; coxa dolore affecta sit. Post hæc uictus rationẽ quæ huic mulieri, alijsq; sic affectis confert, edißerit. Abstinere siquidem illis conuenit ab esu allij, tanquam ab eo quod acre, ac corrodendi ui præditum est: carnis porcinæ, ouillæ, ac bubulæ, ueluti ualidis et cõcoctu difficilibus. In fine deniq; sententiæ

præter iam dicta alia duo annectit, quæ τοῖς δυσπνόοισι, hoc est, difficulter spi- G rantibus uitanda esse præcipit, quorum primum clamor, alterum uero iracun-
Clamor. dia existit: utrunque enim illos uehementer lædit. Clamor siquidem non tantum uasa rumpere, uerumetiam spirationis instrumenta antea affecta, eò quod
Iracundia. extensionem, calorem, & inflationem in ipsis efficiat, lædere potest. Iracundia
Part. 5. aph. 9. quoque, ut metipse infra docebit Hippocrates, calidum & humidum ad cor & pulmonem, ac alia spirationis instrumenta reuellit, ideoque difficulter spirantibus maxime fugienda. His autem exemplis innuere uult Hippocrates, illis ab omnibus acribus, concoctu difficilibus, & uitiosum in corpore succum generantibus, ad hæc extensionem ac calorem, inflationemque in respirationis instrumentis efficientibus, abstinendum esse. Et ut planè illos à prædictis arcendos significaret, usus est ad id uerbo appositissimo εἴργεσθαι, quod Græcis uetare, prohibere, interdicereque denotat. Hinc εἴργεσθαι πυρὸς καὶ ὕδατος, hoc est, aqua & igne interdici, de proscriptis dictum est. Huius uerbi significationem Caluus haud perspectam habuit, eò quod hoc loco ab allio & bubula carne, illis dolorem esse sedatum interpretatus est. Nec sine magno errore purulentis pro difficulter spirantibus uertit. Insuper ubi dicendum erat, dolores maxime fiebant cum manu laboraret, hic manu dolorem monstrauit, ineptissime interpretatus est. Lubens multa alia prætereo, quandoquidem D pigeat toties de illius hominis erratis uerba facere. Conniuendum tamen prorsus ad illa non erit, ut saltem græcæ linguæ osores inde discant, quàm periculosum sit, præsertim in re medica, ubi corpori nostro periculum imminet, fidere interpreti. Ego sanè modis omnibus cuperem Calui interpretationem esse penitus proscriptam, ne scilicet imperitioribus & linguæ græcæ ignaris errandi occasionem præberet.

APHORISMVS V.

Cui in capite iuxta aures tumor depascendo serpebat, huic alumen ustum primum adaptatum est. Habuit & alium abscessum, fortasse quia os discessurum erat, discessitque sexagesimum sub aure, uulnus uero supernè ad uerticem erat.

Est hæc quoque sententia ex earum numero quas sibi tantum in rei obseruatæ memoriam conscripsit Hippocrates. Poterit tamen & nobis usui esse, si modo ea quæ tradit diligenter expendamus. Refert autem alicui tumorem in
ἔπαρμα. *capite iuxta aures ortum fuisse, id enim ἔπαρμα significat, ut diximus in explicatione primæ sententiæ huius particulæ: ab alijs παρῶτις uocatur, quod propinquas semper depascendo partes latius serpebat: quapropter alumen ustum, quod Dioscoride lib. v. cap. ω ς ζ. autore, πρὸς νομὰς ὠφελεῖ, id est, ad ea quæ depascendo serpunt, prodesse mirum in modum potest, adaptatum est.*

A *tum est. At cum nõnihil fortè contulisset, factum tamen nihilominus ut alius abscessus erumperet, qui ita in caput grassabatur, ut ob eum os etiam sexagesimum quod sub aure erat discesserit. Sunt tamen qui sexagesimũ interpretentur pro die sexagesimo, à quo abscessus primum ortus est. Non autem ab re est quod inquit: Vulnus supernè iuxta uerticem erat: ijs enim uerbis primum innuit, uulnus hoc à superiore capitis parte ad inferiores usque depascendo progressum esse. Dehinc uulnus hoc periculo non uacasse monstrat: uulnera siquidem uerticis, ut autor est Hippoc. in eo quem de capitis uulneribus inscripsit libro, cæteris periculosiora sunt: quem sanè librum qui uulnera capitis probè curare desiderat, diligenter mõneo perlegat: nos ad alia progrediemur explicanda.*

APHORISMVS VI.

Crassiora intestina homo canis instar habet, maiora tamẽ. Pendent ex mesocolo, hoc uero ex neruis à lumbis sub uentre procedentibus.

Hanc quoq; sententiam in memoriam theorematũ quæ ad dissectionis partium corporis humani peritiam attinent, conscripsit. Nam situm atq; formã crassiorum in homine intestinorum, quæ, nomen partis toti adhibens, κῶλα κῶλα. *appellat, ostendere conatur. Dicit autem illa in homine esse talia, qualia in*
B *canibus sunt, at maiora. Proculdubio Hippocrates canes quoq; dissecuit, & quod hoc loco asserit, ita se habere comperit. Subiungit quoq;, ea ex mesocolo,* Mesocolon. *quod & mesenterium dicitur, pendere. Vbi certe animaduertendum, μεσεντέριον καὶ μεσαραῖον idem esse membrum, Galeno lib. sexto anato. admi. autore: utrunq; tamen nomen sibi ab accidentibus inditum est. Mesenterium* Mesenterium: *nanq; à situ, quod in medio intestinorũ situm sit: Mesaræon uero à peculiari* Mesaræon. *substantia appellatum est, quod omnes uenas ex iecore in ipsum descendentes unà cum uicinis arterijs & neruis complectatur. Licet autem mesocolon & mesenterium idem significent, in hoc tamen differunt, quod μεσεντέριον nomen magis est generale, quod scilicet utrisque intestinis tam tenuibus quàm crassioribus continuum sit, inq; medio illorum situm illa dorso annectit. Μεσόκωλον uero specialius existit, quod nimirum crassioribus tantum intestinis, quæ κῶλα hic, ut diximus, appellat, continuum est. Apparent itaq; in ijs aliquæ circunscriptiones, potissimumq; segregari uidentur secundum uenas quæ in illis sunt. Seorsim enim una uena in mesenterium, ut in commentarijs inquit Galenus, tenuium intestinorũ pertingit. Seorsim quoq; una in crassiorum intestinorum mesocolon scinditur. Atq; hinc est quod nostri seculi medici, mesenterium bipartitum esse membrum (sic enim loquuntur) scribant. Vnum quod in superiore parte ad ieiunum, duodenum intestinum situm est. Alterum crassioribus intestinis annexum est, & est id quod mesocolon hoc*

loco uocat. Cæterũ in hac ſententia oſtendit ſitum eius membri quod Græcis C *ἄρτημα τοῦ μεσεντερείου, καὶ μεσοκώλου, id eſt, appendiculum meſenterij dicitur. Situm nanq; eſſe circa lumbos, hoc eſt, renum regionem: ſub uentre, hoc eſt, pertingere ad unam uertebrarũ poſt ſeptum tranſuerſum, quæ uentriculo ſubiacet: id quod confirmant etiã ea quæ lib. ſexto anato. adminiſtra. ſcribit Galenus, hunc in modum: ὃ δὲ καὶ καλοῦσιν ἄρτημα μεσεντερείου συνδέσμου φύσιν ἔχον, ἀνατείνεται δὲ ἄνω προσκεκλιμένας ἔχον αὐτῷ τὰς ἀρτηρίας εἰς ἐκεῖνο τῆς ῥάχεως τὸ μέρος, ὃ μεταξὺ τῶν φρενῶν ἐστι καὶ τῶν νεφρῶν. quod eſt: Quod uero meſenterij appendiculum nominant, ligamenti naturam habet: ſurſum autem porrigitur, cui arteriæ in ea ſpinæ parte adiacent, quæ inter ſeptum tranſuerſum & renes habetur. Porrò cum appendiculum hoc ſubſtantia neruo ſimillimum ſit (quæcunq; enim ex oßibus producuntur exanguia corpora neruis ſimilia exiſtunt) factum eſt ut etiam in præſenti loco neruorum appellationem illi indiderit Hippoc. Caluus in uertenda hac ſententia mirum in modum hallucinatus eſt, quod κῶλα pro capitis oßibus interpretari auſus ſit. Etſi uero alia multa protentoſa etiam errata admiſerit, tamen ea attingere nõ placuit, quod illa lector ſtudioſus ſua cum græcis ac noſtris conferens, facile citra noſtram opem deprehendere queat. Verbum tamen ne unum quidem in hac ſententia intellexiſſe Caluũ euidentißimũ eſt.* D

APHORISMVS VII.

Hęc ſunt in quibus ægrotantibus gratificandũ eſt, ut ſcilicet cibus & potus purè conficiantur: grata etiam ſint quæ uiderint, & mollia quæ attingunt. Reliqua non admodũ lædant, & facile reparabilia ſint: ueluti frigidę exhibitio, ubi ea opus fuerit, & alia. Sic introitus medici, ſermones, figura, ueſtitus, tonſura, ungues, odores, ęgroto grati ſint.

Multa ſanè ſunt, quæ etſi ægrotantibus nõ in uniuerſum conducant, eosq; lædant, tamẽ quia ijs delectantur, ideo minime deneganda ſunt. Hinc in apho- 2.aph.38. *riſmis ſcriptum eſt: τὸ σμικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελτιόνων μὲν, ἀηδεστέρων δὲ μᾶλλον αἱρετέον. hoc eſt: Potus & cibus paulò deterior, ſuauior autem, melioribus quidem ſed inſuauibus, eſt ante-* Medici adulatores. *ponendus. Ne tamen quiſpiam, indoctißimorum medicorum more, qui adulationibus ac aſſentationibus ſeſe paßim uendunt, atq; adeò aurũ potius quàm ſalutem ægri ſitiunt, in omnibus ægroto eſſe gratificandũ exiſtimaret, Hippocrates in præſentiarum in quibus potiſſimum & quouſq; illi obſequendum ſit, ediſſerit. Proinde dexteritatem quandam, qua mediocritatem illam ne nimium indulgeat, aut penitus ægrum ab omnibus cupitis arceat, obſeruare poßit, inſitam ſibi habeat medicus neceſſe eſt. Hinc rectißime ab Hippoc. in lib. de honeſtate dictum eſt: χρὴ γὰρ ἰατρὸν ἔχειν τινὰ εὐτραπελίην προσκειμένην.*

A κεκμδύλιω. τὸ γὰρ αὐστηρὸν δυσπρόσιτον καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσι, καὶ τοῖσι
νοσέουσι. quod est: *Medicus insitam aliquam urbanitatem comitatémue ha-
beat oportet. Nam austeritatem & sani & ægri auersantur. Primum au-
tem omniũ in quo ægrotanti obsequendum erit, est, ut tam cibus quàm potus* Cibi & potus
qui illi offertur, purus ac mundus sit: sic enim auidius, maioriq; cum uolupta- munditiés.
*te eosdem assumit. Quæ autem cum uoluptate assumuntur, ea uentriculus am
plexatur, citiusq; cõcoquit. Vasa itaque in quibus offeruntur cibi & potus,
omnibus sordibus careant. Proinde medicus summo studio curet, ut ministri
& aßidentes singula pura et à sordibus mundata ægrotantibus exhibeant,
sic enim maiori cum uoluptate hæc omnia excipient. Cæterũ grata sint quoq;* Grata sint quæ
alia omnia quæ uident, ideoq; ministri adsint qui grati illis existunt, & qui- uident ægroti.
*bus cum uersari delectantur. Omnia deniq; in ædibus in quibus decumbit ita
componantur, ut uisui eorundẽ grata sint. Sic ea quæ tangunt mollia sint, mi-
nimeq; molesta. Quid multa? singula quæ uident, audiunt, gustant, olfaciunt,
& tangunt, talia sint quæ illos oblectent. Nam quod duorũ tantum sensuum
meminit, ideo factum est ut per illos reliquos etiam intelligeres. Porrò alia
extra ea quæ iam dicta sunt, in quibus ægroto gratificandum est, talia esse o-
portet quæ haud multum lædant. Quibus utiq; uerbis id innuit: si ægroto in*
B *terdum aliquid quod parum conducat dandum est, ueluti contingit ubi rem a-
liquam uehementer appetunt, tum sanè dandũ curet medicus, ubi ex eo noxã
nõ admodum magni momenti futuram esse perspectum habuerit; & si noxa
quam infert facile reparari poßit: hoc enim* εὐαναλήπτους *Hippocrati est,* εὐανάληπτον.
teste Galeno, qui significare ait, ταχέως νικῆσαι δυνάμενον τοῖς βοηθή-
μασιν, ὡς ἐπανορθωθῆναι τὴν γεγενημένην ἤδη βλάβην. *hoc est, id quod
mox à medicamentis, ut scilicet illatam iam noxam corrigant, uinci potest.
Quam sanè dictionẽ Caluus inepte & satis obscure, bene resumptũ & re-
tractum, interpretatus est. Sed hic admonendus nobis lector erit, esse quædã
exemplaria in quibus scribatur* μὴ εὐαναλήπτα: *quæ lectio si constabit, nõ
bene reficientia significabit, eritq; ea sententiæ pars ad cibos & potus refe-
renda, ut sit sensus: Cibus & potus in quibus ægro gratificamur, non bene
reficiant, ac ualenter nutriant, impura siquidem illorum corpora sunt. Hip-
pocrate namq; teste,* τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁκόσον ἂν θρέψῃς, μᾶλ- 2.aph.10.
λον βλάψεις. *id est: Corpora impura quo magis nutris, eo magis offendes.
Hoc sanè pacto* εὐανάληπτον, *à uerbo* ἀναλαμβάνω, *quod Latinis est* ἀναλαμβάνω.
reficio, recreo, ac refoueo, compositum erit. Hinc ἀναληπτικὰ φάρμακα,
id est, medicamenta quæ recreandis defectis corporibus adhibentur. Et ἀνα-
ληπτικὴ ἀναγωγὴ, *educatio uel uictus ratio uirium refocillatrix. Prior ta-
men interpretatio citra* μὴ *additionem Hippocratis menti magis quadrare*

uidetur, maxime idipsum euincente exemplo quod statim subijcitur, hoc nempe: Veluti frigidæ exhibitio, ubi ea opus fuerit. Nam ijs uerbis Hippoc. nihil aliud docere uult, nisi ut in exhibitione aquæ frigidæ id potissimum animaduertat medicus, ut si quando illa ægroto porrigenda sit, nec tamen citra noxam, ne noxa tanta ex eius potione proueniat, quæ nullis posthac remedijs uinci ac corrigi queat. Quod si itaq; corrigi potest, ægroto impense hanc desiderante, haud denegari debet. Tum uero noxã nullã quæ reparari haud queat infert, quando æger frigidæ potioni assueuit, neq; uentriculi imbecillitas, aut membri alicuius quod principatũ habet in corpore, inflãmatio affuerit, sicuti multis Galenus lib. nono ther. meth. declarat. Præter aquam frigidam & alia multa sunt in quibus ægro gratificandũ erit, quando scilicet noxam quæ reparari potest inferunt, sicut est uini potio, & huiusmodi. Concedenda enim interdum, ægro uehementer expetente, uini potio, at non nisi ubi noxa quæ ex huius potione prouenit, talis sit quæ corrigi possit. Et hoc est quod per dictionem αὔξαι, quæ χάριτες refert, insinuare uoluit Hippocrates, quasi dixisset αὔξαι χάριτες τῷ νοσέοντι. Hactenus itaq; de ijs quæ in uictus ratione, ministerio, alijsq; medico grata esse debent, recensuit. Nunc etiã quo pacto sese medicus gerere debeat ut gratus sit ægroto, ostendere conatur: decet nanq; C

1.aph.1 *ut seipsum etiam opportuna facientem exbibeat, quemadmodum alibi monet* D
Hippoc. Primum autem in quo medicus gratificetur ægroto, est introitus,
Introitus medici ad ægrum. *qui certe neq; cum strepitu, aut multo clamore, neq; indecenti gressu, qualis histrionum est, neq; superbo aspectu, sed cum ea modestia quæ uirum pruden-*
Sermões medici. *tem atq; adeò medicum decet, fiat. Alterũ in quo ægro gratificetur medicus, sermones sunt: ideoq; in primis immodicam loquacitatem apud ægrum uitet, quando in confesso sit, ægris iuxtà ac sanis molestam esse garrulitatem. Pro-*
Medicus loquax. *inde non temerè dictum est à Græcis,* ἰατρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος. *quod est: Medicus loquax alter ægrotanti morbus. Quæ igitur necessaria ad medendi rationẽ existunt, hæc tantũ medicus loquatur. Duros sub-*
Non duriter respõdẽdũ ægroto. *inde sermones caueat medicus, neq; eos qui supra modum insulsi ac ignaui sunt imitetur, qui ad quæuis interrogata ægro duriter respondent: qualem fuisse Callianacta medicũ referunt: is enim interrogatus aliquando ab ægroto num moreretur, Homerico hoc carmine respondisse dicitur:*

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων. *quod est: Mortuus est & Patroclus qui te multo melior fuit. Neq; etiam decet ut medicus serui ritu ad omnia ægrotantis uitia conniueat, aut parasiti more in sermonibus suis illi aduletur, sic enim contemptum sibi conciliabit ægrotantis. Consultum itaq; ne agrestis aut asper sit, ut odio non habeatur: neq; nimis adulans, ne scilicet contemnatur: ita enim mediocritatem ipsam assequetur. Sermones ue-*

A mones uero quos apud ægrotantem habebit medicus, eiusmodi fermè esse conuenit. Admoneat primum ægrotantẽ ut simul cum eo morbum strenue oppugnet, occinatq; sibi illud Hippocraticum: δεῖ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιοῦντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς νοσοῦντας. Et hoc quod in primo Epidemion scriptum reliquit: ἡ τέχνη διὰ τριῶν, τὸ νόσημα, ὁ νοσέων, ὁ ἰατρός. quod est: Ars medica ex tribus constat, morbo, ægrotante, & medico. Quod si itaq; unà cum eo officium suum facere pergat, optimam sibi de consequenda sanitate spem esse. Et alia ijs similia. Tertium in quo medicus ægroto gratificari debet, totius corporis figura existit, qua in introitu ac sessione uti conuenit. Ea certe talis sit, ut neq; contemptum, neq; mollitiem, neq; superbiam præ se ferat. Hinc est quod in lib. cui titulus est de honestate, sic scripserit: ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ μεμνῆσθαι καὶ καθέδρης, καὶ καταστολῆς, καὶ περιστολῆς, καὶ ἀναχωρήσιος, καὶ βραχυλογίης. quod est: In introitu meminisse oportet sedilis, decoris habitus, uestis, interrogationis, & breuiloquentiæ. Quartũ in quo medicũ ægro oportet obsequi, est uestitus: qui utiq; mediocris sit, nõ nimiũ neq; sumptuosus, ut superbiã præ se ferat: neq; sordidus, ut cõtemptũ pariat. Et certe uestitus admodum exquisitus mollitiem magnam declarat: ideoq; medici qui muliercularum more se comunt, recte Germanico uocabulo Dantzmeidlen, B hoc est, puellæ ad choream ducendam aptæ, nominantur. Sed sunt qui se alio nomine, nisi purpurati existant, pro medicis uendere non possunt: hinc recte simiæ in purpura dicuntur: præter enim uestitum, qui tamen plus iusto mollior est, nihil habent quod medico dignum sit. In summa, mediocritatem in omnibus iam dictis obseruet medicus, memor quod in humorũ mediocritate quoque consistat sanitas. Quintum in quo medicum gratificari conuenit ægroto, tonsura existit. Proinde si cognouerit medicus ægrum gaudere capillis tonsis, indeq; aliquod sanitatis ad illum redire cõmodum, facile in huius tonsurã consentiat. Sin ægrum ab ea abhorrere uiderit, neq; alicuius momenti cõmodum ex eadem cõsequi sperauerit, nequaq̃ hanc fieri præcipiat. Sextũ locum inter ea in quibus ægro gratificandum est, ungues obtinent. Tam enim morose diligens est in exigenda munditie Hippoc. ut nec nimium eminentes, nec etiam nimium deficientes ungues medici esse uelit. Sic enim in libro de medici uulnerarij munere, qui Græcis κατ' ἰητρεῖον dicitur, scriptum reliquit: ὄνυχας μήτε ὑπερέχειν, μήτε ἐλλείπειν. hoc est: Vngues neq; eminere, neq; deficere oportet. Quũ itaq; eam mediocritatẽ habuerint, tum uidentibus grati erunt, & quicquid illis tetigerint, hoc quoq; ægro minus nauseabundum erit. Sin à mediocritate illa defecerint, tum ipsi quoq;, & quicquid tetigerint ingratum erit, ac nauseam concitabit. Septimum in quo gratificari decet medicos ægrotantibus, est odor, non tantum oris, uerumetiam totius corporis. Proinde

Figura totius corporis.

Vestitus.

Tonsura.

Vngues.

Odores.

summopere cauendũ erit ne fœtore aliquo aut ingrato odore ægrotantẽ offen C *damus. Quod sanè præceptum Hippocratis negligunt in uniuersum medici illi Hungarici, qui allijs ac cepis usi, ægrotãtes inuisunt, atq; adeò tetro hoc odore illis molesti sunt. Hinc est quod ab incolis eius oppidi appositissimo uocabulo Germanicè Knoblochs Doctores, quod nunquã non allia expirent, appellantur. Et hos certe eò libentius hoc loci noto, quod sciam & à Galeno in cõmentarijs notatos esse. Cauendum quoq; medico ne per temulentiã dum ægrum inuisit, fœtorem uini exhalet, quod is non solum ægris, uerumetiam sanis detestetur. Hinc est quod Hippocrates in libro de honestate tam accurate ægrum* ἀπὸ τῶν ὀσμῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ οἴνου, χειροτέρη γὰρ αὕτη, φυγεῖν καὶ μετατιθέναι. *id est, à fœtore, uini potissimũ, qui cæteris peior est, amoueri & transferi iubeat. Si uero sunt qui hoc negligunt, similes profecto existunt Quinto medico, qui, ut refert Galenus, cum Romæ medicinã exerceret, diuitem quendam ac potentem uirum uinum olens accessit. Aegrotus uero febre cum immenso capitis dolore correptus, uini fœtorẽ ferre haud potens, iussit ut longius secederet, nam sibi molestum esse uini fœtorem. Quæ cũ modeste dixisset ægrotus, Quintus tamen nihilominus stultè illi respondens, præcepit ut fœtorem hunc uini sustineret, quandoquidem & ipse febris suæ fœtorẽ ferret: cum tamen haud simile esset, aut febrẽ, aut uinum odorare.* D *Non est itaq; cur Quintum illum imitemur, imò fœtorem omnem ægris ingratum caueamus: sic enim nobis illius amorem, atq; adeò optimam de nobis spem, quæ ad morbi amolitionem præcipua esse solet, conciliabimus. Caluus inepte & præter Hippocratis mentem postremam hanc sententiæ partem ad ægrum retulit, ita passim peruersor Hippocratis esse gaudet.*

Alliati doctores.

Quintus medicus.

APHORISMVS VIII.

Aqua ut frigida fiat minusq̃ noceat, decocta postquam est aerẽ quidem suscipiat. Vasculum uero non plenum sit, & operculum habeat.

Quum Hippocrates magnã huius libri partem sibi tantum, in earum rerum quæ peregrinando obseruarat memoriam, conscripserit, nihil mirum plerasq; sententias mutilas & imperfectas esse. Sic sanè hæc etiã sententia omni prorsus intellectu, nisi quod deest substituas, carebit. Cæterum docet hoc loco, quo pacto aqua arte quadam confici ac præparari queat ut frigida sit, & minus ægrotantibus obsit. Neq; sanè temerè, quando interdũ opus sit ut frigidam hoc modo præparatam exhibeamus, quo scilicet potanti minus noceat. Duplicẽ uerum modum ut aqua frigidior fiat, innuere uidetur. Primus est, ut aquam quam impense frigidam efficere conamur, prius decoquamus, ac postq̃ iam decocta est aeri frigido exponamus, sic tamen ut uas in quo aqua cõtinetur apertũ maneat: et minime plenũ sit, ut scilicet aerem frigidum suscipere ua-

Duplex modus præparationis aquæ frigidæ.

A pere ualeat. Decoctam autem esse prius duplici nomine conuenit. Primum, ut minus noceat: cũ nemo sit qui nesciat, omnia ea quæ per ignem decocta sunt, crudis minus nocere posse. Sic legumina, caules, semina, carnes, & omnia fermè alia quibus uescimur, antea elixantes & decoquentes, ad comestionẽ magis idonea efficimus. Decoquere autem eas potissimum aquas conuenit, quæ malignam aliquam in se habent qualitatem: ita enim minus nocebunt. Dein decoctam esse oportet aquam, quod ita uehementius ab aere frigido oppugnari possit, quod iam quàm antea fuerit per decoctionẽ reddita sit tenuior. Duplici igitur ratione citius frigesit, quod scilicet tenuior sit, aerisq; ambientis frigus in eam citius & facilius penetrare possit, & quod in aquam calidam, utpote suum contrarium, uehementius agat, illamq; ocyus alteret. Vt autem commodius aer frigidus aquam calidam penetrare queat, necesse est ut uas post decoctionem ipsam apertum sit, & minime occlusum, quo aerem libere suscipiat: id quod multo promptius continget ubi uas ipsum non plenum fuerit, sic enim aer frigidus intra spatium quod est inter aquam & operculũ receptus, aquã uehementius refrigerare ualet. Ea ratione fit etiã ut uinũ in uase quod operculo caret, facile acescat, & multo sanè citius si uas ipsum continens haud fuerit plenũ. Aer siquidem subintrans, facilius hoc in
B alienam qualitatem permutare potest. Præterea per hæc uerba, Et operculum habeat: alterũ modum præparationis aquæ frigidæ insinuat, hũc nempe. Aquam decoctam in suo uasculo detentam aliquo frigido extrinsecus circundamus, uerbi gratia, niue, aut glacie, uasq; ipsum accurate obturamus. Ita apud Pragam, Bohemiæ celeberrimum oppidum, in maximis etiam æstatis caloribus, uasi glaciem undiquaq; circũponunt, quæ suo contactu efficit ut uinũ quod hoc tempore bibitur, sit omnium frigidissimum. Hunc sanè morem sequitur hodie Illustriss. Princeps et dominus clementiss. Georgius Marchio Brandenburgensis, qui hyemis tempore collecta multa glacie, atq; in specu subterraneo ne liquefiat conseruata, illa in magnis æstibus ad refrigeranda uina, magna multorum admiratione utitur. Pari ratione uas interdum in puteo suspendimus, ut illud undiquaq; cõtingat aqua. Et hic sanè modus in Germania multis familiarissimus est, quod Germani præ cæteris nationibus frigido uino impensius delectentur. Hanc rationem præparandi aquam frigidã monstrat etiam Galenus lib. octauo ther. meth. ubi de rosaceo infrigidando uerba faciens, ita scriptum reliquit: ἐργάζεσθαι δὲ ψυχρὸν τὸ ἀγγεῖον ἐν ᾧ μᾶλλον περιέχεται κρεμῶντας ἐν φρέατι ψαῦον τοῦ ὕδατος. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰ κρουνὸς ὕδατος ψυχροῦ καταρράττει τοῦ ἀγγείου ψύχει τὸ ὑγρόν, εἰ δὲ ἔτι πλέον ἐψύχθαι βούλοιο, χιόνι περιπλάττεις αὐτό. hoc est: Efficies hoc frigidius, si uas in quo continetur in puteo suspendas ut aquam

Alter præparationis aquæ frigidæ modus.

Pragensium consuetudo.

tangat. Praeterea magis humorē refrigerat, si fons aquae frigidae in uas deci dat. Quod si largius refrigeratam cupias, niue ipsum circūdabis. Et in lib. ij. de simpl. med. facul. cap. vij. ubi de oleo infrigidando sic scribit: σκευάζομεν δὲ καὶ τοῦτο παραπλησίως τῷ ὕδατι, θερμήναντες μὲν αὐτὸ πρότερον, οὕτως ἐν ἱσταμένῳ ἀκραιφνεῖ ψυχρῷ. εἰ δὲ κρουνὸς ὑπερκείμενος ἐπ' αὐτῷ καταῤῥέοι τῷ εἴη προεστεγνωμένου δηλονότι τοῦ περιέχοντος ἀγγείου τοὔλαιον, ἔτι καὶ μᾶλλον ἂν οὕτω ψυχρότερον ἐργασθείη. ψυχρὸν δ' ἱκανῶς γίνεται, κἂν ἐπειδὰν προθερμανθὲν ἐν φρέατι κρεμασθὲν ψαῦον τοῦ ὕδατος. γίνεται μὲν γὰρ καὶ τὸ μὴ ψαῦον ψυχρὸν, ἀλλ' ἧττον. quod est: *Praeparare illud solemus haud aliter atq; aquam, nempe prius excalefacientes, ac deinde aqua mergentes summè frigida. Si uero fons imminens in ipsum decidat, uasculo nimirum cui inest oleum antè occluso, adhuc multo frigidius ita reddetur. Satis superq; etiam frigefeceris, si praecalfactū in puteum suspendas, ut aquam contingat. Quanquam quod aquam nondum tangit, frigidum item euaserit, sed minus. Caluus hanc atq; mox sequentes tres sententias ita confudit & obscurauit, ut nemo quantumuis ingeniosus has intelligere queat. Quod dicimus deprehendent qui illius somnia cum graecis, aut nostra interpretatione conferre uelint.*

APHORISMVS IX.

Ex imodica sanguinis profusione aqua inter cutē multi corripiunt.

Quod ex immodica ac copiosa sanguinis profusione ex quacunq; corporis parte facta, αἱμοῤῥαγίας Graeci nominant, hydrops fiat, hac sententia ostendit Hippocrates. Nihil enim mirum si ob multam sanguinis profusionem natiuus extinguatur calor, ac concoctio ipsa imbecillis fiat, ac sanguinis dein boni generatio impediatur. Sanguinis autem frustrationem aquam inter cutem sequi, omnibus in confesso est. Hinc est quod Galenus lib. ij. de nat. facul. ita scriptum reliquerit: πρώτη γὰρ αὕτη γένεσις ὑδέρων αἰτία, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς αἱματώσεως γιγνομένη. quod est: *Prima generandi hydropis causa ex sanguificationis defectu fit. Sed quod ex immodica sanguinis effusione hydrops fiat, in eodem loco testatur Galenus ijs uerbis:* τότε μὴ διὰ τὸν σπλῆνα, μήτε δι' ἄλλό τι μόριον, ἀλλ' ἀεὶ διὰ τοῖς ἐν ἥπατι σκίῤῥοις ὑδέρους οἴεσθαι γίγνεσθαι, τελέως ἀργοῦ τὴν διάνοιαν ἀνθρώπου, καὶ μηδενὶ τῶν ὁσημέραι γιγνομένων παρακολουθοῦντος. ἡμεῖς μέν γε χρονίαις αἱμοῤῥοΐσιν ἐπισχεθείσαις, ἢ διὰ κένωσιν ἄμετρον εἰς ψύξιν ἐσχάτην ἀγαγούσαις τοὺς ἀνθρώπους, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη τεθεάμεθα συστάντας ὑδέρους. ὥσπερ γε καὶ γυναιξὶν ἥτε καὶ ἐφ' ἑκάστῳ μηνὶ καθάρσεως ἀπώλεια παντελὴς, καὶ ἄμετρος κένωσις, ὅταν αἱμοῤῥαγήσωσί ποτε αἱ μῆτραι σφοδρῶς, ἐπεκαλέσαντο πολλάκις ὑδέρους. hoc est: Iam

B *est: Iam quod nec uitio lienis, neque alterius cuiusquam particulae, sed perpetuò ex iecinoris duritie fieri aquam inter cutem existimat, prorsus est hominis intelligentia secordis, nec quicquam eorũ quae quotidie fiunt assequentis. Siquidem ex diuturnis haemorrhoidibus suppressis, uel immodica uacuatione ad extremam frigiditatem hominem ducentibus, non semel aut bis, sed multoties iam aquam inter cutem collectam uidimus. Sicuti mulieribus quoque, tum menstruae purgationis omnimoda cessatio, tum immodica uacuatio, cum scilicet nimio sanguinis profluuio laborarunt, saepe hydropem accerserunt. Nec dissentiunt à iam dictis quae scribit lib. quinto de affe. lo. cap. sexto, quae diligens lector perlustrare poterit, si per nos citatis contentus haud fuerit. Caluus hanc sententiam prorsus omisit.*

APHORISMVS X.

Si qualia purgari oportet purgentur, tum facile ferunt.

Haec sententia in multis alijs locis ab Hippoc. repetitur, potissimum aũt in aphorismis. Videtur autem hoc loco occasionem à praecedenti sumpsisse sententia, in qua immodicam sanguinis profusionem aquam inter cutem efficere monstrauit. Ne enim medicum, donec immodicè sanguis profluat, & aeger in hydropis periculum ueniat, conniuere contingat, hic aliquod signum, in quod
B *ueluti in scopum aliquem respiciat, proponere uoluit, tolerantiae facilitatem.* Scopus euacuationis.
Vt itaque recti iudicij testimonium ferre solet tolerantiae facilitas, sic erroris, difficultas. Quousque enim infestantes humores uacuantur, eousque facile tolerabunt aegrotãtes. Si quid uero aliud, & nõ quod molestat euacuatur, tum certe male & difficulter tolerare aegrum necessarium est. Proinde si sanguinis effusionem, ex quacunque illa corporis parte processerit, aegrum moleste ferre animaduerterit medicus, tum illico hanc supprimat: ita enim aquae inter cutem periculum euitabit.

APHORISMVS IX.

In Aeno maribus & foeminis legumina assiduò comedentibus imbecillitates crurum acciderunt & perseuerabant. Atqui eruo uescentibus genua dolore afficiebantur.

Ab exemplo eorum qui in Aeno habitabant, leguminum assiduum usum esse perniciosum ostendit. Est autem Aenus, Plinio lib. quarto, cap. xi. autore, Thraciae oppidum, & ut Mela lib. secundo tradit, ab Aeneo profugo conditum. In secundo Epid. lib. sect. quarta, ubi quoque haec habetur sententia, additum est ἐν λιμῷ, *hunc in modum:* ἐν Αἴνῳ ὀσπρεοφαγέοντες ἐν λιμῷ ξυνεχέως *&c. licet Asulanum exemplar, utpote mendosissimum,* ἐν-αίμῳ *perperàm habeat. Non autem temerè* ἐν λιμῷ, *id est, in fame; adiectũ est: ijs enim uerbis summam necessitatem, quae eos qui in Aeno habitabant,* Aenus.

ut leguminibus uescerentur coegit, indicare uoluit. Cum enim oppidum hoc, C *Herodoto libro quarto teste, iuxta Hebri ostia situm sit, fertilis quoque terra illud circumiacens sit oportet, quod suis perfusionibus urbes quas alluit Hebrus fœcundissimas facere soleat. Proinde cum eius oppidi incolas ob terræ fertilitatem frumentis abundasse euidentissimũ sit, facile quisq; coniectare potest, eos non nisi summa fame compulsos esitasse legumina. Cæterum Galeno lib. primo de alim. facul. autore,* ὄσπρια καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων, ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται. *quod est: Legumina appellant ea cerealium seminũ ex quibus non conficitur panis. Hæc autem omnia esse uitiosa, alibi etiã monstrauit Hippoc. ubi sic scriptum reliquit:* ὄσπρια δὲ πάντα φυσώδεα καὶ ὠμὰ καὶ ἑφθὰ καὶ πεφρυγμένα, ἥκιστα δὲ βεβρεγμένα ἢ χλωρά, τουτέοισι δὲ μὴ χρέεσθαι εἰ μὴ μετὰ σιτίων. ἔχει δὲ καὶ ἰδίας μοχθηρίας ἕκαστον αὐτέων. *hoc est: Legumina omnia flatuosa sunt & cruda & cocta & fricta, minimũ uero macerata, uel utridia. His autem utendum non est, nisi cum cibis. Sed singula horum suum habent uitium. Cum igitur legumina omnia concoctu facilia sint, & parum nutriant, quid mirum si leguminibus uescentibus crura, utpote conuenienti alimento destituta, imbecillia fiant? Hanc quoq; rationẽ reddit Aristot. lib. primo proble. quinto, ubi quærit, cur ijs qui per famem uitioso cibo uescantur, crura tabescant. Sed* D *præstat uerba eiusdem subscribere, quæ sic habent:* συντήκονται δὲ οἱ μὲν διὰ λιμὸν διὰ τὸ μὴ ὅλως λαμβάνειν τροφήν, οἱ δὲ κακοχυλιῶντες διὰ τὸ μηδὲν ἀπολαύειν ἧς ἀπολαμβάνουσι τροφῆς. *quod est: Tabescunt quidẽ hi ob famẽ, eo quod nullum penitus capiunt nutrimentũ: illi uero uitio morbi pallent, quia eo quod assumpserunt nutrimento, perfrui nequeunt. Præterea fuerunt in Æno incolæ qui eruo potissimum uescebantur, & hi genuum dolore correpti sunt: id quod propter succi quem generat prauitatem atq; crassitiem factum est, qui ad genua, tanquam ad eas partes quæ assidue exercentur, decubuit. Et cum eruum prorsus prauum in corpore succum efficiat, factum est ut boum ac aliarũ ferarũ duntaxat, & minime hominum, nisi magna urgente fame, cibus sit. Hinc est quod Galen. lib. i. de alimen. facul. de eo ita scripserit:* οἱ βόες ἐσθίουσι τοὺς ὀρόβους παρ' ἡμᾶς, καὶ τἆλλα πολλὰ τῶν ἐθνῶν, ὕδατι προγλυκανθέντας. οἱ δὲ ἄνθρωποι τελέως ἀπέχονται τοῦ σπέρματος τούτου, καὶ γὰρ ἀηδέστατόν ἐστι καὶ κακόχυμον. ἐν λιμῷ δέ ποτε μεγάλῳ, καθὰ καὶ Ἱπποκράτης ἔγραψεν, ἐξ ἀνάγκης βιαίας ἐπ' αὐτὸ παραγίνονται. *hoc est: Boues apud nos, ut apud alias plerasq; gentes, eruo in aqua edulcato uescuntur. Homines uero ab hoc semine penitus abstinent: est enim & insuauissimũ, & uitiosi succi. Porrò interdũ in immensa fame, sicut Hippoc. quoq; scripsit, ob uehementẽ ac urgentẽ necessitatẽ ad ipsum confugiunt.*

Aeni terra fertilis.

ὄσπρια.

4. uict. acut. 86.

Erui comestio.

A *Caluus nō sine magno errore ὀροβοὺς pro piso interpretatus est: quādo in confesso sit, id quod pisum latinis dicitur, esse hoc quod græcis πίσον appellatur.*

APHORISMVS XII.

Vigilans circa exteriora manifeste calidior est, circa uero interiora frigidior. Dormiens contrà.

Nihil aliud hoc loco docere conatur Hippoc. nisi id quod etiam quibusdam alijs rerum naturalium studiosis uisum est, somnū atque uigilias secundum innati nobis caloris fieri motionem. Quemadmodū enim in uigilia natiuus calor ad exteriora diffunditur, adeoq́ illa calefacit, sic in somno ad interiora uadit, ob id tum eadem quoq́ calidiora, exteriora autē frigidiora, reddit. Caloris natiui in uigilia & somno motus. *Id uerum esse multis ac uarijs argumentis colligere licebit. Primum, dum dormimus, multis indigemus operimentis ac stragulis, hyeme potissimū, ubi ambiens aër impense frigidus est: dum uero uigilamus, nihil horū, aut paucis admodum opus habemus. Quod sanè non cōtingeret, nisi uigilantiū membra exteriora, quàm dormientium calidiora essent. Insuper in somno maior est respiratio, quod scilicet circa corporis profundum plus caloris est. Deniq́ concoctiones non tantum uentriculi, uerumetiam iecinoris & uenarum, dormientibus potius quàm uigilantibus fiunt, quod calor circa corporis interiora uer-*

B *setur. Ideoq́ uehementer errant recentiores medici, qui in uniuersum præcipiunt cœnam prandio minorem esse, cum è regione potius conueniat, ut in omnibus ferè prandium cœna minus sit: sicut multis demonstrauimus lib. ij. Paradoxorum, cap. xx.* Cœna non in uniuersum prandio minor sit. *Quod uero dormientibus interiora calidiora sint, alibi etiam ijs uerbis monstrauit Hippocrates: τὸ αἷμα ἐν ὕπνῳ εἴσω μᾶλλον φεύγει. hoc est: Sanguis per somnum interiora magis petit.* Infra par. 5. aph. 29. *Fit itaq́ hac ratione, ut in somno calor natiuus circa interiora fortior, & concoctio ipsa melior existat. Atque hinc est quod hyeme etiam, quod tum innatus calor plurimus sit, rectius concoctio procedat: id quod alibi etiam indicauit ijs uerbis Hippoc.* αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταυτῇσιν οὖν τῇσιν ὥρῃσι καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτέον, καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλεῖον ἔχουσι. τροφῆς οὖν πλείονος δέονται, σημεῖον αἱ ἡλικίαι καὶ ἀθληταί. 1. aph. 15. *quod est: Ventres hyeme & uere natura calidissimi sunt, & somni longissimi. Itaq́ per ea tempora cibi copiosiores dari debent, calorem enim innatum plurimū obtinent, unde & pleniori alimento indigent. Argumento sunt ætates & athletæ. Sic etiam illi qui crescunt, ob natiui caloris copiā pluribus nutrimentis opus habent, quemadmodum ibidem testatur Hippoc. sic scribens:* τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν, πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς, εἰ δὲ μή, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. γέρουσι ὀλίγον τὸ θερμόν, διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων

τωρς δέονται. hoc est: Qui crescunt, plurimũ caloris innati obtinent: plurimo itaq; nutrimẽto indigent, alioqui corpus absumitur. Senibus uero parum C
In uigilia interiora frigidiora. caloris inest, ob eam rem paucis quoq; fomitibus egent. Cæterũ in uigilia interiora esse frigidiora euidentissimũ argumentũ est, quod concoctionem, quæ à calore fit natiuo copioso, impedit. Impedire autem uigiliam concoctionẽ, te-
2. uict. acut. 59. statur in primis Hippoc. qui alibi sic scriptũ reliquit: ἀγρυπνίη ἰσχυρὴ πόμα καὶ σιτία ὠμὰ καὶ ἀπεπτότερα ποιεῖ. id est: Vehemens uigilia potus ciboscq; tum crudos, tum incoctos reddit. Et rursus lib. ij. de uict. ratione, ubi in hunc modũ scribit: ἀγρυπνίη δὲ ἐν μὲν τοῖσι σιτίοισι βλάπτει. quod est: Vigilia in copia ciborũ obest. Caluus certe hanc sententiam planè corrumpit, dum sic interpretatur: Quin & cum aperte uigilat languẽs, perspicito num foris caleat, intus frigeat: cum uero dormit, contrà. Nam Hippoc. nihil dubitans simpliciter pronunciat ἐμφανῶς, hoc est, ut Galen. interpretatur, φανερῶς καὶ ἐπιδήλως, id est, aperte & manifeste uigilantem circa exteriora calidiorem, interiora autem frigidiorẽ esse, adeò ut ad eam rem cognoscendam multa consideratione non opus sit.

APHORISMVS XIII.

Calidæ naturæ refrigeratio, aquæ potio, quiescq; conuẽnit.

In hac sententia Hippoc. mira quadam breuitate summã uictus rationis D
Naturæ calidæ quæ. quæ calidis naturis confert, describit. Naturas uero calidas Hippoc. appellare consueuit, nõ eas in quibus natiuus abũdat calor, sed acris potius ac mordax, qui utiq; acquisititius ac præter naturam calor est. Testis in cõm. Galenus, qui hunc in modum scribit: τὰς δὲ θερμοὺς φύσεις ὀνομάζειν ἔθος ἐστὶν αὐτῷ ταύτας καθ' ἃς οὐ τὸ σύμφυτον πλεονάζει θερμὸν, ἀλλὰ τὸ δριμὺ καὶ δακνῶδες, ὅπερ ἐπίκτητόν τε καὶ παρὰ φύσιν εἶναι νομίζει. Et in lib. x. ther. meth. ubi ita scriptũ reliquit: λέγω δ' ἑξῆς θερμὰς καὶ ξηρὰς οὐ μόνον ὅταν ἐξ ἀρχῆς ὦσι τοιαῦται κατὰ τὴν οἰκείαν κρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑστέρου γεννηθῶσιν ἐκ διαίτης θερμῆς καὶ ξηρᾶς, καὶ κινήσεως πλειόνων, ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος, καὶ λύπης καὶ χώρας θερμῆς καὶ ξηρᾶς, καὶ ὥρας θερινῆς, καὶ καταστάσεως θερμῆς καὶ ξηρᾶς. quod est: Calidas & siccas naturas uoco non solum quæ à primo ortu tales ex proprio temperamento sunt, sed etiam quæ deinceps ex calida siccaq; uictus ratione, & plurima motione, uigilia, cura, tristitia, regiõe calida & sicca, tempore æstiuo, ac cœli statu calido siccoq; fiunt. Eiusmodi igitur naturis plus iusto calidis, ea uictus ratio cuius hoc loco
Refrigeratio. Hippoc. meminit, cõfert. Primũ autẽ omniũ refrigeratio quæ fit per cibos frigida facultate præditos, sicut est lactuca, intybus, & sonchus, illis conducit. Nec minus frigida regio: quod aer frigidus inspiratus calorem immodicum mitiorem quoq; reddere queat. Sic iisdem non parum profuerit quotidie

A *dulcium aquarũ balneis, non ſemel, ſed multoties ubi uoluerint, uti: nam hæc ipſa potentia refrigerant, ut etiam teſtatur Galenus libro primo ad Glauconem, ubi de tertianæ curatione tractans, inter cætera ſic ſcribit:* λουτρὰ δὲ θερμὰ δι' ὕδατος ποτίμου, τὸ μὲν τῷ κενοῦν τι τῆς χολῆς ἀπάγοντα, τὸ δὲ τι καὶ τῇ ποιότητι μεγάλως ὀνίνησιν, ὑγραίνει γὰρ καὶ ψύχει κατὰ δύναμιν ὅσα τοιαῦτα λουτρά. *id eſt: Balnea calida ex aqua potabili, tum quia bilis aliquid uacuant, tum etiam ſua qualitate plurimũ iuuant: humectant enim ac potentia refrigerant omnia eiuſmodi balnea. Plura eius rei teſtimonia collegimus libro ſecundo Paradox. capite decimo. Alterum quod calidis naturis conuenit, eſt potus aquæ. Id quod ſanè non ita accipias, quaſi in uniuerſum illis uini uſu interdicat, cum conſtet ſatis ex iis quæ alibi ſcribit, Hippocratem in acutis etiam febribus uini potionem non prorſus damnaſſe. Dari itaq; poteſt uinũ iis naturis, at non niſi aquoſum. Hoc ſanè Galenus in cõmentariis iis uerbis innuere uoluit:* καὶ πίνειν κελεύειν ἤτοι γ' ὑδαρὲς, ἢ ὕδωρ αὐτό. *quod eſt: Et præcipiendum ut bibant aut aquoſum, aut aquam ipſam. Aquoſum uero uinum nonnullis qui tali natura præditi ſunt, eſſe propinandum, idem Galenus copioſius monſtrat libro octauo thera. method. ubi ſententiam hanc Hippocratis enarrans ita inquit:* οἶνον δὲ πίνειν γινώσκεις

B δήπου καὶ σὺ διδόντα με τοῖς τοιούτοις ἅπασι τὸν ὑδατώδη καὶ ὄψει καὶ δυνάμει. βελτίων γὰρ ὕδατος αὐτὸς τὰ πάντα τῇ πέψει συναιρόμενος, καὶ οὖρα καὶ ἱδρῶτας προτρέπων. δῆλος δ' ἐστὶ καὶ ὁ Ἱπποκράτης οὐ μόνον ἐν τοῖς ἐφημέροις πυρετοῖς, ἀλλὰ κἂν τοῖς ὀξέσι διδοὺς οἶνον, ἐξ ὧν ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξέων γράφει. περὶ δὲ τὸ ἕκτον τῶν ἐπιδημιῶν, εἴτε οὖν αὐτὸς, εἴτε καὶ Θεσσαλὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, παραιτεῖται τὸν οἶνον, οὐ μόνον ἐν πυρέξεσιν οἱ θερμοὶ ταῖς κράσεσιν, ἀλλὰ κἂν τῷ ὑγείας χρόνῳ. ἐν θερμῇ γοῦν φύσει παραινεῖ, ψύξιν τε καὶ ποτὸν ὕδωρ, καὶ ἠλινύειν, εἰ μὴ ἄρα τὸ πλείονι χρῆσθαι τῷ ὕδατι τοῦ οἴνου περὶ τὰς τοιαύτας φύσεις, ἤπερ ἀρέσκει τισὶ φαίνεται νῦν αὐτοῦ παραινεῖσθαι. *quod eſt: Vinum ipſe noſti utiq; me in omnibus eiuſmodi naturis exhibere & aſpectu & uiribus aquoſum: id enim ad omnia melius quàm aqua eſt, utpote concoctionẽ iuuans, & urinas & ſudores prouocans. Conſtat autem Hippocratem non in diariis modo febribus, uerumetiam in acutis, ex iis quæ de acutorum uictu ſcribit, uinum dare. At in ſexto Epidemiωn, ſiue ipſe ſit, ſiue Theſſalus filius eius, calidis temperamentis non modo cum febricitant, ſed etiam per ſanitatem, uinum prohibet. In calida ſiquidem natura ſuadet tum refrigerationem, tum aquæ potionem, tum quietem. Niſi fortè copioſius utendum eſſe aqua quàm uino eiuſmodi naturis ſuadere eum dixeris. Tertium quod calidis naturis cõfert eſt quies, non ea quidem quæ uniuerſam motionem ad conſuetas actiones*

Balnea aquæ dul cis refrigerant.

Aquæ potus.

Quies.

necessariam secludit, sed ea potius quæ exercitijs atque motionibus uehementibus contraria est. Proinde nihil aliud hac dictione innuere uoluit, nisi quod calidis naturis uehementia exercitia haud conducant. Testis est Galenus, qui lib. quinto de tuenda uale. locum hunc explicans sic scribit: ὄκουν δή τις ὑπὸ παντελοῦς ἀργίας ὀνινάμενος, ἀλλ᾽ ὅταν ἐλινύειν ταῖς θερμαῖς φύσεσιν ὁ Ἱπποκράτης συμβουλεύῃ, τῶν σφοδρῶν κινήσεων ἀπέχεσθαι κωλύει. *hoc est: Non igitur ex ipso in totum otio quisquam adiutus est, sed quum quietem agere calidis naturis Hippoc. suadet, uehementi motione uti uetat. Abstinere uero eiusmodi natura præditis non tantũ ab exercitijs uehementibus quæ corpus calefaciunt, sed etiam ira, cura, tristitia, & id genus alijs animi affectibus corpus exiccantibus, oportet. Caluus monstrosissimã eius sententiæ effinxit interpretationem, hanc nimirum: Si calor ille naturalis est refrigerato, loco perflato somnum capito, gelidum propinato: si uero naturaliter frigeat, foueto. Nulla enim planè hoc loco Hippocrati de natiuo calore, sed duntaxat de acri & mordaci, ut diximus, sermo est. Vt iterum luce clarius sit, Caluum in manifestissimis etiam pueriliter lapsum esse.*

APHORISMVS XIIII.

Somnus uestimentis indutum refrigerat.

Interpretes ueteres hanc Hippoc. sententiã uarijs interpretati sunt modis. Primus is est, quem nos in nostra uersione secuti sumus, quod nimirum somnus ita interdum comparari queat, ut interiora corporis refrigeret. Refrigerabit autem, quando quis uestimentis indutus, ac amiculis tectus in loco frigido dormierit: sic enim interiora corporis ob attracti aeris ambientis frigidi inspirationem refrigerari primum necesse est. Verum cum ambiẽs aer frigidus, ea quæ in extima corporis superficie existunt refrigeret, atque adeò natiuum in ijs calorem ad interiora pellat, fit ut indumentis quibusdam calefacientibus opus sit, quibus ad cutem calor reuellatur: id ubi factum fuerit, tum nõ solum per inspirationẽ frigidi aeris, uerumetiam per reuocationẽ caloris ad exteriora, quã indumenta ipsa efficiunt, corpus refrigerabitur, atque ad mediocritatem perducetur. Et iuxta hanc explanationem in hunc modum scribenda sententia erit: ὕπνος ἐμψύχει ἐπιβεβλημένῳ. *ita ut* ἐμψύχει *hoc loco unum sit uerbũ, idemque ac* καταψύχει*, quod Latinis refrigerat est, ualeat.* ἐπιβεβλημένῳ *autem ab* ἐπιβάλλομαι *participium est, quod Latinis induor significat. Potest uero et hæc sententia priori copulari, ita ut* ἐν ψύχει *sint duæ dictiones, & sermo in uniuersum talis sit:* ἐν θερμῇ φύσει ψύξις, πότον ὕδωρ, ἐλινύειν, ὕπνους ἐν ψύχει ἐπιβεβλημένῳ. *hoc est: Calidæ naturæ refrigeratio, aquæ potus, quies, in frigido loco et ab induto factus somnus, confert. Et hoc modo interpretatur Galenus sententiam.*

Somnus quando refrigeret.

ἐμψύχει.

Perutile

A *Perutile est siquidem ijs qui calidum temperamentũ obtinent, in frigido cubare loco, ut nimirum, quemadmodũ antea quoq; diximus, frigidum inspirent aerem, qui calorem per somnũ ad interiora repentẽ temperare queat. Neq; tamen satis est in frigido dormire loco, nisi corpus uestibus ac stragulis, quæ ab interioribus ad exteriora reuocare calorẽ innatũ possunt, operiatur. Adeoq; interpretatio hæc à priori in hoc tantũ distat, quod prior de omnib. indiscriminatim, hæc uero de ijs tantũ qui calida natura præditi sunt loquatur.*

APHORISMVS XV.

Profundus somnus stanti quoq; dormiendi cupiditatem affert.

Hac sententia Hippocrates modum quendam ad somnũ alliciendum nobis præscribit, quo licebit uti in ijs qui ob diuersas animi curas per integram noctem dormire nesciunt. His siquidem præcipiendũ est, ut planè per unam aut alteram noctem, & eousq; quo præ nimia dormiendi cupiditate stare uix queant, uigilent: sic enim profundo mox capientur somno. Hac sanè ratione Galenus in cõmentarijs sese quoq; usum esse scribit, multosq; mox ad somnũ se apparantes aliquandiu uigilare cogens, ut longiore posthac dormirent tempore effecit. Nusquam autem non animaduertat medicus, ut naturam non in tempestiue urgeat, sed suo potius tempore suppetias huic ferat. Caluus suo Somnus quo pacto alliciendus. Natura non cogenda.

B *more miserè hanc Hippocratis sententiam obscurauit, dum in hunc modum interpretatus est: Si cum morbo laborat, status firmusq; sit ne somnus, cum autem stat non dormitũe, soporatus ne sit. Quibus uerbis quid significare uoluerit, arbitror & Caluum ipsum ignorasse. Quo uero pacto dum æger cum morbo luctatur firmus ac cõstans somnus esse possit, non uideo, cum hoc tempore noctes omnium sint grauissimæ, & maxime insomnes: id quod alibi testatur Hippocrates ijs uerbis:* ὁκόσοισι ἡ κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, ἡ δ' ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. *Quod addit deinceps, quando autem stat non dormit &c. Hippocrati ne per somnium quidem in mentem uenit. Sed quid attinet toties tibi deliniare Caluum, qui iam nemini non notus esse cœpit.* 2. aph. 12.

APHORISMVS XVI.

Debilis uictus frigidus, ualidus uero calidus existit.

Facilis est huius sententiæ explanatio, ubi quid per uictũ primo, & deinceps quid per debilem ac ualidum uictum intellexerit Hippoc. nobis constiterit. Victum uero hoc loco nihil aliud nisi cibum & potum appellauit. Debilem uero uictum dixit cibum & potum paucum corpori præbentia nutrimentum, uel uehementem nullam qualitatem obtinentia. Validum contrà, qui priori planè contrarius est, nempe qui copiose nutrit, aut uehementi aliqua præditus est qualitate. In prima significatione usus est Cornelius Celsus, Debilis uictus. Validus uictus.

lib. ij. cap. xvij. ubi ualentem cibum esse ait, in quo plurimũ alimenti est: imbe- C
cillem è regione, in quo parum. Eius itaq; generis cibus & potus calefacere uel infrigidare posse corpora nostra, omnium euidentissimũ est. Si enim plurimum nutriunt, tum etiam calefaciunt: omne enim nutrimentũ, Galeno lib. iij. de temp. autore, quatenus nutrimentũ est, animalis calorem auget. Quod
Frigidus uictus qui. *si uero parum nutriũt, tum certe temperatura sua frigida erunt. Frigidi igitur cibus & potus hoc loco dicuntur, quod uel sua temperatura tales sint, uel quod affectum frigidum in nobis procreare queant. Sic certe lactuca & alia eius generis olera, Galeno lib. ij. de alimen. facul. teste, paucissimũ sanguinem generant: adeoq; parum nutrientia, frigidum & humidum succum proferunt. Porrò dici quoq; debilem uictum, qui neque odorem uehementem obtinet, neq; in gustu aliquam acrem, aut dulcem, aut salsam, aut amaram, aut acerbã qualitatem præ se fert, & in cõmentarijs, & alibi quoq;, ubi quid per infirmissimã ptisanam intellexerit Hippoc. explicat, in hunc modũ scribens testatur Ga-*
Lib. 1. uict. acut. cõm. 30. *lenus:* ὃ δὲ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ῥήσεως εἶπεν, ὀνομάσας ἀσθενεστάτην τὴν οὕτως ἑψημένην, εἰ μηδὲν προείρηκε περὶ αὐτῆς ὡς εὐπεπτοτάτης, ἕτοιμον ἂν ἦν φάναι πρὸς τὴν ἐν τῇ γαστρὶ κατεργαζομένην ὑπὸ τῆς γαστρός, καὶ μεταβαλλομένην. ἐπεὶ δὲ τοῦτο προείρηται, τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς ἤτοι διότι βραχεῖαν τροφὴν τῷ σώματι δίδωσιν ἀκουστέον ἐστίν, ἢ ὅτι ποιότητα μη- D
δεμίαν ἔχει σφοδράν, ὡς ἤτοι τῶν νεύρων, ἢ τῆς γνώμης ἅπτεσθαι καθάπερ ὄξος τε καὶ ὁ οἶνος. *quod est: Quantũ attinet ad id quod in fine dictionis dixit, ptisanam sic decoctam infirmissimã nominans: si nihil de probissima ipsius concoctione antea dixisset, promptum esset sermonem Hippocratis ad eam quæ in uentre fit confectionem referendũ fore asserere: quasi infirmissimam dixisset quæ in uentre & facile uincatur, & cõficiatur, & permutetur. Atqui quoniã id prædixit, infirmitatem illius intelligere oportet, quòd uel paucum corpori præstet nutrimentũ, uel quod nullam habeat uehementẽ qualitatem, ut uel neruos, uel mentem ferire possit, perinde ut acetum atq; uinum. Hactenus Galenus. Quicunq; igitur cibi aliqua uehementi qualitate præditi sunt, hos calefacere certũ est: sicuti contrà refrigerare, qui illa penitus carent, quemadmodũ copiosius docet lib. iiij. de simpl. med. facul. Galenus.*

APHORISMVS XVII.

Aquarum per se natarum tempestiua quidem quæ ab æthere, aut cum tonitru delabitur: quæ uero procellosa, mala existit.

In hac dictione Hippocr. de aquis per se & naturaliter natis, quas ipse
ὕδατα ἀτεχνέα. ὕδατα ἀτεχνέα, *hoc est, nulla arte paratas, nominat, agit. Neq; enim artificialem aliquam præparationem obtinent, sed tales suapte natura sunt.*
αὐτοφυέα. *Adeoq;* ὕδατα ἀτεχνέα *hoc loci Hippocrati sunt, quæ ab alijs* αὐτοφυέα

A φυέα, id est, sua sponte productæ uel prouenientes, dicũtur: ueluti sunt quæ ex terra scaturiunt, aut in paludibus, stagno, fluuioq́ continentur, aut per imbres decidunt. Ideoq́ per hanc dictionem ἀτεχνέως, omnes aquas artificialem præparationem habentes secludit. Inter autẽ aquas per se natas, & nulla arte confectas, unam duntaxat speciem hoc loco recenset, eam nimirum quæ Græcis ὄμβριος, Latinis uero pluuialis uocatur. In hac sanè specie melior ὄμβριος.
est quæ tempestiue, hoc est, conuenienti anni tẽpore decidit, sicut est quæ æstatis tempore ab æthere, aut cum tonitru delabitur. Proinde ὡραῖος hic Hippocrati est ea aqua pluuialis, quæ, ut Galenus etiam interpretatur, κατὰ τὴν προσήκουσαν ὥραν γίνεται, id est, conuenienti fit tempore. Conueniens autem tempus est, ut idem testatur Galenus, ὃ κατὰ τὸ μέσον θέρος, hoc est, quod in media æstate est. Est itaq́ ὡραῖον ὕδωρ, id est, tempestiua aqua, nihil aliud, nisi aqua pluuialis quæ in media æstate demittitur. Nam Græci id potissimum anni tempus ὥραν nominant, quod in illo fructus fugaces, quos ὡραίους uocant, ad perfectionem uenire contingat. Cuius rei testis est Galenus in cõmentarijs, ubi sic scribit: οἱ Ἕλληνες μάλιστα τοὺς καιροὺς τούτους ὥραν ἔτους ὀνομάζουσιν κατ' ἐξοχὴν, ὅτι ἐν τῷ τοὺς ὡραίους ὀνομαζομένους καρποὺς τελειοῦσθαι συμβαίνῃ. Et in lib. secundo de alimen. facul. ubi ita

Aqua pluuialis quæ melior.

ὡραῖον

B scriptum reliquit: ὥραν ἔτους ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ μεσοῦντι τὴν τοῦ κυνὸς ἐπιτολὴν γίγνεσθαι συμβαίνει. χρόνος δ' ἐστὶν οὗτος ἡμερῶν τεσσαράκοντα. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν χρόνον ἅπαντες εἰσὶν οἱ ὡραῖοι καλούμενοι καρποί. quod est: Horam anni id tempus appellant Græci, in cuius medio caniculam oriri contingit. Tempus autem hoc per quadraginta dierum spatium durat, quo utiq́ tempore omnes horæi fructus uocati proueniunt. Aqua itaq́ tempestiua, æstatisq́ tempore demissa, uel ab æthere, hoc est, sereno cœlo, aut cum tonitru descendit. Videmus enim haud raro æstatis tempore cœlo ipso magna ex parte adhuc sereno fieri imbres, quod certe alijs temporibus, in quibus plerunq́ cœlũ planè caliginosum ac nubilũ pluuioso tempore existit, minime fieri solet. Aethera igitur Hippocrates, quemadmodum alij ueteres, appellat ambientem exquisite purum, haud aliter quàm nubilũ, aera. Cuius rei testis est Galenus, in explicatione huius sententiæ sic scribens: καλεῖν ἔθος τοῖς παλαιοῖς ὅταν μὲν ἀκριβῶς καθαρὸν ᾖ τὸ περιέχον ἡμᾶς αἰθέρα. τὸ δ' ἀχλυῶδες ἢ νεφῶδες ἀέρα. Est autem aqua æstatis tempore sereno & puro cœlo delapsa tempestiua, atq́ adeò bona, eo quod sol tenuissimas leuissimasq́ aquæ partes attrahat, et sua caliditate conficiat: id quod confirmant ea quæ scribit Paulus lib. primo cap. I. in hunc modum: Porrò imbriũ aqua, autore Hippocrate, leuissima est, dulcissima, limpidissima, tenuissimaq́, eò quod sol leuissimum & tenuissimum

αἰθήρ.

ἀήρ.

attrahat. Et paulò post: Inter imbrium aquas, tempestiua seu æstiua quæ cum tonitru decidit, præstantior est, quàm procellosa. At quæ ex glacie & niuibus defluit, insaluberrima est: siquidem ea congelascente tenuiores partes omnes exprimuntur. Est & aqua quæ cum tonitru demittitur bona, propter interclusum ignem, qui nube rupta & in pronũ soluta apparet: hic enim tenuiorem eam efficit aquam. Inter aquas autem pluuiales pessima est procellosa, & cum nimbis delapsa: hæc enim ex frigido ac crasso aere suam constitutionem habet, accedente etiam frigidorum uentorum impetu, tenuiores eius partes exprimentiũ. Hinc cum frigus omnes partes tenues exprimat, & crassas tantum compingat, meritò certe aqua procellosa ab Hippocrate tanquam omnium pessima damnatur. C

Aqua cum tonitru demissa bona

Aqua procellosa mala.

APHORISMVS XVIII.

Tam aqua, quàm uigilia, cibi appetentiam efficit.

Hoc in loco admonet nos Hippocrates, tam aquam quàm uigiliam ipsam ciborũ in nobis appetentiã procreare posse. βορὸν nanq; dixit Hippoc. quicquid appetentiã excitare potest. Græci enim in uniuersum uocant eos qui multa comedunt, βοροὺς, id est, edaces & πολυφάγους. Testis in commentarijs Galenus, qui inter cætera sic scribit: καλοῦσι καὶ νῦν ἔτι συνήθως οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀσίαν ἅπαντες ἕλληνες ἀνθρώπους βοροὺς, τοὺς πολλὰ δυναμένους ἐσθίειν. *Cæterum cur aqua & alia omnia facultate frigida prædita, nimiam cibi appetentiam efficiant, docet Galenus libro primo de sympt. causis, ubi ita scriptum reliquit:* Ἡ τοίνυν εἰς μὲν τὸ πεινῆν οὐ σμικρὸν ἡ ψύξις τῆς κατὰ τὴν γαστέρα συντελεῖ, κενά τε γὰρ ἐργάζεται τὰ σώματα, καὶ τοὺς χιτῶνας αὐτῶν συνάγουσά τε καὶ σφίγγουσα πρὸς τὴν ὄρεξιν ἐπεγείρει. τοῦ δὲ μὴ πεινῆν ἐν τοῖς μάλιστα συνεκτικοῖς αἴτιον ἡ θερμότης ἐστὶ, τὰ μὲν στερεὰ σώματα ἐκλύουσα, καὶ πρὸς τὴν ὁλκὴν ἀτονώτερα κατασκευάζουσα. τὰ δὲ ὑγρὰ τῷ χεῖν ἐπιπλέον ἐκτείνουσα. *quod est: Itaq; ad excitandam famem frigus in uentriculo non parũ confert: nam & uacua reddit corpora, ac tunicas ipsorũ cogens constringensq; appetentiam excitat. Inter uero potissimas ac cõtinẽtes causas quibus fames impeditur, calor existit: quippe qui solida corpora dissoluit, & ad attractionis functionẽ reddit imbecilliora: humida uero fundendo supra modum extendit. Ex quibus sanè uerbis manifestum fit omnia frigida appetentiam efficere, calida autem hanc potius impedire, ac prorsus extinguere posse. Atque hinc est quod Galenus cap. lxij. artis medicinalis, calidiorem natura uentriculũ melius quidem concoquere quàm appetere, frigidiorem autem ad appetendũ quidem plurimum uigere, ad concoquendum uero minime, scribat. Et quod frigida appetentiæ immodicæ causa sint, caninus dictus appetitus satis ostendit: qui certe ob acidi acfri-* D

Βορὸν.

Immodicæ ciborum cupiditatis causa.

Caninæ appetentiæ causa.

B ac frigidi humoris uitium, uentriculū mordicus infestantis, ut plurimum fieri solet, quemadmodū loco iam citato Gal. ijs edocet uerbis: μία μὲν τῶν αἰτιῶν τῆς κυνώδους ὀρέξεως ἐστὶν ἡ ὀξώδης κακοχυμία. Porrò uigilia quoq; ipsa, maxime ea quæ insanis fit corporibus, & ijs præcipue quæ nocturnis laboribus exposita sunt, haud secus q̃ aqua frigida appetitum efficere potest. Calor siquidem tum à profundo corporis ad extimas eiusdem partes reuocatus, copiosam in his faciens exhalationē, efficit ut eædem à uicinis partibus nutrimentum ad sese alliciant, ut impleatur id quod inanitum est: mox illæ rursus ex sibi uicinis, ac tertio loco hæ ex sibi propinquis: ita ex proxima quaq; parte facto semper celeri tractu, perinde atq; in choro quopiam, quousq; tandem uenæ ad uentriculum productæ inanes euadant, quæ & ex ipso uentriculo ad se trahunt mulgentes ac sugentes, ueluti stirpium radices in terram demissæ. Ventriculus itaq; suctionem illam nō ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium cibum exquirit, atq; adeò appetentia creatur. Ea uero uigilia quæ fit dum partem unam noctis dormimus, alterā uero uigilamus, nequaquam appetentiam excitat, sed eandem potius impedit, quod nimirum uirtutem dissoluat ac deijciat, ita ut neq; appetitus neq; concoctio, & quæ hanc sequuntur actiones meliores fiant.

Vigilia cur appetentiam efficit.

B APHORISMVS XIX.

Calidam admodum naturam, in calido anni tempore, cubile in frigido loco situm impinguat: in calido uero extenuat.

Quotquot fuere ueteres Hippocratis interpretes, hi in uniuersum omnes ἐνθέρμῳ unam esse dictionem consenserunt: nec naturam τῆς ἐνθέρμου esse aliā nisi πολυθέρμους, hoc est, impense calidam dixerunt. Hinc itaq; naturæ, cum facile extenuetur, potissimum calido anni tempore, Hippocrates aliquo modo succurrendū esse, ne planè corporis uires dissoluantur, hoc loco monet. Prompte uero dissolui ac extenuari hæc corpora, nemo est qui nesciat: quod copia caloris, defluxus immodici causa sit, maxime ubi tēpus calidū accedens, defluxum ac inanitionē iuuerit. Vt igitur immodica corporis resolutio prohibeatur, opus erit ut æstatis tempore, ubi ambiens nos aer quoq; impense calidus est, tali natura præditus in frigido cubili dormiat: quod ita extima cutis superficies ab ambiente frigido constringatur ac coarctetur, atq; adeò nimia difflatio corporis prohibeatur. Cum autem hoc pacto meatus cutis constringantur, fit ut nulla corporis difflatio fiat, & necesse sit ut corpus hac ratione impinguetur, quandoquidem calor circa interiora uersatus, optimas omnes concoctiones efficiat. Per frigidum uero cubile, quicquid corpus extrinsecus infrigidare ac constringere, eiusq; dissolutionem impedire potest, intelligendum uenit. Sic olea, atque unguenta frigida & adstringendi ui

ἔνθερμος φύσις.

Calidæ naturæ prompte extenuantur.

prædita, hoc quoq; nomine cōprehensa erūt. Quod si uero prædictis iam duobus, nempe calidæ naturæ, calidoq; tempori, tertiū quod calefacere potest, calidum nimirum cubile, accesserit, tum corpus distabescere ac prorsus extenuari oportet: neq; enim fieri potest quin à tribus calidis corpus immodicè uacuetur. Proinde nihil aliud præscripta iam sententia Hippocrates innuere uolut, nisi quod utile admodum sit ei qui calida admodum natura præditus sit, ut in frigido cubili & strato cubet, nam sic impinguabitur. Quod si autem in calido aere dormierit, tum certe magis extenuabitur. Et hanc esse Hippoc. sententiam, in cōmentarijs quoq; ijs uerbis testatur Galenus: ὠφέλιμον δεῖ τῇ πολυθέρμῳ φύσει καὶ θερμὴν ὥραν ἐν ψυχρᾷ κοίτῃ κοιμᾶσθαι, παχυνθήσεται γὰρ οὕτως. ἐν θερμῷ δὲ ἀεὶ κοιμᾶσθαι λεπτυνεῖ. *Caluus, more suo, hanc quoq; sententiam nō recte reddidit. Quid enim ijs uerbis absurdius, aut quid obscurius dici posset? Cum quis natura calidus, calidoq; anni tempore, loco perflato frigidóue cubat, cum calido emaciatur. Nemo sanè quid portendat inepta hæc Calui uersio, coniectare potest, quandoquidem nec ipse Caluus quid dixerit perspectum habeat.* C

APHORISMVS XX.

Sanitatis studium est nō satiari cibis, & impigrum esse ad labores.

Sanitas corporis — *Quum corporis sanitas maximum bonum sit: neque enim diuitiarum ulla gratia, aut liberorū, aut regnorum, demumq; uirtutes nec utiles, nec conferentes esse absq; sanitate possunt: haud temerè hoc loco Hippoc. summam totius* D

Sanitatis studiū in duobus potissimum situm est. — *quæ ad tuendam ualetudinem spectat uictus rationis, duabus potissimum rebus complexus est, ne scilicet ad satietatem usq; impleamur, neq; ad exercitia pigri simus. In his itaq; rebus studium ac meditatio, seu exercitatio (id enim* ἄσκησις *hoc loco Hippocrati significat) sanitatis sita est. Præstat igitur*

Cibis ne satiemur — *omnium primo ad sanitatem tuendam, ne cibis satiemur, id est, ne usq; ad satietatem cibos ingeramus: fieri enim non potest quin ubi palato gratificatus fueris, corpus graues. Hinc est quod ingurgitationem illam gulæq; intemperantiam, tot morbi sequantur. Proinde ut* ἀκορείη, *hoc est, insatietas, ubi nimirum mediocritate quadam cibus ingeritur, ad sanitatem optima est, ita*

ἀκορείη.

2. aph. 17. *rursus satietas pessima. Ideoq; recte alibi ab Hippocrate dictum est,* ὅκου ἂν τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων ἐσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιέει, δηλοῖ δὲ ἡ ἴησις. *quod est: Vbi plus cibi præter naturam ingestū est, id morbum facit. Cum itaq; sanitas ipsa in mediocritate consistat, necesse siquidem est ut omnes immoderantias is cui sanitatis studium est, caueat. Inde est quod in aphorismis*

2. aph. 4. *dixerit Hippocrates,* οὐ πλησμονή, οὐ λιμός, οὐδ᾽ ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν ὅτι ἂν μᾶλλον τῆς φύσιος ᾖ. *hoc est: Non satietas, non fames, non aliud quicquam bonum est quod naturam excedit. Modis itaq; omnibus annitamur ut hodie*

A *ut hodie ſiccibos atq; potus ingeramus, quo cras maiori cupiditate eoſdem appetamus, atq; adeò ſuauius agamus: memores ſanè Timothei illius, cuius Plutarchus in libro de tuenda bona ualetudine meminit: qui cũ ſuperiore die in Academia apud Platonem cœnaſſet, muſicam tenuemq; cœnulam, dixiſſe fertur, qui cœnaſſent apud Platonem, eos poſtero quoq; die ſuauiter agere. Præterea quemadmodum cibi parcitas ad ſanitatem tuendam nõ parum momenti adfert, ita etiam exercitiorũ quoq; mediocris uſus. Cuius rei teſtis eſt Galenus in lib. de cibis boni & mali ſucci, ubi ita inquit:* μέγιστον γὰρ κακὸν εἰς ὑγείας φυλακὴν ἡσυχία παντελὴς τοῦ σώματος, ὥσπερ καὶ μέγιστον ἀγαθὸν ἡ σύμμετρος κίνησις. *id eſt: Ad ſanitatem tuendam maximum nocumentum affert omnimoda corporis quies: perinde atq; maximum cõmodum moderatum exercitium. Plutarchus quoque libro paulò ante citato hanc Hippocratis ſententiam referens, exiguo paſtu contentos, & impigros ad labores eſſe, eos qui bonam ualetudinem tueri affectant, monet. Sed uerba illius ſubſcribere placet, quæ ſic ſe habent:* οὐ χεῖρον δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν προεπισκοπεῖν δίαιταν. ἂν γὰρ ἐν πόσεσι, καὶ προσφοραῖς, ἤ τισι πόνοις καὶ ἀξίαις ἑτέραις τυγχάνωμεν γεγονότες, τὸ δὲ σῶμα μηδεμίαν ὑποψίαν παρέχῃ, μηδὲ προαίσθησιν ὅμως αὐτοὺς δεῖ φυλάττεσθαι καὶ προ-

B καταλαμβάνειν, ἐκ μὲν ἀφροδισίων καὶ κόπων ὄντας ἀναπαύσει, καὶ ἡσυχίᾳ, μετὰ δὲ οἴνωσιν καὶ συμπεριφορὰν, ὑδροποσίᾳ, μάλιστα δὲ τροφαῖς κεχρημένους ἐμβριθέσι καὶ κρεώδεσιν ἢ ποικίλαις ὀλιγοσιτεῖν, καὶ μηδὲν ὑπολιπεῖν περιττώματος πλῆθος ἐν τῷ σώματι. καὶ γὰρ αὐτὰ ταῦτα δι᾽ αὑτὰ πολλῶν αἴτια νόσων ἐστὶ, καὶ προστίθησι ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ὕλην καὶ δύναμιν. ὅθεν ἄριστα λέλεκται, τροφῆς ἀκορεῖν, καὶ πόνων ἀοκνεῖν, καὶ σπέρματος οὐσίας συντήρησιν, ὑγιεινότατα εἶναι. καὶ γὰρ αἱ περὶ τὰς συνουσίας ἀκρασίαι τῷ μάλιστα τὴν δύναμιν ἐκλύειν ὑφ᾽ ἧς ἡ τροφὴ διαπονεῖται, πλεῖον περίττωμα ποιεῖται καὶ πλῆθος. *quod eſt: Non inutile fuerit ut noſtram ipſorum uictus rationem ſeorſim penſitemus. Nam ſi fors tulerit ut compotationibus, aut cibi aſſumptionibus, aut laboribus aliquibus, aut alioqui parũ moderatis rebus interfuerimus, neq; corpus interim ullam morbi ſuſpicionem, aut præſenſionem præbeat, nihilo ſecius tamen nos cauere & præoccupare conueniet, ut poſt uenerea ac fatigationes, otium & requiem adhibeamus, poſt temulentiam & compotationem aquam potemus. Maxime uero ſi cibis uſi ſimus oneroſis ſolidiſue, puta carnium, aut uarijs, tum oportebit exiguo cibo contentos eſſe, neq; ſuperuacui copiam in corpore reliquam facere. Siquidem ut hæc ipſa per ſe multorum morborum ſunt cauſæ, ita alijs cauſis materiã ac uim adiungunt. Proinde optime dictum eſt illud, cibis haud ſatiari, impigrum eſſe ad laborem, genitale ſemen conſer-*

Moderatæ exercitationis ad ſanitatis tutelam cõmoditas.

uare, res esse longe saluberrimas. Etenim coitus immodicus propterea quod G
maxime uim eam dissoluit qua cibus concoquitur, plurimũ superfluitatis & redundantiæ gignit. Aristoteles deniq; in problematis, uniuersam bonæ ualetudinis rationem in cibi parcitatem, & laboris mediocritatem, ijs uerbis refert: διὰ τί ὑγιεινὸν τὸ τῆς τροφῆς μὲν ὑφαιρεῖσθαι, πόνων δὲ πλείω; ἢ ὅτι τοῦ νοσεῖν αἴτιον περιττώματος πλῆθος. τοῦτο δὲ γίνεται ἤτοι τροφῆς ὑπερβολῇ, ἢ πόνων ἐνδείᾳ. *hoc est: Cur cibum quidem subtrahere, laborem uero augere, ad ualetudinẽ tuendam confert? an quia causam ægrotandi excrementorum multitudo obtinet, quæ tunc certe fit, cum aut cibus superest, aut labor deest. Caluus hanc Hippocratis sententiam non minus breuem ac uenustam, quàm ad tuendam ualetudinem summè necessariam, cum esset satis aperta, sua interpretatione effecit obscurißimam. Neq; enim Hippocratis mentem exprimere eiusdem uersio, quæ talis est, uidetur: Sanitatem exercitatio facit, desidia labores & mala. Cibis non repleri, appetentiam facit. Etsi enim utrunq; uerum sit, tamen ultimum longe alia ratione ab Hippocrate dictum est. Quis enim est qui nesciat, cibis non repleri appetentiam efficere? Sed id Hippocrates eo loci haud docuit, sed hoc potius, quod studium sanitatis sit, cibis non usq; ad satietatem impleri, & impigros esse ad exercitia obeunda.* D

Sect. 1. prob. 47

APHORISMVS XXI.

Siti leui quæ inter uigilandum orta est, somnus remedio erit: ei uero quæ ex somno accidit, uigilia.

Non in uniuersum siti ex uigilia ortæ, somnum: nec ei quæ ex somno accidit, uigiliam remedio esse, ut Caluus interpretatus est, Hippocrates dixit: sed tantum leui ac modicæ, quam ἐπιπόλαιον *nominauit. Est autem ea, Galeno etiam in cõm. teste, quæ non à toto corpore, neq; magno aliquo earum quæ circa uentriculum sunt partium affectu fit, sed ea potius quæ propter loca per quæ ex ore in uentriculũ humidum fertur, exiccata aut uehementer excalfacta sunt, oritur. Verba Galeni sic habent:* ἐπιπόλαιον δίψαν ἀκουστέον δεῖ τὴν πάνυ σμικρὰν, ἥτις οὔτ᾽ ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος οὔτ᾽ ἀπὸ μεγάλης διαθέσεως γίνεται τῶν κατὰ γαστέρα μορίων, ἀλλ᾽ ὡς Ἐρασίστρατος ἔφη ξηραινομένων ἢ ἐκθερμαινομένων τῶν τόπων δι᾽ ὧν φέρεται τὸ ὑγρὸν ἐκ τοῦ στόματος εἰς τὴν κοιλίαν. *Hanc igitur sitim somnus, quod nimirum sanguine in eo ad interiora corporis repente, profunda eiusdem humectentur, tollere solet. Et hoc est etiam quod alibi retulit:* ὁκόσοισι δὲ πίνειν ὄρεξις νύκτωρ, τοῖσι πάνυ διψώδεσιν ἢν ἐπικοιμηθῶσιν ἀγαθόν. *hoc est: Quicunq; noctu bibere appetunt, his admodum sitientibus si superdormierint bonum. E regione, si ex somno excitatis modica sitis suborta fuerit, uigilijs*

δίψα ἐπιπόλαιος.

5. aph. 27.

A *rit, uigilijs mox ſedabitur. Cum enim eius ſitis nulla alia cauſa ſit, niſi quia interiora plus æquo calefacta ſunt, certe nihil mirum per uigiliã, in qua calor ad exteriora reuocatur, hanc deſinere. Accidit quoq; eiuſmodi ſitis interdum ob calidos uapores ſurſum elatos, in his potiſsimũ qui uinum meracius hauſerunt, qui mox ubi euigilauerint, uenterq; illorũ uacuatus fuerit, ſurſum ferri deſinũt: adeoq; diſcuſſo qui in partibus calefactis fuit calore, ſitis quoq; ceſſat. Reliquis ſanè quibus ob aliquem haud contemnendum affectum ſitis oborta fuerit, minime hoc quo diximus pacto ſitis ſedatur.*

APHORISMVS XXII.

Quibus natiuus calor plurimus eſt, his maximę uoces ſunt: etenim aer frigidus qui inſpiratur plurimus eſt. Duobus itaq; his magnis exiſtentibus, & quæ inde gignuntur magna fiunt.

Vocis magnæ duas eſſe præcipuas cauſas, hac ſententia Hippoc. monſtrat: nempe calorem natiuum plurimum, & aerem qui inſpiratur multum. Quibus enim calor in corde, quod huius ueluti focus exiſtit, plurimus fuerit, ij ut aerem quoq; plurimum inſpirent neceſſe eſt. Calore autem & frigido aere qui inſpiratur plurimo exiſtente, magna etiam uox fiat oportet. Atq; hinc eſt quod Ariſtot. ſect. xi. proble. iij. in hunc modũ de cauſa uocis Vocis magnæ cauſa.
B *magnæ diſſerat:* διὰ τὶ μεγαλόφωνοι πάντες εἰσὶν οἱ θερμοὶ τὴν φύσιν; ἢ ὅτι ἀνάγκη καὶ ἀέρα πολὺν τὸν ψυχρὸν ἐν τούτοις εἶναι. ἕλκει γὰρ θερμὸν καὶ πνεῦμα πρὸς ἑαυτὸ τὸν ἀέρα, καὶ πλείω τὸ πλεῖον. ἡ δὲ μεγάλη φωνὴ γίνεται ἐν τῷ πολὺν ἀέρα κινεῖν, καὶ ὀξεῖα ἐν τῷ ταχέως, βαρεῖα δὲ ἐν τῷ βαρέως. *hoc eſt: Quare omnes qui natura calidi ſunt magnã emittere uocem ſolent? an quod multum frigidumq; in his aerem ineſſe neceſſe eſt. Vis enim caloris facile ad ſe & ſpiritũ trahit & aerẽ, eoq; amplius id agit quo amplior eſt. Vox autem magna tum oritur, cum aeris multum agitatur: acuta quidem cum celeriter: grauis autẽ cum tarde aer incitatur. Sed obtrudet forſitan nobis quiſpiã Galenũ, qui cap. lxvij. artis medicæ, cauſam uocis magnæ non perinde ut Hippocrates, calori natiuo & aeri frigido plurimo, ſed amplitudini potius aſperæ arteriæ & efflationi tribuit. Verba Galeni ſic ſe habent:* οὐ μὴν αὐτό γε τὸ τῆς φωνῆς μέγεθος ὑπὸ τῆς θερμότητος αὐτῆς, ὥσπερ οὐδ᾽ ἡ σμικρότης ὑπὸ τῆς ψυχρότητος γίνεται, ἀλλὰ τὸ μὲν εὐρύτητι τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἐκφυσήσει τε σφοδροτέρᾳ, σμικρότης δὲ ἀπὸ ἐναντίοις ἀκολουθεῖ. *quod eſt: Neq; tamen ipſa uocis magnitudo à calore, ſicuti neq; paruitas à frigore fit: ſed altera quidem aſperæ arteriæ latitudinem, & uehementiorẽ efflationem, paruitas uero contrarias cauſas ſequitur. Hactenus Galenus. Sciendum igitur, cum in uniuerſum ſint quatuor quæ uocis magnitudinẽ efficiant, nempe calor multus, aſperæ arteriæ gut-*

turisq; latitudo, efflatio uehemens, ac frigidus aer plurimus, Hippocratem C *præcipua tantum, & sine quibus alia esse non possunt, enumerasse, aliaq; sub ijs complexũ esse. Nam sub calore multo, latitudinem asperæ arteriæ & gutturis, uehementemq; efflationẽ comprehendit. Multus siquidem cordis calor thoracẽ, asperam arteriam, guttur, & omnia alia spirationis ac uocis instrumenta latiora reddit. Testis eius rei existit Galenus cap. lxix. artis medicæ, ubi sic scriptum reliquit:* οὔτε ἡ ὀξεῖα φύσει φωνὴ χωρὶς στενότητος φάρυγγος, οὔθ᾽ ἡ βαρεῖα χωρὶς εὐρύτητος δύναται γίνεσθαι. στενότης μὲν οὖν ἐμφύτου ψυχρότητος ἔκγονός ἐστιν. εὐρύτης δὲ θερμότητος. *id est: Neq; acuta natura uox citra faucium angustiam, neq; grauis sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab insito frigore, latitudo uero à calore procreatur. Et cap. lxvij. eiusdem libri:* ὥστε οὔτε διὰ παντός, οὔτε πρώτως, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός τε καὶ μόναις ταῖς συμφύτοις κράσεσιν, οὐ ταῖς ἐπικτήτοις, ἕπεται τὸ τῆς φωνῆς μέγεθός τε καὶ ἡ σμικρότης. ὅτι γὰρ τοιάδε τὰ ὄργανα διὰ τὴν κρᾶσιν ἐγένετο, τοῖς τοιούτοις δὲ ἕπεται τοιάδε φωνή. *hoc est: Proinde neq; semper, neq; primum, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas, & minime aduentitias, uocis magnitudo & paruitas sequitur. Quoniam igitur talia instrumenta temperaturæ ratione sunt facta, ad hæc uox huiusmodi consequitur. Potest & pari ratione uehemens* D *efflatio sub plurimo calore complecti: nunquam enim sine uocis ac respirationis instrumentorum latitudine, quam calor efficit, fieri ualet. Hinc est quod Galenus cap. xxix. artis medicæ, inter calidi cordis notas respirationis magnitudinem recenseat. Licebit quoq; efflatum uehementem sub asperæ arteriæ & gutturis latitudine complecti, ut annotauit Cælius lib. x. antiq. lect. cap. lij. Caluus hanc Hippocratis sententiam non recte in eum modum interpretatus est: Calidi ualde maximam uocem habent, frigidi contrà paruam & exilem: frigidus enim aer plurimus est. Nam præter hoc quod exilis uocis hic ab Hippocrate nulla fit mentio, frigidum aerem copiosum exilis uocis causam facit, cum tamen contrarium, ut ex iam dictis patuit, Hippocrates asserat. Adeò nunquã non ineptire atq; Hippoc. peruertere Caluo placuit.*

APHORISMVS XXIII.

Qui calido uentriculo præditi sunt, frigidas carnes habent, tenuesq; existunt: conspicuas denique eminentesq; uenas obtinent, ac iracundiores sunt.

Duplex calidum Hippocrati. *Nemo est qui nesciat in animalis corpore Hippocrati duplex esse calidũ: unum quod innatum seu natiuum dicitur, essentiam suam in sanguine, ac uisceribus sanguine præditis, iecinore nimirũ atq; corde, obtinens. Hoc sanè suaue existit, nec ad tactum triste, asperum, aut mordax apparet. Alterum acquisititiũ*

A *quisititium nominatur, quod equidem acre, insuaue, mordax, igneumq́; existit. Primum ubi in uentriculo abundat, ciborum concoctionem mirum in modum iuuat. Hinc est quod de illo hunc in modum alibi Hippocrates scribat: Qui crescunt plurimũ caloris innati obtinent, plurimo itaq; cibo indigent, alioqui corpus absumitur. Et ibidem: Ventres hyeme et uere natura calissidimi sunt, & somni longissimi, ideoq; per ea tempora cibi copiosius dari debent, etenim calor natiuus plurimus est, unde cibo pleniori egent. Cum itaq; calore natiuo abundantes uentriculi cibos probè concoquant, necesse est ut sanguis quoq; ijs qui tali uentriculo præditi sunt bonus existat. Bonũ sanguinẽ mediocre carnium incrementum, aut interdum plenius quàm conueniat, ubi scilicet desides & ociosi uiuunt, sequitur, quemadmodum in lib. ij. de temperamentis multis admodum Galenus ostendit. Porrò alter calor, acquisititius uidelicet, si in uentriculo exuperat, tum ob eiusdem intemperiem, coctionem prorsus interturbat, ac cibos in fumosam ac nidorosam planè qualitatẽ mutans corrumpit, malignum adeò in uenis sanguinem accumulans, ut praua quoq; uniuersi corporis nutritio fiat. De hoc itaq; in præsentia Hippocrati sermo est: neque θερμοκοιλίους, hoc est, calido uentriculo præditos, alios nominat, nisi eos qui calorem mordacem ac malignum copiosum in intemperato uentriculo habent.* 1. aph. 14. 1. aph. 15. θερμοκοίλιοι.

B *Horum itaq; carnes frigidæ sint oportet, quod propter indigentiã boni & copiosi alimenti haud probè nutriantur. Sanguinis autem boni indigentia carnes fieri frigidas nemo est qui ignoret, quod eo sanè destitutæ sint in quo caloris essentia consistit. Extenuatos uero esse eosdem ob carnium imminutionem, quæ sanguinis boni inopiam comitatur, necesse est. Deniq; ἐπιφλέβους, hoc est, ut Galenus interpretatur, ἐπιφανεῖς τὰς φλέβας καὶ ἐκκειμένας ἔχοντας, id est, cõspicuas & prominentes uenas habentes, esse propter carnium easdem tegentium indigentiam, oportet. Magis autem ut conspicuæ sint uenæ, causa etiam est quod uaporoso sanguine refertæ sunt. Iracundiores uero existunt ob immodicum cordis & uentriculi calorem, qui os eiusdem male afficit. Cordis autem ac aliorum uiscerum calorẽ efficere ut iracundiores simus, lib. ij. de temp. & cap. xxix. artis medicæ, docet Galenus, ubi cordis calidi notas ex professo tractans sic scribit: εἰ δὲ ὤδι πλεῖσον εἴη ἡ θερμότητος, ὀξυθυμία τε καὶ μανιώδης θρασύτης. quod est: Quod si multus in eo fuerit, tum iracundia, & furibunda quædam audacia aderit.* ψυχρόσαρκοι. ἐπίφλεβοι.

APHORISMVS XXIIII.

Vbi magna terræ siccitas fuerit, tum genus auium abundabit.

Latenter hac sententia auium temperamentũ esse siccũ Hippoc. insinuat. Præter enim uictus rationẽ, quæ sanè illarũ quoq; temperamentũ esse siccum monstrat; cibis enim siccioribus, ac modico potu, uel planè nullo utuntur: anni Auium temperamentum.

αὐχμός. *quoq; cõstitutio impense sicca (id enim αὐχμὸς Hippocrati significat) in qua* C *aues optime ualent, satis abunde idipsum docere potest. Nisi enim siccitas auium temperaturæ cõueniret, neutiquam fieri posset ut in anni constitutione sicca illarum genus multiplicaretur. Rectißime igitur Hippocrates ex eiusmodi anni constitutione in qua probè ualent aues, earundem temperaturã sicciorem esse collegit. Hippocratis sententiam confirmant quæ lib. octauo cap. xviij. de historia animal. in hunc modum Aristot. scribit:* τοῖς μὲν οὖν ὄρνισιν οἱ αὐχμοὶ συμφέρουσι, καὶ πρὸς τοὺς τόκους, καὶ οὐχ ἥκιστα ταῖς φάτταις. τοῖς δ' ἰχθύσιν, ἔξω τινῶν ὀλίγων, αἱ ἐπομβρίαι. ἀσύμφορα δὲ τοὐναντίον, τοῖς μὲν ὄρνισι τὰ ἐπόμβρια ἔτη. οὐδὲ γὰρ ὅλως συμφέρει τὸ πολὺ πίνειν. *quod est: Auibus itaq; siccitates squaloresq; prosunt ad partum, maxime palumbis. Piscibus uero, paucis quibusdã exceptis, imbres conducunt. Incõmodi contrà auibus anni pluuij sunt: quippe cum talis auium natura sit, ut ne bibere quidem largius sine detrimento poßint. Hactenus Aristoteles. Poteris & plura illic de auium natura legere, quæ non necesse erat ut hic recitaremus.*

APHORISMVS XXV.

Grauiorem uocem adolescens ubi reddere incipit, uter testis intumuerit considerandum: si enim dexter, masculum: si uero sinister, fœ- D minam generabit.

Ex testium augmento ac inflatione Hippocrates num parens masculi aut fœminæ quispiam futurus sit monstrat: idq; certo ætatis tempore considerandum esse monet, tum nimirum quando pueritiæ ætas in adolescentiã mutatur. Nam quemadmodum hoc tempore seminis genitalis, & in pudendis capillorum generatio: sic & testium augmentum, haud secus quàm in uirginibus mammarũ, fit. Vocis quoq; tum in maribus mutatio accidit: cum enim prius

τράγος. *acuta uoce præditi fuerint, iam grauiorem reddere incipiunt, ob id* τράγοι *Hippocrati ac Græcis alijs dicuntur. Nos adolescentes grauiorem uocem reddere incipientes uertimus. Caluus ineptißime hircum, animal fœtidũ dubio procul intelligens, interpretatus est. Quod deniq; nos asperam ac grauem*

Par.3.aph.15. *uocem reddere dicimus, hoc Græcis est* τραγίζειν*, ut suprà quoq; monstrauimus: quam uocem haud aliter quàm* τράγος*, perperàm Caluus hircum olere transtulit. Hoc igitur tempore, in quo uocis mutatio adolescentibus accidit, iam appetente, considerandum esse Hippocrates monet, uter testium primũ attollatur, ac alio magis promineat: si enim dexter prior intumuerit, tũ masculum procreabit: sin sinister, fœminam. Cuius rei quoq; grauis testis est Galenus lib. secundo de semine, ubi ita scriptum reliquit:* οὕτω δὲ καὶ τῶν ὄρχεων ὁ διαφερέστερος μὲν ὁ δεξιὸς ὑπάρχει, ὁ πρῶτος μὲν ἐν τῷ τραγᾶν διαφυ-

A διαφυσηθεὶς ἀρρενογόνους ποιεῖ. ἀτροφώτερος δὲ καὶ ὕστερος ἀρξάμενος ἐξαίρεσθαι, θηλυγόνους. *id est: Sic & testiculorum dexter si habitior existit, & prior quidem ubi uox mutatur augeri incipit, masculi parentem efficit: inhabitior uero & posterior attolli ac intumescere incipiens, fœminæ. Et libro xiiij. de usu partium, ubi in eum scribit modum:* δέδεικται γὰρ καὶ τοῦθ' ἡμῖν πολλάκις ὑφ' Ἱπποκράτους ὀρθῶς εἰρημένον, ὡς τὰ κατ' εὐθὺ κείμενα μόρια πλέον ἀλλήλων ἀπολαύειν ἀνάγκη. μὴ τοίνυν ἄρα θαυμάζειν εἰ τῶν γε μητρῶν ἡ δεξιά, καὶ τῶν ὀρχέων ὁ ταύτῃ κείμενος, οὐ μόνον τῷ τρέφεσθαι διαφερόντως, ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' εὐθὺ τετάχθαι τοῦ ἥπατος, ἱκανῶς ἐστι τῶν ἀριστερῶν θερμότερος. καὶ μὴν εἴπερ τοῦτ' ἀποδέδεικται, συγχωρεῖ τόδ' εἶναι τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος θερμότερον, οὐδὲν ἄλογον ἔτι τὰ μὲν δεξιὰ μόρια τῶν ἀρρένων εἶναι γεννητικά, τὰ δ' ἀριστερὰ τῶν θηλέων. οὕτως οὖν κἀκεῖνα πρὸς Ἱπποκράτους ἐλέγετο, ἐπάργης ὁπότερος ἂν φανῇ ἔξω ὄρχις, δεξιὸς ἄρρεν, ἀριστερὸς θῆλυ. ὁπόταν γὰρ πρῶτον ἐξαίρηται τὰ γεννητικὰ μόρια, καὶ μεταβάλλῃ πως ἤδη τὸ τραχύτερόν τε καὶ βαρύτερον ἡ φωνή (τοῦτο γὰρ τὸ τραγᾶν ἐστι) τότε παραφυλάττειν ὁ Ἱπποκράτης κελεύει, πότερον τῶν μορίων ἐστὶν ἰσχυρότερον. τὰ γὰρ ἀνοιδισκόμενα πρότερον, καὶ πλεονεκτοῦντα κατὰ τὴν αὔξησιν, ἐκεῖνα δήπουθεν ἐστὶ τὰ ἰσχυρότερα. τραγᾶν.

B *quod est: Demonstratũ enim multoties est hoc quoq; ab Hippocrate probè esse dictũ, quod partes in rectum sitas plus inuicem frui & potiri necesse sit. Non est igitur mirum si dextra uteri pars, ibidemq; locatus testiculus, non solum quod excellenter nutriuntur, uerumetiam quia in rectum iecinori subiacent, sinistris multo calidiora sunt. Et si hoc demonstratum est, conceditur q; mas fœmina esse calidior, à ratione minime alienum est etiam dextras uteri partes masculorum, sinistras uero fœminarum esse generatrices. Hac itaq; ratione & illa ab Hippocrate dicta sunt: Cum adolescens quis grauiorẽ iam uocem reddit, contemplandum uter testium extra prominuerit: si dexter, marem: si uero sinister, fœminam procreabit. Quando enim primum attolluntur augentúrue partes genitales, & uox quodammodo permutata asperior ac grauior efficitur (hoc enim est hircire) tunc obseruare Hippocrates iubet utra particularum ualidior est: quæ enim intumuerint prius, & incremento abundauerint, illæ utiq; fortiores existunt. Et paulò post:* ὁ δ' ὄρχις ὁ δεξιὸς ὁπόταν ἀσθενέστερος ἀποργασθῇ θατέρου, πρότερον ἐπισημαίνει κατὰ τοὺς καλουμένους ἐπάργην ὁ ἀριστερός, κἂν τῷδε τεκμαίρεσθαι τὸ ζῷον τοῦτο θηλυγόνον ὑπάρχειν. ὥσπερ εἰ καὶ κατὰ φύσιν αὐτὸς μένοι, πρότερον τ' ἂν ἐξαίροιτο κατὰ τὸν ἔπαργον ὁ δεξιός, ἀρρενόγονον τ' ἂν ἐκεῖνο γίνοιτο τὸ ζῷον, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. *hoc est: Testiculus dexter quando altero factus fuerit imbecil-* Hircire.

hor, prior in eo qui uocatur tragus sinister portendit: & in hoc utiq; conie- C
ctandum erit hoc animal fœminam generaturum: perinde atque si secundum naturā is permanserit, priorq; in eo cui uox asperior ac grauior facta dexter augeatur, masculos animal illud, quantum in seipso est generabit.

APHORISMVS XXVI.

Quemadmodū oculi robur habuerint, sic quoq; corpus uniuersum. Color etiam in peius aut melius mutatur. Meritò enim fit ut sicuti se habuerit nutrimentū, ita quoq; corporis partes exteriores affectæ sint.

Oculi totius corporis constitutionem indicant. Docet hoc loco Hippoc. ex oculis posse interdum totius corporis habitudinem cognosci, quod nimirū illi plus quàm reliquæ corporis partes spiritus animalis cōtineant, ob uiforiorū neruorū à cerebro ad ipsos pertingentiū concauitatē. Proinde cū oculi robur ac fortitudinē habuerint, tum quoq; corpus *γυῖον.* uniuersum: id enim γυῖον hoc loco significat, Gal. teste, qui τὸ σῶμα ὅλον interpretatur, robur habebit. Robur autem et imbecillitatē oculorū ex colore *1. progn. 13.* posse deprehendi, Hippoc. ijs uerbis insinuat: Color in peius ac melius mutatur. Nā robur ubi habuerint, bene colorati erunt, et in tumorē eleuabuntur, splendidamq; humiditatem obtinebunt. Sin imbecilles fuerint, tum malo colore affecti erunt, ac caui squalidiq; esse uidebuntur. Atq; hinc est quod in præsagijs Hippoc. tam diligenter oculos medico esse contēplandos monuerit, num D lumen refugiant, aut præter uoluntatē illachryment, aut peruertantur, aut alter altero minor fuerit, aut quæ in ipsis alba esse debent rubescant, aut liuidas, aut nigras uenas habeant, aut lippitudines circa obtutū appareant, aut sublimes, tumidiq;, aut caui admodū fuerint, uel totus aspectus squalidus & obscurus sit, uel uniuersæ faciei color mutatus. Oculorū uero colorem totius *Oculorum colores totius corporis color sequitur* quoq; corporis color & habitudo sequetur: ideoq; si bono colore præditi fuerint, totum quoq; corpus probè coloratum & sanū erit. Quod si malo aliquo colore affecti fuerint, tum totius quoq; corporis color malus erit: id quod liquidò in regio uocato morbo apparet. Licet enim per uniuersum corpus bilis pallida fusa sit, primum tamen omniū in oculis eius suffusio deprehenditur, quod nimirum oculi puriores, ac cæteris corporis partibus magis splendidi sint. Porrò subiungit rationē Hippoc. cur ex oculis ac alijs exterioribus corporis partibus, de tota eiusdem habitudine pronunciare liceat, dicens: Iustū est ut qualis fuerit sanguis (id enim hoc loco φορὴ significat, quod scilicet ex sanguine nutriatur corpus) tales etiam exteriores sint corporis partes. Sanguinem autem intelligit non quidem purum, & ab alijs humoribus secretum; sed eum qui in uenis existit, cui & pituitæ, & utriusque bilis ac saniei portio cōmixta est. Is igitur si bonus fuerit, tum quidem oculorū, & omnium aliarū partium corporis exteriorum color bonus erit: sin malus, malus quoque erit

A *omniũ quæ ex eo nutriuntur partiũ color: id quod in malo corporis habitu, κα-*
χεξίαν Græci nominãt, abunde liquet. Hinc nõ temerè Gal. monet, humorẽ 1. aph. cõm. 2.
redundantẽ ex colore corporis coniectandũ esse, quod color corporis similis sit
humorib. ijs quibus abundat. Verba Gal. sic habent: τεκμαίρεσθαι δὲ δεῖ τὸν
πλεονάζοντα χυμὸν τῇ χρόᾳ, πλὴν εἴ τινες ὑποχωρήσαιεν εἰς τὸ βάθος τοῦ
σώματος. τὸ γὰρ χρῶμα τῶν χυμῶν ἐοικὸς ἀνθέων, ὁκόσων μὴ ἄμπωτις ἐστί.

APHORISMVS XXVII.

Inter letalia signa habetur uapor calidus per cutem uacuatus, idq; si prius frigidum spiritum nares emiserint. Vitalia uero signa contrà.

In hac dictione, quæ ad præsagiendi artem spectat, signum aliquod recen-
set Hippoc. quod planè imminentem mortem demonstrat, calidum nempe ua-
porem per cutem euacuatũ: is enim inter letalia habetur signa, si illum spiri
tus frigidus ex naribus prodiens præcesserit, quod inter omnes frigidas ex-
pirationes omnium perniciosissimus sit, quemadmodum in præsagijs testatur
Hippocrates, in eum scribens modum: πνεῦμα ψυχρὸν ἐκπνεόμενον ἐκ 1. progn. 27.
τῶν ῥινῶν καὶ τοῦ στόματος, ὀλέθριον κάρτα ἤδη γίνεται. *quod est: Spi-*
ritus frigidus ex naribus & ore prodiens admodum exitialis iam est. Non
autem ab re adiectum est, Idq; si prius frigidum spiritũ nares emiserint: nam
B *si is spiritus haud antecesserit, calidus uapor per cutem uacuatus inter leta-*
lia signa minime numerabitur. Est enim interdum tenuium in febribus humo
rum symptoma. Deniq; neq; uapor calidus in omnibus, & quouis tempore,
post spiritum ex naribus prodeuntem per cutem excernitur, sed in ijs potissi
mum quorum mortem adurens præcessit febris: hæc enim humiditates ac to-
tius corporis redundantias quia exiccauit, ut pro sudoribus imminente iam
morte calidi exhalent uapores efficit. Reliquis qui frigida cordis tempera-
tura præditi sunt, aut crassis ac pituitosis humoribus abundant, calidus ua-
por per cutem minime uacuatur. Cæterum uitalia signa ijs quæ iam cõmemo-
rata sunt planè contraria existunt. Proinde qui haud morituri sunt, ij neque
frigidum ex naribus spirant, neque calidum per cutem uaporem excernunt.
Caluus sententiam hanc portentosa sua uersione prorsus deprauauit. Quid
enim ijs uerbis ab Hippocratis sensu magis alienum? Si nares calidum spi-
rant, cum prius frigidum spirarent, contra uitalia est. Nemo deniq; est qui
uel à limine medicinam salutauerit, qui Calui sententiam esse mendacissimam
non intelligat. Non est itaque ut prolixius illam confutemus.

APHORISMVS XXVIII.

Labores cibos præcedant.

Ordinem laboris & cibi mirifica quadam breuitate complexus est hac di
ctione Hippoc. Per laborem uero hoc loco, ut aliàs sæpe, uehementẽ motum

quem alio nomine exercitium uocant, intelligit. Quibuscunq; igitur exercitari expedit, ijs certè summa sit cura, ut exercitiũ cibos antecedat. Eius rei rationem reddit Galenus lib. ij. de tuenda ualet. ubi sic scriptum reliquit: διότι μὲν γὰρ ἀναδόσεσι συνεργεῖ, οὐ χρὴ πλῆθος ὠμῶν καὶ ἀπέπτων, οὔτε σιτίων, οὔτε χυμῶν, ἢ κατὰ τὴν κοιλίαν, ἢ ἐν τοῖς ἀγγείοις περιέχεσθαι. κίνδυνος γὰρ αὐτοῖς ἐλεγχθῆναι πρὸς ἅπαντα τοῦ ζώου τὰ μόρια πρὶν χρηστοῖς γενέσθαι πεφθεῖσι χολῇ. διότι δὲ ἐκκαθαίρει τοὺς πόρους καὶ κενοῖ τὰ περιττώματα, κάλλιον αὐτὸ πρὸ τῶν σιτίων ἀναλαμβάνεσθαι. τὰ μὲν γὰρ μὴ καθαρὰ σώματα ὅσῳ ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψεις, ὥστε ἐκ τῶν εἰρημένων εὔδηλον ὡς οὗτος ἄριστός ἐστι γυμνασίων καιρὸς, ἡνίκα ἡ μὲν χθιζινὴ τροφὴ τελέως ἢ κατειργασμένη τε καὶ πεπεμμένη τὰς δύο πέψεις, τήν τε ἐν τῇ γαστρὶ, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀγγείοις, ἑτέρας δὲ ἐφεδρεύει τροφῆς καιρός. εἰ δ᾽ ἢ τοῦ πρόσθεν ἢ ὄπισθεν γυμνάζοις, ἢ χυμῶν ἀπέπτων ἐμπλήσεις τὸ ζῷον, ἢ τὴν ὠχρὰν χολὴν ἐπιτρέψεις γεννᾶσθαι πλείονα. quod est: Quoniam exercitium digestionem alimenti adiuuat, non debet crudorum incoctorumq; ciborum aut humorũ uel in uentre, uel in uasis multitudo contineri: periculum enim ne priusquam per maturam concoctionem utilis sit, pedetentim in omnes animalis partes rapiatur. Quoniam uero & expurgat meatus, & excrementa euacuat, utilius ipsum ante comestionem adhibetur. D Siquidem impura corpora quo utiq; magis nutries, eò magis lædes. Proinde ex iam dictis manifestum est, quod ad exercitationes cõmodissimum tempus existit, quum hesternus cibus duplici concoctione iam prorsus sit confectus, & ea quæ in uentre, & ea quæ in uasis fit, ac iam alterius cibi tempus instet. Quod si aut prius aut posterius exercitatione usus fueris, aut crudis animal humoribus impleueris, aut pallidæ bilis prouentũ auxeris. Idem docet quoq; Aetius libro tertio cap. secundo, ubi inter cætera sic inquit: At quoniam distributioni alimenti consulendum est, non oportet ciborum crudorum semicoctorumq;, uel omnino aliquam humorum multitudinem, neque in uentriculo, neq; in intestinis contineri: alioqui periculum immineret ne ad cuncta animalis membra deferrentur, priusquam sicut decet concocta forent. Cõstat igitur ciborum assumptioni exercitium præferendum. Et Paulus Aegineta libro primo cap. xvi. in eum scribens modum: Quoniam igitur alimentorũ per corpus membratim digestionem adiuuat, conuenit ut neq; copiosi, neq; crudi, siue cibi siue humores, in uentriaulo aut intestinis contineantur: periculum enim est, ne priusquam probè fuerint concocti, in uniuersas animantis particulas distrahantur. Vnde manifestò liquet exercitationem cibum præcedere oportere. Iam dictis quoque conueniunt quæ scribit Galenus in libro de boni & mali succi cibis, in hunc modum: ὥσπερ γὰρ ἀγαθὸν μέγιστον ἐστὶν εἰς ὑγείαν

τὸ πρὸ

A τὸ πρὸ τῶν σιτίων προγυμνάσιον, οὕτω βλαβερώτατον ἅπασα κίνησις ἐπὶ σιτίοις. ἀναδίδοται γὰρ ἐκ τῆς κοιλίας ἡ τροφὴ πρὶν πεφθῆναι. hoc est: *Sicut ad ſanitatem tuendam maximum affert commodum ante cibum exercitatio, ſic qualiſcunq; à cibo motus, maxime noxius eſt. Alimentũ enim ex uentre priuſquam concoquatur, in diuerſas corporis partes diſtribuitur.*

PARTICVLAE QVARTAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA QVINA, LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Aturæ morborum medici ſunt.

Hippocrates inter initia huius quintæ particulæ, naturæ ueluti encomium quoddam canit, ac eius in morborũ curatione ſolertiam ac induſtriã monſtrat: latenter Aſclepiadis ac aliorum inſcitiam damnans, qui naturam inertem planè eſſe aſſerere haud dubitabant, quemadmodum libro
B *tertio cap. octauo de criſibus Galenus indicat. Naturã autem hic uocat eam quæ corporibus noſtris ineſt, eademq; gubernat facultatem. Huius uero quatuor eſſe facultates, unam idoneorum ac familiarium tractricem, alteram eorundem omnium retentricem, tertiam alteratricem & concoctricẽ, ac quartam alieni ſegregatricẽ, ueluti in libris de facultat. naturalibus demonſtrauit Galenus, nemo eſt qui ignorat. His itaq; facultatibus natura non tantum ſanum animal conſeruat, ſed etiam ubi morbo aliquo afficitur, ad ſecundam ualetudinem reducit. Verum obijcere poſſet quiſpiam, ac in hunc modum contra Hippocratem inſtare: Si natura morbis tantum medetur, fruſtra certe quis medicam perdidicerit artem, quandoquidem medicus morborum non ſit propulſator. Deniq; temerè quis uenæ ſectione, medicamento purgante, clyſteribus, cataplaſmatis, unguentis, & id genus alijs remedijs in morborum curatione utetur, cum Hippocrate autore, naturam morbos ſanare conſtet. Huic uero ita reſpondendũ erit. Natura eſt quæ primo & potiſſimum morbis medetur, maximè ubi euidenter humores noxios per ſudores, aut urinam, aut aluum, aut uomitum excernens, hominem ſanitati reſtituit priſtinæ. Cæterum ſi quid aliud ad morborum curationem acceſſerit, hoc ſanè uel miniſtri, uel materiæ remediorum, uel inſtrumenti rationem obtinebit: omnium tamen illarum rerum opifex adhuc natura exiſtit. Hinc ſatis liquet, in curatione morborum eſſe ordinem quendam, ut aliquid ſit in ea primum, cui poſtea de-*

Natura quid.

Quatuor facultates naturales.

Ordo quidam in curatione.

seruiat aliquid quod sit secundum, aliquid etiam quod sit tertium, & sic deinceps, haud aliter quàm in reliquis artibus, in quibus unum subseruit alteri. Verbi gratia, textori subseruit faber lignarius, radios, telas, & pectines conficiens: cui rursus ligna ministrat lignorum incisor: & illi rursus faber ferrarius asciam & securim. Fabro ferrario deinceps ferrum largitur metalla fodiens: adeoq; rarißima est ars factiua, quæ alterius artis ope non opus habeat. Sic medico quoq; multæ aliæ artes instrumenta idonea cõficientes subseruiunt, cum quibus omnibus ipse tandem ueluti princeps ministrorum naturæ famulatur, quæ singula ad sanitatem consequendam necessaria in animaliũ corporibus efficit. Natura igitur prima est quæ morbis medetur: huius tamen ars medica, quæ & ipsa multos alios sibi subseruientes habet, coquos nimirum, uenæsecas, cucurbitularũ appositores, seplasiarios, & id genus alios, ministra existit. Et hoc est quod cap. lxxxvij. artis medicæ Galenus ijs uerbis insinuare uoluit: ἁπάντων αὐτῶν ἡ μὲν φύσις δημιουργὸς, ὁ δ' ἰατρὸς ὑπηρέτης. *quod est: Horum omniũ natura opifex est, medicus uero minister.* Medicus naturæ minister. *Proinde cum medicus se naturæ tantum ministrũ esse sciat, summo studio huius actiones conuenientes scrutetur, ut eas in tempore adiuuare sua opera, & singula probè administrare queat.*

APHORISMVS II. D

Ipsamet natura non ex intelligentia ad suas actiones impetum inuenit, ut sunt nictare, & hæ quibus lingua subseruit, & quæcunque id genus aliæ. Natura siquidem à nullo edocta est, neque ea quæ conueniunt efficere didicit.

Pergit Hippoc. hoc loco argumentis quibusdam ostendere, naturã omnia quæ animalibus conferunt, rectius ac melius quauis arte efficere posse. Id quod sanè omniũ primo actiones eiusdẽ euidentissime monstrant, quas in quouis animali citra omnẽ doctrinã & deliberationẽ aggreditur, ac optime perficit. Nã, ut exempla Hippoc. usurpemus, quis iam recens natũ animal palpebras claudere, ac easdẽ rursus aperire, quod Græcis est σκαρδαμύττειν, σκαρδαμύττειν. *Latinis uero nictare, edocuit? Quis deniq; actionibus his quibus lingua subseruit, pueros adhuc infantes & ratione carentes uti docuit? Nemo sanè: natura siquidem citra doctorem has omnes actiones aggreditur, ac probè etiam perficit. Hinc si quispiam duorũ annorũ puero panem bis aut ter nominans monstret, tum is ignorans quem musculũ linguæ mouere debeat, neq; quomodo hanc extendere aut contorquere circunducereq; oporteat, panem nominabit. Quod de actionibus oculorũ & linguæ dixit Hippoc. id certe de omnibus reliquis ad actiones naturæ necessarijs motionibus, quas* ἐφόδους *uocauit, intelligendum uenit:* ἔφοδοι. *has siquidem singulas à nullo edocta aggreditur. Id quod confirmant*

A *firmant ea quæ libro primo de usu partium in hunc modum Galenus scribit:* αἴσθησιν πᾶν ζῶον ἀδίδακτον ἔχει, τῶν τε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς δυνάμεων, καὶ τῶν ἐν τοῖς μορίοις ὑπεροχῶν. ἢ διετὶ πειρᾶται ἐνδακεῖν τῷ σμικρῷ χοίρῳ τοῖς μικροῖς ὀδοῦσιν, οἳ τούτους μὲν ἀργοὺς ἔχει πρὸς τὴν μάχην, οἷς δ' οὐκ ἔχει πω χρῆσθαι ποθεῖ; πῶς οὖν ἔτι δυνατὸν φάναι τὰ ζῶα πρὸς τῶν μορίων διδαχθῆναι τὰς χρήσεις αὐτῶν, ὅταν καὶ πρὶν ἐκεῖνα ἔχειν φαίνηται γινώσκοντα; εἰ οὖν ἐθέλοις ὠὰ τρία λαβὼν, τὸ μὲν ἀετοῦ, τὸ δὲ νήττης, τὸ δ' ὄφεως, αὐτὸς θερμήνας συμμέτρως ἐκκολάψαι, τὰ γινόμενά σοι ζῶα, τὰ μὲν τῶν πτερύγων ἀποπειρώμενα θεάσῃ, καὶ πρὶν δύνασθαι πέτεσθαι, τὸ δ' ἰλυσπώμενόν τε καὶ σπεῦδον ἕρπειν, κἂν ἔτι μαλακὸν καὶ ἀδύνατον ᾖ. καὶ εἰ τελειώσας αὐτὰ, καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν οἶκον ἔπειτα εἰς τόπον ὑπαίθριον ἀγαγὼν μεθείης, ὁ μὲν ἀετὸς ἀναπτήσεται πρὸς τὸ μετέωρον, ἡ νῆττα δὲ εἰς λίμνην τινὰ καταπτήσεται, ὁ δ' ὄφις εἰς τὴν γῆν καταδύσεται. εἶθ' ὁ μὲν, οἶμαι, θηράσει μὴ μαθὼν, ἡ δὲ νήξεται, ὁ δ' ὄφις φωλεύσει εἰς γῆν. φύσιες γὰρ ζώων ἀδίδακτοι φησὶν ὁ Ἱπποκράτης. *quod est: Omne animal suæ ipsius animæ facultates, & in quos usus partes polleant, à nullo edoctum præsentit. Aut cur paruis adhuc dentibus porcellus mordere conatur, quos ille quidem ad pugnam ignauos obti-*
B *net, & his quos nondũ habet, uti desiderat? Qua igitur ratione dici potest, animalia usus partium ab ipsis doceri partibus, cum etiã antequam illas obtineant, hos cognoscere uideantur? Si igitur oua tria acceperis, unum aquilæ, alterum anatis, tertiũ serpentis, & calore modico fouens rumpere putamen uolueris, tum genita tibi animalia, illa quidẽ uolare, antequã uolare possint, conantia, hoc autem reuolutum & ut serpat affectare, quamuis molle & inualidum sit, uidebis. Et si dũ perfecta erunt in una eademq́ domo nutrieris, deinde ad locum sub dio expositum ducta emiseris, aquila quidem in sublime, anas autem in paludem aliquam uolabit, serpens uero sub terrã occultabitur. Deinde illa quidem, opinor, à nullo docta uenabitur, hæc natabit, serpens autem in terræ latebras se abscondet. Naturæ enim animaliũ, ut ait Hippoc. à nullo doctæ sunt. Et lib. xv. de usu par. ubi sic scriptum reliquit:* ἆρ' οὖν ἄξιον ἐπαινεῖν τὴν φύσιν, ἢ τὸ πάντων θαυμάτων μέγιστον θαῦμα τοῦτ' οὔπω λέλεκται, τὸ διδάξαι τὸ γεννώμενον ἁπάντων τῶν μορίων τὰς ἐνεργείας. οὐ γὰρ στόμα μόνον καὶ στόμαχον, καὶ γαστέρα τροφῆς ὄργανα παρεσκεύασεν, ἀλλ' εὐθὺς ὅπως χρήσαιτο τούτοις ἐπιστάμενον ἐγέννησε τὸ ζῶον, αὐτοδίδακτόν τινα σοφίας δύναμιν ἐνθεῖσα, καθ' ἣν ἕκαστον τῶν ζώων ἤδη τὴν οἰκείαν ἑαυτοῦ τροφὴν ἀφικνεῖται. *hoc est: Num igitur dignum est laudare naturam? aut quod omnium miraculorũ maximũ existit, nondum dictum est, scilicet, id quod genitum est, omnium particularũ actiones ab ea esse*

edoctum. Non enim os solum, stomachum & uentriculum nutrimenti instru- C
menta præparauit, sed confestim qualiter illis uteretur cognitionem ingenuit animali, per se edoctam quandam sapientiæ facultatem immittens, per quam quodq; ad proprium suipsius nutrimentũ accedit. Cuius equidẽ rei pulcherrimam experientiam refert idem Galenus lib. vi. cap. vi. de affectis locis, ubi eum in modum inquit: τὰ μόρια τοῦ σώματος ἡ διαπλάττουσά τε καὶ τελειοῦσα φύσις, ἐργάσατο χωρὶς διδασκαλίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἔρχεσθαι. καὶ βάσανόν γε τούτου μεγίστην ἐποιησάμην ποτὲ θρέψας ἔριφον ἄνευ τοῦ θεάσασθαί ποτε τὴν κυήσασαν. αἶγας γὰρ ἐγκύμονας ἀνατεμὼν ἕνεκα τῶν ζητουμένων θεωρημάτων τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι περὶ τῆς κατὰ τὸ κυούμενον οἰκονομίας, εὑρὼν ποτὲ γενναῖον τὸ ἔμβρυον ἀπελυσάμην τῆς μήτρας, ὥσπερ εἰώθαμεν, ἁρπάσας δὲ πρὶν θεάσασθαι τὴν κυήσασαν, εἰς οἶκον μέν τινα κομίσας κατέθηκα πολλὰ μὲν ἔχοντα λεκάνια, τὸ μὲν οἴνου, τὸ δ᾽ ἐλαίου, τὸ δὲ μέλιτος, τὸ δὲ γάλακτος, ἢ ἄλλου τινὸς ὑγροῦ πλῆρες. οὐκ ὀλίγα δ᾽ ἄλλα τῶν δημητρίων καρπῶν, ὥσπερ γε καὶ τῶν ἀκροδρύων. ἐθεασάμεθα δὲ τὸ ἔμβρυον ἐκεῖνο πρῶτον μὲν βαδίζον τοῖς ποσίν, ὥσπερ ἀκηκοὼς ἕνεκα βαδίσεως ἔχειν τὰ σκέλη, δεύτερον ἀποσειόμενον τὴν ἐκ τῆς μήτρας ὑγρότητα, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτῳ κνησάμενον ἑνὶ τῶν ποδῶν τὴν πλευράν, εἶτ᾽ ὀσμώμενον εἴδομεν αὐτὸ D
τῶν κειμένων κατὰ τὸν οἶκον ἑκάστου. ὡς δὲ πάντων ὠσμᾶτο τοῦ γάλακτος ἀπορρόφησεν, ἐν ᾧ καὶ ἀνεκράγομεν ἅπαντες ἐναργῶς ὁρῶντες ὅπερ Ἱπποκράτης ἔφη, φύσιες ζώων ἀδίδακτοι. quod est: Natura corporis partes fingens perficiensq;, effecit ut ipsæ citra doctrinã proprias aggrederentur actiones. Cuius rei maximum aliquando fecimus periculum hœdum alendo, sed ita ut matrem quæ ipsum inutero gestauerat nunquam uidisset. Quum enim grauidas capras dissecarem, permotus dissectorũ quæstionibus, quibus fœtus in utero dispensationẽ speculantur, inueni elegantẽ quendam hœdum, quem à matre absolutũ, pro meo more abstuli priusquam ipsam uideret, atque in domũ quandã ubi multæ pelues erant deposui, quarum alia uini, alia olei, alia mellis, alia lactis aut alterius cuiuspiã humoris plena erat. Aderant quoq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum conspeximus in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse concessa. Dein excussit quam à matre contraxerat humiditatem, postea pede latus scalpere, ac deinceps singula uasa olfacere uidimus. Percepto itaq; omnium odore, lac tandem absorbuit, nosq; omnes euidenter quod Hippocr. dixit uidentes, exclamauimus, animalium naturas à nullo edoctas esse. Hactenus Galenus, qui alijs quoq; in locis, præsertim libro nono de placitis Hippoc. & Plat. naturæ miratur

A *ratur in singulis solertiã, eamq; ab Asclepiadis, qui inertem esse dixit, iniuria uindicat. Plinius etiam lib. xi. cap. ij. abunde monstrat nõ inertem esse naturam, dum eius industriam, quam in culice animali minutissimo exercuit, miratur. Verba Plinij, quia elegantia, subscribã: Vbi, inquit, tot sensus collocauit in culice? sed ubi uisum in eo prætendit? ubi gustatũ applicuit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculentã illã & portione maximã uocẽ ingenerauit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedũ crura? disposuit ieiunã caueam, uti aluũ, auidam sanguinis, & potissimũ humani sitim accendit? Telũ uero perfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Hæc Plinius. Meritò igitur Hippoc. naturã laudat, ut quæ sine ullo doctore cõuenientia facere sciat.* Naturæ in culice formando industria.

APHORISMVS III.

Hæ naturæ actiones, lachrymę, narium humiditas, sternutamenta, aurium sordes, saliuæ oris, & sputæ excreatio, spiritus ingressus & exitus, oscitatio, tussis, singultus, non eadem ratione in omnibus fiunt.

Pergit Hippoc. monstrare ex alijs quibusdam actionibus, naturam citra doctorem omnia quæ ad tuendam hominis sanitatem conducũt efficere. Cum uero in ea quæ hanc præcedit sententia, eas dũtaxat actiones quas in sanis tantum animalium corporibus natura perficit, percensuisset, hic iam eas quæ in

B *sanis, & eas quæ in ægrotis exercet, cõmemorat. Inter eas autem quæ in ægris corporibus natura efficit actiones, primum locum lachrymæ obtinent: quas sanè ubi oculi inflãmatione aliqua affecti, aut abundanti humiditate repleti fuerint, naturam excernere conspicimus. Sic etiam narium humiditas, dum quæ in cerebro sunt coaceruata superuacua euacuãtur, tam in sanis, quàm in ægris naturæ industria fieri solet. Pari ratione sternutamentum, per quod ea quæ in naribus retenta sunt expellit. Aurium etiam sordes, per quas cerebrũ expurgatur, à natura fiunt. Saliuæ oris, & sputi excreatio (ita enim uertendũ esse Galenus in huius sententiæ explicatione ijs uerbis mõnstrat:* καὶ τὸ μὲν τοῦ στόματος σιάλου, καθ' ἑαυτὸ προσενέγκασθαι, τὸ δ' ἀναγωγὴ μετ' αὐτὸ προσθέντος τοῦ πτυέλου) *ex eorum sunt numero quæ consultò à natura fiunt. Spiritus porrò ingressus & exitus, hoc est, inspiratio & expiratio, inter actiones maximè necessarias nõ solum in sanis, sed etiã ægris habentur. Oscitatio uero, dum flatuosus humor, aut spiritus uaporosus in musculis cõtentus expellitur, à natura excitatur. Tussis, quum plurimus spiritus celerrime foras erumpens, impetu suo extrahit & explodit excrementa, meatum ipsius obstruentia. Singultus autem, quando ea quæ stomachum infestant educuntur, per naturam efficitur: quemadmodũ omnia alia symptωmata iam cõmemorata, quorum sanè nonnulla morbosos affectus qui iam fiunt, aut futuri sunt, prohibent, nõnulla uero iam factos & completos sanant, aliqua etiã*

Lachrymæ. Narium humiditas. Sternutamentũ. Aurium sordes. Sputi excreatio. Inspiratio & expiratio. Oscitatio. Tussis. Singultus.

nunquam in ijs qui probè ualent accidunt. Id quod ijs uerbis insinuare uoluit Hippoc. non eadem ratione in omnibus fiunt. Nam aliqua, ut diximus, in ijs tantum quæ secundum naturam se habent accidunt, aliqua in solis morbosis affectibus, alia rursus in utrisq;. Quod si tamen plura quis de iam dictis symptomatibus legere desiderat, Galeni libros de sympt. causis perlustret. C

APHORISMVS IIII.

Vrinæ ac utriusque flatus excretio, nutrimenti & spirationis actio, & quæ in mulieribus tantum fiunt, quibus & quæ in toto accidunt corpore accedunt, sudores scilicet, pruritus, pandiculationes, & quæcunq; aliæ eiusmodi actiones à natura fiunt.

Adhuc in recensendis naturæ actionibus, quas ipsa in animalis salutem efficit, Hippocrates persistit, ut saltem hoc pacto naturæ prouidentiam, contra eos qui illam inertem esse arbitrantur, ostendere possit. Potissimũ autem hac in dictione ea quæ in sanis tantum corporibus aggreditur natura cõmemorat: inter quas prima est urinæ excretio, quam ἄφοδον hoc loco nominat, (Vrinæ excretio.) *Galenus autem διάκρισιν καὶ ἀπόκρισιν interpretatur. Significat autẽ dictio hæc proprie, quodq; excrementũ quod natura circa instrumenta nutritioni deseruientia parauit: ideoq; Galenus lib. ij. uict. acut. cõm. xxiiij. ἀποπάτημα, quod Latinis excrementum est, interpretatur. Apparet uero in* D *excernenda urina mira naturæ industria ac prouidentia, ob renum & urinariorum meatuum creationem. Nec minor in excernendis stercoribus, ut prolixius demonstrauit lib. quinto de usu partium Galenus. Miranda quoq; in utrisq; flatus, eius uidelicet qui per anum, & qui per os fit, ructum alio nomine appellant, excretione naturæ œconomia ac prouidentia, quæ instrumenta in quibus congregatur ad excretionẽ impellit. Caluus, ne silentio transeamus, perperàm φύσαν pro natura interpretatus est, cum Latinis flatum significet. Multa præterea naturæ circa nutrimentum ac spirationẽ ipsam sagacitas, ut uberius in lib. de natural. facul. & respiratione monstrat Galenus: hic enim capita tantum illarum rerum memorasse sat sit. Supra autem omnes alias admirandæ sunt actiones quas in mulieribus exercet natura, primũ in conceptione, dein in fœtus usq; ad tẽpus partus retentione, ac omniũ postremo in ipso partu. Hinc est quod Galenus lib. iij. de facul. natural. inter miranda naturæ opera et illud recenset, quod uiuente fœtu uteri os ad unguẽ conniueat, mortuo uero statim aperiatur, quantum ad exitum sit ex usu. Iam dictis actionibus accedunt quæ in uniuerso corpore, et minime peculiari eiusdem parte accidunt, sicut sunt sudores, pruritus, et pandiculatio, quas omnes natura sine ullo doctore efficit. Pruritum diximus quem Hippoc. κνισμοὺς* (Pruritus.) *uocauit, qui fit dum quispiã prurientibus particulis ungues admouet. Quam*

sanè

A *ſanè admotionem ſeu iniectionẽ manuum unguium ue, natura animalia docuit; ſicut ex hiſtoria Galeni de hœdo paulò ante citata liquet. Pandiculationes uero ſunt omniũ in corpore muſculorũ diſtenſiones, σκορδινισμὸς Hippoc. ac Græci alij nominant. Diſtenduntur autem potiſſimũ à ſomno experrecti, utpote uaporantia excrementa in carnibus ſentientes, tum ob congeſti cibi concoctionem, tum ob huiuſmodi motionum quietem. Atq; hoc etiam minimi quiq; puerorũ, ut ait Galenus lib. ij. de ſympt. cauſis, habent, quamuis à nullo præceptore edocti, ut pandiculatione utantur: quippe natura ad huiuſmodi motum excitat, uaporãtibus excrementis ſpiracula fabricans. Differt uero ab oſcitatione pandiculatio, quod hæc omnium muſculorum ſymptωma ſit, oſcitatio autem eorum tantum qui circa maxillas ſunt. Cæterum nõ ſolum iam à nobis cõmemoratæ actiones, ſed & omnes eiuſmodi, id eſt, quæ in uniuerſo corpore fiunt, per naturã excitantur: ut eſt inſenſilis euaporatio, rigor, & id genus aliæ, quas in libris de ſymptωmatũ cauſis fuſius explicat Galenus.*

Pandiculationes, σκορδινισμός.

Differt ab oſcitatione pandiculatio.

APHORISMVS V.

Anima hominis ad mortem uſque ſemper augetur: ſi uero ipſa unà cum morbo inflammetur, tum corpus depaſcitur.

Varias fuiſſe ueterum de animæ eſſentia ſententias, nemo eſt qui neſciat. B *Nonnulli enim ignem eſſe dixerunt: Hippon aquam, Critias ſanguinem; Anaximenes aerem eſſe exiſtimauit: Galenus multis in locis, præſertim in libro cui titulum indidit, quod animi mores corporis temperaturã ſequantur, fatetur ſe quænam ſit animæ ſubſtantia ignorare. Id quod ſibi ad medicinæ tractationẽ nihil incõmodauit, cum ſuperuacuum ſit, ut ipſe quoq; in huius ſententiæ enarratione fatetur, medicis, animæ ſubſtantiã cognitam habere. Verba eius hæc ſunt:* καὶ μήν τοι τὸ περιττὸν εἶναι νομίζω τοῖς ἰατροῖς ἐπίστασθαι ψυχῆς οὐσίαν. *Hippoc. uero animam calorem natiuũ eſſe putauit, quod illũ omnium naturaliũ operũ multoties autorem eſſe dicat, & quod in eo haud aliter quàm in anima, uita animaliũ conſiſtat. Plato, quemadmodũ teſtatur Galenus lib. viij. de placitis Hippoc. & Plat. non calorẽ, ſed ignem nominauit. Et idem ſenſiſſe puto eos qui animam ignem eſſe dixerunt. Hi etenim cũ ad exequenda animæ officia calorem omniũ maxime adminiſtrandi uim obtinere uiderent, animã ignem appellarunt, ut docet etiam Ariſt. lib. ij. de part. animal. cap. vij. ſic ſcribens:* οἱ μὲν γὰρ τοῦ ζῴου τὴν ψυχὴν τιθέασι πῦρ, ἢ τοιαύτην τινὰ δύναμιν, φορτικῶς τιθέντες, βέλτιον δ᾽ ἴσως φάναι ἐν τοιούτῳ τινὶ σώματι συνεστάναι. τούτου δ᾽ αἴτιον ὅτι τῶν ψυχῆς ὑπηρετικώτατον τῶν σωμάτων τὸ θερμόν ἐστι. τὸ τρέφειν γὰρ καὶ κινεῖν ψυχῆς ἔργον ἐστί. ταῦτα δὲ διὰ ταύτης γίνεται μάλιστα τῆς δυνάμεως. ὅμοιον οὖν τὸ τὴν ψυχὴν φάναι πῦρ, καὶ τὸ πρίονα ἢ τὸ τρύπανον τὸν τέκτονα,

De animæ eſſentia uariæ opiniones.

Galenus animæ ſubſtantiam ignorauit.

Anima quid ſecundum Hippocratem.

Anima ignis.

ἢ τὴν τεκτονικὴν, ὅτι τὸ ἔργον περαίνεται ἐγγὺς ἀλλήλων οὐσῶν. id est: C
Nonnulli quidem statuunt importune animã animalis esse ignem, aut aliquã eiusmodi uim: melius fortasse est dicere illam in quodã eiusmodi corpore consistere. Cuius rei causa est, quod inter omnia corpora calor ad exequenda animæ opera maximã administrandi uim obtinet. Cum enim opus animæ sit alere & mouere, hæc ea ipsa facultate potissimũ efficiuntur. Igitur animã esse ignem dicere, simile est atque si ferram aut terebrũ fabrum, aut artem fabrilem esse ideo arbitreris, quia opus non nisi iunctis his perficiatur. Quod autẽ anima Hippocrati nihil aliud sit nisi calor natiuus, testatur etiam Galenus, qui libro primo aph. cõm. xv. ita scriptum reliquit: οὐ γὰρ δὴ ἄλλό τι τοῖς ζώοις ἡ φύσις ἐστὶν, ἢ τοῦτο κατὰ τοὺς Ἱπποκράτους λόγους. *quod est: Neq; enim aliud quicquam est natura animaliũ, præter hoc calidum, iuxta Hippoc. sententiam. Sciendum uero,* φύσιν καὶ ψυχὴν, *eandem rem cum de calore natiuo fit mentio significare. Stoici tamen* φύσιν *tantum appellare consueuerũt eam quæ plantas,* ψυχὴν *uero eam quæ animalia gubernat animam. Porrò cum ex sententia Hippoc. anima nihil aliud sit nisi calor natiuus, euidentissimum est illum semper augeri usque ad hominis mortem: semper enim aliquid de huius substantia defluit, quod alimentorũ adiectione restituitur. Augeri itaq; indies illum contingit ciborũ oblatione, qui certe huic proportione quadã* D *respondeant, necesse est, adeò ut si is plurimus fuerit, plurimi etiam cibi sint*
1.aph.14. *oportet. Id quod alibi etiã ijs monstrauit uerbis Hippoc. Quæ augentur corpora plurimũ insitum calorem habent, unde plurimo etiam alimento indigent: sin minus, absumitur corpus. Quemadmodũ igitur ignis ab oleo affuso fouetur & augetur, sic quoq; calor innatus per alimenta ipsa quæ indies offeruntur, conseruatur. Cuius rei testis est Gal. libro primo aph. cõm. xv. in eũ scribens modũ:* οὐ γὰρ ἄλλο μὲν τὸ διαπλάσαν ἐξ ἀρχῆς τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδ᾽ αὖθις αὐξῆσαν, ἢ μέχρι τελευτῆς τρέφον, ὅτι μὴ τὸ θερμὸν τοῦτο τὸ ἔμφυτον, ὑπὲρ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ. τοιγαροῦν τοῦτο πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων αἴτιον ὑπάρχει. *quod est: Neq; enim aliud quicq; animal ab initio afformauit, sicuti neq; rursus adauxit, aut usq; ad mortem enutriũt, præterq; iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo. Hic igitur omniũ operum naturaliũ causa existit. Cæterum si hunc calorem per morbũ aliquem accendi & inflammari cõtigerit, tum sanè naturales actiones perficere haud poterit, adeoq; ne nutrire quidem nos, quod sibi tamen maxime proprium est, ualet, sed non secus atq; ignis corpus nostrum depascit, absumit, corrumpit, ac liquefacit. Id quod euidentissime in ardentibus febribus corpus colliquantibus cõspicere licet: calor siquidem innatus, ab eo qui præter naturã accedit perinde atq; parua lucerna ab immodico igne extinguitur. Contingit itaq; in*

uniuersum

A uniuersum trifariam extingui calorem, inopia scilicet boni ac pinguis sanguinis, ut in tabidis: aut aquosi copia, ut in aqua inter cutem correptis: aut caloris immodici accessu, ut febre ardenti laborantibus. Porrò Caluus hanc sententiã cum praecedenti cõnectens, monstrosissimã & ab omni ratione alienam confinxit interpretationem: sudores, pandiculationes, & quaecunque alia quae in ea sententia cõmemorata sunt, in anima hominis gigni dicens. Et quid magis ridiculũ, quàm posteriorẽ huius dictionis partẽ ita interpretari? Si uero febriat cũ morbo & anima nutrit. Iam enim diximus calorem natiuũ inflammatum denuò nos nutrire non posse. Sed sinamus hominem suo more ineptire. Trifariam extinguitur calor.

APHORISMVS VI.

Morbi diuturni in senecta aut maturatione, aut dissolutione, aut raritate deficiunt.

De morbis diuturnis, & longo tempore hominem occupantibus, quos ξυμφόρους, quasi connutritos dicas, Hippocrates nominat, in hac dictione sermo fit, quo nimirum pacto deficiant, ac soluantur, illo indicante. Euidentissimũ uero est non uniuersalem hanc esse sententiam, quod in confesso sit plerosque esse morbos longos qui senibus ad mortem usque perdurent, quemadmodũ in aphorismis metipse testatur dicens: οἱ πρεσβύται τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νοσέουσιν ἧσσον, ὁκόσα δὲ αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γίνεται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκουσιν. hoc est: Seniores iuuenibus magna ex parte minus ægrotant. Quicunque uero illis longi acciderint morbi, sæpenumero cũ his cõmoriuntur. Ad mortẽ autem ipsos comitantur omnia genera morborũ, quae à frigidis orta sunt humoribus, raucedo, grauedo, podagra, dolores coxendicum, & alia eiusmodi, quod calor in ijs imbecillis frigidus humores concoquere non possit. Quum itaque frigidi morbi senioribus plerunque cõmoriantur, manifestum est aliquos esse ex calidorum morborum genere qui in ea ætate deficiãt, quandoquidẽ cõtraria contrarijs curentur. Sic cõtingit interdũ, raro tamen, dolores capitis calidos, hemicraniã, articulorũ dolores, & id genus alios affectus, in senectute ob temperamentũ quod in ea frigidum est deficere. Et is sanè solutionis modus pars existit maturationis, quam πεπασμοὺς hoc loco Hippoc. appellat. Significat enim hac dictione quicquid mediocrem temperiẽ inducere potest, similitudine à fructibus maturis accepta, quos hoc nomine dignamur, ubi mediocritatẽ pertigerint. Testis in commentarijs Galenus, sic scribens: δηλοῦντος τοῦ πεπασμοῦ πᾶσαν ἀγωγὴν εἰς τὴν σύμμετρον κρᾶσιν, ὡς ἀπὸ τῶν πεπαινομένων ἐλέχθη καρπῶν. Alij duo modi quibus diuturni morbi in senecta deficiũt, adhuc rariores sunt quàm maturatio: inter quos unus est dissolutio, per quam omnem corporis defluxum paulatim factum intelligit. Sic nonnunquã tumores præter naturam

Margin notes: ξυμφόροι. (beside "sermo fit"); 2. aph. 39. (beside "in aphorismis metipse"); B (left margin, beside "λὰ νοσέουσιν"); πεπασμός. (beside "ficere"); Dissolutio. (beside "quàm maturatio")

dissoluuntur, discussa & per halitum dissipata eorundem essentia. Alter, C
raritas corporis, quæ scilicet medici prouidentia fit: interdum etiam, at rarissime, senilis ætatis ratione, quando uidelicet facultate imbecilli existente, tenuior fit corporis habitus, & meatus cutis rariores fiunt. In hunc quidem modum Galenus hanc dictionem interpretatur. Potest autem, mea quidem sententia, de his morbis intelligi sententia, quæ ab infantia ferè hominem inuaserunt, & in senecta, hoc est, in ea ætate quæ est inter consistentiam & extremam senectam, deficiunt. Est enim, Galeno in fine libri quinti de tuen.
Triplex senectutis gradus. *ualet. teste, triplex senectutis gradus. Vnus eorum qui cruda uiridiq; adhuc*
ὠμογέροντες. *senecta sunt, quiq; adhuc ciuilia obire negotia possunt,* ὠμογέροντες *Græcis dicuntur. Secundus autem, cui apte nomen ipsum inditur: qui enim ad hunc gra-*
γέροντες. *dum pertingunt,* γέροντες *appellantur, nec ad publicas functiones obeundas apti sunt, sed iam lassi, somno potius, postquam lauêre ac cibum sumpsere, sese dedunt. Tertius gradus est, in quo multa uirium infirmitas existit: ideoq; assiduum balnei usum sustinere non possunt. Nominant eum qui ad hanc par-*
πέμπελος. *tem peruenit græcè* πέμπελον, *ab eo quod est* πέμπεσθαι εἰς τὸν ᾅδην,
2.progn.69. *id est, mittendo ad manes. Sic alibi quoq; Hippoc.* γεραιτέρους, *non ultima senecta confectos, sed eos qui inter hanc & adolescentiã sunt uocat, ut ibidem ijs uerbis testatur Galenus:* γεραιτέρους οὐχ ἁπλῶς τοὺς γέροντας, ἀλλὰ D
παραβλητικῶς ἢ συγκριτικῶς, ἢ ὅπως ἄν τῳ φίλον ὀνομάζειν, ἀκουστέον ἐστὶν ὡς πρὸς νέους. οἱ μὲν γὰρ ἤδη προήκοντες ἱκανῶς κατὰ τὴν ἡλικίαν, οὐδ' ἐξ ἑνὸς νοσήματος μᾶλλον τῶν νεωτέρων διασώζονται, τοὺς δὲ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν ἀκμαζόντων, οἵπερ εἰσὶν οἱ μεσαιπόλιοί τε καὶ ὠμογέροντες ὀνομαζόμενοι, διασωζομένους ἐστὶν ἰδεῖν ἐνίοτε μᾶλλον τῶν ἀκμαζόντων. *quod est: Seniores non simpliciter senes, sed comparatione, aut quomodocunq; appellare libet, ad iuniores intelligi debent. Nam qui per ætatem satis iam processerunt, ex nullo morbo magis quàm iuniores conualescunt: sed qui inter hos & consistentes suo uigore interiacent, quales sunt qui semicani, crudiq; ac uirides senes dicuntur, eos conualescere uidere licet interdum magis, quàm qui consistunt per ætatis uigorem. Ex ijs itaq; liquet, semicanis, ob habitũ corporis adhuc calidum, atq; exercitium quod in ea ætate adhuc multum est, morbos diuturnos non raro deficere, idq; aut per maturationem, aut dissolutionem, aut raritatem. Calor enim crassos humores concoquit, concoctos discutit, & per cutis meatus educit.*

APHORISMVS VII.

Medicatio est, contrarium esse, & morbo reluctari.

Hac sententia rursus cõmunissimũ hoc medicorũ dictũ, Contraria contrarijs curantur, in memoriã reuocat: neq; tantum medicũ, uerumetiã ægrotantẽ

ut morbo

A ut morbo pro uirili reluctetur admonet, ut paßim contrarijs adhibitis, eos citius sanitas consequi poßit. Id quod etiam alibi fecisse Hippocratem constat, potißimum in aphorismis, ubi ita scriptum reliquit: δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἔξωθεν. Quam sententiam iam multoties interpretati sumus: Et in lib. i. Epid. sect. ij. sic scribens: ὑπεναντιοῦσθαι τῷ νοσήματι τὸν νοσεῦντα μετὰ τοῦ ἰητροῦ χρή. quod est: Oportet & ægrotantem cum medico morbo reluctari. Tum autem maxime æger morbum oppugnabit, ubi ijs quæ medicus præcepit diligenter paruerit, & in uictus ratione haud deliquerit. Singula itaque si morbo contraria fuerint, fieri non potest quin morbus superetur. Caluus dictionem hanc ita uertit: Medela morbis aduersatur. Quæ sanè interpretatio etsi uera sit (nemo enim tam iners est qui nesciat medicamentum morbo aduersari) tamen ualde ridicula existit, quod stultus etiã intelligat medelam esse quæ morbo reluctetur: neque opus erat eam ad rem doctore aut monitore Hippocrate. Longe itaque diuersum hoc in loco Hippoc. docuit, nempe quod non solũ medicus, sed & æger ac aßidentes hoc unũ conentur, ut morbum per cõtraria oppugnent, calidum uidelicet frigidis, & rursus frigidũ calidis. Id ubi fecerint, tum sanè morbo dissentient ac cõtrarij erunt. 2. aph. 1.

B APHORISMVS VIII.

Frigidum morbos à frigore ortos fouet, eos uero qui à calore sunt interimit.

Exemplũ est eius quod in præcedenti docuit sententia Hippoc. nimirũ cõtraria curari contrarijs. Frigidũ siquidẽ morbos à frigore ortos fouet, illisque auxiliatur ac suppetias fert, ut scilicet diutius perseuerẽt ac durent: eos autẽ qui à calore sunt orti, hos planè oppugnat, ac prorsus interimit, quod illis planè contrarium sit. Id uero quod de frigido hic dixit Hippoc. tu ad omnia alia accõmodabis, ut nimirum paßim in profligandis morbis contraria adhibeas. Cogitabis præterea, non temerè Hippoc. tam accurata opera uti in edocendo uulgato hoc medicorũ lemmate, Contraria cõtrarijs curantur. Caluus sententiam hanc perperàm cum sequenti iunxit.

APHORISMVS IX.

Iracundia ad cor, pulmonem & caput, calorem & humorem trahit. Lætitia uero cor ab ijsdem liberat.

In hac dictione ὑπαλλαγὴ subesse uidetur, quæ ænigmaticam ferè reddit sententiam. Hippoc. enim oratione quæ conuerso rerum ordine effertur, usus est, dicens iracundiam cor & pulmonẽ ad se rapere, cum in iracundia potius ipsa rapiant calorem & humorẽ ad se. Aperta itaque erit dictio, si in eum legatur modum: ἐν ὀξυθυμίῃ ἀνασπᾷ ἡ καρδίη καὶ ὁ πνεύμων, καὶ ἡ κεφα-

λῆ εἰς ἑωυτὰ καὶ τὰ θερμὰ, καὶ τὸ ὑγρὸν. *Hanc sanè lectionē in nostra uersione expreßimus. Potest & ita legi: ἐν ὀξυθυμίῃ ἀνασπᾷ ἡ καρδίη, καὶ ὁ πνεύμων εἰς ἑωυτὰ, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τά τε θερμά, &c. quod est: In ira cor & pulmo ad se & ad caput calorem & humorem trahunt. Sed idem cum priore sensus manebit: nihil enim aliud docere conatur Hippoc. quàm in iracundia calorem introrsum ad cor & pulmonē rapi, & ad caput. Quod uero ira calores & humores, hoc est, sanguinem, quod scilicet omnes sibi commixtos humores habeat, ex ijs locis quæ circa iecur sunt, ad cor trahat, ex iræ definitione, quam tradit Galenus in libro de morborū causis, clarum fit: quæ talis est: θυμὸς ζέσις τις ὢν τοῦ περὶ τὴν καρδίαν θερμοῦ. hoc est: Ira caloris qui circa cor est, feruor quidam existit. Plato quoque in Cratylo, iram à feruore dictam esse ijs uerbis monstrat: θυμὸς δὲ ἀπὸ τῆς θύσεως καὶ ζέσεως τῆς ψυχῆς ἔχει ἂν τοῦτο τὸ ὄνομα. quod est: Ira à flagrantia seu impetu & feruore animi nomen obtinet. Hinc est quod Aristot. in probl. de ijs qui ex-* C

Sect. 27. prob. 3. *candescunt ita scribat: διατί ἐν μὲν τοῖς θυμοῖς εἰς τὸ ἐντὸς ἀθροιζομένου τοῦ θερμοῦ διάθερμοι καὶ θαῤῥαλέοι, ἐν δὲ τοῖς φόβοις ἀνάπαλιν; ἢ οὐκ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὀργιζομένοις περὶ τὴν καρδίαν, διὸ καὶ θαῤῥαλέοι καὶ ἐν ἐρυθήματι καὶ πνεύματος πλήρεις. hoc est: Cur homines cum excandescunt, calore introrsum collecto, feruidi audacesque redduntur: quū uero metuunt, contrà? An nō quod in eundem locū calor se colligat, sed irascentibus circa cor existat, ex quo audaces, rubicundi, & spirabundi efficiuntur? Denique quod irascenti calor & humor ad cor rapiātur, indicio est, quod pulsus nō tantū cordis, sed omnium etiam arteriarū maior atque uehementior fit, quemadmodū testatur experientia ipsa, et Gal. lib. iiij. de causis pulsuum, ubi sic scriptum reliquit: θυμοῦ μὲν ὑψηλὸς ἐστιν ὁ σφυγμὸς, καὶ μέγας καὶ σφοδρὸς, καὶ ταχὺς, καὶ πυκνός. id est: Iræ pulsus altus est, magnus, uehemens, celer, creber. Quod uero excandescentibus calor & sanguis ad caput sursum feratur, argumento est quod tum oculi tum facies ipsa rubescant, & eas quoque si tetigeris partes, euidēter calidas esse senties. Oculi denique manifeste splendorem quendam præ se ferūt, ac uniuersum caput calidius fit. Cæterum in hilaritate & lætitia omnia iam cōmemorata cor relinquūt & missum faciunt, ac exteriora corporis petunt. Sed dicet fortè quispiā, quid prode* D

Ad quid conducat prædictorum notitia. *rit ad artis tractationem ista scire? Multum sanè, ut scilicet ijs animi affectibus, iracundia & lætitia, cōmode uti sciamus: interdum enim euitare iracundiam, interdum quoque huic operam dare oportet. Euitabimus ubi totius corporis, præsertim autem capitis & cordis temperamentū calidius fuerit, aut calidus in ijs quispiam fuerit affectus. E regione iracundiæ locus erit in frigidis animi morbis, & ubi capitis constitutio frigida erit. Pari modo lætitia*

nonnunquam

A *nonnunquam confert, nonnunquam etiam officit. Confert ubi totius corporis temperamentum iusto calidius fuerit, quod calor à corde ad exteriora feratur. Incommodabit ijs qui modico calore cordis præditi sunt, quod is gaudio & lætitia laxatus exteriora petat, discutiatur & dissipetur. Sic præ gaudio nonnullos mortuos esse constat, quemadmodum autor est Valerius Max. qui lib. ix. de mortibus non uulgarib. cap. iij. idipsum mulieri cuidam contigisse scribit: quæ cum illi esset nunciata clades quæ lacum Trasimenum inciderat, sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, in complexu eius expirauit. Caluus sententiam iam enarratam cum superiore connectens planè obscuram reddidit, atque illi peregrinum, & à seipso non intellectum sensum confinxit: id quod ex uerbis eius intelliges, quæ sic habent: Quæ calore proficiscuntur, ea uehementia iracundiaque, cor pulmonemque uellicant, ad sese trahunt, caloremque & humiditatem in caput reuocant. Quibus utique uerbis contrario prorsus sensu calori ascribit, quod Hippocrates iracundiæ tribuere uoluit.*

APHORISMVS X.

Labor articulis & carnibus cõfert, cibus uero & somnus uisceribus.

De exercitij, quod hoc loci, ut aliàs sæpius, laborem nominat, & de ciborum ac somni cõmodis, in hac dictione Hippocrati sermo est. Inter alia autẽ
B *cõmoda, quæ plura habet, & hoc fermè præcipuũ est, quod carnibus & articulis robur & fortitudinẽ addit: id quod in primis etiam testatur Gal. lib. i. de tuenda uale. sic scribens:* ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ῥώμη τοῖς ὀργανικοῖς ἐγγίνεται, τῆς θερμότητος ἀναζωπυρουμένοις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα τῶν σωμάτων παρατρίψεως, σκληρότητός τε τινὸς καὶ δυσπαθείας ἐγγιγνομένοις. *quod est: Exercitationibus robur quoddam partibus instrumentalibus accedit, quũ & naturalis ipse calor accenditur, & ex partium inter se attritu, duritia & indolentia quædam comparatur. Aetius quoque lib. iij. cap. ij. ubi sic scriptũ reliquit: Exercitij usus, ut instrumentalia membra & affectibus magis renitentia, & actionibus promptiora reddantur, sintque ad nutrimẽti attractionẽ ualidiora, & ob calorem corpori acquisitum nutritioni aptiora, utque à uehementi spiritus motione meatus tum sensibiles, tum occulti expurgentur. Paulus etiam lib. i. cap. xvi. ijs uerbis idem docet: Id cõmodi exercitiũ præstat, quod partes instrumentales morbis non opportunas efficit, & functionibus obeundis ualidas. Autor denique libri de affectuum qui in renibus sunt dignotione & curatione, de exercitijs idem sentit, dum sic inquit:* γυμνάσιον τρία τὰ πρῶτα ἐργάζεται, τὴν γὰρ σκληρότητα τῶν ὀργάνων ἀλλήλοις παρατριβομένων, αὔξησίν τε τῆς ἐμφύτου θερμότητος, καὶ βιαιοτέραν τὴν τοῦ πνεύματος κίνησιν. *id est: Exercitium hæc tria potißimum efficit, instrumentorũ quidem dum inuicem atteruntur duritiam, innati calo-*

ris incrementũ, & uehementiorem spiritus motionem. Præterea quemadmodum exercitiũ articulis & carnibus confert, sic cibus & somnus uisceribus. C *Nam sicuti exercitiũ circa instrumentarias exterioresq; corporis partes calorem excitat, ita quoq; cibus & somnus eundẽ ad interiora & profunda corporis reuocãt, qui deinceps cibos probè cõcoquens, efficit ut uiscera exactius nutriantur. Atq; hinc est quod Gal. lib. i. de sympt. causis in eum scripserit modum:* ἔοικεν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ παντὶ τῷ περὶ τὸν ὕπνον ἀναπαύεσθαι μὲν ἡ ψυχικὴ δύναμις, ἐνεργεῖν δὲ ἰσχυρότερον ἡ φυσική. τεκμαίρετο δὲ ἄν τις τῷ κεκμηκυῖαν αὐτὴν ὑπνώσαντος ἀναῤῥώννυσθαι, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐπὶ φορᾷ συμμέτρῳ κοιμηθῶμεν, ἔτι τε ἐπὶ τῷ πέττεσθαι τὰς φορὰς ὑπνούντων κάλλιστα καθ' ὅλου τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, οὐκ ἐν γαστρὶ μόνον. *hoc est: Itaq; toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis uero ualidius agere uidetur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quod ipsa, si quando laborauerit, post somnum robustior euadit, & potißimũ quum à modico cibo somnũ admittimus, tum etiam quod per somnũ cibus optime concoquitur, non solum in uentriculo, uerumetiã per uniuersi corporis habitũ. Plura ea de re habes cap. xxi. libri secundi Paradox. nostrorũ. Caluus ineptißime sententiam à nobis explicatã ita interpretatus est: Cibus carni, articulisq; labor est, somnus uisceribus. Nihil enim certi ex ijs uerbis colligere licebit, neq; etiam genuinã uerborũ Hippoc. uim exprimunt, quæ Galeno etiam in cõm. teste hæc est:* D τὸ γυμνάσιον τοῖς ἄρθροις καὶ ταῖς σαρξὶν ὠφέλειαν παρέχει, σῖτος δὲ καὶ ὕπνος τοῖς σπλάγχνοις, *quod est: Exercitiũ articulis & carnibus cõmodo existit, cibus autem & somnus uisceribus.*

APHORISMVS XI.

Cura ac meditatio hominibus animi exercitium est.

Superiori sentẽtia exercitij quod corporibus adhibetur cõmoditates Hippocrates recensuit: hac in dictione quod sit animi exercitiũ mõstrat. Animaduertendum uero in primis erit, Hippocratẽ hoc loco nomine speciei pro gene- περίπατος. *ris usum esse:* περίπατος *enim Latinis proprie deambulationem significat: hic uero pro exercitio, quod Græcis* γυμνάσιον *est, accipitur. Cuius rei testis est Galenus, qui in explicatione eius sententiæ sic ait:* τοὺς περιπάτους ἀντὶ τοῦ γυμνασίου πάντες ἤκουσαν οἱ ἐξηγησάμενοι τὸ βιβλίον, ἵν' ὁ λόγος ᾖ τοιόσδε, τοῖς ἀνθρώποις αἱ φροντίδες γυμνάσιον. *Exercitiũ uero* Animi exercitiũ. *animi hominibus sunt* φροντίδες, *hoc est, curæ, solicitudines, cõmentationes, meditationes, & contemplationes: nam omnia illa Græcis hæc dictio signifi-* φροντιστής. *cat. Hinc Socratẽ ipsum* φροντιστὴν *appellarunt, quod aßiduus esset in cõtemplationibus. Testis est Aristoph. interpres in* νεφέλαις, *qui sic inquit:* φροντιστὰὶ ἐκαλοῦντο οἱ περὶ τὸν Σωκράτην, διὰ τὸ μηδέποτε παύεσθαι

περὶ φον-

A Φροντιστὴς. quod est: Socrates phrontistes uocabatur, eò quod à contemplatione nunquam desisteret. Inde φροντιστήριον schola in qua Socrates disputabat, & domus curarũ. Hoc autẽ genere exercitij tum maxime uti conuenit, cum morbi frigidi, lethargus scilicet, stupor, & ijs similes animũ occuparunt, quod nimirũ curæ & meditationes animũ subinde torpentem excitare, ac planè habitũ contrariũ inducere, rationemq́; ac memoriam ijs affectibus penè intermortuas, uiuaces efficere possint. Caluus περίπατον dictionem nõ satis propriè peruagationem uertit, cum, ut diximus, hoc loco sui generis significationẽ obtineat. Sed solet hic homo passim proprij sermonis esse contemptor.

φροντιστήριον

Animi exercitio quando utendũ.

APHORISMVS XII.

Sanguis è uulneribus promanat: succurrendum igitur ut quod uacuum impleatur.

Etsi ænigmatica planè hæc sit Hippoc. dictio, adeò ut ne Galenus quidẽ quid ea significare uoluerit Hippoc. pronunciauerit, quando tamen aliquo modo reddenda erat hæc Hippoc. sententia, eam interpretationẽ quæ rationi cõuenire uidebatur delegimus. Apparet enim Hippocratẽ hoc loco aliud docere nihil, nisi cum in omni uulnere sanguis ad locum affectum cõcurrat, & hoc nomine ab illo emanet, curandum esse diligenter à medico ut huic symptomati succurratur. B *Succurretur autem trifariam: primũ per medicamenta refrigerantia & obturantia, quæ sanguinem concurrentem reprimunt atq; repellunt. Hinc est quod in aphorismis dixerit:* ἐν τουτέοισι δεῖ τῷ ψυχρῷ χρέεσθαι ὁκόθεν αἱμοῤῥαγέειν μέλλει. *hoc est: In his frigido uti oportet unde fluxurus est sanguis. Deinceps succurretur impositione linamentorum, quæ Græcis* μότα *dicuntur, & aliorum id genus idoneorum medicamentorũ. Tertio per cõuenientem idoneamq́; membri uulnerati figurã, quæ ut sanguis ad contraria loca fluat efficere potest, sicut paulò post prolixius ostendimus, & multis in tertio ther. meth. lib. Galenus declarat. Cæterum etsi Hippoc.* τρώματα *nõ tantũ uulnera, sed omnem etiam noxam uehementẽ extrinsecus corpori, citra quoq; uulnerationẽ, accidentem appellet, hic tamen de ea noxa quæ cum uulnere est, locutũ esse arbitramur. Quod uero eas etiam quæ citra uulnerationẽ eueniunt hoc nomine appellet, testis est in cõmentarijs Galenus, sic dicẽs:* τρώματα ὀνομάζει Ἱπποκράτης τὰς μεγάλας βλάβας ἔκ τινος τῶν ἔξωθεν γινομένας, εἰ καὶ χωρὶς τραύματος. *Et in libro de interpretatione antiq. dictionum Hippoc.* τρῶμα ἡ βλάβη. *Insuper nõ est quod ita intelligas hunc locum Hippoc. ut sanguinis cõcursus ad locũ uulneris in totum sit prohibendus, quod sine sanguinis boni affluxu, ut autor etiã Gal. lib. iij. ther. meth. cũ generandæ carnis materia sit, uulnus curari nõ possit, sed tantũ curandũ ne ex uulnere ĩmodicè promanet. Proinde ut rem prorsus teneas, Hippocrati*

Sanguini ex uulneribus promananti ut succurrendum.

Part. 7. aph. 3.

τρώματα.

hoc loco sermo non est de sanguinis concursu, qui fit longo post inflictū uulnus tempore, sed potius de sanguine qui cōfestim facto uulnere immodicè profluit. C

APHORISMVS XIII.

Si auris doluerit, lana circa digitum cōuoluta calidū oleum instillare oportet, dein lanam manus uolæ impositā auri supponere, quousq; aliquid tibi iam exire uidetur, deinceps in ignem proijcere. Deceptio.

Aurium morbis, doloribus potissimū, hoc loco Hippocrates mederi docet: neq; sanè temerè, quod nōnunq̄ si medicamentis in tempore haud succurratur, ad consensum cerebro perducto interficiant. Hinc est quod in Prognosticis dixerit: 3.prog.15. ὠτὸς δὲ ὀξεῖη ὀδύνη σὺν πυρετῷ ξυνεχεῖ τε καὶ ἰσχυρῷ δεινόν, κίνδυνος γὰρ παραφρονῆσαι τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπολέσθαι. *id est: Dolor auris acutus cum febre continua ac uehementi, grauis: nam & periculum est ne desipientiam faciat, & hominem perdat. Vt igitur opportune doloribus aurium medicus mederi queat, modum ac formam quæ in adhibendis medicamentis obseruari debet, præscribit. Primū, ubi auris doluerit, lana circa digitum, indicem nimirum aut pollicem, conuoluta, & oleo seu pinguedine aliqua madefacta, in aurem esse stillandū præcipit. Non autem sine causa adiecit calidum, indicans uidelicet hoc uerbo, quicquid auribus instillatur calore mediocri præditum esse debere. Id quod etiam faciendum monet Galenus lib. iij. de compos. medic. per singulas corporis partes, barbari Miamir uocant, ubi ita scriptum reliquit:* εὔδηλον δὲ ὅτι πάντα ὅσα ἂν προσφέρηται τοῖς ὠσί, θερμὸν εἶναι χρὴ μετρίως. *quod est: Manifestū quod singula quæ auribus offeruntur mediocriter calida esse oporteat. Calidū uero hoc potissimū nomine esse oportet quod adhibetur, ne neruos offendat, & quod hoc ipsum, Hippoc. etiam autore, ἀνώδυνον sit. Qualia autem sint medicamenta quæ in aurium doloribus instillanda erunt, Galenus loco iam citato monstrat. Eadem quoq; Paulus & Aetius suis locis describūt. Porrò conuenit ut nō semel aut bis, sed iterum atq; iterum medicamenta ad eam rem idonea instillentur, donec scilicet quid extra auditoriū meatum effluat, quod nos tandem lanam supponentes excipiamus. Id quod ut faciamus, loco antea citato Galenus etiam ijs uerbis præcipit:* ὅταν περιέχηταί τι κατὰ τὸν ἀκουστικὸν πόρον, συνεχῶς ἐγχεῖν ἔλαιον προσήκει, ἐκκλύζοντας αὐτό, καὶ δι' ἐρίου μαλακοῦ ἀποσπογγίζοντας, καὶ αὖθις ἐγχέοντας. *hoc est: Vbi quid in auditorio meatu contentum fuerit, assidue oleum instillare conuenit, hunc eluentes, & per mollem lanam abstergentes, & iterū instillantes. Et id uoluit docere Hippoc. per hæc uerba: Lanam manus uolæ impositam auri supponere oportet, donec aliquid exire uidetur: quasi dicat, lanam uolæ manus inserere oportet, ut ex aure promanantem humorē suscipiat, idq; eousq; donec aliquid exire uidebitur faciendū.*

Quod auribus instillatur calidū sit

D

5.aph.22.

Quod

A *Quod subinde ex aure egressum est una cum lana in ignem proijciendũ, ut nimirum odorẽ illius experiri nobis liceat. Si enim grauem quendam de se praebuerit odorem, pessimum erit. Id autem praecipue faciendum ubi purulentae iam aures fuerint. Ideoq; in prognosticis in hunc modũ scribit:* τὸ πύον ἄριστον λευκόν τε εἶναι καὶ ὁμαλὸν καὶ λεῖον, καὶ ὡς ἥκιστα δυσῶδες. τὸ δὲ ἐναντίον τούτου, κάκιστον. *id est: Pus illud optimũ quod album & aequale & laeue est, & minime foetidum: quod uero huic contrarium est, pessimum. Quod hoc loco in auribus purulentis faciendum esse praecipit, idipsum quoq; in tabidorum sputo non esse negligendum alibi docet, ubi sic inquit:* τοῖσιν ὑπὸ τῶν φθίσεων ἐνοχλουμένοισιν, ἢν τὸ πτύσμα ὅτι ἂν ἀποβήσσωσι βαρὺ ὄζῃ ἐπὶ τοὺς ἄνθρακας ἐπιχεόμενον, θανάσιμον. *quod est: Si à tabe infestatis sputum quod extussiunt grauiter olet iniectum carbonibus, letale. Praeterea quod in fine adiectũ est* ἀπατᾶν, *id est, deceptio, alij aliter interpretati sunt. Galeno placet adulterinam esse dictionẽ, & per alium quendam adiectam. Quare si genuina est, id certe per hanc, meo iudicio, significare uoluit Hippocrates. Si iam cõmemorata medicamenta auri instillata parum cõmodi attulerint, & dolorem non mitigauerint, tum sensum per ea quae suporẽ inducunt decipere oportet medicamenta, qualia sunt opium, mandragora, hyoscyamus,* 1.progn.45. 5.aph.11. Deceptio.

B *& id genus alia, quorum in colicis cruciatibus quoq; nobis interdũ usus erit. Id uero in uehementibus aurium doloribus esse faciendum, Galenus etiã lib. iij. de compos. medic. per singulas corporis partes, ijs uerbis docet:* βιαζομένης δὲ τῆς ὀδύνης, ἀναγκαῖον δεῖ χρῆσθαι καὶ τοῖς ναρκῶσι τὴν αἴσθησιν, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐπὶ κώλῳ καὶ νεφροῖς, καὶ ὅλως ἅπαντι πάσχοντι μορίῳ σφοδρῶς ἀλγοῦσιν. *hoc est: Vrgente dolore necesse est ijs quae sensum obtundunt ac stupefaciunt utamur, haud aliter quàm in ijs qui colum, aut renes, aut in uniuersum quamuis aliã partẽ uehementer dolent. Et Paulus lib. iij. cap. xxiij. sic scribens: Si dolor uiolentus est, ijs utere quae leuiter sensum stupefaciunt: non enim mediocre periculum est, ne cerebrum neruo per quem facultas audiendi erogatur uicinum, consortij lege afficiatur. Probè igitur dolorem lenit opij pars una, castorei partes duae, quum lacte muliebri, uel oui albumine, aut uino dulci tepido instillantur. Caluus ultimam hanc dictionem utpote non intellectam conniuentibus transiliuit oculis.*

APHORISMVS XIIII.

Lingua quale sit humorum serum indicat: pallidae siquidem linguae biliosae sunt: fit autem quod biliosum est à pingui ac dulci: rubeae à sanguine fiunt, nigrae ab atra bile, aridae à fuliginosa adustione, ac uteri parte, albae uero à pituita.

Docet hoc loco Hippoc. corporis affectiones ex linguae coloribus cogno-

sci posse, quod nimirum humorũ serum, ex quo morbi procreantur, indicent. C

οὖρος. Vocat aũt hic οὖρον, quod alibi ἰχῶρα dixit, τὸν τῶν χυμῶν ὀῤῥὸν, id est, humorum serum, de quo multa particula secunda huius libri diximus. Proinde linguam ægri contemplabitur accurata diligentia medicus: humorem nanq; in corpore redundantẽ, morbumq; efficientẽ demonstrat. Si itaq; pallida fuerit lingua, biliosum in corpore abundare serũ portendet. Pallidas uero linguas uocamus eas quas χλωρὰς dixit Hippocrates, quæ utiq; colore pallidæ bilis tinctæ sunt. Testis in explicatione eius sententiæ Galenus, sic scribens: χλωρὰς γλώττας εἴρηκεν, οἷς ἂν ἤδη τὸ χολωδέστερον ἢ χρόα μεταβάλλῃ, τὰς ὠχρὰς δηλονότι χολῆς. Multo autem facilius lingua quæ magnas uenas habet, & essentia mollis & spongiæ instar rara existit, quàm reliquæ corporis partes quæ duræ ac densæ sunt, in se humores saniosos suscipit ac imbibit, & ab ijsdem haud secus quàm lana tingitur. Post hæc obiter Hippocrates quoq; biliosi seri generationem monstrat, à pingui ac dulci illud procreari dicens: πίον enim hoc loco nõ solũ quod pingue, uerumetiã quod dulce & suaue, in ijs quæ secundum naturam se habent est, significat, quemadmodum ijs quoq; uerbis monstrat Galenus: πίονα δὲ ἀκουστέον οὐ μόνον τὸ λιπαρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ ὅλως τὸ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν ἡδύ. Quicquid igitur in nutrimento tale est, hoc πίον hoc loco dicitur. Gaudent autem qui secundum naturam se habent, edulijs pinguibus & dulcibus, & quæ nulla uehementi qualitate prædita sunt, eademq; cum uoluptate assumunt. Contrà qui præter naturã affecti sunt, illi amaris, austeris, & acetosis potius delectantur, ueluti mulieres citta laborantes. Ex huiusmodi igitur pingui ac dulci bilis fit generatio, sicuti Galenus etiam lib. ij. de crisib. cap. xij. ijs docet uerbis: ὅσον μὲν οὖν ἐστι λιπαρόν τε καὶ κοῦφον, ἐν αἵματι ξανθὴ χολὴ γίνεται, τὸ παχὺ δὲ καὶ οἷον τρὺξ, ὅταν ἀμέτρως θερμανθὲν ἐξικμασθῇ, μέλαινα γίνεται. quod est: Quicquid itaq; pingue & leue in sanguine est, flaua fit bilis: quod uero crassum ac ueluti fex est, quando immodice excalfactum exaruerit, atra efficitur bilis. Et lib. ij. de natur. facultatibus, ubi sic scriptum reliquit: κατὰ τὴν τοῦ αἵματος γένεσιν ὅσον ἂν ἱκανῶς παχὺ καὶ γεῶδες ἐκ τῆς τῶν σιτίων φύσεως ἐμφερόμενον τῇ τροφῇ, μὴ δέξηται καλῶς τὴν ἐκ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀλλοίωσιν, ὁ σπλὴν εἰς ἑαυτὸν ἕλκει τοῦτο. τὸ δ' ὀπτηθὲν, ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ συγκαυθὲν τῆς τροφῆς, εἴη ἂν τοῦτο τὸ θερμότατον ἐν αὐτῇ καὶ γλυκύτατον, οἷον τό τε μέλι καὶ ἡ πιμελὴ, ξανθὴ γινόμενον χολὴ, διὰ τῶν χοληδόχων ὀνομαζομένων ἀγγείων ἐκκαθαίρεται. id est: In sanguine generando quicquid abunde crassum & terreum ex ciborum natura in nutrimento fertur, nec cõmode à natiuo calore alteratur, id lien ad se trahit. Quod uero assum, ut sic dicam, ustumq; nutrimenti est, fuerit sanè hoc calidissimum

Infra par. 2. aph. 27.

Pallidæ linguæ.

Biliosi seri generatio. πίον

D

a lidissimum in eo ac dulcissimum, qualia sunt tum mel, tum adeps, id cum flaua bilis facta est, per fellis uocata uasa expurgatur. Cur autem mel prompte in bilem uertatur, ostendit Galenus lib. iiij. de simpl. medic. facul. cap. xvi. Biliosi autem humoris generationẽ ideo retulit Hippocrates, ut nimirum reliquorum quoq; humorum generationẽ medico esse inuestigandã insinuaret. Porrò si sanguinis serum in corpore abundabit, tum lingua rubea: quemadmodum si atræ bilis, nigra fit. Color enim humores redundantes indicat. Neq; igitur nisi à sanguine rubea, neq; nigra nisi ab atra bile, lingua fieri potest. Aridæ insuper linguæ ac uehemẽter siccæ in febribus ardẽtibus à fuliginosa adustione fiunt. Nam hæ ignis instar sanguinẽ adurentes, fuligini potius quàm uapori similem exhalationem efficiunt, ideoq; & hæ linguæ semper fermè nigræ apparent. Cuius rei Galenus quoq; testis est, qui lib. viij. de placitis Hippoc. & Platonis sic scribit: ὥσπερ ὅταν ἐκ τῶν τῆς γλώττης χρωμάτων διαγιγνώσκει τὰς ἐν τῷ σώματι διαθέσεις μελαίνας, λέγων αὐτὰς ἀπὸ ἐγκαύσεως λιγνυώδεις γίγνεσθαι. καθάπερ γὰρ ἐκτὸς ἡ λιγνὺς κατά τε τοὺς λύχνους καὶ τὰς δᾳδας, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιπαρῶν γεννᾶσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ περὶ τὰ σώματα τῶν ζώων πολλάκις ὑπεροπτωμένων τῶν χυμῶν, καὶ μάλιστα τῶν λιπαρῶν, γεννᾶταί τι παραπλήσιον λιγνύι.
b id est: Quemadmodum cum ex linguæ coloribus nigros in corpore affectus dignoscẽdos docet, ex adustiõe fuliginosa fieri eos affirmans. Sicuti enim extra corpus è lucernis & facibus, alijsq; huiuscemodi pinguibus rebus exire fuligo cõsueuit: ita etiã in animaliũ corporibus sæpenumero fit, ut torrefactis humoribus ac præcipue pinguibus, fuligini simile quiddã generetur. Hactenus Galenus. Fiunt quoq; eiusmodi linguæ ab uteri parte, quãdo uidelicet inflammatione afficitur, quod febres tum calidissimæ corpus occupent. Deniq; ut ab atra bile nigra, sic à pituita alba fit lingua. Hæc signa, nisi aduentitio quodam ciborum & potuum colore infecta fuerit lingua, res monstratæ semper sequuntur: non autem rebus necessariò signa. Nam non semper sanguine abundante in corpore lingua rubea fit: neq; nigra si atra bilis in liene contineatur, aut in inferioribus uenis: neq; alba si pituita, neq; flaua aut pallida ubi bilis exuperet: sed duntaxat cũ aliquis horũ in uentriculo continetur, aut cum humoris ob multum in eo calorem aut inflationem in sublime fit latio.

Linguæ aridæ.

APHORISMVS XV.

Vrina eiusdem cum cibo & potu coloris est, & ueluti humoris in corpore colliquatio existit.

Aliquot in hac dictione coloris, qui est in urina, causas Hippoc. mõstrat: unam esse dicens ciborum oblationẽ qui non probè in corpore transmutantur, nec in sanguinẽ uertuntur: hi enim similem sibi urinæ colorem reddũt. Id quod

Causæ coloris in urina.
Ciborũ oblatio.

in ijs accidit, qui præter naturam affecti sunt. Interdum tamen in ijs etiam qui C
secundum naturã se habent, cibi aliquo adscititio colore infecti, similem urinæ quoq; colorẽ efficiunt: id quod etiam medicamenta nonnulla, ueluti Rhabarbarũ, quod hodie in usu est medicorũ, præstant.

Potio. *Alterã causam coloris urinæ potionem esse inquit Hippocrates: seruat enim ut plurimum urina colorem eorum quæ in potione hausimus. Proinde si aquam, aut uinum album & tenue biberimus, alba & aquosa urina erit: sin crassum & nigrum fuerit uinum, nigrior & crassior urina erit. Flaua autem, ubi uetus & giluũ fuerit.*

Inspectione lotij multi abutũtur. *Cum itaq; ex leui quauis occasione urinæ mutari colorem contingat, ualde ini qui sunt qui nihil nõ ex lotij inspectione prædici posse putant: qua sanè dementia, magna in Germania uulgi pars agitatur, dum ex unius lotij inspectione, de tota morbi constitutione medicũ posse exquisite pronunciare arbitrantur. Sed huic errori occasionem dederunt inepti quidam, οὐροφάνται potius quàm medici, quibus uulgi simplicitate, quod illis ex ea re esset quæstus uberrimus, hoc pacto abuti placuit, ut omnia quæ ex lotio prædicta fuissent, tanq̃ ex tripode profecta & indubitata esse uoluerint. Id quod non eò dixerim, quasi urinæ inspectionẽ inutilem prorsus esse existimem (id enim ueterum Hippoc. præsertim & Galeni decretis esset reclamare) sed abusum potius damno, quod ex uno signo, tanquam omnibus simul iunctis, de morbi essentia pronun-* D
ciare audent. Eo sanè ablato abusu, urinæ inspectio optima erit.

Colliquatio. *Tertia coloris qui in urina est mutationis causa est colliquatio: nam urina semper earum partium quæ in corpore colliquescunt colorem monstrat. Verbi gratia, colliquescentibus pinguedine, adipe, & alijs his similibus partibus in corpore, tũ*
1.præsag.35. *pinguis urina apparet. Hinc est quod in prognosticis scripserit:* καὶ τὰς λιπαρότητας δὲ τὰς ἄνω ἐφισταμένας ἀραχνοειδέας μέμφεσθαι, ξυντήξεως γὰρ σημεῖα. *hoc est: Et pinguedinem telis araneorum similem desuper natantẽ damnare oportet, colliquationis nanq; signum. Colliquescunt etiam interdum aliæ à prædictis corporis partes, & tum sanè earundẽ non colorem modo, uerumetiã substantiã urina ostendit: ut cum carnium speciem referentia in urina existunt, tum renum colliquationem indicant: id quod alibi etiam*
4.aph.76. *ijs uerbis docet Hippocrates:* ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι σαρκία μικρὰ, ἢ ὥσπερ τρίχες συνεξέρχονται, τουτέοισι ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται. *quod est: Quibus cum urina crassa carunculæ exiguæ, aut ueluti capillamẽta exeunt, his à renibus excernitur. Ita furfurea in urina, uesicæ colliquationẽ*
4.aph.77. *monstrant, ut in aphorismis quoq; scribit Hippocrates dicens:* ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι πιτυρώδεα συνεξουρέεται, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ. *hoc est: Quibus in urina crassa furfurea quædam simul exeunt, his uesica scabie affecta est. Plura alia ad institutum attinentia offendes loco iam citato*

A *tato apud Hippocratē. Caluus perperàm, & præter Hippocratis mentem, ultimam hanc sententiæ partem sequenti copulauit.*

APHORISMVS XVI.

Lingua eiusdem cum ijs quę in ea abundant coloris est, ideoq; ex illa humores dignoscimus.

Rursus quod paulò ante dictum est, nobis in memoriam reuocat, nempe ex linguæ coloribus humores in corpore exuperantes posse dignosci. Vocauit uero humorum in lingua abundantiam πρόστασιν, metaphoricῶs hac dictione usus. Proprie enim imperium, præfecturā, præsidentiamq; significat, à uerbo προστάτῶ, quod impero, præsideoq; Græcis est. Quum uero is qui rem aliquam occupat & possidet, illi præsidere dicatur, factum est ut etiam humorū linguam occupantium dominium, ac in ea abundantiam, πρόστασιν uocauerit, non curando num ex uentriculo sursum elatis humoribus & uaporibus, aut immersis sibi, aut extrinsecus illam tangentibus et irrigantibus humoribus infecta fuerit. Testis Galenus, in eius sententiæ explicatione sic scribens: πρόστασις.

ἀσαφής ἐστιν ἐνταῦθα ἡ προστάσεσι. τινῶν μὲν οἰομένων προστάσεις χυμῶν εἰρῆσθαι ἐκ τῆς γαστρὸς ὁρμώντων, ἐνίων δὲ τοὺς ἐπιπηγνυμένους τῆς γλώττης, ἐνίων δὲ τοὺς διαβρέχοντας. ἄμεινον δὲ τούτους ἅπαντας ἀκούειν,
B ἵνα ᾖ τῶν ὁπωσοῦν φαινόντων τῇ γλώττῃ χυμῶν ὁ λόγος ἡ γινομένου.

Caluus inepte προστάσεσι propinatis cōuertit, quod non tantum de colore linguæ quem cibus aut potus, aut aliud quod deuoratur efficit, Hippocrati sermo sit, sed etiam de eo quem uenæ hanc nutrientes, & ea quæ sursum ex uentriculo feruntur, procreant. Haud minori ineptia ad succos quos deuoramus hoc loco retulit, quod Hippocrates ad succos & humores in corpore contentos referre uoluit, dicens linguam eiusdem esse coloris cum ijs quæ ex uentriculo sursum feruntur, & ijs quæ per uenas illam nutrientes huc perueniunt, & quæ ex uaporibus elatis illi immerguntur, & quæ extrinsecus tantū & foris illā inficiunt actingunt, ideoq; ex illa quoq; humores in corpore exuperantes posse dignosci. Pallida enim si fuerit, bilis pallidæ, quemadmodum alba, pituitæ, nigra uero atræ bilis abundantiam, & in corpore dominium, ut suprà diximus, portendet.

APHORISMVS XVII.

Si carnes gustanti salsæ esse apparent, redundantiam indicant.

Non modo linguæ colorem, quod præcedenti sententia docuit, uerumetiam gustandi facultatem redundantes in corpore humores demonstrare posse, hoc loco Hippocr. scribit. Nam qui amarum in lingua humorē obtinent, ijs omnia quæ gustant, etiamsi dulcissima sint, amara esse uidentur: ut accidit ijs qui regiō uocato morbo correpti sunt. Pari ratione singula ijs salsa esse uidentur, Gustandi facultas redundātiam indicat.

quibus salso humore lingua infecta existit. Cuius rei euidens indiciū in sanis etiam corporibus id est, quod si quis absinthiū degustarit, tum mox hoc quod post illud gustat, amarum quoq; esse apparet. Sic salem comedenti, quicquid offertur salsum esse uidetur. Igitur in morbosis affectibus ubi lingua alieno quopiam humore imbuta fuerit, euenire consueuit ut omnia quæ gustauerit quis, uel salsa, uel amara esse, uel alium quempiam saporem absurdum habere uideantur, licet omni uehementi qualitate destituta sint. Adueniente enim extrinsecus re sensibili, mouenteq; uitiatum humorem, qui hactenus in lingua quietus latebat, sentit quidem gustandi facultas, non rem sensibilem extrinsecus aduenientem, sed abundantem in lingua humorem. Recte itaq; ab Hippocrate dictum est, si carnes gustanti salsæ apparuerint, notam humoris, sci licet salsi in corpore redundantis esse. Cæterum solet nonnunquam mixtus gustandi facultati obrepere sensus, adeò ut illi aliquid simul duos sapores præ se ferre uideatur. Id quod fieri solet ubi cibus aliqua quoq; uehementi qualitate præditus est: tum enim non solum humoris linguæ imbuti, uerumetiam eius qui offertur sapor sentitur. C

APHORISMVS XVIII.

Si papillæ mammarum, & rubeum quod circa illas est, pallidum fuerit, morbosum uas sit oportet. D

Vteri cum mammis consensum hac in dictione Hippocrates insinuat: per Vas. *uas enim nihil aliud nisi uterū intelligit, quod in eo fœtus perinde atq; in uase humor contineatur: id quod ijs uerbis etiam Galenus docet:* οὐ κατὰ τὴν Ἱπποκράτους ἑρμηνείαν δεῖ ἄγγος ὀνομάσαι τὴν ὑστέραν τὸ νῦν λεγόμενον εὔδηλόν ἐστιν. *Quibus uerbis monstrat, etsi Hippoc. non consuetum sit uas nominare uterum, tamen hunc per illud intelligi manifestum esse. Quum itaq; consensus cōmunioúe utero cum mammis sit, nihil mirum harum affectus, uteri interdum morbos prænunciare. Hinc est quod hoc loco Hippocrates ex papillis pallidis, & ex pallida quæ circa has est circunferentia, quæ recte & secundum naturam se habente utero rubea existit, uterum esse morbosum prædici posse scribat. Esse autem peculiarem quendam uteri cum mammis consensum, Hippocrates pluribus exemplis in quinta aphorismorū* 5. aph. 37. *particula ostendit. Primum ex abortu, ubi sic inquit:* γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν οἱ μαστοὶ ἐξαίφνης ἰσχνοὶ γίνονται, ἐκτιτρώσκει. *quod est: Si mulieri utero gerenti mammæ subitò tenues fiunt, abortit. Et mox sequenti sentētia:* γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, ἢν ὁ ἕτερος μαστὸς ἰσχνὸς γένηται, δίδυμα ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκει. *id est: Mulieri grauidæ si altera mamma tenuis fiat, geminos habenti alterum abortit. Deinceps ex menstruorū per cucurbitulas mammis appositas cobibitione, in hunc modum scribens;* γυναικὶ

τὰ κα-

A τὰ καταμήνια ἢν βούλῃ ἐπισχεῖν, σικύην ὡς μεγίστην πρὸς τοὺς τιτθοὺς πρόσβαλε. hoc est: *Mulieri si uelis menstrua cohibere, cucurbitulam quammaximã ad mammas appone. Quibus & alijs multis sententijs cõmunitatẽ mammarũ cum utero indicare uoluit, quod scilicet eo affecto, & illæ afficerentur. Mammarũ cum utero consensum Galenus etiam lib. xiiij. de usu partium corporis humani, ijs uerbis ostendit:* φαίνεται δ' ἐναργῶς ὁσημέραι καὶ ἡ τῶν τιτθῶν πρὸς τὰς μήτρας κοινωνία κατά τε τὰς φθορὰς τῶν ἐμβρύων, περὶ ὧν Ἱπποκράτης ἡμᾶς ἐδίδασκε, καὶ πρὸ τούτων ἔτι κατὰ φύσιν ἔχοντος τοῦ ζώου. μικροὶ μὲν γὰρ αὐξανομένων ὁμοίως ταῖς μήτραις, τελεωθέντων δὲ εἰς τὴν τοῦ γεννᾷν ὥραν ἀποβαλόντων, συνεξαίρονται ταῖς ὑστέραις ἄχρι τοῦ προσήκοντος μεγέθους. *quod est: Mammarũ uero cum utero cõmunio quotidie euidenter apparet per fœtuum corruptiones, de quibus nos Hippocrates docuit, & ante hæc animali adhuc secundum naturam se habente. Paruæ siquidem instar uteri sunt mammæ dum fœtus augentur: dum uero iam perfecti sunt, & natiuitatis hora eijciuntur, tum simul cũ utero attolluntur usq; ad conuenientem magnitudinem.*

APHORISMVS XIX.

Aurium sordes hominibus si dulces fuerint, mortales: sin amaræ,
B minime.

Hoc in loco exemplo sordium quæ in auribus inueniuntur, ex partium corporis redundantijs earundem affectus interdũ dignosci posse monstrat Hippocrates. Quemadmodum enim ex alui excrementis intestinorũ affectus, ex urina uero iecinoris, sic ex sordibus quæ in auribus sunt, cerebri, eius potissimum colliquatio, deprehendi ualent. Nam si sordes eiusmodi gustanti dulces apparuerint, cerebri certe colliquationem, quod & ipsum gustantibus dulce apparet, portendet. Sin amaræ esse uidebuntur, cerebrũ secundum naturam se habere indicabunt. Non est autem quod Hippocratis hoc præceptum ad medicum referas, quasi illi sordes aurium degustandæ sint, hoc enim abominabile planè & indignum etiam medico esset, sed ad ægrum potius, cui sanè præcipiendum erit ut sordes eiusmodi deguslet: neq; etiam sanè facile quis repugnabit, cum suas degustare sordes haud abominabile sit.

Ex redundantijs partium affectus dignoscuntur.

Medico corporis sordes non degustandæ.

APHORISMVS XX.

In diuturnis morbis demutare terram expedit.

Terræ mutationem morbis interdũ prodesse Hippoc. hoc loco monstrat. Non autem omnibus morbis mutationem hanc competere putes, sed ijs tantũ qui diuturni fuerint. In ijs itaq; qui recens cœperunt morbis, terræ mutatione haud opus erit, sed medicamentorũ potius facultate propulsandi id genus morbi sunt. Haud itaq; consultò faciunt medici, qui mox terræ demutationem

Terræ mutatio morbis nonnullis prodest.

Quibus morbis terræ mutatio profit.

quibus libet in morbis præscribunt, cum iuxta Hippoc. consilium in diuturnis C tantũ morbis idipsum faciendũ sit. Terræ autem mutatio, siue nauigando, siue alio quouis modo fiat, ut si quis equo aut curru uehatur, aut pedester iter fecerit, ideo potissimũ utilis est, quod uel motus qui in itinere fit, uel aeris mutatio iuuet ægrũ, maxime si in contrariũ aera delatus fuerit. Contrarius autẽ est nõ modo is qui regionis, in qua uixit æger, aeri aduersatur, uerumetiã qui morbo repugnat. Proinde si morbus humidus fuerit, sicciore in quem transferatur aere indigebit: sin siccus, humidiore. Pari ratione si calidus fuerit morbus, frigidiore: sin frigidus, calidiore opus habebit. Hoc utiq; nomine Gal. ut uidere licet libro v. ther. meth. cap. xij. ulcere pulmonis affectis ad Tabias proficisci persuasit. Plinius quoq; lib. xxxi. cap. vi. quosdam phthisi correptos in Aegyptum, calidi ac sicci illic aeris gratia, nauigasse scribit.

Contrarius aer.

APHORISMVS XXI.

Imbecilliores cibi momẽtaneã ac breui tẽpore durantẽ uitã efficiũt.

Cibos imbecilliores Hippoc. uocat, qui corpori postq; assumpti fuerint, modicum atque exiguũ nutrimentũ præstant. Testis Gal. in eius sententiæ explicatione sic scribens: σιτία ἀσθενέστερα οὐκ ἄλλο τι δυνατόν ἐστιν ἀκούειν τοῦ βραχεῖαν τροφὴν διδόντος τῷ σώματι. In hoc sanè genere ciborũ sunt omnia olera, & fructus arborei q; plurimi. Cuius rei testis est Gal. qui lib. D ij. de aliment. facul. de oleribus sic scriptum reliquit: πρόδηλον δ' ὅτι πρὸς τῷ βραχεῖαν τροφὴν διδόναι τῷ σώματι, κακόχυμα πάντα ἐστὶ ταῦτα. quod est: Constat autem hæc omnia præterq; quod exiguam corpori alimoniã præbent, praui quoq; succi esse. Cornelius quoq; Celsus lib. ij. cap. xvij. imbecillissimam materiã esse omne olus scribit. Fructus uero arboreos esse quoq; cibos imbecillos testatur Galenus libro iam citato, sic scribens: καθόλου δὲ περὶ τῶν ἐδωδίμων ἀνθρώποις καρπῶν ἐπίστασθαι χρὴ λόγῳ κοινῷ, τοὺς μὲν ὑγροὺς καὶ λεπτὴν καὶ ὑγρὰν ἐργάζεσθαι τὴν ἐξ αὐτῶν διδομένην τῷ σώματι τροφήν, ᾧ πάντως ἕπεται πόριμόν τε καὶ διεξερχομένην ἅπαν τὸ σῶμα, ταχέως ἐκκενουμένην τε διά τε οὔρων καὶ κατὰ τὸ δέρμα τῆς τοιαύτης εἶναι. κατὰ τοῦτ' οὖν ὀλιγότροφα πάντα τὰ τοιαῦτα ἐδέσματα λέγεται προσηκόντως ὑπὸ τῶν ἰατρῶν. id est: In uniuersum autem communi sermone de fructibus quibus homines uescuntur scire oportet, humidos tenue humidumq; ex se corpori nutrimentũ afferre. Huic omnino, cum commeabile sit, inq; omnes corporis partes penetret, sequitur ut uelociter tũ per urinas, tum per cutem excernatur. Hac itaq; ratione non absurde omnes huiusmodi escas medici exigui nutrimenti appellarunt. Hactenus Galenus. Quum igitur id genus cibi parum nutriant, nihil mirum si his utentes uitam momentaneã ac breui tempore durantem habeant, quod statim si quid ex illis nutri-

Cibi imbecilliores.

Olera parum nutriũt.

A nutrimenti accesserit corpori rursus pereat, & ex illo uacuetur. Et hoc est quod ijs uerbis, ὀλιγοχρονίων βιοτὴν ἔχει, insinuare uoluit Hippoc. quæ interprete etiã Galeno nihil aliud significant, quàm τοὺς χρωμένους αὐτοῖς ὀλιγοχρονίους ἐργάζεσθαι πέφυκεν. Errat itaq; uehementer Caluus, quod ultimam hanc partem, pro eo quod est parum nutriunt conuertit, quod ita nihil aliud diceret Hippoc. nisi quod cibi parum nutrientes parum nutrirent, idemq; temerè bis proferret.

APHORISMVS XXII.

In defluxu ad coxas uenas quæ post aures sunt secare oportet.

De medicandis defluxibus ad coxas, quos κέδματα consueto nomine appellat, hoc loco Hippoc. disserit. Quod uero hac dictione nõ in uniuersum omnes dolores diuturni, sed defluxus tantũ ad crura, potissimũ coxas, decumbentes apud Hippoc. significẽtur, testatur in primis grauis autor Galenus, qui in explicatione huius sententiæ in eum scribit modum: κέδματα λέγει τὰ εἰς τὰ σκέλη κατασκήπτοντα ῥεύματα, καὶ μάλιστα αὐτῶν τὰ εἰς τὴν πρώτην διάρθρωσιν ἥτις ἐστὶ κατ' ἰσχίον. quod est: Kedmata defluxus ad crura decumbentes nominat, potissimũ eos qui ad primã quæ iuxta coxam est articulationem pertingunt. Et in libro de expositione antiquarũ dictionũ

B Hippoc. ubi ita scriptũ reliquit: κέδματα φησὶ τὰς ἐκ ῥεύματος χρονίους διαθέσεις, ἤτοι περὶ τὰ ἄρθρα σύμπαντα, ἢ ἐξαιρέτως περὶ τὰ κατ' ἰσχίον. hoc est: Kedmata diuturnos ex defluxu affectus, qui uidelicet circa omnes articulos, aut coxã potissimũ fiunt appellat. Quum itaq; aliquẽ morbus ille corripuerit, tũ aliquã ex ijs uenis quæ post aures sunt, incidere cõfert. Et quũ harum tres sint numero, una quidem reliquis magis conspicua est, quã sanè præ alijs secare oportet. Quod uero eius uenæ sectio prædictis morbis auxilium præstet, exemplo Scytharũ, qui hoc morbi genus ob frequentẽ equitationem perpetiuntur, Hippoc. etiã in libro de aere, aquis & locis, ad eum modũ scribens demonstrat: καὶ ὅπερ τὸ πάθος ὥς μοι δοκέει γίγνεσθαι φράσω, ὑπὸ τῆς ἱππασίης αὐτέους κέδματα λαμβάνει, ἅτε αἰεὶ κρεμαμένων ἀπὸ τῶν ἵππων τοῖς ποσὶν, ἔπειτα ἀποχωλοῦνται καὶ ἕλκονται τὰ ἰσχία οἱ ἂν σφόδρα νοσήσωσιν. ἰῶνται δὲ σφᾶς αὐτοὺς τρόπῳ τοιῷδε, ὁκόταν ἄρχηται ἡ νοῦσος ὄπισθεν τοῦ ὠτὸς ἑκατέρην φλέβα τάμνουσιν. quod est: Quomodo hic affectus contingat, ut mihi uidetur narrabo. Ab equitatione ipsa defluxus eos in coxam corripiunt, nimirum propendentibus semper ex equis eorũ cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturq; coxarũ uertebræ quum inualuerit morbus. Medicantur uero sibijpsis hoc modo: ab initio morbi utranq; uenam retro aures incidunt. Porrò haud temerè ista medicationis ratione utendum erit, quod scilicet harum uenarũ sectio infœcundos

Margin notes: κέδματα. — Venæ post aurem tres. — Venæ post aurẽ incisæ infœcundos reddunt.

reddat, quemadmodũ loco iam citato tradit Hippoc. in hunc ſcribens modum: C ἐμοὶ μὲν οὖν δοκέει ἐν ταύτῃ τῇ ἰήσει διαφθείρεσθαι. εἰσὶ γὰρ παρὰ τὰ ὦτα φλέβες, ἃς ἐάν τις ἐπιτάμῃ, ἄγονοι γίνονται οἱ ἐπιτμηθέντες ταύτας. id eſt: Mihi ſanè uidentur ea medicatione ſeipſos perdere. Venæ enim poſt aures ſunt, quas ſi quis ſecet, ſterilitatem inferunt his quibus ſecantur. Et in lib. de ſemine, ubi ita ſcriptũ reliquit: ὁκόσοι παρ' οὖς τετμημένοι εἰσὶν, οὗτοι λαγνεύουσι μὲν καὶ ἀφίασιν, ὀλίγον δὲ καὶ ἀσθενὲς, καὶ ἄγονον. χωρέει γὰρ τὸ πλεῖστον τοῦ γόνου ἀπὸ τῆς κεφαλῆς παρὰ τὰ οὔατα εἰς τὸν νωτιαῖον μυελόν. αὕτη δὲ ἡ δίοδος ὑπὸ τῆς τομῆς οὐλῆς γινομένης, στερεὴ γέγονεν. hoc eſt: Quibuſcunq; uenæ iuxta aures inciſæ ſunt, hi quidem uenereis utuntur, ſemenq; emittunt, ſed modicum, imbecille & infœcundum: maior enim ſeminis portio à capite iuxta aures in ſpinalem medullã deſcendit. Tranſitus uero ipſe poſt ſectionẽ iam obducta cicatrice indureſcit conſolidaturq;. Cæterum admonendus nobis lector erit, quod ubi omnia exemplaria ferè ἐπὶ τοῖσιν ὠσὶν habent, hic nos παρὰ τὰ ὦτα repoſuiſſe: ita enim legendum eſſe Galenus in commentarijs admonet. Nam uenæ quæ in auribus ſunt, paruæ admodum & uix conſpicuæ ſunt, ideoq; ſecari nequeunt.

APHORISMVS XXIII.

Venus morbis qui à pituita fiunt, confert. D

Veneris cõmoda — *Inter alia ueneris commoda, quæ ſanè ubi moderata fuerit multa ſunt, & hoc habetur quod in præſentiarũ refert Hippoc. uidelicet morbos qui à pituita orti ſunt propulſare. Idipſum autem uenerem poſſe Aetius quoq; ex Rufi ſententia lib. iij. cap. viij. ijs uerbis docet: Neq; omnino damnoſa uenus eſt, plenitudinem enim euacuat, & corpus agilius reddit, augmentum procurat, uiriliorem animũ facit, durum etiam corporis habitum ex interuallis recepta emendat: mollit enim inſtrumenta, meatus dilatat, atq; à pituita expurgat. Præterea delirantibus, iracundis, melancholicis, triſtibus, homines odio habentibus, coire maximũ præſidium eſt, imò ſapientiores omnino reddit, quicunq; aliquo morum genere aberrauerint. Iuuat etiam comitiali morbo laborantes, & qui capitis uel grauitatem, uel dolorem patiũtur. Hippoc. autem unico uerbo complexus, uenerem inquit optimam eſſe omnibus morbis qui à pituita pendent. Paulus quoq; Aegin. qui lib. i. cap. xxxv. de uenere in eum modum ſcribit: Veneris hæc ſunt cõmoda, humores ſuperuacuos inanit, corpus auctum, agile, & uirile magis efficit. Quantũ uero ad animum ſpectat, impeditam rationis uim diſſoluit, iratos mitigat, eoq; melancholicis coitus, ſi quid aliud, remedium eſt accõmodatiſſimũ. Item alio modo inſanientibus integritatem ſenſuũ reſtituit. Iam pituita redundantibus uenus utiliſſima. Nullo autem alio nomine uenus morbis quos pituita conflauit utilis eſt, niſi quod*

pituitæ

B pituitæ substantiam exiccat atque euacuat: haud enim aliter quàm uigilia, eò quod humores pituitosos discutit ac dissipat, exiccare ualet. Hinc est quod in problematis Arist. sic scriptum reliquerit: διὰ τί συμφέρει πρὸς τὰ ἀπὸ φλέγματος νοσήματα λαγνεία; ἢ ὅτι τὸ σπέρμα περιττώσεως ἀπόκρισις, καὶ φύσει ὅμοιον φλέγματι, ὥστε ἀφαιροῦσα πολὺ φλεγματῶδες ὠφελεῖ ἡ συνουσία. quod est: Cur uenus morbis qui à pituita contrahuntur utilis est? An quod semen genitale excrementi excretio est, & natura pituitæ simile. Quod igitur multum pituitæ coitus aufert, ideo utilis est. Et iterum: διὰ τί ἡ λαγνεία πρὸς νοσήματα ἔνια τῶν ἀπὸ φλέγματος συμφέρει; ἢ ὅτι περιττώματός ἐστιν ἔξοδος, ὥστε συνεκκρίνεται πολλὴ περίττωσις, τὸ δὲ φλέγμα περίττωμα. hoc est: Cur uenus morbis nonnullis à pituita ortis cõmoda est? An quoniam excrementi quidam exitus est, ita ut multum redundantis materiæ cum semine excerni possit. Pituita autẽ excrementum est. Calor quoque qui in coitu excitatur, quia pituitosos humores exiccat, in causa est cur uenus prædictis morbis conducat: id quod in sequenti problemate Aristot. quoque indicauit, ut uidere ibidem licet. Quid multa? quum humores pituitosi frigidi & humidi sint, coitus uero calefaciat & exiccet, nihil mirum morbis ab ijs procreatis illum conferre posse. Non est autẽ

B quod omnibus qui pituitosis morbis afficiuntur, uenerem optimã esse credas, sed ijs tantum quibus uirtus adhuc constans, & corporis robur ualidum existit. Qui itaque imbecilliores sunt, hos potius lædit, & ad extremam imbecillitatem perducit, tantum abest ut conferre queat: hos etiam etsi statim calefaciat, deinceps tamen insigniter refrigerat.

Ratio cur coitus morbis à pituita factis conducat. Sect. 1. prob. 51.

Sect. 4. prob. 17.

Quibus uenus utilis.

APHORISMVS XXIIII.

Validi ac uehemẽtes cibi & potus, calido uẽtriculo preditos turbãt.

Quid uehementes cibi & potus in ijs qui calido uentriculo præditi sunt possint, hac dictione monstrat. Validos autem seu uehementes cibos & potus Hippoc. non eos qui copiosam corpori alimoniã præstant, sed eos potius qui uehementem caloris obtinent facultatẽ, ut sunt allia, cepe, & laserpitiũ, nominat. Testis Galenus, qui in huius sententiæ enarratione sic inquit: οὐχ ὡς ἔμπροσθεν ἰσχυρὰν δίαιταν ἔφαμεν εἶναι τὴν τῶν πολυτρόφων σιτίων, οὕτω καὶ νῦν ἀκουστέον ἐστὶν ἰσχυρὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ τὰ πολλὴν διδόντα τῷ σώματι τροφήν, ἀλλὰ τὰ τὴν δύναμιν ἔχοντα σφοδράν, κρόμμυα δηλονότι, καὶ σκόροδα, καὶ σίλφιον. Cæterũ eiusmodi cibi & potus eos qui calido uentriculo præditi sunt turbant: immodica enim & insuaui sua caliditate qua pollent, intemperiẽ naturalem augent. Quare cõtrarij, hoc est, frigida facultate præditi, cibi & potus illis exhibendi erunt, id quod & antea ijs docuit uerbis: Ἐνθέρμῳ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδωρ, ἐλιννύσις. hoc est: 4. part. aph. 2.

Validi cibi & potus.

Calidæ naturæ refrigeratio, aquæ potio, quies, confert. In summa, tacite innuit præscripta sententia Hippoc. quod ijs qui inculpata fruuntur sanitate, similes sint adhibendi cibi ac potus: ijs uero qui aut morbi aut sanitatis intemperie laborant, contrarij, quod nimirum contraria contrarijs curentur, & similia similibus foueantur. C

APHORISMVS XXV.

Ab atra bile liberant, quia simile profluit, hæmorrhoides.

Hoc in loco qua ratione illis qui ob retentas hæmorrhoidas atra bile corripiuntur medicandũ sit, docet Hippoc. nimirũ illis prouocandas esse hæmorrhoidas dicẽs, quod ijs promanantibus simile, hoc est, humor is qui morbi causa
6.aph.11. *sa existit, uacuetur. Atque hinc est quod in aphorismis dixerit:* τοῖσι μελαγχολικοῖσι καὶ τοῖσι νεφριτικοῖσιν αἱμοῤῥοΐδες ἐπιγινόμεναι, ἀγαθόν. *quod est: Atra bile & renum uitijs correptis si hæmorrhoides superuenerint bo-*
6.aph.22. *num. Et rursus:* τοῖσι μαινομένοισι αἱμοῤῥοΐδων ἐπιγινομένων, τῆς μανίης λύσις. *id est: Si mariscæ insanientibus superuenerint, insaniæ solutio fit. Nihil itaq; mirum quum hæmorrhoides crassum ac melancholicum sanguinem euacuent, atra bile percitos sanare. Proinde medicus unicè disquirat in atræ bilis curatione, num ex suppressis hæmorrhoidibus morbus procreatus sit: id enim si compertum habuerit, tum non solum iam imminentem, uerumetiam paulò post futurum morbum propulsare poterit. Caluus haud rectè sententiam iam enarratam cum superiori coniunxit.* D

APHORISMVS XXVI.

Coitus morbos temporis progressu incrementũ accipientes sanat.

Aenigmatica prorsus hæc sententia existit, ideoq; uarias etiam interpre-
ἐπαυξέαι νοῦσοι. *tationes suscipere potest. Sunt enim qui per* ἐπαυξέας νούσους, *hoc est, per morbos incrementum accipientes, eos intelligant, qui temporis progressu augentur, & semper peiores fiunt, nisi illorum solutio anteuertat: ut sunt podagra, epilepsia, & huiusmodi. Et si ij morbi à pituita orti fuerint, tum uerè di-*
Part. eadem aph. 23. *citur illis coitum conferre: nam antea quoq; docuit, uenerem morbis à pituita conflatis utilem esse, idq; ubi moderata fuerit. Alij, inter quos est Sabinus antiquus Hippoc. interpres, per morbos accipientes incrementũ intelligunt eos qui infantibus accidunt, & usq; ad id tempus quo coitu uti possunt augentur, ut est morbus comitialis uocatus. Et tum sanè is dictionis præsentis sensus erit: Morbos infantibus accidentes, & per pueritiam increscentes, pubertatis, & tempus hoc quo coire per ætatẽ possunt, sanat. Ita sanè uidemus non raro comitialem morbum qui in pueritia cœpit, cum pubertate desinere. Cuius equidem rei locuples testis est idem Hippoc. qui suprà in hunc modũ*
Part.1.aph.4. *scriptum reliquit:* αἱ τῶν νηπίων ἐπιληψίαι ἅμα ἥβῃ δὴ οἷσιν μεταβο-

λάσ

A λὰς ἴσχουσι. quod est: Sunt pueri quorum morbi comitiales unà cum pubertate mutationem obtinent. Et in aphorismis in hunc modum: τῶν ἐπιληπτικῶν τοῖσιν νέοισιν ἀπαλλαγὴν αἱ μεταβολαὶ μάλιστα τῆς ἡλικίης, καὶ τῶν χωρίων, καὶ τῶν βίων ποιέουσι. hoc est: Qui morbo comitiali laborant, si iuuenes fuerint, mutatione potissimum ætatis, & locorum, & uictus liberantur. Plura ad institutũ facientia offendes in cõmentarijs suprà, ubi quartum particulæ primæ aphorismum explicuimus. Porrò non defuerunt qui μῖξις dictionem pro temperamento interpretati sunt, ut is dictionis sensus esset. Temperamentũ morbos temporis progressu incrementum suscipientes sanat. Horum sanè interpretatio, haud secus quàm præcedens, tolerari potest. Satis enim constat temperamenti mutationem nonnunquam in causa esse, cur quidam à comitiali morbo liberentur. Nam cum humor morbum hunc faciens frigidus, crassus, ac planè pituitosus sit, nihil mirum iuuenum seu adolescentium temperaturam, quæ calida & sicca est, ijs qui morbo comitiali in pueritia, quæ humida est, laborarunt, suppetias ferre. Caluius iam enarratam à nobis sententiam properàm ita conuertit: Morbos crescentes cõmistio refrigerat. Neq; enim in uniuersum uerum est coitum morbos crescentes refrigerare: nam, ut antea quoq; diximus, coitus ubi moderatus fuerit, morbos

B crescentes & diutinos, atq; adeò pituitosos, excalfacit & exiccat potius quàm refrigeret, maximè si qui morbis illis affecti non imbecilles admodum fuerint.

APHORISMVS XXVII.

Frigiditas ea quæ circa uentriculum sunt indurat.

Per ea quæ circa uentriculũ sunt, in uniuersum omnes alui excrementa esse intelligenda consentiunt. Per frigiditatem uero frigus hoc extrinsecus quod corpus nostrum ambit, inaudiendum erit: hoc enim aluum indurare potest. Nam cum in hac temporis frigidi constitutione calor ob ambientem nos frigiditatem ad profunda corporis pellatur, fit ut uentriculus multo quàm alio tempore calidior fiat, ueluti in aphorismis dixit: αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται φύσει, calidioreq; iam facto uentriculo excrementa promptius exiccantur, quod nimirum tum optima concoctio fiat, & uniuersus succus nutrimenti in corpus distribuatur. Exiccatis itaq; iã excrementis, necesse quoq; est ut eadem indurentur. Atq; hinc est quod alibi in hunc modum scriptum reliquerit Hippocrates: ἢν δὲ βόρειον ᾖ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραί. quod est: Si uero tempus aquiloniũ fuerit, tusses, fauces, alui duræ. Deniq; in frigida & aquilonari constitutione, musculi qui circa sedem sunt contrahuntur ac constringuntur, excrementaq; longiore tempore in aluo detinentur. His itaq; detentis necessariò exiccantur, exiccataq; indurantur. Cui sanè symptomati haud præsentius erit quàm aqua calida remediũ: hæc enim musculos

2.aph.45.

Frigiditas quæ aluũ induret.

1.aph.15.

3.aph.5.

Calidæ aquæ usu por, aluum astrictã ducere ualet.

rursus relaxare potest. Atque hinc est quod mulierculæ nonnunquam aluo C constrictæ, calidæ aquæ uaporem ac suffitũ fieri præcipiant. Ex iis itaque euidentissimum est, per frigiditatem hoc loci Hippocratẽ extrinsecam, & minime eam quæ in uentriculo existit intelligere, quod fieri non possit ut tanta in eo frigiditas generetur, ut cibum & potum cõstringat atque induret. Quod si tamen aliqua in illo frigiditas fuerit, tum hæc ipsa, quia concoctionẽ lædit, atque adeò in uniuersum corpus nutrimenti distributionem impedit, aluum potius humectat: neque enim excrementa hac ratione exiccari possunt, ideoque diutini alui fluores comitantur.

APHORISMVS XXVIII.

Quod si uolueris ut is qui elleborum bibit celerius purgetur, ut lauet aut comedat præcipe.

Quod hic particulatim in ellebori tanquam eius quod uehementer purgat sumptione faciendum esse præcipit, hoc idem in uniuersum alibi de omnibus
2.aph.9. *aliis medicamentis purgandi ui præditis pronunciauit dicens:* τὰ σώματα χρὴ ὅκου ἄν τις βούλεται καθαίρειν εὔροα ποιέειν. *id est: Corpora ubi quispiam purgare uoluerit, fluida facere oportet. Vult autem planè corpus ante medicamenti sumptionẽ esse præparandum, quo celerius hoc ipsum suam*
Corpora duobus modis fluida fiũt *actionem perficere ualeat. Duos uero potissimum modos, quibus ut celerius* D *erumpat medicamentum effici potest, præscribit. Vnus est, ut is qui medicamentũ assumpturus est, se aliquot antea diebus bis aut ter lauet, ut humores fundantur, & corpus laxius ac mollius reddatur. Secundus modus quo corpora ad purgationem præparamus, est, ut elleborum aut aliud medicamentũ purgans sumpturus, comedat cibos scilicet qui extenuent, atque incidant crassos ac tenaces humores corpus infestantes, & meatus per quos illi transmittendi sunt, atque à purgantibus medicamentis trahendi, aperiant. Quid multa? & balneis & cibis idoneis corpus humectandũ erit: id quod etiam iis uerbis in*
4.aph.13. *aphorismis præcipit Hippocrates:* πρὸς τοὺς ἐλλεβόρους τοῖσι μὴ ῥαδίως ἄνω καθαιρομένοισι πρὸ τῆς πόσιος ὑγραίνειν τὰ σώματα πλείονι τροφῇ καὶ ἀναπαύσει. *quod est: Qui non facile supra elleboro purgantur, eorum corpora ante potionem pleniore cibo ac quiete humectanda sunt.*

APHORISMVS XXIX.

Sanguis per somnum interiora magis petit.

Nihil aliud hac dictione innuit Hippocrates, nisi quod sanguis, & cum eo calor natiuus, qui in hoc & ex eo nutritus plurimus est, per somnum interio-
4.part.aph.12. *ra corporis petat: id quod & suprà iis indicauit uerbis:* ἐμφανέως ἐγρηγορὼς, θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ ἔσω δὲ ψυχρότερος, καθεύδων τἀναντία. *hoc est: Vigilans circa exteriora corporis manifeste calidior est, circa uero*

interiora

B *interiora frigidior. Dormiens contrà. Hippocratis sententiæ subscribit Aristot. lib. iij. de hist. animal. cap. xix. in eum scribens modum:* τοῖς δὲ καθεύδουσιν ἐν τοῖς ἐκτὸς μέρεσιν ἔλαττον γίνεται τὸ αἷμα, ὥστε καὶ κεντουμένοις μὴ ῥεῖν ὁμοίως. *quod est: Dormientibus sanguis in exterioribus partibus minor est, ita ut adacto cultello non æque effluere possit. Cæterum utile admodum est medico ut sciat sanguinem per somnū exteriores deserere partes, subireq; interiores, quo nimirum intelligat in somno concoctionē fieri meliorem, & ut in interiorū partiū inflāmationibus ægros à somno, tanq̄ his per niciosissimo, arceat: siquidem sanguis per illum interiora subiens, inflammationum incrementi causa existit. Vides itaq; quantum cōmodi tibi ex Hippocratica illa breuitate sperandum sit, quam tamen ut inutilem, magna hodie medicorum pars, unius Auicennæ, hominis ignauissimi & nugacissimi, scriptis ineptissimis contenti, prorsus negligunt.* Somnus in internis inflammationibus noxius.

APHORISMVS XXX.

Rigor à superioribus uentriculi partibus magis incipit, calor uero ab inferioribus.

Nihil aliud hac sententia innuere uult Hippoc. nisi quod rigor à superioribus quæ circa uentriculum sunt partibus potius sentiatur, aut incipiat, calor uero ab inferioribus. B *Id quod contingit potissimū ex humorum noxa, & quæ hanc sequitur ciborū corruptione. Quando enim aut frigidus, aut mordax in ore uentriculi ex ciborū corruptione, aut maligna eorūdem qualitate, aut ex corporis in id defluxu humor collectus fuerit, tum illic rigoris fit principium. Quando autē cibus corruptus in inferiores uentriculi partes discesserit, tum sanè calor immodicus atq; febris fit, absq; eo quod rigor, ueluti contingit ubi ea quæ sunt in ore uentriculi mordentur, præcedat.*

APHORISMVS XXXI.

Spiratio uelox & crebra fit ubi pulmo æstum siccum obtinuerit. Cæterum immodice uacuatum multus somnus exiccat.

Duas hæc dictio partes habet, in quarum prima Hippoc. monstrat, causam uelocis & crebræ spirationis esse siccum & calidum pulmonis temperamentum. Celerem autem & crebram spirationē à calore immodico fieri, Galenus pulsus celeris & crebri exemplo monstrat, lib. i. de præsagio ex pulsibus sic scribēs: ὁ μὲν οὖν θάττων θερμοτέραν, ὁ δὲ βραδύτερος ψυχροτέραν ἐνδείκνυται κρᾶσιν. *quod est: Celerior quidem calidius, tardior autem frigidius declarat temperamentū. Et paulò post:* ἐν τῷ παραύξεσθαι τὴν θερμασίαν ἐπὶ πλέον ἡ πυκνότης αὐτοῖς προσγίνεται. *id est: Crebritas illis ubi calor accumulatur copiosior accedit. In libro quoque primo de causis pulsuum, celerem & crebrū pulsum copioso calori peculiarem esse tra-* Causa celeris & crebræ spirationis

dit. Certũ autem est ex ijs quæ idem Galenus scribit lib. iiij. de præsagio ex G pulsibus, quod pulmo celerrimam & omniũ maximam cordi noxam præbeat, quod sedem habeat ei coniunctißimã, uasisq; illi quàm maxime affinis sit. Quam ob rem si quãdo euaserit solito calidior, cõtinuò cor calfacit. Qualis itaq; tum fuerit pulsus, talis etiã respirationis forma erit. Crebra igitur et uelox tam ob pulmonis primarium affectum, quàm ob cordis consensum spiratio sit necesse est. Testis est Gal. qui libro iam citato sic scribit: ἡ μὲν δὴ τῶν σφυγμῶν ἀλλοίωσις ἡ αὐτὴ γενήσεται τῆς καρδίας μόνης αὐτῆς καθ᾽ ἑαυτὴν δυσκράτως ἐχούσης, ἔπειτε τῇ πρὸς τὸν πνεύμονα συμπαθείᾳ. καὶ μέν τοι καὶ ἡ τῆς ἀναπνοῆς ἰδέα τὴν αὐτὴν ἕξει κατάστασιν, εἴθ᾽ ἡ καρδία μόνη τὴν πυρετώδη πάθοι δυσκρασίαν, εἴτε τῷ πνεύμονι συμπάσχοι. Quæ sanè Galeni uerba quũ intellectu facillima sint, latina interpretatione haud opus habent. Porrò monendus nobis lector erit, id nos dixisse

ἐπιπασμός. celerem ac crebrã spirationẽ, quod Hippoc. ἐπιπασμὸν: hanc enim spirationis differentiam hoc loco significare Galenus in cõm. his monstrat uerbis: τὸν γὰρ ἐπιπασμὸν οὐχ ἁπλῶς ἀναπνοὴν ἅπασαν, ἀλλὰ μόνην τὴν ταχεῖάν τε καὶ πυκνὴν ἐβούλετο δηλοῦν. Quibus uerbis dilucidũ fit per ἐπιπασμὸν dictionem non uniuersam spirationem, sed eam solam quæ uelox ac crebra existit significasse Hippocratẽ. Et hæc pro primæ partis ex- D plicatione sufficiant. Altera sententiæ parte Hippoc. docet, quod somnus

ὑπόφρινος. multus immodice exhaustum & uacuatum (id enim ὑπόφρινος hoc loco significat) exiccet. Quod uero eum ipsum hac dictione significauerit Hippoc. in cõmentarijs aperte Galenus indicat, ὑπόφρινος idem quod κεκενωμένον, quod Latinis uacuatum denotat, significare dicens. Id quod clarius facit in libello de expos. antiq. dictionũ Hippoc. ubi ita scriptũ reliquit: ὑπόφρινος ὁ ὑπερκεκαθαρμένος ἄνθρωπος. hoc est, idem est quod homo immodicè extenua-

Somnus quos & quare exiccet. tus & uacuatus. Somnũ autem uacuatos exiccare haud mirum est: cum enim in somno sanguis caloróq; natiuus interiora corporis petat, & in uacuatis ac immodice extenuatis quod concoquat ac conficiat non habeat, necessariò in solidas corporis partes agens, easq; depascens, corpus tabefacit. Non autẽ temerè adiectũ est ab Hippoc. multus: modicus enim si fuerit somnus, tum si homo quispiam per aluum nimiũ uacuatus est, fatigationem præcedentẽ potius sanat. Multus uero si fuerit, tum sanè humiditatem partiũ corporis natiuam absumit, eo quod caloris ad interna reuocationẽ faciat. Et hoc est quod

Lib. 2. de uict. ra. alibi ijs uerbis quoq; retulit Hippoc. ὕπνοι δὲ νῆστιν ἰσχναίνουσι καὶ ψύχουσι, κενοῦντες τοῦ ὑπάρχοντος ὑγροῦ. ἦν δὲ μᾶλλον ἐκθερμαίνοντες συντήκουσι τὴν σάρκα καὶ διαλύουσι τὸ σῶμα διαχέοντες, καὶ ἀσθενὲς ποιέουσι. βεβρωκότα δὲ θερμαίνοντες ὑγραίνουσι, τὴν τροφὴν ἐς τὸ σῶμα δια-

A μα διαχέοντες. ἀπὸ δὲ τῶν ὀρθρείων περιπάτων ὕπνους μάλιστα ξηραίνει. *quod est: Somni ieiunũ extenuant ac refrigerant, humidũ quod illis inest euacuantes. Quod si uero magis calfaciunt, tum carnem liquefaciunt, corpusq́; diffundentes dissoluunt, ac debile efficiunt. Eum autem qui cibo satur est excalfacientes humectant, & alimentũ in uniuersum corpus diffundunt. Somnus uero à matutinis deambulationibus factus omnium maxime exicat. Hæc ille. Quod somnus immodice, siue exercitijs, siue medicamentis, siue balneis uacuatos exiccare & prorsus extenuare queat, fusius Galen. lib. xiiij. ther. meth. & lib. vi. de tuen. ualet. docet. Caluus in cõuertenda hac sententia mirum in modum hallucinatus est, id quod ex uerbis illius, quæ sic habent, deprehendes: Si pulmo siccescit, conuulsionẽ adducit: si humescit, æstum. Si nasus hudũ per æstum demittit, somnusq́; longus, emaciat. Quid enim magis ab Hippocratis mente ijs uerbis alienum esse poßit, nõ uideo. Inter cætera autem insignis error est, quod* ἐπισπασμὸν *dictionem, conuulsionem interpretatus est, cum longe aliud, ut diximus, significet. Denique* ὑπερίνους *perperàm nasum conuertit, ueluti ex enarratione nostra euidentißimum fit.*

APHORISMVS XXXIII.

Inter frigidos cibos habentur lens, milium, & cucurbita.

B *Non esse hanc genuinam Hippoc. sententiam facile mihi persuadeo, quod lentiũ, milij, & cucurbitæ facultates, quisquis huius autor fuerit, perspectas non habuerit. Nam etsi milium & cucurbita inter cibos frigidos habeantur, nullo tamen modo frigidißimi erunt. Ideoq́; pro eo quod hic legitur* ψυχρότατα τὰ βρώματα, *nos frigidos cibos conuertimus. Quod uero ad lentis facultatem attinet, sciendum hanc simpliciter loquendo neq; frigidum, neq; calidum dici posse cibum, sed ex utrisq; potius mixtum: id quod confirmant ea quæ lib. viij. de simpl. med. facul. in hunc modũ scribit Galenus:* φακοὶ στύφουσι μὲν οὐκ ἰσχυρῶς, θερμότητος δὲ καὶ ψύξεως ἐν τῷ μέσῳ καθεστήκασι. *quod est: Lentes ualenter adstringunt, mediũ uero caliditatis & frigiditatis obtinent. Aetius quoq; lib. i. ita de lentibus scribens: Lentes impense adstringunt, inter calorem & frigus mediæ. Quum itaq; lens neq; statim postquam comesta est, interiusq́; dum in superiore uentriculi parte continetur, neq; deinceps in intestinis frigiditatem efficere uideatur, fieri non potest ut inter cibos frigidos, multo minus frigidißimos, censeri queat. Sic sanè neque milium etsi frigidum sit, inter cibos frigidißimos connumerari debet: in primo enim duntaxat infrigidantium ordine existit, quemadmodum testatur Galenus lib. vij. de simpl. med. facul. sic scribens:* κέγχρος ψύχει μὲν κατὰ τὴν πρώτην τάξιν. *Et Aetius lib. i. dicens: Milium primo ordine refrigerat. Porrò neque cucurbita frigidißimus cibus dici potest, quum in secundo tan-*

Lens. (margin)

Milium. (margin)

tum ordine refrigeret, Galeno in libro iam citato autore, ubi sic scriptum reliquit: κολοκύνθη ὑγρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἐστι κράσεως, καὶ τὴν δευτέραν ἐν ἀμφοῖν τάξιν. *id est: Cucurbita humidæ frigidæq; temperaturæ est, utraq; qualitate secundi ordinis. Cuius rei testis quoq; est Paulus Aegin. lib.* ζ. *sic scribens: Cucurbita humidi frigidiq; in secundo ordine temperamenti est. Ex quibus utiq; omnibus satis perspicuũ fit, autori huius sententiæ neq; lentis, neq; milij, neq; cucurbitæ facultates & naturas probè cognitas fuisse, ut hoc nomine certum sit illam Hippocratis, qui tam diligens earũ rerum inquisitor fuit, non esse, sed planè suppostitiam.*

APHORISMVS XXXIII.

Si impurgatus laborauerit, ulcera erumpent.

Monet hac sententia Hippoc. quod ijs quorũ corpora impura, malisq; humoribus referta sunt, nulla ratione exercitia præscribenda sint, quod nimirũ illis ulcera per uniuersum corpus eruptura sint. Quum enim calor in exercitijs auctior fiat, necesse est ut secum malorũ humorũ abundantiam ex profundo corporis ad cutem euocet, qui sua tandem acrimonia cutem erodent, atque adeo ulcera efficient. Testis est Galenus, qui cõm. xx. particulæ tertiæ aph. sic scribit: ὅσοις ἀντὶ καθάρσεως τῶν ἐν τῷ βάθει χυμῶν γίνεται τὸ γυμνάσιον εἰς τὸ δέρμα τὴν κακοχυμίαν ἐκτεῖνον, ἕλκη καὶ ψώρας ἐργάζεται. καὶ τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἔλεγεν, ἕλκεα ἐκφύουσιν ἢν ἀκάθαρτος ἐὼν πονήσῃ. καὶ δὴ καὶ τὸ ἔαρ ἡ ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμασία χέουσα τοὺς χυμοὺς ἐξάγει πρὸς τὸ δέρμα, καὶ τοῦτο τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῖς γυμνασίοις ἐστὶ παραπλήσιον. *quod est: Quibus uicem purgationis humorum qui in profundo corporis sunt exercitatio suppleuerit, ijs ad cutem uitiosos humores euocans, ulcera & scabiẽ efficiet. Hinc est quod Hippocrates dixit: Si impurgatus laborauerit, ulcera erumpent. Et sanè uerno tempore calor ex ambiente nos aere humores diffundens ad cutem educit, & hoc quoq; opus ipsis exercitationibus simile existit.*

APHORISMVS XXXIIII.

Pueri purgantur, si mulier aut capra cucumerem syluestrem edat.

Mira admodum breuitate hoc loco quo pacto pueri purgandi sint, edocet Hippoc. non quod uelit ut illis exhibeantur purgandi facultate prædita medicamenta, sed quod satis esse putet, si mulieri & nutrici, aut animali cuius lacte uescitur puer, hæc ipsa ut comedant propinentur. Per cucumerem autem syluestrem, elateriũ Græci nominant, omnia alia medicamenta purgantia intellige: neque enim solum succo cucumeris syluestris, sed omnibus etiam alijs medicamẽtis quæ purgantia nominantur, ad puerorũ purgationem utimur. Quod si itaq; pueri adhuc lactentes sunt, tum illa nutrici exhibemus, quod ex Elaterium.

illorum

A *illorum comestione lac illius purgandi uim nanciscatur. Si uero ablactati iam fuerint pueri, tum animali cuius lacte quotidie utuntur, eadem propinamus. Ita sanè Galenus apud suos lac caprarũ purgatoriũ fieri scribit, dum illæ uere germina scammoniæ iam erumpentia comedunt. Nonnullos denique fuisse in Bœotia, Thessalia, & ijs uicinis regionibus addit, qui ob esum immodicũ coturnicum conuulsionibus correpti sint: nam illis elleborus assiduus cibus existit. Porrò huius modi purgandi pueros quo usus est Hippoc. meminit quoque Galenus lib. iij. de aliment. facul. in eum modum scribens: ἀλλὰ καὶ αἰγὸς ἢ τινὸς ἄλλου ζώου νεμηθέντος σκαμμωνίαν, ἢ τιθύμαλλον ἐν φορβῆς μέρει προσενέγκηταί τις γάλα, ξυνήσεται πάντως ἡ γαστὴρ αὐτῷ. id est: Quin etiam si capræ aut alterius cuiuspiam animalis scammoniã aut tithymallũ depasti lac cibi loco quis sumat, omnino aluus illi profluxura est. Caluus elegantissimam hanc & mire utilem sententiã monstrosa sua interpretatione ita obscurauit, imò deprauauit, ut planè Hippoc. mentẽ nõ referat: sic enim dictionem hanc conuertit: Si prægnans cucumim syluestrẽ elateriúmue sumat, partũ abijcit: si prægnans nõ est, purgatur, puerique. Prægnantis certe hoc loco nulla fit mentio, sed tantum mulieris quæ puerũ iam natum nutrit. Sed eiusmodi sunt omnia quæ Caluus uertit, ut à genuino uerborũ sensu prorsus deuient.* Esus coturnicũ perniciosus.

B APHORISMVS XXXV.

Percalidum corpus per id quod comeditur intus refrigeratur. Extra uero sole, æstu, & uestitu æstiuo tempore offenditur. Contrarium autem contrà.

Hac in dictione primũ omnium ostendit Hippoc. quæ planè uictus ratio ijs qui percalido admodum corporis temperamento præditi sunt conueniat: & deinceps qualis etiã ijs qui contrario, hoc est, perfrigido sunt temperamento, conferat, differit. Quicunque igitur calidũ corporis obtinent temperamentũ, hos necesse est ut per ~~calidos~~ cibos atque potus refrigeremus. Et id est quod suprà quoque dixit: ἐν θερμῷ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδωρ, ἐλιννύσις. quod est: Percalidæ naturæ refrigeratio, aquæ potio, ac quies confert. Proinde quemadmodum calidum corpus per ea quæ intra corpus sumuntur refrigeratur, atque adeò iuuatur, ita sanè per ea quæ extrinsecus admota calefaciunt, læditur. Hinc est quod rectè ab Hippocrate dictum sit, extrinsecus sole, æstu, & uestitu æstiuo tempore offenditur: neque enim πόνος hoc loco Hippocrati aliud quàm βλάβην, hoc est, noxam & detrimentum significat. Cum uero exercitia quoque ex illorũ numero sint quæ calefaciũt corpus, erunt et hæc percalido corpori inimica. Inde est quod in citata iam sententia calidæ naturæ quietem conferre præcipiat. Cæterum contrarium calido corpus, calidis cibis & potibus calefacere decet. Huic quoque extrinsecus solem, æstum, uestitum, Part.4. aph.13. πόνος.

exercitia, & quæcunque calefaciunt adhibenda erunt, & ut uno uerbo dicam, C *contrarijs contraria propulsanda & curanda erunt. Hanc Hippocratis dictionem haud secus quàm priorem Caluus miris modis deprauauit, dum in hunc modum conuertit: Si quid calidum tempore calido comeditur, interiora refrigerat, exteriora uexat. Teporem non calido tempore, sole, igni, ueste captato, contrà calido hæc uitato. Neque enim ueritatem habet quod inquit, calidum calido tempore comestum infrigidare interiora, cum idipsum neque quod actu calidum, neque quod acquisititium calorem obtinet, neque quod potentia calidum est, efficere queat: quodlibet enim illorum interiora corporis calefacit. Præterea qua ratione calidum exteriora uexare ualeat non uideo. In fine, quæ ad corpus referenda essent, ipse ad tempus retulit: ita ut omniũ euidentissimum sit, ne uerbum quidem intellexisse in ea dictione Caluum, cum singula cum genuina Hippocratis sententia ex diametro pugnent.*

APHORISMVS XXXVI.

Cibi ij quidem confestim, illi uero tarde superantur.

Nihil aliud hac in dictione docet Hippocrates, quàm quod cibi hoc ipso inter se differant, quod hi confestim, illi uero tarde à calore corporis nostri superentur. Tum uero superantur, cum non solum mutantur, uerumetiam concoquuntur, apponuntur, & corpori assimilantur: id enim proprie per περικρατεῖται *uerbum intellexit Hippocrates, quemadmodum Galenus in cõmentarijs his docuit uerbis:* ἀκουστέον δὲ κρατεῖσθαι τὸ μεταβάλλεσθαι, καὶ πέττεσθαι, καὶ προστίθεσθαι, καὶ ἐξομοιοῦσθαι τῷ σώματι. *Cæterũ cum inter cibos, & id quod cibo nutritur, aliqua sit cõmunio, similitudóue, & in qualitatibus societas nonnulla & cognatio, ut libro primo de facul. natural. Galenus docuit, certo certius est alios magis consentientes, similesque esse, alios minus. Proinde qui magis consentiunt, hi minore ac breuiore cõficiendi ac superandi opere et tempore egent: qui uero minus, ualentiore ac diuturniore. Sic sanè caro auium minore, suilla maiore, bubula uero hac multo maiore. Cuius equidem rei testis est Galenus, qui libro tertio de temperamentis in huncmodum scriptum reliquit:* τῶν ζώων ἕκαστον οἰκείαις τρέφεται τροφαῖς. οἰκεία δ' ἐστὶν ἑκάστῳ τροφή, παρ' ὅσον ἐξομοιωθῆναι δύναται τῷ τρεφομένῳ σώματι. χρὴ τοίνυν ὅλην τὴν οὐσίαν τοῦ τρέφοντος ὅλῃ τῇ τοῦ τρεφομένου φύσει κοινωνίαν τέ τινα καὶ ὁμοιότητα κεκτῆσθαι πάντως οὐκ ὀλίγας, οὐδ' ἐνταῦθα δὲ ἤδη τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ὑπαρχούσας ἐν αὐτοῖς διαφοράς. τὰ μὲν γὰρ μᾶλλον οἰκεῖά τε ἐστὶ καὶ ὅμοια, τὰ δ' ἧττον, ὥστε καὶ τῆς κατεργασίας τὰ μὲν ἰσχυροτέρας τε καὶ πολυχρονιωτέρας, τὰ δ' ἀσθενεστέρας τε ἅμα καὶ ὀλιγοχρονιωτέρας προσδεῖται. τὸ μὲν οὖν ὀρνίθειον κρέας, ἐλάττονος, τὸ δὲ χοίρειον πλείονος, τὸ δὲ βόειον ἔτι πλείονος.

Quorũ

A *Quorũ utiq; uerborũ Gal. sensus cũ intellectu facilis sit, & antea fermè de uerbo ad uerbum à nobis relatus non est cur interpretatione opus habeant. Quod si uero quispiam particulatim, qui cibi celeriter, qui uero tarde à corpore nostro superẽtur scire desiderat, is Galeni libros quos de alimentorũ facultatibus scripsit, diligenter perlustret, et quod cupit absolutissime agnoscet.*

PARTICVLAE QVINTAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA SEXTA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Arnes & ex uentre, & ab extima corporis superficie trahunt. Manifestum itaq; sensui est, quod corpus uniuersum expirabile & inspirabile sit.

Elegantissima hæc est Hippoc. sententia, qua multis in locis suorum scriptorum Galenus ad reuellendam Erasistrati & Asclepiadis, attractricẽ partiũ negantiũ fa-
B *cultatem, opinionem utitur. Aperte siquidem ijs uerbis Hippoc. innuit, carnes nõ modo ex uentre succum ex cibis & potibus procreatum trahere posse, ut ex eo nutriantur, uerumetiam ab extima & ultima corporis parte quæ ad cutem est. Attrahunt autem non solum alimentũ ex ultima cutis superficie ad uentriculũ, ueluti in prolixiori contingit fame, sed aerem quoq;, ut paulò post apertius docebimus. Quod autem succum ex uentre trahant carnes, Galenus lib. iiij. de usu partium ijs uerbis euidenter monstrat:* ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι τοῦ ζώου μορίοις, καί τοι τὰς αὐτὰς ἔχουσι δυνάμεις, οὐ συνῆψεν ἡ φύσις αἴσθησιν τῶν ἐλλειπόντων, ἀλλ' οἷον φυτὰ φέρεται ταῦτα, διὰ παντὸς ἐκ τῶν φλεβῶν ἀρυόμενα τὴν τροφήν. μόνῃ δὲ τῇ γαστρὶ, καὶ ταύτης μάλιστα τοῖς κατὰ τὸ στόμα μέρεσιν, ἐνδείας αἴσθησιν ἐπέστησεν, ἐπεγείρουσαν τὸ ζῶον πρὸς ἄρασθαι σίτων, καὶ τοῦτ' εὐλόγως εἰργάσατο. τῶν μὲν γὰρ καθ' ὅλον τὸ σῶμα μορίων ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς κοίλης πεφυκυιῶν φλεβῶν ἑλκόντων τὴν τροφὴν, αὐτῆς δ' αὖ πάλιν τῆς κοίλης ἐκ τοῦ κατὰ τὸ ἧπαρ, τούτων δ' αὖθις ἐκ τῶν διὰ τὰς πύλας ἀναφερομένων, ἐκείνων δ' αὖ πάλιν ἐκ τῆς γαστρός τε καὶ τῶν ἐντέρων. ὄντος δ' οὐδὲν ἔτι μορίου πρὸς οὗ χρὴ λαβεῖν τὴν κοιλίαν, ἔξωθεν αὐτὴν πληροῦν ἦν ἀναγκαῖον τοῖς ζώοις. *quod est: Sed alijs uniuersis animalis particulis, etsi easdẽ facultates habeant, natura sensum eorum quæ deficiunt haud copulauit, sed hæ ueluti plantæ nutriuntur, nunquam non ex uenis haurientes nutrimentũ.*

Soli uero uentri, & his potißimum partibus quæ ad os eius pertinent, indigentiæ sensum excitantem & urgentem ut animal afferat cibos instituit. Et hoc sanè rationabiliter effecit. Quum enim totius corporis particulæ ex uenis à caua prodeuntibus nutrimentum trahant, ipsa autem rursus caua ex uenis iecinoris, hæ iterum ex his quæ ad portas feruntur, & illæ rursum ex uentre & intestinis, quumq; nulla supersit adhuc particula, ex qua uenterm accipere oporteat, necesse erat ut animalia eum extrinsecus implerent. C Quibus utiq; uerbis Galenus non modo quo pacto ex uentriculo tractio fiat, uerumetiam causam famis indicat, nimirum facultatē illam qua penuriā sentit, atq; animalia ad cibum potionemq; excitat. Quum enim uenæ ex ipso uentriculo trahunt ueluti mulgentes, sugentesq;, uentriculus huiusmodi suctionem non ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium cibum exquirit. Proinde ut etiam testatur Galenus lib. i. de causis sympt. ubi rem hanc ex professo agit, ἡ μὲν τῆς μυζήσεως αἴσθησις ἐστὶν ἡ πεῖνα. hoc est, fames nihil aliud est nisi huius suctionis sensus. Toto igitur cœlo errat Auicenna, qui Fen i. cano. i. doct. iiij. cap. i. humorum usum explicans, famis aut appetentiæ causam in atram bilem reijcit, quasi hæc os uentris peteret, & astrictione sua uellicationem quandam efficeret. Sed præstat eiusdem uerba, etsi planè barbara sint, subscribere, quæ sic habent: *Vtilitas uero ideo accidit, quia in os stomachi quasi mulgēdo profluit. Et hæc quidē utilitas est duobus modis. Vno, quia os stomachi stringit, & confortat, & inspissat. Alio, ut in ore stomachi cōmotionē faciat propter acredinem, & excitet ad famē, & faciat desideriū.* D Hæc ille. Ex quibus sanè uerbis liquidò constat uerum esse quod multis in locis diximus, Auicennam passim ubi suis uelis nauigare audet, impingere. Nam dum hoc loci in percensenda Galeni sententia perstat, uerum certe refert: ubi uero sua assuit somnia, hic manifeste mendax reperitur. Vsus siquidem atræ bilis quem primo loco docet, ex lib. v. de usu partium corporis humani Galeni desumptus est, ubi ita de melāncholica redundantia scriptū reliquit: ὅτι δὲ οὐδὲν ἔμελλε λυπήσειν ὡς ἡ δὴ τῆς ξανθῆς χολῆς εἴπομεν, ἀναμνησθεὶς οὐκέτ' ἄν μοι δοκοίης δεηθῆναι λόγου μακροτέρου. εἰ γὰρ μήτ' αὖθις εἰς ὅλον τὸ ζῷον ἀναληφθείη, μήτ' αὐτήν τι βλάψειε τὴν γαστέρα, τί ἂν ἔτι καὶ λυπήσειεν; ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀναληφθήσεται, δῆλον ἐκ τοῦ μηδὲν τὴν ξανθὴν χολὴν, πολὺ λεπτοτέραν ὑπάρχουσαν. ὅτι δὲ οὐκ ἀδικήσει τὴν κοιλίαν ἡ ποιότης ἐνδείκνυται, στρυφνὴ γάρ ἐστιν ἡ μέλαινα καὶ ὀξεῖα, καὶ συνάγειν καὶ σφίγγειν, οὐκ ἀναφέρειν αὐτὴν ὥσπερ ἡ ξανθὴ πέφυκε. δῆλος οὖν ὥσπερ ἐκείνη τῷ κωλύειν ἐπιπλέον ἐν τῇ γαστρὶ τὰ σιτία μένοντα πέττεσθαι βλάπτειν ἐλέγετο, μὴ μέλαιναν, οὐχ ὅπως οὐδὲν βλάπτουσαν εὑρήσομεν ἄν, ἀλλὰ καὶ προσωφελοῦσαν ἔτι τὴν γαστέρα ἐνσφίγξαι

Famis causa.

Vsus atræ bilis quam lien in uentriculum eructat

A ἐνδέχεσθαι, ἐπιτείνει γὰρ αὐτὴν καὶ συνάγει πρὸς ἑαυτήν, καὶ περιλαμβάνειν ἀκριβῶς ἀναγκάζει τὰ σιτία, καὶ κατέχειν ἄχρις ἂν ἱκανῶς ἐκπεφθῇ. id est: *Quod autem ab hac ueluti à flaua bile uenter non offendatur, diximus: & si eorum quæ diximus memor es, non utiq; uideris mihi prolixiori indigere sermone. Si enim neq; rursus in totũ animal transsumatur, neq; ipsum offendat uentrem, quid utiq; præterea tristabit? Sed quod non transsumetur, ex eo manifestum est, quod neq; flaua bilis, quanquam multo tenuior existat, transsumitur. Quod uero nõ lædat quicquam uentrem, saporis ostendit qualitas: acerba enim & acida atra bilis est, ideoq; contrahere & constringere, non subuertere ipsum perinde atq; flaua, nata est. Manifestum igitur est, quod hæc ob id quod cibos in uentre manere atq; adeò cõcoqui prohibeat, nocere dicta sit, & minime atra, quod utiq; non solum uentri innocuam illam esse, sed actionẽ etiam eius adiuuare inueniamus. Ipsa enim uentrem intendit & contrahit in seipsum, & comprehendere exquisite cibos cogit, & quousq; satis concoquantur retinere. Hactenus Galenus. In eo tamen à Galeno quoq; euariat, & à ueritate aberrat Auicenna, quod meatum melancholicum excrementum deferentem ori uentriculi insertum esse asserit, quum uentriculo potius implantatus sit. Hinc est quod lib. iiij. de usu par. corp. humani in hunc*

Meatus melãcholicam redundantiam ex liene deferens uentri, & non ori eiusdem insertus est.

B *modum scribat Galenus:* ὅσος μὲν οὖν εἰς τὸν οἰκειότατον τῷ σπλάγχνῳ χυμὸν μετακομισθῇ, τροφὴ τῷ σπληνὶ γίνεται, ὁπόσον δ' ἄν τι καὶ τὴν ἐν τούτῳ διαφύγῃ κατεργασίαν, καὶ μὴ δυνηθῇ εἰς αἵματος ἰδέαν λεπτοῦ καὶ χρηστοῦ κατεργασθῆναι, καὶ παντάπασιν ἄχρηστον ᾖ πρὸς θρέψιν, εἰς τὴν γαστέρα τοῦτο διά τινος ἑτέρου φλεβώδους ὁ σπλὴν ἐξερεύγεται, στομάχου χρείαν καὶ αὐτὸ παρέχον οὐ σμικράν. *quod est: Quantum itaq; in familiarissimũ huic uisceri humorem transmutatum fuerit, lieni nutrimentum efficitur. Quicquid uero eam quæ in hoc fit elaborationem confectionẽmue effugerit, & in sanguinis tenuis ac utilis speciem transmutari ac confici haud poterit, omninoq; ut nutriat inutile fuerit, hoc ad uentrẽ per aliũ quoddam uenosum uas lien eructat, ut quod utilitatẽ quoq; haud paruam præbeat. Quid multa? Auicenna acidum & frigidum humorẽ, qualis atra bilis est, naturalis appetentiæ & famis causam facit, qui certe deprauatæ & innaturalis, ueluti ea existit quæ canina dicitur, potius causa est, quemadmodum lib. i. de sympt. causis Gal. ijs uerbis euidentissime monstrat:* μοχθηραὶ δὲ ὀρέξεις γίνονται, ἤτοι μὲν τὸ ποσὸν ὑπερβάλλουσαι, καὶ καλοῦνται πρός τινων αἱ τοιαῦται λιμώδεις, ὅταν ἤτοι κακοχυμία τις ὀξώδης δάκνῃ τὴν κοιλίαν, ἢ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα διαφορούμενον ἀμέτρως ἐν χρείᾳ συνεχεῖ καθίστηται τῆς θρέψεως. ἡ μὲν γὰρ ψυχρὰ κακοχυμία, τὴν δῆξιν μὲν ἀνάλογον τῇ μυζήσει παρέχει, τὴν ὄρεξιν ἐπεγείρει τῇ τοῦ φυσικοῦ παθήματος ὁμοιότητι.

Acidus & frigidus humor deprauatæ appetentiæ causa.

hoc est: Deprauata uero fit appetentia, si uehementiæ modum excesserit, ac à nonnullis canina eiusmodi uocatur, quum uel ob acidi humoris uitium uentriculus mordicus infestatur, uel ubi uniuersum corpus immodice dissipatū, assidua indiget nutricatione. Quippe frigidi humoris uitium, rosionem seu morsum qui suctioni proportione respondeat, inducit. Appetentiā uero haud aliter quàm naturale pathema excitat. Hæc ille. Quod si itaq; atra bilis famem & appetentiā excitaret, tum haud aliter quàm alij humores frigidi & acidi deprauatam, quam caninam appellamus etiam, induceret appetentiam: atq; adeò cum nunquam non lien eiusmodi humorem eructet, quouis etiam tempore canina appetentia homo laboraret, quod dictu planè erit absurdissimum. Sed prolixius fortè quàm par sit ea de re à nobis dictū est: uerū cum semel ad eam diuertimus, committere non potui, quandoquidem à nullo pro dignitate, quod sciam, explicata sit, quin illam ad amussim studiosis patefacerem. Reuertamur itaq; iam eò unde digressi sumus, demonstremusq; quo pacto uentriculus interdum etiam ab ultimis corporis partibus trahere possit. Nemo autem rectius elegantiusq; hoc ipsum Galeno docuit, qui lib. iij. de natural. facul. sic scriptum reliquit: τούτου δ' ἔτι μᾶλλον οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ δι' ὧν εἰς ἧπαρ ἀνεδόθη τι φλεβῶν ἐκ γαστρὸς, αὖθις εἰς αὐτὴν ἐξ ἥπατος ἔστι δήπου. * τῷ μηκέτι πιστεύειν μηδ' ὅτι τὰ καθαίροντα φάρμακα διὰ τῶν αὐτῶν στομάτων ἐξ ὅλου τοῦ σώματος εἰς τὴν γαστέρα τοὺς οἰκείους ἐπισπᾶται χυμοὺς, δι' ὧν ἔμπροσθεν ἡ ἀνάδοσις ἐγίνετο, ἀλλ' ἕτερα μὲν ζητεῖν ἀναδόσεως, ἕτερα δὲ καθάρσεως στόματα. καὶ μὴν εἴπερ ἓν καὶ ταὐτὸν στόμα διτταῖς ὑπηρετεῖ ταῖς δυνάμεσιν ἐν διαφόροις χρόνοις εἰς τἀναντία τὴν ὁλκὴν ποιουμέναις, ἔμπροσθεν μὲν τῇ κατὰ τὸ ἧπαρ, ἐν δὲ τῷ τῆς καθάρσεως καιρῷ τῇ τοῦ φαρμάκου, τί θαυμαστόν ἐστι διττὴν ὑπηρεσίαν τε καὶ χρείαν εἶναι ταῖς φλεψὶ ταῖς ἐν τῷ μέσῳ τεταγμέναις ἥπατός τε καὶ τῆς κατὰ τὴν κοιλίαν; ὥσθ' ὁπότε μὲν ἐν τούτοις ἄφθονος εἴη περιεχομένη τροφὴ, διὰ τῶν εἰρημένων εἰς ἧπαρ ἀναφέρεσθαι φλεβῶν. ὁπότε δ' εἴη κενὰ καὶ δεόμενα τρέφεσθαι, διὰ τῶν αὐτῶν αὖθις ἐξ ἥπατος ἕλκεσθαι. πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι, καὶ μίαν ἁπάντων εἶναι σύρροιαν καὶ σύμπνοιαν, καθάπερ καὶ τοῦθ' ὁ θαυμασιώτατος Ἱπποκράτης εἶπεν. ἕλκει μὲν οὖν τὸ ἰσχυρότερον, ἐκκενοῦται δὲ τὸ ἀσθενέστερον. καθ' ἕκαστον δ' ἡμῶν ἰδίως ἐν μὲν τῷδε τῷ καιρῷ τὸ ἧπαρ ἰσχυρότερον ἕλκειν. ἐν δὲ τῷδ' ἡ γαστήρ. πολλῆς μὲν γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ περιεχομένης τροφῆς, καὶ σφοδρῶς ὀρεγομένου τε καὶ χρῄζοντος τοῦ ἥπατος, πάντως ἰσχυρότερον ἕλκει τὸ σπλάγχνον. ἔμπαλιν δὲ τοῦ μὲν ἐμπεπλησμένου τε καὶ διατεταμένου, τῆς γαστρὸς δ' ὀρεγομένης τε καὶ κενῆς ὑπαρχούσης, ἡ τῆς ὁλκῆς ἰσχὺς εἰς ἐκείνην μεθίσταται. ὥσπερ εἰ κἂν ταῖς χερσί τινα σιτία

Ventriculus ab ultimis corporis partibus trahit.

Videtur aliquid deesse.

C

D

A σιτία κατέχοντες, ἀλλήλων ἁρπάζοιμεν, εἰ μὴ ὁμοίως ἦμεν δεόμενοι, πρὸς γίνεσθαι τοὺς ἰσχυροτέρους εἰκός. εἰ δ' οὗτος μὲν ἐμπεπλησμένος εἴη, καὶ διὰ τοῦτ' ἀμελῶς κατέχων τὰ περιττὰ, ἢ καί τινι μεταδοῦναι ποθῶν, ὁ δ' ἀσθενέστερος ὀρέγοιτο δεινῶς, οὐδὲν ἂν εἴη κώλυμα τοῦ μὴ πάντα λαβεῖν αὐτόν. οὕτω καὶ ἡ γαστὴρ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐπισπᾶται ῥᾳδίως, ὅταν αὐτὴ μὲν ἱκανῶς ὀρέγοιτο τροφῆς, ἐμπεπλησμένον δ' εἴη τὸ σπλάγχνον. τί δὴ θαυμαστὸν ἢ κἀκ τῆς ἐσχάτης ἐπιφανείας τῆς κατὰ τὸ δέρμα, μέχρι τῶν ἐντέρων, καὶ τῆς γαστρὸς, ἀφικνεῖσθαί τι μεταλαμβανόμενον, ὡς καὶ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἡμᾶς ἐδίδαξεν, οὐ πνεῦμα μόνον, ἢ περίττωμα φάσκων, ἀλλὰ καὶ τὴν τροφὴν αὐτὴν, ἐκ τῆς ἐσχάτης ἐπιφανείας αὖθις ἄχρι τὴν ἀρχὴν ὅθεν ἀνηνέχθη καταφέρεσθαι. hoc est: *Illud uero multo etiã num minus est mirandum, si per quas uenas à uentre in iecur facta est digestio, rursus ex iecore in ipsum trahi aliquod alimentum in longiore inedia potest: quippe huic fidem abrogare simile profecto est, ac si quis purgantia medicamenta per quæ ora facta prius digestio est, per eadem ex toto corpore in uentrem proprios succos trahere neget, sed alia digestionis, alia purgationis requirat ora. Atqui si unum idemq; os geminis quæ in contrarias partes diuersis temporibus trahunt facultatibus subseruit, prius quidem ei quæ est*
B *iecinoris, purgationis uero tempore ei quæ est medicamenti, quid miri est in his uenis quæ medium spatium inter iecur, & partes circa iecur occupant, duplex esse ministerium atq; usum? ita ut quum in ijs abundantia fuerit nutrimenti, per iam dictas uenas sursum feratur in iecur: quum autem uacua sunt, nutririq; egent, per easdem ipsas ex iecinore rursus trahatur. Siquidem totum ex toto trahere, & toti impartire, unaq; omnium confluxio ac conspiratio esse uidetur, quemadmodum admirabilis Hippocrates dixit, ac trahit id quod est ualentius, uacuatur autem id quod est imbecillius. Priuatim uero in unoquoq; nostrum alio tempore iecur ualentius trahere potest, alio uentriculus. Quippe ubi in uentriculo copia alimenti est, ac iecur uehementer appetit desideratq;, omnino id ualentius trahit: in uicem autẽ iecinore referto & distento, uentre uero appetente ac uacuo, ualentior trahendi uis in hunc transfertur. Tanquam enim si manibus cibos aliquos tenentes, alter ab altero eos raperemus, si pari modo ijs egeremus, superare ualentiorem par erat: sin esset hic expletus, ac propterea negligenter quæ superuacua essent teneret, aut etiam alicui impartire studeret, imbecillior autem uehementer appeteret, nihil obstaret quo minus ipse cuncta caperet. Itidẽ uenter ex iecinore facile trahit, quum hic quidem uehementer nutrire appetit, illud nutrimento plenum sit. Ergo quid miri est, si etiam ab ultima corporis parte quæ ad cutem est, ad ipsa usque intestina & uentrem aliquid translatum peruenit,*

Proinde hoc ipsum Hippoc. quoq; nos docuit, non spiritū modo aut excremen- C
tum, uerumetiā nutrimentū ipsum ab ultima & summa corporis parte eò unde primū ascendit, rursum deferri. Hæc ille. Ea autē uerba, etsi prolixa, referre tamen uolui, quod ad præsentis dictionis explanationē mire cōducerent. Porrò ex iam dictis manifestū quidem est, imò sensui quoq; euidens, quod totū corpus expirabile & inspirabile sit: id quod etiam uarijs in locis Gal. ostendit, ut in lib. i. de simpl. medic. facul. cap. xij. & in lib. i. et iij. de facul. natural. & i. ther. meth. & quibusdam alijs. Nullibi autem copiosius quàm in lib. de usu pulsuū, ubi inter multa alia ad institutum nostrū facientia sic scribit: εἰ γάρ τις λαβὼν ζῶον ὁτιοῦν, τούτων δὴ τῶν μεγάλας τε καὶ σαφεῖς τὰς φλέβας τε καὶ τὰς ἀρτηρίας ἐχόντων, οἷον βοῦν, ἢ σῦν, ἢ ὄνον, ἢ ἵππον, ἢ πρόβατον, ἢ ἄρκτον, ἢ πίθηκον, ἢ πάρδαλιν, ἢ ἄνθρωπον αὐτὸν, ἢ τι τῶν παραπλησίων, ἔπειτα μεγάλας καὶ πολλὰς ἀρτηρίας τρώσειεν, ἐκκενώσει δὲ αὐτὰς ἅπαν τοῦ ζώου τὸ αἷμα. τούτου πολλάκις τοῦ φαινομένου ἡμεῖς πεῖραν ἐποιησάμεθα, καὶ διὰ παντὸς εὑρίσκοντες ἐκκενουμένας τὰς φλέβας ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις, ἀληθὲς τὸ τῶν συναναστομώσεων ἐν τούτοις ἐπείσθημεν δόγμα. διὰ γοῦν τούτων τῶν ἀναστομώσεων ἐκ τῶν φλεβῶν ἕλκουσι μὲν ἐν ταῖς διαστολαῖς αἱ ἀρτηρίαι, ἐκθλίβουσι δὲ εἰς αὐτὰς ἐν ταῖς συστολαῖς. ὥσπερ διὰ τῶν εἰς τὸ δέρμα περαινομένων στομάτων, ἐκκρί- D
νουσι μὲν ἔξω πᾶν ὅσον ἀτμῶδές τε καὶ καπνῶδες περίττωμα. μεταλαμβάνουσι δὲ εἰς ἑαυτὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος οὐκ ὀλίγην μοῖραν. καὶ τοῦτ᾽ ἔστι τὸ πρὸς Ἱπποκράτους λεγόμενον, ὡς ἔκπνουν καὶ εἴσπνουν ἐστὶν ὅλον τὸ σῶμα. ἔπειτα δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔκ τε τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ἐντέρων ἕλκουσί τε καὶ αὖθις ἐκκρίνουσιν. οὕτω δὲ καὶ ἐκ τῶν περιεχουσῶν αὐτὰς χωρῶν διὰ τῶν οἷον ὀπῶν τῶν καθ᾽ ὅλους τοὺς χιτῶνας αὐτῶν, ἐν μέρει μὲν ἕλκουσιν, ἐν μέρει δ᾽ ἐκκρίνουσιν. *quod est: Si quis accepto animali quouis ex ijs quibus amplæ, apertæq; arteriæ sunt, ueluti boue, sue, asino, equo, oue, urso, simia, pardali, homine ipso, uel similium aliquo, magnas multasq; illi arterias uulneret, uniuersum animalis sanguinem per eas exhauriet. Huius rei periculum subinde fecimus, & quum semper uacuatas cum arterijs uenas deprehendissemus, ueram esse sententiam de cōmunibus arteriarum & uenarum osculis, & cōmuni de una in alteram per ea transitu nobis persuasimus. Quippe per hos transitus, arteriæ dilatatæ ex uenis trahunt, cōtractæ cōtrà in eas regerunt. Sicuti nimirū per ora quæ finiuntur in cutem, omne halituosum & fumidū excrementū quod habent excernunt. Recipiunt autē ex ambiente nos aere non exiguam in se portionē. Atq; id est quod Hippocrates dixit, expirabile & inspirabile esse uniuersum corpus. Pari modo ex uentre & intestinis tum attrahunt, tum rursum expellunt: itidem & per foramina quæ per*

Totū corpus expirabile & inspirabile.

A *quæ per totas obtinent tunicas, ex circumpositis spatijs uicißim trahunt atq; expellunt. Cæterum corpus uniuersum esse expirabile & inspirabile argumento quoq; existit, quod hi qui ob solis immodicum æstum, multumq; itineris squalidum & siccum corpus, immensamq; sitim habent, mox aquæ dulcis balneum ingreßi, insiticulosi fiunt, corpusq; illorum, quod ab ultima eius superficie humiditatis tractio fiat, molle ac planè humidum reddatur. Deniq; admonendus hic quoq; lector erit, Hippocratis exemplaria quæ ex Asulani prodierunt officina, planè esse corrupta, quod ἔμπνοον καὶ ἔκπνοον habeant, ubi scribendum fuisset ἔκπνουν καὶ εἴσπνουν, quemadmodũ ex loco Galeni iam citato, & ex multis alijs manifestum fit. Id quod ignorans Caluus monstrosißimam nobis peperit conuersionem, nempe hanc: Cum quid non laboriosum, quodq; facilem anhelitum præbeat intus est. Quæ quantum à genuino Hippocratis sensu absit, nemo non intelligit.*

Balneum aquæ dulcis sitim extinguit.

Alsulani exemplar emẽdatur.

APHORISMVS II.

Arteria sanguinis copia cum calidissima est, fuliginosum quid oritur, quod confestim excernit.

In præsenti dictione de arterijs Hippoc. sermo est: nam non modo Hippocrati, uerumetiã alijs ueteribus uenas nominare arterias consuetum fuit, id quod in explicatione huius sententiæ, & multis alijs locis Galenus ostendit. φλέβιον *igitur hoc loci, etsi alias uenulã significet, pro arteria accipitur. Quum itaq; in superiore sententia dictũ sit, aeris nos ambientis tractũ ab extima cutis parte ad corporis profunda fieri: hoc in loco quomodo arteriæ id quod alienum est excernere poßint demonstrat, ut nimirum intelligamus easdem haud aliter quàm carnes familiare ad se trahere, alienum autem expellere posse, uerißimumq; sit hoc quod ab eo dictum est, totum corpus expirabile & inspirabile esse. Arteriæ siquidem cum dilatantur, tum ad se undique trahunt: quum uero contrahuntur, in omnem partem expellunt: sunt enim multæ uenæ arteriæq; mutuis osculis coniunctæ, quorum haud pauca ad cutis meatus ac superficiem pertingunt: ita ut nihil mirum sit eã quæ osculis suis appropinquant dum dilatantur trahi, quũ uero contrahuntur expelli. Proinde cuiusmodi instrumentis spiritus res est inspiratio, eiusmodi arterijs est dilatatio: & cuiusmodi est illis spiritus emißio, eiusmodi est arterijs contractio. Hinc est quod Galenus in lib. de usu pulsuum in hunc modum scriptũ reliquerit:* πάμπολλοι πόροι ταῖς ἀρτηρίαις, οἱ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς χιτῶσιν, οἷον ὀπαί τινες, ἄλλαι δὲ δίκην στομάτων εἰς ἔντερα καὶ γαστέρα. καὶ τοῦτο δὴ τὸ ἐκτὸς δέρμα περαίνοντες, ἀλλὰ καὶ συνεχεῖς ἀλλήλαις τε καὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ μεγίστους εἰσὶ πόρους κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρτηρίας, μᾶλλον δὲ εὐρυχωρίας ἁπάσαις ταῖς γε φλεψὶν οὔπω κατὰ μεγάλας, ἀλλ' ἐκφύγουσι μὲν τὰς

B

Venas antiqui arterias nominabãt

φλέβιον.

Arterijs attractrix & expultrix facultas inest.

αἰσθητὰς αἱ συναναστομώσεις αὐτῶν, ὥστε καὶ ἀπιστοίης δικαίως ὡς οὐκ οὔσαις, C πιστεύσεις ἂν διὰ τὰ ἄλλα τὰ πρὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα. hoc est: Numcrosi in arterijs meatus, qui ueluti foramina in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina & uentriculum, & in externā hanc cutim finiuntur: quinetiam continuatæ tum sibi, tum uero cordi maximis meatibus, uel potius uniuersis suis capacitatibus sunt, uenis uero non perinde magnis, sed ijs quorum communis de una in alteram transitus sensum nostrum effugiunt. Vnde si ipsis ceu parū constantibus meritò fidem abroges, per alia certe quæ ueteribus sunt prodita, eos esse credas. Hæc ille. Faciunt quoq; ad institutum nostrum ea quæ in præcedentis dictionis explicatione ex Galeno citauimus. Proinde cū antea corpus inspirabile docuisset Hippocrates, eo quod carnes ab extima corporis parte tractrices esse dixerat, rectè hoc loco corpus quoq; expirabile arteriarū exemplo demonstrat, dicens: Arteriæ quæ copia sanguinis calefactæ fuerint, fumidum excrementum contrahunt: quod quia calidum, & consistentia tenue est, ideo confestim expellunt. Hippocratis sententiæ subscribit Galenus in libro de usu puls. ijs uerbis: δῆλον ὡς ἐν μὲν ταῖς διαστολαῖς ἕλκεσθαί τινα οὐσίαν ἀερώδη, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς ἐκκρίνεσθαι τὸ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως καθ' ὅλον τὸ ζῶον γινόμενον οἷον καπνῶδες περίττωμα. quod est: Manifestum est in sublatione arteriæ D substantiam quandam aeream trahi: in summissione autem contractionéue, quod ex humorum deustione in toto animali contractum ueluti fumidum excrementum est expelli. Animaduertendum autem Hippocratem hoc genus excrementi non καπνῶδες, quemadmodum Galenus, sed καυσῶδες nominasse. Hinc in cōmentarijs Galenus ita scribit: καυσῶδες δὲ λέγων τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς θερμασίας, ὅπερ οἷον λιγνύς τίς ἐστι τοῦ θερμαινομένου χυμοῦ σφοδροτέρως. id est: Causodes excrementum ex calore natum, quod ueluti fumus quispiam est humoris uehementer calefacti, nominat. Quod sanè nonnulli ignorantes, aliam huius sententiæ interpretationem cōmenti sunt, hanc nimirum: Venulis sanguinis multitudine impendiò calfactis, febris ardens oritur, quæ confestim decernit. Horū interpretationē Caluus quoq; secutus est, qui dictionē hanc ita conuertit: Sanguinis copia uenulæ calidiores sunt, febresq; ardentes si suscitentur ualidæ multum non sunt, citoq; decernunt. Etsi uero illorum interpretatio medicorum placitis haud pugnet, nemo enim est qui nesciat febrem ardentem ex copia sanguinis generari, & cum acutus sit morbus citò admodum iudicari, quia tamen idipsum non docuisse Hippocratem hoc loco & uerba illius, atq; Galenus clamitant, ideo prior amplectenda potius erit. Plura quæ ad huius dictionis intelligentiam faciunt, habet Galenus in libro de usu spirationis.

καυσῶδες.

Aphorismus

B APHORISMVS III.

Quibus pingue in sanguine est, ijs flaua bilis fit, atra uero ex sanguine.

Bilis utriusque generationem hac dictione monstrare conatur Hippocrates, flauam nimirum ex pingui & tenui quod in sanguine est, atram uero ex sanguine ipso procreari statuens. Flauæ autẽ bilis generationẽ ex pingui esse antea satis superq́ue à nobis dictum est, ita ut repetere idipsum superuacaneũ sit. Quod uero ad atræ bilis generationem attinet, cum hæc duplex sit, hic de altera tantum generatione mentionem facit Hippocrates. Duplicem uero esse, in primis testatur Galen. qui lib. iij. aph. cõm. xxij. in hunc modũ scribit: ἡ μέλαινα χολὴ διττὴν ἔχει τὴν γένεσιν. ἐκ μὲν τῆς ξανθῆς ὑπεροπτηθείσης τὴν ἑτέραν, ἐκ δὲ τοῦ παχέος αἵματος τὴν ἑτέραν. *quod est: Atra bilis duplicem generationẽ obtinet: alteram quidem ex perassata flaua bile, alteram uero ex sanguine crasso. Et in cõm. xxxi. lib. ij. de ratione uict. acut. ubi ita scriptum reliquit:* τοῦ μὲν αἵματος ἐν αὐτῷ θερμανθέντος πλέον ἡ ξανθὴ γίνεται χολή. τοῦ δ' αὐτοῦ κατοπτηθέντος, ἢ καὶ τοῦ παχέος αἵματος, ἡ μέλαινα. *id est: Sanguine quidem plus calefacto flaua bilis generatur: eodem uero assato adustóue, aut etiã crasso existente, atra. Caluus inepte hanc dictionem ad pingues, hoc est, corpulentos atque crassos, & sanguineos retulit, ita conuertens: Pingues flaua bile uexantur, sanguinei nigra. Nam quum pinguis ac crassus corporis habitus non nisi à frigiditate fiat, quemadmodum libro secundo de temp. Galenus monstrat, fieri non potest ut eiusmodi habitu præditi flaua uexentur bili. Neque etiam sanguinei atra uexantur bili, id quod nemo qui uel à limine medicinã salutauit ignorare potest. Sed ualeat Caluus ipsissimus Hippocratis deprauator.*

Bilis utriusque generatio.

Part. 5. aph. 14.

B

APHORISMVS IIII.

Mentis, memoriæ, odoris, aliorumq́ue instrumentorum, & appetentię, medico cura & meditatio fit.

Hoc in loco medicum admonet Hippocrates, quo partiũ corporis actiones accurata diligentia obseruet, quod illarum noxæ instrumenta quoque actionum læsa esse declarent, quemadmodũ fusius lib. ij. de affectis locis Galenus docuit. Primũ autem omnium cerebri actiones contemplandas esse hortatur, num scilicet probè aut male perficiantur. Si enim probè omnes procedunt, tum cerebrum, & omnia quæ circa cerebrum sunt recte ualere & sana esse portendunt: sin male, contrà. Mentem itaque consideret medicus in morbis, an sibi constet necne: nam constare mente optimum sanè signum est: ex isto enim ea quæ ad cerebrum attinent, atque partes ipsas neruosas ualidas esse cognoscet. Hinc est quod alibi dixerit Hippocrates: ἐν πάσῃ νούσῳ τὸ ἐρρῶσθαι τὴν διάνοιαν ἀγαθόν, τὸ δ' ἐναντίον, κακόν. *hoc est: In quouis morbo*

Actiones partiũ contemplandæ.

Mentis consideratio.

2. aph. 33.

mente constare bonum, contrarium uero, malum. Cæterum quo pacto omnes actiones quæ ad eam partem, quæ Græcis γνώμη καὶ διάνοια, id est, mens & animus dicitur, spectant sint considerandæ, ex capite .v. & vi. Galeni lib. ij. de affectis locis disces. Memoriæ quoque cura sit medico, ut nimirum agnoscat num integra & illæsa, aut offensa nonnihil, aut deperdita planè sit: nam ita sedem eam qua princeps animæ residet uis, probè aut male se habere iudicare ualebit: qua de re multa Galenus cap. iiij. paulò ante citati libri habet. Insuper odorem etiam contempletur medicus, num illum æger sentiat necne. Si enim probè perceperit odores, olfactus facultatem minime esse impeditam constat: contrà uero, ubi illos non senserit. Quod de odore diximus, id ad omnia sensuum referendum erit sensoria, colores, sonos, sapores scilicet, atque tangibiles omnes differentias. Ex istis enim num sentiendi actio, aut sensuum instrumenta læsa sint scire poterimus, quemadmodum apud Galenum lib. i. de causis sympt. fusius ista pertractantẽ uidere licet. Rectè igitur monet Hippocrates non tantum odoratus, uerumetiã aliorum instrumentorũ curam esse debere medico. Appetentiæ denique illi sit meditatio, num illa illæsa sit, aut deprauata. Si enim illæsa fuerit, tunc cõcoctionis instrumenta, & præsertim ea quæ circa uentrem sunt rectè ualere monstrat: sin deprauata fuerit, tum uentriculum uitioso aliquo imbutum esse humore, aut retentricem facultatem imbecillã esse indicabit: id quod latius Galenus loco iam citato explicat. Caluus, ut ferè nunquã non solet, hanc etiam dictionem perperã in hunc interpretatus est modum: Mentis, memoriæ, odoris, famis, cæterorumque instrumentorũ exercitatio, concitamentũ est. Nã cõcitamenti hic prorsus nulla fit mentio, sed tantum Hippoc. monet ut medici ἄσκησις, hoc est, studiũ, meditatio, & assequendi labor, ac exercitatio sit circa mentem, & alia quæ dicta sunt.

Margin notes: C (beside line 1); Memoriæ. (beside "ij. de affectis locis"); Odoris. (beside "Insuper odorem"); Appetentiæ. (beside "debere medico"); D (beside "imbecillã esse indicabit")

APHORISMVS V.

Labor, cibus, potus, somnus, uenerea, omnia mediocria.

Hac sententia Hippocrates omnium iam memoratorum modum definit, ad finem addito epitheto mediocria. Ordine quoque ipso sermonis, tempus cuiusque quo illius cõmodus esse possit usus in sanitatis tutela designauit. Quisquis enim tuendæ sanitatis rationem habiturus est, is à labore diei cuiusque initium auspicari debet, neque ullum aut cibum aut potum ingerere, nisi hunc antea absoluerit. Hinc est quod suprà monuerit, πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν, quod est: Labores cibos præcedant. Quare autem à labore auspicandum sit, in huius sententiæ enarratione diximus. Mediocrẽ quoque esse debere, in particula quarta satis superque docuimus. Laborem excipere debent cibus & potus, ita enim promptius conficientur. Mediocres autem sint, quando alibi ita scriptum reliquerit Hippocrates: οὐ πλησμονή, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἀγαθόν,

Margin notes: Labor. (beside "quis enim tuendæ"); 4. part. aph. 28. (beside "antea absoluerit"); Cõm. aph. 20 (beside "in particula quarta"); Cibus & potus. (beside "& potus, ita enim"); 2. aph. 4. (beside "alibi ita scriptum")

A ἀγαθὸν, ὅτι ἂν μᾶλλον φύσιος. id est: Non satietas, non aliud quicquam bonum est, quod naturam excedit. Et rursus: ὅκου ἂν φορῆ παρὰ φύσιν 2.aph.17. πλείων εἰσέλθῃ, τοῦτο νοῦσον ποιέει. quod est: Vbi plus cibi præter naturā ingestum est, hic morbum facit. Cibum & potum somnus excipit: optimum Somnus. enim somni tempus, Paulo lib.i.cap.xcvij. teste, est à cibo, quod nimirum ille cibos conficiat, & concoctionem iuuet: quemadmodum etiam Galenus lib.i. de causis sympt. testatur, cibos non solum in uentriculo, uerumetiā per totius corporis habitum optime concoquere somnū dicens. Non est tamen quod mox à cibis ad somnum conuertamur, quod ita, Galeno cōm.lxvij.aph.iiij.autore, caput ob elatos in somno uapores impleatur, sed intercedat inter hunc & cibos aliquod temporis spatium. Modus etiam in hoc seruandus est, quando ut alibi dicit Hippocrates, ὕπνος, ἀγρυπνίη, ἀμφότερα μᾶλλον τοῦ μετρίου 2.aph.3. γινόμενα, κακόν. id est: Somnus atq; uigilia utraq; si modum excesserint, malum. Venus ipsa somnum sequi debet, eum nimirum qui ad cibi concoctionē Venus. in uentriculo satis sit: id quod potissimum fieri debet, ubi cibus ad satietatem usq; ingestus est. Qui enim concubiturus est, Paulo Aegineta lib.i. cap. xxxv. teste, nimiam satietatem, cruditatem, lassitudinemq; cauebit. Id quod etiam Galenus cap.lxxxvi. artis medicæ suadet. Post tamen cibum modera-
B tum saluberrimum quandoq; est, anteq̄ somnus inuadat, uenerem exercere: quod nimirum lassitudo quæ ex coitu contracta est, obdormienti statim remittatur. Atq; hinc est quod Aetius lib. iij. cap. viij. ita scriptum reliquerit: Optimum est concumbere uolentem post cibum cōmisceri, qui tamen ad satietatē non sit ingestus: id enim ad robur confert, & frigiditas quæ fieri assolet, minus fit. Quod si quis à prandio prurire incœperit, cessare tantisper oportet, quoad alimentū constiterit. Si uero à cœna, paululū prædormire oportet. Quod autē mediocris esse debeat uenus, satis superq; suprà, ubi uicesimumquintum particulæ quintæ aphorismū enarrauimus, dictum est. Quid multa? cum sanitas ipsa in mediocritate humorum consistat, conueniet sanè ut omnia quæ sanitatis gratia tentantur, mediocria quoq; sint.

APHORISMVS VI.

Si quis frigidus admodum sit, is in tempore ac regione frigidis calidior erit.

Inuertere uidetur hoc loco Hippocrates uulgatū hoc medicinæ theorema, Contraria contrarijs curantur: eò quod frigida natura præditum, frigidis curandū esse præcipit, cum calidis potius affectus frigidus emendandus sit. Atqui absit tale aliquid de tanto uiro suspicari, qui passim diuersum suis in scriptis docere deprehenditur. Quod itaq; in præsentia habitum corporis frigidiorem, in regione & tempore frigidis fieri calidiorem asserit, non ita in-

telligendū uenit, quasi frigus frigore arceretur: sed quia frigiditas & temporis & regionis corpus nostrum ambiens, caloris reuocationē ad corporis profunda faciunt. Siquidem stipata, conclusaq́; corporis summa facie, repercussus refractusq́; fit caloris eius qui à profundo ascendit, quiq́; simul propter difflatus inopiā est aceruatus, simul etiam propter frigidi circunstantis uiolentiam in altum recedit. Curant itaq; habitū corporis frigidum frigida, non per se, quandoquidem & ea ipsa primū corpora quibus admouentur refrigerent, sed ex accidenti, quod scilicet ambientia corpus calorem in profundum abire, atq; hoc nomine fieri auctiorem & uehementiorē cogant. Calefaciunt igitur ex accidenti nonnunq; frigida, quemadmodū fusius in fine libri tertij de temp. Galenus monstrat: hacq; ratione frigidos affectus curare dicuntur, quū tamen per se nō efficiant, sed calore quem auxerunt intercedente. C

Frigida quando frigidis curatur.

5.aph.21. *Hinc est quod in aphorismis ita scriptum reliquerit Hippoc.* ἔστι δὲ ὅκου ἐπὶ τετάνῳ ἄνευ ἕλκεος, νέῳ εὐσάρκῳ, θέρεος μέσου, ψυχροῦ πολλοῦ κατάχυσις ἐπανάκλησιν θέρμης ποιέεται. θέρμη δὲ ταῦτα ῥύεται. *quod est: Nonnunq; per distentionē sine ulcere, iuuene bene corporato, æstate media, frigidæ larga perfusio calorem reuocat. Calor uero mala hæc tollit. Cæterū quod nonnullis ex frigidæ perfusione accidit, id quoq; eisdē in tempore & regione frigidis euenire solet. Quemadmodū enim ij qui corpus imbecille, caloremq́; innatum modicū habent, si aqua frigida lauantur, prorsus refrigerantur atq; adeò offenduntur, sin uero robustum ac ualidū illorum sit corpus, calorq́; copiosus, ex aquæ perfusione calor innatus ad interiora refugiens seipsum potius colligit, ac postea ad summa corporis uiolentius ruit, multoq; q̄ antea erat uehementior fit: sic quoq; iisdem à temporis ac regionis frigore calor imbecillis superatur, & interdum penitus etiam extinguitur, fortis uero potius ab illorū frigore circa profunda se colligens, auctior fit atq; ualidior. Hippocratis igitur hæc sententia de ijs potissimū intelligenda uenit, quibus ob cutis raritatem calor multus difflatur: hos enim hoc nomine frigidiores fieri necesse est. Quapropter nisi illos in regionem frigidam, aut in frigidum aerem, qui cutis meatus constringat, atq; adeò calorem à profundo ascendentem repellat, transmiseris, accidet planè ut calor natiuus prorsus diffletur.* D

APHORISMVS VII.

Dolorum proximum uentrem purgare conuenit, sanguinis uero uentrem incidere. Doloribus quoq; medentur, ustio, sectio, calfactio, refrigeratio, sternutamentum, succi plantarum, his potissimum in quibus efficaces sunt, & cyceon. Maleficis lac, allium, uinum feruens, acetum, & sal præsertim mederi possunt.

Hac in dictione Hippoc. promiscue eorum auxiliorū quæ doloribus tam

magnis

A magnis quàm paruis mederi possunt, recenset catalogũ. Quapropter nõ est quod quispiam putet in uniuersum omnia quæ hic cõmemorantur remedia, sine aliqua distinctione limitationéue quemuis dolorẽ sanare posse, sed quod quodlibet seorsim & priuatim alicui dolori mederi queat. Similem huic sermonem in aphorismis, ubi de oculorum doloribus egit, protulit, dum ita scriptum reliquit: ὀφθαλμῶν ὀδύνας ἀκρητοποσίη, ἢ λουτρὸν, ἢ πυρίη, ἢ φλεβοτομίη, 6. aph. 31. ἢ φαρμακείη λύει. quod est: Dolores oculorum soluit aut meri potio, aut balneum, aut fomentũ, aut uenæ sectio, aut medicamentũ epotum. Neq; enim hæc omnia auxilia simpliciter & indiscriminatim doloribus oculorum medentur, sed cum limitatione aliqua, hoc illi, illud uero alteri affectui remedio est. Necesse itaq; erit ut ordine singula dolorum remedia seorsim excutiamus. Primũ uero omnium purgatio sese offert, quæ certe eos dolores sanat qui ex humorum malitia, sua qualitate corpus infestantium, oriuntur. Neq; enim aliud est purgatio, nisi humorũ qui sua qualitate molestant uacuatio: quemadmodum autor est Galenus, qui cõm. ij. part. i. aph. sic scribit: κάθαρσις ἐστὶν ἡ τῶν λυπούντων κατὰ ποιότητα κένωσις. Si igitur à pituita redundante dolor excitabitur, hanc omnino uacuare conueniet: sin à bile flaua, abstinendum erit à pituita, & bilis potius infestans, & dolorem mouens uacu- Purgatio quid.
B anda. Non est autem hoc loco Hippocrati sermo de ijs tantũ humoribus qui per aluum excernuntur, uerumetiã de ijs qui per alia corporis euacuationis loca educi et expurgari possunt: id quod satis superq; uerba illius demonstrãt, dum ait, Dolorum proximum uentrem esse purgandum. Neq; enim per uentrem eam tantum corporis partem quæ proprie hoc nomine appellatur, & Venter. alias aluus dicitur, intelligere oportet, sed omnem concauitatem in quam humores præter naturam confluere, atq; adeò dolorem excitare possunt. Proinde si in stomacho dolor fuerit, per uomitum uacuandi humores erunt: sin in infernis uentriculi partibus, per aluum. Ita si in capite dolor fuerit, per nares, aut palatum. Si uero in iecinoris gibbis, per urinas: quod nimirũ hæc loca cõcauitatibus in quibus humores cõtinentur, proxima sint, ideoq; per illa promptius uacuãtur. Hinc est quod capite xcix. artis medicinalis ita scribat Gal. ἐκκενοῦνται γὰρ ἑτοιμότερον, οἱ μὲν ἐν ταῖς πρώταις φλεψὶ διὰ γαστρὸς, οἱ δ' ἐν ταῖς μεθ' ἧπαρ, διὰ οὔρων, οἱ δὲ καθ' ὅλην τὴν ἕξιν διὰ ἱδρώτων. ὥσπερ γε καὶ οἱ κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἤτοι διὰ ὑπερώας, ἢ διὰ ῥινῶν ἢ δι' ἀμφοτέρων. οἱ δ' ἐν ταῖς τοῦ θώρακος εὐρυχωρίαις, διὰ φάρυγγος, ἅμα τῷ βηχός. οἱ δὲ κατὰ νεφροὺς, ἢ κύστιν, διὰ οὔρων. quod est: Promptius euacuantur per uentrem quicunq; in primis uenis continentur humores. Qui uero in his quæ sunt post iecur partibus, per urinas. At qui in toto corpore, per sudores. Sicut qui in capite, uel per palatum, uel per nares, uel per utrunq;. Qui ue-

ro in latioribus thoracis spatijs, per fauces unà cũ tussi. Qui in renibus aut C
uesica sunt, per urinam. Et lib. xi. ther. meth. quemlibet humorẽ molestantẽ, per ea loca quæ concauitatibus ijs in quibus detinetur proxima sunt, esse uacuandum ijs uerbis monet: οἶδα δὲ δήπου καὶ τοὺς ἑκάστου τῶν μορίων οἰκείους πόρους εἰς τὴν τῶν περιττωμάτων ἔκκρισιν ἔχοντος ἡμᾶς παρασκευάζοντας, ἐντέρῳ μὲν, τῇ γαστρὶ, καὶ μεσαραίῳ, καὶ τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος, τὸν διαπεπλασμένον, νεφροῖς δὲ καὶ κύστει, καὶ τοῖς κυρτοῖς τοῦ ἥπατος, καὶ κοίλῃ φλεβὶ, καὶ ἀρτηρίᾳ τῇ μεγάλῃ, καὶ πᾶσι τοῖς κατ᾽ ὀσφὺν, τοὺς τοῖς οὔροις ἀνακειμένους. πνεύμονι δὲ καὶ θώρακι, τοὺς διὰ τραχείας ἀρτηρίας καὶ φάρυγγος, ἐγκεφάλῳ δὲ καὶ μήνιγξι, τὸν δι᾽ ὑπερῴας καὶ ῥινός. hoc est: Nosti profecto nos singularum particularum meatus ad superuacuorum emissionẽ proprios fluxiles reddere. Intestino, uentriculo, mesenterio, & concauis iecinoris, intestinũ rectum. Renibus uero uesicæ, iecinoris gibbis, uenæ cauæ, arteriæ magnæ, & omnibus quæ in lumbis habentur, eum qui urinis est delegatus. Pulmoni & pectori ipsam asperã arteriam & fauces. Cerebro & eius inuolucris, eum qui per palatum & nares descendit. Ha-

Venæ sectio. ctenus Galenus. Alterum remedium quo dolori medemur, est uenæ sectio, qua tum maxime uti licebit, ubi sanguinis in corpore multitudo fuerit: aut sæpe etiam citra hanc, ubi scilicet incœperit inflammatio, ob humores à toto cor- D
pore ad locum confertim defluentes, uel ob præcedentem percussionem, uel ob membri imbecillitatem: quemadmodum testatur Galenus, libro de curatione per uenæ sectionem ita scribens: οὐ μόνον πλήθους ὄντος, ἢ τοῦ πρὸς τὴν δύναμιν, ἢ τοῦ κατὰ τὸ καλούμενον ἔγχυμα, φλεβοτομία μεγάλως ὀνίνησιν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς πλήθους ἀρχομένην φλεγμονὴν, ἤτοι διὰ πληγὴν, ἢ ὀδύνην, ἢ ἀτονίαν μορίων. ἥ τε γὰρ ὀδύνη πρὸς αὐτὴν ἐπισπᾶται τὸ αἷμα, καὶ πολλάκις ἀτονία μορίων ἐργάζεται φλεγμονὴν ἄνευ τοῦ καθ᾽ ὅλον τὸ σῶμα πλήθους. id est: Non solum ubi adest plenitudo, siue ea ad uires sit, siue ad uasorum humores continentium capacitatem, uenæ sectio mirifice prodest, uerumetiam citra plenitudinem inflammationi incipienti, quæ aut propter ictum, aut dolorem, aut partium debilitatem prouenit: siquidem dolor sanguinem ad se trahit, & sæpe partium debilitas absq; eo quod in toto

Ex qua uena mittendus sanguis. corpore plenitudo sit, inflammationẽ efficit. Porrò sanguinis missio in doloribus fieri debet ex uenis loco affecto proximioribus. Nam Galeno in lib. de artis constitutione teste, ἡ τῶν ἐγγυτάτων τε καὶ κοινῶν τῷ πεπονθότι μορίῳ φλεβῶν, κένωσις ἀρίστη τε καὶ ῥάστη. hoc est: Ex proximioribus et cõmunibus affectæ particulæ uenis, euacuatio optima & facillima. Adeò ut

Auicennæ & sequacium error. uehementer erret Auicenna, & tota Arabum ac iuniorũ medicorum schola, quæ inter initia inflammationũ ex opposito uacuationẽ per uenæ sectionẽ

moliendã

A moliendam esse constanter affirmat: quum tamen huic neque ueterum ac probatissimorum autorum testimonium, neque ipsa etiam experientia suffragetur, quemadmodum abunde lib. ij. cap. iiij. Paradoxorũ nostrorum, & in Apologia contra Hieremiã Thriuerum Brachelium demonstrauimus. Neque est ex græcis autoribus quispiam, extra Paulum & Aetium Amidenum, qui Arabum subscribere sententiæ, quod sciam, uideatur. Pauli locus est lib. vi. cap. xl. ubi ita scriptum reliquit: Cæterum in particulis recens inflammatione tentatis, ex opposita parte inanitionem moliri conuenit: in uetustioribus ex propinqua. Aetij autem lib. viij. cap. lxviij. ubi ita de curatione pleuritidis tradit: Venam incidere oportet, ut dictum est, in brachio, non eo quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito. Atqui non est quod nos ea in re istorum moueat autoritas, quandoquidem hos ipsos recentiores, & aliorum transcriptores esse constet. Vterque enim post Oribasium uixit, id quod integra passim ab eo excerpta capita satis indicant, & quod tam hic quàm ille nõ raro nominatim eius mentionẽ faciat. Et certe tempore hoc quo ipsi uixerũt, solida medicina Arabum nugis contaminari cœpit, id quod barbara passim nomina Aetij libris, ut est Caphura, Sandali, & id genus alia inserta satis monstrant. His accedit quod Aetius planè sententiam suam de uenæ ex aduersa parte in inflammatione, pleuritide potissimũ, facienda sectione, lib. iij. cap. xij. reuocet, dum inter canones generales de uenæ incisione in eum scribit modum: Auersionis gratia, quam ἀντισπασιν uocant, in uenæ incisione rectitudo ad eas partes ad quas materia defluit, utrinque seruanda est. Quibus uerbis quid apertius esse possit non uideo: manifeste enim reuulsionem quoque secundum rectitudinẽ fieri debere docent. Id quod clarius etiam ea quæ paulò post idem Aetius scribit mõstrant, dum ait: Item in pleuritide uenã eiusdem affecti lateris quæ interius est incides. Vehementes præterea oculorum dolores mirũ in modum sedantur, si seruata affecti oculi rectitudine uena cubiti secetur, quæ humeralis uocatur. Quum itaque sibiipsi pugnantia doceat Aetius, non est cur admodum nos ea in re illius moueat autoritas. Adhuc igitur Hippocratis & Galeni firma stat sententia, nec quicquam illorum Auicenna obstat dogmati, quem ne dignum quidem æstimamus qui inter medicæ rei scriptores cõnumerari aut possit aut debeat, utcunque ringatur Laurentius Phrisius, qui superioribus annis edito pertenui ac puerili libello, Auicennæ infeliciter patrocinari uoluit. Etsi uero nullius momenti argumenta quibus institutum suum probet producat, tamen ne rudes ac simplices animos eiusmodi nugis seduci contingat, breuiter ad illas respondebimus, hinc exordientes. Initio bifarium genus elegantiæ facit, idque magna cum laude se enarraturum gloriatur: unum ingenij, alterum sermonis. In primo excelluisse Auicennã, idque

Paulus & Aetius inter recentiores connumerandi.

Laurentius Phrisius Auicẽnæ patronus.

Bifarium Phrisio elegantiæ genus.

B.

non sine magno mendacio, dicit. Nemo enim est qui nesciat illum in scrutandis rerum, morborum præsertim, causis mirum in modum hallucinatum esse: adeò ut rectissime de illo Ambrosius Leo Nolanus medicus clarissimus sic scripserit: Auicenna dum res naturales & diuinas ingenio proprio tractare aggressus est, usq; adeò argutule disputauit, ut pro sperata gloria, mali philosophi nomen adeptus sit. In secundo, nimirum sermonis elegantia, nihil potu isse lubens fatetur Phrisius: neq; enim aperte ueritati hoc loco obluctari audet, quum omnibus constet Auicennã, perinde atq; reliquos Arabes acbarbaros, fuisse infantissimũ. Neq; culpa in interpretẽ transferri potest: quandoutcunq; doctum ac eloquentem nactus fuerit interpretem, fieri tamen non potest ut barbaras ac arabicas phrases latinis accõmodet, & pro dignitate fideliter efferat. Hac itaq; ratione non rectius nisi à suis, hoc est, barbaris & Arabibus, assequi potest. Iuxta enim prouerbiũ, balbus balbum melius intelligit. Suis igitur in tanta bonorũ autorum copia, nõ nobis loquatur, ut similes planè habeãt labra lactucas. Proinde quemadmodũ Phrisio duplex facere elegantiæ genus placuit, ita nobis bifariũ barbariei genus, unum sermonis, alterum ingenij statuetur. In utroq; sanè multũ ualuisse Auicennã omnibus uerè doctis in confesso est. Quod enim ad primũ attinet, ex iam dictis satis constare potest, quod proprij sermonis, & qui à nobis intelligi posit, fuerit prorsus ignarus: Arabico enim idiomate locutus est, quod à nostro & latino tantum distat, quantũ cœlum à terra. In altero certe genere potentem fuisse Auic. multarũ rerum qua præditus fuit ignorantia euincit. Vt enim passim in tractandis ijs quæ ad medici notitiam spectant rebus impegerit, ex multorũ doctissimorũ uirorũ censura, & nostra quoq; scire quisq; potest. Hic certe decebat Phrisium sese uirum præstare, atq; argumentis euidentibus rationes nostras atq; aliorũ bonorũ ac eruditorũ uirorum euertere. Atqui horum planè nihil præstitit, satis esse putans me atque alios quos ordine percenset, conuicijs mulierculæ instar aspergere, ac cõtemptim medicellos appellare. Sed habendæ tamen sibi hoc nomine immensæ gratiæ erũt, quod hoc pacto declarauerit Auicennã talem esse medicinæ principem, qui omnium, suorũ etiã patrocinio destitutus sit. Mirum autẽ qua fronte Manardi epistolas medicinales tanquam parum eruditas, & nihil cõmodi suis lectoribus afferentes, notare ausus fuerit, quum una duntaxat interdum epistola plus solidioris doctrinæ habeat, quã uel centum Montagnanæ illi collatæ habere queant. Pergit deinceps nugari Phrisius, doctrinalẽ (sic enim uocat) medicinam hodie penitus interire, & pro ea ab orco nescio quas nugas reuocari: cum tamen nemo sit candido iudicio præditus, qui non potius diuersum accidere uideat, hanc nimirum ex densissimis ignorantiæ tenebris quasi ex orco in apertum prodire,

C

Bifarium Fuchsio barbariei genus.

D

Manardi medicinales epistolæ quales.

Doctrinalis medicina.

A *nugas uero quibus multorum animi imbuti fuerunt, ad Plutonis regiam relegari. Id sanè quod res ipsa aperte clamat. Quo enim tempore Galeni monumenta emersere, qui unus præ alijs hanc medicinæ partem diligenter & accurate excoluit, æque ac hodie omnium manibus teri cœperunt. Et quid multis moror? scio non paucos ex nostris esse auditoribus, qui certius hac de medicina loqui uno mense ex Galeno didicerint, quàm si perpetuis tribus annis in Auicenna uersati fuissent. Non est itaq; cur nos temerè accuset Phrisius, quasi experientiam rationi præferre conemur, cum Hippocrates iandudum nobis persuaserit experimentũ periculosum esse, nisi iudicium accesserit. Scimus satis superq; quantum experientiæ tribuendũ sit: idipsum enim nos Galenus abunde docuit. Suis igitur potius indoctis Auicennistis obtrudendum erat, quod experientiã pluris quàm rationem facerent, qui certe pro uno etiam leuissimo experimento omnes angulos perreptare non uerecundantur, etiamsi illis à nugacibus mulierculis, & incõstantibus circulatoribus, magnis & sumptu & precibus extorquendum sit. Deniq; optat millesimã in nostris libris partẽ esse ueram: quod utiq; sibi de suo potius ridiculo libello optandum erat, in quo uix una atq; altera pagina uera existit. Sed quandoquidẽ nos de mendacijs accusauit, conueniebat modis omnibus illa producere in apertũ, &*

B *illa ueris, aut rhetorum more probabilibus saltem argumentis confutare. Atqui illi magis placuit Speculũ medicinæ, & huic simules ineptissimos & nocentissimos libellos parere. Insuper ait, linguã quantumcunq; rudem nõ esse impedimento, dummodo res ipsa syncerè sit tradita. Verũ cogitare debuisset, fieri nõ posse ut is rem syncerè tradat, qui linguarũ ignarus fuerit. Nam cũ res ipsas citra genuinũ uocum usum cognoscere haud liceat, nõ potest sanè qui linguarũ ignarus ac rudis est, proprijs rerum uocabulis uti. Quærenda itaq; eatenus nomina & uocabula sunt, quatenus in rerũ nos perducũt cognitionẽ.* Nominũ et uocabulorũ inquisitio non negligenda. *Nec est quod Galeni nobis obstet, quam citat autoritas, qui paßim in suis libris, & potißimũ lib. iij. de pulsibus, de nominibus laborare, operam esse ludere inquit. Sed præstat uerba illus referre, quæ sic habent:* ὅτι τὸ μὲν ὑπὲρ ὀνομάτων δεῖ τὸ μηδὲν ζητεῖν. *Galenus siquidem superfluũ tantum circa nomina studium redarguit, atq; Sophistas eos & medicos taxat, qui ociosam in minime necessarijs uocabulis operam insumpserunt. Hinc est quod ab initio libri primi de pulsuum differentijs optet Galenus, res & percipi & tradi citra ipsarum nomina posse. Verum cum id fieri non queat, nihil nobis prius esse debere monet, quàm ut quauis conditione nobis de nominibus conueniat. Quid multa? si proprijs nominibus in rerum explicatione usi fuissent Sophistæ, nunq; illorum studium damnasset Galenus: cum autem improprijs ac non necessarijs usi sint, cõmittere non potuit quin illorum temeritati ac stul-*

titiæ reclamaret. Post hæc Phrisius medicũ planè nullius disciplinæ cognitione, Grãmatices præsertim, Dialectices & Rhetorices, opus habere demõstrare cupiens, Galeni ex lib. i. cap. iiij. dierũ decretoriorũ testimonio utitur, quem sic ibidem scripsisse ait: Asini ad lyram in re medica sunt Grammatici, Dialectici, & Rhetorici. Sed quantum abusus sit doctissimi illius uiri testimonio, nemo est qui nesciat, modo paululum in eius libris uersatus fuerit: passim enim inculcat nominatas iam artes medico esse admodum necessarias. Quod uero mala fide et mendaciter Galeni uerba retulerit, græca maxime, quæ sic habent, monstrabunt: καὶ ταῦτα ποιοῦσιν ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, εἰς τοσοῦτον ἢ διαλεκτικῆς, ἢ γραμματικῆς, ἢ ῥητορικῆς ἐπαΐοντες, εἰς ὅσον ὄνοι λύρας. *quod est: Huiusmodi quidem nonnulli medicorũ faciunt, eatenus Grammaticã, Dialecticã et Rhetoricã cognoscentes, quatenus asinus lyrã. Ex quibus sanè uerbis dilucidum fit Galenum contrarium potius quàm quod Phrisio uisum est docuisse. Quorundam enim inscitiam damnat medicorum, qui tam inertes fuerunt, ut nullam prædictarum artium agnouerint. Sed non temerè Phrisius iis Galeni uerbis abusus est: unicè enim optauit omnes esse eiusmodi medicos, ut haberet qui germanicos eiusdem libellos legerent. Porrò quid deinceps impudentius dici potuisset, quàm Græcos sua fermè omnia ab Arabibus mendicasse, cum potius illi sua ex Græcis transscripserint, & furtim decerpserint? id quod extra rationẽ temporis quo uixerunt, libri quoque eorundẽ, in quibus nõ raro Hippoc. & Galeni mentio fit, abunde testantur. Et mirũ certe est, senem tam infantiliter ea in re lapsum esse. Mirum autem magis est quod certior fieri cupit Phrisius, ubi locorum Auicenna in quinque suis canonibus à uera medicina deuiarit, quasi idipsum ante nos Leonicenus, Manardus, Brissotus, & deinceps nos quoque multis in locis nõ demonstrauerimus. Quod si uero errata esse negabat, quid est cur argumẽtis hoc haud docuerat? Postremo ridiculũ planè est, quod fieri nõ posse putat, ut græcus à nobis intelligatur Galenus: nisi fortè omnes è suo æstimabat ingenio, quod nihil, nisi Auicennæ sordes redolebat, assequi ualebat. Quod si peregrinã qua ille usus est linguã in causa esse, cur minus à nobis intelligi posse arbitratur, possumus certe eadem ratione in ipsum retorquere argumentũ, & dicere, haud licere Phrisio Auicennam ut intelligat, quando hunc Arabica & peregrina ac Phrisio prorsus incognita lingua scripserit. Sed ista pro leuioris momenti argumentorũ Phrisij confutatione sufficiant. Nos itaque eò unde digressi sumus reuertamur, & reliqua quæ in hac dictione refert Hippoc. doloris remedia explicemus. Horum autem primum ustio est, quæ uel candente fit ferro, aut medicamento adurendi facultate prædito. Cuius sanè usus erit in malignis ulceribus, & locis quæ uitiosis referta sunt humoribus. Alterũ sectio est, quæ & ipsa*

Margin notes: C; Arabes sua à Græcis transcripserunt. D; Vstio. Sectio.

B & ipsa dolores partium ob præcedentẽ aliquam inflammationẽ pus continentium sedare potest. Tertium calefactio est, quæ balneis uidelicet & fomentis fit. Sic sanè in doloribus quos renum lapis excitat, non raro balnei aquæ dulcis usus erit. In dolore uero laterali tepida fomenta nõ parum iuuare, Hippocratis testimonio clarum est. Sic interdum oleo caput perfundimus calido, in doloribus frigidis. Quartum quo in dolorum mitigatione utimur, refrigeratio est: huius tamen usus, quandoquidem extimam earum partium quæ dolent superficiem contrahat, rarus esse debet. Calidis itaq; intemperantijs, quæ sine plenitudine consistunt, refrigeratio medetur, & ijs quibus caput æstu nimio dolet, quiq; ob uehementes febres exuruntur, ac alijs doloribus calidis & biliosis corripiuntur. Sic rosaceo interdũ caput perfundentes, calidos eius dolores propulsamus. Pari ratione frigida quoq; erysipelatis admouemus, ut dolorẽ paulò mitiorem reddamus. Quintum dolorem amouens, capitis potissimum, à copiosis flatibus factum, est sternutamentũ. Sextum inter ea quæ dolori suppetias ferunt locum plantarũ succi obtinent. Succos autem uocat nõ tantũ eos qui liquidi sunt, ut est oleum, sed eos quoq; qui concreti sunt, ut est resina, euphorbiũ, & eiusmodi. Vnicè autẽ obseruet medicus, ne sine delectu & iudicio quibusuis succis in affectibus utatur, sed ijs tantum qui partibus, aut

Calefactio.

2. uict. acut.

Refrigeratio.

Sternutamentũ.

Succi plantarũ.

B affectui cui admouentur accõmodi esse uidebuntur. Neq; enim cuiuis parti, aut affectui, unius cuiusq; succi facultas cõuenire aut prodesse potest. Hinc est quod nõ temerè dixerit Hippoc. his potissimũ in quibus efficaciam habent. Quam uero facultatẽ in quouis membro & affectu quisq; succus habeat, ex libris Galeni de simpl. med. facul. & de medicamentorũ cõpositione, & ther. meth. tibi discendũ erit. Septimũ quo doloribus medemur cyceon est, qui sanè quoddã ex cibo & potu mixtũ est. Vt autem eius mixtura ac confectio uaria est, ita quoq; eius facultates diuersæ sunt: id quod Hippoc. lib. ij. de uictus ratione ijs indicauit uerbis: κυκεὼν μόνον ἐφ᾽ ὕδατι μὲν ψύχει καὶ τρέφει, ἐπ᾽ οἴνου δὲ θερμαίνει καὶ τρέφει, καὶ ἵστησι. ὁ δὲ μέλιτι θερμαίνει μὲν ἧσσον καὶ τρέφει, διαχωρέει δὲ μᾶλλον, ἢν μὴ ἄκρητον ᾖ τὸ μέλι, ἢν δὲ μὴ, οὐ διαχωρέει, ἀλλ᾽ ἵστησιν. quod est: Cyceon solus cum aqua mixtus refrigerat ac nutrit: cum uino autẽ calfacit & nutrit & sistit. Cum melle mixtus minus quidem calfacit & nutrit, magis uero per inferna subducit, modo mel ipsum haud purũ sit. Purum enim si fuerit, non per secessum ducit, sed potius sistit. Ex quibus Hippocratis uerbis non tantũ cyceonis facultas, sed uaria quoq; eiusdem mixtura deprehenditur. Multa enim miscentur uino, ueluti est aqua, mel, & farina, id quod etiam testatur Hesychius, sic scribens: κυκεὼν ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος, καὶ ὕδατος, καὶ ἀλφίτων ἀναμεμιγμένον πόμα ἐστί. Cyceonis autẽ confectionẽ nemo Homero rectius descripsit, qui Iliados λ' ita de eo tradit:

Cyceon.

ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν. C
οἴνῳ πραμνείῳ, ἐπὶ δ᾽ αἴγειον κνῆ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ. ἐπὶ δ᾽ ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε,
πινέμεναι δ᾽ ἐκέλευσεν ἐπεί ῥ᾽ ὥπλισε κυκεῶ.

Quibus utique uerbis Homerus satis indicat quo pacto ab Hecameda cyceon confectus sit: neq; quicquam ab Hesychio discrepare uidetur, nisi quod casei caprini hic quoq; mentionẽ facit, quem frustatim ferreo gladio incidisse, & cum farina candida miscuisse Hecamedam ait. Etsi uero mellis non meminerit in ijs uersiculis Homerus, tamen carmine ante citatos iam uersus septimo idipsum appositum fuisse satis innuit: ait enim,

ἡ δὲ μέλι χλωρὸν παρὰ δ᾽ ἀλφίτου ἱεροῦ ἀκτήν.

Multo uero succinctius cyceonis confectionẽ mõstrauit Odysseæ κ̄ sic scribẽs:

ἐν δέ σφιν τυρόν τε καὶ ἄλφιτα καὶ μέλι χλωρὸν
οἴνῳ πραμνείῳ ἐκύκα.

Sed de confectione cyceonis satis. Reliquum

Cyceonis usus. iam est ut nõnulla de eius usu ac facultate dicamus. Quum ex iam dictis satis constet cyceonem mistum esse quoddam, debet certe non simplici affectui, sed composito adhiberi. Huius itaq; usus tum maxime erit, ubi inæqualis intemperies in corpore fuerit, ita ut partes aliquæ adhuc secundum naturam se habeant, aliquæ uero quæ iam præter naturã refrigeratæ sint, illis uicinæ existant. D Fit enim ex ijs quæ præter naturam iam se habent, molesta quædam frigoris in eas quæ secundum naturam affectæ sunt successio. Antequam igitur omnes partes frigore præter naturam afficiuntur, dolor fit, cui remedium optimum cyceon erit, qui ex cibi & potus moderata mistione constans, æqualem paulatim in affectis partibus calefactionẽ efficit, ita ut hæ quæ iam refrigeratæ sunt calefiant, & quæ obstructæ sunt relaxentur & digerantur.

Maligni dolores. Cæterum recenset iam Hippocrates κακούργων & malignorũ dolorum remedia. Sic uero nominat qui uel à maleficis medicamentis & deleterijs, uel uenenatis feris, uel humoribus fiunt, ueluti in commentarijs quoq; ijs uerbis monstrauit Galenus: γίνονται γάρ τινες ὀδύναι κακοήθεις ὑπὸ τῶν κακούργων, εἴτ᾽ οὖν φαρμάκων ἃ δηλητήρια καλοῦσιν, εἴτε θηρίων ἰοβόλων, εἴτε καὶ χυμῶν τινῶν ἐκ διαίτης μοχθηρᾶς, ἢ λοιμώδους ἀέρος ἐν τῷ σώματι γεννηθέντων. Recenset autem quinq; eius generis remedia Hippocrates, lac, allium, uinum feruens, acetũ, & salem. Quod uero quodq; iam nominatorũ, non tantum ijs doloribus qui à uenenatis medicamentis, uerũ etiam à feris excitati sunt, conferre poßit, Dioscorides in sexto de re medica, ubi ex professo remedia illa tractat, te docebit. In uiperæ præsertim morsus curatione, & uinum, & allium, salsamentumq; prodest. Quantum uero ad

Lac. malignos humores attinet, lactis usus erit in humoribus qui erosione sua molestant

A *lestant & interficiunt, ueluti in dysenteria. Allium autem in iis quæ corpus uehementer refrigerant. Sic Galenus lib. xij. ther. meth. agrestium theriacen allium appellat. Deniq; iis qui frigidas incolunt regiones, ut Thracibus & Gallis, allia in cibo prodesse scribit. Vinū feruens frigidis quoq; humoribus, quod ita duplici ratione calidum sit, aduersatur. Acetum uero in iis humoribus qui extenuatione ac incisione indigent, cōducit. Salis usus erit in iis humoribus, qui ut abstergantur opus habēt. Caluus hanc Hippocratis sententiā, ut alias fermè omnes, sua interpretatione planè deprauauit. Quid enim ab Hippocratis consilio magis alienum, quàm ita eius uerba interpretari? Dolorum causa proximum uentriculum purgato, sanguinis uentriculum aperito. Quos uires non defecerunt, secatio, ustio, tepor, sternutamenta leuant: perflationum uero causa uentositatumúe ptisanæ sudus uel pulticula detur. Maleficum autem allium est, lac, feruefactum uinum, acetum, sal. Nam quantum à ueritate deuiauerit, ex iis quæ retulimus quisq; scire potest, adeò ut prolixiori confutatione inepta Calui conuersio non indigeat.* Allium. Vinum. Acetum. Sal.

APHORISMVS VIII.

Imbecillitas & grauitas homini cuidam ex laboribus & itinere accidit, qui quidem expuit, tussiuit enim ob destillationē ex capite factam. B Febris illi etiam acuta manum submordens erat. Secundo die capitis grauitas euenit, & lingua perusta est. Nasus unguibus scalptus sanguinem haud excreuit. Sinister lien magnus & durus, dolore uexabatur.

C *Historicus hic sermo est, in quo Hippoc. morbū hominis cuiusdam, cuius nomen prorsus obticet, cōmemorat: neq; tamen num æger ille à morbo seruatus, an mortuus sit, explicat. Sibi enim duntaxat, memoriæ gratia, quid acciderit per morbi tempus ægrotāti annotauit. Proinde lectori parum cōmodi ex hac dictione sperandū. Docet autē in primis morbi causam fuisse labores immodicos, et peregrinationē, ac itineris multi peragrationē, quā ob nimiā motricis facultatis defatigationē imbecillitas & grauitas omniū fermè partium corporis subsecuta est. Cæterū ob humorū fortè colliquationē ex capite quoq; destillatio facta est, atq; adeò tussis, nō tamen sicca: expuit enim æger ille, atq; quæ tussiendo mota sunt excreauit. Facit autem hoc loco τῆς κορυφῆς, id est, uerticis solummodo mentionē, per partē totum intelligens. Præter iam dicta febris illi acuta quoq; accidit, quæ tantæ uehementiæ fuit, ut manum admotā planè mordere uisa sit. In ea fuliginosi uapores ad caput elati grauitatē in eodem procrearūt. Lingua etiā hac ratione perusta est, id quod statim die secundo à quo cœpit ægrotare, factum est. Porrò cum æger aut medicus unguibus nasum scalpsisset, sanguinem tamen non egessit, quod nimirum omnis humorū noxiorū impetus ad lienē factus sit, et huc totius morbi reliquiæ decubuerint.*

Hinc factum est ut lien planè magnus factus sit, & durus, hocq; nomine doluerit. Quid uero deinceps lienem magnũ symptωmatũ secutũ sit, penitus tacuit. Non autẽ temerè dixit, unguibus scalptus: ueteres enim nõ tantũ ferro, sed & unguibus proprijs nares secabant. Testis est Galenus, qui in cõmentarijs ita scribit: λέγουσι τοὺς παλαιοὺς οὐ μόνον σιδήρῳ τινὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευασμένῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις ὄνυξι τὴν ῥῖνα διαιρεῖν. *Insuper* ἀρι- C

Sinister lien. στερὸς σπλὴν, *id est, sinister lien, haud alia ratione quàm à poeta* γάλα τὸ

πλεονασμός λευκὸν *dictus est, nimirum per* πλεονασμὸν, *quem constat fieri quoties superuacuis uerbis oneratur oratio: ut hoc loco, sinister lien: cum satis erat dicere, lien. Sic oculis uidi interdum dicimus, cum satis sit dixisse, uidi.*

APHORISMVS IX.

A quartana correpti magno morbo non capiuntur. Quod si uero antea capiantur, si quartana superuenerit, liberantur.

Magnus morbus. *Per magnum morbum intelligi comitialem, & eum quem Græci* ἐπιληψίαν *nominant, nemo est qui nesciat. Sic enim ueteres ob grauitatem, quod homo eoipso affectus subitò concidat, uocarunt. Habet autẽ is morbus alia quoq; nomina, ut cap. lix. Compendij nostri diximus, quæ non attinet in præsentia referre. Generatur uero magnus morbus à frigidis & crassis humoribus, cerebri uentriculos obstruentibus, ita ut nihil mirum sit quartanã illi mederi posse. Nam cum prædictorum humorum sanatio duplex sit, excretio nimirũ & concoctio, utrunq; in quartana accidit: excretio quidem per rigorẽ, (hæc enim sola agitatio sufficit quo crassus ille humor excernatur) concoctio autem per calorem, qui rigorem sequitur, fit. Et hoc est quod alibi etiã dixit:* D

5. aph. 70. οἱ ὑπὸ τεταρταίων ἁλισκόμενοι, οὐ πάνυ τι ὑπὸ σπασμῶν ἁλίσκονται, ἢν δὲ ἁλίσκονται πρότερον καὶ ἐπιγένηται τεταρταῖος, παύονται. *quod est: Qui à quartanis capiuntur, non admodum conuulsionibus capiuntur: si uero prius capiuntur, quartana superueniente liberantur. Et iterum:*

2. aph. 26. πυρετὸν δὲ σπασμῷ βέλτιον γίνεσθαι, ἢ σπασμὸν δὲ πυρετῷ. *hoc est: Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionẽ. Et rur-*

4. aph. 57. *sus in aphorismis:* ὑπὸ σπασμοῦ ἢ τετάνου ἐνοχλουμένῳ πυρετὸς ἐπιγενόμενος, λύει τὸ νόσημα. *id est: Qui conuulsione aut distentione tenetur, si*

Lib. 1. sect. 3. *superuenerit febris, morbum soluit. In Epidemijs quoq; idem quod hoc loco dixit, ubi in eum modum scriptum reliquit:* ἀσφαλέστατος δὲ πάντων καὶ ῥήϊστος μακρότατος ὁ τεταρταῖος, οὐ γὰρ μόνον αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τοιοῦτος ἐστιν, ἀλλὰ καὶ νοσημάτων μεγάλων ἄλλων ῥύεται. *quod est: Quartana omnium facillima & longissima est: neq; enim ipsa tantum per se talis existit, uerumetiam ab alijs magnis liberat. Plura ad institutum facientia apud Galenum in iam citatarum dictionum explicatione uidere licet.*

Aphorismus

A APHORISMVS X.

Contemplandum qui morbi alijs succedant.

Nihil aliud hac dictione agit Hippocrates, nisi quod medico accurata diligentia morborū in alios transmutationes considerandas esse hortatur. Nam non raro accidit, ut ægro eiusmodi transmutatio, uel mortis, uel salutis futuræ causa existit. Sic malum est si profluuio sanguinis nariū desipientia, aut conuulsio succedit. Malū itidem si morbū lateralē peripneumonia, & hanc phrenitis sequitur. Bonū uero si morbū comitialem, aut conuulsionē, quartana comitatur. Bonū quoq; si lippitudini alui profluuiū, atra bile uexatis hæmorrhoides, singultui sternutatio, insaniæ uarices succedunt, quod morbos præcedentes planè soluat: sicut in sexta et septima aphor. part. ubi ex professo morborū mutationes tractat, abunde testatur Hippoc. Locū itaq; citasse sat sit. Morborum transmutationes considerandæ.

APHORISMVS XI.

Bilis flaua ab ijs quæ corpus calefaciunt, ueluti de auibus dixi, nam & hæ biliosæ sunt, generatur. Signum autem atq; adeò argumentum caloris, acrimonia.

Hactenus Galeni cōmentarijs adiuti sumus, qui sanè nobis non raro genuinæ inueniendæ lectionis occasionem dederunt, nonnunquam etiam ueram
B *obscurarum Hippocratis dictionum intelligentiam suggesserunt. Cæterum cum iniuria temporum quicquid est commentariorum quod in sequentes scripsit sententias Galenus interciderit, nostris posthac cōiecturis tantummodo utendum erit: quare ueniam dabunt studiosi, si non ut antea passim Hippocratis mentem assecutus fuero, maxime cum mihi non sit nisi unum, idq; corruptissimum, exemplar. Vtcunq; tamen acciderit, conabimur pro uirili nostra, ne unquam peregrinam, & ab Hippoc. placitis alienam sententiam afferamus, nostræq; conuersionis rationē semper ubi opus fuerit reddemus. Quod ad præsentem spectat sententiā, euidentissimū est hanc mutilam esse, id quod in suis etiam cōmentarijs Alexandrinus admonet. Nihil autem aliud indicare ea ipsa Hippoc. uoluit, nisi generationis flauæ bilis causam potissimum esse calorem. Quod autem ea quæ calorem in corpore nostro excitant, exercitium potissimū, bilem flauam procreent, auium exemplo probat: hæ enim quia multo uolatu, qui illis exercitij uice est, utuntur, ideo calidæ & biliosæ sunt. Sed Galenus quoq; lib. ij. de temp. bilis generationē in ea quæ corpus nostrū calefaciunt reijcit, dum ita scribit:* καὶ μὴν δὴ καὶ φροντίδες, καὶ θύμοι, καὶ λύπαι, καὶ πόνοι, καὶ γυμνάσια, καὶ ἀγρυπνίαι, καὶ ἀσιτίαι, καὶ ἔνδειαι, πλείονα τὸν τῆς ξανθῆς χολῆς τούτοις ἀθροίζουσι χυμὸν, ὅτι καὶ πλείονα γεννῶσαι ἐν ἥπατι. *quod est: Quinetiā solicitudo, ira, tristitia, dolor, exercitatio, uigilia, abstinentia, & inedia, succi flauæ bilis plus aceruant, propterea quod plus eius* Bilis flauæ generatio.

succi in iecinore gignunt. Bilem autem à calore esse prognatā, primū omnium C
eius calor ostendit: calidior enim, Galeno lib. iam citato teste, sanguine existit. Id quod & in lib. i. ad Glauconē in tertianæ curatione ijs uerbis docet: ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς χυμὸς ἁπάντων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν θερμότατος καὶ ξηρότατός ἐστι. *id est: Flauæ bilis humor omnium qui in corpore sunt calidissimus & siccissimus existit. Dein acrimonia quoq; bilis argumento est illam esse calidam, atq; adeò à calefacientibus generatam. Omnia siquidem acria calida sunt, quemadmodū Galen. quoq; docet lib. iiij. de simpl. med. facul. cap. xvij. ubi ita scriptum reliquit:* τοὺς δριμεῖς ἅπαντας χυμοὺς ἄκρως θερμοὺς χρὴ γινώσκειν ὄντας. *hoc est: Scire oportet acres sapores omnes summè esse calidos. His accedit quod omnes ueteres philosophi in hunc modū de acribus pronunciarunt. Poteris & ultimam huius sententiæ partē ita interpretari: Calor acrimoniæ signum. Omnes enim sapores acres, ut Galen. quoq; libro iam citato testatur, summè calidi sunt. Cum itaq; rem aliquā summè esse calidam deprehenderimus, non est cur dubitemus illam acrem quoque esse. Caluus priorem sententiæ partem ita ineptissime transtulit: Quibus morbi bile procreantur, hi biliosi sunt. Nemo enim est qui nesciat ab humore in corpore exuperante potissimū generari morbos: neque opus erat, ut ea de re nos moneret Hippocrates.* D

APHORISMVS XII.

Turbationes, morborumq; in alios transitus considerandi: quoniā delirantibus laterum dolores desinunt. Contingit uero ut & nonnullis unà febres, nonnullis uero minime, sed cum sudoribus finiantur. Quibusdam etiam cum alui perturbatione, quod illis cutis arida & circuntensa ac salsa sit.

Monet hac dictione Hippoc. quo diligenter turbationes quas in corpore efficiunt morbi, ac eorundē in alios transitus, consideremus: quando, ut paulò ante diximus, ex ijs interdū ægri aut salutem, aut interitum prædicere liceat. Quod ad turbationes attinet, non est cur medicus ijs factis in corpore semper terreatur, quod nonnunquā bonum portendant. Verbi gratia, si in morbo laterali mentem turbari & deliriū fieri contingat, bonū est indiciū, quod delirantibus morbus desinat. Neq; enim alia ratione delirium fit, nisi quod humores qui morbum procrearunt dissoluantur ac discutiantur, & fuliginosi uapores ad cerebrum ferantur. Quod si tanta humorū sit resolutio, ut prorsus dissipentur, tum quoq; unà cum delirio febris desinit. Sin nō integrè humores soluantur, sed reliquiæ aliquæ febres fouere potentes remaneant, tunc febris desinentibus doloribus etiam permanet, donec prædictæ reliquiæ per sudores integre & perfecte expurgētur: id quod in ijs potissimū contingit, quorum cor-

Aph. 10. huius part.
Turbationes.

A rum corporis habitus rarus & laxus existit. Cæterũ quibus cutis sicca, circuntensa, & salsa, adeoq; totius corporis habitus densus est, ijs sanè per sudores finiri morbus laterum haud potest, sed alia quadam ratione, per alui nimirum turbationem, natura uniuersas morbi reliquias per illam uacuante. Neq; obstat quod alibi scribit Hippoc. ὑπὸ πλευρίτιδος ἢ ὑπὸ περιπνευμονίης ἐχομένῳ, διάῤῥοια ἐπιγινομένη, κακόν. quod est: Morbo laterũ uel pulmonia detento, si alui fluor superuenit, malũ. Loquitur enim eo loci Hippocrates de pessimo morbi genere, in quo iecur quoq; ad consensum ducitur, et mox etiam inter morbi initia, ac ante concoctionem alui profluuium accidit: hoc enim malum esse, nemo est qui nesciat, quod nimirum iecinoris alimentum ad se trahere, & in sanguinem transmutare non potentis, imbecillitatem portendat. Malum etiã ob id alui profluuiũ inter morbi intia eueniens est, quod uires deijciat. Quum enim antea dolor adsit ingens, & uigiliæ multæ, fit ut subinde assidua illa uentris deiectio accedens, ægroti uires planè prosternat. Non itaq; simpliciter dicendo, omne alui profluuiũ morbum lateralem finit, sed id tantũmodo quod post concoctionem morbi accidit. Cuius rei testis est Galenus, qui in cõmentarijs iam citati aphorismi sic scribit: ἐν μέντοι μετρίᾳ πλευρίτιδι τε καὶ περιπνευμονίᾳ διάῤῥοια ἐπιγινομένη, δύναταί

B ποτε τῷ λόγῳ τῆς κενώσεως ὠφελῆσαι, καὶ μᾶλλον ὅταν φαίνηται τὰ τῆς πέψεως σημεῖα τοῖς πάθεσι παρόντα, καὶ οὔτε φόβος ἐστὶν, ἀλλὰ ἔξω κινδύνως. quod est: In mediocri morbo laterali atq; pulmonia alui fluor superueniens, euacuationis nomine prodesse potest, & potissimũ quum concoctionis signa morbis adesse apparuerint, et neq; timor aliquis est, sed planè citra periculũ morbus est. Adijciendũ & hoc erit, quod cutem salsam dixit Hippocrates, id nõ ad gustum, sed tactum potius referendum erit: hac enim cute prædití, tangentibus ueluti pruritum quendam in manibus excitare uidentur, haud secus quàm si salsum quid contrectarent. Hac ratione parte prima huius libri febres etiam salsas appellauit.

Alui turbatio pleuriticis quibus accidat. 6.aph.16.

Cutis salsa.

APHORISMVS XIII.

Considerandum ex quibus causis stupores fiant, potissimum in eo cui coxa stupet.

Non temerè stuporis causas medico esse contemplandas Hippoc. monet, quod uidelicet fieri nõ possit, ut ijs ignoratis, rectè stuporibus mederi ualeat. Est autẽ, stupor is affectus quem Hippocrates & alij Græci νάρκωσιν καὶ νάρκην appellant, & quẽ Galenus lib. ij. de affe. loc. cap. i. sentiendi & mouendi difficultatẽ esse tradit. Huius quidem causas nemo rectius quàm idem Galenus docuit, qui lib. i. de sympt. causis ita scriptum reliquit: ἡ νάρκη καὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ἐν μάλιστα κατὰ τὰ κῶλα, συνίθεζος ἐκ δυσαισθησίας

Stupor.

Stuporis causæ.

τε καὶ δυσκινησίας ὑπάρχουσα, φαίνεται προφανῶς μὲν ἐπὶ ψύξεσι καὶ C θλίψεσι νευρωδῶν σωμάτων γινομένη, καὶ πρὸς τούτοις ἐπὶ τῇ νάρκῃ τοῦ θαλαττίου ζώου ψαυσάντων. αὐτομάτως δὲ εἰ συμβαίη μηδενὸς αἰτίου τοιούτου προσγινομένου, βίος ἀργὸς, καὶ πλῆθος ἐδεσμάτων, ἤτοι παχέων, ἢ γλίσχρων, ἢ τις ἐποχὴ συνήθων ἐκκρίσεων προηγεῖται ἐξ ἀνάγκης. quod est: *Stupor & in toto corpore, & potissimũ menbris euenit. Ex sentiendi, mouendiq; difficultate compositus affectus est, ac manifeste uidetur tum à refrigeratione, tum à compressione neruosorũ corporũ, deniq; à Torpedinis marini animalis contactu prouenire. Vbi uero citra aliquam huiusmodi causam ultro acciderit, tum uel uitæ ignauiam, uel ciborum crassorum, uel lentorum multitudinem, aut solitæ secretionis suppressionem antecessisse necesse est. Hactenus Galenus stuporis causas recensuit, quæ sanè diligenter à medico discernendæ sunt, quod iuxta illarum diuersitatem, re-*Stupor coxæ. *media quoq; diuersa in stuporis curatione adhibenda sint. Cæterũ potissimum stuporis eius qui in coxa fit, causam esse perscrutandam Hippocrates ait, quod nimirum iis sæpenumero accidat. Cum enim ad coxam crassi lentiq; humores nõ raro decumbant, fit ut illi articulationis ligamentis impacti, sentiendi mouendiq; facultates à cerebro transmissas impediãt. Medicamentis itaq; extenuandi facultate præditis, ubi hac ratione stupor euenit, opus erit: perinde atq; si à frigore fit, calefacientibus. Caluus suo more, hoc est, ineptissime, hanc Hippocratis dictionem interpretatus est, hunc in modum: Torpedines nulla de re sæpe fiunt. Nam extra id quod nihil tale docuerit Hippocrates, falsissimum etiam est quod torpedinem nulla de re sæpius fieri dicit, cum constet eos qui frigido tempore iter fecerunt, aut frigido in loco, aut aere diutius morati sunt, promptè ac sæpe stupore corripi. Nisi fortè aliquid iis uerbis intellexerit, quod diuinare ipse non queam.* D

APHORISMVS XIIII.

Ex inflammationibus quæ fiunt iuxta aures, & in ipsis auribus, ut plurimum tertio moriuntur die.

Docet hoc loco Hippoc. quod non modo hæ inflammationes quæ in auribus fiunt, uerumetiã illæ quæ in iis glandulis quæ auribus adiacent eueniunt, periculosæ sint: nam ut plurimum tertio die, qui iis correpti sunt, pereunt. Ex quibus quoq; uerbis satis manifestum fit Hippocratẽ hic loqui de uehementibus inflammationibus duntaxat, in quibus nimirum ad consensum perducitur cerebrum: in iis enim contingit ut tertio plerunq; die moriantur, quod scilicet in cerebrũ decumbat uniuersim inflãmationẽ cõmittens fluxio. Porrò παρωτίς. *inflammationes quæ iuxta aures fiunt à Græcis παρωτίδες dicuntur: & hæ sanè, ut diximus, nonnunquam ob uehementiã & cerebri consensum interficiunt.*

Quod

A *Quo uero pacto eiusmodi inflammationi medendũ sit, non attinet hoc in loco dicere: satis enim dictionis sensum explicuisse. Poteris tamen ea de re consulere Aetium, qui lib. vi. cap. xc. illam ex professo tractat. Per inflammationes in auribus, intellige eas quæ in profundo auditorij meatus fiunt, & in quibus auditorius neruus nõ ex longo interuallo cerebro copulatus immenso afficitur dolore. Eas autem admodum periculosas esse, alibi quoq; monstrauit Hippoc. sic scribens:* ὠτὸς δὲ ὀξεῖα ὀδύνη σὺν πυρετῷ ξυνεχεῖ καὶ ἰσχυρῷ δεινὸν, κίνδυνος γὰρ παραφρονῆσαι τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπολέσθαι. ὡς οὖν τουτέου τοῦ τρόπου σφαλεροῦ ἐόντος, ταχέως δεῖ προσέχειν τὸν νόον, καὶ τοῖσιν ἄλλοισι σημείοισι πᾶσιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρης. ἀπόλλυνται δὲ οἱ μὲν νεώτεροι τῶν ἀνθρώπων ἑβδομαῖοι καὶ ἔτι θᾶσσον ὑπὸ τοῦ νοσήματος τουτέου, οἱ δὲ γέροντες πολλῷ βραδύτερον. *quod est: Aurium dolor acutus cum febre continua ac uehementi grauis est: periculũ enim delirio tentari, & hominem perire imminet. Quum igitur fallax sit huius rei modus, à primo protinus die omnibus alijs signis animum adhibere oportet. Iuniores quidem septimo die, aut citius ab hoc morbo pereunt: seniores uero multo tardius. Nihil autem mirum iuniores ob calidum & biliosum temperamentũ quod habent, senioribus citius interimi: quod hac nimirũ ratione & febris & delirium potius accidant, adeoq; antequã aures suppurentur, propter morbi & symptomatum uehementiam moriantur.* Inflãmationes in auribus. 3. præsag. 15.

B

APHORISMVS XV.

Quibus cutes obtenduntur aridæ & duræ, ij sine sudore moriuntur: quibus uero laxæ & raræ, ij cum sudore obeunt.

Hæc sententia ijsdem ferè uerbis in aphorismis repetita est, ubi ita scriptũ reliquit Hippoc. ὁκόσοισι δέρματα περιτείνεται καρφαλέα καὶ ξηρὰ ἄνευ ἱδρῶτος τελευτῶσιν. ὁκόσοισι δὲ χαλαρὰ καὶ ἀραιά, σὺν ἱδρῶτι τελευτῶσιν. *Cũ uero satis superq; à Galeno explicata sit, non est cur nostra enarratione opus habeat. Tantum hoc loco lectorẽ admonebimus, Caluũ & hanc dictionem perperàm ita conuertisse: Quibus cutis arida duraq; sine sudore circuntenditur, hi non ferè pereunt: quibus uero cum sudore & tenditur & laxatur, moriuntur. Neq; enim sine sudore circuntendi cutem, et minime perire illos, sed simpliciter quibus ob ariditatem circuntenditur cutis, eos sine sudore mori dixit. Neq; etiam eos quibus laxior cutis est mori simpliciter asseruit, sed cum sudore mori pronunciauit. Error autem impudentissimus est, quod contraria simul copulauit Caluus: neq; enim fieri potest, ut cutis simul tendatur & laxetur. Sed caret homo ille planè sensu cõmuni.* 5. aph. 71.

APHORISMVS XVI.

Mutationes in ijs morbis qui transmutari queunt, prosunt. Trans-

ferre autem eosdem ad loca conuenientia, priusquàm alia male afficiantur, oportet. Sic Cherioni ob destillationes irritatas faucium exasperationes ortæ sunt. C

Mutatioẽs in quibus morbis prosint.

παλίμβολοι morbi.

Tempus mutationis.

κερχνώδες καὶ κέρχνος.

Docet hoc loco Hippoc. mutationes in ijs morbis qui transmutationes sustinent, esse ad modũ utiles. Mutationẽ autem sustinentes, seu ut Hippoc. uocat παλίμβολοι, *morbi sunt qui facile ad alium locum transferri possunt, uel quorũ impetus retundi aut auerti, ne aliquem principem in corpore locũ occupent, potest. Proinde si qui morbi ita hæret, & alicui corporis particulæ impacti sunt, ut non nisi summa cum difficultate in aliam transferri possint, hos certe præstat non mutare. Quod si uero faciles ad transferendũ fuernit, & potissimũ si anteq̃ figantur in parte aliqua, citra noxã in aliam detrudi possint, maxime expedit illorũ mutatio. Omniũ autem maxime humorũ morbificorum auersiones fieri decet, ubi in principẽ aliquã partem confluunt. Hinc est quod Galenus cap. xc. artis medicæ ita scribat:* τὰς μὲν εἰς τὰ κυριώτατα φερούσας ῥοὰς ἀποστρέψομεν, ὀχετεύσομεν δὲ τὰς εἰς μὴ κυριώτατα. *quod est: Defluxus quidẽ ad principes corporis partes factos auertemus, ad eas uero quæ nullum habent principatũ impellemus. Tempus autem quo cõmode transferri morbi ualent, est antequam loca ab his male afficiũtur, id quod sanè in morbi principio existit. Tunc enim maxime ubi humores morbũ facientes in continuo adhuc motu sunt, & nondum planè membrũ obsederunt, illos transferre conuenit. Quod si uero occasionẽ illam neglexerimus, tum uix subinde nobis mutationis locus erit. Id quod diximus, exemplo Cherionis cuiusdam monstrat, cui cum fortè destillatio ex capite quibusdam medicamentis humorũ defluxũ mouentibus irritata esset, & nõ alium potius in locũ translata, faucium asperitas, quam* κερχνώδεα *hoc loco Hippoc. ac alibi quoque passim Galenus uocat, accidit. Est autem* κερχνώδες καὶ κέρχνος, *teste Galeno in libro de interpretatione antiq. dictionũ Hippoc. nihil aliud quàm* τραχύτης τοῦ φάρυγγος, *hoc est, faucium exasperatio seu asperitas, à uerbo* κερχνέω, *quod asperũ facio significat. His nominibus sæpe etiã usus est Galenus, præsertim in lib. ij. de medic. facul. & lib. ij. de sympt. causis, at nemo interpretũ illa rectè interpretatus est. Nam Theodoricus Gerardus Gaudanus libri de simpl. med. facul. interpres, perperàm ad tussim impetũ ciens, quemadmodũ Copus multo ineptius, screare & screatum, in libris de sympt. causis interpretatus est. Qua de re fortè olim multa, ubi hæc atq; alia recentiorum interpretũ Galeni errata peculiari libro propalabimus. Caluus peregrinam quandam & ab Hippoc. instituto alienam interpretationẽ confinxit, hanc nimirum: Qui reuersionibus obnoxij sunt, his locorum mutationes salubriaq; petere prosunt, sed priusquam morbi grauent. Nulla siquidem hic* D

locorum

A *locorum mutationis mentio fit, sed duntaxat morborum, quos sanè mutandos, & à locis ad quæ confluunt auertendos esse antequam in ijs figantur, & eadem male afficiant, & minime ut huc confluant, admonet. Deniq; ὅκου dictionem, quæ ad sequentem pertinet sententiã, haud recte ad præsentem retulit, ut paulò post monstrabimus.*

APHORISMVS XVII.

In auferendis noxijs, hic terminus esto, ut sanum relinquatur, causa ipsa uel purgando, uel abolendo, uel eijciendo, uel secando, uel urendo per inferna subducta & ablata. Quibus uero nihil noxij existit, ijs etiã nihil auferendum erit.

Non aliud hac dictione agere uidetur Hippoc. nisi ut medicum hortetur, quo modis omnibus animũ aduertat, ne nihil planè quod non sit noxium, ex corpore, siue hocipsum purgando, seu extenuando, abolendo, secando, & urendo conetur, educat, sed tantũ causam, & humores morbum facientes: id enim per πρόφασιν dictionem intelligendum uenit, quæ Hippocrati, ut in multis locis suorum cõmentariorũ testatur Galenus, nihil aliud nisi causam, potissimũ euidentem & manifestam, significat. Proinde cum hic medico quasi terminum ac limitem, quem transcendere non liceat, præscribat Hippocrates, nõ est committendum ut ὅκου dictionẽ, à qua hac nostra sententia initium sumit, id quod πρόφασις. 4. uict. acut. cõm. 20.
B *Caluus, seductus mendoso Asulani exemplari, fecit, omittamus, tanquam nimirum ad præcedentis finem spectaret. Huius enim nostræ esse initium, antiquus quoq; interpres monstrat. Non igitur in morborum curatione aliud ex corpore auferat medicus, nisi quod morbosum existit. Sic in purgationibus sanè humores noxios duntaxat ac ægrum molestãtes educat, reliquos uero qui boni adhuc existunt, & ex quibus corpus nutriri potest, intus relinquat, ac minime per purgantia medicamenta uacuet. Hinc in aphorismis scriptũ est: In medicationibus si talia ducantur ex corpore qualia uel sponte exeunt, utile est: sin contrà prodeunt, cohibere oportet. Id quod etiam in abolendis nonnullis uel humoribus, uel alijs quæ contra naturã in corpore existunt, uel corporis partibus prorsus corruptis, faciendum erit. Humores quidem maligni eijciendi sunt, siue in uentre, siue in intestinis, iecinore, renibus, aut alijs corporis particulis detenti fuerint. Sic ea quoq; quæ in quibusdam locis corporis nostri præter naturã sunt, ut in renibus calculi, eijcienda et expellenda sunt. Partes autem corporis corruptæ uel uruntur, aut secantur. In quibus utiq; singulis unicè considerandum, ne aliquod quod secundum naturam sit, unà cum eo quod præter naturam adest eijciamus. In ustione etiam & sectione cauendum ut morbosum tantum uratur & secetur, à sano autem prorsus abstinendum. Porrò quibus omnia sana sunt, & noxij nihil existit in corpore, ijs etiam* 4. aph. 2.

2.aph.36. *nihil adimendum erit. Hinc est quod alibi scripserit:* οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι, ἐκλύονται ταχέως. *id est: Qui salubri sunt corpore, per medicamenta uacuati celeriter exoluuntur. Quid multa? curandum medico ut id quod morbosum est tantum euacuet & auferat, nec ab ablatione donec quod sanum est pertigerit desistat: sanum autem ubi attigerit, mox adimere cesset.* C

APHORISMVS XVIII.

Si quibus sanguis ex naribus crebrò profluit male colorati fuerint, ijs sanè merum modicè datum prodest. Si uero rubri colore fuerint, tum ijs perinde atq; prioribus haud confert. Deniq; quibus capita sunt facile tolerantia, hos utique merum iuuat: quibus uero non, minime.

Duplex sanguinis ex naribus profluuium.

Vt duplex est sanguinis ex naribus profluuium, ita quoq; duplici uictus ratione qui illo afficiuntur opus habent. Vnum siquidem quod ob imbecillitatem retentricis facultatis accidit: alterũ quod propter sanguinis boni copiam fit. Prioris signum est malus corporis, faciei potissimũ color: alterius contrà bonus, hoc est, ruber. Primũ sanè genus restauratione, alterum uero ablatione indiget. Hinc rectissime hoc in loco dixit Hippocrates: Si illi quibus sanguis ex naribus crebrò fluxerit coloris mali fuerint, ijs merum modicè datum prodest. His enim uerbis primũ planè genus innuit, quod restauratione opus habet, in quo merum exhibendum, ut amissas & imbecilles iam uires recuperet. Nihil enim est quod uires iam lapsas ita ut uinum purum & aqua D

ἄκρητος. *non dilutum, quod à Græcis* ἄκρητος, *à Latinis uero merũ dicitur, reficere & instaurare ualeat. Id quod non ideo solum quod multum nutriat, sed etiam*

2.aph.11. *quia humidum est efficit. Hinc est quod in aphorismis dixerit:* ῥᾷον πληροῦσθαι ποτοῦ ἢ σιτίου. *quod est: Potu quàm cibo expleri facilius est. Et in libro de alimentis:* ὑγρὴ τροφὴ εὐμετάβλητος μᾶλλον, ἢ ἡ ξηρή. καὶ ὁκόσοι ταχείης προσθέσιος δέονται, ὑγρὸν ἴημα ἐς ἀνάληψιν δυνάμιος κράτιστον. *hoc est: Alimentum humidum facilius mutatur, quàm quod siccum est. Et quicunq; ueloci adiectione indigent, ijs humidum remedium ad recuperandas uires optimum est. Cæterum non temerè dixit Hippocrates, modicè datum: si enim maiori copia ac confertim merum haustum fuerit in tanta uirium ac corporis totius imbecillitate, tum raptum in partes neruosas antequam concoctum fuerit, cõuulsiones & deliria confestim procreat. Paulatim itaq; ac moderate sumptũ, ut nimirum à calore nostro superari queat merum profuerit, aliàs minime. Neq; omnibus quibus ob retentricis facultatis debilitatem sanguinis ex naribus profluuium accidit, meri potio confert, sed ijs tantum qui crebrò hoc pacto afficiuntur. Proinde ubi raro iam dictum profluuium acciderit, restauratione non opus erit. Porrò qui altero genere pro-*

fluuij

A *fluuij sanguinis narium corripiuntur, ijs merum, & alia quæ uires reficere ualent haud conferunt. Cum enim ex boni sanguinis immodica copia profluuium hoc sanguinis eueniat, detractione potius qui eo laborant, quàm restauratione indigent. Subtrahēda itaq; illis modis omnibus meri potio, quæ sanguinem suprà modum auget, & ea potius exhibenda quæ sanguinis immodicam copiam euertere possunt. Porrò cum in meri exhibitione unicè considerandū sit medico, qui illius potionem ferre possit, & qui non, in fine Hippocrates adijcere idipsum uolut, dicens: Quibus capita sunt facile tolerātia, hos utiq; merum iuuat: quibus uero non, minime. Quasi dicat, non est cur male coloratis etiam in sanguinis profluuio indiscriminatim meri potionem exhibeas, sed ijs tantum quorum capita ex eiusdem potu non lædi scies. Sic capitis quoq; rationem habendā esse hoc loco, haud aliter quàm in acutis morbis, in quibus interdū uinū ex hiberi potest, Hippoc. monet. Caluus ineptissimus ille Hippocratis interpres, hanc sententiā ita cōuertit: Sanguinis profluuiū è naribus parū prodest his qui impuri & impurgati sunt. Nihil enim tale dixisse Hippocratem, ex ipsius uerbis, & nostra explicatione abunde constat. Errandi autē occasionē ex una uocula ἄχρητοι non satis intellecta Caluus desumpsit.* 3.uict.acut.43.

APHORISMVS XIX.

B Quibus nares natura humidæ, & genitale semen liquidum, minus sani degunt: quibus uero contrà, salubrius.

Et uetus interpres, et Caluus, hanc Hippocratis dictionē cōtrario planē sensu reddiderunt, at perperàm. Nam etsi in quibusdā exemplaribus ita scriptum fuerit, tamen cum in aphorismis, quos ut in præfatione huius libri sexti diximus, post Epidemion libros esse scriptos constat, aliter, idq; in omnibus exemplaribus scribatur, cōueniebat ut ex eo libro cui plus fidei adhibetur ab omnibus, locum deprauatum emendarent. Et ratio ipsa, adde etiam interpretatio Galeni, abunde euincit sic esse legendum: ad quam sanè lectorem remitto, ne temerè post tantum autorem meas nugas assuere uidear. 6.aph.2.

APHORISMVS XX.

Sputa rotunda deliriū portendunt, ueluti in eo qui in Plinthio decubuit, cui ex sinistra nare sanguis profluxit, & quinto solutū est die.

Priorem huius dictionis partem suprà explicauimus, neq; ulla est in ea quæ hic ponitur, ab illa quæ antea per Hippocratē dicta est sententia uariatio, nisi in loci in quo æger decubuit nomine: pro eo enim quod hic habetur in Plinthio, alibi scriptum est in Pleno. Quis autem fuerit locus ille, non satis constat: fortasse uero in eo lateres coquebantur: πλίνθος enim Græcis later est, & πλινθεύω, lateres compono. Nos tamen in re incerta nihil temerè statuimus: & parum etiam refert scire, quis locus ille, in quo decubuit æger, 3.part.aph.28. Plinthios.

fuerit. Illud præstat cognoscere, quod post sanguinis ex naribus profluuium C
illi delirium die quinto solutum sit. Natura enim humores noxios per sanguinis narium fluorem uacuauit. Quod autem diem quintum expreßit, id haud sine causa factum est: hoc enim ipso indicare uoluit, plurimos esse morborum
4.aph.36. *acutorũ, qui quinto potius die quàm quarto iudicentur. Id quod in aphorismis exemplo febrium, quæ per sudores iudicantur, ostendere uoluit, sic scribens:* ἱδρῶτες πυρεταίνοντι ἢν ἄρξωνται ἀγαθοὶ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, οὗτοι γὰρ οἱ ἱδρῶτες νούσους κρίνουσι. *quod est: Sudores febricitanti si cœperint boni tertio & quinto die, hi enim morbos iudicant. Causam uero quare in quinto die potius quàm in quarto morbus iudicetur, Galenus in enarratione iam citati aphorismi explicat, ideoq; non necesse est ut in præsentiarum ea de re multa dicamus.*

APHORISMVS XXI.

Vrina quę sedimen copiosum habet, qualis Dexippi à caluitio fuit, à delirio liberat.

Quod Hippocrates hoc in loco docet, id potißimum ueritatem obtinet in eo delirio quod per consensum fit: nam dum humores noxij per urinam uacuantur, fit ut urina crassum ac multum sedimen nanciscatur. Quod uero urina multum ac crassum sedimen obtinens à delirio liberare ualeat, Hippocrates D
4.aph.72. *alibi à cõtrario planè docuit, ubi sic scriptum reliquit:* ὁκόσοισιν οὖρα διαφανέα λευκὰ πονηρά, μάλιστα δὲ ἐν τοῖσι φρενιτικοῖσιν ἐπιφαίνεται. *id est: Quibus urina alba & perlucida, mala: præsertim si in delirãtibus apparet. Vt enim crassæ, adeoq; minus perspicuæ urinæ, noxiorum humorum expulsionem, ita albæ & perlucidæ cruditatem, humorumq;, bilis potißimum, raptum ad caput indicant. Deniq; urinam quæ sedimen multum ac crassum habet, à delirio liberare posse, Dexippi exemplo ostendit, cui à caluitio seu glabratione,* μάδισις *Græci nominant, urina eiusmodi profluxit, illumq; à delirio liberauit. Errauit itaq; Caluus, qui* μάδισις *porriginem interpretatus est, cum hic affectus Græcis* πιτύρα καὶ πιτυρίασις *sit, diuersum sanè à caluitio malum, ut in Compendio nostro cap. lix. diffusius docuimus.*

APHORISMVS XXII.

Quartana ante annum uix desinit.

Bifariã hæc Hippocratis sententia interpretari potest. Vno modo ita: Quartana febris non ultra annum progreditur. Altero modo uti nos interpretati sumus: idq; ob ambiguam uocem πρόσω, *quæ Græcis ante & ultra significat. Prior Hippocratis menti uidetur magis quadrare, quod hac dictione nihil aliud nisi quartanæ prolixitatem insinuare uoluerit, quæ ut plurimũ ante integri anni spatium uix desinat. Cuius siquidem causam Alexander*

A *Aphrodisieus in problematis ijs uerbis extulit: Cur febris quartana diuturnior est quàm quotidiana, cum pituita, quæ frigida, crassa, lentaq; sit? Quoniam pituita quamuis frigida & crassa, tamen humida est: humidum autem quodq; facile immutari potest. Atra bilis sicca & frigida est: siccum uero omne difficile immutatur. Porrò etsi in uniuersum quartana quæuis prolixa, & in annum durans ut plurimum sit, tamen unam alia esse breuiorem & longiorem contingit. Atq; hinc est quod in Aphorismis dixerit: οἱ θερινοὶ τεταρταῖοι τὰ πολλὰ γίνονται βραχέες, οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροί, καὶ μάλιστα οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες. quod est: Quartanæ æstiuæ breues magna ex parte fiunt, autumnales longæ, et præsertim quæ hyemē attingunt.* Lib. 1. probl. 82. 2. aph. 25.

APHORISMVS XXIII.

Quibus æstatis morbi accidunt, ijs quinto die eruptiones iudicatoriæ fiunt. Sunt uero quibus tardius eueniunt.

Per æstatis morbos dubio procul calidos & siccos, quales febres sunt, intelligit. Eos enim proprios esse æstati, alibi quoq; in hunc scribens modū indicauit: τοῦ θέρεος πυρετοὶ ξυνεχέες καὶ καῦσοι, καὶ τριταῖοι πλεῖστοι, καὶ τεταρταῖοι. hoc est: Aestate febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ. Per ἐξήξιες uero nō aliud innuere uidetur, nisi eruptiones seu expulsiones iudicatorias, siue per sudores, siue sanguinis ex naribus profluuium, siue alui excrementa, siue urinas, siue abscessum fiant. Cæterum quibus eiusmodi morbi eueniunt, ijs ut plurimum quinto die sudores, aut sanguis ex naribus erumpit, aut noxij humores per aluum, uel urinas, uel abscessum expurgantur. Cuius sanè nulla alia ratio est, nisi quod febres in diebus imparibus accessionem habeant, & experientia constet in uehementioribus accessionibus iudicia fieri. Proinde cum tertiana in quinto accessionē habeat, nihil mirum si in eodem iudicetur. Sunt tamen quibus etiam eruptiones iudicatoriæ tardius eueniant, in septimo nimirum uel nono die: id quod præsertim de sudore uerum erit, quemadmodum alibi ijs uerbis monstrauit Hippoc. ἱδρῶτες πυρεταίνουσιν ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἐνναταῖοι καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, καὶ ἑπτακαιδεκαταῖοι, καὶ μιῇ καὶ εἰκοστῇ, καὶ ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ, καὶ τριηκοστῇ τετάρτῃ, οὗτοι γὰρ ἱδρῶτες νούσους κρίνουσιν. id est: Sudores febricitanti si cœperint boni die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, quartodecimo, decimoseptimo, uigesimoprimo, uigesimoseptimo, & trigesimoquarto: ij enim sudores morbos iudicant. Morbi æstatis. 3. aph. 21. ἐξήξιες. B Quare febres quinto die iudicantur. 4. aph. 36.

APHORISMVS XXIIII.

Suppurationes quę circa gingiuas & nares fiūt, septimo die erūpunt.

Suppurationem intellige esse ubi concocto tumore quopiam præter natu-

Suppuratio. *ram pus uniuersum consliterit. Id enim per suppurationem inaudiendum esse Galenus lib. i. prog. cõm. xliiij. indicat. Fiunt itaq; interdum circa gingiuas & nares suppurationes, quæ ut plurimum septimo die à morbi initio erumpunt. Adeoq; cõsultius esset ut hæc cum superiori copularetur sententia, cum nihil aliud uideatur per hanc ipsam innuere Hippoc. nisi quod quibusdã per febres aliquando suppurationes circa gingiuas & nares fiant, & hæ sanè tardius quàm in quinto erumpant die. Proinde hunc in modum connectentes is sensus erit: Quibus æstatis morbi accidunt, ijs quinto die eruptiones fiunt. Sunt uero quibus tardius eueniunt. Quæ enim circa gingiuas & nares fiunt suppurationes, septimo die erumpunt. Exemplar tamen Hippocratis quod ex Asulani officina prodijt, ἑβδομάτοις in fine dictionem non habet, quam tamen perperàm neglectam esse, ex Alexandrini cõmentarijs & ueteri uersione abunde liquet. Poteris tamen & hanc sententiam hunc in modum interpretari: Suppurationes circa gingiuas et nares factæ septimo die rumpũtur, ita ut hæ quoq; præscriptum aliquod suæ ruptionis tempus, haud aliter quàm aliæ de quibus lib. ij. præsag. lij. & sequentibus agit Hippocrates, habeant. In re tamen nobis incerta (neq; enim hactenus quo die eiusmodi rumperentur suppurationes animaduertere licuit) nihil certi statuendum erit.* C

APHORISMVS XXV. D

Quibus in dolore dentiũ tenuia à naribus promanant, ijs postridie à pipere bene adaptato crassiora profluent, nisi alia præualuerint. Hegesippo enim somniferum medicamentum ex eo non præualuit, sed dolorem magis ac uehementius adsciuit.

Monet hac in dictione Hippoc. ne in dentium doloris curatione temerè aberret medicus, ob tenues humores à naribus promanantes, quasi ab ijsdem etiam dolorem procreari existimet, atq; adeò frigida ac reprimentia medicamenta ut dolorem mitigent adhibeat. Contingit enim ut interdum ex naribus tenuis humor destillet, ac nihilominus dentiũ dolor à crassis ac pituitosis humoribus constet. Proinde si frigida admota fuerint medicamenta, tum humores crassos cohibent, ac ne difflari possint impediunt, & ut partibus affectis planè impingantur efficiunt, atq; adeò dolorem necessariò uehementiorẽ reddunt. Quum igitur extenuantibus potius in doloribus ijs qui à crassis oriuntur humoribus utendum esset, nihil mirum à contrarijs lædi partes affectas. Quapropter ut aliquo certo indicio, crassos esse in causa humores ut dolore afficiantur dentes, medicus deprehendat, iubet Hippoc. ut piper dentibus dolentibus probè adaptet: nam sic fieri ut postridie crassa defluant. Id quod si factum fuerit, tum manifestum erit dolorem prædictum non à tenuibus, sed crassis potius humoribus prognatũ esse. Et exemplo quidem piperis latenter

etiam

B *etiam insinuat, curationē doloris dentium à frigidis humoribus facti, non per frigida, sed contraria potius, & per ea quæ pituitam ex ore educere possunt medicamenta fieri debere. Adhibendum uero tum potissimum piper erit, si alia, hoc est, frigida medicamenta dolori non præualuerint. Nam cum interdum medico ex nocentibus in causæ cognitionē deueniendum sit, certo certius sit oportet, ubi frigida dolorem haud sedarint, non à calidis, sed frigidis magis procreatum iri dolorem. Hoc itaq; cum constiterit, citra omnē timorem calida adhibebit medicamenta. Vbi igitur frigida non profuere in dentium dolore, tum piper ac alia calida facultate prædita medicamenta, quæ pituitā euocare ualent, admouenda erunt. Quod autem frigida in prædictis doloribus non conferant, Hegesippi exemplo monstrat: hic enim cum dentium dolore à tenui ac calido humore procreato laborasset, à medicamentis soporiferis & frigidis nihil adiutus est, neq; enim doloribus præualuit, quod nimirū illos cogeret, ac partibus affectis impactos redderet, adeoq; factum ut dolor multo quàm antea maior ac uehementior factus sit. Non prætereundū nobis erit, quod nos pro eo quod passim legitur ὀφῦος, substituerimus μυκτῆρος. Id enim ut faceremus, tum alia quædā quæ lubens prætereo, tum in primis locus ille qui alibi apud Hippocratē habetur, nobis persuasit, ubi sic scriptum* Quando adhibendum piper.

B *reliquit:* τὰ ἀντεθέντα ἐς τὴν ῥῖνα τοῖς πυρετήνουσιν, ἢν μὲν λύσῃ ὀδύνην τριταῖα, παχέα ἐκ τοὺς μυκτῆρας ῥεῖ. ἢν δὲ μήτε ὀδύνη, μήτε ὁ πυρετὸς, λεπτὰ καὶ ἴσως πυῤῥώδεα, οἷον τὸ μὲν λεπτὸν Ἡγησίππῳ ἐς νύκτα προσθεμένῳ. *hoc est: Si febricitantibus tertio die medicamenta imposita dolorē soluerint, crassa ex naribus fluunt. Si uero neq; dolor, neq; febris desierit, tenuia & fortassis rubra promanabunt, ueluti sanè Hegesippo, cui ad noctem adpositum est medicamentū, tenue profluxit. Quibus sanè uerbis idem ferè quod in enarrata iam à nobis sententia insinuare uidetur Hippocrates: & cum narium in ijs & minime superciliorū mentio fiat, meritò quoq; pro* ὀφῦος *restituendum esse* μυκτῆρος *aut* ῥινὸς *uisum est: facilis enim de una in aliam dictionem transitus. Quod si tamen alicui* ὀφῦος *dictio placebit, à parte totum ut intelligat opus erit.* 4. Epid. libro.

APHORISMVS XXVI.

Ex capite ossium æstimato naturam, dein neruorum, uenarum, carnium, & reliquorum, humorum, superiorum ac inferiorum uentriculorum, mentis atque morum.

Rursus docet Hippocrates à cerebri ac capitis cōstitutione medico omnes alias corporis partes esse æstimandas, quandoquidē capitis cōstitutioni reliquæ quoq; corporis partes proportione respondeāt. Nam si hoc ipsum magnū fuerit, magna & spinalis medulla erit, cui deinceps uertebræ, thorax, dorsum

O

1.part.aph.2. & singula alia quæ ab ea oriuntur ossa respondebunt, sicut suprà abunde à C
Nerui. nobis monstratum est. Neq; ossa tantum, uerumetiam nerui à capitis constitutione æstimandi sunt, quod partim à cerebro, partim etiam à spinali medulla, quæ & ipsa originem habet à cerebro, procedant. Magna itaq; illa si fuerit, magni quoq; & robusti nerui erunt.
Venæ. Venæ deniq; à capitis figura æstimandæ, quod nimirum caput decenter magnum thoracis latitudo sequatur: quo rursus amplo existente, & cor & iecur calidiora erunt. Caliditatē uero horum concomitari & arteriarum & uenarum latitudinē, nemo est qui ignorat. Hinc est quod Galenus lib. ij. de temper. ita scriptum reliquit: ὅσοι μὲν γὰρ εὐρυτέρας ἔχουσι τὰς φλέβας, θερμότεροι φύσει, ὅσοι δὲ στενοτέρας, ψυχρότεροι. τοῦ θερμοῦ γὰρ ἔργον εὐρύνειν τε καὶ διαφυσῆσαι ταύτας. id est: Quibuscunq; latiores uenæ sunt, hi calidiores natura sunt: quibus uero angustiores, frigidiores. Caloris nanq; opus est has dilatare, & discriminatim extendere. Idem quoq; Galenus cap. xxxvij. artis medicæ, iecur calidius latitudine uenarū cognosci posse ait. Præterea carnium et aliorum musculorū, ligamentorumq;, humorum, uentriculorum superiorum, cerebri scilicet, pectoris, & inferiorum uentriculi nimirum, uesicæ, & aliarum id genus concauitatum, mentis deniq; & morum constitutionē ex capite æstimare oportet.
Carnium. Carnium nanq; abundantiā, bonam capitis constitutionem sequi necesse est, quod D scilicet thoracis latitudo capitis decentem magnitudinem concomitetur: latitudinem uero illius, cordis & iecinoris caliditas, quam concoctio atq; adeò boni sanguinis copia, et hanc ipsam carniū abundantia, ut Galenus lib. ij. de temp. cap. v. monstrauit, sequatur oportet. Ligamenta quoq; & omnis neruosa substantia boni sit habitus, ac robur habeant intentum, ubi capitis figura cōcinna fuerit.
Humorum. Humorum insuper bonitatem & prauitatem ex capitis figura æstimare licebit, si orta ex illo, maxime thoracem, consideres: hic enim si latus fuerit, calorem atq; adeò optimam in corpore fieri concoctionem portendet, quam necessariò humorum bonitas sequitur.
Ventriculorum. Sic etiam omnium concauitatum corporis constitutionem ex capite æstimabis, ubi eius figuram aspexeris. Decenter enim magnum si fuerit, & ij quoq; decenti ac iusta magnitudine præditi erunt.
Mentis. Pari ratione mentis constitutionē ex capitis figura dignoscemus, quod decens eiusdem figura ut plurimū prudentes, perinde atq; indecens,
ἰλ.β. stultos denunciet. Hinc est quod Homerus Thersitē illum impudentissimū ac omnium stolidissimū hominem, indecenti capitis figura præditum fuisse scribat. Deniq; cum thoracis latitudo et angustia capitis constitutionē sequatur,
Morum. & huius rursus cordis aut calor & frigus, facile ex illo mores deprehendere licebit. Frigido enim corde præditi mirum in modum timidi, & sine audacia, segnesq; sunt. Testis Galenus, qui cap. xxx. artis medicæ ita scriptum reliquit:

A *liquit: τοσούτῳ μικρότερος ὁ θώραξ, ὅσῳ ἡ καρδία ψυχρότερος, οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄτολμοι εἰσὶ καὶ λήθαργοι. quod est: Tanto thorax minor est, quanto cor frigidius. Tales autē timidi sunt ac trepidi, & obliuiosi. Contrà calidū quibus cor fuerit, ij, ut Gal. cap. xxxiij. libri iam citati inquit, εἰς τὰς πράξεις ἕτοιμοι, καὶ θυμικοὶ, καὶ ταχεῖς, καὶ τυραννικοὶ τοῖς ἤθεσι. hoc est, ad actiones prompti, iracundi, subiti, & moribus tyrannicis præditi erunt.*

APHORISMVS XXVII.

Consideranda ea quæ per annum accidunt, qua anni parte fiant, tum etiam an citius quàm oporteat, ueluti exanthemata & eiusmodi, haud aliter quàm ea quæ quotidie citius aut serius corripiunt.

Hac in dictione admonemur quo accurata diligentia ea quæ per annū accidere solent consideremus, qua nimirum anni parte eueniant: id enim per hæc uerba ὥρῃ τινὶ, innuere uoluit Hippocrates. Græcis siquidem ὧραι interdū quatuor anni partes, uer scilicet, æstas, autumnus, & hyems dicuntur. Quapropter cum hic exanthematū & reliquarum pustularū mentione pro exemplo usus sit Hippocrates, certum est illum de morbis qui statis quibusdam temporibus fiunt loqui, ac monere quo illos diligenter consideremus, num scilicet quisq; suo accidat tempore. Verbi gratia, si exanthemata uere acciduīt, ὧραι.

B *nihil mali portendunt, quod hoc tempus illis alijsq; pustulis sit planè propriū, quemadmodū alibi Hippoc. monstrauit. Quæ autem sint exanthemata, diximus particula ij. cōm. xviij. Ita si febres æstate, atræ biles autumno, morbi laterales hyeme accidant, nihil mirum, neq; malum aliquod indicant, quod quisq; illorum hoc tempore potissimū excitari soleat, ueluti ex loco iam citato Hippocratis scire cuiuis licebit. Si uero febris hyeme, morbus uero lateralis æstate accidat, malum admodū esse nemo est qui nesciat, quod eiusmodi morbi ijs temporibus non sine magna causa fieri ualeant. Considerandum uero non tantum quo quisq; anni tempore fieri debeat morbus, sed etiam num citius q̃ oporteat eueniat. Verbi causa, si morbi uernales nondum exacta hyeme accidunt, indicant planè hyemem constitutionē suam non obseruasse, sed partim in ueris naturā transijsse. Pari ratione si in uere æstatis morbi eueniunt, liquidò constat uer in æstatis naturam mutatū esse. Non autem temerè est quod illa nobis consideranda proponit Hippocrates: morbi enim qui tunc homines inuadunt, inconstantes & mali iudicij existunt, sicuti alibi ijs mōstrauit uerbis: ἐν τοῖσι καθεστῶσι καιροῖσιν ἢν ὡραίως τὰ ὡραῖα ἀποδιδῶσιν, εὐσταθέες καὶ εὐκρινέστατοι γίνονται αἱ νοῦσοι. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν, ἀκατάστατοι καὶ δύσκριτοι. quod est: In temporibus constantibus si tempestiua tempestiue redduntur, morbi constantes, & iudicatu faciles fiunt. At in incōstantibus, inconstantes, & iudicatu difficiles. Hæc itaq; quæ diximus, medico*

3.aph.20. — 3.aph.8.

haud aliter quàm ea quæ quotidie uel citius, aut tardius accidunt, consideranda sunt. Si igitur id quod uesperi accidere debuit, cum manè euenit non negligimus, & è regione id quod mane accidit, uesperi potius accidere debuisset, haud contemnimus, quod nimirum naturæ ac consuetudinis immutationẽ quandam factam esse animaduertamus, non debemus quoq; ea quæ suis anni partibus non accidunt negligere, sed accurata potius opera perscrutari. C

APHORISMVS XXVIII.

Biliosum ac sanguineum corpus ubi perspiratione caruerit, melancholicum fit.

Duplex atræ bilis generatio. *Nihil aliud hac sententia innuere uidetur Hippocrates, nisi duplicem atræbilis generationem: unam ex flaua bile perassata, alteram uero ex sanguine crasso, quemadmodũ suprà quoq; mõstrauimus.* Part.6.aph.3. *Cum enim biliosum corpus fuerit, & perspirationẽ haud habuerit, necesse est ob prohibitã illam difflationẽ bilem flauam putrescere ac superassari, atq; adeò in atram bilem transmutari. Pari modo si sanguinem in corpore excrescere contigerit, & transpiratio ob cutis constrictionẽ, aut aliam quandam causam prohibita fuerit, putrescit planè sanguis, & fit atra bilis, maximè si calor immodicus fuerit, ut uidere licet apud Galenum lib. ij. de crisibus cap. xij. Animaduertendũ autem perspirationem nos id dixisse, quod Hippoc.* διεξεῤῥωσίαι *antiquus interpres* D *extractionẽ: neq; enim aliud hac dictione significare uidetur Hippocrates, quàm id quod alij perspirationẽ, difflationem, seu effluxum nominant. Deductum nanq; est à uerbo* ἔῤῥω, *quod euanesco significat, adeò ut cum in latenti perspiratione ea quæ ex corpore nostro exeunt, planè pereant & euanescãt, meritò eiusmodi euaporatio seu difflatio Hippocrati* διεξεῤῥωσίαι *dicta est. Caluus hanc dictionẽ perperàm cum superiori cõiunxit, atq; ineptissime* διεξεῤῥωσίαις, *non satis uirium seu ualetudinis habentes, interpretatus est.*

Margin: διεξεῤῥωσίαι

APHORISMVS XXIX.

Lycino postremum lien magnus factus, quarto aut quinto die iterum dolere cœpit.

Parum fructus ex hac sententia ad lectorem redire potest, quod mutila prorsus sit: sibi enim memoriæ duntaxat causa hãc ipsam annotauit Hippoc. Potest tamen ex alia quadam sententia, quæ in quarto Epidemiωn libro ijs conscripta est uerbis, compleri: ἐν Κρανῶνι Λυκίνῳ γραμματικῷ ἐκ πυρετοῦ χολώδεος ἤδη σπληνὸς βαρύτης ἐκέρχα καὶ σπλῆνα, ἐν χείλεσι ἀμφοτέροισιν ἕλκεα, ἔνδοθεν στρογγύλα σμικρά, ἔπειτα δὲ καὶ αἷμα ἐκ τοῦ κατ' ἴξιν σμικρὸν ἐῤῥύη. *quod est: In Cranone Lycino grammatico ex febre biliosa lienis grauitas facta est, inq; liene murmur ac strepitus erat, in utrisq; labijs intus ulcera parua & rotunda, deinceps sanguis modicus ex-*

nare

A *nare, quæ è directo lienis est, profluxit. Ex quibus sanè uerbis satis constat, morbum iam dictum per modicum illum sanguinis ex naribus profluuium non esse integre indicatũ, ideoq; nihil mirum si quarto aut quinto die potius post sanguinis eruptionem dolor lienis reuersus sit.*

PARTICVLAE SEXTAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA SEPTIMA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Irca hyberna solstitia, decimoquinto uel uigesimo die, ex crebra australium & aquilonarium uentorum niuosorumq́ temporũ mutatione, tusses cœperunt. Quædam sanè illarum breuiores, quædam uero longiores fuerunt. Frequentes quoq; post has pulmonis inflãmationes acciderunt. Ante nimirũ æquinoctiũ quamplurimis reuertebantur, idq́ magna ex parte quadragesimo ab B initio solstitij die. Et ijs quidem breues admodum, & iudicatu faciles euenerunt, alijs uero fauces inflammabantur, nonnullis anginæ, quibusdam etiam resolutiones, aliquibus uero nocturnę cęcitudines, pueris potissimũ, accidebant. Pulmonis autem inflammationes ualde breues fuerunt. Fauciũ inflammationes statim certe tussientibus pro tussi fiebant: hæq́ breues fuerunt, magis uero nocturnæ cæcitudines. Anginæ & resolutiones duræ & siccæ, aut modicæ & raro matura excreantes. Quibusdam autem ualde excreare contigit. Qui utiq; uel uoce plus defatigati sunt, uel rigore correpti sunt, his in anginas potissimũ tusses finierunt. Qui uero manibus laborabant, manibus tantum resoluti sunt. Qui equitarunt, aut plurimum itineris confecerunt, aut aliàs cruribus defatigati sunt, ijs in lumbis uel cruribus incontinentes resolutiones, in femoribus uero & suris lassitudo & dolor fiebant. Durissimæ autem ac uehementissimæ quæ ad resolutionẽ deducebant tusses. Hæc quidem omnia in recidiua contingebant, per exordia uero non admodũ. Plurimos horũ tusses in medio morbi tempore destituerũt, perfectè tamen haud reliquerunt, sed cum recidiua affuerunt. Quibus uoces ob tussim perierunt, horum plurimi citra febrem fuerunt, nonnulli uero breui saltem tempore. Cæterum nulli illorum pulmonis inflãmationes, neque resolutiones etiam euenerunt, sed neq; aliud quicq̃ manifestatum est, at in sola uoce iudicatus est morbus. Nocturnę cæcitudines firmabanĩ, ut quæ ex alia causa factæ fuerunt. Pueris tamen

maxime acciderunt. Nigrũ quod in oculis est uariebatur, eorum præsertim qui exiguas pupillas habebant. Magna uero ex parte oculus totus niger erat, potissimum ijs quibus magni erant oculi, & capilli recti: plurimi quoque horum nigros obtinebant capillos. C

Hac in dictione Hippocrates uerè epidemium seu populariter uagantem morbũ describit, nomen tamen loci in quo is accidit prorsus reticet. In Thraciæ tamen oppido aliquo, quandoquidem niualium constitutionum mentio fit, illum euenisse uerisimile est. Morbus autẽ is erat. Circa hyberna solstitia, die uidelicet decimoquinto uel uigesimo postquã sol Capricorni signũ subijsset, tusses cœperunt. Causa eius morbi fuit crebra australiũ, aquilonariumq; uentorum, & niuosarum constitutionum temporis mutatio. Solet enim eiusmodi uentorum temporisq; immutatio nõ raro parere morbos, quemadmodũ alibi sic scribens testatus est: αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα. καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ, ἢ ψύξιος ἢ θάλψιος, καὶ τἄλλα κατὰ τὸν λόγον οὕτως. *hoc est: Temporum mutationes potissimũ pariunt morbos. In quibusdam quoq; temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut æstus, & alia pro ratione eodem modo. Quod uero prædicta immutatio tussim maxime procreauerit, hoc nomine accidit. Austri siquidem cum calidi & humidi sint, caput & sensuum instrumenta plurimum humectarunt:* D *quibus tandem aquilonia accedente constitutione, quæ nimirum frigida & sicca est, in unum ueluti coactis, & spongiæ quodammodo instar compressis, illorum humiditas destillans in partes pectoris decubuit, atq; adeò tussim excitauit. Tusses tamen illæ in quibusdam breuiore, in quibusdã etiã longiore durauerunt tempore, iuxta nimirum humoris ex capite destillantis multitudinẽ aut paucitatẽ. Tusses illas frequentes pulmonis inflammationes, humoribus uidelicet noxijs ad pulmonẽ translatis, subsecutæ sunt. Cæterum ante uernum æquinoctium, sole iam Arietem subeunte, tusses quæ desiere iterum reuertebantur, idq; ut plurimũ die xl. ab initio hyberni solstitij factum est. Nonnullis autem breues admodum, & iudicatu faciles tusses, ob modicas scilicet ex priore morbo relictas reliquias acciderunt. Quibusdam fauces etiam, ob humorum ex capite huc stillantiũ caliditatẽ, inflãmatæ sunt. Nonnullis etiã hac ratione anginæ fiebant, hæ scilicet quæ inflãmationes sunt interiorũ gutturis musculorũ, & ab Hippocrate Græcisq; alijs* κυνάγχαι *dicuntur. Nõnullis uero partiũ corporis resolutiones,* παραπληγίας καὶ παραπληξίας *nominãt Græci, ubi nimirum humorũ impetus & defluxus in partes aliquas peculiares irruerat, acciderunt. Has dictiones, ut obiter moneã, Caluus perperàm comitialia & syderationes interpretatus est, sicut cuiuis patẽre arbitror. Porrò quibus humores noxij ad oculos decumbebant, ijs nocturnæ cæcitudines,*

Solstitium hybernum quando.

Morbi causa.

5. aph. 1.

Tussis causa.

Aequinoctiũ uernum.

κυνάγχαι.

παραπληγίαι.

A nes, νυκτάλωπας Græci appellant, euenerunt. Alij hoc morbi genere cor- νυκτάλωψ.
reptos lusciosos & nuscitiosos, ut in cap. lxi. Cōpendij nostri diximus, uocant. Lusciosi.
Id autem Hippocratem per νυκτάλωπας intelligere in primis Galenus in
libro de interpretatione antiquorum nominū Hippocratis testatur, sic scri-
bens: νυκτάλωπες οἱ τῆς νυκτὸς ἀλαοί. quod est: Lusciosi sunt qui nocte
nihil uident. Pueris uero hoc malum potissimum, ob immodicam crassorum hu
morum copiā, accidit, cum aliàs, teste Aetio lib. vij. cap. xlvi. is morbus pro-
pter humorum crassitudinem fieri consueuerit. Pulmonis inflammationes si
quæ factæ sunt, non diu durauerunt, quod morbi reliquiæ ad pulmonem deflu-
xæ paucæ fuerint. Fauciū autē inflāmationes tussientibus statim euenerunt,
breuesq; fuerunt, multo tamen ijs breuiores nocturnæ cæcitudines fuerunt.
Anginæ porrò & resolutio duræ, hoc est, graues fuerunt, & siccæ. Quæ-
cunq; enim angina grauis erat, hæc quoq; sicca fuit, hoc est, parū in ea excrea
batur. Quæ uero mediocris, in ea matura excreata sunt, at raro. Cōtigit ta-
men quibusdam ut admodum matura excreauerint. Quod ad resolutiones
partium spectat, qui plus uoce defatigati sunt, id est, quibus uox per tussim
læsa est, uel rigore correpti sunt, hoc est, qui ab aquilonari constitutione
impensius refrigerati sunt, his tusses in anginas transierunt. Qui uero mani
B bus laborauerunt, ijs manuum resolutiones acciderunt. Qui autē equitatione
usi sunt, aut plurimum itineris confecerunt, atq; adeò crura defatigarunt, ijs
in lumbis uel cruribus ac alijs partibus nimio itineris aut equitationis labore
defatigatis, resolutiones factæ sunt. Solēt enim noxij humores ad partes eas
quæ nimio labore tam ante, quàm post morbum defatigantur, decumbere. Id
quod alibi quoq; ijs uerbis testatus est Hippocrates: ὁκόσοισι δὲ ἀνισταμένοι- 4.aph.32.
σιν ἐκ τῶν νούσων ἤν τι πονέσῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται. ἀτὰρ
ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσέειν, ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος.
quod est: Quibuscunq; ex morbis conualescentibus pars aliqua corporis la-
bore uexata est, hic abscessus fiunt. Quinetiā si antequam ægrotassent par-
te aliqua perdoluerunt, hic morbus firmatur. Durissimæ præterea ac gra-
uissimæ tusses erant, quæ ad resolutiones partium corporis finiebant. Cæte-
rum omnia hæc quæ dicta sunt, in tussis recidiua, quæ circa æquinoctiū uernū
facta est, cōtigere. Per morbi uero exordia, pauca admodū ex illis acciderūt.
Plurimi tamen qui tussi corripiebantur, in medio morbi tempore ab illa libe
rati sunt, at nō integre: remanserunt enim aliquot morbi reliquiæ: hinc factum
ut recidiuæ tempore tussis reuersa sit. Quibus ob tussim uoces periere, hi fer
mè omnes febre carebant: & si quos inuasit, non nisi breui tempore detinuit.
Quid multa? qui uocem amiserunt, illis neq; pulmonis inflammationes, neq;
partiū resolutiones acciderūt, sed in sola uocis amissione iudicatus est morbus.

Nocturnæ cæcitudines firmatæ sunt, & non facile cessarunt, ut quæ ex alia causa, nimirum naturali humorum ac tunicarum oculi crassitudine, generatæ erant, quam aquilonaris constitutio sua frigiditate oculis penitus immersit, ac prorsus impegit. Pueris autem, qui eiusmodi humoribus præ cæteris ætatibus magis abundabant, potissimũ nocturnæ cæcitudines acciderunt. Quod uero ob dictam causam nocturnæ cæcitudines euenerint, indicijs aliquot in oculis repertis monstrat. Oculorum nanq; nigra uaria fuerunt, præsertim ijs qui exiguas pupillas habebant. Totus quoq; oculus magna ex parte niger fuit, ijs potissimum qui magnis oculis præditi erant. Quibus utiq; uerbis satis indicat, temperamentũ oculorũ in his pueris qui nocturna cæcitudine correpti sunt, humidum fuisse. Nemo enim est qui nesciat nigredinem, ac magnitudinem oculorum, nimiam illorum humiditatem portendere, maxime uero Paruitas pupillæ *pupillarũ paruitatem, quæ nulla alia ratione, nisi quia multum humidum illuc feratur, accidere solet. Quod uero inquit illis quoq; capillos rectos fuisse, argumento est illorum temperamentum natura humidum ac frigidum extitisse: talis enim temperaturæ homines capillos habere rectos ostẽdit Galenus lib. ij. de temp. cap. vi. & xv. artis medicæ. Per hæc autem uerba, plurimi horum nigros obtinuerunt capillos, indicat nonnullos etiam qui diuerso temperamento præditi fuerunt, cæcitudini nocturna correptos esse.* D

APHORISMVS II.

Mulieres haud similiter uiris à tussi afficiebantur, paucæ quoque febricitabant, hisq; multo pauciores ad pulmonis inflammationẽ deueniebant, & ipsæ quidẽ seniores, cunctæq; euadebant. Causabar quod non perinde atq; uiri exirent, & quia haudquaquam ut uiri morbis corriperentur. Anginæ tamen duabus liberis accidebant, & hæ sane lenissimæ. Ancillis frequentius euenerunt, & quibus uehementissimæ erant, illæ etiam celerrime moriebantur. Pluribus quoq; uiris acciderunt, quorum hi quidem euadebant, alij uero peribant. In summa, ijs qui duntaxat non poterant deglutire, lenes admodum & facile tolerabiles factæ sunt: qui uero ad hæc obscurius loquebantur, ijs molestiores & diuturniores euenerunt. Malum deniq; erat si quibus uenæ quæ circa tempora & ceruicem sunt intumuerunt: pessimũ quibus spiratio in sublime ferebatur, hi enim incalescebant. Quemadmodum iam scriptum est, sic sane affectuum se habuerunt consortia. Qui primum scripti sunt, sine ijs qui posterius scripti sunt fiebant: at qui posterius, non sine ijs qui prius. Citissime moriebãtur ubi rigore febrili cõcussi essent: his neq; reprimentia medicamenta, neq; uentris perturbatio, neque uenę sectio, neq; etiam quęcunq; alia quę tentaui, alicuius momenti auxilium attulere. Secui quoq; uenã sub lingua, & è supernis purgaui. Hæc quidem omnino in æstate facta sunt, perinde atq; alia multa quæ proruperunt.

a ruperunt. Primum quidem per siccitates lippitudines dolorificæ populariter uagabantur.

Hanc dictionem priori cohærentem seorsim duplici ratione collocare uoluimus. Primum, ne prolixior iusto fieret totius rei narratio. Dein quod hic etiam mulierum, in priore uero uirorum duntaxat mentio fiat. Mulieribus itaque quæ in prædicta constitutione acciderint, in præsentia refert, illasq́; haud similiter uiris tussi correptas esse ait. Paucas quoq; fuisse quæ febre, pulmonisq́; inflammatione affectæ fuerunt, & eas non nisi seniores, cunctasq́; euasisse addit. Cuius quidem rei duplicem causam affert: unam, quod non æque ut uiri exissent mulieres, atq; adeò non æque ut uiri ab aere ipso immutatæ & affectæ fuerint: alteram, quod haud eo quo uiri modo morbis corriperentur. Expurgatur enim stato quouis tempore per menstruorum eruptiones illarum corpus, adeò ut nihil mirum sit ubi ea rectè processerit purgatio, si minus quàm uiri morbis prædictis tententur. Tusses itaque & peripneumoniæ, expurgatis nimirum per purgationes menstruas superuacuis, iis minus factæ sunt: si quas tamen inuasere, hæ certe seniores, in quibus scilicet menstrua purgatio suppressa fuit, & imbecilles admodum erant. Omnes autem qui domi se continuere, illæ morbos iam dictos euasere, præter li-
B *beras duas; quæ etsi ut seruæ & ancillæ non egrederentur, ab angina tamen nihilominus correptæ sunt, quæ ἐπιεικεστάτη, id est, lenissima fuit, quod non ualde ab aeris mutatione affectæ sint. Ancillis contrà, quod non raro egrediebantur, frequentes, eædemq́; uehementissimæ anginæ, & quæ celerrime enecabant, acciderunt. Hinc discendum nobis erit, in pestilenti aere non esse præsentius remedium, quàm ut procul ab illo fugiamus. Ideoq; meritas pœnas luunt, qui sese huic temerè committant. Hactenus de mulieribus Hippocrates differere uoluit, nunc ad uiros rursus reuertitur, dicens: Viros multos, quod assiduò exirent, anginæ inuaserunt, quorum aliqui sanè euadebant, aliqui uero moriebantur. Lenes quibus erant anginæ & faciles toleratu, ij deglutire tantummodo non probè poterant, quod nimirũ in fauces humorum noxiorum fluxio decubuerat. Quibus uero magis molestæ ac diuturnæ anginæ factæ sunt, ij non solum non probè deglutire, uerumetiam ne loqui quidem, nisi obscure & difficulter, potuerunt, quod nimirum humorum defluxus, atq; adeò inflãmatio, neq; tamẽ admodum uehemens circa gutturis, quod præcipuum uocis instrumentum est, internos musculos fuerit. Hac quoq; ratione factum est, ut uenæ temporum & ceruicis in tumorem sublatæ sint, ob nimiam scilicet humorũ fluxionem. Et hæ quidem duæ anginæ species minus exitiosæ fuere. Omnium autem pessima fuit, in qua spiritus in sublime ferebatur, hoc est, in qua spiritus uix & non nisi erecto collo trahebatur. Cum*

Cur mulieres quædam uiris minus ægrotent.

Pestilẽs aer procul fugiendus.

Lenes anginæ.

Molestiores & magis exitiosæ.

Anginæ pessimæ

enim angina uehementissima fuerit, per angustum spiritui, propter nimirum C
corporũ circumuenientiũ inflammationẽ, transitus erat, ideoq; erigere collum quo sensim dispescerent meatum coacti sunt. Eo autem difficilius etiam spiritum traxerũt, quod interiora corporis, cor præsertim & pulmo, supra modũ incaluerint. Has tres anginæ species Hippocrates ordine quodã alibi quoq;, primum exitiosissimam, deinceps peiorem, tertio uero loco mitiorem, iis uer-
3.præsag.18. bis descripsit: αἱ δὲ κυνάγχαι δεινόταται μέν εἰσι καὶ τάχιστα ἀναιροῦσιν, ὁκόσαι μήτ᾽ ἐν τῇ φάρυγγι μηδὲν ἔκδηλον ποιέουσι, μήτ᾽ ἐν τῷ αὐχένι, πλεῖστον δὲ πόνον παρέχουσι, καὶ ὀρθόπνοιαν, αὗται γὰρ καὶ αὐθημερὸν ἀποπνίγουσι, καὶ δευτεραῖαι, καὶ τριταῖαι, καὶ τεταρταῖαι. ὅσαι δὲ τὰ μὲν ἄλλα παραπλησίως πόνον παρέχουσιν, ἐπαίρονται δὲ καὶ ἐρυθήματα ἐν τῇ φάρυγγι ποιέουσιν, ὀλέθριαι μὲν κάρτα. χρονιώτεραι δὲ μᾶλλον τῶν πρόσθεν, ἢν τὸ ἐρύθημα μέγα γίνηται. ὁκόσοισι δὲ συνεξερυθαίνει ἡ φάρυγξ καὶ ὁ αὐχὴν, αὗται δὲ χρονιώτεραι, καὶ μάλιστα ἐξ αὐτέων τινὲς περιφεύγουσιν, ἢν ὅτε αὐχὴν καὶ τὸ στῆθος ἐρύθημα ἔχῃ, καὶ μὴ παλινδρομέῃ τὸ ἐρυσίπελας ἔσω. quod est: Angina grauissima est, & celerrime interimit quæcunq; nec in faucibus, nec in ceruice conspicuum aliquod efficit. Plurimum uero doloris infert, ac spirationis uehementẽ difficultatem. Hæc enim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulat. Quæcunq; uero in reliquis D
quidem similiter dolore afficit, in tumorem autem attollitur, & in faucibus ruborem efficit, admodum exitiosa, sed paulò longior quàm prior est, præcipue si uehemens rubor fuerit. Si uero quibus fauces & ceruix impendiò rubuerint, hæc diuturnior est: maxime autem ex ea nonnilli euadunt, ubi rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neq; ad interna erysipelas recurrat. Secundam quoq; speciem minus perniciosam lib. ij. Epid. sect. ij. iis notauit Hippocrates uerbis: γλώσσας οὐ ῥηϊδίως στρέφοντες, ἀλλὰ μείζων τε αὐτέοις ἐδόκεεν εἶναι καὶ προπετεστέρη, καὶ ὑπὸ τῇ γλώσσῃ φλέβες ἐκφανέες. καταπίνειν δ᾽ οὐκ ἠδύναντο, ἢ πάνυ χαλεπῶς, ἀλλ᾽ ἐς τὰς ῥῖνας ἐξέφυγεν εἰ πάνυ ἐβιῶντο, καὶ διὰ ῥινῶν διελέγοντο. πνεύματα δὲ τούτοισιν οὐ πάνυ μετέωρον. ἔστι δ᾽ οἷσιν καὶ φλέβες αἱ ἐν κροτάφοισιν καὶ ἐν κεφαλῇσιν καὶ αὐχένι ἐπηρμέναι. hoc est: Linguam difficulter mouebant, quinetiã maior ipsis & exerta esse uidebatur. Venæ sub lingua conspicuæ. Deglutire non poterant, aut difficulter admodum: & si ui quadam deglutire conabantur, tum ad nares tendebat. Per nares quoq; loquebantur. Spiratio illis nõ ualde sublimis fuit. Nõnullis uero cõtigit ut iis uenæ capitis, temporũ & ceruicis intumescerent. Insuper in ea dictionis parte, in qua primam eamq; lenissimam anginæ speciem describit Hippocrates, ita legendum erit, οὐ δυνάμενοι καταπίνειν, id quod pulchre ex serie orationis, & ueteris

A teris interpretis conuersione liquet. οὐ tamen dictio in Asulano codice desideratur. Hactenus tres esse Hippocrati, quas hic & alibi descripsit, anginæ species demonstrauimus, idq; fortassis pluribus quàm necesse esse plerisq; uideatur. Sed non ab re factum sciant, cum constet paucis hodie medicis, Auicennistis potissimũ illis, hominibus rudibus & indoctis, easdem probè perspectas esse. Pergit Hippocrates in præsenti dictione, affectuũ inter se consortia seu cõiunctiones, quas συμπλοκὰς uocat, describere & indicare, sic dicens: Affectus qui primũ in dictione enumerati sunt, sicut sunt tusses, in fine posterioribus, angina nimirum, pulmonis inflammatione, & alijs antea nominatis, fuerunt. At nullus posteriorũ, nisi prius processissent tusses, accidit. Hi deniq; citissime moriebantur qui rigore corripiebantur, quod scilicet imbecilles iam diutino morbo ægri, agitationem ac concussionem rigoris ferre non possent, & ab euacuatione, quæ rigorem subsequitur, prorsus dissoluebantur. Atq; hinc est quod alibi dixerit Hippocrates: ἢν ῥῖγος ἐμπίπτῃ πυρετῷ μὴ διαλείποντι ἤδη ἀσθενεῖ ἐόντι, θανάσιμον. quod est: Si rigor accidat febre nõ intermittente, ægro iam debili, letale est. Post hæc curandi methodum, qua in ijs morbis, angina potissimum, usus sit, edisserit. Medicamenta reprimentia illis nihil profuisse inquit, quæ tamen si gargarismis mi 4.aph.46.

B sceantur, multum in angina conferre solent. Vsus est autem eleganti metaphora Hippocrates, humores ἀναστάσει πιεζομένους, hoc est, expulsione è ἀνάστασις. sedibus suis repressos esse dicens. Quemadmodum enim contingit exercitum unum ab altero suis pelli sedibus, sic quoque humorum impetus ad aliquam corporis particulã factus, à medicamentis reprimentibus expellitur, & ab affectis locis ac sedibus, in alias truditur. Cum igitur ἀνάστασις hoc loci non sit aliud quàm è sedibus expulsio, uehementer errauit Caluus, qui ἀναστάσει dictionem pro surrectione ad sellam interpretatus est. Vera siquidem si hæc interpretatio esset, temerè paulò post perturbationis uentris mentionem fecisset Hippocrates. Neq; uero reprimentia medicamenta duntaxat, sed nec uenæ sectio, neq; purgatio, neq; quicquam aliorum medicamentorum alicuius momenti auxilium contulere. Nihil profuit deniq; eius uenæ quæ sub lingua est sectio, neq; ea quæ per superiora caput purgant, ut sunt sternutamenta, apophlegmatismi, & ijs similia. Tempus uero in quo singula iam dicta euenerunt, æstiuum fuit. Si enim circa uernum æquinoctium recidiua facta est, durasse morbum usq; ad æstiuũ solstitiũ uerisimile existit. Præter autem dictos affectus multæ quoq; pustulæ in corpore factæ sunt, id quod ijs uerbis innuit, Multa alia ex corpore eruperant. Omnium tamen primum in hoc tempore sicco & æstiuo lippitudines dolorem excitantes passim multos occupabant. Cuius equidem affectus hyemis austrina, uerisq; aquilonia constitutio causa

3.aph.12. *fuit, id quod alibi iis uerbis confirmat Hippoc.* ἢν νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομ- C
βρος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον ὀφθαλμίαι ξηραὶ γίνονται.
id est: Si hyems austrina & pluuia, uer autem siccum & aquilonium fuerit,
Siccæ lippitudines. *tunc lippitudines aridæ fiunt. Siccas autem lippitudines nominat, quæ sunt sine fluxione. Par uero est ut in frigida & sicca constitutione, quæ calidam & humidam excipit, eiusmodi fiant lippitudines. Caput enim ob humidã & calidam austrinam constitutionem humoribus multis repletum fuit, quos deinces superueniens frigida constitutio, ueluti manus quædam externa capiens & premens, perinde atque ex spongia quadam expressit. Hi uero ad oculos delati, lippitudinẽ effecerunt. Cum uero ob ambientis aeris & frigiditatem & siccitatem, exteriorem corporis undiquaque superficiem densantes, nihil ex oculis efflueret, magnum intus humorum copia tensionem procreauit, quam dolor ut secutus sit necesse fuit.*

APHORISMVS III.

Sanguinem è uenis & arterijs promanantem sistunt animi deliquium, figura aliò tendens, interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appositio, & deligatura.

Elegantissima hæc & modis omnibus necessaria est Hippocratis sententia, in qua perdocet quibus rationibus sanguinis è uenis et arterijs profluuiũ D
Sex sistendi sanguinis rationes. *sistendum sit. Sex autem in uniuersum* αἵματος στάσιες, *id est, sanguinis sistendi rationes affert, quæ diligenter à medico perdiscendæ sunt, ut iisdem suo*
στάσις. *tempore uti queat. Quum uero* στάσις *Græcis nihil aliud sit, Galeno lib. iiij. de rat. uict. in morb. acut. cõm. xxij. teste, nisi* ἀκινησία, *id est, immobilitas, seu sistendi ratio, inscite Caluũ distentionẽ interpretatũ esse constat. Miror autem illum ignorasse genuinã eius dictionis significationẽ, cum tamen passim*
σαλτικὰ medicamenta. *apud Galenum & alios græcos,* σταλτικὰ *medicamenta dicantur ea quæ sistendi facultate prædita sunt. Cæterum prima ratio quæ sanguinem è uasis*
Animi deliquiũ. *anteà dictis profluentem sistit, est animi deliquium,* λειποθυμίαν *Græci uocant: ea enim habitum totius corporis infrigidat, sanguinemque immobilem facit, & ad interna reuocat. Hinc est quod lib. v. ther. meth. Galenus ita scriptum reliquerit:* ἐπιῤῥεῖν μὲν κωλύεται τὸ αἷμα διά τε λειποθυμίαν. *hoc est: Fluere sanguis & propter animi deliquium prohibetur. Altera si-*
Figura aliò tendens. *stendi sanguinem ratio, est figura aliò tendens seu spectans: quæ nulla alia est, nisi ubi situs partis ex qua profluit sanguis, sursum & in contrariũ fluxionis tendit: id quod si contingat, nihil mirum sanguinem in contrariam sui motus partem impelli. Proinde Galenus loco iam citato, ubi ex professo sanguinis sistendi rationem tractat, haud temerè monuit eum partis situm diligenter à medico esse obseruandum, sic scribens:* ἔξωθεν δὲ τῆς ἑρμηνείας ἁπάν-

τωνς

A τῶν αἱμοῤῥαγιῶν βοηθημάτων ἐστὶ τὸ ἐπιτήδειον σχῆμα τοῦ τετρωμένου μορίου. ἐπιτήδειον δὲ γίνεται δυοῖν τούτοιν ἐχόμενον σκοποῖν, ἀνωδυνίας τε καὶ ἀνάῤῥοπον. εἰ δ' ἤτοι κατάῤῥοπον ἢ ὀδυνῶδες γίγνοιτο, καὶ τὰς οὔσας αἱμοῤῥαγίας ἐργάζεται, μήτοι γε δὴ τὰς οὔσας οὐ παύσει. quod est: Præter omnia iam dicta inter profluuij sanguinis remedia censetur & côueniens uulneratæ partis situs. Fit uero côueniens si geminos hos scopos habuerit, nempe ut dolore careat pars, & sursum spectet. Si uero deorsum tendat uel doleat, nô solum præsens profluuiũ non sistet, uerumetiã si non sit efficiet. Et paulò post: δεῖ ἀνάῤῥοπον ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους φυλάττειν τὸ μόριον. id est: Oportet ab initio usq; ad finẽ particulã sursum respicientẽ seruare. Tertia ratio qua sanguis sistitur est interceptio, quam ἀπόληψις nominat, & uenarũ & arteriarũ. Interceptio.
Quid autem hoc nomine apud Hippocratẽ intelligendũ sit in uenis, explicat Galenus lib. iiij. de rat. uict. acut. morb. côm. xx. ijs uerbis: ἀπολήψεις φλεβῶν ὠνόμασεν τὰς πληρώσεις τῶν φλεβῶν ὑπὸ πλήθους γινομένας. quod est: Venarũ interceptiones appellat impletiones quæ à multitudine exoriuntur. Et in libro de bono corporis habitu, sic scribens: ἀπολήψεις φλεβῶν τὰς ὑπερπληρώσεις εἶπεν, ἐπειδὰν ἀπορῶσιν εἰς ἀνάψυξιν διαπνοῆς. id est: Interceptiones plenitudines dixit, cum uidelicet uenæ perspiratu nullo refri-
B gerantur. Quid uero in arterijs, idem Galenus libro de morborum caussis ijs uerbis monstrat: ἐπειδὰν ἀπολειφθῶσιν αἱ κατὰ τὸ ζῶον ἀρτηρίαι, τοῦτ' ἔστιν οὕτω πληρωθῶσιν αἵματος, ὡς μηδεμίαν ἔτι κενὴν ἀπολείπεσθαι χώραν ἐν αὐταῖς, ἣν ἐν τῷ διαστέλλεσθαι τὸν ἔξωθεν ἀέρα ἐπισπᾶν δυνήσονται, καταπνίγεται μὲν ἐν τῷδε καὶ σβέννυται τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ἀκίνητοι δὲ καὶ ἀναίσθητοι διὰ ταχέων οἱ οὕτω παθόντες ὅλῳ τῷ σώματι γίγνονται. quod est: Vbi arteriæ in animante intercipiuntur, hoc est, adeò implentur sanguine ut nullum in ipsis superfit uacuum spatium, in quod inter dilatandum externum aerem illicere queant, tum innatus calor præfocatur & extinguitur, & eorum qui sic afficiuntur corpora, subitò mouendi sentiendiq; facultate priuantur. Nihil autem mirum uasa uenarum & arteriarũ sic supra modum repleta sanguinem haud fundere: idem enim contingit in his, quod in alijs uasis liquore aliquo refertis accidere solet. Hæc enim cum obturata aerem suscipere non possint, utcunq; etiam illa terebro perforaueris, nihil liquoris emittunt. Quarta sanguinis sistendi ratio fit per linamenta ipsa quæ in orbem conuoluuntur, uulneriq; intruduntur. Cum uero quinq; sint linamentorum genera, hic de primo loquitur Hippocrates, quod à torquendo Latinis tortile, Græcis autem στρεπτὸν dicitur. Secundũ à radendo, rasile, Græcis uero ξυστὸν nominatur. Tertium à discerptione filatim facta, discerptum filatim, Græcis τιλτὸν uocatur. Quartum à funiculorum in lucernis simili-

Linamenta.

Linamentorum genera quinq;.

tudine, funiculare, Græcis ἐλυχνωτόν. *Quintum à genitalis humani forma* C
priapiscum, Græcis πελεπισκωτὸν *appellatur. Et hactenus quidem linamentorum genera explicuimus. Quinta ratio qua sanguinem restringimus,*
Appositio. *est medicamentorum quæ oscula uasorum obstruere possunt appositio: de qua Galenus lib. v. de curandi ratione in hunc scribit modum:* ἐμφραγήσεται δὲ τὸ στόμιον ὑπό τε τῶν ἔξωθεν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ, δύναται δὲ ἐπιβάλλεσθαι τάτε περικείμενα σαρκώδη, καὶ τὸ δέρμα κατ' ἐνίας τρώσεις, ὅσα θ' ἡμεῖς ἐπιτεχνώμεθα. ταῦτα δ' ἐστὶν οἵτε καλούμενοι μοτοὶ, καὶ τῶν φαρμάκων ὅσα τ' ἐμπλάσσει, γλίσχρα καὶ παχέα ταῖς οὐσίαις ὄντα. *quod est: Obstruetur uasis osculũ iis quæ foris illi imponuntur. Possunt autem imponi tum carnosæ quæ circa ulcus sunt partes, tum in nonnullis uulneribus ipsa cutis, & quæcunque illi comminiscimur. Ea sunt uocata linamenta, & quæcunque medicamenta quæ ex lenta crassaque substantia consistunt, & meatus quibus*
Deligatura. *illita tenaciter inhærẽt, obstruunt. Sexta ratio sanguinẽ sistens est deligatura,* ἐπίδεσις *nominat Hippoc. de qua Galenus loco iam ante citato sic tradit:* τούτου δ' ἐστὶ τοῦ γένους καὶ ἡ ἐπίδεσις, καὶ τοί γ' οὐ κατὰ κύκλον τὸ ἀγγεῖον περιλαμβάνουσα, καθάπερ ὁ βρόχος, ἀλλὰ τῷ συνάγειν τέ πως ἐκ μέρους τὰ διεστῶτα χείλη τοῦ τετρωμένου μορίου καὶ προστέλλειν τὰ ἐπικείμενα, τῶν στεγνωτικῶν ἐστι βοηθημάτων. *hoc est: Huius quoque gene* D
ris est ligatio, quæ quanquam ipsum uas circulo non complectitur sicuti uinculum, uerum quum ex parte complexu suo quodammodo partis uulneratæ dissidentia labra committat, & quæ superposita sunt contrahat ac cõtineat, inter stringentia remedia numeratur. Caluus ille insulsus Hippocratis interpres, hanc dictionẽ ineptissime cum præcedenti copulauit: dicens: Sanguinis fluxio, uenarum distentiones, defectionis animi forma, tractatio modusue morborũ &c. cũ lippitudine populariter ambulauerunt. Quot uero alia quoque in hac Calui interpretatione insint errata, quisque facile ex iam dictis animaduertet.

APHORISMVS IIII.

Quandoquidem iecoraria uena afficiebatur, ideo frequenter bubones excitabantur, id quod & arteriam male affectam fuisse indicabat, ueluti in Posidonia euenit.

Hippocrates antea remedia, quibus sanguinem sistere licet, docuit. Hoc in loco quid mali ex intempestiua sanguinis ex uenis & arteriis profluentis restrictione subsecutum sit, edisserit. Nam cum in diutino illo sanguinis ex uenis & arteriis profluuio, iecoraria potissimũ uena et arteria magna affectæ sint, factum quoque ut ob ulcus prope dictam uenam & arteriã exortum, bubones excitati sint. Videtur autem Hippocrates id quod nunquã non accidit, in uno aut altero factum esse animaduertisse, ideoque hoc loco mentionẽ fecisse.

Quod

A *Quod autẽ semper iecoraria aut arteria affecta ulcere bubones excitentur, testatur Galenus lib. xiij. ther. meth. ubi sic scriptum reliquit:* ἐπειδὰν γὰρ ἐγγὺς ἀρτηρίας μεγάλης, ἢ φλεβὸς ἕλκος γένηται, τάχιστα μὲν οἱ βουβῶνες αἴρονται. *quod est: Posteaquam prope magnam arteriam aut uenam ulcus ortum fuerit, celerrime bubones excitantur. Per arteriã autem nõ eam* Arteria. *quæ aspera, sed quæ magna dicitur intelligit, quæ Galeno lib. vi. de usu part. corp. hum. teste, ex sinistro quidem cordis uentre explantatur, & in totum animalis corpus distribuitur: Aristoteles aortam nominat. Per iecorariam* Iecoraria. *uero eam quæ caua alio nomine appellatur accipe, quæ ex dextris quæ sunt in iecinore partibus, Galeno libro iam citato teste, prodit. Bubones uero nihil* Bubones. *aliud esse tam sæpius monstrauimus, quàm partium laxarum, seu adenarum, tumores. Proinde tacite hac in dictione monere uidetur Hippocrates, quo in sistendo sanguine prouidum sese exhibeat medicus, ne scilicet ob intempestiuã aut non satis idoneis remedijs attentatam restrictionẽ, arteria aut uena unde sanguis profluat male afficiatur. Male autem afficitur, ubi circa has bubones & tumores excitantur. Quod autem iam dictis uasis male affectis bubones excitentur, Posidoniæ exemplo probat, quam Alexandrinus mulierẽ* Posidonia. *fuisse scribit, cui ob arteriam & uenam male affectas bubones facti sint.*
B *Sunt qui ciuitatem esse Italiæ dicunt, de qua Stephanus scribit. Id si uerum est, tum in hoc oppido hac ratione fieri bubones contigit. Caluus nihil in hac sententia interpretanda consecutus est.*

APHORISMVS V.

Qui sanguinis profluuio laborauerunt, morientes in fronte non sudarunt, sed ueluti concidentes & uulnerati mortui sunt. Malum quoque fuit si qui cum sudoribus perierunt.

Indicat hoc in loco Hippoc. qua ratione illi qui immodico sanguinis ex uenis profluuio laborauerunt, mortui sint. Quidam enim sine sudore, aliqui uero cum sudore perierunt. Proinde utrunq;, uidelicet sudare & non sudare, malum fuit. Qui enim non sudarunt, ij ob humidi omnimodã uacuationem, ueluti concidentes & uulnerati, mortui sunt. Qui uero cum sudore, hi partim ob copiosi sanguinis euacuationẽ, partim ob sudoris multitudinẽ perierunt. Copiosam enim sanguinis uacuationem uirtutis imbecillitas subsecuta est, quam sudor dein multus prorsus deiecit. Quid multa? hac sententia nihil aliud docere uidetur Hippocrates, nisi quod nimius sudor in plerisq; sanguinis immodico profluuio tentatis, in causa quoq; fuerit cur mortui sint. Caueat itaq; illorũ exemplo monitus medicus, ne temerè immodicas uacuationes adhibeat. Immodicæ uacuationes cauendæ.

APHORISMVS VI.

Ventris copia tolerat perturbationem, ueluti Posidoniæ accidit.

Atqui conſiderandũ qualia ulcera effecerit. In extenuatione uero uentris, tenſio ante mortẽ facta eſt. Vmbilicus quoq; prominens illi exulceratus eſt. Gingiuarũ etiam ulcerationes dentes adorientes affuerunt. C

Exemplo Poſidoniæ mulieris monſtrat Hippocrates, uentris copia præ
copia. *ditos perturbationes facile ferre poſſe. Per copiam uero, quam εὐφορίαν nominat Hippoc. intellige uel corpulentiam, ſeu craſſitudinem, uel ſuperuacua: de utriſq; enim uerè dicitur quod turbationem facile ferre queant. Si quidem corpulentiam ſeu craſſitudinẽ hoc nomine intellexeris, tum is dictionis ſenſus erit: Si circa uentrem craſſitudo fuerit, tunc facilius qui ea præditi ſunt inferiores purgationes, & omnes alias in morbis factas corporis turbationes tolerare ualent. Hinc eſt quod alibi ſcriptum reliquerit ad hunc modum:*
6.aph.35. ἐν πάσῃ νούσῳ τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἦτρον πάχος ἔχειν βέλτιόν ἐστι, τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκτετηκὸς, μοχθηρόν. ἐπισφαλὲς δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσιας. *quod eſt: In quouis morbo partes ad umbilicum & imum uentrẽ attinentes habere craſſitudinẽ melius eſt. Admodum uero extenuari atq; tabeſcere, uitioſum eſt. Ad inferiores etiã purga-*
2.præſag.19. *tiones hoc tutũ nõ eſt. Et in præſagijs quoq; idẽ hoc ijs innuere uerbis uoluit:* δεῖ δὲ ἐν παντὶ τῷ νοσήματι λαπαρὴν τὴν κοιλίην εἶναι καὶ εὔογκον. *hoc eſt: In quouis morbo uentrem mollem ac corpulentum eſſe oportet. Cæterum per copiam ſeu εὐφορίαν ſi ſuperuacua et noxia quæ in uentre cõtinentur inaudias, tum is ſenſus erit: Si in uentriculo fuerint noxia & moleſtantia, tũ ille facile* D
1.aph.1. *turbationẽ tolerabit. Nam & in aphoriſmis eas uentris perturbationes, in quibus talia purgantur qualia purgari oportet, hoc eſt noxia, conferre, & facile quoq; ferri pronunciauit. Quod diximus Poſidoniæ, cuius antea quoq; meminit, exemplo monſtrat, quæ ſanè ob uentris craſſitudinem, uel humorum in illo noxiorũ copiam, perturbationes & inferas purgationes leuiter tulit. Sed quantũ ex ſequentibus colligere licet, Poſidonia uentrẽ uitioſis, imò peſſimis humoribus refertum habuit. Hinc eſt quod dicat, conſiderandũ eſſe qualia ulcera hæc malorũ humorũ in uentre copia effecerit. Nemo autẽ miretur*
θηρία. *nos θηρία ulcera uertiſſe, nam id hoc loco ſignificare dictionem hanc ſequentia euincunt, cũ ſcilicet & umbilici, & gingiuarũ exulcerationis mentionẽ faciat. Significare uero θηρίον Hippocrati nõ tantũ lumbricos, imò etiã ulcera mala, teſtatur Galenus in lib. de interpretatione antiq. dictionum Hippoc. ſic ſcribens:* θηρίον τήν τε ἕλμινθα, καὶ τὸ ἄγριον ἕλκος, ὡς ἐν τῷ περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον. θηρίον δὲ τὸ σῶμα ἐπέρχεται διὰ τόδε, καὶ ὁπόταν ἀφίκηται ὁ ἰχὼρ ἀπορρέων, σήπει καὶ μετεωρίζει. *Proinde pergit Hippoc. oſtendere qualia ulcera fuerint quæ ex copia uentris procreata ſint, dicens: In extenuatione totius corporis nimirum, neq; enim ex uitioſis humoribus ali corpus*

pus

A *pus potuit, ante mortem Posidoniæ uentris tensio ob magnam illic noxiorum humorum copiam permansit, hocq; nomine umbilicus ob putrefactos in uentre humores admodũ prominens exulceratus est. Circa gingiuas quoq; illi tantæ exulcerationes fuerunt, ut iam dentes etiã adorirentur. Ex quibus omnibus satis constat, quid innuere hac sententia uoluerit Hippocrates, hoc nempe: Cum Posidonia habuerit corpus uitiosis refertũ humoribus, potissimũ autẽ uentrẽ, id quod eiusdem tumor atq; tensio monstrabat, potuisset leuiter ferre uentris perturbationes: at cum illas neglexerit, factum est ut totũ corpus extenuatum sit, & ante mortem ita omnes in corpore humores sint putrefacti, ut pessima ulcera circa umbilicum & gingiuas excitarint. Hæc sanè uidetur genuina esse huius obscurissimæ sententiæ enarratio. Qua autẽ ratione Caluus illam interpretatus sit, eruditi iudicent. Certum est illum neq; Asulani codicis, neq; ueteris conuersionis fidem secutum esse, sed omnia pro libitu interpretatum fuisse.*

APHORISMVS VII.

Plura de unoquoq; rectè præcipere licet, hæc quidem ut idem ualentia, illa uero non: ut sunt eiusmodi, diffundi, delitescere & educi, indurari & molliri. Et cum mutatione opus erit, timidos & nihil audentes B à lecto in quo decumbunt propulsare, ac excitare torpentes ad ea quæ tardius agunt oportet.

Non esse temerariũ neq; absurdũ plura de unoquoq; præcipere, Hippoc. hoc loco docet. Considerandum tamen unicè erit, quid ea quæ præcipiuntur ualeant. Idem enim si ualebunt, tũ licebit de uno eodemq; multa eiusmodi præcipere. Verbi gratia, in erysipelate licet medico ut ægro mandet, quo pluribus eadem refrigerãdi facultate præditis medicamentis utatur, ut solano, semperuiuo, portulaca, lactuca, & similibus, quæ à Galeno lib. xiiij. ther. meth. recensentur. Sin uero idem non ualebunt, tũ illis nõ rectè in uno eodemq; affectu medicus uti potest. Sic sanè haud licebit medico in igne sacro ut præcipiat quo æger euphorbio, pyrethro, portulaca, semperuiuo, & similibus utatur, quod scilicet idem non ualeant. Priora nanq; impensius calefaciũt, posteriora uero contrà refrigerant. Fieri itaq; nequit ut uni eidemq; affectui admoueantur, cum contraria contrariorum sint remedia. Verum de ijs quæ contraria facultate prædita sunt medicamentis, Hippocrates unum atq; alterum exemplum affert. Primum contraria esse ait medicamenta diffundentia, ijs quæ in profundo corporis delitescere potius humores cogunt: & rursus ambobus, quæ educunt. Educuntur enim non solum humores qui per corpus diffusi sunt, sed etiam ij qui in profundo eiusdem latent. Pari ratione ea quæ indurant, contraria sunt ijs quæ molliunt. Proinde nunq; licebit medico, ut in uno eodemq;

morbo ac tempore medicamenta diuersas facultates obtinētia adhibenda esse præcipiat. Diuersis tamen temporibus, in uno etiam & eodem morbo, iuxta indicationū diuersitatem, diuersis quoq; medicamentis uti licebit. Cæterū animaduertendum quod διαχυθῆναι *uerbum, quod diffundi proprie significat, hic non tantum ad humores qui à profundo corporis, in quo delitescunt, in uniuersum corpus diffunduntur, referri possit, uerumetiā ad spiritus ipsos, & sanguinem, qui in lætitia quidem ad exteriora funduntur. Hinc diffundo Latinis interdum idem quod exhilaro & frontem exporrigo denotat, in qua significatione usus est Cicero in Lælio, sic scribens: Virtus uero cū in multis rebus tum in amicitia, tenera atq; tractabilis est, ut & bonis amici diffundatur, & incommodis contrahatur. In ea significatione & hic usurpari potest, potissimū si, quemadmodum Asulanum exemplar habet,* ἐπιχυθῆναι, *quod Latinis tristificari est, legatur: nam ita planè suo contrario adiectū erit. Consultius tamen uidetur ut* ἐπιλαθῆναι *legamus, quando huic lectioni suffragantem habeamus ueterem interpretem, & in cōmentarijs suis Alexandrinum, atq; rationem quoq; ipsam. Contrahentia enim medicamenta, quæ diffundentibus contraria sunt, efficiunt ut humores qui hincinde diffusi sunt, in profundū abeant. Cæterū in altera huius dictionis parte hortatur medicū Hippocrates, ne mutationem temerè negligat. Proinde si loci aut aeris mutatione opus habebit æger, is uero timidus fuerit, & mutationi se committere haud audeat, tunc eundem medicus à lecto in quo decumbit propulsare debet. Et hac sanè ratione multi pusillanimes sanitati restituti sunt. Præterea si medicus animaduertet ægrū ea quæ oporteret citius fieri, tardius agere, aut eum qui iam conualuit consueta in sanitate ultra tempus debitum negligentem, aut in alijs quoq; ijs similibus torpescentem, tum eundem excitet ac hortetur, quo ea quæ tardius facit, citius aggrediatur ac perficiat.*

διαχυθῆναι. Diffundo. ἐπιχυθῆναι. Medicus mutationes necessarias non negligat.

C D

APHORISMVS VIII.

Aqua inter cutem laborantes citius incidere, tabidos uero cōfestim urere, caputq; secare oportet. Hæc autem in his qui aqua inter cutem afficiuntur cauenda sunt, ne scilicet imus uenter, aut interiora ferro tangantur. Simile enim quod in genibus temerè incidendis contingit.

Hac in dictione de incidendis mulieribus aqua inter cutē correptis, quas ὑδατώδεας *uocat Hippocrates, et Galenus in expositione antiquariū eiusdem dictionum* ὑδρωπικὰς *interpretatur, & urendis tabidis agit. Citius autem incidendas esse mulieres iam dictas docet: id quod bifariam intelligi potest. Primo, ut mulieribus sic affectis, & ea aquæ inter cutem specie quæ* ἀνάσαρκα *Græcis dicitur, ex suppreßis mensibus laborantibus, uena incidatur. Competere uero non mulieribus tantum, sed etiam uiris hyposarca correptis,*

ὑδατώδεας.

A *correptis ſanguinis minutionē, teſtatur Alexander Trallianus, qui lib. iij. cap. xxx. ita ſcriptum reliquit: Inter initia huic ſubeuntis cutem aquæ generi confeſtim, ſi per uirtutem & ætatem licuerit, ſanguinis miſſione ſuccurrendū eſt. Sanguinis quoq; detractionem iiſdem conuenire Hippocrates etiam lib. iiij. de uict. rat. in morb. acut. oſtendit. Secundo, incidendas eſſe mulieres ferro, ut uniuerſa humiditas in uentre præter naturam collecta emittatur, aut punctiones, quas Græci παρακεντήσεις nominant, adhibendas, quibus cutis ipſa pertuſa humiditatem paulatim emittat, intelligi poteſt. Quorum ſanè utrunq; citò faciendum erit, antequam uidelicet ob humiditatē plus æquo adauctam, haud ita multo poſt æger ſtranguletur. Inſuper ſi quos tabes inuadit, hi certè ob multam puris in pectore copiā, quæ per ſpuitiones expurgari non ualet, urendi erūt. Hos uero ipſos & ſpiritus difficultas maxime infeſtat, ob loci anguſtiam: ideo ne ſtrangulentur, oportet ut confeſtim urantur. Inſuper quibus caput uulneratum, aut os in eo fractum eſt, iis caput ſecandum, ne ſcilicet pus illic generatū cerebri membranas erodat, aut os fractum tenuem eiuſdem membranā atq; meatus comprimat, & hac ratione apoplexiam aut conuulſionem adſciſcat. Qualiter uero ſecandum ſit caput, ex Hippoc. libro de capitis uulneribus inſcripto, diſcendū erit. Citius autem idipſum faciendū* Aph.104.

B *ut diximus, antequam nimirū cerebrū aut illius membranæ lædantur. Porrò cum incidendos eſſe aqua inter cutē affectos docuerit, pergit iam monere medicum, qua in iis incidendis prouidentia utatur, atq; adeò præſcribere modum, quo caueat ne imum uentrem, hoc eſt, partem ſub umbilico ad pubem uſq; protenſam, ἦτρον uocant Græci, aut interna, hoc eſt, inteſtina in incidendo pertingat. Non enim eſſe incidendum imum uentrem, ex eo liquet, quod locus admodū decliuis exiſtat, timorq; ſit ne aqua uniuerſa uno uacuetur impetu, atq; hoc nomine æger animo planè deficiat & moriatur. Hinc nō ab re alibi ab eo dictum eſt:* ὁκόσοισιν ἔμπυοι ἢ ὑδρωπικοὶ καίονται, ἐκρυέντος τοῦ πύου ἢ τοῦ ὕδατος ἀθρόου, πάντως ἀπόλλυνται. *id eſt: Quicunq; ſuppurati, aut aqua inter cutem affecti uruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua uniuerſa effluxerit, omnes intereunt. Nec debet inciſio uſq; ad interna progredi, ne ſcilicet inteſtina, aut aliæ corporis partes neceſſariæ uulnerentur: id quod exemplo eorū quæ in genibus temerè incidendis ſolent accidere, oſtendit. Cōtingit enim ut interdū ob flatus multos in tumorem genua attollantur: quod uidentes chirurgi indocti, non animaduerſa cauſa, pus illic ſubeſſe putantes, tumorem incidunt. Vbi uero ad inciſionem nullum puris effluxum ſubſequi conſpexerint, tum profundiore in loco pus eſſē æſtimantes denuò incidunt, atq; adeò ad profunda uſq; pertingunt: quo fit, ut neruis unà inciſis, aut uehementer læſis, conuulſiones & alia incōmoda ægris adſciſcant. Illorum itaq; periculo nos horta*

Quid in incidendis hydropicis cauendum.

ἦτρον.

6.aph.27.

tur, ne in hydropicis incidendis profundius quàm oporteat ferrum intrudamus, quod ita haud aliter quàm in genibus perperàm incidendis multa subsequantur mala. Quomodo uero aqua inter cutem laborantes incidendi sint, docet Paulus in sexto, cap. quinquagesimo. Quo etiam in libro quo pacto tabi- C
Cap. 44. *di ac purulenti adurendi sunt indicat.*

APHORISMVS IX.

Si ea quae iuxta uentriculi sunt ostium perinde atque Xenarcho doluerint, tunc admodum calidum inspirare, & ulcus inter initia euacuationis loco calidis fouere oportet.

Exemplo Xenarchi cuiusdam, cui propter enatum in ore uentriculi, quod Graeci καρδίαν, *id est, cor nominabant, ut antea quoque diximus, uehemens dolor accidit, qua ratione ulceri oris uentriculi medendum sit ostendit. Neque enim temerè eius particulæ exulceratione negligere medicus debet, quod sit pars omnium quæ sunt in corpore maxime sensilis, atque adeò facile animi deliquium accersat, quemadmodum testatur Gal. lib. i. de sympt. causis, ubi sic scriptum reliquit:* ὑπόλοιπον δ' ἂν εἴη περὶ τῶν κατὰ τὸ στόμα τῆς κοιλίας, ὃ δὴ καὶ καρδίαν ὀνομάζουσι, συμπτωμάτων διελθεῖν. ἔστι μὲν γὰρ ἐκ τοῦ γένους καὶ αὐτὰ τῶν ἁπτικῶν, ἀλλ' οὐδὲν οὕτω μόριον, οὔτ' ἀκριβῆ τὴν αἴσθησιν, οὔτε τὰς ἀρχὰς ἑκατέρας ἑαυτῷ συνδιατίθησιν, ὡς τὸ στόμα τῆς γαστρός. ὀνομάζεται δὲ συνήθως οὐ τοῖς παλαιοῖς μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰατροῖς στόμαχος. αἱ γοῦν καλούμεναι στομαχικαὶ συγκοπαὶ, τούτου τοῦ μέρους εἰσὶ συμπτώματα. D *quod est: Reliquum est ut ea quæ uentris osculum, quod cor nominant, symptωmata infestant persequar: nam & ipsa ad tactionis genus pertinere uidentur. Verum nulla pars quæ adeò exacte sentiat, uel principium partium utrunque pro suarum affectionum modo perinde afficit, atque os uentriculi. Consueto autem nomine non ueteribus duntaxat philosophis, uerumetiam medicis stomachus uocatur. Igitur syncopes species quæ stomachicæ dicuntur, inter huius partis symptωmata numerantur. Proinde cum in ulcere stomachi ea potissimum quæ dolorem excitant fugienda sint, maxime necessarium erit ut calidum inspiremus. Nam cum* ἕλκεσι τὸ μὲν ψυχρὸν δακνῶδες, *hoc est,*
5. aph. 20. *frigidum ulceribus mordax sit, ut alibi scribit Hippoc. mordax certe maxime in ulcere oris uentriculi erit, quod exactissimo sensu esse præditum nemo non nouit. Ne itaque ob dolorem, quem frigidum in ulcere eius excitat, syncope subsequatur, aer calidus inspirandus erit. Cibi quoque ac potiones quæ intrò sumuntur, actu calidæ sint oportet. Cæterum quum uacuatio in ulcere stomachi non conueniat, timor enim ne uirtutem dissoluat, atque adeò animi deliquium efficiat, ad quod suapte natura ij quibus os uentris male affectum est prompti sunt, loco uacuationis extrinsecus medicamentis calefaciendi ui præditis, &*

A *dolorem mitigare potentibus, fouendus stomachus erit. In summa, cum ob uicinitatẽ huius partis & cor & iecur facile per consensum afficiantur, conandum omnibus modis, quo dolor quem ulcus excitat sedetur. Caluus suo more, hoc est, ineptissime, hanc atq; alias sententias uertit, id quod ex collatione quiuis deprehendet.*

APHORISMVS X.

Considerandum num uox talis sit natura haud irato, qualis iratis fit: furoris enim signum. Oculi quoque an natura terribiles fuerint, & quales sunt ijs qui irascuntur, iam uero non tales, & alia secundum rationem morborum contemplanda. Sic tabificam formã efficit, si quispiam natura aliquam ad hunc morbum imaginem præ se ferat. Adsunt & alia pari ratione.

Ad præsagiendi partem dictio hæc pertinet: furorem enim ex uoce, lethargum ex oculis, tabem ex natiua corporis specie, & alia eiusmodi prædicere docet. Consideranda itaq; in primis nobis uox erit: si enim natura nõ irato talis sit, qualis est ijs qui irascuntur, tum euidentissimũ futuri furoris indiciũ erit. Hinc est quod in prænotionibus sic scribat Hippocrates: ἐκ κοσμίου θρασεῖα ἀπόκρισις, κακόν. quod est: Responsum audax à modesta na-
B *tura homine, malum. Dein oculi quoq; contemplandi: si nanq; antea dum æger bene ualeret terribiles fuerunt, & tales quales sunt iratorũ, nunc uero planè contrarij existunt, tunc futuri lethargi ac ueterni signa sunt. Porrò non hæc tantum consideranda sunt, sed alia quoq; multa, iuxta morborum rationem. Verbi gratia, si quispiam in morbo aliquo tabificam præ se fert speciem, considerandum num ea ui morbi contracta, aut naturalis sit. Si enim natura hanc formam conciliauit corpori, nihil mali uerendum. Sin forma eiusmodi non sit natiua, sed ui morbi facta, extremam corporis dissolutionẽ indicabit. Deniq; cũ alia quoq; multa pari adsint ratione, curet diligenter admodum medicus ut ea quæ natura nobis adsunt, ab ijs quæ morbi ratione accidunt distinguat, & exacte discernat. Cuius sanè rei exemplum habes in præsagijs, ubi de faciei notis agit Hippocrates: nam ibidem esse considerandum monet, num facies* 1. præsag. 8.
ægri sit faciei sanorum, potissimum autem suæ ipsius similis. Ea enim optima censenda erit, quæ à sani facie parum aut nihil recedit: pessima contra, quæ maximo discrimine ab hac ipsa distat.

APHORISMVS XI.

Tusses in lassitudine accidentes ad partes læsas, articulos potissimũ, pertingũt. Sed & in febribus lassitudinẽ habentibus tusses siccæ fiunt, quę si in corpore relinquũtur, tum unà cũ febre in articulos decũbunt.

Nihil aliud hac in dictione Hippoc. docet, nisi quod tusses illæ quæ aliquos

laboribus utentes inuadunt, plerunq; in læsis & fatigatis à laboribus partibus, potissimũ autem in articulis, abscessus efficiant, quod nimirum dolor & imbecillitas in causa sint, cur humores tussim facientes ad partes læsas decumbant. Quibus accedit, quod tussis ex crassiore ac frigidiore materia, quæ excreari non queat, constet, adeoq; articulorum amplitudo illam facile recipiat. Vnde satis dilucidum fit, contingere in tussi iam dicta, quod in alijs quoq; morbis accidere solet, in quibus itidem in partibus ijs quæ uel ante uel post morbum laborauerunt, fiunt abscessus, quemadmodum alibi ijs testatur uerbis C

4.aph.31. *Hippoc.* ὁκόσοισι δὲ ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νούσων ἤν τι πονέσῃ, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται. ἀτὰρ ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσεῖν, ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος. *Quam sanè Hippocratis sententiam iam sæpius interpretati sumus, ideo ut latinam reddamus hic opus non habet. Manifestum quoq; ex ijs quæ diximus, Hippocratem in hac dictione non de qualibet*

Tussis sicca. *tussi, quæ in lassitudine accidit, sed de sicca, hoc est, ea in qua nihil expuitur,*

Part.2.aph.8. *duntaxat loqui. Hinc est quod suprà quoq; dixerit:* ἢν ἡ βὴξ ξηρὴ, μὴ θηριώδης, ἐς ἄρθρα στηρίζειν προσδέχεσθαι δεῖ. *quod est: Si tussis sicca, non tamẽ ferina fuerit, tum ut morbus in articulos decumbat expectare oportet. Cæterum lassitudinem esse in causa cur ad articulos humores morbum efficientes decumbant, febrium exemplo probat. Nam in ijs quoque si tusses siccæ* D *fuerint, et lassitudo aliqua ob labores incidat, materia in articulos decumbit:*

4.aph.31. *id quod & in aphorismis ijs uerbis docuit:* τοῖσι κοπιώδεσιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἐς ἄρθρα μάλιστα αἱ ἀποστάσιες γίνονται. *hoc est: Qui per febres lassantur, ijs in articulos potissimũ abscessus decumbũt. Quid multa? in omni lassitudine fit ut in articulos decũbant humores noxij. Et hinc est quod iiij. Epid. scribat:* κρίσις τοῖσι κοπιώδεσι ἐς ἄρθρα, ἢ ἐπὶ ἐς ὀφθαλμούς.

APHORISMVS XII.

Spiratio obscura & exigua in tabidis ac sterilibus, malum. Malæ quoq; sunt quæcunq; aliæ eius generis spirationes ab eadem occasione aut corporis constitutione accidentes.

Spiratio obscura. *Spirationem obscuram, seu ut græcè dicam,* πνεῦμα ἄσημον, *uocat eam quæ tam exigua est ut fermè sensum effugiat. Hanc malum protendere in tabidis nihil mirum, quod magnã motricis facultatis, quæ nec thoracẽ, nec pulmonem, immodica puris copia pressa, sustollere possit imbecillitatem, atq; adeò omnimodam caloris natiui extinctionẽ præ se ferat. Mala quoq; est si sterilibus, hoc est, uirginibus & uiduis, & in uniuersum ijs quæ non concipiunt, accidat. Viduis autem potissimum, Galeno lib. vi. cap. v. de affe. lo. teste, is affectus euenire solet, quæ antea probè purgabantur, ac pepererunt, atq; uirorum concubitu gauisæ sunt. Mala autem ideo, quod non raro obscurã illam spirationẽ*

spiratione mox mors ipsa sequatur. Quæ autem eius spirationis causæ sint, & qui fieri possit quũ spirationem à uita, & uitam à spiratione separari nõ liceat, ut uiuere possint quæ nihil omnino spirent, explicat Gal. loco iam citato. Porrò nõ tantũ in tabidis & sterilibus iam dictæ spirationes malæ sunt, uerumetiã in alijs, quibus ex eadem causa, aut corporis constitutione simili accidunt. Ex simili aũt causa uel corporis constitutione accidit, quando à nimia noxiorũ humorũ copia ac retẽtione, uel caloris natiui extinctione spirationis munus deperditur, ueluti in apoplexia ac alijs id genus morbis fieri uidemus.

APHORISMVS XIII.

Autumnus tabidis malus est. Malum & uer, tum potissimũ quando folia fici cornicis pedibus similia fuerint.

Prima huius dictionis pars iisdem uerbis repetitur in Aphorismis, ibidemq́ à Galeno satis superq́ enarratur, ideoq́ fit ut nostra explicatione nihil opus habeat. Ad alteram itaq́ partem nos uertamus, in qua uernũ tempus tabidis malum esse docet. Mirũ uero alicui uideri potest, quod hoc in loco uer malum esse dicat tabidis, cum tamen alibi scribat illud ipsum esse saluberrimum, minimeq́ exitiosum. Sed animaduertendũ Hippocratẽ nõ simpliciter uer dicere saluberrimum, quod morbis planè uacet: nam qui aliàs peculiares uerno tempore euenientes percensere posset morbos? sed aliorũ temporũ collatione, quibus minus morbis obnoxiũ est: uel ideo quod morbi qui hoc tempore accidunt, minus ijs qui in alijs temporibus euenire solent exitiosi sint. Proinde si qui morbi hoc tempore inuadunt, tum hoc ipsum corpori quod uitiosis humoribus refertum est, potius imputandũ erit, quàm tempori. Si enim aliquod corpus bonos humores continens uernum tempus excipiat, hoc seruat saluberrimũ, nihil ex propria natura nouans. Non sic reliqua tempora, æstas scilicet, autumnus, & hyems: hæc enim etsi purũ corpus & omni uacans reprehensione suscipiant, tamen æstas flauam quidem bilem, autumnus uero atram, & hyems pituitam generat, quemodmodũ in lib. de natura humana fusius docet Hippoc. Quod ad præsens attinet, non simpliciter uer malum esse tabidis ait, sed eam tantũmodo partem, in qua folia fici cornicis pedibus similia fuerint, id quod ueris initio fit. Nemo autẽ est qui nesciat eam ueris partem autumno non dissimilem esse, quod nimirum in ea matutino tempore frigus, à meridie uero ac uesperi frigus sit, haud aliter ꝙ in autumno. Vsus est autem aptissima ac cõuenientissima ueris περιφράσει, à folijs ficus forma desumpta, imitatus in hoc Hesiodum antiquissimum poetam, & Hippocrate priorem, qui in β. ἔργων καὶ ἡμερῶν hunc in modũ uernũ describit tempus:

ἄλλος δὲ εἰαρινὸς πέλεται πλόος ἀνθρώποισιν
ἦμος δὴ τὸ πρῶτον ὅσον τ' ἐπιβᾶσα κορώνη

3.aph.10.
3.aph.9.
Quando uer saluberrimum.
3.aph.20.
Quæ ueris pars tabidis mala.
Veris περίφρασις.

ἴχνος ἐποίησεν τόσσον πέταλ᾽ ἀνδρὶ φανείη
ἐν κράδῃ ἀκροτάτῃ, τότε δ᾽ ἄμβατός ἐστι θάλασσα.
Exercentq́; etiam studium nauale sub ipso
Vere nouo, cum se tam latas ficus ab alto
Induit in frondes, quantum uestigia cornix
Pandit humo depressa, silet tunc nabilis unda.

APHORISMVS XIIII.

In Perintho uerno tempore plurimi tabidi fuerunt. Cõcausa hyberna tussis populariter uagans erat. Nõnullis uero morbi quotquot diuturni fuerũt: nam illis de quibus dubiũ erat, tabem cõfirmabant. Quibusdam qui morbis diuturnis tenebantur, tabes nõ eueniebat, quemadmodum ijs qui renum dolore laborabant. Verum hoc & alijs quibusdam accidit, inter quos homo ille fuit ad quem me Cyniscus duxit.

Quod ueris tempore, maxime inter eius initia, tabes euenire possit, id exemplo quodam ostendit. In Perintho siquidẽ oppido in uere plures facti sunt tabidi: at nõ temporis ratione, sed potius ob tussim quæ antecedebat. Hyemis enim tempore multos in Perintho populariter uagans corripuit tussis. Fuerunt tamen nõnulli quibus diuturni morbi tabis cõcausæ fuerunt: quicunq; enim in Perintho diuturnis morbis affecti erant, hi citius q̃ reliqui in tabem deuenerunt. Et si qui erant de quibus adhuc dubitabatur num tabidi futuri essent, his certe tabem planè confirmabant, effeceruntq́; ut nullum prorsus de tabe iam dubiũ esset. Non est tamen quod omnes qui diuturnis morbis uexati sint tabem inciderint, quãdo plures ex ijs fuerint qui tabidi facti nõ sint, quemadmodum fuerunt ij qui renum dolore excruciabantur. Accidit uero hoc alijs quibusdam, inter quos etiam homo ille erat ad quem Cyniscus Hippocratem deduxit. Quid multa? Hippocrates hoc exemplo nihil aliud innuere uoluit, D
3.aph.22. *nisi quod et si tabes ut plurimũ autumno accidat, ueluti ipse alibi testatus est, attamen solet interdum etiam uerno fieri tempore, idq́; potissimum ubi tussis quæ hyeme cœpit, aut alius diuturnus morbus concausa fuerit.*

APHORISMVS XV.

Dolorum lateris, pectoris, & aliarum partium tempora an multum differant perdiscendum, quando nimirum melius habuerint, & rursus quando peius, nihil in hoc aberrantes.

Quod hic de tempore doloris pectoris, laterum, & aliarum partium faciendum nobis esse monet, idem simpliciter non adhibita temporis mentione faciendum in doloribus prædictis, ijs uerbis in aphorismis docuit: τὰς ὀδύνας ἐν πλευρῇσι, καὶ ἐν στήθεσι, καὶ ἐν τοῖσιν ἄλλοισιν, εἰ μέγα διαφέρουσι καταμαθητέον. *quod est: Dolores qui fiunt in lateribus & pectore, atq; alijs partibus, si multum differant animaduertendũ. Magnitudines itaq; &*

species

A species dolorum prædictorum diligenter considerandæ erunt medico, quemadmodum in eius sententiæ enarratione docet Galenus. Quod ad institutum nostrum attinet, hortatur Hippocrates ut tempora iam nominatorũ dolorum expendamus, id quod Alexandrinus ad anni tempora refert: perdiscendũq; nobis esse mõnet, an dolores iuxta anni tempora differant, ita nempe, an uidelicet dolor æstate factus mitior sit eo qui hyeme fit. Atqui hæc interpretatio à mente Hipp. esse alienissima uidetur, ideoq; ad morbi tempora potius quæ hic traduntur referenda erũt, ut nimirũ accurata diligentia discamus & animaduertamus, quo tempore morbi dolor ægrum magis excruciat, & quo minus: nam sic non tantum morbi tempora exquisite dijudicare, uerumetiã salutẽ & interitũ ægri prædicere nobis licebit. Dolore nanq; indies increscentẽ, prope uigorem morbum esse nõ dubium est. Quod si simul pessima indicia ac symptωmata adfuerint, ægrum mori euidentissimum est. Si uero decrescet indies dolor, aliæq; notæ bonæ simul aderint, morbi iam esse declinationem, ac ægrotantis salutem subsequi certũ est. Sunt itaq; hæc tempora diligenter admodum à medico perdiscenda, quemadmodũ in prognosticis Hippocrates, & libro primo de iudicijs fusissime Galenus docuit.

APHORISMVS XVI.

B In longis intestinorum difficultatibus inediæ ex fastidio malæ, presertim si simul febricitent.

Repetitur hæc dictio ab Hippocrate in aphorismis, & ibidem à Galeno enarratur, ideoq; nostra explicatione haud indiget. 6.aph.3.

APHORISMVS XVII

Circumglabra ulcera maligna sunt.

Scripta & hæc perinde atq; præcedens in aphorismis est sententia, & à Galeno quoq; exposita, quo nomine fit ut prolixiori interpretatione nõ egeat. Vnum hoc admonuisse sat sit, Caluum hoc loci perperàm περιμάδαρα humida conuertisse, cum μάδαρος Græcis nihil aliud sit quàm caluus aut glaber: ita passim in notissimis hallucinatur homo ille. μάδαρος.

APHORISMVS XVIII.

Lumbis dolentibus si recursus doloris ad latera fiat, & tuberculum quod seps appellatur oriatur, malum.

Recursum doloris à loco minus nobili ad magis nobilẽ, malum esse, exemplo lumborum hac in dictione monstrat Hippoc. id quod etiam alibi facit, ubi 2.prog.70.
hunc in modum scribit: αἱ δὲ ξὺν πυρετῷ γινόμεναι ὀδύναι περὶ τὴν ὀσφύν τε καὶ τὰ κάτω χωρία, ἢν τῶν φρενῶν ἅπτωνται τὰ κάτω ἐκλείπουσαι, ὀλέθριαι κάρτα. *quod est: Dolores qui cum febre circa lumbos & inferiores partes fiunt, si septum transuersum attigerint inferioribus relictis, admodum perniciosi sunt. Nam si dolor in thoracẽ ac latera recurrat, è duobus al-*

terum fiat necesse est, aut derepēte ut aboleatur æger, aut si optime secum agatur, ut prorsus fiat purulentus. Hinc est quod Hippocrates mox post iam citata uerba scribat: εἰ δὲ ἀναΐσσοντος τοῦ νοσήματος ὡς πρὸς τὰς φρένας, καὶ τ' ἄλλα σημεῖα μὴ πονηρὰ ἐπιγίνηται, ἔμπυον ἔσεσθαι πολλαὶ ἐλπίδες τούτοις. *hoc est: Si uero ad septū transuersum morbus ascenderit, aliaq́ signa mala nō extiterint, talem fore purulentum admodum expectabis. Hoc quod & hoc loco bis insinuat uerbis: Et tuberculū quod seps nominatur oriatur, malum. Quasi diceret, si dolor à lumbis recurrat ad septum transuersum, tum tuberculum quod purulentos efficiet subsequetur. Dictum est autem* σὴψ. *eiusmodi tuberculum Græcis* σὴψ, *hoc est, putrescens, à uerbo* σήπειν, σηπτικά. *quod Latinis est putrescere, corrumpere, & exedere. Hinc* σηπτικὰ *medicamenta, quæ exedendi facultatem obtinent iisdem dicta sunt. Vel à serpen-* Seps serpens. *te quæ Seps nominatur, cuius uel leui ictu caro contacta tota putrescit. Hanc Lucanus libro nono elegantissimis uersibus sic describit:*

Ossaq́ dissoluens cum corpore tabificus Seps,
Parua modo serpens, sed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet: nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentia ora retexit.
Iamq́ sinu lapso, nudum est sine corpore uulnus,
Membra natant, sanie suræ fluxere, sine ullo
Tegmine poples erat, femorum quoq́ musculus omnis
Linquitur, & nigra distillant inguina tabe.

Malum itaq́ esse tuberculum iam dictum, quod nimirum tabificum sit, exedensq́ & purulentum, nemo est qui nesciat.

APHORISMVS XIX.

Vitia renum post annos quinquaginta sanata esse non uidi.

Quod hoc in loco de renum tantum uitijs, hoc in aphorismis de ijs quoq́ qui 6.aph.6. *in uesica fiunt doloribus ijs uerbis decernit:* τὰ νεφριτικὰ καὶ ὁκόσα κατὰ τὴν κύστιν ἀλγήματα ἐργωδέως ὑγιάζεται τοῖς πρεσβύτῃσιν. *id est: Renum* Renum & uesicæ uitia cur sanari possunt. *& uesicæ dolores senioribus difficulter sanantur. Ratio uero nulla alia est, nisi quod illorum actio indesinens existat. Cum igitur quiete in eorundē curandis morbis, siue ulcus, siue inflammatio, siue id genus aliud fuerit, opus sit, fieri non potest ut curentur. Cui & id accedit, quod in ijs acris contineatur superfluitas, quæ illorum uitia nunquam non irritare, atq́ adeò peiora reddere cunctatur. Et quid mirum, cum in senibus uirtus imbecillis sit, quæ morbos concoquere non ualeat, si renum uitia in ijsdem perpetua sint, cum aliàs ferè in uniuersum omnes morbis diuturnis commoriantur, ueluti alibi testatus est* 2.aph.39 *etiam Hippocrates, ita scribens:* οἱ πρεσβῦται τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νοσέουσιν

B *σέουσιν ἥσσονς. ὁκόσα δ' ἂν αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γίνεται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκουσι. quod est: Seniores iuuenibus plerunq; minus ægrotant. Qui uero illis longi morbi accidunt, maxima ex parte eis commoriuntur.*

APHORISMVS XX.

Contemplandum erit quæ in somno sint exacerbata, & quibus extrema frigent, atq; mens perturbatur, & quæcunq; id genus alia quæ in somno accidunt. Nec minus considerandũ quibus cõtraria eueniunt.

Accurata diligentia ea quæ in somno accidunt ægro ut animaduertat medicus, hac in dictione monet Hippocrates. Primũ autem omniũ consideret medicus ea quæ in somno exacerbantur: nã quæcunq; talia sunt, exitiũ minantur. Deinceps contempletur quibus in somno extremæ corporis partes frigeant, & quibus à somno mens perturbetur, & id genus mala alia quæ somnum ægrorum subsequi solent. Singula enim ob humorũ, quos calor innatus imbecillus cõcoquere per somnos nequit, malitiã eueniunt. Cum itaq; his succumbat, fit ut ab iisdem uiscera grauentur, atq; adeò omnia tandem per somnũ magis exacerbentur, & extrema refrigerentur, mensq; perturbetur, & alia eius generis mala eueniant. Vt uero singula quæ iam dicta sunt ubi à somno acciderint mala esse constat, ita contrà bona erunt quæcunq; prædictis contraria
B *sunt. Bonum igitur si omnia à somno mitiora ac pacata magis apparent, & extrema calida fuerint, deliriũq; ac mentis perturbatio sedatur: caloris enim innati robur prauos in corpore humores per somnũ concoquentis portendunt. Quod sanè breuissimis iis uerbis alibi Hippocrates ita complexus est: ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέῃ, θανάσιμον, ἢν δὲ ὕπνος ὠφελέῃ, οὐ θανάσιμον. hoc est: In quocunq; morbo somnus laborem affert, mortale est. At si iuuat, mortale non est. Et mox ibidem: ὅκου παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν. id est: Vbi somnus delirium sedat, bonum.* 2.aph.1. 2.aph.2.

APHORISMVS XXI.

Quibuscunq; intra statum partus tempus nihil mali accidit, iis singulis ea quæ nascuntur uitalia erunt.

Docet hoc in loco quibus mulieribus uitalis sit futurus fœtus, iis nimirũ quibus intra statum tempus partus, hoc est, quod statas & constitutas horas habet, nulla læsio accidit. E regione si nõnullas intra hoc tempus partus lædi contingit, nihil mirum si abortiant, aut fœtum non diu perduraturũ pariant. Quæ autem stata partus sint tempora, paulò post dicturi sumus. In præsentiarum satis erit dixisse, qua ratione intra tempus partus lædi contingat grauidas. Læduntur autem in primis ab aeris mutatione, quemadmodũ testatur etiam in aphorismis iis uerbis Hippocrates: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γίνεται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες ἧσιν οἱ τόκοι

Tempus partus statum.

Grauidæ uariis lædũtur morbis, atque adeò abortiunt.

3.aph.12.

πρὸς τὸ ἦρ ἐκ πάσης προφάσιος ἐκτιτρώσκουσιν. quod est: *Si hyems* C
austrina & pluuia fuerit, uer autem siccum & aquiloniũ, mulieres quarum partus iuxta uer instat, ex quacunq; occasione abortiunt. Dein abortiunt ac læduntur ob nimium quod illis accidit alui profluuium, id quod in aphorismis
5.aph.34. quoq; testatus est Hippocrates, sic scribens: γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ἡ κοιλίη ῥυῇ, πολλάκις κίνδυνος ἐκτρῶσαι. hoc est: *Mulieri prægnanti si aluus nimium profluat, periculum est ne abortiat.* Abortiunt quoq; ubi fe-
5.aph.55. bribus capiuntur: hinc alibi dixit, ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ὑπὸ πυρετῶν λαμβάνονται καὶ ἰσχυρῶς ἰσχναίνονται ἄτερ προφάσιος φανερῆς, τίκτουσι χαλεπῶς καὶ ἐπικινδύνως, ἢ ἐκτιτρώσκουσαι κινδυνεύουσιν. quod est: *Quæcunq; in utero gerentes à febribus capiuntur, ualdeq; extenuantur sine causa manifesta, hæ difficulter pariunt & cum periculo, aut abortum facientes periclitãtur.* Potest etiam interdũ uehemens saltatio abortus esse causa. Sic Hippocrates accidisse musoergo seu cantrici in libro de natura pueri scribit, quæ septies cum in terram saliret, genituram emisit. Præter autem iam dictas causas abortus sunt adhuc aliæ multæ, quas in uniuersum omnes Hippocrates lib. i. de mulierum morbis breuiter sic scribens complexus est: πολλοὶ καὶ ἄλλοι εἰσὶ κίνδυνοι ἐν οἷσι τὰ ἔμβρυα φθείρονται. καὶ γὰρ ἢν ἡ γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα νοσήσῃ, καὶ ἀσθενήσῃ, καὶ ἄχθος βιήσηται, ἢ πληγῇ, ἢ πηδή- D
σῃ, ἢ ἀσιτήσῃ, ἢ λειποθυμίη ἔχηται, ἢ πλέονα ἢ ὀλίγην τροφὴν λαμβάνῃ, ἢ δειδίσσηται, καὶ ἐπτύρηται, ἢ κεκράγῃ, ἢ ἀκρατήσῃ. καὶ γὰρ καὶ τροφὴ αἰτίη φθορῆς, καὶ πόμα πουλύ. καὶ αὗται δὲ αἱ μῆτραι ἔχουσι φύσιας ἧσιν ἐξαμβλέεται, οὖσαι πνευματώδεες, πυκναί, μεγάλαι, μικραί, καὶ ἄλλα ὅσα ἔοικεν. id est: *Pleraq; etiam alia sunt pericula ob quæ fœtus perditur, ueluti si utero gerens morbo aliquo corripiatur, & ualida non fuerit, aut onus uiolenter attollat, aut percutiatur, aut saliat, aut inedia utatur, aut animi deliquio teneatur, aut multum aut parum alimenti assumat, aut terreatur, aut conturbetur, aut clamet, aut incontinenter uiuat: nam & alimentum, potioq; multa abortus causa sunt. Vterus quoq; ipse natura qua fœtus perditur præditus est: ut si flatuosus, densus, magnus, et paruus fuerit. Alia quoque quæcunque ijs similia sunt, abortus causa esse solent.* Quibuscunq; igitur mulieribus nihil illorum quæ iam cõmemorata sunt periculorũ accidit, hæ singulæ uitales fœtus iuxta statum partus tempus procreant. Statum uero tempus pariendi septimus est mensis, quem qui attigerint fœtus uitales sunt. Qui autem maturius quàm septimo mense prodeunt, nullo pacto uitales sunt. Cuius rei testis est Aristoteles, qui lib. vij. de hist. animal. cap. iiij. in hunc modum scribit: ὅσα μὲν γίνεται πρότερα τῶν ἑπτὰ μηνῶν οὐδὲν οὐδαμῆ δύναται ζῆν. τὰ δ' ἑπτάμηνα γόνιμα γίνεται πρῶτον. quod est: Qui-

Statum tempus pariendi mensis septimus.

cunq;

A cunque fœtus citius quàm septimo mense nascuntur, horum nullus omnino uitalis est. Qui autem septimo mense prodeunt, hi primũ uitales sunt. Septimo quoque mense uitalem posse produci fœtum, in libro in quẽ de septimestri partu scriptum reliquit testatur Hippocrates. Cuius siquidem autoritatẽ secutus Paulus Iurisconsultus, in lege, Septimo mense, Digest. de statu hominũ, ita censuit: Septimo mense nasci perfectum partum iam receptum est, propter autoritatẽ doctissimi uiri Hippocratis: & ideò credendũ est eum qui ex iustis nuptijs septimo mense natus est, iustum esse filium. Vitalem etiam esse septimestrem partum, in libro de placitis seu historia philosophorũ, qui liber falsò ad Galenum autorem refertur, ijs uerbis Plutarchus docet: Ἀριστοτέλης καὶ Ἱπποκράτης οἴεται ἐὰν πληρωθῇ ἡ μήτρα ἐν τοῖς ἑπτὰ μησὶ τοῦτο προκύπτει, καὶ τὸ γόνιμον γίνεται. id est: Aristoteles & Hippocrates putant, si uterus mensibus expleatur septem, tum erumpere infantes, & uitales nasci. Atqui de hoc mense & alijs statis partus temporibus posthac multa. Iam enarratam sententiã repetuit Hippoc. in ij. Epid. lib. ubi ita scripsit: ἔστιν οὐδὲν ἔσω τοῦ τεταγμένου χρόνου ἑκάστοισι τὰ τικτόμενα ἀπόγονα γίνεται. Vbi notandũ ἀπόγονα hoc loco nihil aliud significare, quemadmodũ Galenus in libello de antiquarũ dictionum Hippoc. expositione testatur, nisi

B γόνιμα, quæ dictio Latinis uitalia ualet. Errauit igitur mirũ in modũ Caluus, qui planè cõtrariã illi significationẽ tribuẽs, nõ uitalia interpretatus est.

Lex, Septimo mense.

Liber de historia philosophorũ nõ est Galeni.

Aph. 27. infra.

Sectio 3.

ἀπόγονα.

APHORISMVS XXII.

Considerandũ quibus mẽsibus eueniant ea quę in grauidis apparent.

Non temerè monet hoc loco Hippocrates, quod medicus diligenter admodum animaduertat ea quæ in grauidis apparent, quo mense cõceptionis fiant. Sic quando menstrua in grauidis apparent, considerandum unicè erit medico quo idipsum accidat mense. Si enim semel aut bis, hoc est, primo & secundo à conceptione mensibus duntaxat apparuerint, nihil mali portendent: sin deinceps per mensium circuitus semper apparuerint, malum mõstrabunt, nimirum fœtum nõ esse sanum. Et hoc est quod alibi dixit: ἢν γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ αἱ καθάρσιες πορεύονται, ἀδύνατον τὸ ἔμβρυον ὑγιαίνειν. id est: Si mulieri grauidæ menstræ purgationes erumpunt, fieri nõ potest ut fœtus bene ualeat. Hippocrati subscribit Aristoteles lib. vij. de hist. animal. cap. ij. in eum scribens modum: γίνεται δὲ ἐνίαις καὶ κυούσαις διὰ τέλους τὰ γυναικεῖα. συμβαίνει μέν τοι αὐταῖς φαῦλα τίκτειν, καὶ ἢ μὴ σώζεσθαι εἰς αὔξησιν, ἢ ἀσθενῆ τὰ ἔκγονα γίγνεσθαι. quod est: Sunt quibus prægnantibus usque in postremum gerendi tempus eueniant: quibus equidem accidit ut praua pariant, et proles aut minus usque ad incrementũ superstes sit, aut infirma procreetur. Pari ratione considerandũ erit si prauus appetitus, quem κίσσαν Græ-

5. aph. 60.

ci uocant, prægnantibus accidit, quo is ipse mense inuadat. Si enim tribus primis mensibus oritur, nihil mali significat. Quod si uero sequentibus inuadat, magnam prauorum humorum in corpore copiam, quam nec fœtus iam grandior factus absumere, nec uomitiones crebræ expurgare possint, adesse monstrabit. Testis est Galenus, qui libro i. de sympt. causis ita scriptum reliquit: C

εἴωθε δὲ τοῦτο γίγνεσθαι μάλιστα ταῖς κακοχύμοις γυναιξὶν ἐπειδὰν κυή-
κίττα. σωσι, καὶ καλεῖται κίττα τὸ πάθος. ὀρέγονται δὲ ἐν αὐτῷ μάλιστα μὲν ὀξέων τε καὶ στρυφνῶν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ δριμέων, ἐνίοτε δὲ ἤτοι κιμωλίας γῆς, ἢ ὀστράκων, ἢ σβεσθμένων ἀνθράκων, ἢ τινῶν οὕτως ἀτόπων βρωμάτων, καὶ τοῦτο πάσχουσιν αἱ πλείους αὐτῶν ἄχρι τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου μηνός. ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ παύονται, τὸ μέν τοι τοῖς ἐμέτοις ἐκκενωθείσης τῆς κακοχυμίας, τὸ δέ τοι καὶ πεφθείσης ἐν τῷ χρόνῳ, βραχέα σιτουμένης τῆς ἀνθρώπου διὰ τὴν ἀποσιτίαν, τὸ δέ τοι καὶ τοῦ πλήθους ἐκκενουμένου. κατὰ μὲν τοὺς πρώτους δύο μῆνας ὀλίγον ἐπισπᾶται τοῦ αἵματος εἰς ἑαυτὸ τὸ ἔμβρυον, ὡς ἂν ἔτι μικρότατον ὑπάρχον, ὅταν μηδ' ἔμβρυον ἤδη πω καλεῖται κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἔτι κύημα. μεῖζον δὲ γιγνόμενον αὐτότε πλείονι χρῆται τροφῇ, καὶ οὐ μόνον ὅτι περ ἂν ᾖ χρηστότατον ἐν ταῖς φλεψὶ τοῦτ' ἐπισπᾶται, καθάπερ ἔμπροσθεν, ἀλλὰ τῷ δεῖσθαι πλείονος, συνεπισύρεταί τι καὶ τοῦ μοχθηροῦ. καὶ οὕτως τὸ σύμπαν σῶμα τότε πληθωρικὸν ἔτ' εἶναι παύεται, καὶ ἧττον γίνεται κακόχυμον. D

hoc est: *Consueuit huiusmodi affectus mulieres uitiosis humoribus refertas potissi-*
Pica. *mum infestare, idque cum uterum gestant, uocaturque pica. Appetunt autem maxime per hunc ipsum acida & acerba, nonnunquam etiam acerba: interdum uel cimoliam terram, uel testas, uel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Et complures earum hoc uitio laborant usque ad secundũ & tertium mẽsem, in quarto uero quiescunt, partim quod uomitione uitiosi humores expurgantur, partim quod in hoc tempore concoquuntur, utpote exiguum cibi ob fastidium tum sumente muliere, partim etiam quod multitudo sit uacuata. Quippe primis duobus mensibus fœtus paucũ ad se sanguinẽ trabit, eo quod minimus adhuc sit, quando ne fœtus quidem hoc tempore nominari debeat, sed potius conceptus. Maior autem iam factus tum plurimo indiget alimento, ideoque non solum quod optimum est è uenis ut antea allicit, uerumetiam quia maiorem alimenti copiã requirit, aliquid uitiosi simul attrahit: ita fit ut uniuersum corpus plenum esse desinat, & minus uitiosis humoribus uexetur. Hactenus Galenus. Porrò sunt præter iam dicta, alia multa quæ in grauidis apparent, ex quibus fœtus aut robur aut imbecillitatẽ medicus prædicere potest, quorũ in quinta aphorismorũ particula Hippocrates mentionẽ facit.*

Aphorismus

APHORISMVS XXIII.

Labores partus per circuitus fiunt, quia fœtus qui in septuagesimo mouetur, terna multiplicatione perficitur.

Mira admodum ac concinna breuitate hac in dictione partũ seu fœtus perfectionem ex die qua primũ in utero mouetur, dignoscere docet Hippocrates. Vt uero rectius hanc ipsam assequamur, animaduertendum quod hoc loco per labores, quos simpliciter πόνους nominat, non aliud nisi dolores partus, atq; adeò tempus in quo fœtus ex utero prodit, intelligat Hippocrates, quod sanè certis ac statis quibusdam dierũ ad tempus quo primũ in utero conceptus mouetur, circuitibus ac uicibus accidere inquit. Nã si fœtus in die septuagesimo mouetur, tum certũ est illum triplicato horũ dierum numero perfici. Id quod etiã testatur Macrobius lib. i. Saturnal. cap. vi. in hunc modũ scribens: Discretio partus futuri, sicut Hippoc. refert, sic in utero dignoscitur: aut enim septuagesimo aut nonagesimo die conceptus mouetur. Dies ergo motus, quicunq; fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut septimũ, aut nonũ explicat mensem. Proinde si quis exacte partus in utero discretionis tẽpus scire desiderat, is dies formationis fœtus omniũ primũ expendat: ij enim duplicati, motus diẽ ostendẽt, qui rursus ter multiplicati, perfectionis diem ac mensem indicabũt. Labores.

B *Verbi gratia, si corpus infantis trigintaquinq; diebus formatur, die septuagesimo illius motus fit, quia dies xxxv. bis multiplicati, sunt lxx. perficitur uero die decimo & ducentesimo, quod lxx. dies ter multiplicati efficiunt ccx. Fit itaq; partus mense septimo, quando ter lxx. dies, menses producant septẽ. Et hoc est quod Hippoc. in lib. de alimento ijs uerbis insinuare uoluit: εἰς τύπωσιν λε̄. ἠέλιοι, εἰς κίνησιν ο̄. εἰς τελειότητα σῑ. hoc est: Quinq; & triginta dies fœtus formationẽ complent, septuaginta motũ, decẽ uero & ducenti perfectionẽ. Pari modo si quadragesimo die infantis formatur corpus, octogesimo die fit motus, quod dies xl. bis multiplicati, lxxx. cõstituant: octauo autẽ mẽse perficitur partus, quod lxxx. dies ter multiplicati octo efficiãt menses. Ita si quadragesimoquinto die formatur fœtus, die nonagesimo mouetur: bis enim xlv. faciunt xc. nono autem mense partus absoluitur, tot enim menses xc. dies ter multiplicati cõstituunt. Si uero quinquagesimo die formatur, centesimo fit motus, bis enim quinquaginta efficiunt centum: decimo autem mense partus sequitur, tot enim menses centum dies ter multiplicati conficiunt. Ex quibus omnibus satis constat mensem iuxta hanc Hippocratis supputationẽ absolute dictum, triginta tantum dierum esse spatium, in qua sanè significatione Græci frequenter usi sunt, apud quos menses à luna dicti sunt: nihil enim ijs μὴν aliud quàm mensis, & μήνη luna est. Absoluta itaq; loquendi ratione mensis triginta dierum spatium existit: tot enim diebus cum tardissime à coitu solis*

luna remoratur, ad suas uices redit, cursumq́; perficit. Quod uero xxx. *tantum dies pro mense supputauerit in partus discretione Hippocrates, euidentissime indicat locus ille qui habetur lib. ij. Epid. sect. iij. ubi sic scriptum reliquit:* ἢ ἀπὸ τῶν γυναικείων ἀριθμητέοι οἱ ἐννέα μῆνες, ἢ ἀπὸ τῆς ξυλλήψιος, καὶ ἐς ἑβδομήκοντα καὶ διηκοσίησιν οἱ ἑλληνικοὶ μῆνες γίνονται. *quod est: Aut à menstruis, aut à conceptione nouem sunt numerandi menses, qui* C *certe septuaginta & ducentos cōstituunt dies. Si itaq; ducenti & septuaginta dies nouē conficiunt menses, manifestissimū erit quemlibet mensem dies obtinere triginta.* xxx. *enim nouies multiplicati, dies conficiunt* cclxx. *Mensem quoq; hoc in loco triginta dierum esse spacium euincit locus Macrobij, qui habetur lib. i. Saturnal. cap. vi. ubi inter cætera sic scribit: Coeant numeri, mas ille qui memoratur, & fœmina, octo scilicet & uiginti septem, pariunt ex se quinq; & triginta. Hæc sexies multiplicata, creant decem & ducentos, qui numerus dierū mensem septimū claudit. Quod si igitur* ccx. *dies menses efficiunt septem, manifestum est triginta dies supputari pro mense, quod septies triginta conficiant* ccx. *Imperator quoq; Iustinianus C. de iure deliberandi, & adeunda & acquiren. hæred. lege ult. §. Cum igitur. pro trium mensium spatio dies nonaginta supputat. Cæterum monendos hoc loco quoq; lectores esse putaui, quod nos septuagesimo interpretati sumus ubi Hippocrates* ἑπτὰ D *habet: idq; non absq; ratione, nam ita magis perspicua uidebatur esse sententia, cum satis constet* ἑπτὰ *Hippocratē pro* ἑβδομήκοντα *dixisse, id quod in suis cōmentarijs Alexandrinus etiam testatur. Quod autem septenario numero usus est Hippocrates, id non absq; consilio fecisse uidetur: ad huius enim quæ decies fit numeri multiplicationē respexit, cum nemo est qui nesciat, septem si decies multiplicentur, cōficere septuaginta. Septenarius itaq; numerus hoc pacto multiplicatus, motus tempus indicat: quem si rursus ter multiplicaueris, ad partus perfectionē pertinges. Vera esse quæ diximus satis docent ea quæ scribuntur lib. ij. Epid. sect. iij. ubi iam enarrata sententia ijs repetitur uerbis:* οἱ πόνοι ἐν περιόδοισιν, ὅτι ἐν ἑβδομήκοντα κινέεται, ἐν τριπλασίοισι τελειοῦται. *Hic enim manifestò apparet Hippocratē non simpliciter* ἑπτὰ *pro septem, sed potius ad huius quæ decies fit multiplicationem* Caluus. *respexisse, atq; pro septuagesimo usum fuisse. Caluus hanc ut alias præcedentes ac sequentes dictiones mirifice sua interpretatione obscurauit.*

APHORISMVS XXIIII.

Quoniã post mensium purgationē iam dextra, iam uero sinistra uteri pars aperta est, ideo interdū mas, interdum uero fœmina nascitur.

Duo in hac dictione innuit Hippocrates. Primum est, quod mulieres à purgatione quæ fit per menses, citius ꝗ alio tempore concipiant. Alterum, quæ

A *quæ ſit cauſa ut interdum mas, interdum etiam fœmina naſcatur. Quod ad primum attinet, mulieres nimirum potiſsimum poſt menſium purgationem concipere, euidentiſsimũ eſt, & eius rei nulla alia cauſa exiſtit, niſi ea quam in præſentia etiã refert Hippocrates, quod uidelicet tum uterus adhuc hiat, & ſemen ad ſe maiori conatu trahat. Hinc eſt quod Hippoc. in libro de natura fœtus hunc in modum ſcribat:* ἢν μὲν ἀποκενώσῃ τοῦ αἵματος ἡ γυνὴ, λαμβάνει ἐν γαστρί. ἢν δὲ πλήρης ἔῃ, οὔ. κενεῶν γὰρ τῶν μητρέων καὶ τῶν φλεβῶν γινομένων τοῦ αἵματος, λαμβάνουσι πρὸς σφᾶς αἱ γυναῖκες παῖδας. μετὰ γὰρ τῶν καταμηνίων τὴν κάθαρσιν αἱ γυναῖκες λαμβάνουσιν ἐν γαστρί. *quod eſt: Si mulier ſanguine menſtruo uacua eſt, concipit: ſin plena, minime. Nam cum uterus atq; uenæ ſanguine uacuæ fuerint, mulieres fœtus concipiunt. Poſt enim menſium purgationem mulieres concipiunt. Et in lib. i. de morbis mulierum, ubi inter cætera ſic ait:* ἐπὴν ἀποκαθαρθῶσιν αἱ γυναῖκες μάλιστα ἐν γαστρὶ λαμβάνουσιν ἱμερωθεῖσαι, καὶ ὁ γόνος σφίσιν ἔρρωνται ἢν μισγέωσιν ὅτε χρή. καὶ ὁ τοῦ ἀνδρὸς ῥηϊδίως μίσγεται, καὶ ἢν ἐπικρατήσῃ τῷδε ἀδελφίζεται, τότε γὰρ μάλιστα τὸ στόμα τῶν μητρέων κέχηνε, καὶ τετανός ἐστι μετὰ τὰς καθάρσιας, καὶ αἱ φλέβες πλεῖαι αἵματος ἐοῦσαι, οὐχ ὁμοίως σπῶσι τὴν γονήν. *hoc eſt: Poſtquam*
B *mulieres purgantur, tum potiſsimũ concipiunt, iam ſcilicet ad deſiderium deductæ, & ſemen ipſis ualidũ eſt ſi cum oportet coeant. Viri quoq; ſemen facile miſcetur, & ſi ſuperauerit, huic fraternè conciliatur: tum enim uteri os maxime patet, & extenſum eſt à purgationibus: uenæ deniq; ſanguine plenæ haud ſimiliter ſemen attrahunt. Hippocratis ſententiam confirmant quæ ſcribit Ariſtoteles lib. vij. cap. ij. de natura animal. in hunc modũ:* φύσει μὲν οὖν ἡ σύλληψις γίνεται μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν ταῖς γυναιξί. *hoc eſt: Conceptus mulieribus poſtquam à menſtruis liberatæ ſunt, ſua natura contingit. Et paulò poſt:* καὶ γινομένων ἔτι ἔνιαι συλλαμβάνουσιν, ὕστερον δὲ οὐ συλλαμβάνουσιν ὅσαις εὐθὺς μετὰ τὴν κάθαρσιν αἱ ὑστέραι συμμύουσι. *id eſt: Nonnullæ etiam dum profluunt menſes concipiunt, poſtea uero concipere nequeunt quibus ſtatim à purgatione uterus clauditur. Iam dictis ſubſcribit quoq; Galenus lib. i. de ſemine, ſic dicens:* πάντων οὖν ἐφαίνοντο τοῖς ἐμβρύοις αἱ μῆτραι περιεσταλμέναι διὰ παντὸς, εἴτε μεῖζον, εἴτ᾽ ἔλασσον, εἴτε καὶ παντάπασιν ἦν μικρόν. ἐοίκασι γὰρ οὕτως, ὥσπερ ὁ Πλάτων εἶπεν, αἱ μῆτραι τε καὶ ὑστέραι λεγόμεναι, καθάπερ τι ζῶον παιδοποιΐας ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, καὶ διὰ τοῦτο ἕλκειν τε πρὸς ἑαυτὰς τὸ σπέρμα, καὶ περιπτυσσομένας κατέχειν, ὥστε καὶ αὐτὸ τοῦτο προφανῶς αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι πολλάκις ὑπῆρχεν αἰσθέσθαι, δίκην σικύας ἰατρικῆς εἴσω τὸ αἰδοῖον ἐπισπωμένων αὐτῶν. γίνεται δὲ μάλιστα τὸ τοιοῦτον ἄρτι

Mulieres poſt purgationẽ menſtruam promptius concipiunt.

πεπαυμένων τῶν καταμηνίων, ἡνίκα μάλιστα συλλαμβάνουσιν αἱ μῆτραι τὴν γονήν. quod est: *Vterus itaq; omnium fœtui, siue maior, siue minor, siue omnino exiguus is erat, circumiectus apparebat. Repræsentat enim uterus, quemadmodum Plato ait, animal quoddam prolis creandæ appetens, eoq; ad se semen trahit, & circumplexa continet: quod haud obscure uiros ipsos crebrò percipere contingit, utero nimirũ cucurbitulæ medicæ instar penem attrahente. Fit autem id potissimum finitis nuper mensibus, quando maxime uterus semen concipit. Hæc ille. Proinde medicus diligenter atq; accurate quod ab Hippocrate dictum est, in ijs mulieribus quæ haud prompte concipiunt, consideret, ut nimirũ illis mox ut à purgationibus menstruis, dum adhuc parum uterus patet, uel in ipso etiã profluuio mensium, cum uiro coeant, præcipiat: nam ita facillime semen ad se trahit uterus, prompteq; mulieres concipient. Hinc est quod in libro de octimestri partu Hippocrates dixerit:* ταῖς πλείσταις τῶν γυναικῶν ἀναγκαῖον δεῖν ἐν γαστρὶ λαμβάνειν μετὰ τὰ καταμήνια. *Necesse esse ut aliquæ ratione iam dicta post purgationem concipiant innuens. Alterum quod tacite in hac dictione docet, est, quod contin-*

Quando mas, quando fœmina concipitur. *gat interdum marem, interdum autem fœminam produci, idq; nõ alio nomine, nisi quod nonnunquã dextera uteri pars, interdum uero sinistra pateat. Nam si dextra aperta fuerit, tum masculus concipitur, eo quod sinistra calidior sit.* D *Sin uero sinistra patebit, fœminam potius concipi contingit. Hinc in apho-*

5. aph. 48. *rismis scriptum reliquit:* ἔμβρυα τὰ μὲν ἄρσενα ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσι ἀριστεροῖσι μᾶλλον. *hoc est: Fœtus qui mares sunt parte uteri dextra continentur, qui uero fœminæ, in sinistra magis. Multa ea de re su-*

Part. 2. aph. 30. *prà quoq; diximus. Cæterum quod ait, iam dextra, iam sinistra, satis innuit duplices in homine duntaxat uteri sinus esse, unum quidem in dextris, alium uero in sinistris: ita ut uehementer errent qui septem esse eiusdem sinus, seu ut ipsi loquuntur cællulas, comminiscuntur. Qua de re plura lib. iij. cap. ix. Paradoxorum nostrorum diximus.*

APHORISMVS. XXV.

Vteri humiditas per ea quæ ab illo procedunt dignoscitur, siccoq; uictu curatur.

Sterilitatis causa nimia uteri humiditas. *De uteri immodica humiditate, quæ nonnunq; sterilitatis causa esse solet, hoc in loco agit Hippocrates, primumq; quibus indicijs hæc ipsa agnosci, & deinceps qua uictus ratione curari possit, monstrat. Porrò intemperiem uteri humidam conceptionẽ prohibere, Hippocrates alibi ijs uerbis testatus est:*

5. aph. 62. ὁκόσαι καθύγρας ἔχουσι τὰς μήτρας οὐ κυΐσκουσιν, ἀποσβέννυται γὰρ αὐταῖς ὁ γόνος. *hoc est: Quæcunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in eis genitura. Cui subscribũt quoq; Aetius lib. xvi.*

cap.

A *cap.xxvi. & Paulus Aegineta lib. iij. cap.lxxiiij. inter sterilitatis causas uteri humiditates connumerantes. Quum itaque haec ipsa sterilitatem pariat, necesse erit medico ut hanc ipsam aliquot signis agnoscat. Non sunt uero certiora quàm ea, ut Hippoc. quoque hic ait, quae ex ipso procedunt, hoc est, menstrua. Si enim haec tenuiora ac copiosiora fuerint, tum euidenter uteri humiditatem portendunt: id quod etiam testatur Paulus loco iam citato, in eum modum scribens: Humiditatis uteri uitio foecunditatem frustrari indicat in coitu humor distillans ab inguine, & menstrua tenuia atque copiosa. Haec ille. Cognita insuper uteri humiditate, medicus festinet ad huius curationem, quae, ut Hippocrates hoc loco docet, in sicca uictus ratione consistit. Quae uero sit illa uictus ratio, explicat Aetius lib. xvi. cap. xxix. sic scribens: Quae ob uteri humiditatem non concipiunt, aridioribus alimentis uti oportebit, plurimum exerceri ac perfricari, & euacuationis auersionisque causa interdum pransas, interdum ieiunas euomere, & cibi parsimonia desiccari, carnesque potius tostas uigentium aetate animalium, ac pisces solidiores comedere, uinumque potens meracius quidem, sed parcius bibere. Arida praeterea fomenta crebrò, at balnea aquae dulcis perquam raro adhibenda sunt. Aetio subscribit Paulus loco paulò ante citato ijs uerbis: His uictus utilis est siccior, labores, superiorum per-* Procedentia ab utero.
B *frictiones, uomitus, cibi sicci et mediocres. Profuerit & uuluam acerbis medicamentis continere, quale est lentisci decoctum, myrtorum, rosarum, rhus, mali granati floris, ramusculorum rubi, & gallae.*

APHORISMVS XXVI.

Quoniam mas celerius in utero per membra discernitur, ideo postquam mouetur, tardius in posterum augetur.

Mares citius foeminis in utero formari ac in sua membra discerni, postque autem mouentur ac in lucem prodeunt, tum deinceps tardius ad iustum peruenire augmentum, Hippocrates hoc loco monstrat. Proinde foeminae tardius quidem formantur ac partium discretionem accipiunt, citius autem augmentum pertingunt. Id quod testatur Hippocrates in lib. de septimestri partu, ubi sic scriptum reliquit: τὰ θήλεα κρίνεται βραδύτερον διὰ τὴν συνήθειάν τε καὶ φιλότητα. καί τοι τάγε ἀλλὰ ὅταν χωρισθῶσι τῶν μητρῶν, αἱ θυγατέρες τῶν κούρων θᾶσσον ἡβῶσι καὶ φρονέουσι, καὶ γηράσκουσι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν σωμάτων, καὶ τὴν δίαιταν. *id est: Foeminae tardius ab utero propter consuetudinem ac amorem discernuntur, nihilominus tamen quando separantur ab utero, tum maribus citius pubescunt, sapiunt, & senescunt, ob corporum nimirum imbecillitatem, & uitae rationem. Repetita est haec sententia antea quoque, & ijsdem ferè uerbis, in cuius explicatione multa quae ad institutum facient inuenies.* Part.2.aph.31.

APHORISMVS XXVII.

Dolores grauidis ut plurimum tertio, quinto, ſeptimo, nono, ſecundo, quarto, ſexto, & octauo menſibus fiunt.

Dolores. *Per dolores hac in dictione Hippoc. non eos tantum qui in partu, ſed eos etiã qui abortus tempore mulieribus accidũt, intelligit. Hos autẽ ſtatis menſibus ac tẽporibus illis fieri dicit, & ut plurimũ tertio, quarto, quinto, ſexto, ſeptimo, octauo & nono menſibus. Hippoc. uero nullo ordine nomina illorum refert, quia impares ſeorſim connumerare uoluit, ſeorſim etiam pares. Non autẽ ab re dictũ eſt, ut plurimũ: nam & alijs quoq; menſibus, præter eos qui iã dicti ſunt, abortus ac partus dolores fieri ſolent, at rariſſime. Sic in primo*

Abortus in primo menſe. *nonnunquã menſe abortus fit, quemadmodum teſtatur Hippoc. in lib. de fœtus natura ſic ſcribens:* πολλαὶ δὲ γυναῖκες ἤδη διέφθειραν κοῦρον ὀλίγῳ πρόσθεν τριήκοντα ἡμερῶν καὶ ἄναρθρον ἐφαίνετο. ὁκόσα δ' ὕστερον ἢ ἅμα τριήκοντα ἡμέρῃσι, διηρθρωμένα ἐφαίνετο ἐόντα, καὶ τὸ τῇ κούρῃ κατὰ λόγον τῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο ἡμερῶν. *quod eſt: Plurimæ mulieres paulò ante trigeſimũ diem puerum perdiderunt, & ſine articulis apparuit. Quicunq; autẽ poſt aut ſimul cum trigeſimo die perditi ſunt fœtus, articulis iam conformati cõparuerunt. Et in puella, pro ratione duorũ & qua-*

Abortus in ſecundo, tertio et quarto menſibus. *draginta dierum. Cæterum quod abortus etiam fieri poſsit in ſecundo, tertio & quarto menſibus, confirmant ea quæ ſcribit Galenus lib. vi. cap. v. de affe. locis hunc in modum:* εἰ δὲ κυΐσκοιτο μὲν ἑτοίμως ἡ γυνή, δίμηνον δὲ ἢ καὶ τρίμηνον, ἢ τετράμηνον ἐκβάλλῃ τὸ κύημα, περὶ τὰς κοτυληδόνας αὐτῇ τῶν μητρῶν ὑγρότης φλεγματώδης ἀθροίζεται, δι' ἣν ἡ τῶν γινομένων ἐν τῷ χωρίῳ φλεβῶν τε καὶ ἀρτηριῶν σύμφυσις τοῖς στόμασι τῶν καθηκόντων εἰς τὴν μήτραν ἀγγείων ἄτονος ἐστί, ὡς μὴ φέρειν τὸ τοῦ κυουμένου βάρος, ἀλλ' ἀπορρήγνυσθαι ῥᾳδίως. *quod eſt: Si mulier prompte conceperit, deinde ſecundo, aut tertio, aut quarto imprægnationis menſe fœtum eiecerit, circa uteri acetabula humor pituitoſus abundat, quapropter uenarũ, arteriarumq; eius loci nexus ad ora uaſorum in uterum pertingentium debilis redditur, ut fœtum ob grauitatem ferre nequeat, ſed facile abrumpatur. Et*

5. aph. 45. *id eſt quod etiam alibi ijs uerbis docuit Hippocrates:* ὁκόσαι δὲ μετρίως τὸ σῶμα ἔχουσαι ἐκτιτρώσκουσι δίμηνα καὶ τρίμηνα ἄτερ προφάσιος φανερῆς, ταύτῃσιν αἱ κοτυληδόνες μύξης μεσταί εἰσι, καὶ οὐ δύνανται κρατέειν ὑπὸ τοῦ βάρεος τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἀπορρήγνυνται. *id eſt: Mulieres quæ mediocriter corpulentæ abortum faciunt ſecundo aut tertio menſe ſine cauſa manifeſta, ijs acetabula uteri plena mucoris ſunt, & nõ poſſunt præ ſuo*

Abortus in quinto & ſexto. *pondere continere fœtum, ſed diſrumpuntur. Sententiã Hippocratis ſequitur etiam Aetius lib. xvi. cap. xxi. Quod autem quinto & ſexto quoq; menſibus*

sibus fieri poßit abortus, facile ex ijs quæ scribit Galenus lib. ij. de sympt. causis conijcere licebit, ubi sic ait: ἢ τὸν τρίτον, ἢ τέταρτον, ἢ ὁντιναοῦν ἄλλον μῆνα διαφθαρὲν εὐθέως ἐκβάλλει τὸ ἔμβρυον, ἀνοιγνῦσα καὶ νῦν ὁμοίως τὸν στόμαχον ὡς ὁπότ' ἤνοιγεν ἐπιστάντος τοῦ τόκου. *id est: Corruptum fœtum confestim eijcit, aut tertio, aut quarto, aut alio quolibet mense, haud aliter iam quàm instante pariendi tempore os aperiens. In summa, in omnibus mensibus qui infra septimũ sunt, fiunt abortus, sed potißimũ ijs qui ab Hippocrate connumerantur, tertio, quarto, quinto & sexto mensibus. Præterea ut statis mensibus dolores abortus fieri solent, sic quoq; partus: ut plurimum uero septimo, octauo & nono mense dolores partus inuadunt, etsi interdũ ad decimum usq; & ad initia undecimi mensis partus differatur. Septimo mense nasci perfectũ partum satis testantur ea quæ in libro de septimestri partu conscripto tradit Hippocrates, & ea quæ nos in explicatione aphorismi uicesimiprimi paulò ante retulimus. Octauo autem mense posse fieri partum, in libro de octimestri partu docet Hippocrates: at uiuere ac superesse diutius non potest. Hinc est quod in lib. de alimento scitißime ab Hippocrate dictũ sit,* ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γέννησις. *quod est: Est autem & non est octimestris partus. Quibus sanè uerbis Hippoc. indicat, ea quæ octauo* *Stati partus menses.* *Septimo mense fit partus.*

B *mense generantur apparere quidem ut animalia, at nequaquam esse, quod nimirum statim uita excedant: itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt. Nono insuper mense posse fieri partum Hippocrates in libro de carnibus testatur ijs uerbis:* τὸ παιδίον ἑπτάμηνον γόνον γενόμενον λόγῳ γεγένηται καὶ ζῇ, καὶ λόγον ἔχει τοιοῦτον, καὶ ἀριθμὸν ἀκριβέα ἐς τὰς ἑβδομάδας. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον οὐδὲν βιοῖ πώποτε. ἐννέα δὲ μηνῶν καὶ δέκα ἡμερῶν γόνος γίγνεται καὶ ζῇ. *id est: Puerulus septimo mense si in lucem ædatur, legitime natus est, et uiuit, habetq; rationem eiusmodi, & numerum exacte ad septimanas respondentem. Mense autem octauo natus nullus unquam uixit. Nono uero mense & decimo die natus, superest. Et is certe uidetur esse locus unde desumpta est lex, Septimo mense, Digest. de statu hominũ, cuius antea mentionem fecimus. Et hi quidem sunt menses in quibus ut plurimum partus dolores accidunt. Porrò decimo mense quoq; partum fieri, in libro de octimestri partu ædito, & in multis alijs locis testatur Hippocrates, & post hunc etiam, ut paulò post dicemus, Aristoteles. Plautus quoq; in Cistellaria, in qua ita scriptum reliquit:* *Aph. 23.* *Decimo mense fit partus.*

Tunc illa quam compresserat
Decimo post mense exacto hic peperit filiam.

Sed & undecimo mense posse fieri legitimum partum, ijs uerbis in libro de octimestri partu docet Hippoc. οἱ δὲ δεκάμηνοι τῶν τόκων καὶ ἑνδεκάμηνοι

ἐκ τῶν ἑπτὰ τεσσαρακοντάδων τοὺς αὐτοὺς τρόπους γίνονται. καὶ ἐκ τοῦ C
ἡμίσεος τοῦ ἐνιαυτοῦ οἱ ἑπτάμηνοι. quod est: *Decimestres & undecimestres septem quadragenarijs hunc in modum nascuntur. Septimestres autem anni dimidio. Hippocrati subscribit Aristoteles lib. vij. cap. iiij. de hist. animal. sic dicens:* τὰ μὲν οὖν ἄλλα ζῷα μοναχῶς ποιεῖται τὴν τοῦ τόκου τελείωσιν, εἷς γὰρ ὥρισται τοῦ τόκου χρόνος πᾶσιν. ἀνθρώπῳ δὲ πολλοὶ μόνῳ τῶν ζῴων. καὶ γὰρ ἑπτάμηνα ἤδη ὀκτάμηνα καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον, ἔνιαι δ' ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός. ὅσα μὲν οὖν γίνεται πρότερα τῶν ἑπτὰ μηνῶν, οὐδὲν οὐδαμῇ δύναται ζῆν. τὰ δ' ἑπτάμηνα γόνιμα γίνεται πρῶτον, ἀσθενῆ δὲ τὰ πολλά. τὰ δ' ὀκτάμηνα περὶ μὲν Αἴγυπτον, καὶ ἐν ἐνίοις τόποις, ὅπου εὐέκφοροι αἱ γυναῖκες, καὶ φέρουσί τε πολλὰ ῥᾳδίως καὶ τίκτουσι, καὶ γεννώμενα δύναται ζῆν κἂν τερατώδη γένηται. ἐνταῦθα μὲν οὖν ζῇ τὰ ὀκτάμηνα καὶ ἐκτρέφεται. ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν ἑλλάδα τόποις ὀλίγα πάμπαν σῴζεται, τὰ δὲ πολλὰ ἀπόλλυται, καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν κἂν σωθῇ τι, νομίζουσιν οὐκ ὀκτάμηνον εἶναι τὸ γεγεννημένον, ἀλλὰ λαθεῖν ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες ξυμβάλλουσαι πρότερον. hoc est: *Cætera igitur animalia singulari modo partum suum perficiunt: unum enim pariendi tempus omnibus statutum est. Homini uero uni animalium plura: nam & septimo mense, & octauo, & nono, &* D
quod plurimũ decimo pariunt. Nõnullæ etiam undecimũ pertingunt mensem. Quicunq; itaq; fœtus maturius quàm septimo mense prodierit, nullo pacto uitalis est. Qui septimo mense exeunt, uitales primum, sed magna ex parte infirmiores. Qui uero octauo nascuntur mense in Aegypto, & quibusdã alijs locis ubi mulieres fertiliores sunt, multosq; simul et ferunt, & facile pariunt, etiam si monstrosi sint, uiuere possunt. Ibidem igitur octomestres partus & uiuunt, & aluntur. Sed in locis Græciæ pauci admodum seruantur, & multi intereunt. Vnde propter suspicionem, etiamsi quis seruetur, non octauo mense natum esse existimant, sed mulieres sui conceptus initium latuisse. Aristotelis sententiam secutus est Plinius lib. vij. cap. v. in eum modum scribens: Cæteris animantibus statutum & pariendi & partus gerendi tempus est: homo toto anno, & incerto gignitur spatio, alius septimo mense, alius octauo, & usq; ad initia decimi undecimiq;. Ante septimũ mensem haud unquam uitalis est. Septimo, nõ nisi pridie postridieq; plenilunij die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatitium in Aegypto est & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus esse uitales. Contrà priscorũ opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicij ac postea Pomponij atq; Orfiti clarissimorum ciuium coniunx, ex ijs quatuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillum Ruffum undecimo, Corbulonem septimo, utrunq; consulem,

A *filem, & postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. Hactenus Plinius. Diuus deniq; Adrianus, ut autor est Gellius lib. iij. cap. xvi. in quo multa ad institutũ nostrũ facientia producit, causa cognita decreuit undecimo quoq; mense partum edi posse. Sed præstat uerba Gellij subscribere, quæ sic habent: Præterea ego de partu humano, præter quã quæ scripta in libris legi, hoc quoq; uenisse usu Romæ comperi, fœminam bonis atq; honestis moribus, non ambigua pudicitia, in undecimo mense post mariti mortem peperisse: factumq; esse negotiũ propter rationem temporis, quasi mortuo marito postea concepisset, quoniã Decemuiri in decem mensibus gigni hominem, non in undecimo scripsissent: sed diuum Adrianum causa cognita decreuisse, in undecimo partum edi posse: idq; ipsum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Adrianus id statuere se dicit, requisitis ueterum philosophorum & medicorum sententijs. Ex quibus omnibus satis constat, undecimo mense iustũ partum nasci posse. Sed animaduertendum, non simpliciter uerum esse undecimestrem partum legitimum fore, nisi de eo intellexeris, qui, ut Plinius loco citato ait, ad initia, hoc est, primo aut secundo die undecimi mensis nascitur. Nam si sub finem undecimi mensis quis natus fuerit, is legitimus haud erit. Hinc est quod non solum prudenter, imò etiam recte Iustinianus Imp. in nouellis*

Quis undecimestris partus sit legitimus.

B *cõstitutionibus, Authenticas hodie uocãt, de restitu. & ea quæ parit unde. mense, aduersus partum sub finem undecimi mensis natum pronunciauerit, eumq; haud iustum esse decreuerit. Verum constitutionis, quæ xxxix. ordine existit, uerba subijciamus:* γυνὴ γὰρ εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τοῦτον ἀπέβαλεν, ὡς ἔοικε καὶ ἔτι παρόντος αὐτοῦ τὸ μὴ σωφρονεῖν ἐννοοῦσα. οὔπω γὰρ ἐξήκοντος τοῦ ἔτους ἤδη τὸν ἑνδέκατον μῆνα περαιούμενον ἔτεκεν, ὥστε οὐκ ἦν δυνατὸν εἰπεῖν, ὡς ἐκ τοῦ τελευτήσαντος γένοιτο βρέφος. οὐ γὰρ εἰς τοσοῦτον ἡ κύησις ἐξετάχθη χρόνον. *quod est: Siquidem mulier cum in domum uiri deducta esset, despicatui hũc habuit, de uiolanda pudicitia, ut licet cõijcere, etiamnum superstite marito cogitans. Nondum enim elapso anno, perfecto iam undecimo mense, peperit, ut nequaquã ex defuncto fœtum susceptũ queamus dicere: neq; enim partus ipse in tam longum tempus protensus est. Ex quibus sanè uerbis euidentissimũ est mulierem hanc exacto iam undecimo mense, id enim uerbum* περαιούμενον *significat, peperisse, meritoq; à Iustiniano aduersus hanc pronunciatũ esse. Non itaq; iure Iustinianũ notat Alciatus, uir alioqui doctissimus, lib. iij. suorum Paradoxorũ cap. vij. quasi summo rigore hic usus fuerit, dum mulierem quæ hoc tempore peperit, eas pœnas subire, quibus ueteri iure afficiebantur, iuste statuit: neq; enim fieri potest ut à conceptus tempore usq; dum exactus sit undecimus mensis, partus legitimus protendi possit. Id quod & Hippocrates uoluit, dum in libro de natura*

Iustiniani Imperatoris cõstitutio

Alciatus non iure notauit Iustinianum.

foetus scribit, ultra decem menses non contineri in utero partum. Verba eius C
hæc sunt: ὅτι δὲ οὐκ ἔστι χρονιώτερον δέκα μηνῶν ἐν γαστρὶ ἔχειν ἐγὼ φράσω. *Quibus sanè uerbis nõ simpliciter negat in undecimo mense fieri posse partũ, nam ita sibi planè contradiceret, ut ex iam dictis constat: sed tantum innuit ad finem undecimi mensis non posse in utero à conceptus die detineri foetum, quod ita illi alimentũ prorsus deficeret, cum iam mense decimo nondũ exacto deficere incipiat alimentũ. Nõ itaq; negat Hippoc. eo loci, quod usq; ad primũ aut secundum diem, in summa, ad initia undecimi mensis, in utero possit contineri foetus, cum non uerisimile sit ob unum aut alterũ duntaxat diem prorsus destitui posse alimento foetum. Sed mirabitur fortè quispiã, qui factum sit ut memorati iam philosophi & medici undecimo mense legitimũ nasci posse partum statuerint, cum tamen plerisq; legibus multo aliter cautum sit, quæ decimũ tantũ mensem esse legitimũ statuũt, adeoq; post decem menses mortis natum, ad legitimam hæreditatem non admittant. Sic in lege Gallus. ff. de libe. & posthu. præcipitur, ubi Scæuola sic ait: Gallus sic posse institui posthumos e nepotes induxit: Si filius meus uiuo me morietur, tunc si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis post mortem meam in decem mensibus proximis quibus filius meus moreretur natus natáue erit, hæredes sunto. Et in intestato. ff. de suis et legit. hæredib. §. post decẽ menses. ubi Vlpianus Iurisconsultus sic ait: Post decem menses mortis natus non admittetur ad legitimam hæreditatem. Et iterum l. fi. C. de posthu. hæredib. ubi Imperator Iustinianus ita decernit: Quidam cum testamentũ faciebat his uerbis usus est: Si filius uel filia intra decem mensium spatium post mortem meam æditi fuerint, hæredes sunto. Vel ita dixit: Filius uel filia, qui intra decem menses proximos mortis meæ nascentur, hæredes sunto. Iurgium antiquis interpretibus legum exortum est, an uideantur non contineri testamento, & hoc ruptum facere. Nobis itaq; eorum sententias decidentibus, cum frequentissimas leges posuimus testatorum uoluntates adiuuantes, ex neutra huiusmodi uerborum compositione ruptum fieri testamentum uidetur, sed siue uiuo testatore, siue post mortem eius intra decẽ menses à morte testatoris numerandos, filius uel filia fuerint progeniti, maneat testatoris uoluntas immutilata. Atqui si quis citatas iã leges rectè expendat, nihil planè cũ antea dictis pugnare comperiet. Nam philosophi et medici undecimo mense iustum partum nasci affirmantes, ad conceptus diem, legum uero dictarum conditores ad diem mortis respexerunt. Proinde Hippocrates, Aristoteles, Varro, & Plinius, cæteriq; à cõceptione dinumerãt: conditores autem duodecim tabularũ & aliarum legum à die mortis: à qua si quis dinumeret, fieri non potest ut partus undecimum mensem pertingat. Verum cum ipsa die mortis aliquã concepisse non sit posibile, aut uerisimile,* D

Leges nonnullæ explicantur.

Lex Gallus.

L. Post decem menses.

A nisi repentina morte correptus pater fuisset, fit ut partus etiam legitimus undecimum usq; mensem in utero contineri queat. Vtraq; igitur sententia, & eorum uidelicet qui inter initia undecimi mensis, & eorum qui intra decem menses partum legitimum fieri decernunt, uera est: nam illi à conceptu undecim menses, hi uero à morte decem dinumerant.

PARTICVLAE SEPTIMAE FINIS.

HIPPOCRATIS SEXTI EPIDEMIΩN LIBRI PARTICVLA OCTAVA,

LEONARDO FVCHSIO INTERPRETE.

APHORISMVS PRIMVS.

Onsideranda sunt & hæc ipsa quę ex parua tabula desumpta sunt.

Hæc uerba procœmij uicem habere uidentur, in quibus monemur, quod hæc quæ in octaua hac particula sequuntur, diligenter nobis sint consideranda, quod ex parua Hippocratis tabella, in qua memoratu digna, & generalia quædam B *artis theoremata conscripserat, desumpta sint. Et cum totus hic liber sextus, ut in procœmio indicauimus, in tabulis ab Hippocrate scriptus sit, & tandē ab huius filio Thessalo in ordinem digestus, peculiari tamen cuidam tabulæ, quam memoriæ conseruandæ gratia secum nunquam nō gestauerat, & ueluti enchiridio quodam usus fuerat, ea quæ iam commemorabuntur, utpote quæ cæteris omnibus antecellerent, magisq; ea quæ olim obseruabat in memoriam reuocarent, inscripserat: illaq; hoc nomine nobis eo diligentius esse expendenda hortatur. Primum autem quod considerandum nobis esse præcipit, id est quod sequitur.*

APHORISMVS II.

Victus ratio ciborum potusq; repletione ac uacuatione constat. Spectandum itaq; quid horum ex quibus in quæ mutationes possint.

Cū ea medicinæ pars quæ uictus ratione morbos curat, διαιτητικὴν Græci uocant, reliquis omnibus præstet, adeoq; nobilissima sit, meritò ab hac ipsa paruæ tabellæ, seu octauæ huius particulæ initium sumit Hippocrates: eoq; ipso monet, quod ciborū ac potuum exquisita cognitione nobis opus sit, quando fieri non possit ut illis rectè utamur, nisi prius eorundē facultates perspectas habuerimus. Et cum, ut alibi ait Hippoc. τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα πεῖρης δέη, *id est, cibi & potus experientiam poscant, diligenter horum facultates ex ueteribus, qui easdem experiētia cognouere, sunt discendæ. Et si*

διαιτητικὴ cæteris medicinæ partibus præstat.

2. Epid. sect. 2.

qui sunt quorum uirtutes illos latuerunt, nobis certe eorundem effectus experientia indagandi erunt. Cæterum cum medicina, ut Hippoc. in lib. de flatibus ait, nihil aliud sit nisi πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, hoc est, adiectio & detractio, certum quoq; est uniuersam uictus rationẽ, ciborum potissimũ ac potuum, in repletione & uacuatione sitam esse. Proinde si opus erit adiectione, tum sanè conueniet uti repletione, & cibos adhibere qui corpus reficere C

2.aph.4.& 22. *possunt, id quod per πλησμονὴν dictionẽ hic & alibi quoq; innuit Hippoc. Si uero detractione opus erit, tum potius ciborum ac potionũ abstinentia corpus uacuandum erit. Hinc est quod loco iam citato dixerit:* ὑπὸ πλησμονῆς

2.aph.22. ὁκόσα ἂν νουσήματα γίνηται, κένωσις ἰῆται. καὶ ὁκόσα ὑπὸ κενώσιος, πλησμονή, καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις. *hoc est: Quicunq; morbi ex repletione fiunt, uacuatione curantur. Quicunq; uero uacuatione, repletione, & aliorum quidem contrarietas. Quibus iterum uerbis ostendit, quod rectè ab ipso tanquam ueritatis amico medicina definita sit, & quod omnia contrarijs curantur auxilijs. Deniq; cum inter cibos & potus sint qui copiosè, & qui parcè corpus reficere ac nutrire queant, diligenter omnium illorum facultates cognoscere curet medicus, quo scilicet suo tempore ijs quæ multũ, & suo etiã ijs quæ parum nutriunt uti queat. Nam si copiosè reficientes cibos aut potus ubi parcè nutriendum esset exhibuerit, aut contrà parcè nutrientes cibos & potus ubi copiosè reficiendũ esset adhibuerit, non parum incõmodabit. Hinc est quod in libro de prisca medicina sic scriptum reliquerit Hippoc.* νῦν δὲ οὐκ ἔλασσον ἁμάρτημα, οὐδὲ ἧσσον λυμαίνεται τὸν ἄνθρωπον, ἢν ἐλάσσονα καὶ ἐνδεέστερα τῶν ἱκανῶν προσφέρηται. τὸ γὰρ τοῦ λιμοῦ μέρος δύναται ἰσχυρῶς ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὑγιῶσαι καὶ ἀσθενέα ποιῆσαι, καὶ ἀποκτεῖναι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα κακὰ ἑτεροῖα μὲν τῶν ἀπὸ πληρώσιος, οὐχ ἧσσον δὲ ἅμα δεινὰ κενώσιος. *quod est: Præterea non minor error est, neq; minus lædit hominem, si pauciora & minora quàm satis sit aut expediat propinentur. Pars enim famis & inediæ plurimũ in hominis natura potest, & bene ualentem reddere & infirmum, & interimere. Multa etiam alia mala nõ similia ijs quæ à plenitudine fiunt, nõ minus tamen quàm ea quæ ab euacuatione existunt grauia. Cum igitur tanta mala ex intempestiua cibi potusq; repletione & uacuatione nobis immineant, haud temerè subiecit Hippocrates, spectandum esse medico quid possint horum mutationes, dum nimirũ à cibis reficientibus ad inediam corpus detrudimus, uel rursus ab inedia ad repletionem. Nam nemo est qui nesciat eiusmodi mutationes, ni-*

Aph.18. & seq. *si cõmode fiant, admodum periculosas esse. Hinc est quod Hippocrates libro secundo de rat. uict. in morbis acut. acriter reprehendat medicos qui per tres*

Diatritarij *dies, hinc Diatritarij dicti, aut plures etiam, ægros inedia & fame excruciabant,*

A *bant, quãdo hoc nomine grauißime ꝗplurimi læsi sunt. Proinde medicus unicè obseruet, ut eos duntaxat repleat qui adiectione opus habent: eos uero qui detractione, inedia potius maceret.*

APHORISMVS III.

Odores oblectant, offendunt, implent & placant. Contemplandũ itaq; quid mutationes, ex quibus in quæ ualeant.

Cum odores quoq; inter ea quæ corpus nostrum nutrire possunt recenseantur, haud temerè Hippocrates hoc in loco illorum post cibum ac potum mentionem facit. Verum cum non tantũ ad reparandas exhaustas iam uires odoratis utatur medicus, sed ad alios quoq; usus accõmodat, necesse est ut illorum facultates, quas summa quadam breuitate complexus est Hippocrates, perspectas habeat. Primum autem odores oblectare ait, de qua re nemo est qui ambigat, quando experientia doceat nullum esse qui bonis odoribus non delectetur. Causam autem cur odoribus præcipue capiantur homines, explicat Cœlius lib. xiij antiq. lect. cap. xix. sic scribens: Id inde putatur effici, quod cerebrum nos maius habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est, frigiditatis excessum & humectationis ad mensum reuocat rationalẽ. Hæc ille. Vt uero bene odorata nos Odores quid possint. Cur odoribus præcipue capiantur homines.

B *oblectant, ita rursus fœtida offendunt: nemo enim est qui se à graue olentibus non auertat. Etsi autem odorata nos oblectent, fœtida uero offendant, tamen nonnunquam fœtida pro odoratis adhibenda erunt. Sic in uteri præfocationibus, cum odorata uehementer obsint, fœtidis potius utimur, naribus ea adhibentes. Id quod etiam faciendum esse docet Galenus lib. i. ad Glauconem, sic de curatione earum quæ ex utero laborant atq; exoluuntur, scribens:* ταῖς μὲν ῥισὶν ὀσφραντὰ δυσωδέστατα, ταῖς δὲ μήτραις εὐώδη, καὶ τὰ χαλᾶν καὶ θερμαίνειν δυνάμενα φάρμακα προσοίσομεν. *hoc est: Naribus quidem ea quæ fœtidißimũ odorem habent, utero autem odorata, & quæ laxare & calefacere possunt, medicamenta adhibebimus. Cum itaq; nõ semper odoratis quauis corporis parte uti liceat, non ab re dixit Hippocrates, mutationes odorum esse contemplandas, quid nimirum efficere poßint. Hinc est quod neq; odoratis indiscriminatim nobis uti liceat, sed iam calidis, iam frigidis. Verbi gratia, si quispiam per sanitatẽ calidis odoribus oblectatus est, iam uero febre aut alio morbo calido correptus decumbit, tum certe mutatione opus erit, atq; à calidis ad frigidos odores, rosas scilicet, uiolas, & ijs similes transeundum erit. Et è regione, si quis bona ualetudine præditus frigidis oblectatus est odoribus, nunc uero frigido correptus est morbo, lethargo nimirum, aut simili, frigidorũ in calidos odores, cinamomũ, lignum aloes, & id genus alios, mutatio facienda erit. In summa, nunquam non contrarios* Fœtidorum usus in uteri præfocationibus.

morbo odores adhibeat medicus. Porrò implere, hoc est, reficere corpus ac C
Odores nutriunt. *nutrire quoq; odores possunt, quemadmodum in libro de alimento ijs uerbis testatus est Hippocrates:* ὁκόσοι ταχείης προσθέσιος δέονται, ὑγρὸν ἴημα ἐς ἀνάληψιν δυνάμιος κράτιστον. ὁκόσοι δὲ ἔτι ταχυτέρης, δι' ὀσφρήσιος. *quod est: Quicunq; celeri adiectione indigent, humidũ remedium recuperandis uiribus optimum est: ubi autem adhuc ocyore, per odoratum. Reparari uero ex odore non solum spiritus, sed & solidiora membra, exemplo Democriti Abderitæ ostendi potest, qui, ut autor est Laertius nono libro, nonum & centesimum annum agens, solo panis odore uitam triduo conseruauit. Sed præstat Laertij uerba subscribere: Cũ iam, inquit, ex senio deficeret, & propinquus uideretur morti, mœrentem sororem, quod ille in celebritate Cereris moriturus, ipsa deæ uota exoluere nequiret, bono animo esse iussit, panesq; calidos sibi quotidie afferre. Eos igitur naribus cum admouisset, uiuum se dum ea celebritas transiret seruauit. Vbi autẽ dies illi transierunt, tres uero erant, quietissime ac minimo dolore conclusit uitam, ut Hipparchus ait centesimo nono ætatis anno. Hinc elegans de illo libro tertio epigrammatum hoc extat epitaphium:*

Democritũ odore panis uitã triduo prorogasse.

καὶ τίς ἔφυ σοφὸς ὧδε; τίς ἔργον ἔρεξε τοσοῦτον,
ὅσσον ὁ παντοδαὴς μήνυσε Δημόκριτος;
ὃς θάνατον παρεόντα τρί' ἤματα δώμασιν ἔσχεν,
καὶ θερμοῖς ἄρτων ἄσθμασιν ἐξένισεν. *hoc est:*

Quisnam tam sapiens uisus qui tale patrarit
Vnquam, quale sciens omnia Democritus?
Qui per tres tenuit præsentia fata dies, &
Illa recens cocti panis odore aluit. D

Deniq; odoribus refici corpus, exemplo illo Plinij lib. vij. cap. ij. manifestum fit, qui ad extremos Indiæ fines ab oriente circa fontem Gangis Astomorum gentem prodit, sine ore, corpore toto hirtum, uestiri frondium lanugine, halituq; tantum uiuentem, & odore quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullum potum, tantum radicum florumq; uarios odores, syluestriũ malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus, grauiore paulò odore haud difficulter exanimari. Cæterum spiritum odoribus nutriri, argumento est, quod uinũ odore plenũ spritum subitò recreat, quẽ cætera uix longo tempore reficere possunt. Inde est quod in primo de Ponto ita cecinerit Ouidius:

Astomorũ gens.

Et iam deficiens sic ad tua uerba reuixi,
Vt solet infuso uena redire mero.

Ex ijs itaq; euidentissimum fit, senibus & imbecillitate uentriculi laborantibus, & cibũ prorsus concoquere non potentibus, non esse magis conueniens nutri

A *nutrimentũ eo quod per odores fit: hoc enim non tantum placat, & oblectat, ſed etiam corpus & ſpiritus reficit. Caluus neq; hanc, neq; alias huius paruæ tabulæ ſententias aſſecutus eſt, ſed miris modis eaſdem peruertit.*

APHORISMVS IIII.

Spiritus irrumpuut, intrant & exeunt, ſic etiam corpora.

Per ſpiritum in hac dictione non tantum ſpirationem, ut aliàs frequenter, uerumetiam aerem corpora noſtra ambientem intelligit. Non autem ſimpliciter aerem ſpiritum, ſed addito uocabulo aliquo, irrumpentem appellat, quod nimirũ in corpus noſtrũ irrumpat, ac extrinſecus irruat. Caluus perperàm εἰσπίπτοντα *prorumpentẽ interpretatus eſt, cũ ſit nemo qui ignoret* εἰσπίπτω *Græcis idem ualere quod irruo. Cum autem conſtet aerem ambientem corporis profunda penetrare, ut ſuprà diximus, magna diligentia conſiderandum medico erit, qualis is ſit aer qui corpora noſtra ambit, ne ſcilicet calidus ſit dum frigidum eſſe cõueniret, aut contrà frigidus cum calidum eſſe oporteret: ut in febribus aerem nos ambientẽ frigidum eſſe decet, ne ſi calidus ſit corporis profunda petens, morbi calorem adaugeat. In ſumma, hoc unũ in aere ambiente, quod in alijs omnibus ubi præter naturam corpus noſtrum affectum eſt, curet medicus, ut contrarium adhibeat: ueluti ſimilem, ubi ſecundum natu*

B *ram ſe habet. Sed quanta ſit aeris uis, quamq; diligenter hæc à medico ſit cognoſcenda, diffuſius in libro de flatibus docet Hippoc. quem diligens lector perluſtrare poterit. Porrò ſpiritum intrantẽ & exeuntem nihil aliud uocat, niſi inſpirationẽ & expirationem, quod ſcilicet in inſpiratione aer intret, in expiratione autem exeat. Cum uero ſpiritus intret & exeat, uidendum erit medico num ſecundum naturam utraq; illa ſpiratio habeat, nam tunc probè ualere corpus certum eſt. Sin aliqua ex ijs immutetur, aut prorſus perierit, ut in uteri præfocationibus & alijs morbis, tum ægrotare, aut morti quamproximum eſſe hominem iudicamus. Proinde non ab re dictum eſt ab Hippocrate, ſpiritus irrumpunt, intrant & exeunt: nam ijs uerbis nos planè monere uoluit, ut diligenter obſeruemus num quiſq; illorũ quemadmodũ oportet ſe habeat. Cæterum ſunt etiam corpora quædam, quæ nõ ſecus quàm ſpiritus irrumpunt & exeunt. Per corpora autem intrantia, quæcunq; præter ſpiritũ corpori extrinſecus admouentur, ut ſunt cibi, potus, inunctiones, & id genus alia quibus ad corporis conſeruationẽ utimur, accipit. Cum igitur iam dicta corpora noſtrum corpus intrent, curandũ ut nõ ſolum cibi & potus, ut paulò ante monuimus, uerumetiam unguenta, olea, ſucci, & ijs ſimilia, non niſi ubi illis opus fuerit adhibeantur. Nec etiã in uniuerſum omnibus utendũ, ſed talibus qualibus oportet. Verbi gratia, hectica correptos febre humectantibus potius cibis quàm ſiccis reficimus, illisq; extrinſecus unguenta eadem fa-*

Spiritus. | Spiritus irrumpens. | 6. part. aph. 1. | Spiritus intrans & exiens. | Corpora intrantia. | Aph. 2.

cultate prædita adhibemus, quod et illa intrare corpus, idemq; fouere possint. C

Olea extra etiam illita corpus nutriunt.

Olea autem & unguenta non intrò tantum assumpta, sed etiam extra illita corpus nutrire posse, celebre Pollionis Romuli exemplum ostendit: quem, ut autor est Plinius lib. xxij. cap. xxiiij. centesimum annum excedentē, cum diuus Augustus hospes interrogaret, quanam ratione maxime uigorem illum animi corporisq; custodisset, ille respondit: Intus mulso, foris oleo.

Corpora exeuntia.

Exeuntia uero corpora omnia ea nominat Hippoc. quæ præter spiritū ex corpore nostro excernuntur, sicut sunt omnia ferè excrementa, alui scilicet, & urinæ, sudores, mucus narium, sordes auriū, & similia. Hæc sanè diligenter à medico expendenda sunt, quod ex ijs multa prædicere queat, ueluti ex Hippocratis præsagiorū libris satis constat. Et cū eiusmodi excrementa corpus exeant, caueat unicè medicus ne illorū exitus impediat, ne alicuius morbi paulò post futuri causa existat. Quapropter meatus uacuationi excrementorū destinatos potius aperiat, & iam apertos quo probè expurgari possit corpus cōseruet.

APHORISMVS V.

Rumores hi meliores sunt, illi uero molestantes

Sermones & rumores ægro grati

Tamubiq; prouidum esse cupit medicum Hippocrates, ut eundem non uelit nisi quæ grata sunt, & minime offendant, coram ægro loqui: id quod & supra quoq; docuit.

Part. 4. aph. 7.

Non autem medicus duntaxat cauebit ne suis sermonibus ægro molestus sit, uerumetiā assidentes, & ij qui ægrum humanitatis gratia inuisunt, magno studio cauebunt ne quid quod illum terreat aut mœrore afficiat, temerè proferant: quando constet quosdam sanos etiam adhuc subitò mœrore ac luctu exanimatos esse. D Neq; subito etiam & insperato gaudio ægri afficiendi sunt, quod fuerint non pauci qui subito ac immenso hoc gaudio extincti sint.

Insperato gaudio multi extincti.

Sic, ut autor est Gellius lib. iij. cap. xv. cognito repente insperato gaudio, expirasse animā refert Aristoteles philosophus Polycratā nobilem fœminā è Naxo insula. Philippides quoq; comœdiarū poeta haud ignobilis, ætate iam ædita, cum in certamine poetarū præter spem uicisset, & lætissime gauderet, inter illud gaudiū repente mortuus est. Multa alia eiusmodi exempla loco iam citato refert Gellius, & Valerius Max. lib. ix. de morte nō uulgari. Plinius lib. vij. cap. liij. Cum itaq; nō tantum nimio mœrore, uerumetiā gaudio exanimari contingat iuxtà ægros & sanos, summopere studeat medicus ut ea in re mediocritatem obseruet.

Vox in auditu iucunda sit.

Cæterum annitendum ut non tantum rumores, sed & uox quam audit æger, grata illi sit: de qua re Gale. lib. i. de sympt. caus. sic statuit: ἔστι δὲ τῆς ἀκοῆς ἡδίστη μὲν ἡ λειοτάτη καὶ ἡ βαρυτάτη φωνὴ, διότι καὶ ἡ τραχυτάτη τε ταχίστη λυπηροτάτη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑγιαινούσης ἀκριβῶς τῆς αἰσθήσεως ἡδέα τε καὶ λυπηρά. κεκμηκυίας δὲ πρὸς τῇ λείᾳ τε καὶ βραδείᾳ, καὶ ἡ σμικρὰ προσφιλής. νοσούσης δὲ ἡ λειοτάτη τε ἅμα καὶ βρα-

K καὶ βραδυτάτη καὶ σμικροτάτη, καὶ ταύτης ἔτι μᾶλλον ἡ εὔρυθμος, ἡ γὰρ παντελὴς ἡσυχία. quod est: *In auditu ut iucundissima uox est ea quæ lenissima & tardissima, ita asperrima & citissima maximã inferre molestiam solet. Verũ hæ sano ad amussim sensui uel iucundæ uel molestæ putantur. Quum uero fatigatus est, præter lenem ac tardam exigua quoq; amica est. At quum ægrotat, lenissima simul & tardissima atq; perquam exigua, & ijs multo magis quæ concinna, aut omnimodũ silentiũ. Quid multa? curet medicus ne uel subito gaudio, uel mœrore æger afficiatur, néue uoce aspera & stentorea molestetur, quando id ad illius pristinam consequendam sanitatem haud leue momentum afferat.*

APHORISMVS VI.

A lingua quoq; quæ ex quibus assumuntur considerandum.

Cum antea monstrasset Hippocrates, quædam esse quæ auditus sensum oblectarent, nonnulla uero quæ eundem molestarent, pergit iam ad gustus sensum, atq; esse itidem quæ huic uoluptatem afferunt, & quæ molestiã inferunt docet. Ea sanè quæ lingua assumit, illa gustui grata sunt: quæ uero haud assumit, ingrata. Considerandum itaq; diligenter à medico, quænam sint illa quæ linguæ grata sunt, & ingrata: nam inde uel de naturali linguæ habitu, uel il- Cur consideranda ea quæ linguæ grata sint.
B *lam alieno quopiam humore esse imbutam, atq; adeò de humorũ abundantia, & de tota corporis subinde constitutione, pronunciare poterit. Nam ut suprà quoq; dixit,* γλῶσσα οὖρον σημαίνει. γλῶσσαι χλωραὶ χολώδεες, ἐρυ- Part. 5. aph. 14.
θραὶ δὲ ἀφ' αἵματος, μέλαιναι δὲ ἀπὸ μελαίνης χολῆς, λευκαὶ δὲ ἀπὸ φλέγματος. *Quibus utiq; uerbis linguam indicare quale sit humorum serum innuit, quo perspecto facile quis num corporis constitutio biliosa, aut pituitosa, sanguineáue sit dignoscet. Quod uero ex ijs quæ lingua assumit uel respuit, naturalem uel præter naturam eiusdem habitum cognoscere liceat, satis testantur ea quæ scribit Galenus lib. i. de sympt. causis hunc in modum:* ἥδιστοι τοίνυν εἰσὶ ταύτῃ χυμοὶ, κατὰ φύσιν μὲν ἐχούσῃ πάντες οἱ γλυκεῖς καὶ λιπαροὶ, οὗτοι γὰρ πάντων ἐδείχθησαν οἰκειότατοι τῇ τοῦ σώματος οὐσίᾳ. κεκακωμένης δ' ἐνίαγχος ὑπό τινος τῶν λυπούντων αὐτὴν οἱ λιπαροὶ, μάλιστα γὰρ οὗτοι τὸ τετραχυσμένον ἐκλεαίνουσι, νοσούσῃ δὲ, οἱ ἐναντίοι τοῖς νοσάζουσι, τοῖς μὲν παχέσιν οἱ λεπτύνοντες, τοῖς δὲ λεπτοῖς οἱ παχύνοντες, τοῖς δὲ γλίσχροις τέμνοντες, τοῖς δὲ τραχύνουσιν οἱ ἐκλεαίνοντες. οὕτω δὲ καὶ τοῖς μὲν θερμοῖς οἱ ψυχροὶ, τοῖς δὲ ψυχροῖς οἱ θερμοὶ, καὶ τοῖς μὲν ξηροῖς οἱ ὑγροὶ, τοῖς δὲ ὑγροῖς οἱ ξηροί. quod est: *Igitur cum à naturali habitu non declinat gustus, maximam ei uoluptatem afferunt omnes succi dulces pinguesq;: quippe ostendimus omnes huiusmodi esse corporis essentiæ perquam familiares. Si uero ab aliquo infestãte ipsum nuper affectus fuerit, pingues,*

nam ij exasperatas partes maxime lenire solent. Vbi uero morbo afficitur, C *tum contrarij ijs qui morbum excitarunt succi delectare uidentur, ita ut crassis opponantur tenues, tenuibus crassi, lentis ij qui incidendi facultatẽ habeant, exasperantibus leuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, siccis humectantes, humectantibus sicci. Cæterum sunt & hoc nomine ea quæ assumuntur à lingua consideranda, quod uidelicet ubi alieno humore imbuta fuerit, tum euenire ut omnia quæ gustet, talem saporẽ inesse iudicet. Ita amaro si fuerit imbuta humore, tum omnia illi amara esse apparent, etsi omnium sint dulcissima.*

Part. 5. aph. 17. *Hinc est quod suprà scripserit,* ἢν ἁλμυραὶ σάρκες γευομένῳ, περιουσίης σημεῖον. *id est: Redundantiam portendit si carnes gustanti salsæ esse apparẽt. Proinde in morbo regio, ob bilis transfusæ in uniuersum corpus*

Deprauata saporum sensio. *amarorẽ, omnia amara appareant necesse est, quemadmodũ Galenus quoq; loco antea citato ijs uerbis edocet:* τὸ δὲ οἷον προτυπωτικῶς αἰσθάνεσθαι τῶν χυμῶν ὅταν ἀλλοκότου τινὸς ὑγρότητος ἡ γλῶττα πληρωθῇ συμβαίνειν εἴωθεν, ἤτοι πάντων ὧν ἂν γεύσηταί τις ἁλμυρῶν φαινομένων, ἢ πάντων πικρῶν, ἤ τινα ἄλλην ἀτοπίαν ἔχειν δοκούντων ἀρρήτοις ῥητήν. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ὑποχεομένων ἡ ὀπτικὴ δύναμις ἐκτὸς ἐδόκει θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἐμφαινόμενα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ γευστικὴ τὰ κατὰ τὴν γλῶτταν τοῖς αἰσθητοῖς ἀναφέρει τὰ τῶν ὀργάνων συμπτώματα. ἐπὶ γοῦν τῶν ἰκτεριώντων τὴν πικρότητα τῆς χολῆς, οὐ τῆς γλώττης πάθος ἀλλ' ὧν γεύεται ὑπολαμβάνουσα. καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δέ τινας διαθέσεις ἁλυκότητας, ἢ ὀξύτητας ἐν τοῖς ἐδέσμασι περιέχεσθαι φανταζομένη. τοῦ μὲν προσελθόντος ἔξωθεν αἰσθητοῦ τὴν τέως ἡσυχάζουσαν ἐν τῇ γλώττῃ κακοχυμίαν ἀνακινοῦντος, αἰσθανομένης δὲ τῆς γευστικῆς δυνάμεως οὐ τοῦ προσελθόντος, ἀλλὰ τοῦ πλεονάζοντος ἐν αὐτῇ. *Hæc ille. Quorum* D *sanè uerborũ sensus cum iam partim explicatus, nec difficilis admodũ sit, nõ est cur illa interpretemur. Ex ijs itaq; omnibus satis liquet, cur considerandum sit quæ ex quibus assumantur à lingua, num dulcia præ amaris, aut amara præ dulcibus: nam hinc uel secundum naturã, aut præter naturam affectam esse linguã scire licebit. Ex istis etiã humoribus quos assumit, hoc est, quibus imbuta infectáue est, humores in toto corpore abundantes cognosci possunt, quemadmodũ in particula quinta satis superq; demõstrauimus. Hæc itaq; diligens lector relegere poterit, & singula quæ hic dicta sunt rectius assequetur.*

APHORISMVS VII.

Pari ratione considerandũ an uentus aerq; calidior, frigidior, crassior, tenuior, uel humidior sit, minusq; aut plus impleat, & quid permutationes ex his in has possint.

Hoc in loco monet Hippoc. ut diligenter admodum uentorum aerisq; constitutionẽ

A *stitutionem obseruet medicus, quando aliàs fieri nequeat, ut uel sanum conseruetur corpus, uel ægrotum sanitatẽ recuperet. Quantum enim ad uentorum rationem attinet, nemo est qui nesciat magnum illos ad sanitatem uel conseruandam, uel amissam recuperandã adferre momentũ. Atq; hinc est quod in libro de aere, aquis & locis, sic scriptum reliquerit Hippoc.* ἰητρικὴν ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν, τάδε χρὴ ποιέειν. πρῶτον μὲν ἐνθυμέεσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεος, ὅτι δύναται ἀπεργάζεσθαι ἑκάστη, ἔπειτα δὲ τὰ πνεύματα, τὰ θερμά τε καὶ τὰ ψυχρά. *id est: Quicunq; artem medicam rectè assequi cupit, hæc faciat oportet. Primum quidem temporũ anni rationẽ habere debet, quantum potentia quodlibet eorum ualeat. Deinde uentorũ calidorumq; & frigidorũ. Quid uero calidi, quidq; frigidi uenti ualeant, ex tertia aphorismorum particula tibi discendum erit, ubi nihil aliud agit Hippocrates, nisi quod mala quæ ex uentorum mutationibus oriuntur, commemoret. Aetius quoq; lib. iij. cap. clxxij. multa ex sententia Adamantini de uentis affert, instituto huic congruentia. Aeris deinde ratio quoq; habenda erit, & non solum qualitas, uerumetiã essentia eius medico expendenda, quemadmodum fusius cap. xlix. nostri Compendij diximus. Idq; eo accuratiori opera faciendum erit, quod, ut Hippocrates in libro de flatibus ait,* οὗτος αἴτιος

B τοῦ τε βίου καὶ τῶν νούσων τοῖσι νοσέουσι. τοσαύτη δὲ τυγχάνει πᾶσι χρείη τοῖσι σώμασι τοῦ πνεύματος ἐοῦσα, ὥστε τῶν μὲν ἄλλων ἁπάντων ἀπεχόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ σιτίων καὶ ποτῶν, δύναιτ' ἂν ἡμέρας δύο καὶ τρεῖς ἢ πλείονας διάγειν. ἢν δέ τις ἐπιλάβει τὰς τοῦ πνεύματος εἰς τὸ σῶμα διεξόδους, ἐν βραχεῖ μέρει ἡμέρης ἀπόλλοιτο ἄν, ὡς μεγίστης χρείης ἐούσης τῷ σώματι τοῦ πνεύματος. *quod est, is uitæ, & ægrotis morborum autor sit. Tantaq; omnibus corporibus spiritus necessitas extat, ut si quidem omnibus alijs abstineat homo, & cibis nimirum & potu, possit tamẽ dies duos uel tres & plures agere. Si uero spiritus in corpus uias quis intercipiat, in breui parte unius diei intereat oportet, ut uel hinc quanto usui spiritus corpori sit, liceat æstimare. Porrò considerandum etiam medico, an aer plus aut minus impleat, hoc est, copiosior & cumulatior aut minore copia in corpus ingeratur, quod ita quoq; morbi causa esse possit, quemadmodũ ijs uerbis loco iam citato Hippocrates testatur:* μετὰ τοῦτο τοίνυν εὐθέως ῥητέον ὅτι οὐκ ἀλλόθεν ποθὲν εἰκός ἐστι γίνεσθαι τὰς ἀρρωστίας μάλιστα ἢ ἐντεῦθεν, ὅταν ὁ ἀὴρ ἢ πλέων, ἢ ἔλασσον, ἢ καὶ ἀθροώτερος, καὶ μεμιασμένον νοσηροῖσι μιάσμασιν ἐς τὸ σῶμα ἐσέλθῃ. *hoc est: Post hæc igitur mox & illud dicendum, quod nõ alicunde unquã uerisimile est morbos euenire, quàm inde potissimum, quando uidelicet is aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis sordibus inquinatus in corpus se ingerat. Hæc ille. Aerem autem maiori co-*

Ventorum ratio habenda.

Aeris ratio habenda.

pia inspiratum nonnunquã suffocare prorsus, aut saltem extinguere calorem natiuum exiguum posse, nihil mirum. Quemadmodũ enim exigua flamma à multo ac uehementi flatu extinguitur, sic quoq; calor modicus ab aere cumulatiore inspirato. Ita in febribus ardentibus & alijs exustionibus aere multo, eoq; frigido opus est: aliàs enim homo sic affectus nimio æstu peribit. Cum igitur hæc ita se habeant, diligenter animaduertat medicus quid uentorũ aerisq; mutationes possint: nam multum refert scire quãdo à calidis ad frigidos, aut contrà à frigidis ad calidos, humidis ad siccos, à uitiosis & fœtido halitu infectis ad puros mutatio sit facienda. Et certe multa interdũ necessitas nos cogit, ne mutationem hanc negligamus. C

APHORISMVS VIII.

Corpus nostrũ constituunt continentia, contenta, & impetũ facientia.

Corpus nostrum ex tribus cõstat.

Hac dictione miro quodam compendio ac laconismo corporis nostri constitutionem describit Hippocrates, hoc ipsum ex tribus potissimum cõstare dicens, continentibus nimirum, contentis, & impetum facientibus, seu cum impetu motis. Per continentia autẽ solida, contenta uero humida, impetumq; facientia spiritus intelligit, ut uniuersa corporis constitutio sit ex solidis partibus, humoribus, et spiritibus. Cuius sanè rei grauissimus testis est Galenus lib. i. de diffe. feb. cap. i. ubi hunc in modum præsentem Hippocratis dictionẽ interpretatur: ἴσχοντα μὲν αὐτὰ τὰ στερεὰ μόρια τοῦ σώματος, ἐνισχόμενα δὲ τὰ ὑγρὰ, ἐνορμῶντα δὲ τὰ πνεύματα προσαγορεύει. *hoc est: Continentia quidem solidas corporis partes, contenta uero humores, impetumq; facientia spiritus appellat. Et rursus in libro de tremore & palpitatione, ubi sic scriptum reliquit:* ἔστι μὲν γὰρ τὰ συντιθέντα τὸν ἄνθρωπον, ὡς Ἱπποκράτης ἐδίδασκεν ἡμᾶς, στερεὰ, ὑγρὰ, καὶ πνεύματα. μέμνηται δέ πως αὐτῶν ὧδε. τὰ ἴσχοντα λέγων, καὶ τὰ ἐνισχόμενα, καὶ τὰ ἐνορμῶντα. ἴσχοντα μὲν τὰ στερεὰ καλῶν, περιέχει γὰρ καὶ ἀποστέγει τὰ ὑγρά. ἐνισχόμενα δὲ τὰ ὑγρὰ, περιέχεται γὰρ ὑπὸ τῶν στερεῶν. ἐνορμῶντα δὲ τὰ πνεύματα, πάντῃ γὰρ διικνεῖται τοῦ σώματος ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου ῥᾳδίως τε καὶ ἀκωλύτως. *quod est: Hominem ipsum constituunt, quemadmodum Hippocrates nos docuit, solida, humores, et spiritus. Meminit uero illorũ hoc pacto: Cõtinentia, contenta, et impetum facientia. Cõtinentia quidẽ solida uocans, cõtinent enim cohibentq; humores. Cõtenta autẽ humores, cõtinentur nãq; à solidis. Impetũ uero facientia spiritus, undiquaq; enim tẽporis momento corpus facile et citra impedimentũ penetrant. Quibus sanè uerbis Galenus nõ tantũ quid prædictis uocibus intellexerit Hippoc. uerumetiã cur illis hæc indiderit nomina, explicat. Galeno subscribit etiã autor Introductorij ijs uerbis:* ἐκ τῶν τριῶν καὶ συνθέτων ἤδη γνωρίμων ἀνθρώπου φασὶ συγκεῖσθαι, ἔκ τε τῶν ὑγρῶν καὶ ξηρῶν, καὶ

A καὶ πνευμάτων. καλεῖ δ' αὐτὰ Ἱπποκράτης ἴσχοντα, καὶ ἰσχόμενα, καὶ ἐνορμῶντα. ἴσχοντα μὲν οὖν ἐστι, ὅσα στερεὰ, ὅσα καὶ νεῦρα, καὶ φλέβες, καὶ ἀρτηρίαι, ἐξ ὧν οἵ τε μύες, καὶ αἱ σάρκες, καὶ πᾶς ὁ τοῦ σώματος ὄγκος πέπλεκται, τῶν τε ἐντὸς, καὶ τῶν ἐκτὸς τὰ συγκρίματα. ἰσχόμενα δέ ἐστι τὰ ὑγρὰ τὰ ἐν τοῖς ἀγγείοις ἐμφερόμενα, καὶ κατὰ πᾶν σῶμα διεσπαρμένα ἅπερ καλεῖ Ἱπποκράτης χυμοὺς τέσσαρας. ἐνορμῶντα δ' ἐστι τὰ πνεύματα. *quod est: Ex tribus ijsq; compositis hominem iam natum constitutum esse censent, ex humidis, siccis, & spiritibus. Vocat autẽ ea Hippocrates continentia, contenta, et impetum facientia. Continentia igitur sunt quæcunq; solida, ossa, nerui, uenæ, arteriæ, ex quibus & musculi, carnes, & tota corporis moles conflata est, ad hæc interiorum et exteriorum concretiones. Contenta uero humores sunt qui in uasis per totum corpus dispersi feruntur, quos Hippocrates uocat quatuor humores. Impetum facientia spiritus existunt. Ex quibus omnibus dilucidum quoq; fit, Calui interpretationem esse ineptissimam: is enim enarratam iam Hippocratis sententiam ita conuertit: Per ualida prorumpentiaq; corpora, per intus ualida, foris non item. Quibus equidem uerbis quid esse magis obscurum, quid à genuina Hippocratis mente magis alienum possit, non uideo. Sed perpetuò sui similis est Caluus, hoc est, nunq̃*

B *non nugatur. Cæterum cum ex tribus iam cõmemoratis corpus nostrum constitutum sit, debet medicus illorũ exactam habere curam, ac diligenter expendere num solidæ corporis partes in figura, numero, quantitate, & situ conuenienti dispositæ sint. Humores autem, an inter se uim & copiam mediocriter temperatas, maximeq; permixtas habeant, aut aliquis plus minusq; iusto in corpore auctus sit, aut in peculiarem aliquam partem secretus, nec cum alijs cõfusus. Spiritibus deniq; num ad singulas corporis partes aditus pateat, aut nonnihil obstructi sint. Nam sic facile morborum causas auferet, & ne posthac inuadant morbi facile cauebit.*

APHORISMVS IX.

Sermonibus & silentio ægro gratificãdum erit, ideoq; dicere oportet ea quę uult, idq; sermonibus quibus loquiť, siue hi magni, siue multi, siue ueri, siue simulati fuerint.

Monet hac sententia Hippocrates, ut medicus & assistentes ægro in sermonibus & silentio gratificentur, id quod etiam suprà præcepit faciendum esse. Part.4.aph.71 *Quapropter si loquacitate delectatur æger, summo studio annitatur medicus ut & ipse paulò loquacior sit atq; uerbosior: sin à multa loquacitate ægrotus abhorret, tum silentio illi quoq; gratificetur medicus, & paucis quæ loquitur expediat, ne alter illi immodica loquacitate morbus fiat. Conetur præterea medicus, ut ea tantum loquatur quibus æger delectatur, & de qui-*

bus uerba fieri unicè cupit, necunquam committat ut aliquid quod animum illius deijcere queat loquatur. Deniq; omnia quæ loquitur, ijs sermonibus ac uocibus quibus æger utitur & delectatur, edisserat. Proinde si magna & stentorea uoce præditus est æger, certum est illum quoq; hac uoce magis delectari, ideoq; medicus dum illi uerba facit hac ipsa quoq; utatur. Et si multis ac prolixis sermonibus dum ualuit usus fuit, medicus etiā eo uerbosior sit oportet. Quid multa? accurata opera studendum erit medico & assidentibus, ut nō loquātur nisi ea quæ grata esse sciunt ægrotanti. Hinc si ueris sermonibus idipsum fieri nō potest, licebit simulatis uti. Multo enim cōsultius est uti sermonibus fictis et simulatis, q̃ ueris ægrotū offendere, atq; adeò morbū producere, aut penitus ægri animū deijcere. Sed ea de re multa quoq; supra diximus.

APHORISMVS X.

Exeuntia à corpore unde cœperunt, & ubi cessarunt, quatenus'q; dissiparunt, colores deniq; illorum, quibus adde caliditatem, salsedinem, dulcedinem, tenuitatem & crassitudinem, æqualiter uel inæqualiter infudet corpus, ac tempus, & quid mutationes ex quibus in quæ possint cognoscere oportet.

Exeuntia. *Per exeuntia à corpore Hippoc. sudores intelligit. Hos autē medico magno studio expendendos esse hortatur, ut nimirū sciat qua corporis parte cœperint, et qua desierint, quatenus'q; dissiparint et absumpserint, num scilicet ex integro superuacua secū eduxerint, aut reliquias nōnullas in corpore dimiserint. Sed quū per exeuntia, ut diximus, sudores intelligat, proderit singulas dictionis partes explicasse. Quādo itaq; ex corpore sudor emanat, tum cōsiderandū erit unde exordiū sumpserit, et qua ex prate corporis primū emanare cœperit. Nā ut alibi dixit Hippoc.* ὅκου ἐνι τοῦ σώματος ἱδρὼς, ἐκεῖ φράζει τὴν νοῦσον. *quod est: Qua parte corporis sudor est, ibi morbum significat. Deinceps cōsiderandum etiam ubi desierint sudores, num scilicet superiores tantum partes sudarint, aut inferiores. Hinc non temerè in præsagijs scriptum est:* κάκιστοι οἱ ψυχροί τε καὶ μοῦνοι περὶ τὴν κεφαλὴν γινόμενοι καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸν αὐχένα. οὗτοι γὰρ ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ θάνατον προσημαίνουσι, ξὺν δὲ πρηϋτέρῳ μῆκος νόσου. *hoc est: Pessimi sunt sudores frigidi, & qui circa caput, faciem, & ceruicem duntaxat fiunt: hi enim cum acuta febre mortem, cum mitiore uero morbum diuturnū fore significant. Pari modo expendendum quoq; quatenus dissiparint, num uidelicet ubi promanarint, febris desinat nec ne. Nam febre desinente iudicatorios esse morbi nemo ambiget: sin uero remanserint febres, minime fuisse iudicatorios manifestum erit. Hinc loco iam citato sic scriptum reliquit Hippocrates:* οἱ γὰρ ἱδρῶτες ἄριστοι μὲν εἰσιν ἐν πᾶσι τοῖσιν ὀξέσι νοσήμασι, ὁκόσοι ἂν ἐν ἡμέρῃσι τε κρίσιμουσι

Marginal notes: Sudor unde cœpit promanare, considerandum. — 4. aph. 38. — Vbi desierint sudores. — 1. prog. 29. — Quatenus dissiparint. — 1. prog. 29.

B σίμοισι γίνωνται, καὶ τελείως τὸν πυρετὸν ἀπαλλάξωσιν. οἱ δ' ἂν μὴ τουτέων τι ἐξεργάσωνται, οὐ λυσιτελέες. hoc est: Sudores enim optimi censentur in omnibus acutis morbis, quicunque in diebus decretorijs oriuntur, febrimque perfecte abolent: qui uero idipsum efficere non ualent, inutiles. Color etiam sudoris considerandus medico, quod ex illo humorem morbum efficientem deprehendere possit. Sudor siquidem biliosus, flauam in corpore abundare bilem mõstrat. Sic in morbo regio, ob bilis in toto corpore redundantiã, sudor biliosus apparet. Iam dictis accedit caliditas et frigiditas sudoris, quas itidẽ ut alia iam cõmemorata, medicum considerare oportet. Nam non temerè sic alibi scriptũ reliquit Hippocrates: ἱδρὼς γὰρ πολὺς ψυχρὸς ἢ θερμὸς ἀεὶ ῥέων, ὁ ψυχρὸς μείζων, ὁ δὲ θερμὸς ἐλάσσων νοῦσον σημαίνει. quod est: Sudor multus, frigidus aut calidus assidue fluens, frigidus magis, calidus minus morbum significat. Et paulò ante: οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες σὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ γινόμενοι, θάνατον σημαίνουσι, ξὺν δὲ πρηϋτέρῳ, μῆκος νόσου. hoc est: Sudores frigidi cum acuta febre facti, mortem, cum mitiore uero, morbi longitudinem indicant. Neque tantum primæ in sudore qualitates, uerumetiam secundæ, ut est salsedo, dulcedo, amaritudo, & similes expendendæ, quod hinc humorem molestantẽ nonnunquam medicus deprehendere possit. Si enim dul-

Sudoris color cõsiderandus.

Sudor an calidus uel frigidus sit cõsiderandus.

4. aph. 42.

4. aph. 37.

Secundæ qualitates in sudore expendendæ.

B cedinem aliquam præ se ferre uidebitur, tum sanguinẽ: sin amaritudinẽ, bilem: si uero salsedinem, pituitam: quemadmodum si aciditatem, atram abundare bilẽ significabit, ueluti testatur lib. iiij. de simpl. med. facul. cap. xv. Galenus. Non est tamen hæc ita accipias quasi medico è corpore promanans sudor degustandus esset, cum id ægro potius faciendum sit, cui casu interdum accidit ut per os & labia eius guttatim sudor decurrat, ut uelit nolit eundem gustare cogatur. Præterea sudoris tenuitas aut crassities quoque contemplanda, quod ex ijs humoris quoque molestantis essentiam deprehẽdere liceat. Considerandũ etiam num æqualiter uel inæqualiter sudarit corpus: nam si æqualiter, tum sudores ij saluberrimi censentur, quemadmodum in præsagijs ijs uerbis docuit Hippoc. οἱ ἱδρῶτες ἀγαθοὶ ὁκόσοι διὰ παντὸς τοῦ σώματος γινόμενοι, ἀπέδειξαν τὸν ἄνθρωπον εὐπετέστερον φέροντα τὸ νόσημα. οἱ δ' ἂν μὴ τουτέων τι ἐξεργάζωνται, οὐ λυσιτελέες. id est: Sudores boni quicunque per totum corpus fiunt: nam quod æger facilius ferat morbum efficiunt. Si uero id præstare non possunt, inutiles. Tempus etiã sudoris considerandũ, quod saluberrimi sint, ut ex paulò ante citatis Hippocratis uerbis liquet, qui in diebus iudicatorijs fiant, quia scilicet morbos iudicent. Hinc est quod alibi etiã scripserit: ἱδρῶτες πυρεταίνοντι ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τριταῖοι, πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἐνναταῖοι, καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, καὶ ἑπτακαιδεκαταῖοι. οὗτοι γὰρ οἱ ἱδρῶτες νόσους κρίνουσιν. οἱ δὲ μὴ οὕτως γινό-

Sudoris essentia consideranda.

An æqualiter sudet corpus, contemplandum.

1. præsag. 29.

Sudoris tempus.

4. aph. 36.

μῦροι πόνοις σημαίνουσι, καὶ μῆκος νόσου καὶ ὑποστροπιασμούς. Quæ sanè sententia iam sæpius à nobis interpertata est, ideo iam non est cur interpretemur. Diligenter itaq; medicus animaduertat, quid omnium iam dictorũ mutationes possint: si enim nihil dissiparint, certum est morbum non finiri: sin uero totum quod morbosum fuit in corpore extirparint, tum morbus prorsus desinet. Sic sanè bonum est in morbo regio sudoris colorẽ immutari, quod futuram paulò post sanitatem prænunciet. Cum itaq; singulorũ mutationes multum ualeant, exquisita diligentia easdem consideret medicus, quando multa inde prædicere queat.

APHORISMVS XI.

Cõtẽplandũ num natura incœperit expulsionẽ, & nõ præualuerit.

Qvum priori sẽtẽtia Hippocrates de sudore sermonẽ fecerit, docueritq; quid in huius eruptione medico considerandum esset, hic in uniuersum quid in illo ac reliquis omnibus excremẽtis unicè animaduertendũ sit edisserit, nempe quod summo studio contemplandũ sit, nũ in expulsione illorũ natura uicerit necne. Nam si naturã integre uicisse & præualuisse cognouerit, tum ope medici
1.aph.20 haud indigebit. Hinc est quod alibi dixerit: τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως μὴ κινεῖν, μηδὲ νεωτεροποιέειν, μήτε φαρμακείῃσι, μήτ᾽ ἄλλοισιν ἐρεθισμοῖσι χρῆσθαι, ἀλλ᾽ ἐᾷν. hoc est: Quæ iudicãtur & iudicata sunt integre, non mouere, neq; nouare uel medicamentis, uel alijs incitamentis, sed sinere oportet. Quod si uero natura non præualuerit, et integre humores noxios expulerit, id quod agnoscere licebit si non in die decretorio facta est expulsio: & si æger post hanc non melius se habuerit, tum medicus naturam in
Part.2.aph.3. expellendis reliquijs iuuet. Sic antea dixit, ἄλλον χυμὸν μὴ τὸν ἰόντα ἄγειν, τὸν δὲ ἰόντα συνεκχυμοῦν. hoc est: Alium humorem non exeuntem edu-
Part.2.aph.9. cere oportet, exeuntem uere coeffundere. Et paulò post, abscessus qui non satis porruperint, iuuandos esse à medico præcipit. Ex ijs itaq; satis dilucidum fit, non ab re dictum esse ab Hippocrate, considerandum esse num natura incœperit expulsionem, & non præualuerit: nam ex eo quando natura iuuanda sit, uel minus, dignoscere licebit. Nam si prorsus in expulsione præualuerit ac uicerit, id quod inde agnoscet, si in die decretorio fecit expulsionem, & ubi
Signa quibus naturã præualuisse deprehenditur. æger meliuscule se ab illa habet, tum nihil à medico nouandum erit. Si uero nõ prorsus uicerit, sed incœpta iam expulsione ab humoribus noxijs deuicta sit, id quod ex cõtrarijs iam signis deprehendes, tunc medici auxilio natura opus
2.aph.12. habet, quod aliàs relicta in morbis post iudicationem, ut alibi inquit Hippocrates, recidiuam faciant. Caluus mirificam, imò portentosam cõmentus em interpretationem, hanc scilicet: Quis erubuit uideto, quis rubor, ubi & unde cœpit. Quapropter caput Calui ineptias eiusmodi passim producens, ne tribus

A bus quidem, ut ille ait, Anticyris persanari posset. Ni enim penitus insaniret, aut prorsus omnem pudorem exuisset, nunquam tam perditè optimum rei medicæ scriptorem deprauare ausus fuisset.

APHORISMVS XII.

Expendendũ num ultro aut inuitè multę uel paucę, calidæ uel frigidę, crassę uel tenues lachrymę promanent.

Quum in hac parua tabula omnium fermè quæ ad totius medicinæ generalem cognitionem spectant capita complexus sit Hippocrates, lachrymarum quoq; ex quibus futura etiam præsagire medicis poterit, mentionem facit, expendendumq; diligenter medico esse ait, num illæ ultro, aut inuitè promanent: id quod etiã ante monuit ijs uerbis: δάκρυα ἐν τοῖσιν ὀξέσι τῶν φλαύρως ἐχόντων, ἑκόντων μὲν χρηστὸν, ἀκόντων δὲ παρέξοντα κακόν. quod est: Lachrymæ in acutis morbis male habentibus si ultro promanauerint, bonum: si uero inuitis, malum. Cur autem spontaneæ lachrymæ nihil mali portendant, in eius sententiæ enarratione diximus. Cæterum non tantum cõsiderandum medico an ultro, uel inuitè, sed etiam num multæ uel paucæ promanent: quod multæ immodicam cerebri humiditatẽ, paucæ uero modicam indicent. Sic calidæ humorem in cerebro calidum abundare, quemadmodum frigidæ, frigidum monstrabunt. Crassæ uero si effluxerint, crassos quoq; humores esse in cerebro, ueluti tenuem, ubi tenues exierint, ostendent. Tenues uero lachrymas Hippocrates non ab re omisit: secutus enim in hoc est antiquam & sibi familiarem dicendi breuitatẽ, atq; planè hoc ipso innuere uoluit, contrariorum unam & eandem esse scientiam.

Part.1.aph.16.

Multæ lachrymæ.

B

APHORISMVS XIII.

Contemplare oportet gustum, sputum illic excreatum, siue tussiendo euulsum, & uomitum.

Quod ad gustus cõsiderationem attinet, uide quæ paulò suprà in explicatione aphorismi sexti produximus: neq; enim idem sæpius repetendum puto, ne δὶς κράμβη θάνατος sit. Cæterũ unicè à medico considerandũ erit num sputum sit illic, hoc est, ex ore excreatum, aut tussiendo euulsum: id quod potissimum in sputo sanguinis faciendum erit, ut nimirum certò sciat medicus à qua corporis parte sanguis is qui per sputũ eijcitur, promanet. Si enim ex ore producitur, nihil periculi uerendũ. Si uero per tussim euellitur, tum ex spiritus instrumentis prodit, malumq; uehemens portendit, quemadmodũ luculenter admodum docet Galenus lib. iiij. de affe. loc. cap. vi. hunc in modum scribens: ἤδη μὲν τοῦτο ὡμολόγηται τοῖς ἰατροῖς, ἐκ μὲν τοῦ στομάχου καὶ τῆς γαστρὸς ἐμεῖσθαι τὸ αἷμα, μετὰ δὲ βηχὸς ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν ἀνάγεσθαι μορίων, ἐκ δὲ τῶν κατὰ φάρυγγα καὶ γαργαρεῶνα χρεμπτομένοις, ὥσπερ ἐκ τοῦ στόμα-

Sputum quomodo considerandũ.

τὸς ἁπλῶς ἀποπτύεσθαι. τεθεάμεθα δὲ πολλάκις ὅτι αἷμα ἀθρόως C ἐκ τῆς κεφαλῆς καταφέρεται, καὶ μάλιστα τοῦ γαργαρεῶνος ἔνδον, ὡς πρὸς τὴν φάρυγγα μὲν βηχὸς αὐτὸ ἀναπτυόμενον, ἐμπίπτον γὰρ αὐτίκα τῷ λάρυγγι βῆχα κινεῖ. προσέχειν οὖν δεῖ τούτῳ μάλιστα, μήποτε δόξωμεν ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἀναφέρεσθαι τὸ αἷμα, καθάπερ ἤδη τινὰς ἔγνων ἰατροὺς ὑπολαβόντας ψευδῶς, εἶθ' ὡς σφαλῆναι αὐτοὶ νομίσαντας οὐκ ὀρθῶς ἀποφήνασθαι πολλοὺς τῶν ἀρίστων ἰατρῶν χαλεπωτάτην εἶναι τὴν τοιαύτην αἱμοῤῥαγίαν, ὡς ἂν τοῦ πνεύμονος ἰσχυρῶς πεπονθότος. hoc eſt: *Iam quidem conuenit inter medicos, ſanguinẽ è gula uentriculoq; uomitione, ex reſpiratorijs partibus tuſsi, ex faucibus et gurgulione ſcreatu, quemadmodum ex ore ſimplici expuitione, educi. Nos uero ſanguinẽ qui à capite ad gurgulionis maxime partes internas, ut ad fauces, affatim deſcendebat, tuſſiendo expui ſæpenumero conſpeximus: quippe ſubitò gutturi irruens, tuſſim mouet. Quare diligenter aduertere animũ oportet, ne aliquando huiuſmodi ſanguinẽ ex ſpirationis inſtrumentis aſcendiſſe putemus, exemplo quorundam medicorum, quos equidem noui nõ rectè erroris accuſare præſtantiſsimos medicos, cum ipſimet errarent, credentes huiuſmodi ſanguinis eruptionem eſſe quampericuloſiſsimam, utpote pulmone uehementer affecto.* Hactenus Galenus. *Vide tu ibidem plura ad inſtitutum noſtrum facientia.* D *Porrò alia quæ in ſputi conſideratione medico ueniunt expendenda, docet*

Vomitus conſideratio. *Hippocrates lib. ij. prognoſt. aphoriſmo xliij. & ſequent. Vomitum deniq; contemplari oportet, quibus ſcilicet utilis, quoq; tempore, & quoties eo utendum ſit, et quis optimus aut uitioſus exiſtat, & exitium minetur. De quibus omnibus uide Hippoc. in ſecundo præſag. lib. aphoriſmo xxxviij. & ſequent. & cap. liij. Compendij noſtri: ſuperuacuũ enim puto eandem rem bis docere.*

APHORISMVS XIIII.

Solis æſtus, frigus, humiditas, & ſiccitas conſideranda. Mutatio quoque per quæ facta ſit, & quid ex quibus in quæ poſſit.

Temporum qualitates atq; earundem mutationes medico eſſe expendendas hac dictione Hippoc. monet, quod ſic facile futuros paulò poſt morbos prædicere ualeat. Qualitates temporum. *Nam quod ad qualitates attinet, quælibet illarum ſi immodica fuerit, morbos parere poteſt.* Solis æſtus. *Sic ſolis æſtus uehemens interdum ardentiſſimas febres efficere potis eſt, quemadmodum alibi teſtatus eſt, ſic ſcribens:*

4. uict. acut. 1. καῦσος δὲ γίνεται ὁκόταν ἀναξηρανθῇ τὰ φλέβια ἐν θερινῇ ὥρῃ ἐπισπᾶται δριμέας καὶ χολώδεας ἰχῶρας ἐς ἑωυτά, καὶ πυρετὸς πολὺς ἴσχει, τότε σῶμα ὥσπερ ὑπὸ ὀστεοκόπου ἐχόμενον κοπιᾷ καὶ ἀλγέει. γίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἐκ πορείης μακρῆς, καὶ δίψεως μακροῦ, ὁκόταν ἀναξηρανθέντα τὰ φλέβια δριμέα καὶ θερμὰ ῥεύματα ἐπισπάσηται

πρὸς

A πρὸς ἑαυτά. *hoc est: Ardens fit febris cum uenulæ tempore æstiuo exiccatæ, acres & biliosas sanies ad se trahunt. Febris quoq; uehemens detinet, & corpus ueluti lassitudine quæ ossa quoq; inuadit, laborat ac dolet. Accidit autem magna ex parte ob longum iter, diutinamq; sitim, quum exiccatæ uenulæ acres calidasq; fluxiones ad se traxerint. Sic contraria sanè temporum qualitas, frigus nimirum, à medico contemplandum erit, quod hoc ipsum quoq; morbos efficere queat, costarum scilicet & pectoris dolores, tusses, faucium inflammationes, & alui duræ, quemadmodum in aphorismis docuit, sic de frigida anni constitutione scribens:* ἢν δὲ βόρειον ᾖ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραὶ, δυσουρίαι φρικώδεες, ὀδύναι πλευρέων, στηθέων, ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τοῖσιν ἀῤῥωστήμασι προσδέχεσθαι χρή. *Porrò Galenus etiam in libro de morborum differ. tradit nonnullos qui sub uehementi frigore iter aggressi sunt, in ipso statim itinere mortem obijsse, alios uerò priusquam domum reuerti potuerunt diuersorium nacti, semimortuos gelidosq; apparuisse. Vnde satis liquet uehemens frigus corporibus nostris multum aduersari, proptereaq; à medico considerandũ. Deniq; haud aliter quàm iam dictæ qualitates medico expendendæ humiditas & siccitas, quod & illæ* Frigus. Humiditas & siccitas.

B *quoq; morbos pariant. Hinc est quod alibi dixerit:* νοσήματα δὲ ἐν τῇσιν ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνεται, πυρετοί τε μακροὶ, καὶ κοιλίης ῥύσιες, καὶ σηπεδόνες, καὶ ἐπίληπτοι, καὶ ἀπόπληκτοι, καὶ κυνάγχαι. ἐν δὲ τοῖσιν αὐχμοῖσι φθινώδεες, ὀφθαλμίαι, ἀρθρίτιδες, στραγγουρίαι, καὶ δυσεντερίαι. *quod est: Morbi per imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui fluores, putredines, morbi comitiales, attoniti, & anginæ. Per siccitates autem tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia urinæ, & intestinorum difficultates. Consideranda etiam hoc nomine humiditas & siccitas erit, quod siccitas, quo ad sanitatem conseruandam, humiditati sit præferenda, Hippocrate teste, qui in aphorismis ita scriptum reliquit:* τῶν δὲ καταστασίων τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ μὲν ὅλον οἱ αὐχμοὶ τῶν ἐπομβρίων εἰσὶν ὑγιεινότεροι, καὶ ἧσσον θανατώδεες. *hoc est: Conditionum anni, quod in totum dixerim, siccitates salubriores quàm imbres, minusq; mortiferæ sunt. Cæterũ si aliqua in ijs qualitatibus mutatio fiat, considerandum erit per quæ mutatio facta sit, num per æstum nimium, aut frigus &c. Et contemplandũ etiam quid possint eiusmodi mutationes: ita enim facile futuros deinceps morbos prædicere licebit, ut abunde liquet ex ijs quæ in tertia aphorismorũ particula tradit Hippocrates.* 3.aph.16. 3.aph.15.

APHORISMVS XV.

Labores, somnos, ocia & uigilias expendere oportet.

Monet hoc loco Hippocrates medicum, quo laborum, ociorum, somni &

uigiliarum rationem habeat: quando fieri non possit ut diu sanus permaneat C
Ociũ fugiendũ. homo, si non quo decet modo ijs usus fuerit. Hinc curandũ medico, ne ocio prorsus deditus sit qui ualetudinis rationem habet, sed mediocri potius utatur exercitio: quando uix aliud sit quod æque morbos pariat, ac assiduum hoc totius corporis ocium. Sic quoque somno & uigilia mediocribus utatur, tum certe
Part.6 aph.5. pulchre bonæ consulet ualetudini. Hinc est quod suprà dixerit: πόνοι, σιτία, ποτὰ, ὕπνος, ἀφροδίσια πάντα μέτρια. quod est: Labor, cibi, potus, somnus, uenerea, omnia mediocria. In cuius sententiæ enarratione uide plura ad institutum conducentia: & in Compendio nostro cap.l. & sequentib. Nolo enim hoc in loco temerè repetere, quod alibi diffusius dictum est.

APHORISMVS XVI.

Quę per somnũ accidunt, necnõ ipsa insomnia consideranda sunt.

Præcipit hac dictione Hippocrates, ut magno studio ea quæ per somnum accidunt, & ipsa etiam insomnia obseruemus, quando uaria ex his ipsis præ-
Quæ in somno accidunt. dicere possimus. Quæ autem per somnum accidunt, sunt oculorum suspectiones, oris hiatus, decubitus, et alia quæ in prognosticis recenset Hippocrates.
1.prog.14. Quare uero oculorum suspectiones considerandæ sint, ijs uerbis docet: σκοπεῖν δὲ χρὴ καὶ τὰς ὑποφάσιας τῶν ὀφθαλμῶν ἐν τοῖσιν ὕπνοισιν. ἢν γάρ D
τι ὑποφαίνηται τοῦ λευκοῦ τῶν βλεφάρων μὴ συμβαλλομένων, μὴ ἐκ διαῤῥοίης, ἢ φαρμακοποσίης ἐόντι, ἢ μὴ εἰθισμένῳ οὕτω καθεύδειν, φλαῦρον τὸ σημεῖον καὶ θανατῶδες σφόδρα. hoc est: Oculorum per somnum suspectiones obseruare oportet: ubi enim ex albo oculorum aliquid palpebris non cõmissis apparet, nec alui fluor, aut medicamenti potio in causa est, aut nec ita dormire consueuit, prauũ hoc signum, letaleq; admodum est. Sic oris quoq;
Hianti ore dormire malum. hiatus inter dormiendũ signum est perniciosum; quia musculorum os claudentium debilitatẽ significat: id quod ibidem monstrat sic scribens Hippocrates:
1.prog.20. θανατῶδες δὲ καὶ τὸ κεχηνότα καθεύδειν ἀεί. hoc est: Dormire assidue
Decubitus. hianti ore exitiosum est. Decubitus quoq;, eodem Hippocrate autore, à medico considerandus est, quod multa ex iacentis habitu cõiectare liceat, quem-
Aph.16. admodum libro iam citato uidere poteris, & in cap.lij. nostri Compendij, ubi multa quæ ad somni considerationem attinent explicauimus. Porrò insomnia
Insomnia quid portendant. quoq; ipsa contemplanda sunt, quod ex ijs humores in corpore abundantes dignoscere queat medicus, quemadmodũ fusius in libro de insomnijs docet Hippocrates. Et confirmat hoc idem Galenus in libello cui titulum indidit, de dignotione quæ ex insomnijs fit, ita scribens: τὸ ἐνύπνιον δὲ ἡμῖν ἐνδείκνυται διάθεσιν τοῦ σώματος. πῦρ καίειν μέν τις ὁρῶν ὄναρ, ὑπὸ τῆς ξανθῆς ὀχλεῖται χολῆς. εἰ δὲ καπνὸν, ἢ ἀχλὺν, ἢ βαθὺ σκότος, ὑπὸ τῆς μελαίνης χολῆς. ὄμβρος δὲ, ψυχρὰν ὑγρότητα πλεονάζειν ἐνδείκνυται. χιὼν δὲ καὶ

κρύ-

A κρύσταλλος καὶ χάλαζα, φλέγμα ψυχρόν. quod est: Ex insomnijs corporis affectum nobis coniecturis deprehendere licet. Incendium enim si quis per insomniũ uideat, eum quidem flaua bile infestari significatur. Si uero fumum, aut caliginem, aut profundas tenebras, atra bile grauatur. Rursus si imbres somniat, in eo frigidam abundare humiditatem indicatur. Sic qui niuem, qui glaciem, qui grandinem, pituita frigida plenus est. Iam dictis subscribit etiã Plutarchus, qui in libro de tuenda bona ualetudine, per insomniorum absurditatem aliqua nos posse annotare scribit. Nam si nefaria, minime consueta uisa occurrerint, inquit, aut crassis humoribus abundare corpus, aut spiritus intus turbatos esse declarant.

APHORISMVS XVII.

Cubilia in quibus decubit, & à quibus transfertur æger, cõsideranda.

Tam solicitum esse medicum de omnibus ijs quæ ad ægri salutem spectant uult Hippocrates, ut ne lectum quidem in quo decumbit æger negligendũ esse ducat, sed ut tale sit quod iuxta morbi rationem maxime conueniat, & quo æger uti potissimum consueuit, annitendum medico præcipit. Hinc est quod alibi etiã dixit: ἔπειτα καὶ κοίτη παρὰ τὸ ἔθος μαλακὴ, πόνον ποιέει, καὶ σκληρὴ παρὰ τὸ ἔθος. καὶ ὕπαιθρος παρὰ τὸ ἔθος ἐοῦσα σκληρύνει τὸ σῶμα. id est: 2. uict. acut. 54.

C B Praeterea & cubile præter consuetudinem & molle & durum laborem molestiámue facit. Quod item sub diuo est præter solitum stratũ, corpus indurat. Recte itaq; monet quod cubile à quo æger transfertur sit medico considerandum: quia non temere à consueto ad insuetũ tansferendus erit. Vbi tamen necessitas & ægri salus ita suadent, tutò certe cubile in quo decumbit mutari potest. Quod enim interdũ terræ mutatio potest, id quoq; cubilis mutatio efficere ualet, in ijs præsertim qui pusillanimes sunt, & nõ facile lectum deserunt. Ideoq; supra sic scriptũ reliquit: καὶ ὅπου κλίνην δεῖ, ἐᾶσθαι τοὺς ἀπολλυμένους δέον μεταβολῆς. hoc est: Et ubi opus est mutatione, tum timidos & nihil audentes à lecto in quo decumbũt propulsare oportet. Poteris uero hoc loci per cubile non tantũ lectũ, uerumetiã habitationẽ ipsam in qua æger moratur intelligere, ut nimirum habitationes in quibus degit considerentur, num calidæ, aut frigidæ, aut humidæ, aut siccæ, iuxta morbi sint cõstitutionẽ. Quod si itaq; frigido quispiã morbo correptus sit, necessariũ est ut habitatio in qua decumbit calida sit, quando omnia cõtraria esse morbo cõueniat. Si igitur talis haud fuerit, sed frigida potius, tum ab ea ad calidã transferatur. Sic si sudore affatim & immodice promanante, ut plane eam ob causam uirtus deficiat, non est tur habitatio quoq; talis sit quæ uirtutẽ haud aliter q̃ sudor deijciat, sed contraria potius. Hinc miseris modis ægros quosdã Anglico uocato sudore superioribus annis correptos, medici, imò carnifices quidam Germani nõ tantum 7. part. aph. 7.

afflixerunt, uerumetiã prorsus perdiderunt & enecarunt, quod calidissimis G *æstuarijs intrusos, aut immodica tegumentorum copia pressos, eousq; sudare donec animam exhalarent coegerint, cum frigidiores paulò habitationes eligendæ fuissent, in quas ægros ita affectos reclinassent, quo uirtus iam immodico sudore penè extincta, recreari ac refici paulò frigidioris aeris attractione potuisset. Sed tanta est illorum hominũ imperitia, ut simiarum instar quicquid alij fecerint, ipsi citra iudicium imitentur.*

APHORISMVS XVIII.

Animi affectus perpẽdendus, num scilicet ipse sua sponte sine instrumentis & causis tristetur, lętetur, timeat, confidat, speret, desperetq; ue luti Hippothoi puella sic sibijpsi in animo suo constabat, ut omnium eorum quę in morbo acciderant gnara esset.

Animi affectiões à medico expendendæ. *Animi affectiones à medico non esse negligendas, uel unica hæc Hippocratis sententia abunde docet. Potest enim ex ijs medicus nonnunquam corpus ad morbum aliquẽ esse propensum, manifestissime dignoscere: id quod etiã testatur Plutarchus in libro de tuenda bona ualetudine, hunc in modum scribens: Iam uero & animi affectiones indicant, corpus ad morbum esse propensum. Nam sæpenumero fit, ut occupet quosdam tristitia, nullam ob causam* D *idoneam oborta: aut metus repente spes extinguens, idq; quum nihil appareat cur sit metuendum. Redduntur autẽ & iracundi, sic ut facile commoueantur, & ob rem quantumlibet leuem indoleant: lachrymanturq; ac mœrent, quoties mali uapores & exhalationes amaræ, condensatæ, animi circuitus, ut inquit Plato, præpediunt occupantq;. Quamobrem quibus acciderint ista, cõsiderent ac meminerint oportet, si nulla res animi sit in causa, tum corporale quippiam esse, quod subductionem aliquam ac temperantiam requirat. Hæc ille.* Tristitia & metus atram bilẽ significant. *Hinc non temerè ait Hippocrates, animi affectus perpendendos esse, num scilicet animus ipse sua sponte, et citra causam aliquam manifestam tristetur, aut timeat: id enim atram bilem portendit, ueluti testatur alibi ijs uerbis Hippocrates:* 6.aph.23. ἢν φόβος καὶ δυσθυμίη πολὺν χρόνον ἔχουσα διατελέει, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον. *quod est: Si mœstitia & metus longo tempore tenens perseueret, atram bilem significat. Pari ratione considerandũ an quis præter solitũ sineq; causa lætetur: id enim futuræ desipientiæ, securioris tamen signum est. Hinc est quod alibi dixit:* 6.aph.53. αἱ παραφροσύναι αἱ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι, ἀσφαλέστεραι, αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς, ἐπισφαλέστεραι. *hoc est: Desipientiæ quæ cum risu fiunt securiores, quæ uero cum studio periculosiores. Deniq; si quis ita animo afficiatur, ut speret aut desperet, is certe atræ bilis aliquo uitio correptus erit. Sic multi reges aut principes sese esse putant, atq; adeò hoc nomine optimas spes concipiunt animo. Rursus alij desperant,*

A rant, adeò ut interdū laqueo, quem sibijpsis collo inijciunt, uitam finiant. Has itaq; & alias melancholicorū imaginationes affabre describit Galenus lib. iiij. de affe. lo. cap. vi. ubi inter reliqua scribit, aliquos esse qui testas se factos putent, atq; idcirco obuiantibus ne collidantur cedere. Alij gallos se esse credunt, ideoq; gallos cantare audientes, ut hi alarū, sic illi brachiorū plausū latera quatiunt. Fuisse præterea quendam ait, qui timuit ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere, ipsum à se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur. Plures alias cōsimiles melancholicorū imaginationes refert lib. i. cap. xxij. Alexander Trallianus. Nulla itaq; ratione posthabeat medicus, ubi animū hoc pacto affici senserit. Cæterū etsi accidat ut in iam dictis affectibus interdum ambæ actiones obturbentur, ut scilicet neq; bene procedat imaginatio, neq; debita fiat ratiocinatio, ut plurimū tamen unam duntaxat lædi cōtingit, id quod Hippothoi puellæ exēplo hac in dictione Hippoc. monstrat. Huic enim quamuis imaginatio nō recte procederet, tamen ratiocinatio ipsa & memoria illæsæ permanserunt: ideoq; sic sibi in animo constitit, ut omnia ea quæ in morbo acciderant, sciret. Tale quid etiam contigit Theophilo medico, cuius meminit Galenus in libro de symptomatū differentijs. Is enim aduersa ualetudine pressus, cū alioqui prudenter dissereret, atq; eos qui B tum præsentes erant exacte nosceret, tibicines tamē quosdā arbitrabatur esse in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosq; tibia canere, atq; pulsare, & se illos uidere putabat, alios quidem stantes, alios autem illic sedentes, atq; ita continenter canentes, ut neq; noctu, neq; interdiu quicquam remitterent, aut quiescerent, ne minimo quidem temporis momento. Proinde assidue clamans iussit eos à cubiculo expelli. Is ubi conualuit abeunte morbo, quicquid singuli eorum qui ipsum uisitabant uel dixissent uel egissent, narrabat: denique uisa quæ de cantoribus apparuerant, memoriter recitabat. Sunt itaq; animi affectus & hoc maxime nomine perpendendi, quod ex his uel imaginationem, uel memoriam, uel cogitandi facultatem esse læsam scire liceat.

Melancholicorum imaginationes uariæ.

APHORISMVS XIX.

Aetatē ab ętate discernere oportet, et num prius aut posterius quàm oporteat aliquid contingat. Veluti si hyeme, aut æstate, uel seni uel puero solutus est morbus: aut exitus dentiū, capillorumq; in pudendis eruptio, & feminis proiectio prius aut posterius q̄ deceat facta est, magis & minus, augmentum capillorum, crassitudo, robur, & diminutio.

Ex hac quoq; dictione satis constare potest Hippocratē singula fermè rerum ad medici cognitionem necessariarū capita in hanc paruam digessisse tabulam. Primum enim omnium ætatis ac temporum rationem medico habendā esse hoc in loco admonet: ætas enim ab ætate differt, ideoq; diligenter illæ dis-

Aetatis habenda ratio.

cernendæ erunt. Nam multa sunt quæ iis qui in uigente iam sunt ætate constituti, conueniunt, quæ tamen pueris aut senibus haud competant. Hinc est C
1.aph.2. quod in aphorismis dixerit: ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ ἡλικίην καὶ νούσους ἐν
1.aph.17. ᾗσι δεῖ, ἢ οὔ. Et rursus: δοτέον δέ τι καὶ τῇ ἡλικίῃ. hoc est: Dandum aliquid ætati erit. Sic sanè pueros iuxta atq; senes euacuare nō licet, neq; per uenæ sectionem, neq; alui deiectionē. Hac deniq; ratione cum continuo opus habeant augmento, longam ac multam inediam perferre pueri nō possunt, quem-
1.aph.13. admodum in aphorismis sic scribens docet Hippoc. γέροντες εὐφορώτατα νηστείην φέρουσι, δεύτερον οἱ καθεστηκότες, ἥκιστα μειράκια, πάντων δὲ μάλιστα παιδία, τουτέων δὲ αὐτέων ἃ ἂν τύχῃ αὐτὰ ἑωυτῶν προθυμότερα ἐόντα. quod est: Senes facillime ieiunium tolerant, secundo loco qui ætatem consistentem habent, minus adolescentes, omnium minime infantes, eorumq; ipsorum potissimum qui utiq; animosiores propensioresq; sunt. Summo itaq; studio ætatem ab ætate discernat medicus, ac cuilibet quod sibi conuenit

Temporis ratio habenda. adhibeat. Deinceps temporis quoq;, in quo hæc atq; alia contingunt, ratio habenda erit, diligenterq; animaduertendū num aliquid prius aut posterius q̄ oporteat accidat. Verbi gratia, cùm tempus quodlibet suos ac proprios obtineat morbos, quemadmodum in tertia aphorismorū particula docet Hippoc. considerandum erit an quiuis constituto sibi tempore, aut prius, aut posterius D
eueniat: ueluti si hyeme fit febris ardens, quæ in æstate potius fieri debebat: aut in æstate apoplexia, quam hyeme accidere potius cōueniebat: id sanè quod non sine uehementi aliqua causa, quæ temporis contrariam constitutionem superat, fieri solet, ut hoc nomine morbi eiusmodi grauissimi existant. Et hinc
2.aph.34. est quod alibi dixerit: ἐν τῇσι νούσοισιν ἧσσον κινδυνεύουσιν οἷσιν ἂν οἰκείη τῆς φύσιος, καὶ τῆς ἡλικίης, καὶ τῆς ἕξιος, καὶ τῆς ὥρης ἡ νοῦσος ᾖ μᾶλλον, ἢ οἷσιν ἂν μὴ οἰκείη κατά τι τουτέων. id est: Per morbos minus periclitantur hi, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori morbus magis conuenit, quàm quibus secundum nihil istorum congruit. Cæterum quod ait, ueluti hyeme uel æstate solutus est morbus, exemplum est eius quod de tempore dixit; eo ipso monens ut medicus perpendat num morbus aliquis sit hyeme solutus, qui æstate solui debuisset: id enim uirtutis robur portendit. Proinde quicunq; morbi prius quàm consueuerunt soluuntur, ii singuli facultatū robur, quemadmodū qui posterius aut tardius earundem imbecillitatē, demōstrant. Per hæc porrò uerba, uel seni, uel puero, iterum respicit ad id quod prius aut posterius quàm deceat fit. Consultius autē est pueris quàm senibus accidere morbos, quod in pueris bona spes sit ubi ad pubertatis accesserint tēpus solui morbum, in senioribus uero planè nulla. Et hoc est quod in aphorismis
3.aph.28. iis uerbis innuere uoluit: τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθη κρίνεται,

τὰ μ

A τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δ' ἐν ἑπτὰ μησὶ, τὰ δὲ ἑπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ' ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοισι πάθεα, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβάσκειν, ἢ τοῖσι θήλεσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἴωθεν. hoc est: *Plurimi affectus puerulis iudicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, aliqui in septem mensibus, nonnulli in septem annis, quidam qui ad pubertatem accedunt. Qui autem perdurarint, nec solui potuerint iam pubescentibus, aut fœminis quum menstrua erumpunt, consenescere assolent.* Et iterum ibidem: οἱ πρεσβῦται τῶν νέων, τὰ μὲν πολλὰ νοσέουσιν ἧσσον. ὅσα δ' ἂν αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γίνηται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει. quod est: *Seniores iuuenibus magna ex parte ægrotant minus. Quicunque uero morbi ipsis accidunt longi, ut plurimum eis commoriuntur.* Insuper admonet nos Hippoc. ut diligenter animaduertamus num pueri suo tempore dentire incipiant, & an illis capillorum in pudendis eruptio, aut seminis profusio consueto tempore, & minime prius aut posterius quam conueniat fiat. Nam si stato quoduis illorum tempore contingat, argumentum est bonam eius corporis esse temperiem, & omnia pro conuenienti quatuor qualitatum mixtura fieri. Si uero citius aut tardius quàm deceat acci- 2 aph.39.

B dant, non dubium est quin aliquis haud mediocris dictarum qualitatum excessus in causa sit: id quod satis ex iis quæ lib. ij. de temp. tradit Gal. constare potest. Sed non prætereundum est quod Caluus bis hoc loci in sua interpretatione hallucinatus sit. Primum, quod ἐκβολὴν casum dentium significare putauit, cum tamen hæc dictio quemcunque exitum denotet. Dein quod γόνος partum uertit, cum tamen nemo est qui nesciat significare semen. Præterea hortatur Hippoc. ut non tantum in pudendis, sed etiam in reliquis corporis partibus pilorum augmentum consideremus, num scilicet in hoc magis, in illo minus succrescant, quod ita facile de temperatura illorum corporum, maxime uero partium in quibus producitur, pronunciare nobis liceat, ut loco iam citato fusius docet Galenus. Postremum per hæc uerba, crassitudo, robur, diminutio, uidetur nos monere ut consideremus accurata opera ætatum discrimina, præsertim ut animaduertamus num ætates citius aut tardius eueniant. Sic uidemus unum altero citius senescere, quod certe non sine causa fieri solet. Intelligit autem per crassitudinem puerilem ætatem, in qua magna ex parte quàm in aliis ætatibus, quod illæ semper crassitudinem illam inter ortus nostri initia nactam imminuant, crassiores sumus. Per robur inaudiendam esse puto ætatem consistendi & uirilem, quod in ea omnes corporis facultates ualidæ & robustæ sint. Per diminutionem contrà senectutem, quandoquidem in hac ipsa omnes uires corporis decrescunt, ac minuuntur. Quid multa? unicè medico perscrutandum erit ætatum discrimen, & temporum ratio habenda, ut sciat num hoc prius aut posterius quàm oporteat factum sit.

Margin notes: ἐκβολή. — γόνος. — Pilorum ratio. — Crassitudo. — Robur. — Diminutio.

APHORISMVS XX.

C

Considerandum qui morbus cognatus, & qui per se sit, quanto deniq; magis & minus cognatę sint partes.

Etsi uarijs modis interpretari hæc Hippoc. dictio possit, ea tamen quam nos selegimus reliquis uidetur esse magis genuina. Neq; enim aliud innuere obscuris ijs uerbis uidetur Hippoc. q̃ ut consideremus qui morbi per essentiam, & qui per consensum, quem hoc loco cognationẽ appellat, fiant. Insuper ut quoq; animaduertamus qualis sit partiũ in quibus morbus consistit cognatio, quod hæ magis, illæ uero minus cognatæ sint. Quod ad primum attinet, quando fit capitis dolor, diligenter perpendendũ an ob uapores à uitiosis qui sunt in uentriculo humoribus ad caput sursum elatos, atq; adeò per cõsensum, an ab humoribus in capite cõtentis accidat, quod peculiarẽ quisq; medendi rationem requirat. Si enim primogenio affectu caput infestatur, tum capiti tantummodo medendum erit: si uero per cognationẽ aut consensum afficitur, tum primum pars quæ caput in consensum rapit curanda erit. Quod qui non animaduertunt medici, dictu mirum quàm inter medicandum aberrent, quod neglecto prorsus eo quod per se & primogenio affectu infestatur, huic tantum quod per consensum male habet remedia adhibeant. Non uero duntaxat quæ corporis pars per se, quæq; per consensum afficiatur, sed quæ magis minusq; cõsentiat despiciendum erit, ut scilicet hac ratione ad affectæ partis notitiam quamproxime accedamus. Contingit enim nonnunquam ob maximum consensum ita affici partem aliquam, ut parum prouidi ac periti medici, primogeniũ in hac ipsa affectum consistere putent. Diligenter itaq; eas quæ per se, ab ijs quæ per consensum afficiuntur partibus discernere medicum oportet, quo remedia commode adhibere queat. Non latet aliter interpretatos esse nonnullos hanc Hippocratis sententiam, uerum cum illorum interpretationes parum uideantur instituto Hippocratis quadrare, ideo missas facio. D

APHORISMVS XXI.

Anni tempus expendendum, num scilicet citius aut tardius quàm conueniat factum sit, & an pluuiosum uel siccum, calidum uel frigidũ, cum uentis uel citra uentos, quibusq; uentis perflatum, & num in principio, medio, fine, uel assiduò, præterito aut præsenti tempore fuerit.

Constitutio temporum anni. *Hippocrates hac in dictione uniuersa quæ alibi de temporum anni constitutionibus scripsit complexus est, hortaturq; ut mutationes illorum accurata opera perpendamus, quando ex ijs uarios morborũ euentus prædicere liceat. Et ea sanè est astronomiæ pars quæ medico maxime est necessaria, & quam Hippocrates etiã unicè excoluit: hæc inquam quæ ex motu cœli, ortu & occasũ syderum, anni tempora, illorumq; discrimina & mutationes scrutatur.* Quæ astronomiæ pars medico necessaria.

Extra

A *Extra hanc ueteres medici nullã prorsus agnouerunt. Vanitate itaq; mira circunducũt hodie plerosq; superstitiosuli illi medici, qui eam astronomiæ partem quam iam Astrologiam uocant, & quæ futura ex horoscopo prædicit, & nescio quas alias prodigiosas cõminiscitur nugas, medico necessariam esse garriunt. Ego cum doctissimo Manardo nostro, hanc potius ut deceptoriam,* 14. lib. Epist. 5. *ab omniq; ueritate alienissimã, et à uera ac Christiana pietate mirum in modum auocantẽ, ad medicasq; indicationes ne tantillum quidem conferentẽ, ab omni republica proscribendam, & unà cum suis autoribus expellendam esse iudico. Et utinam Constantius aliquis emergeret, qui hanc uanitatem & diuinandi curiositatẽ exploderet, ut sanè olim exterminatã ab hoc Imperatore legimus, in l. Nemo aruspicem. C. de maleficis & mathematicis. Sed ad institutum reuertor. Anni tempus considerandum medico erit, an citius, aut tardius quàm conueniat factum sit, quod inde certos morborum euentus prædicere queat. Verbi gratia, si uernum tempus anni citius quàm conueniat incœperit, tum uernos etiã morbos citius expectabis. Sin uero tardius cœperit, tum hyemales quoq; morbos diutius duraturos pronunciabis. Et sic de alijs quoq; temporibus iudicandum erit. Cæterum contemplandũ num tempus an-*
B *ni sit pluuiosum aut siccum: hoc enim illo multo salubrius existit, quemadmodum alibi quoq; ijs uerbis monstrauit:* τῶν καταστασίων τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ μὲν 3. aph. 15.
ὅλον οἱ αὐχμοὶ τῶν ἐπομβρίων εἰσὶν ὑγιεινότεροι καὶ ἧσσον θανατώδεες. *hoc est: Constitutionum anni, quod in totum dixerim, siccitates imbribus salubriores minusq; mortiferæ. Porrò tempuus anni si fuerit pluuiosum, tum, ut ibidem docet Hippoc. magna ex parte febres longæ, alui fluores, putredi*- 3. aph. 16. *nes, morbi comitiales, & attoniti, atq; anginæ fient. Si uero siccũ, tum tabitudines, lippitudines, articulorum dolores, urinæ stillicidia, & difficultates intestinorum generabuntur. Expendendũ etiam an tempus anni calidum uel* Calidum uel frigidum. *frigidum sit, potissimũ si eodem die modo calor, modo frigus fuerit: nam tunc autumnales & inæquales morbos expectare oportet, quemadmodũ in aphorismis testatur ijs uerbis:* ἐν τῇσιν ὥρῃσιν ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης ὅτε μὲν 3. aph. 4. θάλπος, ὅτε δὲ ψύχος ποιέει, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήματα προσδέχεσθαι χρή. *Quid multa? in singulis temporibus est expendendum num frigidum uel calidum, pluuiosum aut siccum sit, ueluti loco iam citato monstrat prolixius Hippoc. Sic considerandũ num cum uentis aut sine uentis: & si uento*- Cum uentis uel sine uentis. *sum fuerit, qualis is sit qui spirat uentus, aquilo scilicet, aut auster, expendendum. Nam ut loco iam sæpius citato ait, quotidianæ cõstitutiones aquiloniæ* 3. aph. 17. *corpora cõstipant, cõtendunt, bene mobilia, coloratiora, & melius audientia efficiunt, aluos exiccant, oculos mordent, & si in pectore dolor aliquis præfuerit, dolorem augent. Austrinæ dissoluunt corpora & humectant, caput*

grauant, auditum obtundunt, uertigines faciunt, oculis atq; corporibus difficilem motum præstant, & aluos humectant. Quæ singula quoq; iam dicta in libro de humoribus prolixius repetit, quem sanè librum diligens lector perlustrare poterit: neq; enim omnia annotare libri magnitudo suasit. Deniq; considerandũ num in principio, medio, fine anni, aut assiduò iam dicta acciderint: hoc est, an in uere, æstate, autumno, uel hyeme duntaxat, aut per integrum annum durauerint. Nam alij morbi expectandi erunt si uer pluuiosum & australe fuerit, & alij si aquilonium & siccum fuerit. Sic de reliquis quoq; anni temporibus iudicandum erit, ut pluchre in tertia aphorismorum particula Hippoc. edocuit. Si uero totus annus siccus fuerit, tum tales quoq; morbos expectare oportet. Hinc est quod alibi dixerit: ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται· καὶ ἢν μὲν ἐπὶ πλέον ᾖ τὸ ἔτος τοιοῦτον ἐὸν, ὁκοίην καὶ τὴν κατάστασιν ἐποίησεν, ὡς δὲ τὸ πολὺ καὶ τὰ νοσήματα τοιαῦτα δεῖ προσδέχεσθαι. hoc est: Per siccitates febres acutæ fiunt: & si magna ex parte talis sit annus qualem fecerit cõstitutionem, tales quoq; morbos magna ex parte expectare oportet. Postremũ considerandum num prædicta in præterito tempore facta sint, aut præsenti tempore fiant: nam & hoc ipsum ad prædictionem futurorum morborum non parum conducet, sicuti declarant exempla quæ in tertia aphorismorum particula tradit Hippocrates.

(Margin: G; In principio, medio, uel fine, &c.; 3.aph.7.; D)

APHORISMVS XXII.

Morbi horam & tempus, accidentia, & circuitus, quiq; horum uehementiores, & qui prolixiores fuerint, itidemq; incremẽta multa considerare oportet. Alterius quoq; morbi incrementum, remissionem, & uigorem, num magis aut minus, & quando, quomodo, qua hora, quaq; in ætate desierit.

Hoc in loco Hippocrates diligenter monet ut medicus horam atq; tempus inuasionis morbi, circuitus, & alia multa consideret, quod nimirum inde multa prædicere & cognoscere possit. Nisi enim horã in qua morbus inuasit perspectam habuerit medicus, uix crisim, & quo die futura sit morbi iudicatio, scire poterit. Hinc est quod Gale. lib. i. de crisib. tam accurata diligentia notas quibus morbi principiũ deprehendere liceat, tradat. Sic tempus etiam in quo cœpit morbus dignoscendũ erit, quod æstatis tempore quicũq; inuaserint morbi, breuiores, quemadmodum qui hyeme, longiores esse soleant, uelut alibi quoq; indicauit Hippocrates ijs uerbis: Quartanæ æstiuæ breues magna ex parte sunt, autumnales uero longæ, præsertim quæ hyemem attingunt. Morbi quoq; tempus hac ratione cõsiderandũ erit, ut sciamus num morbo peculiare sit ac congruat. Nam ut alibi ait, in morbis minus periclitantur ij quorum naturæ morbus conuenit, aut tempori, quàm quibus secundum nihil istorũ conuenit. Qui uero sint morbi cuiuis tempori proprij, docet etiã Hippoc. ibidem prolixius.

(Margin: Morbi hora.; Tempus.; 2.aph.25.; 2.aph.34.; 3.aph.19. et seq.)

A lixius. Proinde ubi morbum suo tempore exoriri conspexerit medicus, ut tertianam in æstate, nihil à morbo periculi timeat, quod huic sit tempori peculiaris. Tempus deniq; morbi ideo considerandum à medico erit, ut eò rectius uictus rationem præscribere poßit. Namut in aphorismis inquit: θέρεος καὶ 1.aph.81.
φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι, χειμῶνος ῥᾷστα, ἦρος δεύτερον. quod est: Cibos æstate & autumno difficillime ferunt, hyeme facillime, mox uere. Cæterum ἐπιγινόμενα, hoc est, succedentia, uel ut nos magis consueto Accidentia.
medicis uocabulo interpretati sumus, accidentia, cõtemplanda sunt. Est autẽ ἐπιγέννημα, Galeno lib. de sympt. diffe. teste, id quod alio nomine Græci ἐπιγέννημα.
uocant σύμπτωμα. Verba eius sic habent: σύμπτωμα νοσήματος, ὅπερ ἔνιοι τῶν ἰατρῶν ἐπιγέννημα καλοῦσιν. Symptomata itaq; morbi consideranda sunt, quod ex ijs interdum mortẽ aut salutem ægri prædicere liceat, quemadmodum idipsum in præsagijs, & in aphorismis multis exemplis monstrat Hippocrates. ἐπιγινόμενα etiam, id est, morbi alios succedentes sunt considerandi, quod posterior interdum priorem sanet. Ita febris nonnunquã conuulsionem curat: atq; hinc est quod alibi dixit, πυρετὸν δὲ σπασμῷ βέλ- 2.aph.26.
τιον γενέσθαι, ἢ σπασμὸν ἐπὶ πυρετῷ. id est: Febrem conuulsioni su-
B peruenire melius est, quàm febri conuulsionem. Et rursus: Qui conuulsione 4.aph.57.
aut distentione neruorum tenetur, si febris accidat, à morbo liberatur. Fit etiam interdum ut morbus succedens priorem faciat multo peiorẽ, ueluti ubi desipientia ac cõuulsio à sanguinis profluuio accidit, aut à morbo laterali pulmonis inflammatio, & ab illa phrenitis, quemadmodum in aphorismis etiam 6.& 7.part.
fusius docet Hippocrates, & id quod suprà ijs uerbis protulit, καὶ οἷοι Parti.6.aph.10.
αἱ νοῦσοι. hoc est: Considerandum qui morbi alijs succedant. Porrò perscrutandi quoq; in morbis circuitus, hoc est, similes ad idem reditus. Sunt enim Circuitus morbi.
morbi qui statis certisq; temporibus ueniunt & abeunt, & quodam quasi circuitu facto redeunt. Perscrutandi itaq; eiusmodi circuitus sunt, ut medicus uictus rationem eò certius constituere poßit. In acceßionibus enim, ut in apho- 1.aph.11.
rismis ait, abstinendum est: assumere enim cibum nociuũ est. Et quibus per circuitum ueniunt acceßiones, his in ipsa acceßione abstinendũ est. Et iterũ: 1.aph.19.
Qui per circuitus acceßionum exacuuntur, his nihil est dandũ, nec cogendũ, sed adiectioni ante iudicationẽ est subtrahendum. Apertius in iiij. uict. acut. Aph.34.
lib. ijs uerbis: ὁκόταν φαρμακεύσῃς τοῖσι ῥοφήμασι, χρῶ διαφυλάσσων τοὺς παροξυσμοὺς τῶν πυρετῶν, ὅκως μηδέ ποτε προσοίσῃς ἐόντων μηδὲ μελλόντων ἔσεσθαι, ἀλλὰ ληγόντων, ἢ παυσαμένων, καὶ ὡς πορρωτάτω ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. quod est: Cum medicamẽtis purgaueris, sorbitionibus utitor, obseruatis febrũ acceßionibus, ut nunquã cum adsunt, neq; cũ futuræ sunt, exhibeas, sed cum iam finitæ sunt aut conquieuerunt, & cum maxime à prin-

Circuitus qui uehementiores. cipio recesserũt. In expendendis autem circuitibus animaduertendũ qui ex ijs sint maiores, & uehementiores: hæc enim nomina diu apud medicos usitata sunt, & sæpius de una eademq́; re efferuntur. Si enim uehementius afflixerint, tum effatu dignum morbi augmentũ, et uelocem eiusdem esse motum, atq; haud ita multo pòst in suo uigore futurũ indicabunt. Neq; enim fieri potest, ut incrementa magna suscipientibus accessionibus & morbi circuitibus, non Longiores. proximus sit eiusdem uigor. Contemplandum etiam qui sint prolixiores: nam accessio quæ longius affligit, haud aliter quàm uehemens morbi augmentum, & paulò post futurũ uigorem monstrat. Pari ratione & circuituũ, hoc est, accessionum incrementa consideranda, quod ex ijs & morbi augmentum, & futuri uigoris tempus præfinitum discere liceat, ueluti fusius Galenus in cõ- 1.aph.12. mentarijs super aphorismos Hippoc. conscriptis docet. Porrò non tantum Tempora morbi cognoscẽda. febrium incrementa, uerumetiã aliorum morborũ tempora cognoscenda sunt, præsertim incrementum, uigor & remissio, quemadmodum ex professo in lib. 1. de crisib. tradit Galenus. Quod autem ad morbi remissionem & cessationẽ attinet, animaduertendũ num magis aut minus, hoc est, integre aut imperfecte cessauerit. Si enim integre desijt, nõ est aliquis recidiuæ timor, ob id nihil no- 1.aph.20. uandũ à medico erit. Hinc alibi scriptũ reliquit: Quæ iudicãtur aut iudicata sunt integre, neq; mouere, neq; nouare uel medicamentis, uel alijs incitamẽtis, sed sinere oportet. Si uero nõ integre & perfecte desijt morbus, sed aliquæ illius in corpore remanserunt reliquiæ, medicus easdem expurget, & naturam iuuet, ita enim recidiuæ periculũ euitabit. Vt itaq; perfectã & imperfectam Quando. morbi iudicationẽ medicus agnoscere queat, cõsideret primũ omnium quando, hoc est, quo die facta sit iudicatio. Si enim in die aliquo iudicatorio facta est, bona & perfecta dubio procul erit. Sin in aliquo qui decretorius nõ sit, mala et imperfecta erit, quemadmodũ suprà abunde de sudoribus agentes diximus. Quomodo. Deinceps considerandũ quomodò et per quem modũ iudicatio morbi facta sit, an per alui turbationẽ, sudorẽ, uomitũ, aut per sanguinis ex naribus profluuiũ. De qua re plura apud Hippocratẽ in præsagiorũ libris, & Galenum lib. iij. cap. xi. de crisibus legere poterunt studiosi: hic enim capita illarum rerum Hora anni. attigisse sat sit. Cõsiderandũ insuper qua hora anni facta sit morbi iudicatio, æstate nimirum aut hyeme. Quæcunq; enim iudicationes æstate fiunt, magna ex parte meliores ijs quæ hyeme accidunt esse solent, quod temporis constitutio non parum ad noxij humoris abolitionem conducat. Iudicatio quoque in constantibus anni temporibus facta, ea quæ in inconstantibus fit præstantior exi- 3.aph.8. stit, ueluti alibi sic scribens testatur: ἐν τοῖσι καθεςῶσι καιροῖσιν ἢν ὡραίως τὰ ὡραῖα ἀποδιδῶσιν, εὐσταθέες καὶ εὐκρινέστατοι γίνονται αἱ νοῦσοι. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν, ἀκατάστατοι καὶ δύσκριτοι. hoc est: In cõ-

stantibus

A *ſtantibus temporibus ſi tempeſtiua tempeſtiue redduntur, morbi conſtantes & boni iudicij fiunt: in inconſtantibus autem, incõſtantes & iudicatu difficiles. Contemplandũ etiam in qua ætate morbus iudicatus ſit, quod ut plurimum unus idemq́; morbus aliter pueris, aliter iuuenibus, aliter etiam ſeniori bus iudicetur, quemadmodum eius rei exemplum habes libro tertio præſagiorum Hippocratis, de uehementi capitis dolore in febribus accidente, ubi in iuuenibus morbum per fluorem ſanguinis ex naribus, natu uero maioribus per ſuppurationem iudicari ſcribit. Quum itaq; iuxta ætatis rationem alio atq; alio modo morbus iudicetur, non temerè hoc loco præcepit Hippoc. eſſe expendendum in qua ætate morbi iudicatio accidat.* Aetas. Aph.13.

APHORISMVS XXIII.

Morborũ populariter uagantiũ modi ac rationes cõſiderandæ, & num aliquis eorum qui iam cœperunt ſine uomitu initium ſumpſerit, & an bibẽtes medicamentũ aliquod, adſtricti, aut modicè purgati ſint.

Tria in hac dictione à medico obſeruãda eſſe Hipp. monet. Primũ, ut quis ſit modus eorum morborũ qui aliquo anni tempore, in regione quadam abundant & inſoleſcunt, quos ἐπιδημεούσας νόσους hoc loco nominat. hoc eſt, me Morbi populariter uagantes.
B *dico unicè obſeruandum erit, qui & quales ſint hi morbi qui certis anni temporibus populariter uagantur, quod ad prænoſcenda ea quæ in ægris futura ſunt non parum conducat. Si enim temporis in quo maxime ingruunt proprij fuerint, nullum inde magnũ periculum timendum erit, ſed omnia pro temporis ſuam temperaturam ſeruantis ratione euenient. Sin morbus multos iam inuadens temporis nõ proprius fuerit, euidentiſſimũ erit hunc ipſum non ſine magna proprij temperamenti mutatione accidiſſe, atq; adeò periculo non uacare. Et hinc eſt quod alibi quoq; ſcripſerit: χρὴ δὲ καὶ τὰς φορὰς τῶν νοσημάτων τῶν ἀεὶ ἐπιδημεόντων ταχέως ἐνθυμεῖσθαι, καὶ μὴ λανθάνειν τὴν τῆς ὥρης κατάστασιν. quod eſt: Populariter uagantiũ quouis tempore morborum impetum citò obſeruare, & temporum anni conſtitutionem nos haud ignorare oportet. Qua uero ratione temporum anni conſtitutio à nobis obſeruanda ſit, antea diximus, & prolixius in aphoriſmis explicauit Hippoc. Secundum quod hac in dictione nobis contemplandũ ab Hippocrate proponitur, eſt, ut cõſideremus nũ morbi populares cũ, aut ſine uomitu cœperint. Si nanq; cum uomitu exordiũ ſumpſerint, uomitumq́; conferre ægrotãti, ad illum quoq; promptum eſſe uiderimus, tum naturam medicamentis uomitum cientibus ad iuuemus. Si uero ſine uomitu incœperint, & æger ad uomendum ineptus fuerit, uomitusq́; nihil contulerit, tum nullo pacto medicina uomitum citans adhibenda erit. Et certe ſi morbi iam dicti cum uomitu cœperint, indicium erit humores morbum facientes ut per uomitũ educãtur promptiſſimos eſſe: perinde* 3.præſag.40.

atq; ineptissimos, si sine uomitu initiũ sumpserint. Tertium quod à medico con C
siderandum erit, id est. Contingit interdum ut sine uomitu morbus incipiat, & tum signum est ut humores illi, uti iam dictum est, ad purgationẽ per uomitum prorsus inepti sint: quapropter per inferiora potius purgandi erunt. In hoc ipso autem unicè considerandũ erit, qui ad inferiores purgationes apti, & qui inepti sint. Apti autem sunt, qui hausto medicamento purgatorio statim purgantur, & quibus aluus adstricta haud permanserit. Contrà inepti, quibus nihil tale accidit. Proinde quicunq; inepti sunt ad uomitũ, & populari aliquo corripiuntur morbo, ij per inferna purganda sunt, maxime si illis aluus non admodum adstricta, sed subductu facilis fuerit: id quod sanè euenit, ubi humores crassi iam cõcocti, & corpus fluidum fuerit. Hinc postremis huius dictionis uerbis Hippoc. aliud nihil innuere uoluit, nisi ut nõ temerè cuiuis aluum subduceremus, sed ijs tantũ qui ad inferiores purgationes idonei essent.

Qui ad inferiores purgationes apti.

APHORISMVS XXIIII.

Considerandum num fortè candidi febribus corripiantur, & illorũ etiam labia, qualis deniq; modus febris, ac quæ tempora.

Candidi qui.

Candidos eos quos σκλήνους *uocauit Hippocrates, diximus. Intelligit autem dubio procul hac uoce senes, utpote quorum capilli iam candidi fiunt: D canos alio nomine appellamus. Senes autem innatũ calorem habere modicũ & imbecillẽ, nemo est qui nesciat: & Hippocrates quoq; alibi, ut paulò post dicemus, idipsum indicauit: adeoq; fit ut rarissime febribus capiantur. Nam cum ob innati caloris conuersionem, potissimum ad igneam naturam febris accendatur, fieri uix potest ut senibus tanta eueniat conuersio, quanta iunioribus, & ijs in quibus calor innatus multus est. Multũ enim calidum promptè in immensum attollitur, paucũ uero nõ facile, sed maximã causam exigit quæ cogat ad hoc. Haud enim facile in aqua ignis ardebit. Et id est quod in aphorismis ijs uerbis innuere uoluit:* γέρουσι δὲ ὀλίγον θερμὸν, διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ὑπὸ πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες, ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα. *hoc est: Senibus parum caloris inest, & eam ob rem paucis egent fomitibus, quippe quod à multis extinguatur. Hinc febres senibus non æque acutæ accidunt, corpus enim illorum frigidum est. Haud itaq; temerè monuit Hippoc. ut consideraremus num senes et cani febricitent, quod hoc nõ nisi maxima urgente causa accidat. Ideo ut rarum hunc euentũ exquisitius insinuaret, fortè particulam adiecit. Cæterũ quod non sine magna causa senes febribus corripiantur, labia illorum abunde monstrant: nam si hæc ipsa contemplemur, ulcerata esse ob febris & caloris magnitudinem uidebimus. Quid multis opus est uerbis? senes non nisi maximã ob causam febricitant, ideo in febribus pro-*

Senes cur raro febribus capiantur.

1. aph. 14.

Labia senum consideranda.

pter

A pter immensam caloris præter naturam copiam labia eorundem, haud aliter quàm in reliquis ardentibus febribus ulcerantur. Porrò ubi senes à febribus capi contigerit, tum erit etiā modus febris cõsiderandus. Vehemens nanq; si fuerit febris, senem moriturum esse timor erit. Vt enim ab immodica flamma parua scintilla consumitur, sic etiam à nimio præter naturam calore in senibus innatus modicus extinguitur, ac prorsus dissipatur. Mitior tamē si fuerit febris, adhuc aliqua de ægri salute spes esse potest, maxime si remedia idonea haud neglecta fuerint. Tempora quoq; febris quibus senes corripiuntur, consideranda à medico erunt. Nam si æstate accidunt, non admodum periculosæ erunt, quod hoc tempus illis sit proprium ac destinatum. Si uero hyeme occupauerint, tum periculosissimæ erunt, quod scilicet non ætas solum, uerum etiam tempus ipsum morbo repugnet & aduersetur, ita ut nõ nisi maximam ob causam febris hoc tēpore, in senili potissimū ætate oriatur. Nõ latet fuisse nonnullos, in quorū numero Alexandrinus est, qui per candidos, pituitosos esse intelligendos contendant. Atqui illorum interpretatio ueritatem habere non uidetur, quod pituitosi, præsertim in humidis temporum constitutionibus, non raro febribus tententur, quemadmodum testatur Galenus cõm. xi.

Modus febris.

Tempus febris.

Per candidos minime pituitosos esse intelligēdos.

B lib. iij. aph. in hunc scribens modum : αὐτὸ γὰρ δὴ τοῦτ᾽ ἔστι τὸ σηπόμενον ἐν τοῖς σώμασιν ὑγρὸν, ὡς ὕλη τις ὑπὸ δυνάμεως τῆς θερμότητος. ἡ δ᾽ ὑγρότης ἡ τοῦ περιέχοντος ὅτι κωλύει ξηραίνεσθαι τὴν ἐν τῷ σώματι περιουσίαν τῶν ὑγρῶν, κατὰ τοῦτο συντελεῖ τῇ σηπούσῃ δυνάμει. θαυμαστὸν οὖν οὐδὲν ἐν ταῖς τοιαύταις καταστάσεσι μᾶλλον βλάπτεσθαι τὰς ὑγροτέρας φύσεις. διὰ τοῦτο καὶ τοὺς πυρετοὺς ἔφη τοῖς φλεγματώδεσι μᾶλλον γίνεσθαι, καὶ γὰρ ὑγροτέρους ἀναγκαῖον εἶναι. hoc est: Ipsum siquidem humidum quod in nostris putrescit corporibus, quædā ueluti materia est à ui caloris patiens. Humiditas uero ambientis quatenus exiccari non sinit in corpore humorū redundantiam, eatenus adiuuat uim putrefacientē. Nihil itaq; mirum si in talibus constitutionibus plus offendantur naturæ humidiores. Propterea ait febres magis accidere pituitosis, etenim necessariò esse humidiores. Caluus hãc sententiam obscurissime in hunc reddidit modum: Cum febriunt, exalbescunt rubescuntq;, quorum labia considerato &c.

APHORISMVS XXV.

Contemplari oportet corpus ac eiusdem functionem, qualis nimirum uisus, auditus, nares, tactus, lingua, & ratiocinatio sit.

Singula fermè quæ in tota hac ultima particula dicta sunt, hoc in loco summatim ab Hippocrate repetuntur. Solet enim ea quæ ad medici cognitionem necessaria sunt, non semel, sed iterum atq; iterum inculcare, ut nimirum toties in memoriam reuocata, firmius subinde hæreant. Quod itaq; primū ab eo in

Corpus. *memoriam reuocatur, est corpus, hoc est, humani corporis constitutio, quam* C
Aph. 8. *certe ut perspectã habeat medicus summè necessariũ est, ueluti suprà abunde*
Functio. *demonstratũ est. Dein eiusdem functiones seu actiones, quas non minori opera quàm corpus ipsum obseruare decet, quod ex ijs partium corporis uel sanitas, uel morbus colligatur. Pars enim quæ munijs suis ad uitam necessarijs probè & citra noxiam fungitur, sana existit. Quæ uero actionem suam obire rectè nequit, ægrota est. Exempla functionũ affert Hippoc. uisum & auditum, quarum illa oculi, hæc uero auris actio existit. Oculus itaq; ualet, ubi uisum probè exercet: læsus autem est, si non rectè functionẽ suam obire potest, & male cernit. Sic auris bene ualet, ubi auditũ lædi non cõtingit. Nasus, ubi olfactus: lingua, ubi gustus actio rectè procedit. Ita si ad animum respicias, illæsus erit, si ratiocinatio & cogitatio non impedita fuerint, quemadmodum prolixius explicat Galenus lib. iij. & iiij. de affe. lo. & lib. i. de sympt. causis. Caluus seductus mendoso exemplari, dictionẽ hanc non rectè interpretatus est, ut patebit interpretationem eius intuenti.*

APHORISMVS XXVI.

Expendendi sunt tumores in palpebris superioribus relicti: aliæ nanq; corporis partes si fuerint extenuatæ, recidiuæ erunt. Non autẽ D minus his malignæ sunt, quę in extremitate subrubeę & durę existunt: in illis enim extumescentia & coarctata erunt, perinde atq; Pharsalo Polymedi contigit.

Hac in dictione Hippocrates recidiuam ex superiorũ palpebrarum tumore prædicere docet. Si enim reliquæ corporis partes fuerint extenuatæ, in palpebris autem superioribus tumor remanserit, certum est recidiuam futuram esse, quod malorum humorum post iudicationem reliquias subesse monstret. Non minus iam dictis palpebris quæ in superiori parte tumidæ sunt, malignæ & perniciosæ, atq; adeò recidiuam minantes erunt, quæ in extremitatibus suis subrubeæ & duræ fuerint: nam extumentia & coarctata in ijs
Palpebræ rubeæ *erunt. Rubeæ enim inflammationem ob multam sanguinis redundantiam iam emergentẽ, extumescentemq; portendunt. Duræ autem coarctatam & infarctam, temporisq; spatio induratam materiam significant. Ea autem quæ dicta sunt Pharsali Polymedis exemplo, cui idem hoc accidit, probat. Cæterum ut aliquam quoq; nostræ interpretationis rationem reddamus, sciendum nos palpebras malignas dixisse, quas Hipp.* γλίσχρα βλέφαρα *nominauit:*
γλίσχρον. γλίσχρος *enim interdum malignũ, &* γλίσχρως *maligne Græcis significat. Arrianus:* κατέβη ἐκ χωρείων γλίσχρων, καὶ μηδ' ἐν εἰρήνῃ φέρειν ἱκανῶν ὄντων. *quod est. Descendit ex regionibus malignis, & quæ illum in pace alere haud potuerũt. Et rursus:* τὰ ἐπιτήδεια γλίσχρως τῇ στρατιᾷ ἐποεί-

A ἐπεθέλοντο. id est: *Res uictui necessarias exercitui maligne & illiberaliter suppeditabant. Hinc perperàm hoc loco* γλίσχρα *Caluus glutinosa interpretatus est. Porrò* ἀνιστάμενα *extumescentia conuertimus: per ea enim Hippoc. inflammationes iam emergentes & extumescentes intelligit: fieri enim haud potest, ut inflãmatio sine tumore fiat. Coarctata uero, quæ ille* ἐνεχόμενα *dixit. Teste enim Hesychio,* ἐνέχομαι *idem interdũ, ut hoc loco, quod* συνέχομαι, *quod Latinis est comprimor, coarctor, & contineor, significat. Recte itaq; quæ iam dura & particulæ infarcta sunt, Hippocrates* ἐνεχόμενα, *& nos coarctata diximus.* ἀνιστάμενα. ἐνεχόμενα.

APHORISMVS XXVII.

Tumores & liuores in lippitudinibus uel ulceribus cum impetu rumpuntur. Atqui & ea quę ex tuberculis ac suppurationib. defluunt cõsideranda, quoniam aliquid portendunt.

Certos quosdã partium corporis tumores & liuores, ut sunt qui in inflammationibus quæ in candida oculi parte fiunt, lippitudines Latini nominant, & in ulceribus eueniunt, cum impetu rumpi ait. Id certe quod ideo docere uoluit, ut intelligamus eos tumores cum ad suppuratione uenerint quamprimum rumpi, atq; adeò ex ijs omne quod noxiũ est effluere. Ideoq; diligenter in eiusmodi tuberculis & suppurationibus ea quæ effluunt à medico consideranda Lippitudines.
B *sunt, eo quod aliquid portendant & indicent. Si enim pus quod effluit album & leue est, & haudquaquã fœtet, optimum signum est. Sin ab hoc uariat, & fœtidum fuerit, pessimum. Testis est Hippoc. qui alibi sic scriptum reliquit:* τὸ πύον ἄριστον λευκόν τε εἶν καὶ ὁμαλὸν καὶ λεῖον καὶ ὡς ἥκιστα δυσῶδες. τὸ δὲ ἐναντίον τουτέου, κάκιστον. 1. prog. 19.

APHORISMVS XXVIII.

Accidit ut circa messem tormina iuxta umbilicum à porro fiant, uerum post messem ijs etiam ab allijs eueniunt.

Porri interdum comestionẽ esse in causa, & minime æstiuum tempus, in quo bilis flaua multa acrimonia sua intestina mordicans generatur, cur circa messem iuxta umbilicũ tormina fiant, hac dictione Hippoc. docet. Id quod potissimum biliosis accidit. Verum fit ut etiam illis post messem ab alliorũ esu tormina fiant, quod nimirũ utriusq; uehemens acrimonia in causa sit, cur magna bilis copia in uniuerso generetur corpore. Proinde rectissime Galenus lib. ij. de alimen. facul. cap. ult. ceparũ, porri, allij, & omniũ acrium usum biliosis euitandũ esse monet, sic scribens: φείδεσθαι δὲ τῆς συνεχοῦς ἐδωδῆς ἁπάντων τῶν δριμέων, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ προσφερόμενος αὐτῶν χολωδέστερος ᾖ φύσει. μόνοις γὰρ τοῖς ἤτοι τὸν φλεγματώδη χυμόν, ἢ τὸν ὠμὸν καὶ παχὺν, ἢ γλίσχρον ἠθροικόσιν, ἐπιτήδεια τὰ τοιαῦτα τῶν ἐδεσμάτων ἐστίν. *quod est: Acrium porrò omnium assidua comestio euitanda est, præsertim* Acria edulia quibus sint accommoda.

quando is qui illis utitur, naturæ est plus æquo biliosæ. Solis enim pituitosum humorē, aut crudū & crassum & glutinosum aceruantibus, huiuscemodi edulia sunt accōmodata. Qui itaq; biliosi sunt, ab allij et porri comestione, potissimū æstatis tempore, cauebūt, quod prompte illis bilē augeant, atq; adeò tormina uentris & intestinorū procreent. Pituitosis uero tantū abest ut tormina faciant, ut illa potius abigāt. Hinc Paulus Aegineta lib. iij. cap. xliij. cruda allia ijs quibus à pituita colicus accidit dolor, dare esui præcipit. Alliorū aūt esum dolori colico à pituitosis & crassis humoribus oborto mederi testis est Alex. quoq; Trallian. qui lib. iij. cap. xliij. inter cætera sic scribit: Et alliū largius sumatur, quoniā ex eo cōplures integrā sanitatē recuperasse nouimus: et sanè multorū experientia cōprobatū est illud. Atq; ob id quidē nōnulli simul atq; dolores uentris coliq; sentiunt accedere, nō interrogato medico, allij esu occurrunt, præsertim agricolæ, atq; statim eo sumpto à dolore liberantur. Porrò quod æstate potissimū & circa messem porri esus tormina procreet, nulla alia causa est, nisi quod hoc quoq; tempore bilis flaua, Hippoc. in lib. de nat. humana teste, crescat in corpore, quod tūc scilicet hoc ipsum præter naturæ modum incalescat. Sed præstat uerba eius subscribere, quæ sic habēt: ἡ χολὴ τοῦ θέρευς κατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. Cū itaq; autumno quoq; multa bilis corpus occupet, non mirum si etiā post messem tormina biliosos inuadant. Rectissime itaq; Hippoc. dixit, ijs, hoc est, biliosis, deinceps, id est, post messem & in autumno, ab alliorum esu, utpote acrium, accidere tormina. C D

Alliorū esus colico dolori à pituita facto prodest.

Cur circa messem tormina potissimū accidant.

APHORISMVS XXIX.

Sunt quibus ignis sacer à ceruice ortus in facie deinceps iudicatus sit. Malum uero si quibus in collo nigra, aut pustulæ erant, & uenter perturbabatur.

Quo pacto iudicatus sit ignis sacer, qui Græcis ἐρυσιπέλας dicitur, hac in dictione Hippoc. indicat. Fuerunt enim nōnulli quibus in ceruice ortus est, at deinceps in facie iudicatus. Quibus nimirū uerbis euētus raritatē submonstrare uidetur, quod rarissime accidat ut morbus ab ignobili ad magis nobiliorem partē transiens, ibidem bona iudicatione terminetur. Loqui aūt Hippocratem de bona iudicatione, sequentia mox uerba docent, ubi ait, malum fuisse si quibus ignita ista rubedo, dum adhuc in ceruice persisteret, in nigredinem uersa sit. His enim uerbis nihil aliud insinuare uoluit, nisi quod ignis sacer ijs quibus nigredinē ceruix contraxerit, non iudicatus sit, quoniā sanguis illuc cōfluens, niger, crassus, feculentus, feruensq; fuerit, ita ut expurgari, aut per halitū digeri haud potuerit. Malum quoq; erat si quibus per summā corporis cutem φλυκταίναι, id est, pustulæ similes ijs quæ per ignem excitantur, exoriebantur: humores enim malignos atq; putrescentes in uniuerso redundare

φλυκταίναι.

corpore

A *corpore significabant. Non minus iam dictis malum erat si quibus uenter perturbatus est: id enim non naturæ industria ac motu, quandoquidem is ipse ad supernas potius corporis partes factus sit, sed humorum malignorũ & erodentium potius copia acciderit. Caluus hanc dictionẽ non sine magna genuinæ sententiæ confusione cum præcedenti & sequenti commiscuit.*

APHORISMVS XXX.

Adamantus cùm melancholicus esset, interdum à multa pepliorum sumptione nigra uomuit, aliquando etiam à cepis.

Historiam hanc Hippocrates sibijpsi in memoriã rei obseruatæ annotauit: mirum enim admodũ est atram bilem, crassum & grauissimũ humorẽ, per uomitum expurgari, cum potius per inferiora, & per aluum educi debuisset. Atq; hinc est quod alibi quoq; scripserit, τοὺς μελαγχολικοὺς ἁδροτέρως τὰς κάτω, τῷ αὐτῷ λογισμῷ τὰ ἐναντία προστιθείς. *hoc est: Melancholicos plenius ad infernas purgationes duces, eadem ratione contraria apponens.* 4.aph.9 *Quasi dicat, quemadmodũ melancholici ob humoris grauitatẽ qui in ijs abundat per inferna purgandi sunt, ita contrà ij in quibus flaua redundat bilis per superna uacuandi, quod is humor leuis sit. Cum igitur contrarium acciderit*
B *Adamanto (ille enim à multa peplij sumptione, atra, hoc est, melancholiam uomuit) uoluit idipsum in memoriam rei à se obseruatæ annotare Hippoc. Quid autem sit peplis seu peplion, docet Dioscorides in v. cap. clix. sic scribens:* Peplion. θάμνος ἀμφιλαφής, ὀποῦ μεστὸς λευκοῦ, φύλλα ἔχων ὅμοια τῇ κηπαίᾳ ἀνδράχνῃ. *id est: Frutex est abunde suppeditans, lactis liquore plenus, folia habet hortensi portulacæ similia. Ex qua nimirum descriptione satis liquet hanc ipsam esse eam quam hodie esulam uocamus, uel admodum similem.* Esula. *Interdum quoq; ab esu ceparum Adamantus nigra uomuit, ob nimiam fortassis qua præditæ sunt extenuandi facultatem.*

APHORISMVS XXXI.

Febres in quibus labia ulcerantur fortassis cessant. Tertianis autẽ efrigerationes sunt. Ardentes uero semper ad manũ cõfestim solutæ sunt.

Ardentis & tertianæ febris in earundem solutione differentiã hac in dictione innuere uidetur Hippoc. Primũ autem omniũ, signum aliquod quo febres statim esse desituras deprehendere licebit, præmittit, labiorũ nimirum exulceratione. Nam et uulgus hodie ex diuturna obseruatione nouit, febres in quibus labia ulcerantur, mox desituras esse. Hinc labiorũ ulceratione in febribus conspecta, bene sperare iubent, nam febris instare cessationem. Nihil autem mirum si labia ob calidos & acres halitus ad ea delatos, ubi humorum febrem generantiũ fit dissolutio ac dissipatio, ulcerentur. Non est tamen Cur labia in febribus ulcerantur. *quod in uniuersum quis uerum esse putet, labiorum in febribus ulcerationem,*

morbi finẽ portendere: sed id signũ ex eorum numero est, quæ magna ex parte id cuius signa sunt indicãt. Et hinc est quod Hippocrates dixerit, febres in quibus labia ulcerantur, fortaßis deficient. Habito itaq; signo quo febrium cessationẽ scire licebit, facile ardentiũ & intermittentium in solutione differentiam agnoscemus. Intermittentes enim, qualis est tertiana, paulatim & sensim iuxta circuitus suos soluuntur: nam refrigerationes, hoc est, rigores habent. Proinde recte alibi dixit: ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγεα γίνεται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται. *quod est: Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Ardentes autem febres cõfestim ad manum soluuntur, ita ut admota manu mox calorem solui sentiamus: isq; semel ubi solutus fuerit, non reuertitur. Per mox, seu confestim etiam dictionem, ardentis febris breuitatẽ innuit. Quid multa? Tertiana ab ardente febre differt, quod illa longa, hæc uero huius respectu breuis. In tertiana deniq; rigor, atq; adeò intermißio fit, in ardente neutrũ. Si autem rigor in ardente fit febre, certum est illum decretorium planè esse, & febrem solui. Hinc alibi dixit:* ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ἐπιγενομένου ῥίγεος, λύσις. *id est: A febre ardente correpto si rigor accidat, solutio fit.*

4. aph. 63. — *4. aph. 58.*

Tertianæ ab intermittenti differentia.

C

APHORISMVS XXXII.

D

Considerandũ quale id sit q̃d in articulis est, num scilicet suppurent.

In doloribus articulorum diligenter à medico considerandum esse monet Hippocrates, quale sit id quod in articulis est, & dolorem excitat, num scilicet iam ad suppurationem pertigerit, nec ne. Sunt enim non pauci qui temerè quosuis articulorum dolores incidendos esse putent, non animaduertentes, id quod in articulis delitescit, nondum suppuratũ esse. Contingit enim ut interdũ ob flatuosos illic aggregatos spiritus, aut multã pituitam neruis impactam, doleant articuli, & hoc nomine in tumorem eleuentur. Hinc si tumores illos indocti & parum prouidi chirurgi incidant, dictu mirum quantum incommodent: pus enim subesse existimantes, incidunt: quod ubi incisione facta non subsequi cõspiciunt, incisionem profundiorem faciunt, atq; adeò neruos lædunt & cõuulsiones adsciscunt, aut illos planè dissecãtes Vulcanos esse cogunt, qui antea Mercurij erant. Nulla itaq; ratione articuli incidendi sunt, nisi dum in illis suppurationẽ aliquam subesse certi fuerimus, ne claudos efficiamus eos, quos alia ratione medendi integros seruare licebit.

Articuli tumẽtes non temerè incidendi.

APHORISMVS XXXIII.

Expendendum qualis interim dum bene ualemus consuetudo sit in uictu, tegumentis, laboribus, somno, uenereis & mente.

Consuetudinem ut paßim, ita in hac octaua quoq; particula obseruandam esse Hippoc. admonet. Nisi enim diligenter medicus consuetudinem, quã ueteres

A teres alteram naturam dixerunt, perpendat, parum feliciter medendi ratione*m* Consuetudo altera natura.
exercebit, quod rectam uictus rationem, quæ potissimu*m* sex rebus, quas huius
seculi medici naturales nominant, absoluitur, instituere non possit. Hinc hac
quoq*ue* in dictione Hippoc. iam dictaru*m* rerum in bona ualetudine consuetudi-
nem considerandam esse hortatur. Primu*m* autem consuetudinem in uictus ra- Victus.
tione, hoc est, cibo & potu expendendam esse ait: quod nonnulli semel, aliqui
uero bis, dum sani sunt, comedere consueuerint: quam certe consuetudinem neq*ue*
temere, dum aduersa accidit ualetudo, medicus mutabit. Hinc est quod alibi
scriptum reliquerit: οἷσιν ἅπαξ ἢ δὶς, καὶ πλείω ἢ ἐλάσσω καὶ κατὰ μέρος 1.aph.17.
δοτέον δέ τι καὶ τῇ ὥρῃ, καὶ τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίῃ, καὶ τῷ ἔθει. quod est:
quibus semel aut bis assumendum sit, & plura ne an pauciora, particulatim
animaduertendu*m*. Tempori etiam, regioni, & ætati, & consuetudini aliquid
impartiendum est. Quod uero consuetudinis ea in re, subita præsertim, muta
tio noxam afferat, in lib. ij. de rat. uict. in morbis acutis Hippocrates sic scri-
bens testatur: καὶ τοῖσι δὶς σιτεομένοισι τῆς ἡμέρης, καὶ τοῖσι μονοσιτέου- Aph.22.
σιν αἱ ἐξαπίναιοι μεταβολαὶ, βλάβας καὶ ἀῤῥωστίην παρέχουσι. id est: Su
bitæ mutationes tum his qui bis die comedunt, tum ijs qui semel, noxam imbe-
B cillitatemq*ue* pariunt. Tanti quoq*ue* consuetudo in uictu à medico facienda erit, ut
interdum etiam cibum aut potum parum bonu*m*, consuetum tamen, meliori non
consueto præferre debeat, quemadmodu*m* in aphorismis quoq*ue* Hippoc. sic scri-
bens docuit: τὸ σμικρῷ χείρω καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελ- 2.aph.38.
τιόνων μὲν, ἀηδεστέρων δὲ μᾶλλον αἱρετέον. hoc est: Potus & cibus pau
lò deterior, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauioribus antepo
nendus. Dein considerandu*m* erit quibus tegumentis, hoc est, quo aere & am- Tegumenta.
biente per bonam ualetudinem usus sit æger. Nam non paru*m* ad rectam me-
dendi ratione*m* conducit hoc habere perspectu*m*, quo scilicet deprehendere queat
medicus, qua*n*do mutatione aeris opus sit. Sed de aeris ratione suprà satis mul Aph.7.& 14.
ta diximus. Tertio expendendos esse hortatur labores, hoc est, exercitia, ut ni Labores.
mirum sciat qui cuilibet labores præscribendi sint. Nam ut alibi dixit, οἱ εἰθι 2.aph.49.
σμένοι τοὺς συνήθεας πόνους φέρειν, κἢν ὦσιν ἀσθενέες ἢ γέροντες, τῶν ἀσυνή
θων ἰσχυρῶν τε καὶ νέων ῥᾷον φέρουσι. id est: Qui assueuerunt ferre labo
res, etiamsi imbecilles fuerint, aut senes, ijs qui non assueti sunt, quamuis ro-
busti & iuuenes, facilius ferunt. Somni insuper consuetudo consideranda, ut Somnus.
quoq*ue* conuenientem eiusdem in morbo rationem præscribere queamus. Quæ
aute*m* optima esse debeat somni consuetudo, ipse in præsagijs monstrauit ijs uer
bis: περὶ δὲ ὕπνον ὥσπερ καὶ κατὰ φύσιν ξυνήθες ἡμῖν ἐστι τὴν μὲν ἡμέρην 2.prog.11.
ἐγρηγορέναι χρὴ, τὴν δὲ νύκτα καθεύδειν, ἢν δὲ εἴη τοῦτο μεταβεβλημένον,
κάκιον. hoc est: Circa somni rationem, quemadmodu*m* in sanitate consueui-

mus interdiu uigilare, noctu uero dormire oportet. Sin uero hoc immutatum fuerit, peius. Venerea quoq; à medico expendenda sunt, num scilicet ijs prorsus abstinuerit, aut moderate uel immoderate usus sit per sanitatem. Per uenerea autē uniuersos inanitionis modos intelligere oportet, in quibus certe omnibus consuetudo ipsa unicè obseruanda erit. Postremo mens etiā, hoc est, animi affectus, quibus in sanitate præditus fuit, contemplandi, num uidelicet lætus, hilarisq; natura existens, iam tristetur, aut contrà: nam multa inde con iectare licebit, ut suprà fusius monuimus. Prolixiorem de rebus non naturalibus disputationem habes in Compendio nostro.

Venerea. Per uenerea quid intelligendum. Mens. aph. 18.

APHORISMVS XXXIIII.

Perpendendũ qualiter, & à quibus in quas species morbos mutari contingat, in quæ loca conuersi sint, quando cœperint, adfuerunt, atq; cessarunt.

Morborũ ab una in aliã speciẽ, ab unoq; ad alium corporis locũ transitũ, eorundemq; tempora medico esse perpendenda, hoc in loco Hippoc. hortatur, quando ex ijs salutem & interitũ ægrotantis prædicere liceat. Quod ad primum attinet, σχήματα, hoc est, species & formæ morborũ considerandæ sunt, in febribus potissimũ, an scilicet ab intermittentibus ad cõtinuas, aut contrà à continuis ad intermittentes mutatio fiat. Aut si hæmorrhoides atra bile percitis superueniant, aut conuulsioni febres: bonũ enim si aliquid tale contingat. Malum uero si suppressas hæmorrhoidas atra bilis, & febres conuulsio sequatur, ut fusius in vi. & vij. aphorismorum particulis Hippoc. & nos suprà quoq; explicauimus. Caluus, ut obiter moneam, inepte σχήματα dictionem ad corporis decubitum & situm transtulit. Cæterum considerandum etiam ad quæ loca uertantur morbi, num uidelicet ab ijs quæ principatum in corpore habent ad ignobiliora, aut rursus ab ignobilioribus ad nobilia transeant. Primum sanè bonum, alterũ uero malũ existit. Sunt & aliam ob causam loca affecta diligenter admodum à medico perdiscenda, quum citra horum exquisitam cognitionem morbus curari haud possit, ueluti diffusius Galenus in libris cui titulum de locis affectis indidit, declarauit. Prætcrea expendenda quoq; morborum tempora, quando uidelicet cœperunt, adfuerunt, atque cessarunt: hoc est, uestigandum initium, uigor seu consistendi tempus, & morbi inclinatio. Adeoq; per uerbum affuerunt, nihil aliud nisi morbi uigorem intelligit: tum enim potissimũ adest morbus, quando iam uiget & perfectus est. Est uero neq; inter initia, quod semper auctior fiat, neq; in declinatione, quod tum semper decrescat atq; imminuatur, perfectus. Cur autẽ morbi tempora sint cognoscenda, hæc primum ratio existit. Neq; enim rectam uictus rationem ijs ignoratis instituere potest medicus, quando alia uictus ratio præscriben-

σχήματα. Loca affecta. Tempora morbi. Quare morbi tempora sint cognoscenda.

A *scribenda sit in ijs morbis quorum uigor statim imminet, alia quoq; ijs quibus procul abest. Hinc est quod in aphorismis scripserit:* συντεκμαίρεσθαι χρὴ καὶ τὸν νοσέοντα εἰ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νόσου, καὶ πότερον ἐκεῖνος ἀπαυδήσει πρότερον, καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ, ἢ ἡ νοῦσος πρότερον ἀπαυδήσει καὶ ἀμβλυνεῖται. *quod est: Coniectari oportet an æger possit eo uictu quem præceperis perdurare ad uigorē usq; morbi, & num ille potius deficiat, nec ea uictus ratione durare possit, an morbus antè deficiat atq; hebetescat. Et iterum:* ὁκόσοισι μὲν οὖν αὐτίκα ἡ ἀκμὴ, αὐτίκα λεπτῶς διαιτᾶν. ὁκόσοισι δὲ ἡ ἀκμὴ ὕστερον, ἐς ἐκεῖνο καὶ πρὸ ἐκείνου σμικρὸν ἀφαιρετέον, ἔμπροσθεν δὲ πιοτέρως διαιτᾶν, ὡς ἂν ἐξαρκέσῃ ὁ νοσέων. *hoc est: Quibus igitur statim morbi uigor accedit, ijs confestim tenuis uictus adhibendus est: quibus autem postea consistit, his & in ipso uigore, & parum ante illum cibus subtrahendus: prius uero uberius reficiendū, ut æger utiq; sufficiat. Et ibidem:* ὁκόταν ἀκμάζῃ τὸ νόσημα, τότε καὶ τῇ λεπτοτάτῃ ἀναγκαῖον χρέεσθαι. *Cæterū conducit etiam temporum morbi cognitio ad curandi rationē probè exercendam: in morbi enim initio remedijs potissimum locus erit, in statu uero prorsus ab ijsdem abstinebit* B *medicus. Et hoc est quod alibi dixit:* ἀρχομένων τῶν νούσων ἤν τι δοκέῃ κινέειν, κίνει. ἀκμαζουσῶν δὲ, ἡσυχίην ἄγειν βέλτιόν ἐστι. *quod est: Quū morbi incipiunt, si quid mouendum est, moue: cum uero consistunt ac uigent, quiescere melius est. Et rursus:* φαρμακεύειν ἐν τοῖσιν λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ αὐθημερὸν, χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιουτέοισι, κακόν. *Et iterum:* ἐν τοῖσιν ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις καὶ ἐν ἀρχῇσι τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι, καὶ τοῦτο προεξευκρινήσαντας ποιέειν. *Quarū sanè sententiarū latinam interpretationem suprà quoq; attulimus, ideo ut repetamus superuacuum esse puto, quando constet plerisq; molestam esse istam repetitionem. At inseruiendum etiam ijs erit quibus græca ignota sunt.*

1.aph.9. 1.aph.10. 1.aph.8. 2.aph.29. 4.aph.10. 1.aph.24.

APHORISMVS XXV.

Animaduertendū in quibus incontinens terrefaciendus sit.

Hippocrates hac in dictione monet ut medicus diligenter expendat à quibus rebus incontinens minis sit absterrendus, quum non consultum sit eius desiderio passim esse reluctandum, neq; etiam quouis modo obsequendū. Non in uniuersum reluctandum, in uictus potissimum ratione, quando eodem autore, potus & cibus paulò deterior, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauioribus, sit anteponendus. Neque etiam semper obsequendum, sed obluctandum potius erit quando nihil commodi, sed detrimenti nonnihil ex nimium desideratis medicus ad ægrum redire intellexerit. Non autem simpliciter obluctandum, imò minis & periculorum quæ inde oriuntur cōmemo- 2.aph.38.

ratione contraeundum, ut saltem hac ratione ab impense desideratis se contineat. Cæterũ incontinentẽ diximus eum, quem Hippoc. & Græci alij ἀκρατέα nominant, quo utiq; nomine eũ qui sese continere non possit, & ab ijs quæ uehementius cupit abstinere nesciat, intelligũt. Hunc Caluus perperàm debilem interpretatus est. Quem autem φοβερὸν hoc loco uocat, hunc terrefactum diximus, quod φοβερὸς idem sit, Hesychio etiam autore, qui ἔμφοβος, quæ sanè dictio Latinis terrefactum significat. — ἀκρατής. C

APHORISMVS XXXVI.

Contraria in morbo uictus ratio adhibenda.

Hac sententia iterum docet Hippocr. contraria contrarijs esse curanda. Ideoq; uniuersam uictus rationem morbo contrariã esse debere contendit, ita sanè ut si morbus calidus & siccus fuerit, uictus ratio frigida & humida sit.
1.aph.16. *Et hinc est quod alibi dixerit:* ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι. *quod est: Victus humidus omnibus febricitantibus conducit. Quod de calido & sicco morbo diximus, ad alias quoq; oppositiones transferendum erit. Quid hoc loci somniarit Caluus, facile deprehendet qui suam uersionem cum Græcis aut nostra interpretatione contulerit.*

APHORISMVS XXXVII. D

Considerandum id quod facile, quodq; difficile fertur.

Vt uires eius qui aliquid perferre debet diligẽter animaduertat medicus, hac in dictione hortatur Hippoc. id quod & multis alijs in locis facit, potissimum autem in aphorismis, ubi ita scriptum reliquit: μηδὲ τὰς ξυμπτώσιας ἐς τὸ ἔσχατον ἄγειν, σφαλερὸν γὰρ, ἀλλ' ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ᾖ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν, ἐς τοῦτο ἄγειν. *quod est: Neq; compressiones in extremũ ducendæ, periculosum enim: sed qualis utiq; natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere cõuenit. Obseruanda uero non tantũ in spontinis, sed etiam medici opera factis euacuationibus, ægri tolerantia. Si enim facile tolerat, nõ est cur prohibeat: sin minus, curet ut illas antequam uires prorsus deficiãt, supprimat. In omnibus itaq; uacuationibus medicus consideret, ne ultra id quod perferre potest æger perducatur, quod facultates omnes seruare robustas optimum ad propulsandos morbos consilium sit. Non uero solummodo in euacuationibus, uerumetiã in uictus ratione summopere aduertat medicus, quod facile, quodq; difficile æger ferre queat. Sunt enim qui prorsus nullã, sunt qui longam inediam perferant. Sunt deniq; qui quodlibet potius quàm se à consuetis iam diu retrahere patiantur. Proinde consuetudinẽ uniuscuiusq;, & quid quisq; ferre aut non ferre possit, medicus expendat: ita haud facilè uirium robur ægrotans emittet. Caluus & in hac uertenda sententia, ut alijs multis, mire hallucinatus est.*

Victus

A APHORISMVS XXXVIII.

Victus ratio haud obiter cognoscenda, hanc enim non prorsus perspectam habere multa sanè calamitas est.

Quũ uictus ratio potior curationis pars sit, nihil mirũ hoc in loco Hippocratem hortari, quod eam nõ obiter, sed prorsus perspectam habeat medicus. Neq; enim satis est uulgarẽ eius habere peritiã, sed certã potius & exquisitam: id quod sanè per ὅσον γνῶναι dictiones innuere uoluit. Hinc est quod Hippoc. & Galenus tot libros de recta uictus ratione, ac alimentorũ facultatibus conscripserint: uoluerunt enim hac ratione nobis consulere, quo minime uulgarem, sed exactam potius eius rei peritiã haberemus. Et certe multa est calamitas, ut hoc loco ait Hippoc. rationem uictus ignorare, quandoquidem hoc pacto mirum in modũ ægrotis incõmodetur. Qui enim uictus rationem non probè instituerit, is non solum interdũ morbum per se breuem diuturniorem efficit, uerumetiam ægrum non raro in uitæ periculum, & extremam perniciẽ agit. Magno itaq; studio quæ ad rectam uictus rationem sunt necessaria, nobis discenda erunt, ne nostra ignorantia eos qui per nos seruandi erant, perdamus.

Victus ratio potior curationis pars est.

B APHORISMVS XXXIX.

Similitudines bonis & eruditis etiã medicis errores, ambiguitatesq; pariunt: at contraria, causa manifesta. Scio quod difficile sit curandi rationem ac uiam ratiocinando cognoscere, quemadmodum si acuto sit capite, si simus, si subsiccus, biliosus, difficulter uomẽs, niger, iuuenis, & intẽpestiuè uictitans. Non minus quoq; difficile hęc inter se pacisci.

Admonet hac in dictione Hippoc. quo medici in perquirendis causis morborum manifestis diligentes sint, nec, ut Empirici solent, artificiosa coniecturã, aut à simili trans gressu ad ea quæ nondum explorata sunt, utantur, sed abditas potius naturaliũ actionum causas rimentur. Redditq; rationem Hippocrates, cur à similibus progressu medicis rationẽ profitentibus non sit utendum, dicens: Similitudines enim non tantũ uulgaribus, sed bonis & eruditis etiam medicis imponunt. Contrà causa ipsa semel perspecta, fieri non potest quin rectam nobis curandi rationem suggerat. Verbi gratia, colico si quis infestatis cruciatu, similitudine symptomatum ductus, eadem omnibus remedia adhibeat, dictu mirum quantũ incõmodet, quod nimirũ uariæ cur dolores iam dicti accidant causæ sint, quæ sanè diuersas quoq; curationes, nõ obstante quod symptomata similia sint, exigunt. Alia siquidem medicamenta doloris requirit ubi ob flatuum multitudinem, alia si propter flauã bilem intestina erodentem, alia si ob crassam pituitam excitatur. Quapropter ij qui causas rerũ abditas, & à uulgi cognitione semotas scrutantur, omnia hæc accurata diligen-

tia expendunt, atq; adeò cuiq; causæ sua remedia cõmodißime, & citra omnẽ C *errorem adhibent. Decipi uero eruditos quoq; medicos symptomatum quæ à diuersis etiam affectibus procreantur similitudine, satis testantur ea quæ de renum lapide & colico dolore lib. ij. de affe. loc. cap. i. scribit Galenus: nam & seipsum ea in re deceptũ esse fatetur. Cæterũ ne quis difficultate rei perterritus ab inquisitione abditarũ causarũ prorsus abstineat, tacite Hippocrates illi consulere cupiens, rem non adeò esse difficilem ut aßiduo studio & labore non queat inuestigari, innuit. Proinde non negat rei difficultatem, at eam non esse tantam, quin superari studio poßit, si quis neruos intendat, insinuat. Scio, ait, quod difficile sit ratiocinãdo curandi rationẽ cognoscere. Subiungit causam: hæc enim partim in figuræ corporis agnitione consistit, ueluti si quis acuto sit præditus capite, aut simus: ex ijs enim posse medicum de tota*
Aph. 2. & 3. *corporis constitutione pronunciare, suprà particula prima abũde monstratũ est. Partim etiam in temperaturæ cognitione, ueluti an quis siccus aut humidus sit. In humoris deniq; exuperantis notitia, num scilicet biliosus quispiã sit aut pituitosus. In eo quod quis prompte aut difficulter uomat. In coloris consideratione, quod ex colore humorẽ quoq; in corpore exuperantẽ deprehenderẽ liceat: bile enim flaua abundante, color totius corporis biliosus est: ut liquet in morbo regio: atra uero exuperante bile, color uniuersi corporis nigredinẽ* D *præ se fert. In ætatis quoq; notitia: alia enim remedia pueris, alia iuuenibus, alia in uigore ætatis constitutis, alia senibus exhibenda erunt. In recta deniq; uictus ratione: nam qui intempestiue & temerè uictitant, ij sæpius, & grauius ijs qui bona uictus ratione utuntur, ægrotant. Quamuis itaq; hæc unde uera curandi ratio colligitur difficilia sint, & nõ minus quoq; difficile sit hæc inter se ita pacisci ut paßim cõueniãt, unus enim alio siccior, biliosior, nigrior &c. existit, tamen nemo rei difficultate deterreri debet, quasi res planè asequi non poßit, sed accuratiori potius studio & maiore labore hæc omnia inuestiganda erunt, ita enim facile rei difficultas superabitur. Rei itaq; difficultatem proponens nõ ab inquisitione illarũ rerũ deterrere, sed potius monere uult, ut tempus non in inutilia impendamus, sed potius quammaximo studio festinemus, ut ea quæ in arte sunt utilia, quandoquidẽ & ea admodum difficilia sint, & labore indigeant, addiscamus. Caluus primam potißimũ huius dictionis partem ineptißime uertit, id quod ex collatione facta cum græcis aut uersione nostra quisq; experietur. Nos in explodendis hominis illius erratis, temerè fundere uerba non consultum esse ducimus.*

APHORISMVS XL.

Fistula cuidã rursus rumpebat, tussis eñ prohibuit ne permaneret.

Historia quadã ostendit uulnera pulmonis & pectoris ob aßiduã tussem

non

A non facile posse curari: nam utcunq; glutinentur, iterum tamen per uehementem illam quæ fit in tussi cõmotionem rumpũtur. Cui accedit, quod tussis propter immodicam illam concussionẽ caput rursus humoribus repleat, qui tandem ex eo in pulmonem delati, sua acrimonia iterum quod glutinatum & compactum est erodunt. Et id est quod suprà ijs uerbis dixit: ἐπὶ τοῖσι κατάῤῥοισι τοῖσι κακοήθεσι κἢν ἐκκρισις ἐῆ, κἢν μὴ ἐῆ, κακόν. quod est: In malignis destillationibus siue excretio fiat, siue nõ fiat, malũ. Fistulas uero, σύριγγας Græci, & hoc in loco Hippoc. συρίγγια uocat, sunt ulcera profunda & caua, ab instrumenti similitudine, quod σύριγγα Græci appellant dicta. Pulmonis ulcera difficulter sanantur. Part.3.aph. Fistulæ.

APHORISMVS XXLI.

Huic cui iecinoris fibra plicata erat cõcussi, & dolor confestim cessauit.

Iterum ex historia probat corporis figuram nonnunquã ad affectuũ partium curationem haud parum cõferre. Quidam enim cum ex casu aut lucta superiorem iecinoris fibram, λοβὸν Græci nominant, plicatã & in rugam uersam accõpressam habuisset, ab Hippoc. qui corpus concussit & quassauit, sanatus est: nã partes pressæ & à pristino ac genuino situ mutatæ, rursus hac
B *corporis figura ac motu cõcussionis in pristinũ habitũ ac positũ reuersæ, & in altũ sublatæ sunt, omnisq; adeò dolor qui ex mutata figura accidit, cessauit.*

APHORISMVS XLII.

Satyrus in Thaso qui cognomento Grypalopex uocabatur, annos uigintiquinq; natus, sæpius per somnũ genitale semen excreuit, sed & per diem illi multoties promanauit. Cum autem trigesimum iam annum attigisset, tabe correptus mortuus est.

Quod immodica seminis genitalis excretio tabis & similium morborum causa sit, hac in dictione Satyri cuiusdã exemplo monstrat Hippoc. qui procul dubio sic nominatus est, quod uel satyrorũ more in uenerem pronus esset, uel quia satyriasi laborasset. Est autem σατυρίασις malum quod arrigente ac intendente se hominis genitali fit. Dictus est etiam cognomento γρυπαλώπηξ, quod nimirum nasum aduncum, uel humeros protensos instar uulpis haberet: tabe enim cum correptus erat, nihil mirum si habitum hunc corporis præ se tulit. Sunt enim tabidi πτερυγώδεις, hoc est, instar alarũ protensos humeros habentes, ut suprà diximus. Caluus hanc dictionem perperàm tortuosam uulpem interpretatus est. Satyrus itaque is qui in Thaso, quæ fuit una Cycladum insularũ, Plinio libro quarto, capite duodecimo, & lib. xxxvi. capite sexto teste, habitabat, propter crebram & in nocte & in die seminis genitalis excretionem, tandem tabe correptus mortuus est. Non mirum autem uideri debet seminis immodicam hanc excretionem Satyro tabem Satyriasis. Thasos.

accersisse, quum etiam intemperantius coeuntibus idem interdum accidere soleat. Atq; hinc est quod Galenus lib. i. de semine ita scriptũ reliquerit: Porrò si quis continuo coitu uniuersum semen euacuauerit, huius animalis neque alia particula quæpiam, neq; anfractus reuolutióue semen obtinet. Hoc itaq; tempore testiculi ex superiacentibus uenis humorem serosum qui in eis continetur, accipiunt. Est autem paucus, & roris modo sanguini permixtus. Hic sanè cum à testiculis ipsis uehementiori ui præditis aufertur, hæ ex superioribus uicissim attrahũt, hæ rursus à subsequẽtibus, dein illæ à proximis, idq; tandẽ fieri solet, usq; dum in omnem corporis partẽ transsumatur, ut totius animantis particulæ alimẽto peculiari destituantur. Quod nanq; ex toto inanitum est, ex pleniori ueluti eripiens uiolenter reuellit. Cæterum non serosa duntaxat humiditate omnes animantis partes eo tempore destitui, sed etiam spiritu uitali contingit: hic enim ex arterijs cum seminali humiditate euacuatur. Proinde minime mirum est intemperantius coeuntes imbecilliores effici, cum purissima utriusq; humoris portio ex toto corpore auferatur, uolupta te etiam accedente, quæ quidem ipsa per se uitale robur dissoluere potest, ut iam nonnulli præter modum ea usi interierint. Hæc ille. C

APHORISMVS XLIII.

Custos palæstræ in Abderis, qui Stheneos dictus erat, luctatus cum multo se fortiore, in caput cadens abijt, & aquam frigidam copiosam hausit. Post hæc uero nocte illa uigilia, molestia, extremitatum'q; frigiditas subsecuta sunt. Postridie domum intrauit, & glande aluo inserta nihil egessit: parũ autem minxit, antea eñ nihil minxerat. Noctẽ uersus lotus est, & nihilominus uigilia & molestia permanserunt. Tertio deniq; die extremitatum frigiditas reuersa est, calefactus uero sudauit. Tertio tandem die mulsum bibens mortuus est. D

Abderæ. *Historiã quandã refert, quæ in Abderis Thraciæ ciuitate, patria Democriti, contigit, ab Herculis dilecto puero & in delicijs ab eo habito Abdero, quem à Diomedis equis dilaniatum Herculem eò loci tumulasse dicũt, sic nominata. De qua nimirũ ciuitate Plinius lib. iiij. cap. xi. Strabo in xiiij. scribit. Eius quoq; crebram in Epidemijs & in epistolis suis mentionẽ facit Hippocrates. In ea sanè palæstra erat, cuius custos ob immensum fortè corporis robur σθενεὸς appellatus est, σθένος nanque Græcis robur ac potentiam significat. Hic autem uirium magnitudine confisus, cum se multo fortiori in luctã congressus est: uictus uero ab illo in caput corruit, atque adeò capite concusso cerebrum aut neruos affecit. Quoniam uero fortiter luctando immodicè calefactus est, præ nimio ardore & siti abiens copiose aquã bibit frigidam: quo utique facto ipse sibi exitij causa fuit. Nam etsi antea, ob casum in caput, cerebrum aut saltem nerui aliqui læsi essent, tamen subita ista aquæ*

frigidæ

A *frigidæ potione, multo maiorẽ quàm fuerit ante a noxam effecit. Nam cum calidis fouendum erat caput, hic potius frigidã adhibuit, & magna copia confertim ingessit. Quis uero est qui nesciat cerebro aut neruis affectis mirum in modum frigidæ obesse potionem, præsertim ubi copiose bibatur? Neque* 5.aph.18.
enim temerè alibi Hippoc. dixit, τὸ ψυχρὸν πολέμιον ὀστέοισιν, ὀδοῦσι, νεύροις, ἐγκεφάλῳ, νοτιαίῳ μυελῷ, τὸ δὲ θερμὸν φίλιον. *quod est: Frigida ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medullæ inimica est, calida uero amica. Quod uero frigidæ potione sibi multũ incõmodauerit, abunde symptomata quæ subsecuta sunt monstrant. Nocte siquidem illa multum uigilauit, & grauiter quoq; morbum tulit, extremitatumq; frigiditas facta est, quæ sanè se sola satis exitiosa nota fuit. Nam ut alibi ait,* ἐν τοῖσιν ὀξέσι νουσήμασι ψύξις ἀκρωτηρίων κακόν. 7.aph.1.
id est: In morbis acutis frigus extremarum partium malum. Cæterum cum postridie morbum incrudescere sensisset, domum suam ingressus glandem sibi supposuit, at nihil egessit, parum tamen minxit, quandoquidẽ antea nihil minxerat. Quæ sanè omnia cõuulsificã quandam uim, ob frigidæ immodicã potionem, in neruis & musculis impendiò refrigeratis adfuisse demonstrant. Noctem itaq; uersus lotus est, at intempe-
B *stiue & citra cõmodũ: omnia nanq; prædicta symptomata permanserunt, nec ullum ex ijs cessauit. Tertio die præ morbi ac symptomatũ magnitudine calefactus parum sudauit. Quibus utiq; uerbis satis innuit sudorem hunc nõ fuisse decretorium, eo quod modicus admodum fuerit, & morbi potius uehementia quàm naturæ impetu excitatus. Eodem itaq; die ob nimiam illam morbi uehementiam mortuus est.*

APHORISMVS XLIIII.

Melancholici magna ex parte morbo comitiali affici cõsueuerunt, & contrà morbo comitiali laborantes efficiunť melancholici. Horum uero utrumlibet magis euenit prout uel in hanc uel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uero in mentem, melancholici efficiuntur.

Atræ bilis in morbum comitialem, & huius rursus in illam transitũ, hac dictione Hippocrates innuit. Per hæc aiũt uerba, magna ex parte, satis ostendit dictorum iam affectuum alterius in alterũ transitum non esse perpetuum: quippe cum non tantũ atra bilis, uerumetiam pituita morbũ comitialem pariat. Is tantũ affectus quem atra bilis constituit, in melancholiam transit: qui uero à pituita factus est, in alium affectum permutatur, melancholiam uero haudquaquam efficit. Quando autẽ epileptici, & quando melancholici fiant ab atra bile, id in altera huius dictionis parte declarat. Bifariam enim cerebrum ab atra bile offenditur. Primum ut pars corporis instrumentalis, &

Atræ bilis in morbum comitialem transitus.

Bifariam cerebrum ab atra bile afficitur.

tum quia ab illa obstructionem patitur, ideo in corpus eius conuerti ab Hippocrate dicitur. Cum itaq; in corpus cerebri repit atra bilis, & in eo obstructiones efficit, tum comitialem morbum procreat. Secundo cerebrum læditur ab atra bile ut pars similaris, id quod fit ubi temperamentũ eius mutat: & tunc sanè ad mentem repere illam inquit Hippoc. & facere melancholiã. In summa, quando obstructionẽ parit atra bilis in cerebro, tum morbum comitialem generat: sin temperaturã eius duntaxat mutauerit, melancholiam. Verã esse hanc nostram interpretationem testatur Galenus, qui lib. iij. de affe. loc. cap. vi. locum hunc Hippocratis tractans, ita scribit: καὶ κατὰ ταύτην τὴν ῥῆσιν πρῶτον μὲν ὅτι μὴ διὰ παντός, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ μετάπτωσις εἰς ἀλλήλας γίνεται τοῖς πάθεσιν ἐδήλωσεν. οὐ γὰρ ὑπὸ μελαγχολικοῦ χυμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ φλεγματικοῦ τῆς ἐπιληψίας ἀποτελουμένης. ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ γινομένη μεταπίπτει ποτὲ εἰς μελαγχολίαν. ἡ δ' ὑπὸ τοῦ φλεγματικοῦ πρὸς ἄλλο μέν τι μεθίσταται πάθος, μελαγχολίαν δὲ οὐκ ἐργάζεται. δεύτερον δ' ἤδη τῷδε θεωρήματι περιέχεται κατὰ τοὺς εἰρημένους ὑφ' Ἱπποκράτους λόγους οὐ σμικρόν. ἐπεὶ γὰρ ἤτοι κρᾶσίς ἐστιν ἡ ψυχὴ τῶν δραστικῶν ποιοτήτων, ἢ ὑπὸ τῆς κράσεως αὐτῶν ἀλλοιοῦται, τὴν μὲν ὡς ὀργανικῷ μορίῳ τῷ ἐγκεφάλῳ λυμαινομένην χολήν, ἐπὶ τὸ σῶμα τετράφθαι φησὶν τοῦ ἐγκεφάλου. γίνεται δὲ τοῦτο κατὰ τὰς ἐμφράξεις, τὴν δ' ὡς ὁμοιομερεῖ τὴν κρᾶσιν ἀδικοῦσαν, ἐπὶ τὴν διάνοιαν. *Quorum utiq; uerborum sensus, quia facilis est, & ex præcedentibus satis intelligi potest, non eget latina interpretatione.*

C

D

APHORISMVS XLV.

Phaethusa Pythei coniunx in Abderis olim dum iuuenis esset fœcunda fuit. Cum uero maritus eius in exiliũ fugisset, menses illi multo defecerũt tempore. Quo facto, dolores et rubores deinceps in articulis acciderunt. His autẽ factis, corpus uirile & in uniuersum hirsutũ & pilosum redditũ est, barbamq; emisit, & uox ipsa aspera effecta est. Cum autẽ omnia quæcũq; ad mẽses proritãdos necessaria essent tẽtaremus, nõ profluxerũt, sed cũ haud multo pòst tempore uixisset, mortua est.

Fœminæ in uiros mutantur.

Historia illa Hippocrates satis confirmat non prorsus fabulosum esse quod scribit Plin. lib. vij. cap. iiij. fœminas mutari in uiros. In Abderis enim ciuitate mulierẽ quandã fuisse ait Phaethusam nomine, Pythei uxorem, quæ cum adolescentula esset fœcunda admodum fuit, adeoq; nihil uirile præ se ferebat: id quod ἐπίτοκος *dictio maxime indicat, quæ Græcis eam proprie quæ partui uicina est significat. Quia uero mulieres fœcundæ & crebrò concipientes semper fermè grauidæ, atque adeò partui propinquæ esse uidentur, ideo Hippoc. Phaethusam* ἐπίτοκον, *id est, fœcundam & semper ferè grauidam dixit. Cæterũ cum maritus illius in exilium fugeret, & illa pudica permane-*

ret,

A ret, factum est ut menses huic multo defecerint & restricti sint tempore. Solet aũt idipsum, ut etiam alij affectus uteri, uiduis præsertim accidere, quemadmodum docet Galenus lib. vi. de affe. loc. cap. v. ubi in eum modum scribit: Conuenit inter omnes medicos hunc affectũ magna ex parte uiduis euenire, idq; maxime, si antea probè purgarentur, ac parerent, atque uirorũ concubitu gauderent. Quibus rebus omnibus priuatæ, quid probabilius excogitari posset, quàm quòd ob retenta menstrua, uel semen cohibitũ, huiusmodi mulieres uteri affectibus crucientur? Hæc ille. Mensibus itaq; suppreßis totius corporis ferè superuacua ad articulos decumbebant, ideoq; dolores & rubores in illis euenerunt. Ideoq; uerißimũ est quod alibi dixit Hippoc. γυνὴ οὐ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια αὐτέῃ ἐκλείπῃ. quod est: Mulier podagra nõ laborat, nisi cum menses defecerint. Doloribus igitur articulorum euenientibus totũ corpus subinde uirile ac pilosum, ob redundantias ac uapores multos ad cutẽ translatos, factũ est, & barbam emisit. Vox deniq;, propter pectoris cum utero consensum, aut totius habitus corporis mutationem, illi cõmutata est. Quũ uero omnia pro morbi ratione, & ad suppressa menstrua euocanda necessaria Hippocrates admouißet, nihil effecit, sed non ita multo pòst mortem oppetijt. Porrò hoc non prætereundum erit, quod nos pro
B φυλάττοντος dictione in codice Asulano scripta, φυγαδεύοντος substituimus, participium à uerbo φυγαδεύω, quod fugio, uel in exilium abeo significat. Id quod ut faceremus, primum antiquus monuit interpres, qui hoc in loco fugiente transtulit. Dein quod facilem esse ab una in aliam dictionem lapsum uideremus, & hæc quàm illa sententiæ magis quadrabat.

Viduis uteri affectus potißimũ accidunt.

APHORISMVS XLVI.

Idem hoc Namysiæ Corippi uxori in Thaso contigit. Medicis eñ omnibus, quibus cum & ego uersatus sum, unica esse spes uidebatur ut effœminaret, quo menses naturaliter promanarent. Verũ cum multa tentassemus huic non profluxerunt, sed paulò post mortua est.

Alio quodam exemplo menses diutius suppressos difficile admodũ euocari remedijs utcunq; quæsitis posse Hippoc. ostendit. Nam in Thaso idem hoc quod Phaetusæ Namisiæ mulieri, quæ uxor Corippi cuiusdam erat, cõtigit: hoc est, menstrua quoque illi restricta sunt, neq; ullis remedijs euocari potuerunt. Medicis enim omnibus spem in hoc uno ut effœminaretur, id est, menstrua profluerent, sitam esse putantibus, nihil nõ conati sunt, at frustra: neq; enim menses utcunq; laborassent promanarunt, sed haud multo pòst mortua est. Vnde discendũ nobis erit, ut in suppreßis mensibus, quãdoquidẽ hæc ipsa euocare difficillimũ sit, non temerè polliceamur salutẽ, sed potius in adhibendis remedijs exemplo Hippocratis diligentes simus. Vix enim ullo in morbo

medicis plus laborandũ, quàm in ſuppreſsis menſibus. Quamuis enim ſingu C
la conentur, & nihil non rectè admoueant, tamen raro quod exoptãt, euenit. Et habent hoc in loco medici Hippocratis exemplũ, quo ſe ubi optatum haud conſecuti fuerint, tueri poſſunt. Si enim Hippocrati diligentiſsimo, imò etiã omniũ peritiſsimo medico accidit ut in euocandis menſibus ſpe ſua fruſtraretur, quid mirum ſi quoq; nobis idipſum accidat? Neq; etiam medicina mala omnia ſanare poteſt, quemadmodum diffuſè in libro de arte docet Hippocr. Deniq; animaduertendũ Hippocratẽ appoſitiſſime uerbo γυναικωθῆναι, quod Latinis effœminari ſonat, pro menſtrua euocare uſum eſſe. Mulieres enim menſium maxime profluuio agnoſcũtur, & à reliquis quibus haud pro-manant, quæ uiragines potius ſunt, & nihil muliebre obtinent, diſcernuntur. Nam ut muliebrem naturam prorſus exuere, ac uirilem induere, ſicut Phaethuſa, cui us in præcedenti dictione mentio facta eſt, uidentur quibus mẽſtrua deficiunt, ſic rurſus muliebrem naturam induere, & uirilem exuere hæ dicuntur quibus menſes denuò fluere incipiunt. Ideoq; rectiſſime effœminari illas

Peroratio. *hoc in loco Hippoc. ait. Nos hic commentandi finem faciemus, deprecantes uerè & candidè ſtudioſos, ut laborem hunc noſtrum qualemcunq; æqui boniq; faciant, quando primus ego obſcuriſſimo huic operi manus admouere, reliquis omnibus Germanis, Italis & Gallis laborẽ hunc detrectantibus, uoluerim.* D
Quod ſi itaq; non paſſim quod maxime decebat præſtiterim, non negligentiæ & ſocordiæ, ſed immenſæ potius obſcuritati, quam ne Galenus quidẽ in omnibus aſſequi potuit, dabunt. Faxint ſuperi ut alius nobis prodeat Hippocraticæ medicinæ interpres, qui obſcuritates illas penitius quàm ego fecerim aut potuerim, introſpiciat.

ERRATA.

Fol. 1. B. *uer.* 2. *pro ſeruiuit, lege conuerſatus eſt.* Eod. C. *uer.* 2. *expunge primũ quidẽ.* 7. A. 11. *lege, grauiter olens ſanies ſtillat.* 9. B. *in margine, lege,* 2. *aph.* 45. 10. A. 8. δυσαισθησίαν. & D. 4. *uenenoſorum humorum.* 19. D. 7. & *quod magnũ ſpatium corporis erodentia haud &c.* 22. A. *in cauſa.* 25. B. 17. ὀσφὺς. Eod. *uerſu,* ἐδύματος. 28. C. 9. *exitiũ.* 31. B. 5. *inijciamus.* 35. C. 11. *qui extrinſecus.* 41. A. 14. *ad inferiora in cõtrariũ fieri.* 43. C. 7. *erit.* 48. C. 10. *morbi fit.* 51. C. 1. *promiſcue.* 55. B. 1. *expunge, tum.* 56. B. 14. *lege, & dum; ut ipſe ait, humores turgent.* Ibid. 15. *urget.* 60. B. *Atqui ſolertis.* 62. B. 15. νυκτί. 6. 9. A. 12. *educantur.* 71. D. 3. *præditũ fuiſſe.* 73. D. 14. *procreetur.* 74. C. 15. *quibuſdã fiũt adnaſcẽtiæ.* 75. C. 3. *potiſsimã cauſam generationis.* Ibid. 9. *lapidis cognitionem pertrahere.* 76. B. 8. *qui in renib.* 77. B. 5. *procedentẽ.* 79. D. 12. *hac ipſa non abolita, neq; morbus ſoluatur.* 80. A. 15. *dijudicandũ.* 85. A. 14. *exiſtat.* 91. C. 12. *hæ ſentẽtiæ.* 19. *ſanguinẽ expuũt, uerumetiã.* D. 13. *huic ſiquidẽ.* 93. B. 3. *initiũ euacuationis.* 97. C. 12. *transferri.* 99. B. 15. *Aenea profugo.* 104. B. 5. *Huic itaq;.* 108. B. 6. *cõcediturq; marẽ fœmina eſſe calidiorẽ.* 110. A. 8. *Quinta.* 111. A. 8. ἐκλεῖψαι. 114. C. 18. *pro adoleſcentiã, lege iuuentutẽ.* 116. A. 8. *ad lacum.* & D. 9. *monſtrat:* 124. A. 13. *pro adoleſcentiũ, lege ætate florentiũ.* Ibid. 16. *perperàm.* 128. A. 5. *cognoſcet.* & C. 6. *uentrem.* 136. A. 3. *expunge, emerſerunt,* & *poſt cœperunt uerbũ, pone notã interrogationis?* Ibid. 19. *expunge, illa.* Ibid. D. 12. *niſi quod.* Ibid. 13. *intelligi poſſit.*

Quæ reliqua ſunt nullius ferè momenti errata, æquus Lector reſtituet ipſe.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙ ΔΗΜΙΩΝ ΤΟ ΕΚΤΟΝ.

Τμῆμα πρῶτον.

1 ΚΟΣΗΣΙΝ δὲ ἀποφθορῆς, περὶ ὑστέρην καὶ οἰδημάτων, τῶν καριβαρείην τρέπεται, κατὰ τὸ βρέγμα ὀδύναι μάλιστα, καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀπὸ ὑστερέων, ταύτῃσιν ἐν ὀκτὼ ἢ δέκα μησὶν, τῶν ἰσχίον τελευτᾷ.

2 Οἱ φοξοὶ οἱ μὲν κρατεραύχενες, ἰσχυροὶ καὶ τἄλλα καὶ ὀστέοισιν. οἱ δὲ κεφαλαλγέες, καὶ ὠτόῤῥυτοι, τούτοις ὑπερῷαι κοῖλαι, καὶ ὀδόντες παρηλλαγμένοι.

3 Ὁκόσοισιν ὀστέον ἀπὸ ὑπερῴης ἀπῆλθε, τουτέοισι μέση ἵζει ἡ ῥίς. οἷσιν δὲ ὅθεν οἱ ὀδόντες ἄκρη σιμοῦται.

4 Αἱ τῶν νηπίων ἐπιληψίαι ἅμα ἥβῃ ὅσιν οἷσιν μεταβολὰς ἴσχουσι, καὶ ἄλλας.

5 Ἐς νεφρὸν ὀδύνη βαρεῖα ὅταν πληρῶνται σιτίων, ἐμέουσί τε φλέγμα, ὅταν δὲ πλεονάζωσιν αἱ ὀδύναι ἰώδεα, καὶ ῥᾶστος μὲν γίνονται. λύονται δὲ ὅταν σιτία κενωθῶσι, ψαμμία τε πυῤῥὰ ὑφίστανται, αἱματώδεές τε οὐρέουσι, νάρκη μηροῦ τοῦ κατ' ἴξιν. ἐλινύειν οὐ ξυμφέρει, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι, μὴ ἐμπίπλασθαι, τοὺς νέους ἐλλεβορίζειν, ἰγνύην τάμνειν, οὐρητικοῖς καθαίρειν, λεπτῦναι, καὶ ἀπαλῦναι.

6 Γυναικεῖα τῇσιν ὑδατουμένῃσι περὶ πολὺ παραμένει, ὅταν δὲ μὴ ταχὺ ἴῃ, ἐποίδεε.

7 Ἐν κρανίῳ αἱ παλαιαὶ ὀδύναι ψυχραὶ, αἱ δὲ νεαραὶ θερμαί. ἁμαλὴ δὲ αἱ πλεῖσται, καὶ τὰ ἀπὸ ἰσχίου, ψυχρά.

8 Τὰ ὑπὸ ῥίγεα ἰσχυρὰ ἰόντα, οὐ πάνυ τι πρηΰνεται, ἀλλ' ἐγγὺς τῆς ἀκμῆς.

9 Πρὸ ῥίγεος αἱ ἐπισχέσιες τῶν οὔρων, ἢν ἐκ χρηστῶν ἴωσιν, καὶ κοιλίη διέλθῃ, καὶ ὕπνοι γένωσιν, ἴσως δὲ καὶ ὁ τρόπος τοῦ πυρετοῦ, ἴσως δὲ καὶ τὰ ἐκ κόπων.

10 Ἀποστάσιες οὐ μάλα οἷσι ῥίγεα.

11 Αἱ τῶν σκελέων ἐκθηλυώσιες, οἷον ἢ περὶ νόσου ὁδοιπορήσαντι, ἢ ἐκ νόσου αὐτίκα. διότι ἴσως τὸ ἐκ κόπων ἐς ἄρθρα ἀπέστη, διὸ αἱ τῶν σκελέων ἐκθηλυώσιες.

12 Φύματα ἔξω ὀξαιδέοντα, καὶ τὰ ἀπόξεα, καὶ τὰ κορυφώδεα, καὶ τὰ ὁμαλῶς ξυμπεπαινόμενα, καὶ μὴ περίσκληρα, καὶ κατάῤῥοπα, καὶ τὰ μὴ δίκραια ἀμείνω. τὰ δ' ἐναντία κακὰ, καὶ ὅσῳ πλείστως ἐναντία κάκιστα.

13 Τὸ θηλειῶδες φθινοπώρου, καὶ αἱ καρδιαλγίαι, καὶ τὸ φρικῶδες, καὶ τὸ μελαγχολικόν.

14 Πρὸς τὰς ἀρχὰς τοὺς παροξυσμοὺς σκέπτεσθαι, καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ νόσῳ. οἷον τὸ τῶν δι' ἄλλης παροξύνεσθαι, καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἐς ἄλλην, καὶ αἱ ἀσκαρίδες.

15 Νηπίοισι βηχίον ξὺν γαστρὸς ταραχῇ, καὶ πυρετῷ ξυνεχεῖ σημαίνει μετὰ κρίσιν διμηνιαίῳ, τὸ ξύμπαν εἰκοσταίῳ, οἰδήματα τῶν ἄρθρα. καὶ ἢν μὲν κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ καταστῇ, τὰ ἄνω ἐν τοῖσι κάτω ἄρθροισιν, ἀγαθόν. ἢν δὲ ἄνω, οὐχ ὁμοίως λύει τὴν νοῦσον, ἢν μὴ ἐκπυήσῃ. τὰ δὲ ἐν ὤμοισιν ἐκπυέοντα, τοῖσι τηλικούτοισι γαλιάγκωνας ποιεῖ. λύσει δ' αὖ καὶ ἑλκυδρίων κάτω ἔκθυσις, ἢν μὴ στρόγγυλα καὶ βαθέα ᾖ. τὰ δὲ τοιαῦτα ὀλέθρια καὶ ἄλλως παιδίοισι. λύσει δ' αὖ καὶ αἷμα ῥυὲν, μᾶλλον δὲ τοῖσι τελειοτέροισιν ἐπιφαίνεται.

16 Δάκρυα ἐν τοῖσιν ὀξέσι τῶν φλαύρως ἐχόντων, ἑκόντων μὲν χρηστὸν, ἀκόντων δὲ παραῤῥέοντα, κακόν.

17 Οἷσι περιτείνεται βλέφαρον κακὸν, κακὸν δὲ καὶ τὸ ἐπιξηραινόμενον οἷον ἄχνη. καὶ τὸ ἀμαυρὸν κακὸν, καὶ τὸ αὐχμηρὸν κακὸν, καὶ οἱ ῥυτιδούμενοι ἔνδοθεν. καὶ οἱ πεπηγότες, καὶ οἱ μόλις στρεφόμενοι, καὶ οἱ ἐνδεδινημένοι, καὶ ὅσα τἄλλα πάρεστι.

18 Πυρετοὶ οἱ μὲν δακνώδεες τῇ χειρὶ, οἱ δὲ πρηέες, οἱ δ' οὐ δακνώδεες μὲν, ἐπαναδιδόντες δέ. οἱ δ' ὀξέες μὲν, ἡσσώμενοι δὲ ὑπὸ τῆς χειρός. οἱ δὲ περικαέες εὐθέως, οἱ δὲ διὰ παντὸς βληχροὶ, ξηροί. οἱ δὲ ἁλμυρώδεες, οἱ δὲ πεμφιγώδεες, ἰδεῖν δεινοὶ, οἱ δὲ πρὸς τὴν χεῖρα νοτώδεες. οἱ δὲ ἐξέρυθροι, οἱ δὲ ἔξωχροι, οἱ δὲ πελιοὶ, καὶ τἄλλα τοιουτότροπα.

19 Αἱ ξυντάσιες τοῦ σώματος, καὶ οἱ σκληρυσμοὶ τῶν ἄρθρων, καὶ αὐτὸς διαλελυμένος, καὶ αἱ κατακλάσιες τῶν ἄρθρων, κακόν.

20 Ὄμματος θράσος παρακρουστικὸν, καὶ ἔρριψις, καὶ κατάκλασις, κακόν.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

1 Εὐρῦναι, στενυγρῶσαι, τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. χυμοὺς τοὺς μὲν ἐξῶσαι, τοὺς δὲ ξηρᾶναι, τοὺς δὲ ἐνθεῖναι, καὶ τῇ μὲν, τῇ δὲ μή.

2 Λεπτῦναι, παχῦναι τοῖχος, δέρμα, σάρκας, καὶ τἄλλα, καὶ τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. λειῶναι, τρηχῦναι, σκληρῦναι, μαλθάξαι, τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. ἐπεγεῖραι, ναρκῶσαι, καὶ τἄλλα ὁκόσα τοιαῦτα.

3 Παροχετεύειν, ὑπείξαντα ἀντισπᾶν αὐτίκα ἀντιτείναντα ὑπεῖξαι. ἄλλον χυμὸν μὴ τὸν ἰόντα ἄγειν, τὸν δὲ ἰόντα συνεκχυμοῦν, ἐργάζεσθαι τὸ ὅμοιον. τὰ ἀνόμοια ἢν ῥέπει ἄνωθεν ἀφθέντα, κάτωθεν λύειν, καὶ τὰ ἐναντία ταῦτα, οἷον κεφαλῆς κάθαρσις, φλεβοτομία, ὅτι οὐκ εἰκῆ ἀφαιρέεται.

4 Αἱ ἀποστάσιες οἷον βουβῶνες, σημεῖον μὲν τῶν τὰ βλαστήματα ἐχόντων, ἀτὰρ καὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ περὶ τὰ σπλάγχνα, κακοήθεες δὲ οὗτοι.

5 Πνεύματα σμικρὰ, πυκνὰ, μεγάλα, ἀραιὰ, σμικρὰ ἀραιὰ, πυκνὰ μεγάλα, ἔσω σμικρὰ, ἔξω μεγάλα, ἔσω μεγάλα, ἔξω σμικρά. τὸ μὲν ἐκτεῖνον, τὸ δὲ κατέπειγον. διπλῆ ἔσω ἐπανάκλασις οἷον ἐπιπνέουσι. θερμὸν, ψυχρόν.

6 Ἰητήριον ξυνεχέων χασμέων μακρόπνους, ἐν τοῖσιν ἀπότοισι, καὶ μόγις πίνουσι βραχύπνους.

7 Κατ' ἴξιν καὶ πλευρέων ὀδύνη, καὶ ξυντάσιες ὑποχονδρίων, καὶ σπληνὸς ἐπάρσιες, καὶ ἐκ ῥινῶν ῥήξιες, καὶ ὦτα κατ' ἴξιν, τούτων τὰ πλεῖστα ταῦτα καὶ ἐν ὀφθαλμοῖσι. πότερον ἦρα πάντα, ἢ τὰ μὲν κάτωθεν ἄνω, οἷα τὰ παρὰ γνάθους, ἢ παρ' ὀφθαλμὸν, καὶ ὅς κατ' ἴξιν, τὰ δ' ἄνωθεν κάτω οὐ κατ' ἴξιν. καίτοι καὶ τὰ συναγχικὰ ἐρυθήματα, καὶ πλευρέων ὀδυνήματα κατ' ἴξιν. ἢ καὶ τὰ κάτω τοῦ ἥπατος ἄνωθεν διαδύντα, οἷα τὰ ἐς ὄρχιας καὶ κιρσοὺς. σκεπτέα ταῦτα ὅπῃ, καὶ ὅθεν, καὶ διὰ τί.

8 Φλέβες κροτάφων οὐχ ἱδρυμέναι, ὁ δὲ χλώρασμα λαμπρὸν, ἢν ἐνδῦμα ἐγκαταλείπηται, ἢ βὴξ ξηρὴ, μὴ θηριώδης, ἐς ἄρθρα στήριξιν προσδέχεσθαι δεῖ, κατ' ἴξιν τῶν ἐντασίων τῶν κατὰ κοιλίην, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἔχουσι δὲ οὗτοι οἱ πλεῖστοι καὶ ὑπέρυθρα, καὶ τῇ φύσει τοῦ λευκοχλωροτέρου τρόπου, καὶ οὐχ αἱμορραγέουσι ῥῖνες, ἢ σμικρὰ αἱμορραγέουσι, καὶ ἢν μὲν ῥυέντων ἐγκαταλείπηται, ἕτοιμον. λεῖψα ἐγκαταληφθεῖσα, καὶ στόματος ὑπεξηρασίη, καὶ ἀηδίη, καὶ ἀποσιτίη ὥσπερ τὸν τρόπον. πυρετοὶ δὲ οὐκ ὀξέες οἱ τοιοίδε, ὑποστροφώδεες δέ.

9 Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα μετὰ κρίσιν ὑποστροφώδεα. τὸ γοῦν πρῶτον σπληνῶν ἐπάρσιες, ἢν μὴ ἐς ἄρθρα τελευτήσῃ, ἢ αἱμορραγίη γένηται, ἢ δεξιοῦ ὑποχονδρίου ἔντασις, ἢν μὴ ὑποδιδῷ οὖρα, αὐτὴ γὰρ ἡ ἐγκατάληψις ἀμφοτέρων, καὶ ὑποστροφαὶ τουτέων εἰκότως. ἀποστάσιας οὖν ποιέεσθαι αὐτῶν μὴ γινομένας, τὰς δὲ ἐκκλίνειν γινομένας. τὰς δὲ ἀποδέχεσθαι ἢν ἴωσιν οἷαι δεῖ, καὶ ᾗ δεῖ. ὁκόσαι δὲ μὴ σφόδρα, ξυνδρᾶν. τὰς δ' ἀποτρέπειν ἢν πάντῃ ἀξύμφοροι ἔωσι, μάλιστα δὲ ταύτας μελλούσας. εἰ δὲ μὴ, ἄρτι ἀρχομένας.

10 Αἱ τεταρταῖαι αἱ αἱμορραγίαι δύσκριτοι, οἱ διαλείποντες γὰρ μᾶλλον, τῇ ἑτέρῃ ὑπερριγέουσιν ἅμα κρίσει, ἐκ τῶν πέντε ἐς τὰς ἑπτά.

11 Ὅσοι τριταιοφυέες, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ. ἡ δὲ ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

12 Βῆχες ξηραὶ, βραχὺ ἐρεθίζουσαι ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσιν, οὐ κατὰ λόγον διψώδεες, οὐδὲ γλῶσσαι κατεπεφρυγμέναι, οὐ τῷ θηριώδει, ἀλλὰ τῷ πνεύματι. δῆλον δὲ, ὅταν γὰρ διαλέγωνται, ἢ χάσκωσι, τότε βήσσουσιν, ὅταν δὲ μὴ, οὔ. τοῦτο ἐν τοῖσι κοπιώδεσι πυρετοῖσι μάλιστα γίνεται.

13 Μηδὲν εἰκῆ, μηδὲν ὑπερορᾶν.

14 Ἐκ προσαγωγῆς τἀναντία προσάγειν, καὶ διαναπαύειν.

15 Τῷ ὄπισθεν κεφαλῆς ὀδυνωμένῳ ἡ ἐν μετώπῳ ὀρθὴ φλὲψ τμηθεῖσα, ὠφέλησεν.

16 Αἱ διαδέξιες τῶν ὑποχονδρίων ἐξ οἵων, καὶ ἄλλαι, καὶ τῶν σπλάγχνων τῶν φλεγμονῶν οἷα δύναται, ἔτι ἐξ ἥπατος σπληνὶ, καὶ τἀναντία, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

17 Ἀντισπᾶν ἢν μὴ ᾗ δεῖ ῥέπῃ, ἢν δὲ ὅπῃ δεῖ, τουτέοισι δεῖ στομοῦν οἷσιν ἑκάστη ῥέπει.

18 Τὰ πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ τι κνησμώδεα, οἷα Σίμων εἶχε χειμῶνος, ὅτε πρὸς πῦρ ἀλείψαιτο, ἢ θερμῷ λούσαιτο, ὀνίνατο, ἔμετοι οὐκ ὠφέλεον. οἴομαι εἴ τις ἐξεπυρίασεν, ὀνίνασθαι ἄν.

19 Ὁκόσα πεπαίνεσθαι δεῖ, κατακεκλεῖσθαι δεῖ. τἀναντία δὲ ξηραίνειν, καὶ ἀναψύχεσθαι.

20 Ἐπὶ τῶν ὀμμάτων ῥοωδέων, ἢν ἄλλως φαίνηται ξυμφέρειν, ἀντισπᾶν ἐς φάρυγγα. καὶ ὅπη ὄρυξις λυσιτελέει, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

21 Τὰς ἐφόδους ἀναστομοῦσθαι, οἷον ῥῖνας, καὶ τὰ ἄλλα ὧν δεῖ, καὶ ὡς δεῖ, καὶ οἷα καὶ ὅπη, καὶ ὅτε, καὶ ὅσον δεῖ, οἷον ἱδρῶτας, καὶ τἄλλα δὴ πάντα.

22 Ἐπὶ τοῖσι μεγάλοισι κακοῖσι πρόσωπον ἢν ᾖ χρηστὸν, σημεῖον χρηστόν. ὥσπερ δὲ τοῖσι σμικροῖσι τἀναντία σημαῖνον τῇ ἐπισημασίῃ, κακόν.

23 Παρὰ τὸ μέγα οὖς ἡ γυνὴ ὄπισθεν τοῦ ἥρωος ἰκτεριώδεος ἐπιγινομένου, παρέμεινεν αὐτέῃ. ὁ δὲ παρὰ Τιμηνέω ἀδελφιδέην, ὅτις μελάγχρους.

24 Ἐν Περίνθῳ τὸ γονοειδὲς τὸ τοιοῦτον ὅτι κρίσιμον καὶ τῶν ἰκτέρων. τὰ τοιαῦτα ὅτι καὶ οὐρήσιες ῥέουσι, ὅτι οὔτε φύσιος πολλῆς, οὔτε κόπρου πολλῆς γλίσχρης διελθούσης ἐμαλάσσετο, οὐ γὰρ δὴ μέγα ἦν τὸ ὑποχόνδριον. κράμβην ἑβδομαῖος ἔφαγεν ἔτι δυσάπνοος ἐὼν, τὰ περὶ τὸ ἦτρον ἐλαπάσσετο, εὔυπνος ἐγένετο, ἡ κοιλίη αὐτῷ ἐξετίναξεν.

25 Περὶ τοῦ αἵματος τοῦ ἰχωροειδέος, ὅτι ἐν τοῖσι σπληνώδεσι τὸ τοιοῦτον, ἢ ἐν τοῖσιν ἠγρυπνηκόσι, καὶ εἴτε φλαῦρον, εἴτε χρηστόν.

26 Οἷσιν ὁ σπλὴν ἐστὶ κατάῤῥοπος, πόδες καὶ γούνατα θερμὰ, ῥὶς καὶ ὦτα ἀεὶ ψυχρά. ἆρα διὰ τοῦτο ὅτι λεπτὸν τὸ αἷμα, ἢ καὶ φύσει τοιοῦτον οὗτοι ἔχουσιν;

27 Οἷσιν ἐμπυήμασιν ὀμφαλὸς ὅρος, τοῖσι μέλλουσιν ἐκπυΐσκειν αἱ κοιλίαι ἐκπεράσονται.

28 Σπλὴν σκληρὸς ὁ τὰ ἄνω, κάτω στρογγύλος, πλατὺς, παχὺς, μακρὸς, λεπτὸς, ἧσσον τοῖς ἀπὸ κεφαλῆς κορυζώδεσι.

29 Ἡ περὶ τὸν νοσέοντα οἰκονομίη, καὶ ἐς τὴν νοῦσον ἐρωτήσιες, ἃ διηγεῖται οἷα, ὡς ἀποδεκτέον οἱ λόγοι, τὰ πρὸς νοσέοντα, τὰ πρὸς τοὺς παρεόντας, τὰ πρὸς τοὺς ἔξω.

30 Ὅτι ἐν θερμοτέρῳ στερεωτέρῳ ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, καὶ μέλαιναι διὰ τοῦτο, καὶ ἔξω αἱ φλέβες, καὶ χολωδέστεροι μᾶλλον.

31 Ξυνεκρίθη, συνέστη ὀξύτερον, κινηθὲν ἐμολύνθη, καὶ βραδύτερον αὔξεται, καὶ ὧδε πλείω χρόνον.

32 Διὰ τοῦτο ἐστερεώθη, καὶ χολωδέστερον, καὶ ἐναιμότερον ἦν, ὅτι θερμότερόν ἐστι τὸ χωρίον τῶν ζώων.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

1 Ἡ δέρματος ἀραιότης, ἢ κοιλίης πυκνότης, ἢ δέρματος ξυνώδεσις, ἢ σαρκῶν αὔξησις, ἢ κοιλίης νάρκωσις, ἢ τῶν ὅλων σύγχυσις, ἢ τῶν ἀγγείων ἀκαθαρσία, ἢ ἐγκεφάλου ἀνάλωσις, διὸ καὶ φαλακρότης, ἢ τῶν ὀργάνων κατάτριψις.

2 Καθαίρεσις δρόμοισι, πάλῃσιν, ἡσυχίῃσιν, πολλοῖσι περιπάτοισι ταχέσιν. οἷσιν ἑφθὴ μᾶζα τὸ πλεῖστον, ἄρτος ὀλίγος.

3 Καθαιρέσιος σημεῖον τὴν αὐτὴν ὥρην τῆς ἡμέρας φυλάσσειν, ἐξαπίνης γὰρ ἐρύεται ὑφίζαι τῶν πόνων, ἢ ῥύεται. ὁμοίως γὰρ ὅλον ξυμπίπτειν. ὅταν δ' ἤδη ξυμπέσωσι, προσάγειν ὕψα ὀπτά. ὅταν δὲ πληρῶνται, σημεῖον αὖθις τὸ σῶμα ἀνθηρὸν γίνεται.

4 Ἐν γυμνασίοισι σημεῖον ὁ ἱδρὼς ὁ ῥέων στάγδην ὃς ἔξεισιν ὥσπερ ἐξ ὀχετῶν, ἢ σύμπτωσις ἐξ ἐπάρσιος.

5 Ἡ γυνὴ ἣν πρῶτον ἐθεράπευσα ἐν Κρανῶνι ὁ σπλὴν φύσει μέγας, πυρετὸς καυσώδης, ἐξέρυθρος, πνεῦμα, δεκάτῃ ἱδρὼς τὰ πολλὰ ἄνω, ἀτάρ τοι καὶ κάτω τεσσαρεσκαιδεκάτῃ οὐδὲν ἀξιόλογον.

6 Ἧσσον τοῖσιν ἀπὸ κεφαλῆς κορυζώδεσι καὶ βραγχώδεσιν ἐπιπυρετήνασιν, ὡς οἶμαι, ὑποστροφαί.

7 Πᾶν τὸ ἐκπυέον ἀνυπόστροφον, ἑωυτῆς γὰρ πεπασμὸς καὶ κρίσις ἅμα, καὶ ἀπόστασίς ἐστιν.

8 Οἷσιν ὅταν ἀφροδισιάζωσι φυσᾶται ἡ γαστὴρ, ὡς Δαμαγόρᾳ. οἷσι δ' ἐν τούτῳ ψόφος, ὡς Ἀρκεσιλάῳ.

9 Τὸ φυσῶδες ξυναίτιον τοῖσι βορβορυγώδεσι, καὶ γὰρ ἐστὶ φυσώδεα.

10 Τὸ ψυχρὸν πάνυ φλεβῶν ῥηκτικὸν καὶ βηχῶδες, οἷον χιὼν, κρύσταλλος, καὶ συστρεπτικὸν οἷα τὰ φήρεα, καὶ αἱ γογγρῶναι, συναίτιον καὶ αἱ σκληρότητες.

11 Τὸ μετ' ὄρησιν σύναγμα παιδίοισι μᾶλλον ἢ ὅτι θερμότερα.

12 Τὰ σχήματα τὰ ῥηΐζοντα, οἷον ὁ τὰ κλήματα τῇ χειρὶ πλέκων ἢ στρέφων ὑπὸ ὀδυνάων κατακείμενος, λαβόμενος πασσάλου ἄκρου ὑπερπεπηγότος εἴχετο καὶ ῥηΐσεν.

13 Ὃν δὲ ὀρχηστὴς παρὰ τὴν γέφυραν εἶδον ἐγὼ ῥιπτοῦντα τὰ σκέλεα, κνήμην ἑτέρην ἥκιστα ἐλεπτύνετο, μηρὸς δὲ κάρτα, ὅρα καὶ γονὴ οὐκ ἴσχετο.

14 Ὅσαι περιγυώδεες φύσιες πλευρέων διὰ ἀδυναμίην τῆς ἀφορμῆς.

15 Ἐπὶ τοῖσι καταῤῥόοισι τοῖσι κακοήθεσι ἢν ἔκκαυσις ἔῃ, κἢν μὴ ἔῃ, κακόν.

16 Ῥίγεα ἄρχεται γυναιξὶν μὲν μᾶλλον ἀπ' ὀσφύος καὶ διὰ νώτου, καὶ τότε δὴ κεφαλήν. ἀτὰρ καὶ ἀνδράσιν ὄπισθεν μᾶλλον ἢ ἔμπροσθεν. φρίσσουσι γὰρ τὰ ἔξωθεν μᾶλλον, ἢ τὰ ἔνδοθεν τοῦ σώματος, οἷον πηχέων, μηρῶν. ἀτὰρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιότερον, δηλοῖ δὲ ἡ θρίξ. ἀφ' ὧν δὲ ἄλλων ῥιγέουσιν, ἴσως ἑλκέων, ἄρχεται ἐκ τῶν ἀγγείων.

17 Κεφάλαιον ἐκ τῆς γενέσιος, καὶ ἀφορμῆς, καὶ πλείστων λόγων, καὶ κατὰ σμικρὸν γινωσκομένων συνάγοντα, καὶ καταμανθάνοντα εἰ ὅμοιά ἐστιν ἀλλήλοισι, καὶ εἰ μὴ ὅμοια ἀλλήλοισιν εἰσίν, ὡς ἐκ τῶν ἀνομοιοτήτων ὁμοιότης γένηται μία, οὕτως ἂν ἡ ὁδός, οὕτω καὶ τῶν ὀρθῶς ἐχόντων δοκιμασίη, καὶ τῶν μὴ ἐχόντων ἔλεγχος.

18 Αἱμοῤῥαγίαι ἐκ ῥινῶν ἢ τοῖσιν ὑποχλωρομέλασιν, ἢ τοῖσιν ἐρυθροχλώροις, ἢ τοῖσι ὑποχλώροισι. βραχέα ὑφέντα παχῦναι ξηρῷ, τοῖσι δὲ ἑτέροις ἧσσον παχυσμός. ξηρῷ δὲ δεῖ τὰ ἐκ ῥινῶν λευκά, οἷον κονίῃ, συνήθεια.

19 Ἐπὴν ἀφροδισιάζειν ἄρξωνται, ἢ τραγίζειν, αἱμοῤῥαγέουσιν.

20 Ἐν τοῖσι δὲ προσόδοισιν ἔστιν οἳ ἀποψοφέουσιν, οἷον Ἀρκεσίλαος. οἱ δὲ μέλλοντες φρικώδεες, οἱ δὲ ἐπὴν προσέλθωσι φυσῶνται κοιλίην, οἷον Δαμαγόρας.

21 Αἱ μεταβολαὶ φυλακτέαι.

22 Ὀλιγοσιτίη, ἄδιψον, ἄπονον.

23 Πᾶς λεπτυσμὸς χαλᾷ τὸ δέρμα, ἔπειτα παρατείνεται, ἀνάθρεψις τἀναντία. χρωτὸς ῥίκνωσις ξυμπίπτοντος, ἔκτασις ἀνατρεφομένου. τὸ φρικῶδες, τὸ λεῖον ἑκατέρου σημεῖον, τὸ ὑπόχολον, τὸ ὑπέρυθρον. οὕτω τὸ κατασπᾶσθαι μαζούς, ἰσχνοὺς δὲ ἀνασπᾶσθαι καὶ περιτετάσθαι, καί τοι οὐκ ἄν τις οἴοιτο διὰ τοῦτο, ἀλλὰ σαρκωθέντος τοῦτο γίνεσθαι, κλεῖς περιφανέες, φλέβες διαφανέες.

24 Ἡρόδικος τοὺς πυρεταίνοντας ἔκτεινε περιόδοισι, δρόμοισι, πάλῃσι, καὶ πυρίῃσι. τὸ γὰρ πυρετῶδες πολέμιον περιόδοισι πολλῇσι, λιμῷ, καὶ ἀνατρίψει, πόνων πόνῳ, αὐτοῖσι φλεβῶν ἔρευθος, πελίωσις, χλωρότης, πλευρέων ὀδύναι λαπαραί.

25 Ἄδιψον συνέχειν στόμα, σιγᾶν, ἄνεμον ξὺν τῷ ποτῷ ψυχρὸν εἰσάγειν.

26 Τὰς ἀφορμὰς ὁκόθεν ἤρξαντο κάμνειν σκεπτέον, εἴτε κεφαλῆς ὀδύνη, εἴτε ὠτός, εἴτε πλευροῦ. σημεῖον οἱ ὀδόντες, καὶ ἐφ' οἷσι βουβῶνες.

27 Τὰ γινόμενα ἕλκεα καὶ φύματα κρίνοντα πυρετούς. οἷσι δὲ ταῦτα μὴ παραγίνεται, καὶ ἀκρασίη ἐγκαταλείπεται, βεβαιόταται καὶ τάχισται ὑποστροφαί.

28 Τὰ στρογγυλόμενα πτύαλα παρακρουστικά, οἷα ἐν Γλαύκῳ.

29 Οἱ αἱμοῤῥοΐδας ἔχοντες, οὔτε πλευρίτιδι, οὔτε περιπνευμονίῃ, οὔτε φαγεδαίνῃ, οὔτε δοθιῆσιν, οὔτε τερμίνθοισιν ἁλίσκονται, ἴσως δὲ οὐδὲ λέπρῃσιν, ἴσως δὲ οὐδὲ ἀλφοῖσι. ἰητρευθέντες γε μὴν ἀκαίρως συχνοὶ τοῖσι τοιούτοισιν οὐ βραδέως ἥλωσαν, καὶ ὀλέθρια. οὕτω καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀποστάσιες, οἷον σύριγγες, ἑτέρων ἄκος. σκέψις ἃ ἐφ' οἷσιν γινόμενα ῥύεται, τούτων προγινόμενα κωλύει.

30 Ἄλλου τόπου τόποι δεξάμενοι, ἢ πόνῳ, ἢ βάρει, ἢ ἄλλῳ τινὶ ῥύονται, ἢ ἄλλοισιν αἱ κοινωνίαι.

31 Διὰ τὴν ῥοπὴν οὐκέτι αἷμα ἔρχεται, ἀλλὰ κατὰ τοῦ χυμοῦ τὴν ξυγγένειαν τοιαῦτα πτύουσιν.

32 Ἔστιν οἷσιν αἷμα ἀφαιρέεσθαι ἐν καιρῷ ἐπὶ τοῖσι τοιούτοισι. ἐπὶ ἄλλοισι δὲ ὥσπερ ἤδη τοιούτοισιν οὐκ εἰκός. κώλυσις ἐπὶ τοῖσιν αἱματώδεα πτύουσιν, ὥρη, πλευρῖτις, χολή.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

1 Τὰ παρ' οὖς οἷσιν ἀμφὶ κρίσιν γινόμενα μὴ ἐκπυήσει, τούτου λαπασσομένου ὑποστροφὴ γίνεται. κατὰ λόγον τῶν ὑποστροφέων τῆς ὑποστροφῆς γινομένης, αὖθις αἴρεται καὶ παραμένει, ὥσπερ αἱ τῶν πυρετῶν ὑποστροφαὶ ἐν ὁμοίῃ περιόδῳ. ἐπὶ τούτοισιν ἐλπὶς ἐς ἄρθρα ἀφίστασθαι.

2 Οὖρον παχύ, λευκόν, οἷον τῷ τοῦ Ἀμφιγένεος, ἐπὶ τοῖσι κοπιώδεσι τεταρταίοισιν, ἔστιν ὅτε ἔρχεται καὶ ῥύεται τῆς ἀποστάσιος, ἢν δὲ πρὸς τούτῳ αἱμοῤῥαγήσῃ ἐκ ῥινῶν ἱκανῶς, καὶ πάνυ.

3 Ὧι τὸ γύτρον ἦν δεξιᾷ ἀρθριτικὸς ἐγένετο ἦν ἡσυχέστερον. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἰήθη, ἦν πονηρότερον.

4 Ἡ Ἀγασίου κόρη μὲν ἐοῦσα πυκνοπνεύματος ἦν, γυνὴ δὲ γενομένη ἐκ τόκου ὃ πάλαι ἐπίπονος ἐοῦσα ἦν πολλαίως, ἠεῖρεν ἄχθος μέγα καὶ αὐτίκα μὲν ψοφῆσαί τι ἔδοξε κατὰ τὸ στῆθος, τῇ δ᾽ ὑστεραίῃ ἆσθμα τε εἶχε καὶ ἄλγος ἰσχίον τὸ δεξιόν. ὁπότε τοῦτο πονέοι, τότε καὶ τὸ ἆσθμα εἶχε, ταῦτα μέντοι δὲ ἐπαύσατο. ἐπήλυσεν ἀφροδίσια, ἀρχομένη δὲ ἀνθηρὰ, καταστάντων δὲ ἐμέσματα χολώδεα ἐόντα λεπτῶ. οἱ πόνοι μάλιστα μὲν ὁπότε πονοίη τῇ χειρί. ταύτην ἐργάσασθαι σκορόδια, χοιρέα, οἶος, βοός. ἐν δὲ τοῖσι πνεύμονι βοῦς, ὀξυθυμίης.

5 Ὧι ἐν τῇ κεφαλῇ ἐγένετο ἔπαρμα, πρῶτον ἡ συνήθεια ἡ κεκαυμένη ἐνήρμοσεν. ἔσχεν ἄλλην ἀπόστασιν, ἴσως ὅτι ὀστέον ἔμελλεν ἀποστήσεσθαι, ἀπέστη ἑξηκοσταῖον. ὑπὲρ τοῦ ὠτὸς ἄνω πρὸς κορυφὴν τὸ τρῶμα ἦν.

6 Τὰ κῶλα ἔχει οἷα κεινὸς, μέζω δὲ ἀρτηταὶ ἐκ τῶν μεσοκώλων, ταῦτα δὲ ἐκ νεύρων ἀπὸ τῆς ῥάχιος ὑπὸ τὴν γαστέρα.

7 Αἱ τοῖσι κάμνουσι χάριτες, οἷον τὸ καθαρείως δρᾷν, ἢ ποτὰ ἢ βρωτὰ, ἢ ἃ ἂν ὁρᾷ μαλακῶς ὅσα ψαύει. ἄλλα μὴ μεγάλα βλάπτει, ἢ εὐαναλήπτα, οἷον ψυχρὸν ὅπου τοῦτο δεῖ, καὶ ἄλλαι εἴσοδοι, λόγοι, σχῆμα, ἐσθὴς τῷ νοσέοντι, κουρὴ, ὄνυχες, ὀσμαί.

8 Ὕδωρ ἀφεψηθὲν τὸ μὲν ὡς δέχηται τὸν ἠέρα, τὸ δὲ μὴ ἔμπλεον εἶναι, καὶ ἐπίθεμα ἔχειν.

9 Ὅτι δὲ αἱμοῤῥαγιῶν δεῖ ξυνδιορῶντα.

10 Ἢν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, καὶ εὐφόρως φέρουσιν.

11 Ἐν Αἴνῳ ὀσπριοφαγέοντες ξυνεχέως θήλεα, ἄῤῥενα, σκελέων ἀκρατέες ἐγένοντο καὶ διατέλεον, ἀτὰρ καὶ ὀροβοφαγέοντες γονυαλγέες.

12 Ἐμφανέως ἐγρηγορὼς θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ ἔσω δὲ ψυχρότερος, καθεύδων τἀναντία.

13 Ἐν θερμῷ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδωρ, ἐλινύειν.

14 Ὕπνος ἐμψύχει ἦν βεβλημένῳ.

15 Ὕπνος ἑδραῖος ὀρθῷ νυσταγμός.

16 Αἱ ἀσθενέες δίαιται ψυχραὶ, αἱ δ᾽ ἰσχυραὶ θερμαί.

17 Ὑδάτων ἀτεχνέων τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ αἰθέρος ἀποκριθὲν, ἢ βροντaῖον, ὡραῖον, τὸ δὲ λαιλαπῶδες κακόν.

18 Ὕδωρ βορὸν, καὶ ἀγρυπνίη βορόν.

19 Ἐν θερμῷ φύσει θερμὴ ὥρη κοίτη ἐν ψύχει παχύνει, ἐν δὲ θερμῷ λεπτύνει.

20 Ἄσκησις ὑγείης, ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων.

21 Ἐν τῷ ἐγρηγορέναι δίψης ἦν πολλαὶ ὕπνος ἄκος, τῇ δ᾽ ἐξ ὕπνου ἐγρηγόρησις.

22 Οἷσι πλεῖστον τὸ θερμὸν, μεγαλοφωνότατοι, καὶ γὰρ ψυχρὸς ἀὴρ πλεῖστος. δυοῖν δὲ μεγάλων, μεγάλα καὶ τὰ ἔκγονα γίνεται.

23 Οἱ θερμοκοίλιοι ψυχρόσαρκοι καὶ λεπτοὶ, οὗτοι ἐπίφλεβοι, καὶ ὀξυθυμότεροι.

24 Αὐχμοῦ ἦν γῆς οἰωνῶν γένος εὐθηνεῖ.

25 Τράγος ὁπότερος ἂν φανῇ ἔξω ὄρχις, ἢν μὲν δεξιὸς, ἄρσεν, εἰ δὲ εὐώνυμος, θῆλυ.

26 Ὀφθαλμοὶ ὡς ἂν ἰσχύωσιν οὕτω. καὶ γυῖον. καὶ χροιὴ ἦν τὸ κάκιον ἢ ἄμεινον ἐπιδιδῶσιν. δίκαιον δὲ ὡς ἂν ἔχῃ ἡ τροφὴ, οὕτω καὶ τὸ ἔξω ἕπεσθαι.

27 Σημεῖα θανατώδεα ἀνὰ δέρμα θερμὸς ἀτμὸς, πρότερον δὲ εἰς ψυχρὸν πνεῦμα ἀφίκησιν. τὰ ζωτικὰ, ἐναντία.

28 Πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ.

1 Νούσων φύσιες ἰητροί.

2 Ἀνευρίσκει ἡ φύσις ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους, οὐκ ἐκ διανοίης, τὰ μὲν οἷον τὸ σκαρδαμύσσειν, τὰ δὲ καὶ ἡ γλῶσσα ὑπουργέει, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα, καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει.

3 Δάκρυα, ῥινῶν ὑγρότης, πταρμοὶ, ὠτὸς ῥύπος, στόματος σίαλα, ἀναγωγὴ, πνεύματος εἴσοδος, ἔξοδος, χάσμη, βὴξ, λύγξ, οὐ τοῦ αὐτέου παντάπασι τρόπου.

4 Οὔρου ἔφοδος, καὶ φύσης ταύτης καὶ ἑτέρης, καὶ τροφῆς, καὶ πνοίης, καὶ τοῖσι θήλεσι τὰ τοισίν, ἃ καὶ κατὰ τὸ ὅλον σῶμα, ἱδρῶτες, κνησμοὶ, σκορδινισμοὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

5 Ἀνθρώπου ψυχὴ αἰεὶ φύεται μέχρι θανάτου, ἢν δὲ ἐκπυρωθῇ ἅμα τῇ νόσῳ καὶ ἡ ψυχὴ, τὸ σῶμα φέρβεται.

6 Νοῦσοι ξύντροφοι ἐν γήρᾳ λείπουσι καὶ διὰ πεπασμὸν, καὶ διὰ λύσιν, καὶ δι' ἀραίωσιν.

7 Ἴσως αὐτίνοον ὁμονοεῖν τῷ πάθει.

8 Τὸ ψυχρὸν καὶ ἐπικαρεῖ, καὶ ἐντείνει ὁκόσα ἐκ θερμοῦ.

9 Ὀξυθυμίη ἀνασπᾷ καὶ καρδίην καὶ πνεύμονα ἐς ἑωυτὰ, καὶ ἐν κεφαλῇ τὰ θερμὰ, καὶ τὸ ὑγρόν. ἡ δ' εὐθυμίη ἀνίει καρδίην.

10 Πόνος τοῖσιν ἄρθροισι καὶ σαρξὶ, σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι.

11 Ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισιν.

12 Ἐν τοῖσι τρώμασι τὸ αἷμα ξυντρέχει, βοηθητέον ὡς τὸ κενὸν πληρωθῆναι.

13 Ἢν οὖς ἀλγέῃ, εἴριον περὶ τὸν δάκτυλον ἑλίξας ἐγχεῖν ἄλειφα θερμὸν, ἔπειτα ἐπιθεὶς εἴσω ἐν τῷ θέναρι τὸ εἴριον ὑπὸ τὸ οὖς θεῖναι ὡς δοκέειν τί οἱ ἐξιέναι, ἔπειτα ἐπὶ πῦρ ἐπιβάλλειν, ἀπάτη.

14 Γλῶσσα οὖρον σημαίνει, γλῶσσαι χλωραὶ χολώδεες, τὸ δὲ χολῶδες ἀπὸ πίονος, ἐρυθραὶ δὲ ἀφ' αἵματος, μέλαιναι δὲ ἀπὸ μελαίνης χολῆς, αὗαι δὲ ἀπὸ λιγνυώδεος ἐγκαύσιος, καὶ μητρώου μορίου, λευκαὶ δὲ ἀπὸ φλέγματος.

15 Οὖρον ὁμόχροον βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ ὡς ἔσωθεν ἐὸν ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ξυντήξιος.

16 Γλῶσσα ὁμόχρους τῇσι προστάσεσι, διόπερ ταύτῃ γινώσκομεν τοὺς χυμούς.

17 Ἢν ἁλμυραὶ σάρκες γενομένων, περιοστώσιος σημεῖον.

18 Ἢν τῶν μαζῶν αἱ θηλαὶ, καὶ τὸ ἐρυθρὸν χλωρὸν ᾖ, νοσῶδες τὸ ἄγγος.

19 Ἀνθρώποις ὁ ἐν τοῖσιν ὠσὶ ῥύπος, ὁ μὲν γλυκὺς θανάσιμος, ὁ δὲ πικρὸς, οὔ.

20 Χώρην μεταμείβειν σύμφορον ἐπὶ τοῖσι μακροῖσι νοσήμασιν.

21 Τὰ ἀδηνέστερα σιτία ὀλιγοχρονίαν βιοτὴν ἔχει.

22 Κεδμάτων τὰς περὶ τὰ ὦτα ὄπισθεν φλέβας σχάζειν.

23 Λαγνείη τῶν ἀπὸ φλέγματος νόσων ὠφέλιμον.

24 Θερμοκοιλίοισιν ἰσχυρὰ ποτὰ καὶ βρωτὰ παρακλητικά.

25 Ἀπὸ μελαίνης χολῆς, ὡς ὅμοιον, αἱμορροΐδες.

26 Τὰς ἐπαυξέας νόσους μῖξις.

27 Ψύξις τὰ κατὰ κοιλίην σκληρύνει.

28 Ἐλλέβορον πίοντα θᾶσσον καθαίρειν ἢν ἐθέλῃς, λούειν ἢ φαγεῖν.

29 Τὸ αἷμα ἐν ὕπνῳ ἔσω μᾶλλον φεύγει.

30 Ῥῖγος ἀπὸ τῆς ἄνω κοιλίης, πῦρ δὲ ἀπὸ τῆς κάτω μᾶλλον.

31 Ἐπισπασμὸς ἢν πνεύμων ξηρὸν καῦμα, ὑπόβρινον ξηραίνει καὶ ὕπνος πολύς.

32 Ψυχρότατον βρῶμα φακοὶ, κέγχροι, κολοκύνθαι.

33 Ἕλκεα ἐκφύουσιν ἢν ἀκάθαρτος ἐὼν πονήσῃ.

34 Γυνὴ αἲξ, ἐλατήριον σικύου ἀγρίου βεβρωκυῖαι παιδίοισι κάθαρσις.

35 Ἐνθέρμῳ βρωθὲν ἔσωθεν ψύξις, ἔξωθεν πόνος ἡλίῳ, πυρὶ, ἐσθῆτι ἐν ὥρῃ θερινῇ. τῷ δὲ ἐναντίῳ ὡς ἐναντίως.

36 Βρώματα τὰ μὲν ταχέως κρατεῖται, τὰ δὲ βραδέως.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΤΟΝ.

1 Σάρκες ὅλης ἐκ κοιλίης καὶ ἔξωθεν δῆλον ὅτι τῇ αἰσθήσει ὡς ἔκπνουν καὶ ἔσπνουν ὅλον τὸ σῶμα.

2 Ἐνθερμότατον φλέβιον αἵματος πλῆθος ἀνίσχει τὸ καυσῶδες, καὶ εὐθὺς ἀποκρίνει.

3 Οἷσι τὸ μὲν πῖον χολὴ ξανθὴ, τὸ δ' αἷμα μέλαινα.

4 Γνώμης, μνήμης, ὀδμῆς, καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, καὶ πείνης ἄσκησις.

5 Πόνοι, σιτία, ποτὰ, ὕπνος, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια.

6 Ὁ ἐμψυχρότερος ἐν ψυχρῇ ὥρῃ καὶ χώρῃ ἐνθερμότερος ἐστι.

7 Ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματος δὲ κοιλίην διαίρειν, καῦσις, τομὴ, θάλψις, ψύξις, πταρμὸς, φυτῶν χυμοὶ, ἐφ' ὧν τὴν δύναμιν ἔχουσι, καὶ κυκεὼν, κακούργων γάλα, σκόροδον, οἶνος ἀποζεόμενος, ὄξος, ἅλες.

8 Ἄνθρωπος ἐκ κόπων ἐξ ὁδοῦ ἀδυναμίη, βάρος, αὐχὴν ἐπῆγεν, ἔβησε γὰρ ἐκ κορυφῆς. πυρετὸς ὀξὺς ὑποδάκνων περὶ χεῖρα. δευτεραίῳ δὲ καρηβαρείη, γλῶσσα ἐπεκαύθη, ῥὶς ἀνυχογραφηθεῖσα οὐχ αἱμορράγησεν, ἀειστρὸς σπλὴν μέγας καὶ σκληρὸς, ὠδυνᾶτο.

9 Οἱ ὑπὸ τεταρταίου ἁλισκόμενοι ὑπὸ τῆς μεγάλης νόσου οὐχ ἁλίσκονται, ἢν δ' ἁλίσκωνται πρότερον, ἐπιγένηται δὲ τεταρταῖος, παύονται.

10 Αὖθ᾽ οἷον αἱ νοῦσοι.

11 Ἡ χολή, οἷον ἔπος περὶ τῶν ὀρνίθων, ὅτι χολώδεες. ἡ θερμότης δ᾽ ἐμμυτέης σημεῖον.

12 Οἱ ὄχλοι, αἱ δίοδοι, ὅτι τοῖσι παρακρούουσι λήγουσιν ὀδῦναι πλευρέων. ἔστι δ᾽ οἷσι πυρετοί, ἔστι δ᾽ οἷσιν οὔ, ἀλλὰ ξὺν ἱδρῶσιν. ἔστι δ᾽ οἷσιν σὺν ὄχλῳ, ἔστι δ᾽ οἷσι καρφαλέον καὶ περιτεταμένον τὸ δέρμα, καὶ ἁλμυρῶδες.

13 Αἱ ναρκώσιες οἷαι ἐξ οἵων, καὶ οἷαι ᾧ τὸ ἰσχίον.

14 Δι᾽ ὕδατιον καὶ ἐξ ὕδατιον τὰ πολλὰ θνήσκει τριταῖα.

15 Οἷσι μὲν δέρματα περιτέταται καρφαλέα καὶ σκληρά, ἄνευ ἱδρῶτος. οἷσι δὲ καὶ χαλαρὰ ξὺν ἱδρῶτι, θνήσκουσιν.

16 Ἐν τοῖσι παλιμβόλοισιν αἱ μεταβολαὶ ὠφελέουσι, τούτοισι μεταβάλλειν πρὶν κακοῦσθαι τὰ πρέποντα, οἷον Χορίωνι τὰ σβεννύμενα ἐξ οἵων τὰ κορυνώδεα.

17 Ὅριον οἷσι μὲν ὑγιὲς καταλέιπεται, κάτω ὑφειμένης τῆς προφάσιος, ἢ καθαίρων, ἢ ἀποδέων, ἢ ἐκβάλλων, ἢ ἀποτάμνων, ἢ ἀποκαίων ἔσω. οἷσι δὲ μή, οὔ.

18 Οἷσι αἷμα ῥεῖ πολὺ ἐκ ῥινῶν, οἷσι μὲν ἄχροιαι, ἀνίεται τούτοισιν ὀλίγα ἀρήγουσιν. οἷσι δ᾽ ἐξέρυθροι χρῶτες, οὐχ ὁμοίως. καὶ οἷσι κεφαλαὶ εὔφοροι, ἀρήγει. οἷσι δὲ μή, οὔ.

19 Οἷσι ῥῖνες ὑγρόταται φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη, ὑγιαίνουσιν ἔτι νοσηλότερον. οἷσι δὲ τἀναντία, ὑγιαινότερον.

20 Τὰ στρογγυλούμενα πτύαλα παρακρουστικά, οἷον τῷ ἐν Κλινείῳ, τούτῳ ἡμορῥάγησεν ἐξ ἀριστεροῦ, καὶ ἐλύθη πεμπταίῳ.

21 Οὖρον πολλὴν ὑπόστασιν ἔχον ῥύεται τῆς παρακρούσιος, οἷον καὶ τὸ Δεξίππου μετὰ μάδησιν.

22 Οὐ πρόσω ἐνιαυτοῦ τεταρταῖος.

23 Οἷσι τὰ τοῦ θέρεος ῥήξιες πεμπταίοισι, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ μακρότερα.

24 Τὰ πυρὰ τὰ ὅλα, καὶ αἱ κατὰ ῥῖνας ἐμπυήσιες ἑβδομαίοις.

25 Οἷσιν ὑπὸ ὀδόντων ὀδύνης ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος λεπτὰ ἔρχεται, τούτοισιν ἀπὸ τῆς ὀφρύος ἐν ἐνάρξει ἐγγὺς παχύτερα τῇ ὑστεραίῃ ἔρχεται, ἣν καὶ τὰ ἄλλα μὴ κρατήσῃ. Ἡγησίππῳ γὰρ τὸ ὑπτιακὸν ἐντεῦθεν οὐκ ἐκράτησεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ προσεκαλέσθη βιαιότερον. τὸ σφρύος

26 Τὴν ἀπὸ κεφαλῆς ὀστέων φύσιν, ἔπειτα νεύρων καὶ φλεβῶν, καὶ σαρκῶν, καὶ τῶν ἄλλων, καὶ χυμῶν, καὶ τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω κοιλιῶν, καὶ γνώμης, καὶ τρόπον.

27 Τῶν κατ᾽ ἐνιαυτὸν γινομένων ὥρῃ τινί, τότε ἐπὶ πρωϊαίτερον τοῦ ἔτεος, οἷον ἐξανθήματα καὶ τοιαῦτα, ὅμοιον τοῖσι καθ᾽ ἡμέρην πρωϊαίτερον λαμβανομένοισιν, ἢ ὀψιαίτερον.

28 Ὡσαύτως τὸ ἐπίχολον καὶ ἔναιμον σῶμα μελαγχολικὸν μὴ ἔχον ἐξερρώσιας.

29 Λυκίνῳ τὰ ὕστατα σπλὴν μέγας, ὀδυνώδης ἐν τῇ τετάρτῃ, ἢ τῇ πέμπτῃ.

ΤΜΗΜΑ ΕΒΔΟΜΟΝ.

1 Βῆχες ἤρξαντο περὶ ἡλίου τροπὰς τὰς χειμερινάς, ἢ πεμπτῃ καὶ δεκάτῃ, ἢ εἰκοστῇ ἡμέρῃ ἐκ μεταβολῆς πυκνῆς νοτίων καὶ βορείων καὶ χιονωδέων. ἐκ τούτων τὰ μὲν βραχύτερα, τὰ δὲ μακρότερα ἐγίνετο. καὶ περιπλευμονικὰ συχνὰ μετὰ ταῦτα. περὶ ἰσημερίης αὖθις ὑπέστρεφε τοῖς πλείοσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τεσσαρακοσταίοις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. καὶ τοῖσι μὲν βραχέα πάνυ καὶ εὐήθεα ἐγίνετο, τοῖσι δὲ φάρυγγες ἐφλεγμήναν, τοῖσι δὲ κυνάγχαι, τοῖσι δὲ παραπληγικά, τοῖσι δὲ νυκτάλωπες, μᾶλλον δὲ παιδίοισι. περιπλευμονικὰ δὲ πάνυ βραχέα ἐγένετο. φάρυγγες δὲ βήξασι τὸ βραχὺ ὕστερον αὐτίκα τῆς βηχὸς ἐγίνοντο. φάρυγγες δὲ βραχέαι, μᾶλλον δὲ νυκτάλωπες. κυνάγχαι δὲ καὶ παραπληγικά, ἢ σκληρὰ καὶ ξηρά, ἢ σμικρὰ καὶ ὀλιγάκις ἀνάγουσαι πέπονα. ἔστι δ᾽ οἷσι καὶ κάρτα. οἱ μὲν οὖν ἢ φωνῇσι πλέον ταλαιπωρήσαντες, ἢ ῥιγώσαντες ἐς κυνάγχας μᾶλλον ἐτελεύτων. οἱ δὲ τῇσι χερσὶ πονήσαντες, ἐν χεῖρας μόνον παραπληγικοί. οἱ δ᾽ ἱππεύσαντες, ἢ πλέω ὁδοιπορήσαντες, ἢ ἄλλο τι τοῖσι σκέλεσι ταλαιπωρήσαντες, τουτέοισι δὲ ἐν ὀσφύϊ, ἢ σκέλεα ἀκρασίαι παραπληγικαί, καὶ ἐν μηροῖς, καὶ κνήμας κόπος καὶ πόνος. σκληρότεται δὲ καὶ βιαιότεται, αἱ ἐν τῇ παραπληγικὰ ἄγουσαι. πάντα δὲ ταῦτα ἐπὶ τῇσιν ὑποστροφῇσιν ἐγένετο, ἐν ἀρχῇσι δὲ οὐ μάλα. πολλοῖσι δὲ τούτων ἀνῆκαν μὲν αἱ βῆχες ἐν τῷ μέσῳ, ἐξέλιπον δὲ τελέως οὔ, ἀλλὰ συνῆψαν τῇ ὑποστροφῇ. οἷσι φωναὶ ἀπερῥήγνυντο ἐν τὸ βηχῶδες, τούτων οἱ πλεῖστοι οὐδὲ ἐπυρέταινον, αἱ δὲ τινὲς βραχέα. ἀτὰρ οὐδὲ περιπλευμονικὰ ἐγίνετο τούτων οὐδενί, οὐδὲ παραπληγικά, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ἐσημάνθη, ἀλλ᾽ ἐν τῇ φωνῇ μόνῃ ἐκρίνετο. τὰ δὲ νυκταλωπικὰ ἵδρυτο, ὡς καὶ τὰ ἐξ ἄλλων προφασίων γινόμενα. ἐγένετο δὲ νυκταλωπικὰ τοῖσι παιδίοισι μάλιστα, ὀμμάτων δὲ τὰ

μέλανα ὑποποίκιλα, ὅσα τὰς μὲν κόρας σμικρὰς εἶχε. τὸ δὲ ξύμπαν μέλαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μεγαλόφθαλμοι δὲ μᾶλλον καὶ οὐ σμικρόφθαλμοι, καὶ ἰθύτριχες οἱ πλεῖστοι καὶ μελανότριχες.

2 Γυναῖκες δὲ οὐχ ὁμοίως ἐπόνησαν ὑπὸ τῆς βηχὸς, ἀλλ' ὀλίγαι τε ἐπυρέτηναν, καὶ τούτων πάνυ ὀλίγαι ἐς τὸ περιπλευμονικὸν ἦλθον, καὶ αὗται πρεσβύτεραι, καὶ πᾶσαι περιεγένοντο. ᾐτιώμην καὶ τοῦτο καὶ τὸ μὴ ἐξιέναι ὁμοίως ἀνδράσι, καὶ ὅτι οὐδ' ἄλλως ὁμοίως ἀνδράσιν ἁλίσκονται. κυνάγχαι δὲ ἐγίνοντο μὲν καὶ ἐλευθέρῃσι δούλῃσι, καὶ αὗται τοῦ εὐηθεστέρου τρόπου. περιεστωτέρως δὲ δούλῃσι, ὅσῃσί τε ἐγίνοντο βιαιόταται, καὶ ταχύταται ἀπώλλυντο. ἀνδράσι δὲ πολλοῖσιν ἐγίνοντο, καὶ οἱ μὲν διέφυγον, οἱ δὲ ἀπώλλυντο. τὸ δὲ ξύμπαν οἱ μὲν οὐ δυνάμενοι καταπίνειν μοῦνον, πάνυ εὐηθῆ καὶ εὔφορα. οἱ δὲ καὶ διαλεγόμενοι πρὸς τὴν ῥῖσιν ἀσαφέστεροι, καὶ ὀχλωδέστερα, καὶ χρονιώτερα. οἷσι δὲ καὶ φλέβες αἱ περὶ κρόταφον καὶ αὐχένα ἐπαίροντο ὑποπόνηρα. οἷσι δὲ καὶ πνεῦμα ξυμμετεωρίζετο, κάκιστον, οὗτοι γὰρ καὶ ἐπεχλιαίνοντο. ὡς γὰρ γέγραπται οὕτως αἱ ξυγκληρίαι τῶν παθημάτων ἦσαν. τὰ μὲν πρῶτα γεγραμμένα, καὶ αὐτοὶ τῶν ὕστερον γεγραμμένων ἐγίνετο. τὰ δ' ὕστερον, οὐκ αὐτοὶ τῶν προτέρων. τάχιστα ἔθνησκον ὅτε ἐπιρριγώσειαν πυρετώδεα ῥίγεα. τούτους οὐδὲ ἀνασπᾶσθαι πιεζομένους οὐδὲν ἄξιον λόγου ὠφέλει, οὔτε γαστρὸς ταραχὴ, οὔτε φλεβοτομίη, ὅσα ἐπειρήθην. ἔταμον δὲ καὶ ὑπὸ γλῶσσαν, οὓς δὲ καὶ ἄνω ἐφαρμάκευσα. ταῦτα μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς ἐν τῷ θέρει, ὡς δὲ καὶ τὰ ἐπιρρηγνύμενα πάμπολλα. πρῶτον μὲν ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσιν ὀφθαλμίαι ἐπεδήμησαν ὀδυνώδεες.

3 Αἵματος, φλεβῶν στάσιες, λειποθυμίη, σχῆμα ἄλλη, ἀπόληψις, μοτώματος ξυστροφὴ, πρόσθεσις,
4 Ἐκ βουβῶνος τὰ πλεῖστα διότι ἡπατῖτις. ἢν δὲ καὶ αἱ ἀρτηρίης κακωθείσης κα- (ἐπίδεσις.
κὸν σημεῖον, οἷον Ποσειδωνίῃ.

5 Οἱ αἱμορραγοῦντες τελευτῶντες οὐκ ἐφίδρωσαν μέτωπον, ἀλλ' οἷα ξυμπεπτωκότες καὶ οἱ τραυματίαι. καὶ οἱ ὑπὸ ἱδρώτων ὀλλύμενοι, πονηρόν.

6 Τῶν γαστέρων αἱ ἐκφορίαι ταραχὴν φέρουσιν, οἷον Ποσειδωνίῃ. καὶ τὰ θήλεια οἷα ἐνεποίει. ἐν τῷ λεπτυσμῷ ἡ περίτασις περὶ τὴν τελευτὴν, καὶ ὁ ὀμφαλὸς πρόσμακρος εἱλκώδης αὐτῇ, καὶ ὅλον ἐφελκώσιες τῶν ἐπιόντων ἐπὶ ὀδόντα.

7 Ὅτι πολλὰ περὶ ἑκάστου οὐκ ἦν ὀρθῶς ἐντέλλεσθαι, τὰ μὲν ταῦτα δυνάμενα, τὰ δὲ οὔ, οἷον ἔστι τὰ τοιάδε διαχυθῆναι, ἐπιλαθῆναι καὶ ἐξαχθῆναι, καὶ σκληρυνθῆναι καὶ πεπανθῆναι. καὶ ὅπου κλίνειν διώκεσθαι τοὺς ἀτλημονέοντας δέον μεταβολῆς, ἀναγείρειν καταναρκωμένους ἃ ὑστεραίουσιν.

8 Ὑδατώδεας θᾶσσον τάμνειν, φθίνοντας καίειν αὐτίκα, πρίειν κεφαλήν. τὰ τοιαῦτα τῶν ὑδατουμένων, μὴ ψαύειν ἤτρου, μηδὲ τῶν ἔσω, ὅμοιον γὰρ τοῖσι γονάσι.

9 Τὰ περὶ καρδίην ξυνάγχω, καὶ θερμὸν ἅλες οὖν πνεῖν, καὶ τὸ ἕλκος αὐτὶ τοῦ κυνώσιος βάλλειν ἀρχῇ.

10 Φωνὴ οἵη γίνεται ὀργιζομένοισιν ἢν τοιαύτη ᾖ μὴ ὀργιζομένῳ φύσει, καὶ ὄμματα οἷα αὐτῇ (θηρ.
φύσει ταραχώδεα οἷα ὅταν ὀργίζωνται οἱ μὴ τοιοῦτοι, καὶ τἆλλα κατὰ λόγον τῶν νούσων. οἷον τὸ φθινῶδες ποιεῖ τὸ εἶδος, ἢν τοιοῦτος φύσει ὑπάρχῃ ἐς τοιοῦτον νόσημα. πρέπει καὶ τἆλλα οὕτως.

11 Αἱ βῆχες κοπιώδεες καὶ ἅπτονται τῶν σιναρῶν, ἀτὰρ καὶ μάλιστα ἄρθρων. ἀτὰρ καὶ ἐν τοῖσι κοπιώδεσι πυρετοῖσι βῆχες ξηραὶ γίνονται, αἳ τὰ ἄρθρα στηρίζουσι ξὺν πυρετῷ ἢν ἐγκαταλίπωνται.

12 Τὰ πνεύματα τοῖσι φθινώδεσι τὰ ἄσημα κακὸν, καὶ τοῖσιν ἀτόκοισι. καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀπὸ τῆς αὐτῆς καταστάσιος.

13 Τοῖσι φθίνουσι τὸ φθινόπωρον κακὸν, κακὸν δὲ καὶ τὸ ἔαρ ὅταν τὰ τῆς συκῆς φύλλα κορώνης ποσὶν ἴκελα ᾖ.

14 Ἐν Περίνθῳ ἦρος οἱ πλεῖστοι, ξυναίτιον βὴξ χειμερινὴ ἐπιδημήσασα. καὶ τοῖσιν ἄλλοισιν ὅσα χρόνια, καὶ γὰρ τοῖσιν ἐνδιαιτοῖσιν ἐβεβαίωσεν. ἔστι δ' οἷσι τῶν χρονίων οὐκ ἐγγίνονται, οἷον τοῖσι τὰς νεφριτικὰς ὀδύνας ἔχουσιν. ἀτὰρ καὶ τοῖσιν ἄλλοισιν, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πρὸς ὃν ὁ Κυνίσκος ἤγαγε.

15 Τῶν ὀδυνέων καὶ ἐν πλευρῇσι καὶ στήθεσι, καὶ τοῖσιν ἄλλοισι τὰς ὥρας εἰ μέγα διαφέ- (με-
ρουσι καταμαθητέον, ὅτι ὅταν βέλτιον ἴσχωσιν, αὖθις κάκιον ἴσχουσιν οὐχ ἁμαρτάνοντες.

16 Ἐν τοῖσι μακροῖσι δυσεντερίῃσιν αἱ ἀποσιτίαι κακὸν, ἄλλως τε καὶ ἢν ἐπιπυρετήνωσιν.

17 Τὰ περιμάδαρα ἕλκεα κακοήθεα.

18 Ὀσφὺν ἀλγέοντι ἀναδρομὴ ἐς τὸ πλευρὸν, καὶ ἐκφύματα ἃ στῆψ καλεῖται.

19 Τὰ νεφριτικὰ οὐκ εἶδον ὑγιασθέντα ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτεα.

20 Τὰ ἐν τοῖσιν ὕπνοισι προξυνούμενα, καὶ ὅσοις ἄκρεα περιψύχεται, καὶ ἡ γνώμη ταράσσεται, καὶ

τἆλλα

τἄλλα ὅσα περὶ ὕπνον ποιοῦντα, καὶ οἷσι τἀναντία.

21 Ὅσοισι μὲν οὐδὲν ἔσω τοῦ τεταγμένου χρόνου, ἑκάστοισι τὰ λειπόμενα ἀπόγονα γίνεται.

22 Τὰ ἐπιφαινόμενα ἐν οἷσι μησὶ γίνεται.

23 Οἱ πόνοι ἐν περιόδοισιν, ὅτι ἐν ἑπτὰ κινέεται ἐν τριπλασίῃ τελεῦται.

24 Ὅτι μετὰ γυναικεῖα τὰ δεξιά, τὰ δ' ἀριστερὰ χάσκων.

25 Ὑγρότης διὰ τῶν ἀπιόντων, διαίτης ξηρῆς.

26 Ὅτι δὲ τὸ θᾶσσον διακενωθὲν, κινηθὲν αὖθις αὔξεται βραδύτερον.

27 Ἐπὶ πλείονα ἢ χρόνον οἱ πόνοι τρίτῳ, πέμπτῳ, ἑβδόμῳ, ἐννάτῳ μηνὶ, δευτέρῳ, τετάρτῳ, ἕκτῳ, ὀγδόῳ.

ΤΜΗΜΑ ΟΓΔΟΟΝ.

1 Τὰ ἐκ τοῦ σμικροῦ πινακιδίου σκέπτεα.

2 Δίαιτα γίνεται πλησμονῆς, κενώσιος βρωμάτων, πομάτων. μεταβολαὶ τούτων οἷα δὲ οἵων ὡς ἔχει.

3 Ὀδμαὶ τέρπουσαι, λυπέουσαι, πιμπλῶσαι, πειθόμεναι. μεταβολαὶ δὲ οἵων ἐς οἷα ὡς ἔχουσι.

4 Τὰ ἐμπίπτοντα, εἰσιόντα, ἢ ἐξιόντα πνεύματα, ἢ σώματα.

5 Ἀκοαὶ κρείσσονες, αἱ δὲ λυποῦσαι.

6 Καὶ γλώσσης δὲ οἵων οἷα προσκαλέεται.

7 Πνεῦμα ὡσαύτως θερμότερον, ψυχρότερον, παχύτερον, λεπτότερον, ξηρότερον, ὑγρότερον, πεπληρωμένον μεῖόν τε καὶ τὸ πλεῖον, ἀφ' ὧν αἱ μεταβολαὶ οἷαι δὲ οἵων ὡς ἔχουσι.

8 Τὰ ἴσχοντα, ἢ ἐνισχόμενα, ἢ ὁρμῶντα σώματα.

9 Λόγοις, σιγῇ εἰπεῖν ἃ βούλεται, λόγοις οἷσι λέγει, ἢ μεγάλοι, ἢ πολλοὶ, ἀτρεκέες, ἢ πλασοί.

10 Τὰ ἀπιόντα εἰδέναι ὅθεν ἤρξαντο, ἢ ὅπη ἐπαύσατο, ἢ ὅσον διεπαύσατο χρώματά τε οἷσιν ἢ θερμότητα, ἢ ἁλμυρότητα, ἢ γλυκύτητα, ἢ λεπτότητα, ἢ παχύτητα, ὁμαλῶς ἢ ἀνωμάλως τὸ σῶμα, τὸν χρόνον, αἱ μεταβολαὶ οἷαι δὲ οἵων ἔχουσι.

11 Ἤρατο ἐρύξειν, οὐκ ἐκράτησε.

12 Δάκρυα ἑκόντι, ἄκοντι, πολλὰ, ὀλίγα, θερμὰ, ψυχρὰ, παχέα.

13 Γεῦσις, πτύαλον αὐτόθι ἀναχρεμπτόμενον, ἢ ἀναβήσσοντα, ἔμετος.

14 Ἡλίου θάλπος, ψῦχος, τέγξις, ξηρότης, μεταβολὴ διὰ οἷα δὲ οἵων ἐς οἷα ἔχει.

15 Πόνοι, ἀργίαι, ὕπνοι, ἀγρυπνίαι.

16 Τὰ ἐν ὕπνοις ἐνύπνια.

17 Κοῖται, καὶ ἐφ' οἷσιν, ἢ ὑφ' οἵων.

18 Τῆς γνώμης ξύνοια, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν χωρὶς τῶν ὀργανίων ἢ τῶν πρηγμάτων ἄχθεται καὶ ἥδεται, καὶ φοβεῖται, καὶ θαρσεῖ, καὶ ἐλπίζει καὶ ἀδοξεῖ. οἷον ὁ Ἱππο[θό]ου καῖρος τῆς γνώμης αὐτῆς καθ' ἑωυτὴν ἐπίσημος ἐοῦσα τῶν ἐν τῇ νόσῳ ὑπογενομένων.

19 Ἡλικίην μὲν ἡλικίης, καὶ ἢ πρότερον ἢ ὕστερον τοῦ δέοντος. οἷον εἰ προῆλθεν ἐν χειμῶνι ἢ θέρεος, καὶ γέροντι τὴν ἡλικίην, ἢ νηπίῳ, ἢ πρότερον ἢ ὕστερον τοῦ δέοντος ὀδόντων ἐκβολαὶ, τριχῶν φύσιες, γόνος, τὸ μᾶλλον ἢ ἧσσον, φριχῶν αὔξησις, παχυσμὸς, ἰσχνασμὸς, μινύθησις.

20 Τὸ ξυγγενὲς, ἢ καθ' ἑαυτὸ, ὅσῳ μᾶλλον καὶ ἧσσον.

21 Τοῦ ἔτεος ἡ ὥρη ἐν ᾗ τε καὶ πρωϊαιτέρη ἢ ὀψιτέρη, ἢ ὥρη ἐν ᾗ ἐγένοντο ἔπομβρος ἢ αὐχμηρὴ, ψυχρὴ, ἢ θερμὴ, νήνεμος ἢ ἐπανέμος, καὶ οἵων ἀνέμων, τῆς ὥρης ἐν ἀρχῇ, ἢ μέσῃ, ἢ ἐσχάτῃ, ἢ διὰ παντὸς, προσιχομένης, ἢ προιούσης.

22 Ὥρη τῆς νούσου ὁ χρόνος, τὰ ἐπιγενόμενα, αἱ περίοδοι, καὶ τῶν περιόδων αἱ μέζονες, καὶ διὰ πλείονος αἱ ἐπιδόσιες, ἢ ἡ τῆς ἄλλης νούσου ἐπίδοσις, ἡ χάλασις, ἡ ἀκμὴ, καὶ τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἧσσον ἀποτελέσαι, ἢ ὅτε, ἢ ὁποίως, καὶ ἐν οἵῃ ὥρῃ καὶ ἡλικίῃ

23 Τῶν ἐπιδημιουσέων νούσων οἱ τρόποι, καὶ εἴ τις τῶν ἀρχομένων ἄρξαιτο ἀνήμετος, οἷον ἢ πίοντες τι κατισχόντες, ἢ βραχὺ καθαιρόμενοι.

24 Πυρετώδεες ἴσως οἱ ἐκλεύκοι, ὧν καὶ χείλεα, οἷος ὁ τρόπος, οἱ χρόνοι,

25 Τὸ σῶμα ἔργον ἐς τὴν σκέψιν ἄγειν, ὄψις, ἀκοὴ, ῥὶς, ἁφὴ, γλῶσσα, λογισμός.

26 Καταμανθάνειν τὰ ἐν τοῖσι βλεφάροισι τοῖς ἄνω καταλειπόμενα οἰδήματα, τῶν ἄλλων περισχναινομένων ὑποστροφαὶ. ἐν δ' ἄκρῳ ὑπέρυθρα, σκληρὰ, καὶ πάνυ πυρίοισι γλίσχρα, ἢ αὖ σπέρματα, καὶ ἐνεχόμενα ἐν τοῖς πυρίοισιν, οἷον φαρσάλῳ πολυμήδα.

27 Τὰ καταῤῥηγνύμενα οἰδήματα, ἢ πελιώματα, ἢ ἐπ' ὀφθαλμίαις ἢ ἕλκεσιν. ἀλλὰ γὰρ τὰ ἐκ τῶν φυμάτων καὶ ἐμπυημάτων καταῤῥηγνύμενα, ὅτι σημεῖον.

28 Ἀμφὶ ἅμα τὸν στρόφοι περὶ τὸν ὀμφαλὸν, καὶ ὀδύναι, ἔστιν ὅτε ἀπὸ πρασίων. ἀτὰρ καὶ ἀπὸ σιδηρείων τούτοισιν ὕστερον.

29 Ἐρυσίπελας τὸ ἔξω οἷσιν ἀπὸ τραχήλου, καὶ περὶ ταῦτα ἐν προσώπῳ ἐκρίνετο. τὰ μέλανα καὶ οἷσι τραχήλου κακὰ, καὶ αἱ φλυκταίναι κακὰ, καὶ οἷσι ταρακτικά.

30 Ὁ μελαγχολικὸς ὁ Ἀδάμαντος ἀπὸ πεπλίων πλειόνων ἤμεσε ποτὲ μέλανα, ἄλλοτε ἀπὸ κρομμύων.

31 Οἱ πυρετοὶ ἐν οἷσιν ἐφελκοῦσι χείλεα ἴσως διαλείποντες, καὶ τριταίοισι ψύξιες. εἰ δὲ περὶ καρδίας αὐτίκα πρὸς τὴν χεῖρα λυόμενοι ἀεί.

32 Οἷον ἔνεστιν ἐν τοῖσιν ἄρθροισι σκεπτέον, ἦρα οὐκ ἐμπυοῦνται.

33 Ἔθος δὲ ἐξ οἵων ὑγιαινόμενοι διαίτῃσι, σκέπῃσι, πόνοισιν, ὕπνοισιν, ἀφροδισίοισι, γνώμῃ.

34 Ὅπως τὰς νόσους ἀπό τινων πρός τινα σχήματα, ἐφ' οὓς τόπους ἐτράποντο, ἤρχοντο, παρῆσαν, ἐπαύσαντο.

35 Ἐν οἷσιν ἀκρατὴς φοβερός.

36 Τὰ ἐναντία ἐν τῇ νόσῳ διαιτήματα.

37 Τὸ εὔφορον, τὸ δύσφορον.

38 Αἱ δίαιται ὅσον γνῶναι, μὴ ἐξειδῆσαι. συμφοραὶ γὰρ πολλαί.

39 Ἀγαθοῖσι δὲ ἰητροῖσιν αἱ ὁμοιότητες πλάνας καὶ ἀπορίας, ἀλλὰ τἀναντία ἡ πρόφασις. οἶδα ὅτι χαλεπόν ἐστιν ἐκλογίσασθαι εἰδότα τὰς ὁδοὺς, οἷον εἰ ῥοξὸς, εἰ σιμὸς, εἰ ὑπόξηρος, εἰ χολώδης, δυσήμετος, μέλας, νέος, εἰ κεῖ βεβιωκώς. ἅμα ταῦτα πρὸς ἄλληλα ξυνομολογήσασθαι χαλεπόν.

40 Ὧι τὸ συρίγγιον ἐπανεῤῥήγνυτο, βηχία ἐκώλυε διαμένειν.

41 Ὧι ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος ἐπεπτύχθη διέσεισα, ἐξαίφνης ὁ πόνος ἐπαύσατο.

42 Σάτυρος ἐν Θάσῳ ἐπώνυμον ἐκαλεῖτο γρυπαλώπηξ, περὶ ἔτεα ἐὼν πέντε καὶ εἴκοσιν ἐξονείρωσσε πλεονάκις, προῄει δ' αὐτῷ καὶ δι' ἡμέρης πλεονάκις. γενόμενος δὲ περὶ ἔτεα τριάκοντα, φθινώδης ἐγένετο καὶ ἀπέθανεν.

43 Ἐν δὲ Ἀβδήροις ὁ πυλαιοροφύλαξ, ὁ καὶ ἀθηνεὺς λεγόμενος, παλαίσας πλέω πρὸς ἰσχυρότερον, καὶ πεσὼν ἐπὶ κεφαλὴν, ἀπελθὼν ἔπιε ψυχρὸν ὕδωρ πουλύ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἀγρυπνίη, δυσφορίη, ἄκρεα ψυχρὰ, τῇ δ' ὑστεραίῃ εἰσῆλθεν εἰς οἶκον, καὶ τῇ κοιλίῃ βαλάνου προστεθείσης οὐχ ὑπῆλθεν, οὔρησε δὲ σμικρὸν, πρότερον οὐδὲν οὐρήσει, ἐν νυκτὶ ἐλούσατο, οὐδὲν ἧττον ἀγρυπνίη καὶ δυσφορίη παρέκρουσεν. ἐόντι δὲ τριταίῳ κατάψυξις ἀκρέων, ἐκθερμανθεὶς ἵδρωσε. πιὼν δὲ μελίκρατον, ἀπέθανε τριταῖος.

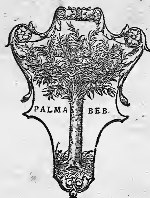
44 Οἱ μελαγχολικοὶ καὶ ἐπιληπτικοὶ εἰώθασι γίνεσθαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ οἱ ἐπιληπτικοὶ μελαγχολικοί. τούτων δὲ ἑκάτερον μᾶλλον γίνεται, ἐφ' ὁπότερα ἂν ῥέψῃ τοῦτο τὸ ἀῤῥώστημα. ἢν μὲν ἐς τὸ σῶμα, ἐπίληπτοι. εἰ δ' ἐπὶ τὴν διάνοιαν, μελαγχολικοί.

45 Ἐν Ἀβδήροις Φαέθουσα ἡ Πυθέου γυνὴ, ἡ κῆρος ἐπίτοκος ἐοῦσα τοῦ ἔμπροσθεν χρόνου, τοῦ δὲ ἀνδρὸς αὐτῆς φυγαδεύοντος, τὰ γυναικεῖα ἀπελήφθη χρόνον πολλόν. μετὰ δὲ ἐν ἄρθρα πόνοι καὶ ἐρυθήματα. τούτων δὲ ξυμβάντων τότε σῶμα ἠνδρώθη, καὶ ἐδασύνθη πάντα, καὶ πώγωνα ἔφυσε, καὶ φωνὴ τρηχέη ἐγένετο. καὶ πάντα πραγματευσαμένων ἡμῶν ὅσα ἦν πρὸς τὸ τὰ γυναικεῖα κατασπάσαι, οὐκ ἦλθεν, ἀλλ' ἀπέθανεν οὐ πολλὸν μετέπειτα χρόνον βιώσασα.

46 Ξυνέβη δὲ καὶ Ναμυσίῃ τῇ Γοργίππου γυναικὶ ἐν Θάσῳ τὸ αὐτό. ἐδόκει δὲ πᾶσι τοῖσιν ἰητροῖσιν, οἷσι κἀγὼ ἐνέτυχον, μία ἐλπὶς εἶναι ὡς γυναικωθῆναι εἰ τὰ κατὰ φύσιν ἔλθοι. ἀλλὰ καὶ ταύτῃ οὐκ ἠδυνήθη πάντα ποιούντων ἐπελθεῖν, ἀλλ' ἐτελεύτησεν οὐ βραδέως.

ΤΕΛΟΣ.

PALMA
BEB.